

Barcode : 5990010098983
Title - The Majjhima Nikaya (2. Majjhima Pannasakam)
Author -
Language - sanskrit
Pages - 543
Publication Year - 1958
Barcode EAN.UCC-13

नालन्दा - देवनागरी - पालि - गन्थमालाय

सुत्तपिटके

मज्झिमनिकायपालि

(२. मज्झिमपण्णासकं)

ससोधको

महापण्डितो राहुलसङ्गिच्चानो

पधानससोधको

भिवखु जगदीसकस्सपो

बिहारराजकीयेन पालिपकासनमण्डलेन

पकासिता

वि० २०१५

१९५८

Nālandā-Devanāgarī-Pāli-Series

THE MAJJHIMA NIKĀYA

(2. MAJJHIMA PANNĀSAKAM)

Editor

MAHAPANDITA RAHULA SANKRITYAYANA

General Editor

BHIKKHU J KASHYAP

PĀLI PUBLICATION BOARD

(BIHAR GOVERNMENT)

B. E. 2502

V. E. 2015

1958

GENERAL PREFACE

The teaching of the prophets is generally distorted by the beliefs of the world and the interpretations of the priests. If we wish to ascertain what the founders of great religions taught, we have to get back to the original sources.

Buddhism in all its forms goes back to the life and teaching of the Buddha. While the austerities practised by him till he attained enlightenment appeal to the Hīnayāna, the Pāli, or the Southern school, his life of service and compassion for 45 years after the attainment of enlightenment is the authority for the Mahāyāna, the Sanskrit or the Northern school.

The religious quest springs from the consciousness of the imperfection and suffering of the world. The questions which worried Tolstoy in the fiftieth year of his life disturb all thinking men. "What is life? Why should I live? Why should I do anything? Is there any meaning in life that can overcome inevitable death?" Nijinsky summed up the whole problem in his *Diary* when he wrote "The whole life of my wife and all of mankind is death." How can we be saved from the body of this death? This is the problem of religion.

The Buddha traces suffering to selfish desire. Suffering is the result of tension between a living creature's essential impulse to try to make itself into the centre of the universe and its essential dependence on the rest of creation. Craving is that which binds the individual to the creative process. The individual with selfish desire becomes the slave of the universe. We can overcome suffering only if we get rid of *tr̥snā* or *tanhā*. To attempt to get rid of suffering through the various devices of self-deception is not to cease to suffer but to suffer in a different way.

The Buddha formulates the eight-fold path of morality which helps us to eliminate selfish desire and overcome suffer-

ing When the Upanisads declare, "That thou art", *tat tvam asi*, it is not a mere statement of fact. It is a call to action. Make thyself that which thou know thou canst be. Whereas the Hindu mind believes in a permanent element in the individual which can stand firm and unshaken in the midst of change, the Buddhist stresses the dynamic character of the self. No change is possible with an unchanging consciousness. We can achieve the possibilities in us by the exertion of the will rather than by the play of the intellect. Religion is not a creed, but a vital process. It is no use railing against God or destiny when we are ourselves the authors of our disgrace. If few are chosen, it is because few choose to be chosen. The Buddha laid stress on the creative freedom of man. The Buddha did not encourage dependence on the supernatural. He could not conceive of a being capable of creating a world for the express purpose of its creatures praising him. The ten veramanis or prohibitions or abstinences called *daśaśīla* or *daśaśīksāpada* which the novices in the path of Buddhism utter are given in these words. "I take upon myself the abstinence, (1) from destroying life, (2) from taking what is not given, (3) from leading an unchaste life, (4) from speaking untruth, (5) from giving myself to intoxicating drugs, (6) from eating at irregular hours, (7) from seeing musical and dancing performances and other shows and pageants, (8) from wearing garlands, perfumes, unguents and other bodily decorations, (9) from using high couches and seats, (10) from accepting gifts of gold and silver." The first five are the Buddhist *pañcaśīla*.

Pānātipātā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi
 Adinnādānā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi
 Kāmesu micchācārā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi
 Musāvādā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi
 Surā-merayamajja-pamādatthānā
 veramanī sikkhāpadam samādiyāmi

Conflicts in the world are conflicts in the human soul enlarged. If men were at peace within themselves, the outer conflicts between nations would inevitably cease. By practising the Buddha's *pañcaśīla* we will develop patience, courage, love

and unselfishness The Buddha teaches us that even in an age of anxiety and violence, it is possible to gain and maintain inner harmony, which is not at the mercy of outward circumstance

Nirvāṇam paramam sukham Nirvāṇa is the highest bliss It is not a negative state of annihilation but a positive state of joy, consciousness grown from an unhappy to a beatific one The Buddha does not tell us that man is but a bubble on the turbulent surface of nature and that he has no destiny save to undergo dissolution The Hindu affirms that man can realise his identity with Brahman, the ground of all being, the Buddhist says that man can live in a transfigured world where *samsāra* and *nirvāṇa* are one In *Mahā-saccaka Sutta*, the Buddha himself is reported to have described the supreme triumph of reaching the goal of his quest as follows :

“When this knowledge, this insight had arisen within me, my heart was set free from intoxication of lusts, set free from the intoxication of becomings, set free from the intoxication of ignorance In me, thus emancipated, there arose the certainty of that emancipation And I came to know “Rebirth is at an end The higher life has been fulfilled What had to be done has been accomplished After this present life there is no further for this or that This last insight did I attain to in the last watch of the night Ignorance was beaten down, insight arose, darkness was destroyed, the light came, inasmuch as I was there strenuous, earnest, master of myself” Thus ended the struggle of six long years

The Buddha is said to be a physician Even as the physician strives to restore to health a sick man, the Buddha tries to restore us to our normal condition If our leaders become normal, we may be able to replace the present social order in which division, falsehood and violence prevail, by a new one in which humanity, truth and brotherhood will reign

On the occasion of the 2,500th anniversary of the Buddha's parinirvāṇa, the Government of India decided to publish standard versions in Devanāgarī script of the complete Pāli

and the Sanskrit texts of the two schools, Southern and Northern, in the hope that some of the readers of these books may be impelled to love the good, to practise altruism and hold their spirit aloof from the desires and ambitions of the world

S Radhakrishnan

मज्झिमनिकायपालि

(मज्झिमपण्णासकं)

सूची

	पिट्ठङ्का		पिट्ठङ्का
१. कन्दरकसुत्तं	३	§ २ आनन्दो धम्मदेसनाय अनुञ्जातो	२१
§ १ कन्दरकपरिब्बाजकस्स उदान	३	§ ३ सेखो पाटिपदो	२१
§ २ गहन हेत यदिद मनुस्सा	४	(१) सीलसम्पन्नो होति	२१
§ ३ चत्तारो पुग्गला	५	(२) इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति	२२
§ ४ चतुन्न पुग्गलान वित्थार- देसना	७	(३) भोजने मत्तञ्जू होति	२२
(क) अत्तन्तपो पुग्गलो	७	(४) जागरिय अनुयुत्तो होति	२२
(ख) परन्तपो पुग्गलो	८	(५) सत्तहि सद्धम्महि समन्ना- गतो होति	२३
(ग) अत्तन्तपो च परन्तपो च पुग्गलो	८	§ ४ अपुच्चण्डताय समापन्नो	२४
(घ) नेवत्तन्तपो न परन्तपो पुग्गलो	९	§ ५ विज्जाचरणसम्पन्नो	२५
२. अट्ठकनागरसुत्तं	१५	४. पोतलियसुत्तं	२७
§ १ दसमस्स गहपतिस्स पञ्चो	१५	§ १ गहपतिनो वोहारसमु- च्छेदो	२७
§ २ आयस्मतो आनन्दस्स पञ्हविसज्जना	१६	§ २ अरियविनये वोहार- समुच्छेदो	२८
§ ३ दसमस्स गहपतिस्स पसादो	१८	(१) पाणातिपातो पहातब्बो	२९
३. सेखसुत्तं	७२	(२) अदिन्नादान पहातब्ब	२९
§ १. सकयान नव सन्थागार	२०	(३) मुसावादो पहातब्बो	३०
म० २		(४) पिसुणा वाचा पहातब्बा	३०
		(५) गिद्धिलोभो पहातब्बो	३१
		(६) निन्दारोसो पहातब्बो	३१
		(७) कोधूपायासो पहातब्बो	३२
		(८) अतिमानो पहातब्बो	३२

	पिट्ठङ्का		पिट्ठङ्का
§ ३ सब्बेन सब्ब वोहार- समुच्छेदो	३३	§ ३ गोवतिकस्स उपासकत्त- पटिजानना	६५
अट्टिकङ्कलूपमा कामा	३३	§ ४ कुक्कुरवतिकस्स उप- सम्पदा	६५
मसपेसूपमा कामा	३४	८. अभयराजकुमारसुत्तं	६७
तिणुकूपमा कामा	३४	§ १ ननु तथागतो अप्पिय भासेय्य	६७
अङ्गारकासूपमा कामा	३५	§ २ अनुकम्पाय अप्पिय पि भासेय्य	७०
सुपिनकूपमा कामा	३५	§ ३ गनु ठानसोवेत तथागत पटिभाति	७०
याचितकूपमा कामा	३५	९. बहुवेदनियसुत्तं	७२
रुक्खफलूपमा कामा	३६	§ १ कतिवेदना---तिस्सो वा द्वे वा	७२
§ ४ पोतलिगहपतिस्स उपास- कत्तपटिवेदना	३७	§ २ परियायदेसिता वेदना	७३
५. जीवकसुत्तं	४३	§ ३ पणीतपणीततरानि सुखानि	७४
§ १ तिकोटिपरिसुद्ध मस	३९	१०. अपण्णकसुत्तं	७७
§ २ मेत्ताविहारी अनवज्ज आहार आहारेति	३९	§ १ अपण्णको धम्मो	७७
§ ३ करुणा-मुदिता-उपेक्खा- विहारी अनवज्ज आहार आहारेति	४०	§ २ चत्तारो पुग्गला तस्सुद्दान	९१
§ ४ पञ्चहि ठानेहि अपुञ्ज	४२	११. अम्बलट्टिकराहुलोवादसुत्तं	९२
६. उपालिसुत्तं	४३	§ १ तुच्छउदकाधानूपमो मुसा- वादी	९२
७. कुक्कुरवतिकसुत्तं	६१	§ २ पच्चवेक्खित्वा कम्म कातब्ब	९४
§ १ गोकुक्कुरवतिकान गतियो	६१	१२. महाराहुलोवादसुत्तं	१००
§ २ भगवता पवेदितानि चत्तारि कम्मनि	६३	§ १ पञ्चसु खन्धेसु अनत्त- भावना	१००
(१) कण्ह कम्म	६४		
(२) सुक्क कम्म	६४		
(३) कण्हसुक्क कम्म	६४		
(४) अकण्हअसुक्क कम्म	६५		

	पिठङ्का
§ २ पञ्चसु धातुसु अनत्त- भावना	१०१
§ ३ पठवीसमा भावना	१०३
§ ४ आपोसमा भावना	१०३
§ ५ तेजोसमा भावना	१०३
§ ६ वायोसमा भावना	१०४
§ ७ आकाससमा भावना	१०४
§ ८ चत्तारो ब्रह्मविहारा	१०४
§ ९ आनापानभावना	१०५
१३. चूळमालुक्यसुत्तं	१०७
§ १ मालुक्यपुत्तस्स अव्याकृत- पञ्हा	१०७
§ २ सल्लविद्धपुरिसस्स उपमा	११०
§ ३ कस्मा अव्याकृत	१११
१४. महामालुक्यसुत्तं	११४
§ १ पञ्चोरम्भागियानि सयोजनानि	११४
§ २ ओरम्भागियसयोजन- पहानपटिपदा	११५
§ ३ चेतोविमुत्ति पञ्चा- विमुत्ति	११९
१५. भद्दालिसुत्तं	१२०
§ १ एकासनभोजने भद्दा- लिस्स अनुस्साहो	१२०
§ २ सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारी	१२३
§ ३ आपत्तिबहुला च अना- पत्तिबहुला च	१२६

	पिठङ्का
§ ४ अस्साजानीयूपमो भिक्खु	१२८
१६. लट्ठकिकोपमसुत्तं	१३१
§ १ उदायिस्स भगवति पसादो	१२१
§ २ मोघपुरिसान सिक्खा- कामान च नानाकरण	१३३
§ ३ चत्तारो पुग्गला	१३७
§ ४ सब्बसयोजनप्पहान	१३८
१७. पातुमसुत्तं	१४१
§ १ भगवतो भिक्खू पणा- मिता	१४१
§ २ चत्तारि पब्बजित- भयानि	१४४
ऊमिभय	१४४
कुम्भीलभय	१४५
आवट्ठभय	१४६
सुसुकाभय	१४७
१८. नल्लकपानसुत्तं	१४८
§ १ अनुरुद्ध उद्दिस्स भगवतो ओवादो	१४८
§ २ कालङ्कते उपपत्तीसु व्याकरण	१५०
१९. गोलियानिसुत्तं	१५६
§ १ आरञ्जिकपटिपत्तिय सारिपुत्तस्स ओवादो	१५६
सगारवेन भवितब्ब	१५६
आसनकुसलेन भवितब्ब	१५६

	पिट्ठका		पिट्ठका
आभिसमाचरिको धम्मो		§ ३ अनुपुब्बपटिपदा अञ्जा-	
जानितब्बो	१५७	राधना	१७०
यथाकाल पविसितब्ब		तस्सुद्धान	७२
पटिक्कमितब्ब	१५७	२१. तेविज्जवच्छसुत्तं	१७३
न कुलेसु चारित्त आप-		§ १ भगवतो सब्बञ्जुता	१७३
ज्जितब्ब	१५७	तेविज्जो भगवा	१७४
अनुद्धतेन भवितब्ब	१५८	§ २ अञ्जतित्थियान गति	१७४
अमुखरेन भवितब्ब	१५८	२२. अग्गिवच्छगोत्तसुत्तं	१७६
सुवचेन भवितब्ब	१५८	§ १ तथागतो दिट्ठिगतानि	
इन्द्रियेसु गुत्तद्वारेन भवि-		अनुपगतो	१७६
तब्ब	१५८	§ २ सब्बमज्जितान खया	
भोजनेन मर्त्तञ्जुना भवि-		विमुत्तो	१७९
तब्ब	१५९	§ ३ निब्बुतगो व तथागतो	१८०
जागरिय अनुयुत्तेन भवि-		§ ४ सारे पतिट्ठित पावचन	१८२
तब्ब	१५९	२३. महावच्छगोत्तसुत्तं	१८४
आरद्धविरियेन भवितब्ब	१५९	§ १ कुसलाकुसलान सङ्घित्त-	
उपट्ठितस्सतिना भवि-		देसना	१८४
तब्ब	१५९	§ २ सावकसाविकान आरा-	
समाहितेन भवितब्ब	१६०	धना	१८५
पञ्चवता भवितब्ब	१६०	§ ३ वच्छगोत्तस्स पब्बज्जा	
धम्म-विनये योगो	१६०	उपसम्पदा	१८९
आरुप्पे योगो करणीयो	१६०	§ ४ महिद्धिको वच्छगोत्तो	
उत्तरिमनुस्सधम्मो योगो		भिक्षु	१९२
करणीयो	१६१	२४. दीघनखसुत्तं	१९३
२०. कीटागिरिसुत्तं	१६२	• § १ खमतिनक्खमति	१९३
§ १ रत्तिभोजनाविरमणे		§ २ भगवतो अनिच्चदेसना	१९५
भिक्षून अनुस्साहो	१६२	§ ३ धम्मान अभिञ्जापहान	१९६
§ २ अप्पमादेन करणीय			
अकरणीय	१६७		

	पिट्ठका
२५. मागण्डियसुत्तं	१९८
§ १ भूनहुनो समणो गोतमो	१९८
§ २ अज्झत्त वूपसन्तचित्तो	२००
§ ३ कतम आरोग्य कतम निब्बान	२०६
§ ४ मागण्डियस्स पब्बज्जा	२१०
२६. सन्दकसुत्तं	२११
§ १ चत्तारो अब्रह्मचरिय- वासा	२११
§ २ चत्तारि अनस्सासिकानि ब्रह्मचरियानि	२१७
§ ३ तथागतो किवादी	२२०
२७. महासकुलुदायिसुत्तं	२२४
§ १ गणाचरियेसु को सावक- सक्कतो	२२४
§ २ उदायिमत्त निराकत्त	२२८
§ ३ बुद्धे पञ्च धम्मा	२३२
(१) परमेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो	२३२
(२) अभिज्जाय धम्म देसेति	२३२
(३) परमेन पञ्जाक्खन्धेन समन्नागतो	२३३
(४) अरियसच्चदेसना	२३३
(५) सावका अभिज्जावोसान- पारमिप्पत्ता	२३४
२८. समणमुण्डिकसुत्तं	२४७
§ १ उग्गाहमानस्स परि- ब्बाजकस्स वादो	२४७
§ २ सम्पन्नकुसलस्स पुरिस- पुग्गलस्स दस धम्मा	२४९

	पिट्ठका
२९. चूलसकुलुदायिसुत्तं	२५५
§ १ सतत्त समित सब्बञ्जुता	२५५
§ २ पुब्बन्तापरन्तपञ्च- विस्सज्जने समत्थो	२५७
§ ३ अय परमो वण्णो	२५८
§ ४ एकन्तसुखस्स लोकस्म सच्छिकिरिया	२६१
§ ५ उदायिस्स पब्बज्जा	२६५
३०. वेखनससुत्तं	२६७
§ १ अय परमो वण्णो	२६७
§ २ मणिवेळुरियवण्णो अत्ता होति	२६८
§ ३ कामसुखा कामग्गसुख अग्ग	२६८
तस्सुद्धान	२७०
३१. घटिकारसुत्तं	२७१
§ १ वेगळिङ्गे भगवा कस्सपो	२७१
§ २ बाराणसिय भगवा कस्सपो	२७५
§ ३ घटिकारस्स कुम्भकारस्स गुणा	२७७
३२. रट्टपालसुत्तं	२८१
§ १ रट्टपालपब्बज्जा	२८१
§ २ रट्टपालेन मातापितुन्न उद्दस्सन	२८६
§ ३ चत्तारि पारिजुञ्जानि	२८९
§ ४ भगवता उद्दिट्ठा चत्तारो धम्मुद्देसा	२९२

	पिट्ठङ्का
३३. मखादेवसुत्तं	३००
§ १ मिथिलाय राजा मखा- देवो	३००
§ २ रञ्जो मखादेवस्स पुत्त- पपुत्तका	३०२
§ ३ निमि राजा तेस पच्छि- मको	३०४
§ ४ तथागतो व राजा मखादेवो अहोसि	३०८
३४. मधुरसुत्तं	३१०
§ १ धनलब्भायस्सकस्सचि मनापचारिता	३१०
§ २ सुगति दुग्गति वा कम्म- विनिबद्धा	३१२
§ ३ रञ्जो माधुरस्स उपा- सकत्तपटिवेदन	३१६
३५. बोधिराजकुमारसुत्तं	३१८
§ १ राजकुमारपासादे भगवा निमन्तितो	३१८
§ २ बोधिसत्तचरिया आळारो कालामो	३२०
उदको रामपुत्तो	३२२
उरुवेलाय दुक्करचरिया	३२३
सम्मासम्बोधि	३३१
§ ३ ब्रह्मयाचना	३३२
§ ४ धम्मचक्कपवत्तन	३३५
§ ५ पञ्च पधानियङ्गानि	३३९
§ ६ बोधिराजकुमारस्स उपा- सकत्तपटिवेदन	३४२

	पिट्ठङ्का
३६. अङ्गुलिमालसुत्तं	३४४
§ १ अङ्गुलिमालपब्बज्जा	३४४
§ २ भगवतो पच्छासमणो अङ्गुलिमालो	३४६
§ ३ मूळहगब्भाय इत्थिया सोत्थिभावो	३४८
§ ४ अरहा आयस्मा अङ्गुलि- मालो	३४९
३७. पियजातिकसुत्तं	३५२
§ १ गहपतिपुत्तकालकिरिया- वत्थु	३५२
§ २ पसेनदिस्स मल्लिकाय पुच्छा	३५३
§ ३ मल्लिकाय धम्मी कथा	३५६
३८. बाहितिकसुत्तं	३५९
§ १ ओपारम्भो काय-वची- मनोसमाचारो	३५९
§ २ अनोपारम्भो काय-वची- मनोसमाचारो	३६२
§ ३ कोसलरञ्जो अत्तमनता	३६२
§ ४ भगवतो अनुमोदना	३६४
३९. धम्मचेतियसुत्तं	३६५
§ १ कोसलरञ्जो भगवति निपच्चकारो	३६५
§ २ कोसलरञ्जो भगवति धम्मन्वयो	३६७
भिक्षूसु समग्गता	३६७
भिक्षून हट्ठपहट्ठता	३६८
भिक्षुपरिसा सुविनीता	३६९

	पिड्डका
वादरोपनका पण्डिता	
सावका सम्पज्जन्ति ३६९	
थपतीन भगवति सद्धा ३७१	
४०. कण्णकत्थलसुत्तं	३७३
§ १ रज्जो सब्बज्जुत	
आरब्भ पुच्छा	३७३
§ २ चातुवणिसुद्धिपुच्छा	३७५
§ ३ अधिदेव पुच्छा	३७८
§ ४ अधिब्रह्म पुच्छा	३८०
तस्सुद्धान	३८१
४१. ब्रह्मायुसुत्तं	३८२
§ १ महापुरिसलक्खणसम-	
न्नागतो भगवा	३८२
§ २ ब्रह्मायुब्राह्मणस्स भग-	
वति निपच्चकारो	३८९
§ ३ ब्रह्मायुब्राह्मणस्स अना-	
गामिता	३९३
४२. सेलसुत्तं	३९६
§ १ केणियेन जटिलेन भगवा	
निमन्तितो	३९६
§ २ सेलब्राह्मणस्स भगवति	
पसादो	३९७
§ ३ सेलब्राह्मणपब्बज्जा	४००
§ ४ सपरिसस्स सेलस्स अरह-	
त्तलाभो	४०२
४३. अस्सलायनसुत्तं	४०३
§ १ अस्सलायनस्स जाति-	
वादो निराकतो	४०३
§ २ असितदेवलइसिवत्थु	४११

	पिड्डका
४४. घोटमुखसुत्तं	४१४
§ १ आयस्मतो उदेनस्स धम्म-	
देसना	४१४
चत्तारो पुग्गला	४१५
द्वे परिसा	४१६
(१) अत्तन्तपो अत्तपरितापना-	
नुयोगमनुयुत्तो	४१८
(२) परन्तपो परपरितापना-	
नुयोगमनुयुत्तो	४१९
(३) अत्तन्तपो च अत्तपरि-	
तापनानुयोगमनुयुत्तो,	
परन्तपो च परपरि-	
तापनानुयोगमनु-	
युत्तो	४१९
(४) नेवत्तन्तपो नात्तपरिताप-	
नानुयोगमनुयुत्तो, न	
परन्तपो न परपरि-	
तापनानुयोगमनुयुत्तो	४२०
§ २ घोटमुखस्स ब्राह्मणस्स	
सरणगमन	४२४
४५. चङ्कीसुत्तं	४२७
§ १ चङ्की ब्राह्मणो भगवन्त-	
मुपसङ्कमि	४२७
§ २ भारद्वाजपुच्छावि-	
सज्जन	४३१
(१) इदमेव सच्च मोघमज्जा	४३२
(२) कित्तावता सच्चानुरक्खणा	
होति	४३४
(३) कित्तावता सच्चानुबोधो	
होति	४३५

	पिट्ठङ्का		पिट्ठङ्का
(४) कित्तावता सच्चानुप्पत्ति होति	४३७	§ २ अन्धवेणूपमा ब्राह्मणा	४७१
§ ३ भारद्वाजसरणगमन	४३९	§ ३ उत्तरिमनुस्सधम्मान सच्छिकिरिया	४७३
४६. एसुकारीसुत्तं	४४१	§ ४ अनुकम्पजातिका समणा सेट्ठा	४७६
§ १ चतस्सो पारिचरिया	४४१	§ ५ ब्रह्मान सहव्यताय मग्गो	४७८
§ २ चत्तारि धनानि	४४३	§ ६ सुभस्स माणवस्स सरण- गमन	४८०
४७. धनञ्जानिसुत्तं	४४९	५०. सङ्गारवसुत्तं	४८२
§ १ सारिपुत्त-धनञ्जानि- ब्राह्मणवत्थु	४४९	§ १ सङ्गारव-धनञ्जानी- वत्थु	४८२
§ २ अधम्मचारी निरया न मुच्चति	४५१	§ २ दिट्ठधम्माभिञ्जावोसान- पारमिप्पत्तो भगवा	४८३
§ ३ अधम्मचारि-धम्म- चारीसु कतमो सेय्यो	४५४	बोधिसत्तचरिया	४८४
§ ४ ब्रह्मसहव्यताय मग्गो	४५७	तिस्सो अस्सुतपुब्बा उपमा	४८७
४८. वासेट्ठसुत्तं	४६२	अप्पाणक ज्ञान	४९०
§ १ वासेट्ठ-भारद्वाजान माण- वान अन्तरकथा	४६२	सब्बसो आहारुपच्छेदो	४९२
§ २ जातिवाद आरब्भ भगवतो देसना	४६३	बोधिलाभो	४९५
§ ३ वासेट्ठ-भारद्वाजान सरणगमन	४६८	§ ३ देवान अत्थिता	४९६
४९. सुभसुत्तं	४६९	§ ४ सङ्गारवस्स माणवस्स सरणगमन	४९७
§ १ गहट्ठपब्बजितकम्मट्ठानेसु विभज्जवादो	४६९	तस्सुद्धान	४९७

सुत्तपिटके

मज्झिमनिकायो

(मज्झिमपण्णासकं)

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

मज्झिमनिकायपालि

मज्झिमपण्णासकं

१. कन्दरकसुत्तं

§ १. कन्दरकपरिब्बाजकस्स उदानं

१ एव^१ मे^२ सुत । एकं समय भगवा चम्पाय विहरति गग्ग-
राय पोक्खरण्या तीरे महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि । अथ खो पेस्सो च
हत्थारोहपुत्तो कन्दरको च परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु,
उपसङ्गमित्वा पेस्सो हत्थारोहपुत्तो भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त
निसीदि । कन्दरको पन परिब्बाजको भगवता सद्धि सम्मोदि । 5
सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त
ठितो खो कन्दरको परिब्बाजको तुण्हीभूत तुण्हीभूत भिक्खुसङ्घ अनु-
विलोकेत्वा भगवन्त एतदवोच — “अच्छरिय, भो गोतम, अब्भुत, भो
गोतम, यावञ्चिद भोता गोतमेन सम्मा भिक्खुसङ्घो पटिपादितो ।
ये पि ते, भो गोतम, अहेसु अतीतमद्धान अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा ते 10
पि भगवन्तो एतपरम येव सम्मा भिक्खुसङ्घ पटिपादेसु — सेय्यथापि
एतरहि भोता गोतमेन सम्मा भिक्खुसङ्घो पटिपादितो । ये पि ते,
भो गोतम, भविस्सन्ति अनागतमद्धान अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा ते पि
भगवन्तो एतपरम येव सम्मा भिक्खुसङ्घ पटिपादेस्सन्ति — सेय्यथापि
एतरहि भोता गोतमेन सम्मा भिक्खुसङ्घो पटिपादितो” ति । 15

B 1

२ “एवमेत, कन्दरक, एवमेत, कन्दरक । ये पि ते, कन्दरक,
अहेसु अतीतमद्धान अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा ते पि भगवन्तो एतपरम
येव सम्मा भिक्खुसङ्घ पटिपादेसु — सेय्यथापि एतरहि मया सम्मा

B 2

भिक्षुसङ्घो पटिपादितो । ये पि ते, कन्दरक, भविस्सन्ति अनागत-
मद्धान अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा ते पि भगवन्तो एतपरम येव सम्मा
भिक्षुसङ्घ पटिपादेस्सन्ति — सेय्यथापि एतरहि मया सम्मा भिक्षु-
सङ्घो पटिपादितो ।

- 5 “सन्ति हि, कन्दरक, भिक्षू इमस्मि भिक्षुसङ्घे अरहन्तो
खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था
परिक्खीणभवसयोजना सम्मदञ्जाविमुत्ता । सन्ति हि^१, कन्दरक,
भिक्षू इमस्मि भिक्षुसङ्घे सेक्खा^२ सन्ततसीला सन्ततवुत्तिनो निपका
निपकवुत्तिनो, ते चतूसु^३ सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता विहरन्ति ।
R I 340 10 कतमेसु चतूसु^४ ? इध, कन्दरक, भिक्षु काये कायानुपस्सी विहरति
आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेद-
नासु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके
अभिज्झादोमनस्स, चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो
सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, धम्मसे धम्मानुपस्सी विहरति
15 आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स” ति ।

§ ९. गहनं हेतं यदिदं मनुस्सा

- ३ एव वुत्ते, पेस्सो हत्थारोहपुत्तो भगवन्तं एतदवोच —
“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुत, भन्ते ! याव सुपञ्जत्ता चिमे, भन्ते^५,
भगवता^६ चत्तारो सतिपट्टाना सत्तान विसुद्धिया सोकपरिदेवान^७
समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सान अत्थङ्गमाय^८ जायस्स अधिगमाय
20 निब्बानस्स सच्छिकिरियाय । मय पि हि, भन्ते, गिही ओदातवसना
कालेन काल इमेसु चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता विहराम । इध
मय, भन्ते, काये कायानुपस्सिनो^९ विहराम आतापिनो सम्पजाना
सतिमन्तो, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, वेदनासु वेदनानुपस्सिनो
विहराम आतापिनो सम्पजाना सतिमन्तो, विनेय्य लोके अभिज्झा-
दोमनस्स, चित्ते चित्तानुपस्सिनो विहराम आतापिनो सम्पजाना सति-
B 3 25

१. पन — सी०, स्या०, रो० । २. सेक्खा — सी०, स्या०, रो० । ३. चतूसु — सी०, रो० ।
४-४ स्या० पोत्थके नत्थि । ५. उपरिद्वान — सी०, रो० । ६. अत्थगमाय — रो० । ७. काया-
नुपस्सी — सी०, रो० ।

मन्तो, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, धम्मेसु धम्मानुपस्सिनो विहराम आतापिनो सम्पजाना सतिमन्तो, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । अच्छरिय, भन्ते, अब्भुत, भन्ते । यावञ्चिद, भन्ते, भगवा एव मनुस्सगहने एव मनुस्सकसटे एव मनुस्ससाठेय्ये वत्तमाने सत्तान हिताहित जानाति । गहनञ्हेत, भन्ते, यदिद मनुस्सा, उत्तानकञ्हेत, 5 भन्ते, यदिद पसवो । अह हि, भन्ते, पहोमि हत्थिदम्म सारेतु । यावत-केन अन्तरेन चम्प गतागत करिस्सति सब्बानि तानि साठेय्यानि कूटेय्यानि वड्ढेय्यानि जिम्हेय्यानि पातुकरिस्सति । अम्हाक पन, भन्ते, दासा ति वा पेस्सा ति वा कम्मकरा ति वा अञ्जथा व^१ कायेन समुदाचरन्ति अञ्जथा व वाचाय अञ्जथा व नेस चित्त होति । 10 अच्छरियं, भन्ते, अब्भुत, भन्ते । यावञ्चिद^२, भन्ते, भगवा एव मनुस्स-गहने एव मनुस्सकसटे एवं मनुस्ससाठेय्ये वत्तमाने सत्तान हिता-हित जानाति । गहनञ्हेत, भन्ते, यदिद मनुस्सा, उत्तानकञ्हेत, भन्ते, यदिद पसवो” ति ।

§ ३. चत्तारो पुग्गला

४ “एवमेत, पेस्स, एवमेत, पेस्स । गहनञ्हेत, पेस्स, 15 R 341 यदिद मनुस्सा, उत्तानकञ्हेत, पेस्स, यदिदं पसवो । चत्तारो मे, पेस्स, पुग्गला सन्तो सविज्जमाना लोकस्मि । कतमे चत्तारो ? इध, पेस्स, एकच्चो पुग्गलो अत्तन्तपो होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, इध पन, पेस्स, एकच्चो पुग्गलो परन्तपो होति परपरितापनानुयोग-मनुयुत्तो, इध पन, पेस्स, एकच्चो पुग्गलो अत्तन्तपो च होति अत्त- 20 परितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, इध पन, पेस्स, एकच्चो पुग्गलो नेवत्तन्तपो होति नात्तपरितापनानु-योगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो अन-त्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुख-पटिसवेदी^३ ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति । इमेस, पेस्स, चतुन्न पुग्ग- 25 लान कतमो ते पुग्गलो चित्त आराधेती” ति ?

“य्वाय, भन्ते, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनु-युत्तो, अयं मे पुग्गलो चित्त नाराधेति । योपाय, भन्ते, पुग्गलो

१. च-सी०, स्मा०, रो० । २. यावञ्चीद-स्या० । ३. सुखप्पटिसवेदी-म० ।

B 4

R 342

परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, अयं पि मे पुग्गलो चित्तं नाराधेति ।
 योपाय, भन्ते, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो पर-
 न्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, अयं पि मे पुग्गलो चित्तं नारा-
 धेति । यो च खो अयं, भन्ते, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानु-
 5 योगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, सो अनत्त-
 न्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मं निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुख-
 पटिसवेदी^१ ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति—अयमेव मे पुग्गलो चित्तं
 आराधेती” ति ।

५ “कस्मा पन ते, पेस्स, इमे तयो पुग्गला चित्तं नारा-
 10 धेन्ती” ति ?

“य्वाय, भन्ते, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनु-
 युत्तो सो अत्तानं सुखकामं दुक्खपटिकूलं^२ आतापेति परितापेति—
 इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं नाराधेति । योपाय, भन्ते, पुग्गलो पर-
 न्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो परं सुखकामं दुक्खपटिकूलं
 15 आतापेति परितापेति—इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं नाराधेति ।
 योपाय, भन्ते, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो पर-
 न्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अत्तानं च परं च सुखकामं^३
 दुक्खपटिकूलं^४ आतापेति परितापेति—इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं
 नाराधेति । यो च खो अयं, भन्ते, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानु-
 20 योगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अनत्त-
 न्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मं निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुख-
 पटिसवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति, सो^५ अत्तानं च परं च सुख-
 कामं दुक्खपटिकूलं नेव आतापेति न परितापेति^६—इमिना मे अयं
 पुग्गलो चित्तं आराधेति । हन्दि, च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम, बहु-
 25 किञ्चा मयं बहुकरणीया” ति ।

“यस्स दानि त्वं, पेस्स, कालं मञ्जसी” ति ।

अथ खो पेस्सो हत्थारोहपूत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा

१ सुखप्पटिसवेदी—म० । २ पटिकूल—सी०, स्या०, रो० । ३ सुखकामे—
 सी०, रो० । ४ दुक्खपटिकूले—सी०, रो० । ५-५ सी०, स्या०, रो० पोट्थकेसु नत्थि ।

अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि ।

§ ४. चतुस्रं पुगलानं वित्थारदेसना

६ अथ खो भगवा अचिरपक्कन्ते पेस्से हत्थारोहपुत्ते भिक्खू आमन्तेसि — “पण्डितो, भिक्खवे, पेस्सो हत्थारोहपुत्तो, महापञ्जो, भिक्खवे, पेस्सो हत्थारोहपुत्तो । सचे, भिक्खवे, पेस्सो हत्थारोह- 5 पुत्तो मुहुत्त निसीदेय्य यावस्साह इमे चत्तारो पुगले वित्थारेन विभजिस्सामि^१, महता अत्थेन सयुत्तो अभविस्स^२ । अपि च, भिक्खवे, एत्तावता पि पेस्सो हत्थारोहपुत्तो महता अत्थेन सयुत्तो” ति ।

B 5

“एतस्स, भगवा, कालो, एतस्स, सुगत, कालो, य भगवा इमे चत्तारो पुगले वित्थारेन विभजेय्य । भगवतो सुत्वा, भिक्खू 10 धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी” ति । “एव, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच —

(क) अत्तन्तपो पुगलो

७ “कतमो च, भिक्खवे, पुगलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानु- 15 योगमनुयुत्तो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो अचेलको होति मुत्ताचारो हत्थापलेखनो^३ नएहिभद्दन्तिको नतिट्ठभद्दन्तिको, नाभिहट^४ न उद्दिस्सकत न निमन्तन सादियति, सो न कुम्भिमुखा^५ पटिग्गण्हाति न कळोपिमुखा पटिग्गण्हाति^६ न एल्लकमन्तरं^७ न दण्डमन्तर न मुसलमन्तर न द्विन्न भुञ्जमानान न गब्भिनिया न पायमानाय न 20 पुरिसन्तरगताय न सङ्घिक्खीसु न यत्थ सा उपट्ठितो होति न यत्थ मक्खिका सण्डसण्डचारिनी; न मच्छ न मस न सुर न मेरय न थुसोदक पिवति । सो एकागारिको वा होति एकालोपिको, द्वागारिको वा होति द्वालोपिको, सत्तागारिको वा होति सत्तालोपिको, एकस्सा

१ विभजामि — सी०, रो० । २ अगमिस्स — सी०, रो० । ३ हत्थावलेखनो — सी०, स्या० । ४ नाभिहट — स्या० । ५ कुम्भीमुखा — सी०, रो० । ६ पटिग्गण्हाति — सी०, रो० । ७ एल्लकमन्तर — स्या० ।

R 343

B 6

पि दत्तिया यापेति, द्वीहि पि दत्तीहि यापेति, सत्तहि पि दत्तीहि यापेति, एकाहिकम्पि आहार आहारेति, द्वीहिकम्पि^१ आहार आहारेति, सत्ताहिकम्पि आहारं आहारेति—इति एवरूप अद्धमासिक^२ परियायभत्तभोजनानुयोगमनुयुत्तो विहरति। सो साकभक्खो वा होति, सामाकभक्खो वा होति, नीवारभक्खो वा होति, दद्दुलभक्खो वा होति, हट्ठभक्खो वा होति, कणभक्खो वा होति, आचामभक्खो वा होति, पिञ्जाकभक्खो वा होति, तिणभक्खो वा होति, गोमयभक्खो वा होति, वनमूलफलाहारो यापेति पवत्तफलभोजी। सो साणानि पि धारेति, मसाणानि पि धारेति, छवदुस्सानि पि धारेति, पसुकूलानि पि धारेति, तिरीटानि पि धारेति, अजिन पि धारेति, अजिनक्खिप पि धारेति, कुसचीर पि धारेति, वाकचीर पि धारेति, फलकचीर पि धारेति, केसकम्बल पि धारेति, वाळकम्बल^३ पि धारेति, उलूकपक्ख^४ पि धारेति, केसमस्सुलोचको पि होति, केसमस्सुलोचनानुयोगमनुयुत्तो, उब्भट्ठको पि होति आसनपटिक्खित्तो, उक्कुटिको पि होति उक्कुटिकप्पधानमनुयुत्तो, कण्टकापस्सयिको पि होति कण्टकापस्सये सेय्य कप्पेति, सायततियक पि उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरति—इति एवरूप अनेकविहित कायस्स आतापनपरितापनानुयोगमनुयुत्तो विहरति। अय वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो।

(ख) परन्तपो पुग्गलो

८ “कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ओरब्भिको होति सूकरिको साकुणिको मागविको लुहो मच्छयातको चोरो चोरघातको गोघातको बन्धनागारिको ये वा पनञ्जे पि केचि कुरुरकम्मन्ता। अय वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो।

(ग) अत्तन्तपो च परन्तपो च पुग्गलो

९ “कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध,

१ द्वाहिक—सी०। २. अद्धमासिक—म०। ३. वाल०—स्या०, रो०। ४. उलूकपक्ख—स्या०।

भिक्षवे, एकच्चो पुग्गलो राजा वा होति खत्तियो मुद्धावसित्तो
 ब्राह्मणो वा महासालो^१। सो पुरत्थिमेन नगरस्स नव सन्थागार
 कारापेत्वा केसमस्सु ओहारेत्वा खराजिन निवासेत्वा सप्पितेलेन काय
 अब्भञ्जित्वा भगविसाणेन^२ पिट्ठि कण्डुवमानो नव सन्थागार पविसति
 सद्धि महेसिया ब्राह्मणेन च पुरोहितेन। सो तत्थ अनन्तरहिताय^५
 भूमिया हरितुपलित्ताय^३ सेय्य कप्पेति। एकस्साय गाविया सरूप-
 वच्छाय य एकस्मि थने खीर होति तेन राजा यापेति, य दुतियस्मि
 थने खीर होति तेन महेसी यापेति, य ततियस्मि थने खीर होति
 तेन ब्राह्मणो पुरोहितो यापेति, य चतुत्थस्मि थने खीर होति तेन
 अग्गि जुहति^४, अवसेसेन वच्छको यापेति। सो एवमाह—‘एत्तका^६
 उसभा हञ्जन्तु यञ्जत्थाय, एत्तका वच्छतरा हञ्जन्तु यञ्जत्थाय,
 एत्तका वच्छतरियो हञ्जन्तु यञ्जत्थाय, एत्तका अजा हञ्जन्तु
 यञ्जत्थाय, एत्तका उरब्भा हञ्जन्तु यञ्जत्थाय एत्तका^७ अस्सा
 हञ्जन्तु यञ्जत्थाय^५, एत्तका रुक्खा छिज्जन्तु यूपत्थाय, एत्तका
 दब्भा^६ लूयन्तु बरिहिसत्थाया^७’ ति। ये पिस्स ते होन्ति दासा ति वा^{१५}
 पेस्सा ति वा कम्मकरा ति वा ते पि दण्डतज्जिता भयतज्जिता
 अस्सुमुखा रुदमाना परिकम्मानि करोन्ति। अय वुच्चति, भिक्षवे,
 पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च पर-
 परितापनानुयोगमनुयुत्तो।

R. 344

B. 7

(घ) नेवत्तन्तपो न परन्तपो पुग्गलो

१० “कतमो च, भिक्षवे, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरिताप-^{२०}
 नानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, सो अन-
 त्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुख-
 पटिसवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति ? इध, भिक्षवे, तथागतो लोके
 उप्पज्जति अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू
 अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा। सो^{२५}
 इम लोक सदेवक समारकं सब्रह्मक सस्समणब्राह्मणि पज सदेवमनुस्स
 सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेति। सो धम्म देसेति आदिकल्याण

१ महासालो—सी०। २ भगविसाणेन—सी०, स्या०। ३ हरितुपत्ताय—सी०,
 रो०। ४ जुहन्ति—सी०, रो०। ५-५ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। ६ दब्बा—सी०,
 स्या०। ७ परिसन्थाया—स्या०।

मज्झेकल्याण परियोसानकल्याण सात्थ सब्बञ्जनं, केवलपरिपुण्ण
परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेति । त धम्म सुणाति गहपति वा गहपति-
पुत्तो वा अञ्जतरस्मि वा कुले पच्चाजातो । सो त धम्म सुत्वा
तथागते सद्ध पटिलभति । सो तेन सद्धापटिलाभेन समन्नागतो इति
5 पटिसञ्चिक्खति — ‘सम्बाधो घरावासो रजापथो, अब्भोकासो पब्बज्जा ।
नयिद सुकर अगार अज्झावसता एकन्तपरिपुण्ण एकन्तपरिसुद्ध सङ्ख-
लिखित ब्रह्मचरिय चरितु । यन्नूनाह केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि
वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजेय्य’ ति । सो अपरेण
समयेन अप्प वा भोगक्खन्ध पहाय, महन्त वा भोगक्खन्ध पहाय, अप्प
10 वा जातिपरिवट्ट पहाय, महन्त वा जातिपरिवट्ट पहाय, केसमस्सु
ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय
पब्बजति ।

११ “सो एव पब्बजितो समानो भिक्खून सिक्खासाजीव-
समापन्नो पाणातिपात पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहित-
15 दण्डो निहितसत्थो, लज्जी दयापन्नो सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति ।
अदिन्नादान पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति दिन्नादायी
दिन्नपाटिकङ्खी, अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरति । अब्रह्मचरिय
पहाय ब्रह्मचारी होति आराचारी विरतो मेथुना गामधम्मा । मुसा-
वाद पहाय मुसावादा पटिविरतो होति सच्चवादी सच्चसन्धो
20 थेतो पच्चयिको अविसवादको लोकस्स । पिसुण वाच पहाय पिसुणाय
वाचाय पटिविरतो होति, इतो सुत्वा न अमुत्र अक्खाता इमेस
भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा न इमेस अक्खाता अमूसं भेदाय — इति
भिन्नान वा सन्धाता सहितान वा अनुप्पदाता समगारामो समगरतो
समगगनन्दी समगगकरणि वाच भासिता होति । फरुस वाच पहाय
25 फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेम-
नीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा तथारूपि वाच
भासिता होति । सम्फप्पलाप पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति
कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी, निधानवर्ति
वाच भासिता कालेन सापदेस परियन्तवति अत्थसहित । सो बीज-
30 गामभूतगामसमारम्भा पटिविरतो होति, एकभत्तिको होति रत्तू-
परतो विरतो विकालभोजना । नच्चगीतवादितविसूकदस्सना पटि-

विरतो होति । मालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना पटिविरतो
 होति । उच्चासयनमहासयना पटिविरतो होति । जातरूपरजतपटि-
 ग्गहणा पटिविरतो होति । आमकधञ्जपटिग्गहणा पटिविरतो होति ।
 आमकमसपटिग्गहणा पटिविरतो होति । इत्थिकुमारिकपटिग्गहणा^१
 पटिविरतो होति । दासिदासपटिग्गहणा पटिविरतो होति । अजेळक- 5
 पटिग्गहणा पटिविरतो होति । कुक्कुटसूकरपटिग्गहणा पटिविरतो
 होति । हत्थिगवस्सवळवपटिग्गहणा^२ पटिविरतो होति । खेत्तवत्थु-
 पटिग्गहणा पटिविरतो होति । दूतेय्यपहिणगमनानुयोगा पटिविरतो
 होति । कयविककया पटिविरतो होति । तुलाकूटकसकूटमानकूटा पटि-
 विरतो होति । उक्कोटनवञ्चननिकतिसाचियोगा पटिविरतो होति । 10
 छेदनवधबन्धनविपरामोसआलोपसहसाकारा पटिविरतो होति ।

B 9,

10 R 346

“सो सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेण कुच्छिपरि-
 हारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति, समादायेव पक्कमति
 — सेय्यथापि नाम पक्खी सकुणो येन येनेव डेति, सपत्तभारो व डेति ।
 एवमेव भिक्खु सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेण कुच्छिपरि- 15
 हारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति, समादायेव पक्कमति ।
 सो इमिना अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो अज्झत्त अनवज्जसुख
 पटिसवेदेति ।

१२ “सो चक्खुना रूप दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानु-
 ब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेन चक्खुन्द्रिय असवुत विहरन्त 20
 अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु तस्स सवराय
 पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रिय, चक्खुन्द्रिये सवर आपज्जति ।
 सोतेन सद् सुत्वा पे० घानेन गन्ध घायित्वा पे० जिह्वाय रस
 सायित्वा पे० कायेन फोटुब्ब फुसित्वा पे० मनसा धम्म विञ्जाय
 न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेन मनि- 25
 न्द्रिय असवुत विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा
 अन्वास्सवेय्यु तस्स सवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रिय, मनि-
 न्द्रिये सवर आपज्जति । सो इमिना अरियेन इन्द्रियसवरेण समन्ना-
 गतो अज्झत्त अब्यासेकसुख पटिसवेदेति ।

१ ०कुमारिका० — स्या० । २ हत्थिगवास्सवळवा० — सी०, रो० ।

“सो अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति, समिञ्जिते पसारिते सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजान-
 5 कारी होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति ।

१३ “सो इमिना च अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो, इमाय^१ च अरियाय सन्तुट्ठिया समन्नागतो^२, इमिना च अरियेन इन्द्रिय-सवरेण समन्नागतो, इमिना च अरियेन सतिसम्पजञ्जेण समन्नागतो
 10 विवित्त सेनासन भजति अरञ्ज रुक्खमूल पब्बत कन्दर गिरिगुह सुसान वनपत्थ अब्भोकास पलालपुञ्ज । सो पच्छाभत्त पिण्डपात-पटिक्कन्धो निसीदति पल्लङ्क आभुजित्वा उजु काय पणिधाय परिमुख सति उपट्ठपेत्वा । सो अभिज्झ लोके पहाय विगताभिज्झेण चेतसा विहरति, अभिज्झाय चित्त परिसोधेति, ब्यापादपदोस पहाय
 15 अब्यापन्नचित्तो विहरति सब्बपाणभूतहितानुकम्पी, ब्यापादपदोसा चित्त परिसोधेति, थीनमिद्ध^३ पहाय विगतथीनमिद्धो विहरति आलोकसञ्जी सतो सम्पजानो, थीनमिद्धा चित्तं परिसोधेति, उद्धच्चकुक्कुच्च पहाय अनुद्धतो विहरति अज्झत्त वूपसन्तचित्तो, उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्त परिसोधेति, विचिकिच्छ पहाय तिण्णविचिकिच्छो विहरति
 20 अकथंकथी कुसलेसु धम्मेसु, विचिकिच्छाय चित्त परिसोधेति ।

“सो इमे पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुखं पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादनं चेतसो
 25 एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिजं पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुख च कायेन पटिसंवेदेति, य त अरिया आचि-क्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज

१-१ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ थीनमिद्ध — म० ।

विहरति । सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्स-
दोमनस्सान अत्थङ्गमा अदुक्खमसुख उपेक्खासतिपारिसुद्धि चतुत्थ
ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति ।

१४ “सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे
विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते^१, पुब्बेनिवासा- 5
नुस्सतिजाणाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहित पुब्बेनिवास
अनुस्सरति, सेय्यथीद^२— एक पि जाति द्वे पि जातियो तिस्सो पि
जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो
वीस^३ पि जातियो तिस पि जातियो चत्तालीस^४ पि जातियो पञ्चास 10
पि जातियो जातिसत पि जातिसहस्स पि जातिसतसहस्स पि अनेके पि 10
सवट्ठकप्पे अनेके पि विवट्ठकप्पे अनेके पि सवट्ठविवट्ठकप्पे — ‘अमुत्रासि
एवनामो एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खप्पटिसवेदी
एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि^५, तत्रापासि
एवनामो एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खप्पटिसवेदी
एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो^५’ ति । इति साकार सउद्देस 15
अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति । R 348

१५ “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे
विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तान चुतूप-
पातजाणाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन
अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उप्पज्जमाने हीने पणीते 20
सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगगे सत्ते पजानाति — ‘इमे
वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्ना-
गता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियान उपवादका मिच्छादिट्ठिका
मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा पर मरणा अपाय
दुग्गति विनिपात निरय उप्पन्ना, इमे वा पन भोन्तो सत्ता काय- 25
सुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्ना-
गता अरियान अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना,
ते कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सग्ग लोक उपपन्ना’ ति । इति

१. आनेज्जप्पत्ते—सी०, रो० । २. सेय्यथिद—म० । ३. वीसति—सी०, रो० ।
४. चत्तालीस—स्या०, चत्तारीस—सी०, रो० । ५. उप्पादि—सी०, रो० ।

दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति
चवमाने उप्पज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते
यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

१६ “सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे
5 विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवान
खयजाणाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूत
पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अयं
दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी
पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति, ‘इमे आसवा’ ति यथाभूत पजा-
10 नाति, ‘अयं आसवसमुदयो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अयं आसव-
निरोधो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’
ति यथाभूत पजानाति । तस्स एव जानतो एव पस्सतो कामासवा पि
चित्तं विमुच्चति, भवासवा पि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवा पि
चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा
15 जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति
पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरि-
तापनानुयोगमनुयुत्तो, न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।
सो अत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मं निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो
सुखप्पटिसवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरती” ति ।

B 12

R 349

20 १७. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
अभिनन्दु ति ।

२. अटुकनागरसुत्तं

§ १. दसमस्स गहपतिस्स पञ्चो

१ एव मे सुत । एक समय आयस्मा आनन्दो वेसालिय विहरति बेलुवगामके^१ । तेन खो पन समयेन दसमो गहपति अटुकनागरो पाटलिपुत्त^२ अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अथ खो दसमो गहपति अटुकनागरो येन कुक्कुटारामो येन अञ्जतरो भिक्खु तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा त भिक्खु अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । 5
एकमन्त निसिन्नो खो दसमो गहपति अटुकनागरो त भिक्खु एतदवोच — “कह नु खो, भन्ते, आयस्मा आनन्दो एतरहि विहरति ? दस्सनकामा हि मय त आयस्मन्त आनन्द” ति ।

“एसो, गहपति, आयस्मा आनन्दो वेसालिय विहरति बेलुवगामके” ति । 10

अथ खो दसमो गहपति अटुकनागरो पाटलिपुत्ते त करणीय तीरेत्वा येन वेसाली येन बेलुवगामको येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा आयस्मन्त आनन्द अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।

२ एकमन्त निसिन्नो खो दसमो गहपति अटुकनागरो 15
आयस्मन्त आनन्द एतदवोच — “अत्थि नु खो, भन्ते आनन्द, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो यत्थ भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो अविमुत्त चेव^३ चित्त विमुच्चति, अपरिक्खीणा च आसवा परिक्खय गच्छन्ति, अननुप्पत्त च अनुत्तर योगक्खेमं अनुपापुणाती” ति ? 20

“अत्थि खो, गहपति, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो. यत्थ भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो अविमुत्त चेव चित्त विमुच्चति,

१ बेलुवगामके—स्या० । २ पातलिपुत्त—स्या० । ३ वा—सी०, रो० ।

अपरिक्खीणा च आसवा परिकखय गच्छन्ति, अननुप्पत्त च अनुत्तर योगक्खेम अनुपापुणाती” ति ।

“कतमो पन, भन्ते आनन्द, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो यत्थ भिक्खुनो अप्पमत्तस्स
5 आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो अविमुत्त चेव चित्त विमुच्चति,
अपरिक्खीणा च आसवा परिकखय गच्छन्ति, अननुप्पत्त च अनुत्तर योगक्खेम अनुपापुणाती” ति ?

§ २. आयस्मतो आनन्दस्स पञ्चविसज्जना

३ “इध, गहपति, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम
10 ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘इद पि पठम ज्ञान अभिसङ्खत अभिसञ्चेतयित । य खो पन किञ्चि अभि-
सङ्खत अभिसञ्चेतयित तदनिच्च निरोधधम्म’ ति पजानाति । सो तत्थ ठितो आसवान खय पापुणाति । नो चे आसवान खय पापुणाति,
तेनेव धम्मरागेन ताय धम्मनन्दिया पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान
15 परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अय पि खो, गहपति, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो यत्थ भिक्खुनो अप्पमत्तस्स
आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो अविमुत्त चेव चित्त विमुच्चति,
अपरिक्खीणा च आसवा परिकखय गच्छन्ति, अननुप्पत्त च अनुत्तर
20 योगक्खेम अनुपापुणाति ।

४ “पुन च पर, गहपति, भिक्खु वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन पे० दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — इद पि खो दुतिय ज्ञान अभिसङ्खत अभि-
सञ्चेतयित पे० अनुत्तर योगक्खेम अनुपापुणाति ।

25 “पुन च पर, गहपति, भिक्खु पीतिया च विरागा पे० ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — इद पि खो ततिय ज्ञान अभिसङ्खत अभिसञ्चेतयित पे० अनुत्तर योगक्खेम अनुपापुणाति ।

“पुन च पर, गहपति, भिक्खु सुखस्स च पहाना .पे०..

चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — इदं
पि खो चतुत्थं ज्ञानं अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं पे० .. अनुत्तर
योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

“पुन च पर, गहपति, भिक्खु मेत्तासहगतेन चेतसा एकं
दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं^१ । 5
इति उद्धमधो तिरियं सब्बधिं सब्बत्ततायं सब्बावन्तं लोकं मेत्तासह-
गतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेण अब्बावज्झेन^२
फरित्वा विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयं पि खो मेत्ता-
चेतोविमुत्तिं अभिसङ्खतां अभिसञ्चेतयिता । यं खो पनं किञ्चिं
अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं तदनिच्च निरोधधम्मं’ ति पजानाति । 10
सो तत्थं ठितो पे० अनुत्तर योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

“पुन च पर, गहपति, भिक्खु करुणासहगतेन चेतसा पे०
मुदितासहगतेन चेतसा उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा
विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो
तिरियं सब्बधिं सब्बत्ततायं सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा 15
विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेण अब्बावज्झेन फरित्वा विहरति ।
सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयं पि खो उपेक्खा चेतोविमुत्तिं
अभिसङ्खतां अभिसञ्चेतयिता । यं खो पनं किञ्चिं अभिसङ्खतं
अभिसञ्चेतयितं तदनिच्च निरोधधम्मं’ ति पजानाति । सो तत्थं
ठितो पे० अनुत्तर योगक्खेमं अनुपापुणाति । 20

“पुन च पर, गहपति, भिक्खु सब्बसो रूपसञ्ज्ञानं समति-
क्कमा पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमा नानत्तसञ्ज्ञानं अमनसिकारा
‘अनन्तो आकासो’ ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो
इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयं पि खो आकासानञ्चायतनसमापत्तिं
अभिसङ्खतां अभिसञ्चेतयिता । यं खो पनं किञ्चिं अभिसङ्खतं 25
अभिसञ्चेतयितं तदनिच्च निरोधधम्मं’ ति पजानाति । सो तत्थं
ठितो पे० अनुत्तर योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

“पुन च पर, गहपति, भिक्खु सब्बसो आकासानञ्चायतनं
समतिक्कम्मं ‘अनन्तं विञ्जाणं’ ति विञ्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज

१ चतुत्थि — सी०, रो० । २ अब्बावज्झेन — सी०, स्या० ।

विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयं पि खो विञ्जाणञ्चायतनसमापत्तिं अभिसङ्खत्ता अभिसञ्चेतयिता । यं खो पनं किञ्चिं अभिसङ्खत्तं अभिसञ्चेतयितं तदनिच्च निरोधधम्मं’ ति पजानाति । सो तत्थ ठितो पे० अनुत्तर योगक्खेम अनुपापुणाति ।

- 5 “पुनं च परं, गहपति, भिक्खुं सब्बसो विञ्जाणञ्चायतनसमापत्तिं अभिसङ्खत्ता अभिसञ्चेतयिता । यं खो पनं किञ्चिं अभिसङ्खत्तं अभिसञ्चेतयितं तदनिच्च निरोधधम्मं’ ति पजानाति ।
- 10 सो तत्थ ठितो आसवानं खयं पापुणाति, नो चे आसवानं खयं पापुणाति, तेनेव धम्मरागेन तायं धम्मनन्दिया पञ्चन्न ओरम्भागियानं सयोजनं परिकखया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अयं पि खो, गहपति, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो यत्थं भिक्खुनो
- 15 अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो अविमुत्तं चेव चित्तं विमुच्चति, अपरिकखीणां च आसवां परिकखयं गच्छन्ति, अननुपपत्तं च अनुत्तर योगक्खेम अनुपापुणाती” ति ।

§ ३ दसमस्स गहपतिस्स पसादो

- ५ एव वुत्ते, दसमो गहपति अट्ठकनागरो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच — “सेय्यथापि, भन्ते आनन्द, पुरिसो एके निधिमुखं गवेसन्तो
- 20 सकिदेव एकादसं निधिमुखानि अधिगच्छेय्य, एवमेव खो अहं, भन्ते, एकं अमतद्वारं गवेसन्तो सकिदेव एकादसं अमतद्वारानि अलत्थं भावनायं । सेय्यथापि, भन्ते, पुरिसस्स अगारं एकादसद्वारं, सो तस्मिं अगारे आदित्ते एकमेकेन पि द्वारेण सक्कुणेय्य अत्तानं सोत्थि कातुं, एवमेव खो अयं, भन्ते, इमेसं एकादसन्नं अमतद्वारानं एकमे-
- 25 केन पि अमतद्वारेण सक्कुणिस्सामिं अत्तानं सोत्थि कातुं । इमेहि नाम, भन्ते, अञ्जतित्थिया आचरियस्स आचरियधनं परियेसिस्सन्ति, किमङ्गलं पनाहं आयस्मतो आनन्दस्स पूजं न करिस्सामी” ति ।

१ सवनाय — स्या०, रो०, सवणाय — सी० । २ सक्खिस्सामि — स्या० । ३ कि — सी०, रो० ।

अथ खो दसमो गहपति अट्ठकनागरो पाटलिपुत्तक च
 वेसालिक च भिक्खुसङ्घ सन्निपातेत्वा^१ पणीतेन खादनीयेन^२ भोज-
 नीयेन^३ सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि, एकमेक च भिक्खु पच्चेक
 दुस्सयुगेन अच्छादेसि, आयस्मन्त च आनन्द तिचीवरेन अच्छादेसि,
 आयस्मतो च आनन्दस्स पञ्चसतविहार^३ कारापेसी ति ।

5

— ० —

१ सन्निपातापेत्वा — सी०, रो० । २-२ खादनियेन भोजनियेन — रो० । ३ पञ्चसत
 विहार — सी०, स्या०, रो० ।

३. सेखसुत्तं

§ १ सक्यानं नवं सन्थागारं

- १ एव मे सुत्त। एक समय भगवा सककेसु विहरति कपिलवस्थुस्मि निग्रोधारामे। तेन खो पन समयेन कापिलवत्थवान सक्यान नवं सन्थागार अचिरकारित होति अनज्झावुत्थं^१ समणेन वा ब्राह्मणेन वा केनचि वा मनुस्सभूतेन। अथ खो कापिलवत्थवा सक्या
- ५ येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु। एकमन्त निसिन्ना खो कापिलवत्थवा सक्या भगवन्त एतदवोचु – “इध, भन्ते, कापिलवत्थवान सक्यान नव सन्थागार अचिरकारित अनज्झात्थ समणेन वा ब्राह्मणेन वा केनचि वा मनुस्सभूतेन। तं, भन्ते, भगवा पठम परिभुञ्जतु। भगवता पठम
- १० परिभुत्त पच्छा कापिलवत्थवा सक्या परिभुञ्जिस्सन्ति। तदस्स कापिलवत्थवान सक्यान दीघरत्त हिताय सुखाया”^२ ति। अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन। अथ खो कापिलवत्थवा सक्या भगवतो अधि-
वासन विदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा येन नवं सन्थागार तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा सब्बसन्थरि
- १५ सन्थागार सन्थरित्वा आसनानि पञ्चापेत्वा^३ उदकमणिक पतिट्ठापेत्वा^४ तेलप्पदीपं आरोपेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठसु। एकमन्त ठिता खो कापिल-
वत्थवा सक्या भगवन्त एतदवोचु – “सब्बसन्थरि सन्थत, भन्ते, सन्थागार, आसनानि पञ्चत्तानि, उदकमणिको पतिट्ठापितो^५, तेलप्प-
२० दीपो आरोपितो। यस्सदानि, भन्ते, भगवा काल मञ्जती”^६ ति। अथ खो भगवा निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सद्धि भिक्खुसङ्घेन येन सन्थागार तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पादे पक्खालेत्वा सन्थागार पविसित्वा मज्झिम थम्भ निस्साय पुरत्थाभिमुखो निसीदि।

R 354

B 17

१ अनज्झावुत्थ – म०, अनज्झावुत्थपुब्ब – स्या०। २ पञ्चापेत्वा – म०।
३ उपट्ठपेत्वा – म०। ४ उपट्ठापितो – म०।

भिक्षुसङ्घो पि खो पादे पक्खालेत्वा सन्थागार पविसित्वा पच्छिम भित्ति निस्साय पुरत्थाभिमुखो निसीदि, भगवन्त येव पुरक्खत्वा^१। कापिलवत्थवा पि खो सक्या पादे पक्खालेत्वा सन्थागार पविसित्वा पुरत्थिम भित्ति निस्साय पच्छिमाभिमुखा^२ निसीदिसु, भगवन्त येव पुरक्खत्वा।

5

§ २. आनन्दो धम्मदेसनाय अनुञ्जातो

अथ खो भगवा कापिलवत्थवे सक्ये^३ बहुदेव रत्ति धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहसेत्वा आयस्मन्त आनन्द आमन्तेसि — “पटिभातु त, आनन्द, कापिलवत्थवान सक्यान सेखो पाटिपदो। पिट्ठि^४ मे^५ आगिलायति, तमहं आयमिस्सामी” ति। “एव, भन्ते” ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि। 10 अथ खो भगवा चतुग्गुण^६ सङ्घाटि पञ्जापेत्वा दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्य कप्पेसि, पादे^७ पाद अच्चाधाय, सतो सम्पजानो, उट्ठानसञ्ज मनसि करित्वा।

§ ३. सेखो पाटिपदो

२ अथ खो आयस्मा आनन्दो महानाम सक्य^८ आमन्तेसि — “इध, महानाम, अरियसावको सीलसम्पन्नो होति, इन्द्रियेसु 15 गुत्तद्वारो होति, भोजने मत्तञ्जू होति, जागरिय अनुयुत्तो होति, सत्तहि सद्धम्मेहि समन्नागतो होति, चतुन्न ज्ञानान आभिचेतसिकान^९ दिट्ठधम्मसुखविहारान निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी।

(१) सीलसम्पन्नो होति

३ “कथ च, महानाम, अरियसावको सीलसम्पन्नो होति? 20 इध, महानाम, अरियसावको सीलवा होति, पातिमोक्खसवरसवुतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु। एव खो, महानाम, अरियसावको सीलसम्पन्नो होति।

१ पुरक्खत्वा — म०। २. पच्छामुखा — सी०, रो०। ३ सक्ये — रो०। ४-४ पिट्ठिमे — सी०, रो०। ५ चतुग्गुण — स्या०। ६. पादेन — स्या०। ७ सक्य — स्या०। ८ अभिचेतसिकान — सी०, रो०।

(२) इन्द्रियेषु गुत्तद्वारो होति

“कथं च, महानाम, अरियसावको इन्द्रियेषु गुत्तद्वारो होति ?
 इध, महानाम, अरियसावको चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही
 होति नानुब्यञ्जनग्गाही, यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असवुत
 विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु
 5 तस्स सवराय पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये सवर
 आपज्जति । सोतेन सद्दं सुत्वा पे० घानेन गन्धं घायित्वा पे०
 जिह्वाय रसं सायित्वा पे० कायेन फोढुब्बं फुसित्वा पे०
 मनसा धम्मं विज्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही,
 यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असवुत विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा
 10 पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु तस्स सवराय पटिपज्जति,
 रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये सवर आपज्जति । एव खो, महानाम,
 अरियसावको इन्द्रियेषु गुत्तद्वारो होति ।

(३) भोजने मत्तञ्जू होति

“कथं च, महानाम, अरियसावको भोजने मत्तञ्जू होति ?
 इध, महानाम, अरियसावको पटिसङ्खा योनिसो आहार आहारेति —
 15 ‘नेव दवाय न मण्डनाय न विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स
 ठितिया यापनाय विहिसूपरतिया ब्रह्मचरियानुगहाय । इति पुराण
 च वेदनं पटिहङ्गामि, नव च वेदनं न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे
 भविस्सति अनवज्जता च फासुविहारो चा’ति । एव खो, महानाम,
 अरियसावको भोजने मत्तञ्जू होति ।

(४) जागरियं अनुयुत्तो होति

20 “कथं च, महानाम, अरियसावको जागरियं अनुयुत्तो
 होति ? इध, महानाम, अरियसावको दिवसं चङ्क्रमेन निसज्जाय
 आवरणीयेहि धम्मोहि चित्तं परिसोधेति, रत्तिया पठमं यामं चङ्क्रमेन
 निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मोहि चित्तं परिसोधेति, रत्तिया मज्झिमं
 यामं दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेति, पादे पादं अच्चाधाय,
 25 सतो सम्पजानो, उट्ठानसञ्जं मनसि करित्वा, रत्तिया पच्चिमं यामं
 पच्चुट्ठाय चङ्क्रमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मोहि चित्तं परि-
 सोधेति । एव खो, महानाम, अरियसावको जागरियं अनुयुत्तो होति ।

(५) सत्तहि सद्धम्मेहि समन्नागतो होति

४ “कथं च, महानाम, अरियसावको सत्तहि सद्धम्मेहि
समन्नागतो होति ? इध, महानाम, अरियसावको सद्धो होति, सद्धति
तथागतस्स बोधि — ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जा-
चरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था
देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’ ति । हिरिमा होति, हिरीयति कायदुच्च- 5
रितेन वचीदुच्चरितेन मनोदुच्चरितेन, हिरीयति पापकान अकुसलान
धम्मान समापत्तिया । ओत्तप्पी^१ होति, ओत्तप्पति कायदुच्चरितेन
वचीदुच्चरितेन मनोदुच्चरितेन, ओत्तप्पति पापकान अकुसलान
धम्मान समापत्तिया । बहुस्सुतो होति सुतधरो सुतसन्निचयो । ये ते
धम्मा आदिकल्याणा मज्झेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्था 10
सव्यञ्जना केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय अभिवदन्ति तथारूपास्स
धम्मा बहुस्सुता होन्ति धता^२ वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता
दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा । आरद्धविरियो^३ विहरति अकुसलान धम्मान
पहानाय, कुसलान धम्मान उपसम्पदाय, थामवा दब्धपरक्कमो
अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । सतिमा होति, परमेन सतिनेपक्केन 15
समन्नागतो, चिरकत पि चिरभासित पि सरिता अनुस्सरिता । पञ्चवा
होति, उदयत्थगामिनिया पञ्चाय समन्नागतो, अरियाय निब्बेधिकाय
सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । एव खो, महानाम, अरियसावको सत्तहि
सद्धम्मेहि समन्नागतो होति ।

५ “कथं च, महानाम, अरियसावको चतुन्न ज्ञानान 20
आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारान निकामलाभी होति अकिच्छ-
लाभी अकसिरलाभी ? इध, महानाम, अरियसावको विविच्चेव
कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति, वितक्कविचारान
वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति,
पीतिया च विरागा ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति, सुखस्स च 25
पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा
चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । एव खो, महानाम, अरियसावको

१ ओत्तापी — सी०, स्या०, रो० । २ धाता — म० । ३ वीरियो — म० ।

चतुन्न ज्ञानान् आभिचेतसिकान् दिट्ठधम्मसुखविहारान् निकामलाभी
होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी ।

§ ४. अपुच्चण्डताय समापन्नो

R 357 5 ६ “यतो खो, महानाम, अरियसावको एव सीलसम्पन्नो
होति, एव इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति, एव भोजने मत्तञ्जू होति, एव
जागरिय अनुयुत्तो होति, एव सत्तहि सद्धम्मेहि समन्नागतो होति,
एव चतुन्न ज्ञानान् आभिचेतसिकान् दिट्ठधम्मसुखविहारान् निकाम-
लाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, अयं वुच्चति, महानाम,
अरियसावको सेखो पाटिपदो ।

B 20 “अपुच्चण्डताय^१ समापन्नो, भब्बो^२ अभिनिब्भिदाय, भब्बो
10 सम्बोधाय, भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । सेय्यथापि,
महानाम, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा तानस्सु^३
कुक्कुटिया सम्मा अधिसयितानि सम्मा परिसेदितानि सम्मा परि-
भावितानि, किञ्चापि तस्सा कुक्कुटिया न एव इच्छा उप्पज्जेय्य –
‘अहो वतिमे कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा
15 अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जेय्यु’ ति, अथ खो
भब्बा व ते कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा
अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जितु । एवमेव खो,
महानाम, यतो अरियसावको एव सीलसम्पन्नो होति, एव इन्द्रियेसु
गुत्तद्वारो होति, एव भोजने मत्तञ्जू होति, एव जागरिय अनुयुत्तो
20 होति, एव सत्तहि सद्धम्मेहि समन्नागतो होति, एव चतुन्न ज्ञानान्
आभिचेतसिकान् दिट्ठधम्मसुखविहारान् निकामलाभी होति अकिच्छ-
लाभी अकसिरलाभी, अयं वुच्चति, महानाम, अरियसावको सेखो
पाटिपदो अपुच्चण्डताय समापन्नो, भब्बो अभिनिब्भिदाय, भब्बो
सम्बोधाय, भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय ।

25 ७. “स खो सो, महानाम, अरियसावको इमं येव अनुत्तर
उपेक्खासतिपारिसुद्धिं आगम्म अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति,
सेय्यथीद – एकं पि जातिं द्वे पि जातियो पे० इति साकारं सउद्देसं

१ अपुच्चण्डताय – स्या० । २ भब्बो – स्या० । ३ तानास्सु – म० ।

अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति, अयमस्स पठमाभिनिब्भिदा होति कुक्कुटच्छापकस्सेव अण्डकोसम्हा ।

“स खो सो, महानाम, अरियसावको इम येव अनुत्तर उपेक्खासतिपारिसुद्धि आगम्म दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
मानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे 5
दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति, अयमस्स दुतिया-
भिनिब्भिदा होति कुक्कुटच्छापकस्सेव अण्डकोसम्हा ।

“स खो सो, महानाम, अरियसावको इम येव अनुत्तर उपेक्खासतिपारिसुद्धिं आगम्म आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति
पञ्चाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज 10
विहरति, अयमस्स ततियाभिनिब्भिदा होति कुक्कुटच्छापकस्सेव
अण्डकोसम्हा ।

§ ५. विज्जाचरणसम्पन्नो

८ “यम्पि, महानाम, अरियसावको सीलसम्पन्नो होति,
इदम्पिस्स होति चरणस्मि, यम्पि, महानाम, अरियसावको इन्द्रियेसु
गुत्तद्वारो होति इदम्पिस्स होति चरणस्मि, यम्पि, महानाम, अरिय- 15
सावको भोजने मत्तञ्जू होति, इदम्पिस्स होति चरणस्मि, यम्पि,
महानाम, अरियसावको जागरिय अनुयुत्तो होति, इदम्पिस्स होति
चरणस्मि, यम्पि, महानाम, अरियसावको सत्तहि सद्धम्मं हि समन्ना-
गतो होति, इदम्पिस्स होति चरणस्मि, यम्पि, महानाम, अरिय-
सावको चतुन्न ज्ञानान आभिचेतसिकान दिट्ठधम्मसुखविहारानं 20
निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, इदम्पिस्स होति
चरणस्मि ।

“य च खो, महानाम, अरियसावको अनेकविहित पुब्बेनिवास
अनुस्सरति, सेय्यथीद — एक पि जाति द्वे पि जातियो पे० इति
साकार सउद्देस अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति, इदम्पिस्स होति 25
विज्जाय, यम्पि, महानाम, अरियसावको दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन
अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते
सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति, इदम्पिस्स

होति विज्जाय । यम्पि, महानाम, अरियसावको आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्चाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति, इदम्पिस्स होति विज्जाय ।

अय वुच्चति, महानाम, अरियसावको विज्जासम्पन्नो इति
५ पि चरणसम्पन्नो इति पि विज्जाचरणसम्पन्नो इति पि ।

९ “ब्रह्मनापेसा, महानाम, सनडकुमारेन गाथा भासिता —
‘खत्तियो सेट्ठो जनेतस्मि ये गोत्तपटिसारिनो ।

विज्जाचरणसम्पन्नो सो सेट्ठो देवमानुसे’ ति ॥

सा खो पनेसा, महानाम, ब्रह्मना सनडकुमारेन गाथा सुगीता नो दुग्गीता,
१० सुभासिता नो दुब्भासिता, अत्थसहिता नो अनत्थसहिता, अनुमता
भगवत्तु” ति ।

B 22

अथ खो भगवा उट्ठित्वा आयस्मन्त आनन्द आमन्तेसि —
“साधु साधु, आनन्द, साधु खो त्व, आनन्द, कापिलवत्थवानं सक्क्यान
सेख पाटिपद अभासी” ति ।

R 359

15

१० इदमवोचायस्मा आनन्दो । समनुञ्जो सत्था अहोसि ।
अत्तमना कापिलवत्थवा सक्क्या आयस्मतो आनन्दस्स भासित
अभिनन्दु ति ।

४. पोतलियसुत्तं

§ १. गहपतिनो वोहारसमुच्छेदो

१ एव मे सुत । एक समय भगवा अङ्गुत्तरापेसु विहरति आपण नाम अङ्गुत्तरापान निगमो । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय आपण पिण्डाय पाविसि । आपणे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो येनञ्जतरो वनसण्डो तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय । त वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा^१ अञ्ज- ५ तरस्मि रुक्खमूले दिवाविहार^२ निसीदि । पोतलियो पि खो गहपति सम्पन्ननिवासनपावुरणो^३ छत्तुपाहनाहि जङ्घाविहार अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन सो वनसण्डो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा^४ त वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा 10 एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठित खो पोतलिय गहपति भगवा एतद- वोच—“सविज्जन्ति^५ खो, गहपति, आसनानि, सचे आकङ्खसि निसीदा” ति । एव वुत्ते, पोतलियो गहपति “गहपतिवादेन म समणो गोतमो समुदाचरती” ति कुपितो अनत्तमनो तुण्ही अहोसि । दुतिय पि खो भगवा पे० ततिय पि खो भगवा पोतलिय गहपति एतद- 15 वोच—“सविज्जन्ति खो, गहपति, आसनानि, सचे आकङ्खसि निसीदा” ति । एवं वुत्ते, पोतलियो गहपति गहपतिवादेन म समणो गोतमो समुदाचरती” ति कुपितो अनत्तमनो भगवन्त एतदवोच— “तयिद, भो गोतम, नच्छन्न, तयिदं नप्पतिरूप^६, य मं त्व गहपति- वादेन समुदाचरसी” ति । 20

“ते पि ते, गहपति, आकारा, ते लिङ्गा, ते निमित्ता यथा त गहपतिस्सा” ति ।

१ अज्झोगाहेत्वा—सी०, स्या०; अज्झोगाहित्वा—रो० । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३. ०पापुरणो—सी०, स्या० । ४. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ५ सविज्जन्ते—सी०, रो० । ६ नप्पतिरूप—स्या० ।

“यथा हि पन मे, भो गोतम, सब्बे कम्मन्ता पटिक्खत्ता, सब्बे वोहारा समुच्छिन्ना” ति ।

“यथा कथ पन ते, गहपति, सब्बे कम्मन्ता पटिक्खत्ता, सब्बे वोहारा समुच्छिन्ना” ति ?

5 “इध मे, भो गोतम, य अहोसि धन वा धञ्ज वा रजत वा जातरूप वा सब्ब त पुत्तान दायज्ज निग्यात, तत्थाह अनोवादी अनुपवादी घासच्छादनपरमो विहरामि । एव खो मे, भो गोतम, सब्बे कम्मन्ता पटिक्खत्ता, सब्बे वोहारा समुच्छिन्ना” ति ।

10 “अञ्जथा खो त्व, गहपति, वोहारसमुच्छेदं वदसि”, अञ्जथा च पन अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदो होती” ति ।

“यथा कथ पन, भन्ते, अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदो होति ? साधु मे, भन्ते, भगवा तथा धम्म देसेतु यथा अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदो होती” ति ।

15 “तेन हि, गहपति, मुणाहि, साधुक मनसि करोहि, भासि- स्सामी” ति ।

“एव, भन्ते” ति खो पोतलियो गहपति भगवतो पच्चस्सोसि ।

§ २. अरियविनये वोहारसमुच्छेदो

२ भगवा एतदवोच — “अट्ठ खो इमे, गहपति, धम्मा अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदाय संवत्तन्ति । कतमे अट्ठ ? अपाणाति-
पातं निस्साय पाणातिपातो पहातब्बो; दिन्नादानं निस्साय अदिन्नादान
20 पहातब्ब, सच्चवाच निस्साय मुसावादो पहातब्बो, अपिसुण वाच निस्साय पिसुणा वाचा पहातब्बा, अगिद्धिलोभ निस्साय गिद्धिलोभो पहातब्बो, अनिन्दारोस निस्साय निन्दारोसो पहातब्बो, अकोधुपायास^१ निस्साय कोधुपायासो पहातब्बो, अनतिमान निस्साय अतिमानो पहातब्बो । इमे खो, गहपति, अट्ठ धम्मा सङ्खित्तेन वुत्ता, वित्थारेन
20 अविभत्ता, अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदाय संवत्तन्ती” ति ।

१ वदेसि — स्या० । २ अक्कोधूपायासं — म० ।

“येमे, भन्ते, भगवता अट्ठ धम्मा सङ्घित्तेन वुत्ता, वित्थारेन अविभत्ता, अरियस्स विनये बोहारसमुच्छेदाय सवत्तन्ति, साधु मे, भन्ते, भगवा इमे अट्ठ धम्मे वित्थारेन विभजतु अनुकम्प उपा-
दाया” ति ।

“तेन हि, गहपति, सुणाहि, साधुक मनसि करोहि, भासि- 5
स्सामी” ति ।

“एव, भन्ते” ति खो पोतलियो गहपति भगवतो पच्च-
स्सोसि । भगवा एतदवोच —

(१) पाणातिपातो पहातब्बो

३ “‘अपाणातिपात निस्साय पाणातिपातो पहातब्बो’ ति 10
इति खो पनेत वुत्त किञ्चेत पटिच्च वुत्त ? इध, गहपति, अरिय-
सावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येस खो अह संयोजनान हेतु
पाणातिपाती अस्स तेसाह संयोजनान पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो ।
अह चेव खो पन पाणातिपाती अस्स, अत्ता पि म उपवदेय्य पाणाति-
पातपच्चया, अनुविच्चा^१ पि म विञ्जू^१ गरहेय्यु पाणातिपातपच्चया,
कायस्स भेदा पर मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा पाणातिपातपच्चया । 15
एतदेव खो पन संयोजन एत नीवरण यदिदं पाणातिपातो । ये च
पाणातिपातपच्चया उप्पज्जेय्यु आसवा विघातपरिळाहा, पाणातिपाता
पटिविरतस्स एवस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । अपाणा-
तिपात निस्साय पाणातिपातो पहातब्बो ति — इति य त वुत्त इदमेत
पटिच्च वुत्त’ । 20

B 24,
R 361

(२) अदिन्नादानं पहातब्बं

४ “‘दिन्नादान निस्साय अदिन्नादानं पहातब्बं’ ति इति
खो पनेत वुत्तं, किञ्चेत पटिच्च वुत्त ? इध, गहपति, अरियसावको
इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येस खो अह संयोजनान हेतु अदिन्नादायी
अस्स, तेसाह संयोजनान पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो । अह चेव
खो पन अदिन्नादायी अस्स, अत्ता पि म उपवदेय्य अदिन्नादानपच्चया, 25

१ — १ अनुविच्च विञ्जू — सी०, स्या०, रो० ।

अनुविच्चा पि म विञ्जू गरहेय्यु अदिन्नादानपच्चया, कायस्स भेदा पर मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा अदिन्नादानपच्चया। एतदेव खो पन सयोजन एत नीवरण यदिद अदिन्नादान। ये च अदिन्नादानपच्चया उप्पज्जेय्यु आसवा विघातपरिळाहा अदिन्नादाना पटिविरतस्स
 5 एवस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति। दिन्नादान निस्साय अदिन्नादान पहातब्ब ति - इति यं त वुत्त इदमेत पटिच्च वुत्त'।

(३) मुसावादो पहातब्बो

५ “‘सच्चवाच निस्साय मुसावादो पहातब्बो’ ति इति खो पनेत वुत्त किञ्चेत पटिच्च वुत्त ? इध, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति - ‘येस खो अह सयोजनान हेतु मुसावादी अस्स
 10 तेसाह सयोजनान पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो। अह चेव खो पन मुसावादी अस्स, अत्ता पि म उपवदेय्य मुसावादपच्चया, अनुविच्चा पि म विञ्जू गरहेय्यु मुसावादपच्चया, कायस्स भेदा पर मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा मुसावादपच्चया। एतदेव खो पन सयोजन एत नीवरण यदिद मुसावादो। ये च मुसावादपच्चया उप्पज्जेय्यु आसवा
 15 विघातपरिळाहा, मुसावादा पटिविरतस्स एवस ते आसवा विघात-परिळाहा न होन्ति। सच्चवाच निस्साय मुसावादो पहातब्बो ति - इति य त वुत्त इदमेत पटिच्च वुत्त’।

B 25,
R. 362

(४) पिसुणा वाचा पहातब्बा

६ “‘अपिसुण वाचं निस्साय पिसुणा वाचा पहातब्बा’ ति इति खो पनेत वुत्त किञ्चेत पटिच्च वुत्त ? इध, गहपति, अरिय-
 20 सावको इति पटिसञ्चिक्खति - ‘येस खो अह सयोजनान हेतु पिसुणवाचो’ अस्स तेसाह सयोजनान पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो। अहं चेव खो पन पिसुणवाचो अस्स, अत्ता पि म उपवदेय्य पिसुण-वाचापच्चया, अनुविच्चा पि म विञ्जू गरहेय्यु पिसुणवाचापच्चया, कायस्स भेदा पर मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा पिसुणवाचापच्चया।
 25 एतदेव खो पन सयोजन एत नीवरण यदिद पिसुणा वाचा। ये च पिसुणवाचापच्चया उप्पज्जेय्यु आसवा विघातपरिळाहा, पिसुणाय

वाचाय पटिविरतस्स एवस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति ।
अपिसुण वाच निस्साय पिसुणा वाचा पहातब्बा ति — इति य त
वुत्त इदमेत पटिच्च वुत्त' ।

(५) गिद्धिलोभो पहातब्बो

७ “‘अगिद्धिलोभ निस्साय गिद्धिलोभो पहातब्बो’ ति इति
खो पनेत वुत्त, किञ्चेत पटिच्च वुत्त ? इध, गहपति, अरियसावको ५
इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येस खो अहं सयोजनान हेतु गिद्धिलोभी
अस्स तेसाह सयोजनान पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो । अह चेव
खो पन गिद्धिलोभी अस्स, अत्ता पि म उपवदेय्य गिद्धिलोभपच्चया,
अनुविच्चा पि म विञ्जू गरहेय्यु गिद्धिलोभपच्चया, कायस्स भेदा
पर मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा गिद्धिलोभपच्चया । एतदेव खो पन 10
सयोजन एत नीवरण यदिद गिद्धिलोभो । ये च गिद्धिलोभपच्चया
उप्पज्जेय्यु आसवा विघातपरिळाहा, गिद्धिलोभा पटिविरतस्स’ एवस
ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । अगिद्धिलोभ निस्साय गिद्धिलोभो
पहातब्बो ति — इति य त वुत्त इदमेत पटिच्च वुत्त’ ।

(६) निन्दारोसो पहातब्बो

८ “‘अनिन्दारोसं निस्साय निन्दारोसो पहातब्बो’ ति इति 15
खो पनेत वुत्त, किञ्चेत पटिच्च वुत्त ? इध, गहपति, अरियसावको
इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येस खो अहं सयोजनान हेतु निन्दारोसी
अस्सं तेसाह सयोजनान पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो । अह चेव
खो पन निन्दारोसी अस्स, अत्ता पि म उपवदेय्य निन्दारोसपच्चया,
अनुविच्चा पि म विञ्जू गरहेय्यु निन्दारोसपच्चया, कायस्स भेदा 25
पर मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा निन्दारोसपच्चया । एतदेव खो पन
सयोजन एत नीवरण यदिद निन्दारोसो । ये च निन्दारोसपच्चया
उप्पज्जेय्यु आसवा विघातपरिळाहा, अनिन्दारोसिस्स एवस ते
आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । अनिन्दारोस निस्साय निन्दारोसो
पहातब्बो ति — इति य तं वुत्त इदमेत पटिच्च वुत्त’ । 20

B. 26,
R. 363

(७) कोधूपायासो पहातब्बो

९ “‘अक्कोधूपायासं निस्साय कोधूपायासो पहातब्बो’ ति इति खो पनेत वुत्त, किञ्चेत पटिच्च वुत्त ? इध, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येस खो अह सयोजनान हेतु कोधूपायासी अस्स तेसाह सयोजनान पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो ।
 5 अह चेव खो पन कोधूपायासी अस्सं, अत्ता पि म उपवदेय्य कोधूपायासपच्चया, अनुविच्चा पि म विञ्जू गरहेय्यु कोधूपायासपच्चया, कायस्स भेदा पर मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा कोधूपायासपच्चया । एतदेव खो पन सयोजन एत नीवरण यदिद कोधूपायासो । ये च कोधूपायासपच्चया उप्पज्जेय्यु आसवा विघातपरिळाहा, अक्कोधूपाया-
 10 सिस्स एवस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । अक्कोधूपायास निस्साय कोधूपायासो पहातब्बो ति — इति य त वुत्त इदमेत पटिच्च वुत्त’ ।

(८) अतिमानो पहातब्बो

१० “‘अनतिमान निस्साय अतिमानो पहातब्बो’ ति इति खो पनेत वुत्त, किञ्चेत पटिच्च वुत्त ? इध, गहपति, अरियसावको
 15 इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येसं खो अह सयोजनान हेतु अतिमानी अस्स तेसाह सयोजनान पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो । अह चेव खो पन अतिमानी अस्स, अत्ता पि म उपवदेय्य अतिमानपच्चया, अनुविच्चा पि म विञ्जू गरहेय्यु अतिमानपच्चया, कायस्स भेदा पर मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा अतिमानपच्चया । एतदेव खो पन सयोजन
 20 एत नीवरण यदिद अतिमानो । ये च अतिमानपच्चया उप्पज्जेय्यु आसवा विघातपरिळाहा, अनतिमानिस्स एवस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । अनतिमान निस्साय अतिमानो पहातब्बो ति — इति य त वुत्त इदमेत पटिच्च वुत्त’ ।

११ “इमे खो, गहपति, अट्ठ धम्मा सङ्घित्तेन वुत्ता,
 25 वित्थारेन विभत्ता^१, ये अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदाय सवत्तन्ति, न त्वेव ताव अरियस्स विनये सब्बेन सब्ब सब्बथा सब्ब वोहारसमुच्छेदो होती” ति ।

१ अविभत्ता — स्या० ।

§ ३. सब्बेन सब्बं वोहारसमुच्छेदो

१२ “यथा कथं पन, भन्ते, अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदो होति? साधु मे, भन्ते, भगवा तथा धम्मं देसेतु यथा अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदो होती” ति।

“तेन हि, गहपति, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि, भासि- 5
स्सामी” ति। “एव, भन्ते” ति खो पोतलियो गहपति भगवतो पच्चस्सोसि। भगवा एतदवोच—

अट्टिकङ्कलूपमा कामा

१३ “सेय्यथापि, गहपति, कुक्कुरो जिघच्छादुब्बल्यपरेतो गोघातकसूण^१ पच्चुपट्टितो अस्स। तमेन दक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा अट्टिकङ्कल सुनिककन्त^२ निक्कन्त निम्मस 10
लोहितमक्खित^३ उपसुम्भेय्य^४। तं किं मञ्जसि, गहपति, अपि नु खो सो कुक्कुरो अमु अट्टिकङ्कल सुनिककन्त निक्कन्त निम्मस लोहितमक्खित पलेहन्तो^५ जिघच्छादुब्बल्य पटिविनेय्या” ति?

“नो हेत, भन्ते”।

“तं किस्स हेतु”?

15

“अदु हि, भन्ते, अट्टिकङ्कल सुनिककन्त निक्कन्त निम्मस लोहितमक्खित। यावदेव पन सो कुक्कुरो किलमतस्स विघातस्स भागी अस्सा” ति।

“एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति—
‘अट्टिकङ्कलूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, 20
आदीनवो एत्थं भिय्यो’ ति। एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा याय उपेक्खा नानत्ता नानत्तसिता तं अभिनिवज्जेत्वा, याय उपेक्खा एकत्ता एकत्तसिता यत्थं सब्बसो लोकामिसूपादाना^६ अपरिसेसा निरुज्झन्ति तमेवुपेक्ख^७ भावेति।

१ गोघातकसूण — सी० । २ सुनिककन्त — सी०, स्या०, रो० । ३ लोहितमक्खित — सी० । ४ उपच्छुभेय्य — सी०, रो०, उपच्छूभेय्य — स्या० । ५ पलिखादन्तो — रो०, पळिखादन्तो — सी० । ६ भिय्यो — सी० । ७ लोकामिसूपादाना — स्या०, रो० । ८ तमेवुपेक्ख — सी०, रो० ।

मंसपेसूपमा कामा

B 28 १४ “सेय्यथापि, गहपति, गिज्झो वा कङ्को^१ वा कुललो वा मसपेसि आदाय उड्डीयेय्य^२। तमेन गिज्झा पि कङ्का पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेय्यु^३ विस्सज्जेय्यु^३। त कि मञ्जसि, गहपति, सचे सो गिज्झो वा कङ्को वा कुललो वा त मसपेसि न ५ खिप्पमेव पटिनिस्सज्जेय्य, सो ततोनिदान मरण वा निगच्छेय्य मरणमत्त वा दुक्ख” ति ?

“एव, भन्ते”।

R 365 10 “एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘मसपेसूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ ति। एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दिस्वा याय उपेक्खा नानत्ता नानत्तसिता त अभिनिवज्जेत्वा याय उपेक्खा एकत्ता एकत्त-सिता यत्थ सब्बसो लोकामिसूपादाना अपरिसेसा निरुज्झन्ति तमेवूपेक्ख भावेति।

तिणुक्कूपमा कामा

16 १५ “सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो आदित्त तिणुक्क आदाय पटिवात गच्छेय्य। त कि मञ्जसि, गहपति, सचे सो पुरिसो त आदित्त तिणुक्क न खिप्पमेव पटिनिस्सज्जेय्य तस्स सा आदित्ता तिणुक्का हत्थ वा दहेय्य^४ बाहु वा दहेय्य अञ्जतर वा अञ्जतर वा अङ्गपच्चङ्ग दहेय्य, सो ततोनिदान मरण वा निगच्छेय्य मरणमत्त वा दुक्ख” ति ?

20 “एव, भन्ते”।

“एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘तिणुक्कूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ ति। एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दिस्वा पे० तमेवूपेक्ख भावेति।

१ कङ्को—स्या० । २ उड्डीयेय्य—स्या०, रो०, उड्डीयेय्य—सी० । ३ विराजेय्यु—सी०, स्या०, रो० । ४ डहेय्य—स्या० ।

अङ्गारकासूपमा कामा

१६ “सेय्यथापि, गहपति, अङ्गारकासु साधिकपोरिसा, पूरा अङ्गारान वीतच्चिकान वीतधूमान। अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खप्पटिक्कूलो। तमेन द्वे बलवन्तो पुरिसा नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकासु उपकङ्कय्यु। त कि मञ्जसि, गहपति, अपि नु सो पुरिसो इति चिति चेव काय 5 सन्नामेय्या” ति ?

“एव, भन्ते”।

“त किस्स हेतु” ?

“विदितञ्चिह, भन्ते, तस्स पुरिसस्स इम च अह अङ्गारकासु पपतिस्सामि, ततोनिदान मरण वा निगच्छिस्सामि मरणमत्त वा 10 दुक्ख” ति।

“एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अङ्गारकासूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ ति। एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दिस्वा पे० तमेवूपेक्ख भावेति। 15

सुपिनकूपमा कामा

१७ “सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो सुपिनक पस्सेय्य आराम-रामणेय्यक वनरामणेय्यक भूमिरामणेय्यक पोक्खरणिरामणेय्यक। सो पटिबुद्धो न किञ्चि पटिपस्सेय्य’। एवमेव खो, गहपति, अरिय-सावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘सुपिनकूपमा कामा वुत्ता 20 भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ ति पे० तमेवूपेक्ख भावेति।

याचितकूपमा कामा

“सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो याचितक भोग याचित्वा यान^१ वा पोरिसेय्य^२ पवरमणिकुण्डल। सो तेहि याचितकेहि भोगेहि पुरक्खतो परिवुतो अन्तरापणं पटिपज्जेय्य। तमेन जनो दिस्वा एव

१ पस्सेय्य — सी०, स्या०, रो०। २-२ यान वा पोरिसेय्य — सी०, यान पोरिसेय्य — रो०, यान ओरोपेय्य — स्या०।

वदेय्य — ‘भोगी वत, भो, पुरिसो, एव किर भोगिनो भोगानि भुञ्जन्ती’ ति । तमेन सामिका यत्थ यत्थेव पस्सेय्यु तत्थ तत्थेव सानि’ हरेय्यु । त किं मञ्जसि, गहपति, अल नु खो तस्स पुरिसस्स अञ्जयत्ताया” ति ?

5 “एव, भन्ते” ।

“त किस्स हेतु” ?

“सामिनो हि, भन्ते, सानि हरन्ती” ति । “एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘याचितकूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ ति पे० .
10 तमेवूपेक्ख भावेति ।

रुक्खफलूपमा कामा

१८ “सेय्यथापि, गहपति, गामस्स वा निगमस्स वा अविदूरे तिब्बो वनसण्डो । तत्रस्स रुक्खो सम्पन्नफलो च उप्पन्नफलो च, न चस्सु कानिचि फलानि भूमिय पतितानि । अथ पुरिसो आगच्छेय्य फलत्थिको फलगवेसी फलपरियेसन चरमानो । सो त वनसण्ड अज्झोगाहेत्वा त रुक्ख पस्सेय्य सम्पन्नफल च उप्पन्नफल च । तस्स
15 एवमस्स — ‘अय खो रुक्खो सम्पन्नफलो च उप्पन्नफलो च, नत्थि च कानिचि फलानि भूमिय पतितानि । जानामि खो पनाह रुक्ख आरोहितु’ । यन्नूनाह इम रुक्ख आरोहित्वा यावदत्थ च खादेय्य उच्छङ्ग च पूरेय्य’ ति । सो त रुक्ख आरोहित्वा यावदत्थ च खादेय्य उच्छङ्ग च पूरेय्य । अथ दुतियो पुरिसो आगच्छेय्य फलत्थिको फल-
20 गवेसी फलपरियेसन चरमानो तिण्ह कुठारि’ आदाय । सो त वनसण्ड अज्झोगाहेत्वा त रुक्ख पस्सेय्य सम्पन्नफल च उप्पन्नफल च । तस्स एवमस्स — ‘अय खो रुक्खो सम्पन्नफलो च उप्पन्नफलो च, नत्थि च कानिचि फलानि भूमिय पतितानि । न खो पनाह जानामि रुक्ख आरोहितु । यन्नूनाह इम रुक्खं मूलतो छेत्वा यावदत्थ च खादेय्य
25 उच्छङ्ग च पूरेय्य’ ति । सो त रुक्ख मूलतो व छिन्देय्य । त कि

B. 30

१ सामिका सानि — स्या० । २ अभिरुद्धितु — स्या०, आरुहितु — सी० । ३ कुठारि — स्या० । ४ उप्पन्नफल — सी०, रो०, म० ।

मञ्जसि, गहपति, अमुको यो सो पुरिसो पठम रुक्ख आरुब्बहो सचे सो न खिप्पमेव ओरोहेय्य^१ तस्स सो रुक्खो पपतन्तो हत्थ वा भञ्जेय्य पाद वा भञ्जेय्य अञ्जतर वा अञ्जतर वा अङ्गपच्चङ्ग भञ्जेय्य, सो ततोनिदान मरण वा निगच्छेय्य मरणमत्त वा दुक्ख^२ ति ?

“एव, भन्ते” ।

5

“एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘रुक्खफलूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ ति । एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दिस्वा याय उपेक्खा नानत्ता नानत्तसिता त अभिनिवज्जेत्वा याय उपेक्खा एकत्ता एकत्त-सिता यत्थ सब्बसो लोकामिसूपादाना अपरिसेसा निरुज्झन्ति तमेवूपेक्ख भावेति ।

10

१९ “स खो सो, गहपति, अरियसावको इम^३ येव^३ अनुत्तर उपेक्खासतिपारिसुद्धि आगम्म अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति, सेय्यथीद — एक पि जाति द्वे पि जातियो पे० इति साकार सउद्देस अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति ।

15

“स खो सो, गहपति, अरियसावको इम येव अनुत्तर उपेक्खा-सतिपारिसुद्धि आगम्म दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते पे० यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

“स खो सो, गहपति, अरियसावको इम येव अनुत्तर उपेक्खा-सतिपारिसुद्धि आगम्म आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्चाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मं सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावता खो, गहपति, अरियस्स विनये सब्बेन सब्ब सब्बथा सब्ब वोहारसमुच्छेदो होति ।

20

§ ४. पोतलिगहपतिस्स उपासकत्तपटिवेदना

२० “त कि मञ्जसि, गहपति, यथा अरियस्स विनये सब्बेन सब्ब सब्बथा सब्ब वोहारसमुच्छेदो होति, अपि नु त्व एवरूप वोहारसमुच्छेदं अत्तनि समनुपस्ससी” ति ?

25

B 31

१. ओरुहेय्य — सी० । २-२ इममेव — स्या० ।

- “को चाह, भन्ते, को च अरियस्स विनये सब्बेन सब्ब
 सब्बथा सब्ब वोहारसमुच्छेदो । आरका अह, भन्ते, अरियस्स विनये
 सब्बेन सब्ब सब्बथा सब्ब वोहारसमुच्छेदा । मय हि, भन्ते, पुब्बे
 अञ्जतित्थिये परिब्बाजके अनाजानीयेव समाने आजानीया ति
 5 अमञ्जिम्ह, अनाजानीयेव समाने आजानीयभोजन भोजिम्ह, अना-
 जानीयेव समाने आजानीयठाने^१ ठपिम्ह, भिक्खू पन मय भन्ते आजा-
 नीयेव समाने अनाजानीया ति अमञ्जिम्ह, आजानीयेव समाने
 अनाजानीयभोजन भोजिम्ह, आजानीयेव समाने अनाजानीयठाने
 ठपिम्ह इदानी पन मय, भन्ते, अञ्जतित्थिये परिब्बाजके अनाजानी-
 10 येव समाने अनाजानीया ति जानिस्साम, अनाजानीयेव समाने
 अनाजानीयभोजन भोजेस्साम, अनाजानीयेव समाने अनाजानीयठाने
 ठपेस्साम^२ । भिक्खू पन मय, भन्ते, आजानीयेव समाने आजानीया ति
 जानिस्साम आजानीयेव समाने आजानीयभोजन भोजेस्साम, आजानी-
 येव समाने आजानीयठाने ठपेस्साम । अजनेसि वत मे, भन्ते,
 15 भगवा समणेसु समणप्पेम, समणेसु समणप्पसाद, समणेसु समण-
 गारव । अभिक्कन्त, भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते । सेय्यथापि, भन्ते
 निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा
 मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य, चक्खुमन्तो
 रूपानि दक्खन्ती ति, एवमेव खो, भन्ते, भगवता अनेकपरियायेन
 20 धम्मो पकासितो । एसाह, भन्ते, भगवन्त सरण गच्छामि धम्म च
 भिक्खुसङ्घं च । उपासकं म भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत
 सरणं गत” ति ।

— ० —

१ आजानीयठाने — सी०, स्या०, रो० । २ ठपिस्साम — सी०, रो० ।

५. जीवकसुत्तं

§ १. तिकोटिपरिसुद्धं मंसं

१ एव मे सुत। एक समय भगवा राजगहे विहरति जीवकस्स कोमारभच्चस्स अम्बवने। अथ खो जीवको कोमारभच्चो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो जीवको कोमारभच्चो भगवन्त एतदवोच — ‘सुत मेत, भन्ते — ‘समण गोतम उद्दिस्स पाण 5 आरभन्ति, त समणो गोतमो जान उद्दिस्सकत’ मस परिभुञ्जति पटिच्चकम्म’ ति। ये ते, भन्ते, एवमाहसु — ‘समण गोतम उद्दिस्स पाण आरभन्ति, त समणो गोतमो जान उद्दिस्सकत मस परिभुञ्जति पटिच्चकम्म’ ति, कच्चि ते, भन्ते, भगवतो वुत्तवादिनो, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्म व्याकरोन्ति, न च कोचि 10 सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छती’ ति ?

२ ‘ये ते, जीवक, एवमाहसु — ‘समण गोतम उद्दिस्स पाण आरभन्ति, त समणो गोतमो जान उद्दिस्सकत मस परिभुञ्जति पटिच्चकम्म’ ति न मे ते वुत्तवादिनो, अब्भाचिक्खन्ति च म ते असता अभूतेन। तीहि खो अह, जीवक, ठानेहि मस अपरिभोग ति वदामि। 15 दिट्ठ, सुत, परिसङ्कित — इमेहि खो अह, जीवक, तीहि ठानेहि मस अपरिभोग ति वदामि। तीहि खो अह, जीवक, ठानेहि मस परिभोग ति वदामि। अदिट्ठ, असुत, अपरिसङ्कित — इमेहि खो अह, जीवक, तीहि ठानेहि मस परिभोग ति वदामि।

§ २. मेत्ताविहारी अनवज्जं आहारं आहारेति

३ ‘इध, जीवक, भिक्खु अञ्जतर गाम वा निगम वा 20 उपनिस्साय विहरति। सो मेत्तासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ^१। इति उद्धमधो

१ उद्दिस्सकट — सी०, रो०। २ चतुत्थि — सी०, रो०।

तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय^१ सब्बावन्त लोक मेत्तासहगतेन चेतसा
 विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्जेन^२ फरित्वा विहरति ।
 तमेन गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्कमित्र्वा स्वातनाय भत्तेन
 निमन्तेति । आकङ्खमानो व, जीवक, भिक्खु अधिवासेति । सो
 ५ तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय
 येन तस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा निवेसन तेनुपसङ्कमति, उप-
 सङ्कमित्र्वा पञ्चत्ते आसने निसीदति । तमेन सो गहपति वा गहपतिपुत्तो
 वा पणीतेन पिण्डपातेन परिविसति । तस्स न एव होति — ‘साधु वत
 माय गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन पिण्डपातेन परिविसेय्या’
 १० ति । ‘अहो वत माय गहपति वा गहपतिपुत्तो वा आयति पि
 एवरूपेन पणीतेन पिण्डपातेन परिविसेय्या’ ति—एव पिस्स न होति ।
 सो त-पिण्डपात अगथितो^३ अमुच्छितो अनज्झोपन्नो^४ आदीनवदस्सावी
 निस्सरणपञ्जो परिभुञ्जति । त कि मञ्जसि, जीवक, अपि नु
 सो भिक्खु तस्मि समये अत्तव्याबाधाय वा चेत्येति, परव्याबाधाय वा
 १५ चेत्येति, उभयव्याबाधाय वा चेत्येती” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“ननु सो, जीवक, भिक्खु तस्मि समये अनवज्ज येव आहार
 आहारेती” ति ?

“एव, भन्ते । सुत मेत, भन्ते — ‘ब्रह्मा मेत्ताविहारी’ ति । त
 २० मे इद, भन्ते, भगवा सक्खिदिट्ठो, भगवा हि, भन्ते, मेत्ताविहारी” ति ।

“येन खो, जीवक, रागेन येन दोसेन येन मोहेन व्यापादवा
 अस्स सो रागो सो दोसो सो मोहो तथागतस्स पहीनो उच्छिन्नमूलो
 तालावत्थुकतो^५ अनभावङ्गतो^६ आयति अनुप्पादधम्मो । सचे खो ते,
 जीवक, इद सन्धाय भासित अनुजानामि ते एत” ति ।

२५ “एतदेव खो पन मे, भन्ते, सन्धाय भासित” ।

§ ३. करुणा-मुदिता-उपेक्खाविहारी अनवज्जं आहारं आहारेति

४ “इध, जीवक, भिक्खु अञ्जतर गाम वा निगम वा

१ सब्बत्थताय — सी०, स्या० । २ अब्यापज्जेन — सी०, स्या० । ३ परिविसति —
 सी०, स्या०, रो० । ४ अगथितो — स्या० । ५ अनज्झोपन्नो — स्या० । ६ तालावत्थुकतो — सी० ।
 ७ अनभावकतो — सी०, रो०, अनभावङ्गतो — स्या० ।

उपनिस्साय विहरति। सो करुणासहगतेन चेतसा पे० मुदिता-
 सहगतेन चेतसा उपेक्षासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहरति,
 तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ। इति उद्धमधो तिरिय
 सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्षासहगतेन चेतसा विपुलेन
 महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्जेन फरित्वा विहरति। तमेन 5
 गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्कमित्वा स्वातनाय भत्तेन
 निमन्तेति। आकङ्खमानो व, जीवक, भिक्खु अधिवासेति। सो तस्सा
 रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन
 तस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा निवेसन तेनुपसङ्कमति,
 उपसङ्कमित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदति। तमेन सो गहपति वा 10
 गहपतिपुत्तो वा पणीतेन पिण्डपातेन परिविसति। तस्स न एव
 होति—‘साधु वत माय गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन पिण्ड-
 पातेन परिविसेय्या’ ति! ‘अहो वत माय गहपति वा गहपतिपुत्तो वा
 आयति पि एवरूपेन पणीतेन पिण्डपातेन परिविसेय्या’ ति—एव
 पिस्स न होति। सो त पिण्डपात अगथितो अमुच्छित्तो अनज्झोपन्नो 15
 आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्चो परिभुज्जति। त कि मज्जसि,
 जीवक, अपि नु सो भिक्खु तस्मिं समये अत्तब्याबाधाय वा चेतेति,
 परब्याबाधाय वा चेतेति, उभयब्याबाधाय वा चेतेति”?

B. 34

“नो हेत, भन्ते”।

“ननु सो, जीवक, भिक्खु तस्मिं समये अनवज्ज येव आहार 20
 आहारेती” ति?

“एव, भन्ते। सुत मेत, भन्ते—‘ब्रह्मा उपेक्षाविहारी’ ति।
 तं मे इदं, भन्ते, भगवा सक्खिदिट्ठो, भगवा हि, भन्ते, उपेक्षा-
 विहारी” ति।

“येन खो, जीवक, रागेन येन दोसेन येन मोहेन विहेसवा’ 25
 अस्स अरतिवा अस्स पटिघवा अस्स सो रागो सो दोसो सो मोहो
 तथागतस्स पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयति
 अनुप्पादधम्मो। सचे खो ते, जीवक, इदं सन्धाय भासित, अनु-
 जानामि ते एत” ति।

R 371

१ विहेसावा—सी०, रो०।

“एतदेव खो पन मे, भन्ते, सन्धाय भासित” ।

§ ४. पञ्चहि ठानेहि अपुञ्जं

५ “यो खो, जीवक, तथागत वा तथागतसावक वा उद्दिस्स पाण आरभति सो पञ्चहि ठानेहि बहु अपुञ्ज पसवति । यं पि सो, गहपति, एवमाह — ‘गच्छथ, अमुक नाम पाण आनेथा’ ति,
 ५ इमिना पठमेन ठानेन बहु अपुञ्ज पसवति । य पि सो पाणो गल-
 प्पवेठकेन^१ आनीयमानो दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति, इमिना दुतियेन
 ठानेन बहु अपुञ्ज पसवति । य पि सो एवमाह — ‘गच्छथ इम पाण
 आरभथा’ ति, इमिना ततियेन ठानेन बहु अपुञ्ज पसवति । य पि
 सो पाणो आरभियमानो दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदेति, इमिना चतुत्थेन
 १० ठानेन बहु अपुञ्ज पसवति । य पि सो तथागत वा तथागतसावक वा
 अकप्पियेन आसादेति, इमिना पञ्चमेन ठानेन बहु अपुञ्ज पसवति ।
 यो खो, जीवक, तथागत वा तथागतसावक वा उद्दिस्स पाणं आरभति
 सो इमेहि पञ्चहि ठानेहि बहु अपुञ्ज पसवती” ति ।

६ एव वुत्ते, जीवको कोमारभच्चो भगवन्त एतदवोच —
 १५ “अच्छरिय, भन्ते, अब्भुत, भन्ते ! कप्पिय वत, भन्ते, भिक्खू आहार
 आहारेन्ति, अनवज्ज वत, भन्ते, भिक्खू आहार आहारेन्ति ।
 अभिक्कन्त, भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते पे० उपासक म भगवा धारेतु
 अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

— ० —

१. गलप्पवेधकेन — स्या०, रो०, गलप्पवेदकेन — सी० ।

६. उपालिसुत्तं

१ एव मे सुत । एक समय भगवा नाळन्दाय विहरति पावारिकम्बवने । तेन खो पन समयेन निगण्ठो^१ नातपुत्तो^२ नाळन्दाय^३ पटिवसति महत्तिया निगण्ठपरिसाय सद्धि । अथ खो दीघतपस्सी निगण्ठो नाळन्दाय पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटिवकन्तो येन पावारिकम्बवन येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा ५ R. 372 भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साराणीय^४ वीतिसारेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठित खो दीघतपस्सि निगण्ठ भगवा एतदवोच — “सविज्जन्ति^५ खो, तपस्सी, आसनानि, सचे आकङ्खसि निसीदा” ति । एव वुत्ते, दीघतपस्सी निगण्ठो अञ्जतर नीच आसन गहेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो दीघतपस्सि निगण्ठ १० भगवा एतदवोच — “कति पन, तपस्सि, निगण्ठो नातपुत्तो कम्मनि पञ्जापेति^६ पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया” ति ?

“न खो, आवुसो गोतम, आचिण्ण निगण्ठस्स नातपुत्तस्स ‘कम्म, कम्म’ ति पञ्जापेतु, ‘दण्डं, दण्ड’ ति खो, आवुसो गोतम, आचिण्ण निगण्ठस्स नातपुत्तस्स पञ्जापेतु” ति । १५

“कति पन, तपस्सि, निगण्ठो नातपुत्तो दण्डानि पञ्जापेति पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया” ति ?

“तीणि^७ खो, आवुसो गोतम, निगण्ठो नातपुत्तो दण्डानि पञ्जापेति पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया ति, सेय्यथीद^८ — कायदण्ड, वचीदण्ड, मनोदण्ड” ति । २०

“कि पन, तपस्सि, अञ्जदेव कायदण्ड, अञ्ज वचीदण्ड, अञ्ज मनोदण्ड” ति ?

१-१ निगन्थो नाटपुत्तो-स्या०, ०नाटपुत्तो-म० । २. नाळन्दाय-सी० । ३ साराणीय-म० । ४ सविज्जन्ते-सी०, रो० । ५. पञ्जापेति-म० । ६ तीनि-सी० । ७ सेय्यथिद-म० ।

“अञ्जदेव, आवुसो गोतम, कायदण्ड, अञ्ज वचीदण्ड, अञ्ज मनोदण्ड” ति ।

“इमेस पन, तपस्सि, तिण्णं दण्डान एव पटिविभत्तान एव पटिविसिट्ठान कतम दण्ड निगण्ठो नातपुत्तो महासावज्जतर पञ्चापेति
5 पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, यदि वा कायदण्ड, यदि वा वचीदण्ड, यदि वा मनोदण्ड” ति ?

“इमेस खो, आवुसो गोतम, तिण्ण दण्डान एव पटिविभत्तान एव पटिविसिट्ठान कायदण्ड निगण्ठो नातपुत्तो महासावज्जतर पञ्चापेति पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो
10 तथा वचीदण्ड, नो तथा मनोदण्ड” ति ।

“कायदण्ड ति, तपस्सि, वदेसि” ?

• “कायदण्ड ति, आवुसो गोतम, वदामि” ।

“कायदण्ड ति, तपस्सि, वदेसि” ?

“कायदण्ड ति, आवुसो गोतम, वदामि” ।

15 “कायदण्ड ति, तपस्सि, वदेसि” ?

“कायदण्ड ति, आवुसो गोतम, वदामी” ति ।

२ इतिह भगवा दीघतपस्सि निगण्ठ इमस्मि कथावत्थुस्मि यावततियक पटिट्ठापेसि । एव वुत्ते, दीघतपस्सी निगण्ठो भगवन्त एतदवोच — “त्व पनावुसो गोतम, कति दण्डानि पञ्चपेसि पापस्स
20 कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया” ति ?

“न खो, तपस्सि, आचिण्ण तथागतस्स ‘दण्ड, दण्ड’ ति पञ्चापेतु, ‘कम्म, कम्म’ ति खो, तपस्सि, आचिण्ण तथागतस्स पञ्चापेतु” ति ?

“त्व पनावुसो गोतम, कति कम्मानी पञ्चपेसि पापस्स
25 कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया” ति ?

“तीणि खो अह, तपस्सि, कम्मानी पञ्चपेसि पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, सेय्यथीद — कायकम्म, वचीकम्म, मनोकम्म” ति ।

“कि पनावुसो गोतम, अञ्जदेव कायकम्म, अञ्ज वचीकम्मं,
30 अञ्ज मनोकम्म” ति ?

“अञ्जदेव, तपस्सि, कायकम्मं, अञ्ज वचीकम्म, अञ्ज मनोकम्म” ति ।

“इमेस पनावुसो गोतम, तिण्ण कम्मान एव पटिविभत्तानं एव पटिविसिट्ठानं कतम कम्म महासावज्जतर पञ्जपेसि पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, यदि वा कायकम्म, 5 यदि वा वचीकम्म, यदि वा मनोकम्म” ति ?

“इमेस खो अह, तपस्सि, तिण्ण कम्मान एवं पटिविभत्तानं एव पटिविसिट्ठानं मनोकम्मं महासावज्जतर पञ्जपेमि पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा कायकम्म, नो तथा वचीकम्म” ति । 10

“मनोकम्म ति, आवुसो गोतम, वदेसि” ?

“मनोकम्म ति, तपस्सि, वदामि” ।

“मनोकम्म ति, आवुसो गोतम, वदेसि” ?

“मनोकम्म ति, तपस्सि, वदामि” ।

“मनोकम्म ति, आवुसो गोतम, वदेसि” ? 15

“मनोकम्म ति, तपस्सि, वदामी” ति ।

इतिह दीघतपस्सी निगण्ठो भगवन्त इमस्मि कथावत्थुस्मि यावततियक पटिट्ठापेत्वा उट्ठायासना येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुप-सङ्गमि ।

३ तेन खो पन समयेन निगण्ठो नातपुत्तो महत्तिया 20 B 37 गिहिपरिसाय सद्धिं निसिन्नो होति बालकिनिया परिसाय^१ उपालि-पमुखाय । अद्दसा खो निगण्ठो नातपुत्तो दीघतपस्सि निगण्ठ दूरतो व आगच्छन्त, दिस्वान दीघतपस्सिं निगण्ठ एतदवोच — “हन्द, कुतो नु त्वं, तपस्सि, आगच्छसि दिवा दिवस्सा” ति ?

“इतो हि खो अह, भन्ते, आगच्छामि समणस्स गोतमस्स 25 सन्तिका” ति ।

“अहु पन ते, तपस्सि, समणेन गोतमेन सद्धि कोचिदेव कथासल्लापो” ति ?

R 374

१ सी०, स्या०, रो० पोत्यकेसु नत्थि ।

“अहु खो मे, भन्ते, समणेन गोतमेन सद्धि कोचिदेव कथा-
सल्लापो” ति ।

“यथा कथ पन ते, तपस्सि, अहु समणेन गोतमेन सद्धि
कोचिदेव कथासल्लापो” ति ?

5 अथ खो दीघतपस्सी निगण्ठो यावतका अहोसि भगवता
सद्धि कथासल्लापो त सब्ब निगण्ठस्स नातपुत्तस्स आरोचेसि । एव
वुत्ते, निगण्ठो नातपुत्तो दीघतपस्सि निगण्ठ एतदवोच — “साधु
साधु, तपस्सि ! यथा त सुतवता सावकेन सम्मदेव सत्थुसासन
आजानन्तेन एवमेव^१ दीघतपस्सिना निगण्ठेन समणस्स गोतमस्स
10 ब्याकत । कि हि सोभति छवो मनोदण्डो इमस्स एव ओळारिकस्स
कायदण्डस्स उपनिधाय । अथ खो कायदण्डो व महासावज्जतरो
पापस्सै कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा
वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो” ति ।

४ एव वुत्ते, उपालि गहपति निगण्ठ नातपुत्त एतदवोच —
15 “साधु साधु, भन्ते दीघतपस्सि^२ ! यथा त सुतवता सावकेन सम्मदेव
सत्थुसासन आजानन्तेन एवमेव भदन्तेन तपस्सिना समणस्स गोतमस्स
ब्याकत । कि हि सोभति छवो मनोदण्डो इमस्स एव ओळारिकस्स
कायदण्डस्स उपनिधाय । अथ खो कायदण्डो व महासावज्जतरो
पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा
20 वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो । हन्द चाहं, भन्ते, गच्छामि समणस्स
गोतमस्स इम पि कथावत्थुस्मि वाद आरोपेस्सामि । सचे मे समणो
गोतमो तथा पतिट्ठिस्सति^३ यथा भदन्तेन तपस्सिना पतिट्ठापित,
सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो दीघलोमिक^४ एळक लोमेसु गहेत्वा
आकड्ढेय्य परिकड्ढेय्य सम्परिकड्ढेय्य, एवमेवाह समण गोतम वादेन वाद
25 आकड्ढिस्सामि परिकड्ढिस्सामि सम्परिकड्ढिस्सामि । सेय्यथापि नाम
बलवा^५ सोण्डिकाकम्मकारो^६ महन्त सोण्डिकाकिलञ्ज गम्भीरे उदकरहदे
पक्खिपित्वा कण्णे गहेत्वा आकड्ढेय्य परिकड्ढेय्य सम्परिकड्ढेय्य, एवमेवाह
समण गोतम वादेन वाद आकड्ढिस्सामि परिकड्ढिस्सामि सम्परि-

१ एवमेव—म० । २ तपस्सी—सी०, रो० । ३ पतिट्ठिस्सति—सी०, रो० ।
४ बलवा पुरिसो—स्या० । ५ सोण्डिकाकम्मकरो—सी०, रो० ।

कड्डिस्सामि । सेय्यथापि नाम बलवा सोण्डिकाधुत्तो वाल^१ कण्णे गहेत्वा
 ओधुनेय्य निद्धुनेय्य निप्फोटेय्य^२, एवमेवाह समण गोतम वादेन वाद
 ओधुनिस्सामि निद्धुनिस्सामि निप्फोटेस्सामि । सेय्यथापि नाम कुञ्जरो
 सट्ठिहायनो गम्भीर पोक्खरणि ओगाहेत्वा साणधोविक नाम
 कीळितजात कीळति, एवमेवाह समण गोतम साणधोविक मञ्जे 5
 कीळितजात कीळिस्सामि । हन्द चाह, भन्ते, गच्छामि समणस्स
 गोतमस्स इमस्मि कथावत्थुस्मि वाद आरोपेस्सामी” ति ।

R 375

“गच्छ त्व, गहपति, समणस्स गोतमस्स इमस्मि कथावत्थुस्मि
 वाद आरोपेहि । अह वा हि, गहपति, समणस्स गोतमस्स वाद आरोपेय्य,
 दीघतपस्सी वा निगण्ठो, त्व वा” ति ।

10

५ एव वुत्ते, दीघतपस्सी निगण्ठो निगण्ठ नातपुत्त एतद-
 वोच — “न खो मेत, भन्ते, रुच्चति य उपालि गहपति समणस्स
 गोतमस्स वाद आरोपेय्य । समणो हि, भन्ते, गोतमो मायावी
 आवट्टनि माय जानाति याय अञ्जतित्थियान सावके आवट्टेती” ति ।

“अट्टान खो एत, तपस्सि, अनवकासो य उपालि गहपति 15
 समणस्स गोतमस्स सावकत्त उपगच्छेय्य । ठान च खो एत विज्जति
 य समणो गोतमो उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्त उपगच्छेय्य । गच्छ,
 त्व, गहपति, समणस्स गोतमस्स इमस्मि कथावत्थुस्मि वाद आरो-
 पेहि । अह वा हि, गहपति, समणस्स गोतमस्स वाद आरोपेय्य,
 दीघतपस्सी वा निगण्ठो, त्व वा” ति ।

20

दुतिय पि खो दीघतपस्सी पे० ततिय पि खो दीघतपस्सी
 निगण्ठो निगण्ठं नातपुत्त एतद्वोच — “न खो मेत, भन्ते, रुच्चति
 य उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स वाद आरोपेय्य । समणो हि,
 भन्ते, गोतमो मायावी आवट्टनि माय जानाति याय अञ्जतित्थियान
 सावके आवट्टेती” ति ।

25

“अट्टान खो एत, तपस्सि, अनवकासो य उपालि गहपति
 समणस्स गोतमस्स सावकत्त उपगच्छेय्य । ठान च खो एत विज्जति
 य समणो गोतमो उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्त उपगच्छेय्य । गच्छ
 त्वं, गहपति, समणस्स गोतमस्स इमस्मि कथावत्थुस्मि वाद आरो-

B 39

पेहि। अहं वा हि, गहपति, समणस्स गोतमस्स वाद आरोपेय्यं, दीघतपस्सी वा निगण्ठो, त्वं वा” ति।

“एव, भन्ते” ति खो उपालि गहपति निगण्ठस्स नातपुत्तस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना निगण्ठ नातपुत्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं
5 कत्वा येन पावारिकम्बवनं येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो उपालि गहपति भगवन्तं एतदवोच—“आगमा नु खिंध, भन्ते, दीघतपस्सी निगण्ठो” ति ?

“आगमा खिंध, गहपति, दीघतपस्सी निगण्ठो” ति।

10 “अहुं खो पन ते, भन्ते, दीघतपस्सिना निगण्ठेन सद्धिं कोचिदेव कथासल्लापो” ति ?

“अहुं खो मे, गहपति, दीघतपस्सिना निगण्ठेन सद्धिं कोचिदेव कथासल्लापो” ति।

15 “यथा कथं पन ते, भन्ते, अहुं दीघतपस्सिना निगण्ठेन सद्धिं कोचिदेव कथासल्लापो” ति ?

अथ खो भगवा यावतको अहोसि दीघतपस्सिना निगण्ठेन सद्धिं कथासल्लापो तं सब्बं उपालिस्स गहपतिस्स आरोचेसि।

६ एव वुत्ते, उपालि गहपति भगवन्तं एतदवोच—“साधु साधु, भन्ते तपस्सी !” यथा तं सुतवता सावकेन सम्मदेव सत्थुसासनं
20 आजानन्तेन एवमेव दीघतपस्सिना निगण्ठेन भगवतो ब्याकतं। किं हि सोभति छवो मनोदण्डो इमस्स एवं ओळारिकस्स कायदण्डस्स उपनिधाय ? अथ खो कायदण्डो व महासावज्जतरो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो” ति।

25 “सच्चे खो त्वं, गहपति, सच्चे पतिट्ठाया मन्तेय्यासि सिया नो एत्थं कथासल्लापो” ति।

“सच्चे अहं, भन्ते, पतिट्ठाया मन्तेस्सामि, होतु नो एत्थं कथासल्लापो” ति।

७ “त किं मञ्जसि, गहपति, इधस्स निगण्ठो आबाधिको दुक्खितो बाब्बहगिलानो सीतोदकपटिक्खित्तो उण्होदकपटिसेवी। सो सीतोदक अलभमानो कालङ्कुरेय्य। इमस्स पन, गहपति, निगण्ठो नातपुत्तो कत्थूपपत्तिं पञ्जापेती” ति ?

“अत्थि, भन्ते, मनोसत्ता नाम देवा तत्थ सो उपपज्जति। 5
“तं किस्स हेतु” ? असु हि, भन्ते, मनोपटिबद्धो कालङ्कुरोती” ति।

B 40

“मनसि^१ करोहि, गहपति,^२ मनसि करित्वा खो, गहपति, ब्याकरोहि। न खो ते सन्धियति^३ पुरिमेन वा पच्छिम, पच्छिमेन वा पुरिमं। भासिता खो पन ते, गहपति, एसा वाचा—‘सच्चे अह, भन्ते, पतिट्ठाय मन्तेस्सामि, होतु नो एत्थ कथासल्लापो,’” ति। 10

“किञ्चापि, भन्ते, भगवा एवमाह, अथ खो कायदण्ठो व महासावज्जतरो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो” ति।

८ “त किं मञ्जसि, गहपति, इधस्स निगण्ठो नातपुत्तो चातुयामसंवरसवुतो सब्बवारिवारितो सब्बवारियुतो^१ सब्बवारिधुतो 15
सब्बवारिफुटो। सो अभिक्कमन्तो पटिक्कमन्तो बहु खुद्दके पाणे सञ्जात आपादेति। इमस्स पन, गहपति, निगण्ठो नातपुत्तो क विपाक पञ्जापेती” ति ?

R 377

“असञ्चेतनिकं, भन्ते, निगण्ठो नातपुत्तो नो महासावज्ज पञ्जापेती” ति।

20

“सच्चे पन, गहपति, चेतती” ति ?

“महासावज्ज, भन्ते, होती” ति।

“चेतन पन, गहपति, निगण्ठो नातपुत्तो किस्मि पञ्जापेती” ति ?

“मनोदण्डस्मि, भन्ते” ति।

25

“मनसि करोहि, गहपति, मनसि करित्वा खो, गहपति, ब्याकरोहि। न खो ते सन्धियति पुरिमेन वा पच्छिम, पच्छिमेन वा

१-१ गहपति गहपति मनसि करोहि—स्या०; गहपति गहपति—सी०, रो०।

२ सन्धीयति—सी०, रो०। ३ सब्बवारियुत्तो—म०।

पुरिम । भासिता खो पन ते, गहपति, एसा वाचा — ‘सच्चे अह, भन्ते, पतिट्ठाय मन्तेस्सामि, होतु नो एत्थ कथासल्लापो’” ति ।

“किञ्चापि, भन्ते, भगवा एवमाह, अथ खो कायदण्डो व महासावज्जतरो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया,
5 नो तथा वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो” ति ।

९ “त कि मञ्जसि, गहपति, अय नाळन्दा इद्धा चेव फीता च बहुजना आकिण्णमनुस्सा” ति ?

“एव, भन्ते, अय नाळन्दा इद्धा चेव फीता च बहुजना आकिण्णमनुस्सा” ति ।

10 “त कि मञ्जसि, गहपति, इध पुरिसो आगच्छेय्य उक्खित्ता-
सिको, सो एव वदेय्य — ‘अह यावतिका इमिस्सा नाळन्दाय पाणा ते एकेन खणेन एकेन मुहुत्तेन एक मसखल एक मसपुञ्ज करि-
स्सामी’ ति । त कि मञ्जसि, गहपति, पहोति नु खो सो पुरिसो
यावतिका इमिस्सा नाळन्दाय पाणा ते एकेन खणेन एकेन मुहुत्तेन
15 एक मसखल एक मसपुञ्ज कातु” ति ?

“दस पि, भन्ते, पुरिसा, वीस^१ पि, भन्ते, पुरिसा, तिस पि,
भन्ते, पुरिसा, चत्तारीस^२ पि, भन्ते, पुरिसा, पञ्चास पि, भन्ते, पुरिसा
नप्पहोन्ति यावतिका इमिस्सा नाळन्दाय पाणा ते एकेन खणेन एकेन
मुहुत्तेन एक मसखल एक मसपुञ्ज कातु । कि हि सोभति एको
20 छवो पुरिसो” ति ।

“त कि मञ्जसि, गहपति, इध आगच्छेय्य समणो वा
ब्राह्मणो वा इद्धिमा चेतोवसिप्पत्तो । सो एव वदेय्य — ‘अह इम
नाळन्द एकेन मनोपदोसेन भस्म करिस्सामी’ ति । त कि मञ्जसि,
गहपति, पहोति नु खो सो समणो वा ब्राह्मणो वा इद्धिमा चेतो-
25 वसिप्पत्तो इम नाळन्द एकेन मनोपदोसेन भस्म कातु” ति ?

“दस पि, भन्ते, नाळन्दा, वीस पि नाळन्दा, तिस पि नाळन्दा,
चत्तारीस पि नाळन्दा, पञ्चास पि नाळन्दा पहोति सो समणो वा
ब्राह्मणो वा इद्धिमा चेतोवसिप्पत्तो^३ एकेन मनोपदोसेन भस्म कातु ।
कि हि सोभति एका छवा नाळन्दा” ति ।

१ वीसति — सी०, रो० । २ चत्तालीस — स्या० । ३. ० इम नाळन्द — स्या० ।

“मनसि करोहि, गहपति, मनसि करित्वा खो,^१ गहपति, व्याकरोहि। न खो ते सन्धियति पुरिमेन वा पच्छिम, पच्छिमेन वा पुरिम। भासिता खो पन ते, गहपति, एसा वाचा—‘सच्चे अह, भन्ते, पतिट्ठाय मन्तेस्सामि, होतु नो एत्थ कथासल्लापो’” ति।

“किञ्चापि, भन्ते, भगवा एवमाह, अथ खो कायदण्डो व 5
महासावज्जतरो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया,
नो तथा वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो” ति।

१० “त कि मञ्जसि, गहपति, सुत ते दण्डकारञ्ज^२
कालिङ्गारञ्ज^३ मेज्झारञ्ज^४ मातङ्गारञ्ज अरञ्ज अरञ्जभूत” ति ?

“एव, भन्ते, सुत मे दण्डकारञ्ज कालिङ्गारञ्ज मेज्झारञ्ज 10
मातङ्गारञ्ज अरञ्ज अरञ्जभूत” ति।

“त कि मञ्जसि, गहपति, किन्ति ते सुत केन त दण्डका-
रञ्ज कालिङ्गारञ्ज मेज्झारञ्ज मातङ्गारञ्ज अरञ्ज अरञ्ज-
भूत” ति ?

“सुत मेत, भन्ते, इसीन मनोपदोसेन त दण्डकारञ्ज 15
कालिङ्गारञ्ज मेज्झारञ्ज मातङ्गारञ्ज अरञ्ज अरञ्जभूत” ति।

“मनसि करोहि, गहपति, मनसि करित्वा खो, गहपति, व्याकरोहि। न खो ते सन्धियति पुरिमेन वा पच्छिम, पच्छिमेन वा पुरिम। भासिता खो पन ते, गहपति, एसा वाचा—‘सच्चे अह, भन्ते, पतिट्ठाय मन्तेस्सामि, होतु नो एत्थ कथासल्लापो’” ति। 20

११ “पुरिमेनेवाह,^५ भन्ते, ओपम्मेन भगवतो अत्तमनो B 42
अभिरद्धो। अपि चाह इमानि भगवतो विचित्रानि^६ पञ्हापटिभानानि^७
सोतुकामो एवाह भगवन्त पच्चनीक^८ कातब्ब^९ अमञ्जिस्स^{१०}। अभि-
क्कन्त, भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते। सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जित वा
उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा मग्ग आचिक्खेय्य, 25
अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य—चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती ति,
एवमेव भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो। एसाह, भन्ते,

१ खो त्व—स्या०। २ दण्डकीरञ्ज—म०। ३ कालिङ्गारञ्ज—सी०।

४ मज्झारञ्ज—म०। ५. पुरिमेनाह—स्या०। ६ विचित्तानि—स्या०। ७ पञ्हापटिभा-
णानि—स्या०। ८-८ पच्चनीकातब्ब—सी०, स्या०, रो०। ९ अवमञ्जिस्स—स्या०

भगवन्त सरण गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं म भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

१२ “अनुविच्चकार खो, गहपति, करोहि, अनुविच्चकारो तुम्हादिसानं जातमनुस्सानं साधुं होती” ति ।

५ “इमिनापाह, भन्ते, भगवतो भिय्योसो^१ मत्ताय^२ अत्तमनो अभिरद्धो यं म भगवा एवमाह — ‘अनुविच्चकार खो, गहपति, करोहि, अनुविच्चकारो तुम्हादिसानं जातमनुस्सानं साधुं होती’ ति । म हि, भन्ते, अज्जतित्थिया सावकं लभित्वा केवलकप्पं नाळन्द पटाकं परिहरेय्यु — ‘उपालि अम्हाकं गहपति सावकत्तं उपगतो’ ति ।

१० अथ च पनं म भगवा एवमाह — ‘अनुविच्चकार खो, गहपति, करोहि, अनुविच्चकारो तुम्हादिसानं जातमनुस्सानं साधुं होती’ ति । एसाहं, भन्ते, दुतियं पि भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं म भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

१३ “दीघरत्तं खो ते, गहपति, निगण्ठानं ओपानभूतं कुलं येन नेसं उपगतानं पिण्डकं^३ दातब्बं मज्जेय्यासी” ति ।

“इमिनापाह, भन्ते, भगवतो भिय्योसो मत्ताय अत्तमनो अभिरद्धो यं म भगवा एवमाह — ‘दीघरत्तं खो ते, गहपति, निगण्ठानं ओपानभूतं कुलं येन नेसं उपगतानं पिण्डकं दातब्बं मज्जेय्यासी’ ति । सुतं मेत, भन्ते, समणो गोतमो एवमाह — ‘मय्हमेव दानं दातब्बं, नाज्जेसं दानं दातब्बं, मय्हमेव सावकानं दानं दातब्बं, नाज्जेसं सावकानं दानं दातब्बं, मय्हमेव दिन्नं महप्फलं, नाज्जेसं दिन्नं महप्फलं, मय्हमेव सावकानं दिन्नं महप्फलं, नाज्जेसं सावकानं दिन्नं महप्फलं’ ति । अथ च पनं म भगवा निगण्ठेसु पि दाने समादपेति । अपि च, भन्ते, मयमेत्थं कालं जानिस्साम । एसाहं, भन्ते, ततियं

२५ पि भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं म भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

१४ अथ खो भगवा उपालिस्सं गहपतिस्सं अनुपुब्बि^४ कथं^५ कथेसि, सेय्यथीदं — दानकथं सीलकथं सग्गकथं, कामानं आदीनवं

१ इमिना पह — सी०, रो० । २-२ भिय्योसो मत्ताय — रो० । ३ पिण्डपात — स्या० । ४-४. अनुपुब्बिकथ — स्या०, क०, आनुपुब्बिकथ — रो०; आनुपुब्बीकथ — सी० ।

ओकार सङ्किलेस, नेक्खम्मे आनिसस पकासेसि। यदा भगवा
अञ्जासि उपालि गहपति कल्लचित्त मुदुचित्त विनीवरणचित्त
उदग्गचित्त पसन्नचित्त, अथ या बुद्धान सामुक्कसिका धम्मदेसना त
पकासेसि—दुक्ख, समुदय, निरोध, मग्ग। सेय्यथापि नाम सुद्ध वत्थ
अपगतकालक^१ सम्मदेव रजन पटिग्गण्हेय्य^२, एवमेव उपालिस्स 5
गहपतिस्स तस्मि येव आसने विरज वीतमल धम्मचक्खु उदपादि—
य किञ्चि समुदयधम्म सब्ब त निरोधधम्म^३ ति। अथ खो उपालि
गहपति दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो परियोगाब्बधम्मो तिण्ण-
विचिकिच्छो विगतकथङ्कथो वेसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो^४ सत्थुसासने
भगवन्तं एतदवोच—“हन्द च दानि मय, भन्ते, गच्छाम, बहुकिच्चा 10
मयं बहुकरणीया” ति।

“यस्सदानि त्व, गहपति, कालं मञ्जसी” ति।

१५ अथ खो उपालि गहपति भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा
अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा येन
सक निवेसन तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा दोवारिक आमन्तेसि— 15
“अज्जतग्गे, सम्म दोवारिक, आवरामि द्वार निगण्ठान निगण्ठीन,
अनावटं द्वार भगवतो^५ भिक्खूनं भिक्खुनीन उपासकान उपासिकानं।
सच्चे कोचि निगण्ठो आगच्छति तमेन त्व एवं वदेय्यासि—‘तिट्ठ,
भन्ते, मा पाविसि। अज्जतग्गे उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स
सावकत्त उपगतो। आवट द्वार निगण्ठान निगण्ठीन, अनावटं द्वार 20
भगवतो भिक्खूनं भिक्खुनीन उपासकान उपासिकान। सच्चे ते,
भन्ते, पिण्डकेन अत्थो, एत्थेव तिट्ठ, एत्थेव ते आहरिस्सन्ती”, ति।

“एव, भन्ते” ति खो दोवारिको उपालिस्स गहपतिस्स पच्चस्सोसि।

१६ अस्सोसि खो दीघतपस्सी निगण्ठो—“उपालि किर
गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्त उपगतो” ति। अथ खो 25
दीघतपस्सी निगण्ठो येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
मित्वा निगण्ठ नातपुत्त एतदवोच—“सुत्त मेत, भन्ते, उपालि किर
गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्त उपगतो” ति।

१ अपगतकालक—सी०। २. पतिगण्हेय्य—सी०, रो०। ३ अपरपच्चयो—स्या०।

४ भगवतो सावकान—स्या०।

B. 44

“अट्ठान खो एत, तपस्सि, अनवकासो य उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्त उपगच्छेय्य । ठान च खो एत विज्जति य समणो गोतमो उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्त उपगच्छेय्या” ति ।

R 381

दुतिय पि खो दीघतपस्सी निगण्ठो पे० ततिय पि खो
5 दीघतपस्सी निगण्ठो निगण्ठ नातपुत्त एतदवोच—सुत मेत, भन्ते
उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्त उपगच्छेय्या ति ।

“हन्दाह, भन्ते, गच्छामि याव जानामि यदि वा उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्त उपगतो यदि वा नो” ति ।

“गच्छ त्व, तपस्सि, जानाहि यदि वा उपालि गहपति
10 समणस्स गोतमस्स सावकत्त उपगतो यदि वा नो” ति ।

- १७ अथ खो दीघतपस्सी निगण्ठो येन उपालिस्स गहपतिस्स निवेसन तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो दोवारिको दीघतपस्सि निगण्ठ दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान दीघतपस्सि निगण्ठ एतदवोच—
“तिट्ठ, भन्ते, मा पाविसि । अज्जतग्गे उपालि गहपति समणस्स
15 गोतमस्स सावकत्त उपगतो । आवट द्वार निगण्ठान निगण्ठीन, अनावट द्वार भगवतो भिक्खून भिक्खुनीन उपासकान उपासिकान । सचे ते, भन्ते, पिण्डकेन अत्थो, एत्थेव तिट्ठ, एत्थेव ते आहारि-
स्सन्ती” ति ।

“न मे, आवुसो, पिण्डकेन अत्थो” ति वत्वा ततो पटि-
20 निवत्तित्वा येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा निगण्ठ नातपुत्त एतदवोच—“सच्च येव खो, भन्ते, य उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्त उपगतो । एत खो ते अह, भन्ते, नालत्थ न खो मे’, भन्ते, रुच्चति य उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स वाद आरोपेय्य । समणो हि, भन्ते, गोतमो मायावी
25 आवट्टनि माय जानाति याय अञ्जतित्थियान सावके आवट्टेती ति । आवट्टो खो ते, भन्ते, उपालि गहपति समणेन गोतमेन आवट्टनिया मायाया” ति ।

“अट्ठान खो एत, तपस्सि^१, अनवकासो य उपालि गहपति

१ मेत—सी०, रो०, मे त—स्या० । २ दीघतपस्सि—स्या० ।

समणस्स गोतमस्स सावकत्त उपगच्छेय्य । ठान च खो एत विज्जति
 य समणो गोतमो उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्त उपगच्छेय्या” ति ।
 दुतिय पि खो दीघतपस्सी निगण्ठो निगण्ठ नातपुत्त एतदवोच —
 सच्च येव, भन्ते पे० उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्त उप-
 गच्छेय्या ति । ततिय पि खो दीघतपस्सी निगण्ठो निगण्ठ एतदवोच 5
 —सच्च येव खो, भन्ते पे० उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्त
 उपगच्छेय्या ति । हन्द चाह, तपस्सि, गच्छामि याव चाह साम येव
 जानामि यदि वा उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्त
 उपगतो यदि वा नो ति ।

R. 382

B 45

अथ खो निगण्ठो नातपुत्तो महतिया निगण्ठपरिसाय सद्धि 10
 येन उपालिस्स गहपतिस्स निवेसन तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो दोवा-
 रिको निगण्ठ नातपुत्त दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान निगण्ठ
 नातपुत्त एतदवोच — “तिट्ठ, भन्ते, मा पाविसि । अज्जतग्गे उपालि
 गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्त उपगतो । आवट द्वार निगण्ठान
 निगण्ठीन, अनावट द्वार भगवतो भिक्खून भिक्खुनीन उपासकान 15
 उपासिकान । सचे ते, भन्ते, पिण्डकेन अत्थो, एत्थेव तिट्ठ,
 एत्थेव ते आहरिस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, सम्म दोवारिक, येन उपालि गहपति तेनुपसङ्कम,
 उपसङ्कमित्वा उपालि गहपति एव वदेहि — ‘निगण्ठो, भन्ते, नातपुत्तो
 महतिया निगण्ठपरिसाय सद्धि बहिद्वारकोट्टके ठितो, सो ते दस्सन- 20
 कामो”, ति ।

“एव, भन्ते” ति खो दोवारिको निगण्ठस्स नातपुत्तस्स पटि-
 स्सुत्वा येन उपालि गहपति तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा उपालि
 गहपति एतदवोच — “निगण्ठो, भन्ते, नातपुत्तो महतिया निगण्ठ-
 परिसाय सद्धि बहिद्वारकोट्टके ठितो, सो ते दस्सनकामो” ति । 25

“तेन हि, सम्म दोवारिक, मज्झिमाय द्वारसालाय आसनानि
 पञ्चापेही” ति ।

“एव, भन्ते” ति खो दोवारिको उपालिस्स गहपतिस्स
 पटिस्सुत्वा मज्झिमाय द्वारसालाय आसनानि पञ्चापेत्वा येन उपालि

गहपति तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा उपालि गहपति एतदवोच—
“पञ्चत्तानि खो, भन्ते, मज्झिमाय द्वारसालाय आसनानि । यस्स-
दानि काल मञ्जसी” ति ।

१८ अथ खो उपालि गहपति येन मज्झिमा द्वारसाला
५ तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा य तत्थ आसन अग्गं च सेट्ठं च
उत्तमं च पणीतं च तत्थ साम निसीदित्वा दोवारिक आमन्तेसि—
“तेन हि, सम्म दोवारिक, येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुपसङ्कम,
उपसङ्कमित्वा निगण्ठ नातपुत्त एव वदेहि—‘उपालि, भन्ते, गहपति
एवमाह—पविस किर, भन्ते, सचे आकङ्खसी’”, ति ।

१० “एव, भन्ते” ति खो दोवारिको उपालिस्स गहपतिस्स
पटिस्सुत्वा येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
निगण्ठ नातपुत्त एतदवोच—“उपालि, भन्ते, गहपति एवमाह—‘पविस
किर, भन्ते, सचे आकङ्खसी’” ति ।

अथ खो निगण्ठो नातपुत्तो महत्तिया निगण्ठपरिसाय सद्धि
१५ येन मज्झिमा द्वारसाला तेनुपसङ्कमि । अथ खो उपालि गहपति—
य सुद पुब्बे^१ यतो पस्सति निगण्ठ नातपुत्त दूरतो व आगच्छन्त
दिस्वान ततो पच्चुगन्त्वा य तत्थ आसन अग्गं च सेट्ठं च उत्तमं
च पणीतं च त उत्तरासङ्गेन सम्मज्जित्वा^२ परिग्गहेत्वा निसीदापेति
सो—दानि य तत्थ आसन अग्गं च सेट्ठं च उत्तमं च पणीतं च
२० तत्थ साम निसीदित्वा निगण्ठ नातपुत्त एतदवोच—“सविज्जति खो,
भन्ते, आसनानि, सचे आकङ्खसि, निसीदा” ति । एव वुत्ते, निगण्ठो
नातपुत्तो उपालि गहपति एतदवोच—“उम्मत्तोसि त्व, गहपति,
दत्तोसि त्व, गहपति । ‘गच्छामहं, भन्ते, समणस्स गोतमस्स वाद
आरोपेस्सामी’ ति गन्त्वा^३ महत्तासि वादसङ्घाटेन पटिमुक्को आगतो ।
२५ सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो अण्डहारको गन्त्वा उब्भतेहि अण्डेहि
आगच्छेय्य, सेय्यथा वा पन गहपति पुरिसो अक्खिक्कहारको गन्त्वा
उब्भतेहि अक्खीहि आगच्छेय्य, एवमेव खो त्व, गहपति, ‘गच्छामह,
भन्ते, समणस्स गोतमस्स वाद आरोपेस्सामी’ ति गन्त्वा महत्तासि

१. पुब्बेव—सी०, रो० । २. पमज्जित्वा—सी०, रो०; समज्जित्वा—स्या० ।
३. गन्त्वान—स्या० ।

वादसङ्घाटेन पटिमुक्को आगतो । आवट्टोसि खो त्वं, गहपति, समणेन
गोतमेन आवट्टनिया मायाया” ति ।

१९. “भट्ठिका, भन्ते, आवट्टनी माया; कल्याणी, भन्ते,
आवट्टनी माया; पिया मे, भन्ते, जातिसालोहिता इमाय आवट्टनिया
आवट्टेय्युं; पियानं पि मे अस्स जातिसालोहितानं दीघरत्तं हिताय 5
सुखाय; सब्बे चे पि भन्ते खत्तिया इमाय आवट्टनिया आवट्टेय्युं
सब्बेसानं पिस्स^१ खत्तियानं दीघरत्तं हिताय सुखाय; सब्बे चे पि
भन्ते ब्राह्मणा ...पे०... वेस्सा ...पे०... सुद्धा इमाय आवट्टनिया आवट्टेय्युं
सब्बेसानं पिस्स सुद्धानं दीघरत्तं हिताय सुखाय; सदेवको चे पि,
भन्ते, लोको समारको सब्रह्मको सस्समणब्राह्मणी पजा सदेवमनुस्सा 10
इमाय आवट्टनिया आवट्टेय्युं सदेवकस्स पिस्स लोकस्स समारकस्स
सब्रह्मकस्स सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय दीघरत्तं हिताय
सुखाया ति । तेन हि, भन्ते, उपमं ते करिस्सामि । उपमाय पिधेकच्चे
विञ्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति^२ ।

R. 384

२०. “भूतपुब्बं, भन्ते, अञ्जतरस्स ब्राह्मणस्स जिणस्स 15
वुड्डस्स^३ महल्लकस्स दहरा माणविका पजापती अहोसि गब्भिनी
उपविजञ्जा । अथ खो, भन्ते, सा माणविका तं ब्राह्मणं एतदवोच —
‘गच्छ त्वं, ब्राह्मण, आपणा मक्कटच्छापकं किणित्वा आनेहि, यो मे
कुमारकस्स कीळापनको भविस्सती’ ति । एवं वुत्ते, भन्ते, सो
ब्राह्मणो तं माणविकं एतदवोच — ‘आगमेहि ताव, भोति, याव 20
विजायति’ । सचे त्वं, भोति, कुमारकं विजायिस्ससि, तस्सा ते अहं
आपणा मक्कटच्छापकं किणित्वा आनेस्सामि,^४ यो ते कुमारकस्स
कीळापनको भविस्सति । सचे पन त्वं, भोति, कुमारिकं विजायिस्ससि,
तस्सा ते अहं आपणा मक्कटच्छापिकं किणित्वा आनेस्सामि, या ते
कुमारिकाय कीळापनिका भविस्सती’ ति । दुतियं पि खो, भन्ते, सा 25
माणविका ...पे०... ततियं पि खो, भन्ते, सा माणविका तं ब्राह्मणं
एतदवोच — ‘गच्छ त्वं, ब्राह्मण, आपणा मक्कटच्छापकं किणित्वा
आनेहि, यो मे कुमारकस्स कीळापनको भविस्सती’ ति । अथ खो,

B. 47

१. पस्स — सी०, रो० । २. जानन्ति — स्या० । ३. वुड्डस्स — सी०, रो० । ४. विजा-
यसि — सी०, स्या०, रो० । ५. आनिस्सामि — सी०, स्या०, रो० ।

- भन्ते, सो ब्राह्मणो तस्सा माणविकाय सारत्तो पटिबद्धचित्तो आपणा मक्कटच्छापक किणित्वा आनेत्वा त माणविक एतदवोच — ‘अय ते, भोति, आपणा मक्कटच्छापको किणित्वा आनीतो, यो ते कुमारकस्स कीळापनको भविस्सती’ ति । एव वुत्ते, भन्ते, सा माणविका त
- 5 ब्राह्मण एतदवोच — ‘गच्छ त्व, ब्राह्मण, इम मक्कटच्छापक आदाय येन रत्तपाणि^१ रजतपुत्तो तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा रत्तपाणि रजकपुत्त एव वदेहि — इच्छामह सम्म, रत्तपाणि, इम मक्कटच्छापक पीतावलेपन नाम रङ्गजात रजित^२ आकोटितपच्चाकोटित^३ उभतोभागविमट्ट’ ति ।
- 10 “अथ खो, भन्ते, सो ब्राह्मणो तस्सा माणविकाय सारत्तो पटिबद्धचित्तो त मक्कटच्छापक आदाय येन रत्तपाणि रजकपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा रत्तपाणि रजकपुत्त एतदवोच — ‘इच्छामह, रत्तपाणि, इम मक्कटच्छापक पीतावलेपन नाम रङ्गजात रजित आकोटितपच्चाकोटित उभतोभागविमट्ट’ ति । एव वुत्ते,
- 15 भन्ते, रत्तपाणि रजकपुत्तो त ब्राह्मण एतदवोच — ‘अय खो ते, भन्ते, मक्कटच्छापको रङ्गक्खमो हि खो, नो आकोटनक्खमो, नो विमज्जनक्खमो’ ति । एवमेव खो, भन्ते, बालान निगण्ठान वादो रङ्गक्खमो हि खो बालान नो पण्डितान, नो अनुयोगक्खमो, नो विमज्जनक्खमो । अथ खो, भन्ते, सो ब्राह्मणो अपरेन समयेन नव
- 20 दुस्सयुग आदाय येन रत्तपाणि रजकपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा रत्तपाणि रजकपुत्त एतदवोच — ‘इच्छामह सम्म, रत्तपाणि, इम नव दुस्सयुग पीतावलेपन नाम रङ्गजात रजित आकोटितपच्चाकोटित उभतोभागविमट्ट’ ति । एव वुत्ते, भन्ते, रत्तपाणि रजकपुत्तो त ब्राह्मण एतदवोच — ‘इद खो ते, भन्ते, नव दुस्सयुग रङ्गक्खम चेव
- 25 आकोटनक्खम च विमज्जनक्खम चा’ ति । एवमेव खो, भन्ते, तस्स भगवतो वादो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स रङ्गक्खमो चेव पण्डितान नो बालान, अनुयोगक्खमो च विमज्जनक्खमो चा ति ।

“सराजिका खो”, गहपति, परिसा एव जानाति — ‘उपालि

१ रत्तपाणी — सी०, स्या० । २ रज्जित — सी०, रो० । ३ आकोटितपच्चाकोटित — स्या० । ४ खो त — सी०, स्या०, रो० ।

गहपति निगण्ठस्स नातपुत्तस्स सावको' ति । कस्स त, गहपति, सावक धारेमा' ति ?

एव वुत्ते, उपालि गहपति उट्ठायासना एकस्स उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा निगट्ठ नातपुत्त एतद-
वोच — “तेन हि, भन्ते, सुणोहि यस्साह सावको ति—

R 386

5

२१ ‘धीरस्स विगतमोहस्स, पभित्तखीलस्स’ विजितविजयस्स ।
अनीघस्स’ सुसमचित्तस्स, बुद्धसीलस्स’ साधुपञ्जस्स ।
वेसमन्तरस्स’ विमलस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

‘अकथङ्कथिस्स तुसितस्स, वन्तलोकामिसस्स मुदितस्स ।
कतसमणस्स मनुजस्स, अन्तिमसारीरस्स’ नरस्स । 10
अनोपमस्स विरजस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

‘अससयस्स कुसलस्स, वेनयिकस्स सारथिवरस्स ।
अनुत्तरस्स रुचिरधम्मस्स, निक्कह्वस्स पभासकस्स’ ।
मानच्छिदस्स वीरस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

‘निसभस्स अप्पमेय्यस्स, गम्भीरस्स मोनपत्तस्स । 15
खेमङ्करस्स वेदस्स, धम्मट्ठस्स सवुत्तस्स’ ।
सङ्गातिगस्स मुत्तस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

‘नागस्स पन्तसेनस्स, खीणसयोजनस्स मुत्तस्स ।
पटिमन्तकस्स’ धोनस्स, पन्नधजस्स वीतरागस्स ।
दन्तस्स निप्पपञ्चस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥ 20

B 49

‘इसिसत्तमस्स अकुहस्स, तेविज्जस्स ब्रह्मपत्तस्स ।
नहातकस्स’ पदकस्स, पस्सद्वस्स विदितवेदस्स ।
पुरिन्ददस्स सक्कस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

‘अरियस्स भावितत्तस्स, पत्तिपत्तस्स वेय्याकरणस्स ।

१ पभित्तखिलस्स — रो० । २ अनीघस्स — स्या०, रो० । ३ बुद्धसीलस्स — स्या० ।
४ वेसमन्तरस्स — सी०, रो० । ५ अन्तिमसारीरस्स — स्या० । ६ पभासकरस्स — सी०,
स्या०, रो० । ७ सुसवुत्तस्स — स्या० । ८ पटिमन्तस्स — क० । ९ मोनस्स — स्या० ।
१० नहातकस्स — सी० रो० ।

- सतिमती विपस्सिस्स, अनभिनतस्स^१ नो अपनतस्स^२ ।
 अनेजस्स^३ वसिप्पत्तस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥
 'समुग्गतस्स'^४ ज्ञायिस्स, अननुगतन्तरस्स सुद्धस्स ।
 असितस्स हितस्स,^५ पविवित्तस्स अगगप्पत्तस्स ।
 ५ तिण्णस्स तारयन्तस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥
 'सन्तस्स भूरिपञ्जस्स, महापञ्जस्स वीतलोभस्स ।
 तथागतस्स सुगतस्स, अप्पटिपुग्गलस्स असमस्स ।
 विसारदस्स निपुणस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥
 'तण्हच्छिदस्स बुद्धस्स, वीतधूमस्स अनुपलित्तस्स ।
 १० आहुनेय्यस्स यक्खस्स, उत्तमपुग्गलस्स अतुलस्स ।
 महतो यसग्गपत्तस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मी' ति ॥

२२ "कदा सञ्जूब्हा पन ते, गहपति, इमे सम्मणस्स
 गोतमस्स वण्णा" ति ?

- 15 "सेय्यथापि, भन्ते, नानापुप्फान महापुप्फरासि, तमेन
 दक्खो मालाकारो वा मालाकारन्तेवासी वा विचित्त^६ माल^७ गन्थेय्य,
 एवमेव खो, भन्ते, सो भगवा अनेकवण्णो अनेकसतवण्णो । को हि,
 भन्ते, वण्णारहस्स वण्ण न करिस्सती" ति ?

२३ अथ खो निगण्ठस्स नातपुत्तस्स भगवतो सक्कार असह-
 मानस्स तत्थेव उण्ह लोहित मुखतो उग्गच्छी^८ ति ।

— ० —

१ अनभिणतस्स — स्या० । २ अपणतस्स — स्या० । ३ अनिजस्स — स्या० । ४
 सम्मग्गतस्स — सी०, स्या०, रो० । ५ अप्पहीनस्स — सी०, रो०, अप्पभीतस्स — स्या० । ६ —
 ६ विचित्रमाल — स्या०, विचित्र माल — सी०, रो० । ७ उग्गच्छी — सी०, स्या०, रो० ।

७. कुक्कुरवतिकसुत्तं

§ १ गोकुक्कुरवतिकानं गतियो

१ एव मे सुत । एक समय भगवा कोलियेसु^१ विहरति
हलिद्वसन^२ नाम कोलियान निगमो । अथ खो पुण्णो च कोलियपुत्तो
गोवतिको^३ अचेलो च सेनियो कुक्कुरवतिको येन भगवा तेनुपसङ्क-
मिसु, उपसङ्कमित्वा पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवन्त अभि-
वादेत्वा एकमन्त निसीदि । अचेलो पन सेनियो कुक्कुरवतिको 5
भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसाहेत्वा
कुक्कुरो व पलिकुज्जित्वा^४ एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो
पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवन्त एतदवोच — “अय, भन्ते,
अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको दुक्करकारको छमानिक्खित्त भोजन
भुञ्जति । तस्स त कुक्कुरवत दीघरत्त समत्त समादिन्न । तस्स का 10
गति, को अभिसम्परायो” ति ?

B 50

“अल, पुण्ण, तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी” ति ।

दुतिय पि खो पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको पे० ततिय
पि खो पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवन्त एतदवोच — “अय,
भन्ते, अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको दुक्करकारको छमानिक्खित्त 15
भोजन^५ भुञ्जति । तस्स त कुक्कुरवत दीघरत्त समत्त समादिन्न ।
तस्स का गति, को अभिसम्परायो” ति ?

२ “अद्धा खो ते अह, पुण्ण, न लभामि । अल, पुण्ण,
तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी ति, अपि च त्याह ब्याकरिस्सामि ।
इध, पुण्ण, एकच्चो कुक्कुरवतं भावेति परिपुण्ण अब्बोकिण्ण, 20
कुक्कुरसील भावेति परिपुण्ण अब्बोकिण्ण, कुक्कुरचित्त भावेति
परिपुण्ण अब्बोकिण्ण, कुक्कुराकप्प भावेति परिपुण्ण अब्बोकिण्ण ।

R 388

१ कुक्कुरोवादसुत्त — स्या० । २ कोळियेसु — रो० । ३ हलिद्वसन — सी० ।
४ गोवतिको — स्या० । ५ पलिकुज्जित्वा — सी०; पलिकुण्ठित्वा — स्या०, क० । ६. सी०,
रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

सो कुक्कुरवत भावेत्वा परिपुण्ण अब्बोकिण्ण, कुक्कुरसील भावेत्वा परिपुण्ण अब्बोकिण्ण, कुक्कुरचित्त भावेत्वा परिपुण्ण अब्बोकिण्ण, कुक्कुराकप्प भावेत्वा परिपुण्ण अब्बोकिण्ण कायस्स भेदा परमरणा कुक्कुरान सहव्यत उपपज्जति । सचे खो पनस्स एवदिट्ठि होति —
 5 'इमिनाह सीलेन वा वत्तेन^१ वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा देवो वा भविस्सामि देवञ्जतरो वा' ति, सास्स होति मिच्छादिट्ठि । मिच्छा-दिट्ठिस्स खो अह, पुण्ण, द्विन्न गतीन अञ्जतर गति वदामि — निरय वा तिरच्छानयोनि वा । इति खो, पुण्ण, सम्पज्जमान कुक्कुरवत कुक्कुरान सहव्यत उपनेति, विपज्जमान निरय" ति ।

10 एव वुत्ते, अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको परोदि, अस्सूनि पवत्तेसि । अथ खो भगवा पुण्ण कोलियपुत्त गोवतिक एतदवोच — "एत खो ते अह, पुण्ण, नालत्थ । अल, पुण्ण, तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी" ति ।

"नाह, भन्ते, एत रोदामि य म भगवा एवमाह, अपि च
 15 मे इद, भन्ते, कुक्कुरवत दीघरत्त समत्त समादिन्न^२ । अय, भन्ते, पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको । तस्स त गोवत दीघरत्त समत्त समादिन्न । तस्स का गति, को अभिसम्परायो" ति ?

"अल, सेनिय, तिट्ठतेत, मा म एव पुच्छी" ति ।

दुतिय पि खो अचेलो सेनियो पे० ततिय पि खो अचेलो
 20 सेनियो कुक्कुरवतिको भगवन्त एतदवोच — "अय, भन्ते, पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको । तस्स त गोवत दीघरत्त समत्त समादिन्न । तस्स का गति, को अभिसम्परायो" ति ?

३ "अद्धा खो ते अह, सेनिय, न लभामि । अल, सेनिय, तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी ति, अपि च त्याह ब्याकरि-
 25 स्सामि । इध, सेनिय, एकच्चो गोवत भावेति परिपुण्ण अब्बोकिण्ण, गोसील भावेति परिपुण्ण अब्बोकिण्ण, गोचित्त भावेति परिपुण्ण अब्बोकिण्ण, गवाकप्प भावेति परिपुण्ण अब्बोकिण्ण । सो गोवत भावेत्वा परिपुण्ण अब्बोकिण्ण, गोसील भावेत्वा परिपुण्ण अब्बोकिण्ण,

गोचित्त भावेत्वा परिपुण्ण अब्बोकिण्ण, गवाकप्प भावेत्वा परिपुण्ण
 अब्बोकिण्ण कायस्स भेदा पर मरणा गुन्न सहब्यत उपपज्जति ।
 सचे खो पनस्स एवदिट्ठि होति — ‘इमिनाह सीलेन वा वतेन वा
 तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा देवो वा भविस्सामि देवञ्जतरो वा’ ति,
 सास्स होति मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिस्स खो अह, सेनिय, द्विन्न 5
 गतीन अञ्जतर गति वदामि — निरय वा तिरच्छानयोनि वा । इति
 खो, सेनिय, सम्पज्जमान गोवत गुन्न सहब्यत उपनेति, विपज्जमान^१
 निरय” ति ।

R 389

एव वुत्ते, पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको परोदि, अस्सूनि
 पवत्तेसि । अथ खो भगवा अचेल सेनिय कुक्कुरवतिक एतदवोच — 10
 “एत खो ते अह, सेनिय, नालत्थ । अल, सेनिय, तिट्ठतेत, मा म
 एत पुच्छी” ति ।

B 52

“नाह, भन्ते, एत रोदामि यं म भगवा एवमाह, अपि च
 मे इद, भन्ते, गोवत दीघरत्त समत्त समादिन्न । एव पसन्नो अह,
 भन्ते, भगवति, पहोति भगवा तथा धम्म देसेतु यथा अह चेविम 15
 गोवत पजहेय्य, अय चेव अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको त कुक्कुरवत
 पजहेय्या” ति ।

“तेन हि, पुण्ण, सुणाहि, साधुक मनसि करोहि, भासि-
 स्सामी” ति ।

“एव, भन्ते” ति खो पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवतो 20
 पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच—

§ २. भगवता पवेदितानि चत्तारि कम्मनि

४ “चत्तारिमानि, पुण्ण, कम्मनि मया सय अभिञ्जा
 सच्छिक्त्वा पवेदितानि । कत्तमानि चत्तारि? अत्थि, पुण्ण, कम्म
 कण्ह कण्हविपाक, अत्थि, पुण्ण, कम्म सुक्क सुक्कविपाक, अत्थि,
 पुण्ण, कम्म कण्हसुक्क कण्हसुक्कविपाक, अत्थि, पुण्ण, कम्म अकण्ह 25
 असुक्क अकण्हअसुक्कविपाक, कम्मक्खयाय संवत्तति ।

(१) कण्हं कम्मं

“कतमं च, पुण्ण, कम्म कण्हं कण्हविपाकं ? इध, पुण्ण, एकच्चो सब्याबज्झं^१ कायसङ्खार अभिसङ्खारोति, सब्याबज्झं वचीसङ्खार अभिसङ्खारोति, सब्याबज्झं मनोसङ्खार अभिसङ्खारोति । सो सब्याबज्झं कायसङ्खार अभिसङ्खारित्वा, सब्याबज्झं वचीसङ्खार अभिसङ्खारित्वा, 5 सब्याबज्झं मनोसङ्खार अभिसङ्खारित्वा, सब्याबज्झं लोक उपपज्जति । तमेन सब्याबज्झं लोक उपपन्नं समानं सब्याबज्झं फस्सा फुसन्ति । सो सब्याबज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो सब्याबज्झं वेदनं वेदेति एकन्त-दुक्खं, सेय्यथापि सत्ता नेरयिका । इति खो, पुण्ण, भूता भूतस्स उपपत्तिं होति, यं करोति तेन उपपज्जति, उपपन्नमेन फस्सा 10 फुसन्ति । एवमाह, पुण्ण, ‘कम्मदायादा सत्ता’ति वदामि । इदं वुच्चति, पुण्ण, कम्म कण्हं कण्हविपाकं ।

R. 390

(२) सुक्कं कम्मं

“कतमं च, पुण्ण, कम्म सुक्कं सुक्कविपाकं ? इध, पुण्ण, एकच्चो अब्याबज्झं कायसङ्खार अभिसङ्खारोति, अब्याबज्झं वचीसङ्खार अभिसङ्खारोति, अब्याबज्झं मनोसङ्खार अभिसङ्खारोति । सो अब्या- 15 बज्झं कायसङ्खार अभिसङ्खारित्वा, अब्याबज्झं वचीसङ्खार अभिसङ्खारित्वा, अब्याबज्झं मनोसङ्खार अभिसङ्खारित्वा अब्याबज्झं लोक उपपज्जति । तमेन अब्याबज्झं लोक उपपन्नं समानं अब्याबज्झं फस्सा फुसन्ति । सो अब्याबज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो अब्याबज्झं वेदनं वेदेति एकन्तसुखं, सेय्यथापि देवा सुभकिण्हा । इति खो, पुण्ण, 20 भूता भूतस्स उपपत्तिं होति, यं करोति तेन उपपज्जति, उपपन्नमेन फस्सा फुसन्ति । एवमाह, पुण्ण, ‘कम्मदायादा सत्ता’ति वदामि । इदं वुच्चति, पुण्ण, कम्म सुक्कं सुक्कविपाकं ।

B 53

(३) कण्हसुक्कं कम्मं

“कतमं च, पुण्ण, कम्म कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं ? इध, पुण्ण, एकच्चो सब्याबज्झं पि अब्याबज्झं पि कायसङ्खार अभिसङ्खारोति, 25 सब्याबज्झं पि अब्याबज्झं पि वचीसङ्खार अभिसङ्खारोति,

१ सब्यापज्झ - सी०, स्या०, क० ।

सब्बाबज्झ पि अब्बाबज्झ पि मनोसङ्खार अभिसङ्खारोति । सो सब्बा-
 बज्झ पि अब्बाबज्झ पि कायसङ्खार अभिसङ्खारित्वा, सब्बाबज्झ पि
 अब्बाबज्झ पि वचीसङ्खार अभिसङ्खारित्वा, सब्बाबज्झ पि अब्बाबज्झ
 पि मनोसङ्खार अभिसङ्खारित्वा सब्बाबज्झ पि अब्बाबज्झ पि लोक
 उपपज्जति । तमेन सब्बाबज्झ पि अब्बाबज्झ पि लोक उपपन्न समान 5
 सब्बाबज्झा पि अब्बाबज्झा पि फस्सा फुसन्ति । सो सब्बाबज्झेहि पि
 अब्बाबज्झेहि पि फस्सेहि फुट्ठो समानो सब्बाबज्झ पि अब्बाबज्झ पि
 वेदन वेदेति वोकिण्णसुखदुक्ख, सेय्यथापि मनुस्सा एकच्चे च
 देवा एकच्चे च विनिपातिका । इति खो, पुण्ण, भूता भूतस्स
 उपपत्ति होति, य करोति तेन उपपज्जति । उपपन्नमेन फस्सा 10
 फुसन्ति । एवपाह, पुण्ण, 'कम्मदायादा सत्ता' ति वदामि । इद वुच्चति,
 पुण्ण, कम्म कण्हसुक्क कण्हसुक्कविपाक ।

(४) अकण्हअसुक्कं कम्मं

“कतम च, पुण्ण, कम्मं अकण्ह असुक्क अकण्हअसुक्कविपाक,
 कम्मक्खयाय' सवत्तति ? तत्र, पुण्ण, यमिद कम्म कण्ह कण्हविपाक
 तस्स पहानाय या चेतना, यमिद कम्म सुक्कविपाक तस्स पहानाय 15
 या चेतना, यमिद कम्म कण्हसुक्क कण्हसुक्कविपाक तस्स पहानाय
 या चेतना — इद वुच्चति, पुण्ण, कम्म अकण्ह असुक्क अकण्हअसुक्क-
 विपाक, कम्मक्खयाय सवत्तती ति । इमानि खो, पुण्ण, वत्तारि
 कम्मनि मया सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदितानी” ति ।

R 391

§ ३. गोवतिकस्स उपासकत्तपटिजानना

५ एवं वुत्ते, पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवन्त 20
 एतदवोच — “अभिव्वन्त, भन्ते, अभिव्वन्त, भन्ते । सेय्यथापि,
 भन्ते पे० उपासक म भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण
 गत” ति ।

§ ४. कुक्कुरवतिकस्स उपसम्पदा

६ अचेलो पन सेनियो कुक्कुरवतिको भगवन्त एतदवोच —
 “अभिव्वन्त, भन्ते, अभिव्वन्त, भन्ते । सेय्यथापि भन्ते .पे० 25

B 54

१. कम्म कम्मक्खयाय — सी०, रो० ।

पकासितो । एसाह, भन्ते, भगवन्त सरण गच्छामि धम्म च भिक्खु-
सङ्घ च । लभेय्याह, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्ज, लभेय्य
उपसम्पद” ति ।

“यो खो, सेनिय, अञ्जतित्थियपुब्बो इमस्मि धम्मविनये
५ आकङ्खति पब्बज्ज, आकङ्खति उपसम्पद सो चत्तारो मासे परिवसति ।
चतुन्न मासान अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति, उपसम्पादेन्ति
भिक्खुभावाय । अपि च मेत्थ पुगलवेमत्तता विदिता” ति ।

“सचे, भन्ते, अञ्जतित्थियपुब्बा इमस्मि धम्मविनये आ-
कङ्खन्ता पब्बज्ज आकङ्खन्ता उपसम्पद ते चत्तारो मासे परिवसन्ति
१० चतुन्न मासान अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति
भिक्खुभावाय, अह चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि । चतुन्न^१
वस्सान अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु, उपसम्पादेन्तु भिक्खु-
भावाया” ति ।

७ अलत्थ खो अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको भगवतो सन्तिके
१५ पब्बज्ज, अलत्थ उपसम्पद । अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा सेनियो
R 392 एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव —
यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बज्जन्ति
तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय,
२० कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति अब्भञ्जासि । अञ्जतरो खो
पनायस्मा सेनियो अरहत अहोसी ति ।

— ० —

८. अभयराजकुमारसुतं

§ १ ननु तथागतो अप्पियं भासेय्य

१ एव मे सुत। एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। अथ खो अभयो राजकुमारो येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा निगण्ठ नातपुत्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्न खो अभय राजकुमार निगण्ठो नातपुत्तो एतदवोच — “एहि त्व, राजकुमार, समणस्स गोतमस्स 5 वाद आरोपेहि। एव ते कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुगच्छिस्सत्ति” — ‘अभयेन राजकुमारेण समणस्स गोतमस्स एव महिद्धिकस्स एव महानुभावस्स वादो आरोपितो’” ति।

B 55

“यथा कथ पनाह, भन्ते, समणस्स गोतमस्स एव महिद्धिकस्स एव महानुभावस्स वाद आरोपेस्सामी” ति ? 10

“एहि त्व, राजकुमार, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा समण गोतम एव वदेहि — ‘भासेय्य नु खो, भन्ते, तथागतो त वाच या सा वाचा परेस अप्पिया अमनापा’ ति ? सचे ते समणो गोतमो एव पुट्ठो एव ब्याकरोति — ‘भासेय्य, राजकुमार, तथागतो तं वाचं या सा वाचा परेस अप्पिया अमनापा’ ति, तमेन 15 त्व एव वदेय्यासि — ‘अथ कि चरहि ते, भन्ते, पुथुज्जनेन नानाकरण ? पुथुज्जनो हि त वाच भासेय्य या सा वाचा परेस अप्पिया अमनापा’ ति। सचे पन ते समणो गोतमो एव पुट्ठो एव ब्याकरोति — ‘न, राजकुमार, तथागतो त वाचं भासेय्य या सा वाचा परेस अप्पिया अमनापा’ ति, तमेन त्व एव वदेय्यासि — ‘अथ कि चरहि 20 ते, भन्ते, देवदत्तो ब्याकतो — आपायिको देवदत्तो, नेरयिको देवदत्तो, कप्पट्ठो देवदत्तो, अतेकिच्छो देवदत्तो ति ? ताय च पन ते वाचाय देवदत्तो कुपितो अहोसि अनत्तमनो’ ति। इम खो ते, राजकुमार,

R 393

समणो गोतमो उभतोकोटिक पञ्च पुट्टो समानो नेव सक्खिति^१
उग्गिलितु न सक्खिति ओगिलितु। सेय्यथापि नाम पुरिसस्स
अयोसिद्धाटक कण्ठे विलग्ग, सो नेव सक्कुण्येय्य उग्गिलितु न
सक्कुण्येय्य ओगिलितु, एवमेव खो ते, राजकुमार, समणो गोतमो
5 इम उभतोकोटिक पञ्च पुट्टो समानो नेव सक्खिति उग्गिलितु
न सक्खिति ओगिलितु” ति।

“एव, भन्ते” ति खो अभयो राजकुमारो निगण्ठस्स नात-
पुत्तस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना निगण्ठ नातपुत्त अभिवादेत्वा पदक्खिण
कत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा
10 एकमन्त निसीदि।

B 56

२ एकमन्त निसिन्नस्स खो अभयस्स राजकुमारस्स सुरिय^२
उल्लोकेत्वा^३ एतदहोसि—“अकालो खो अज्ज भगवतो वाद आरो-
पेतु। स्वे दानाह सके निवेसने भगवतो वाद आरोपेस्सामी” ति
भगवन्त एतदवोच—“अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा स्वातनाय अत्त-
15 चतुत्थो भत्त” ति। अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन। अथ खो
अभयो राजकुमारो भगवतो अधिवासन विदित्वा उट्ठायासना
भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि। अथ खो भगवा
तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय
येन अभयस्स राजकुमारस्स निवेसन तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
20 पञ्जत्ते आसने निसीदि। अथ खो अभयो राजकुमारो भगवन्त
पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि। अथ
खो अभयो राजकुमारो भगवन्त भुत्तावि ओनीतपत्तपाणि अञ्जतर
नीच आसन गहेत्वा एकमन्त निसीदि।

३ एकमन्त निसिन्नो खो अभयो राजकुमारो भगवन्त
25 एतदवोच—“भासेय्य नु खो, भन्ते, तथागतो त वाच या सा वाच्चा
परेस अप्पिया अमनापा” ति?

“न ख्वेत्थ, राजकुमार, एकसेना” ति।

“एत्थ, भन्ते, अनस्सु निगण्ठा” ति।

१ सक्खीति—सी०, रो०। २. सुरिय—म०। ३. ओलोकेत्वा—सी०, स्या०, रो०।

“किं पन त्व, राजकुमार, एव वदेसि — ‘एत्थ, भन्ते, अनस्सु निगण्ठा’” ति ?

R 394

“इधाह^१, भन्ते, येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उप-
सङ्कमित्वा निगण्ठ नातपुत्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
निसिन्न खो म, भन्ते, निगण्ठो नातपुत्तो एतदवोच — ‘एहि त्व, 5
राजकुमार, समणस्स गोतमस्स वाद आरोपेहि । एव ते कल्याणो
कित्तिसद्दो अब्भुगच्छिस्सति — अभयेन राजकुमारेण समणस्स
गोतमस्स एव महिद्धिकस्स एव महानुभावस्स वादो आरोपितो’ ति ।
एव वुत्ते, अह, भन्ते, निगण्ठ नातपुत्त एतदवोच — ‘यथा कथ पनाह,
भन्ते, समणस्स गोतमस्स एव महिद्धिकस्स एव महानुभावस्स वाद 10
आरोपेस्सामी’ ति ?

‘एहि त्व, राजकुमार, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कम,
उपसङ्कमित्वा समण गोतम एव वदेहि — भासेय्य नु खो, भन्ते,
तथागतो त वाच या सा वाचा परेस अप्पिया अमनापा ति ? सचे
ते समणो गोतमो एव पुट्ठो^२ एव ब्याकरोति — भासेय्य, राज- 15
कुमार, तथागतो त वाच या सा वाचा परेस अप्पिया अमनापा ति,
तमेन त्व एव वदेय्यासि — अथ किं चरहि ते, भन्ते, पुथुज्जनेन
नानाकरणं ? पुथुज्जनो पि हि त वाच भासेय्य या सा वाचा परेस
अप्पिया अमनापा ति । सचे पन ते समणो गोतमो एव पुट्ठो एव
ब्याकरोति — न, राजकुमार, तथागतो त वाच भासेय्य या सा वाचा 20
परेस अप्पिया अमनापा ति, तमेन त्व एवं वदेय्यासि — अथ किं
चरहि ते, भन्ते, देवदत्तो ब्याकतो — आपायिको देवदत्तो, नेरयिको
देवदत्तो, कप्पट्ठो देवदत्तो, अतेकिच्छो देवदत्तो ति ? तां च पन ते
वाचाय देवदत्तो कुपितो अहोसि अनत्तमनो ति । इम खो ते,
राजकुमार, समणो गोतमो उभतोकोटिक पञ्च पुट्ठो समानो नेव 25
सक्खति उग्गिलितु न सक्खति ओगिलितु । सेय्यथापि नाम पुरिसस्स
अयोसिद्धाटक कण्ठे विलग्ग, सो नेव सक्कुणेय्य उग्गिलितु न
सक्कुणेय्य ओगिलितु, एवमेव खो ते, राजकुमार, समणो गोतमो
इम उभतोकोटिक पञ्च पुट्ठो समानो नेव सक्खति उग्गिलितु न
सक्खति ओगिलितु’” ति ।

B 57

30

१ इधाह — सी० । २ पुट्ठो समानो — स्या० ।

§ २. अनुकम्पाय अप्पियं पि भासेय्य

R 395

४ तेन खो पन समयेन दहरो कुमारो मन्दो उत्तानसेय्यको अभयस्स राजकुमारस्स अङ्गे निसिन्नो होति । अथ खो भगवा अभय राजकुमार एतदवोच — “त कि मञ्जसि, राजकुमार, सचायं कुमारो तुय्ह वा पमादमन्वाय धातिया वा पमादमन्वाय वा कट्ट वा 5 कठल वा मुखे आहरेय्य, किन्ति न करेय्यासी” ति ?

“आहरेय्यस्साह, भन्ते । सचे, भन्ते, न सक्कुणेय्य आदिकेनेव आहत्तु,^१ वामेन हत्थेन सीस परिग्गहेत्वा^२ दक्खिणेन हत्थेन वङ्कडगुलि करित्वा सलोहित पि आहरेय्यं । त किस्स हेतु ? अत्थि मे, भन्ते, कुमारे अनुकम्पा” ति ।

B 58

10 • “एवमेव खो, राजकुमार, य तथागतो वाच जानाति अभूत अतच्छ अनत्थसहित सा च परेस अप्पिया अमनापा, न त तथागतो वाच भासति । य पि तथागतो वाचं जानाति भूत तच्छ अनत्थ-सहित सा च परेस अप्पिया अमनापा, त पि तथागतो वाच न भासति । य च खो तथागतो वाच जानाति भूत तच्छ अत्थसहित 15 सा च परेस अप्पिया अमनापा, तत्र कालञ्जू तथागतो होति तस्सा वाचाय वेय्याकरणाय । य तथागतो वाच जानाति अभूत अतच्छ अनत्थसहित सा च परेस पिया मनापा, न त तथागतो वाच भासति । य पि तथागतो वाच जानाति भूत तच्छ अनत्थसहित सा च परेस पिया मनापा त पि तथागतो वाच न भासति । य च 20 तथागतो वाच जानाति भूत तच्छ अत्थसहित सा च परेस पिया मनापा, तत्र कालञ्जू तथागतो होति तस्सा वाचाय वेय्याकरणाय । त किस्स हेतु ? अत्थि, राजकुमार, तथागतस्स सत्तेसु अनुकम्पा” ति ।

§ ३ ननु ठानसोवेतं तथागतं पटिभाति

५ “ये मे, भन्ते, खत्तियपण्डिता पि ब्राह्मणपण्डिता पि गहपति पण्डिता पि समणपण्डिता पि पञ्च अभिसङ्खरित्वा तथागत 25 उपसङ्कमित्वा पुच्छन्ति, पुब्बेव नु खो, भन्ते, भगवतो चेतसो परिवितक्कित होति ‘ये म उपसङ्कमित्वा एव पुच्छिस्सन्ति तेसाह एव

१ आहरितु — स्या० । २ पग्गहेत्वा — सी० ।

पुट्ठो एव ब्याकरिस्सामी' ति, उदाहु ठानसोवेत तथागत पटि-
भाती' ति ?

“तेन हि, राजकुमार, तञ्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि, यथा ते
खमेय्य तथा न ब्याकरेय्यासि । त कि मञ्जसि, राजकुमार, कुसलो
त्व रथस्स अङ्गपच्चङ्गान” ति ?

5

“एव, भन्ते, कुसलो अह रथस्स अङ्गपच्चङ्गान” ति ।

“त कि मञ्जसि, राजकुमार, ये त उपसङ्कमित्वा एव
पुच्छेय्यु — ‘कि नामिद रथस्स अङ्गपच्चङ्ग’ ति ? पुब्बेव नु खो ते
एत चेतसो परिवितक्कित अस्स ‘ये म उपसङ्कमित्वा एव पुच्छि-
स्सन्ति तेसाह एव पुट्ठो एव ब्याकरिस्सामी’ ति, उदाहु ठानसोवेत’
पटिभासेय्या” ति ?

R 396

10

“अह हि, भन्ते, रथिको सञ्जातो कुसलो रथस्स अङ्ग-
पच्चङ्गान । सब्बानि मे रथस्स अङ्गपच्चङ्गानि सुविदितानि ।
ठानसोवेत म पटिभासेय्या” ति ।

“एवमेव खो, राजकुमार, ये ते खत्तियपण्डिता पि ब्राह्मण-
पण्डिता पि गहपतिपण्डिता पि समणपण्डिता पि पञ्हु अभिसङ्खरित्वा
तथागत उपसङ्कमित्वा पुच्छन्ति,^१ ठानसोवेत तथागत पटिभाति
त किस्स हेतु ? सा हि, राजकुमार, तथागतस्स धम्मधातु सुप्पटिविद्धा
यस्सा धम्मधातुया सुप्पटिविद्धत्ता ठानसोवेत तथागत पटिभाती” ति ।

15

६ एव वुत्ते, अभयो राजकुमारो भगवन्त एतदवोच — “अभि-
क्कन्त, भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते पे० अज्जतग्गे पाणुपेत सरण
गत” ति ।

20

— ० —

६. बहुवेदनियसुत्तं

§ १. कति वेदना – तिस्सो वा द्वे वा

B 59

१ एव मे सुत । एकं समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो पञ्चकङ्गो थपति येनायस्मा उदायी^१ तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त उदायि अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्त उदायि एतदवोच – “कति नु खो, भन्ते उदायि, वेदना वुत्ता भगवता” ति ?

R 397

“तिस्सो खो, थपति,^२ वेदना वुत्ता भगवता । सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा खो, थपति, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता” ति ।

10

एव^३ वुत्ते, पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्त उदायि एतदवोच^४ – “न खो, भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता, द्वे वेदना वुत्ता भगवता – सुखा वेदना, दुक्खा वेदना । याय, भन्ते, अदुक्खमसुखा वेदना सन्तस्मि एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता” ति । दुतिय पि खो आयस्मा उदायी पञ्चकङ्ग थपति एतदवोच – “न

15

खो, गहपति, द्वे वेदना वुत्ता भगवता, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा खो, थपति, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता” ति । दुतिय पि खो पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्त उदायि एतदवोच – “न खो, भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता, द्वे वेदना वुत्ता भगवता – सुखा वेदना, दुक्खा

20

वेदना । याय, भन्ते, अदुक्खमसुखा वेदना सन्तस्मि एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता” ति । ततिय पि खो आयस्मा उदायी पञ्चकङ्ग थपति एतदवोच – “न खो, थपति, द्वे वेदना वुत्ता भगवता, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा

१ बहुवेदनीयसुत्त – म० । २ उदायि – सी०, रो० । ३ गहपति – स्या०, रो० । ४-४ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

वेदना — इमा खो, थपति, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता” ति। ततिय
 पि खो पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्तं उदायि एतदवोच — “न खो,
 भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता, द्वे वेदना वुत्ता भगवता
 — सुखा वेदना, दुक्खा वेदना। याय, भन्ते, अदुक्खमसुखा वेदना
 सन्तस्मि एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता” ति। नेव खो सक्खि^१ 5
 आयस्मा उदायी पञ्चकङ्ग थपति सञ्जापेतुं न पनासक्खि पञ्चकङ्गो
 थपति आयस्मन्त उदायि सञ्जापेतु।

§ २. परियायदेसिता वेदना

२ अस्सोसि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मतो उदायिस्स
 पञ्चकङ्गेन थपतिना सद्धिं इम कथासल्लाप। अथ खो आयस्मा
 आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त 10 B 60
 अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा
 आनन्दो यावतको अहोसि आयस्मतो उदायिस्स पञ्चकङ्गेन थपतिना
 सद्धि कथासल्लापो त सब्ब भगवतो आरोचेसि। एव वुत्ते, भगवा
 आयस्मन्त आनन्द एतदवोच — “सन्तञ्जेव खो, आनन्द, परियाय
 पञ्चकङ्गो थपति उदायिस्स नाब्भनुमोदि, सन्तञ्जेव च पन परियाय 15
 उदायी पञ्चकङ्गस्स थपतिस्स नाब्भनुमोदि। द्वेपानन्द, वेदना वुत्ता
 मया परियायेन, तिस्सो पि वेदना वुत्ता मया परियायेन,^३ पञ्च पि वेदना
 वुत्ता मया परियायेन, छ पि वेदना वुत्ता मया परियायेन, अट्टारस
 पि वेदना वुत्ता मया परियायेन, छत्तिस्^४ पि^५ वेदना वुत्ता मया
 परियायेन, अट्टसत्^६ पि वेदना वुत्ता^७ मया परियायेन। एव परियाय- 20
 देसितो खो, आनन्द, मया धम्मो। एवं परियायदेसिते खो, आनन्द,
 मया धम्मे ये अञ्जमञ्जस्स सुभासित सुलपित न समनुजानिस्सन्ति
 न समनुमञ्जिस्सन्ति न समनुमोदिस्सन्ति तेसमेत पाटिकङ्ख —
 भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्ज मुखसत्तीहि वितुदन्ता
 विहरिस्सन्ति। एव परियायदेसितो खो, आनन्द, मया धम्मो। एव 25
 परियायदेसिते खो, आनन्द, मया धम्मे ये अञ्जमञ्जस्स सुभासित

R. 398

१ असक्खि — सी०, स्या०, रो०। २ ‘चतस्सो पि वेदना वुत्ता मया परियायेन’ इति
 अधिको पाठो स्या० पोत्थके दिस्सति। ३-३ छत्तिसापि — सी०, स्या०, रो०। ४-४. अट्टसत्
 वेदनासत् पि वुत्त — सी०, रो०।

सुलपित समनुजानिस्सन्ति समनुमज्झिस्सन्ति समनुमोदिस्सन्ति
तेसमेत पाटिकङ्ख - समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता
अञ्जमञ्ज पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरिस्सन्ति ।

§ ३. पणीतपणीततरानि सुखानि

३ “पञ्च खो इमे, आनन्द, कामगुणा । कतमे पञ्च ?
५ चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता
रजनीया, सोतविञ्जेय्या सद्दा पे० घानविञ्जेय्या गन्धा पे०
जिह्वाविञ्जेय्या रसा पे० कायविञ्जेय्या फोटुब्बा इट्ठा कन्ता
मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया - इमे खो, आनन्द, पञ्च
कामगुणा । य खो, आनन्द, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति
१० सुखं सोमनस्स इदं वुच्चति कामसुखं ।

“यो खो, आनन्द, एव वदेय्य - ‘एतपरम सत्ता सुखं सोमनस्स
पटिसवेदेन्ती’ ति, इदमस्स नानुजानामि । तं किस्स हेतु ? अत्थानन्द,
एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च । कतमञ्चानन्द,
नन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ?
१५ इधानन्द, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि
पे० पठमं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति । इदं खो आनन्द एतम्हा
सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ।
B 61

“यो खो, आनन्द, एव वदेय्य - ‘एतपरम सत्ता सुखं
सोमनस्स पटिसवेदेन्ती’ ति, इदमस्स नानुजानामि । तं किस्स हेतु ?
R 399 अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं
च । कतमञ्चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च
पणीततरं च ? इधानन्द, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा पे०
दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा
अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ।
20

“यो खो, आनन्द, एव वदेय्य . पे० कतमञ्चानन्द, एतम्हा
सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ? इधानन्द, भिक्खु
पीतिया च विरागा पे० ततियं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति । इदं
खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ।
25

“यो खो, आनन्द, एव वदेय्य . पे० कतमञ्चानन्द, एतम्हा

सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सुखस्स च पहाना पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

“यो खो, आनन्द, एव वदेय्य पे० कतमञ्चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, 5 भिक्खु सब्बसो रूपसञ्ज्ञान समतिक्कमा, पटिघसञ्ज्ञान अत्थङ्गमा^१, नानत्तसञ्ज्ञान अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

“यो खो, आनन्द, एव वदेय्य पे० कतमञ्चानन्द, एतम्हा 10 सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो आकासानञ्चायतन समतिक्कम्म ‘अनन्त विञ्जाण’ ति विञ्जाणञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

“यो खो, आनन्द, एव वदेय्य पे० कतमञ्चानन्द, एतम्हा 15 सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो विञ्जाणञ्चायतन समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ ति आकिञ्चञ्जायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

“यो खो, आनन्द, एव वदेय्य पे० कतमञ्चानन्द, एतम्हा 20 सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो आकिञ्चञ्जायतन समतिक्कम्म नेवसञ्ज्ञानासञ्जायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

“यो खो, आनन्द, एव वदेय्य — ‘एतपरम सत्ता सुख सोम- 25 नस्स पटिसवेदेन्ती’ ति, इदमस्स नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततरं च पणीततर च । कतमञ्चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो नेवसञ्ज्ञानासञ्जायतन समतिक्कम्म

सञ्जावेदयितनिरोध उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिवक्कन्ततरं च पणीततरं च ।

४ “ठानं खो पनेत, आनन्द, विज्जति यं अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एव वदेय्यु – ‘सञ्जावेदयितनिरोधं समणो गोतमो आह, तं च सुखस्मि पञ्जापेति’ । तयिदं किं सु, तयिदं कथं सू’ति ? एव-
 ५ वादिनो, आनन्द, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवमस्सु वचनीया – ‘न खो, आवुसो, भगवा सुखं येव वेदनं सन्धाय सुखस्मि पञ्जापेति, अपि च, आवुसो, यत्थं यत्थं सुखं उपलब्भति यहिं यहिं तं तं तथागतो सुखस्मि पञ्जापेती’”ति ।

१० ५ इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

१०. अपण्णकसुत्तं

§ १. अपण्णको धम्मो

१ एव मे सुत । एक समय भगवा कोसलेसु चारिक चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि येन साला^१ नाम कोसलान ब्राह्मणगामो तदवसरि । अस्सोसु खो सालेय्यका ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो कोसलेसु चारिक चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि साल अनुप्पत्तो । तं खो पन गोतम एव 5 R 401, B 63 कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो — ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मा- सम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्म- सारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’ ति । सो इम लोक सदेवक समारक सब्रह्मक सस्समणब्राह्मणि पज सदेवमनुस्स सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेति । सो धम्म देसेति आदिकल्याण मज्झेकल्याण 10 परियोसानकल्याण सात्थ सब्यञ्जन, केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्म- चरिय पकासेति । साधु खो पन तथारूपान अरहतं दस्सन, होती” ति । अथ खो सालेय्यका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । अप्पेकच्चे भगवता सद्धि सम्मोदिसु, सम्मोदनीय कथ साराणीय^२ 15 वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु । अप्पेकच्चे येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अप्पेकच्चे भगवतो सन्तिके नामगोत्त सावेत्वा एकमन्त निसीदिसु । अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्त निसीदिसु ।

२ एकमन्त निसिन्ने खो सालेय्यके ब्राह्मणगहपतिके भगवा एतदवोच — “अत्थि पन वो, गहपतयो, कोचि मनापो सत्था यस्मि 20 वो आकारवती सद्धा पटिलद्धा” ति ?

“नत्थि खो नो, भन्ते, कोचि मनापो सत्था यस्मि नो आकारवती सद्धा पटिलद्धा” ति ।

“मनाप वो, गहपतयो, सत्थार अलभन्तेहि अय अपण्णको धम्मो समादाय वत्तिबो। अपण्णको हि, गहपतयो, धम्मो समत्तो समादिन्नो, सो वो भविस्सति दीघरत्त हिताय सुखाय। कतमो च, गहपतयो, अपण्णको धम्मो ?

- 5 ३ “सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो — ‘नत्थि दिन्न, नत्थि यिट्ठ, नत्थि हुत, नत्थि सुकट-
दुक्कटान’^१ कम्मान फल विपाको, नत्थि अय लोको, नत्थि परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मा पटिपन्ना ये इम च लोक
10 पर च लोक सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति। तेस येव खो, गहपतयो, समणब्राह्मणान एके समणब्राह्मणा उजुविपच्चनीकवादा। ते^२ एवमाहसु — ‘अत्थि दिन्न, अत्थि यिट्ठ, अत्थि हुत, अत्थि सुकट-
दुक्कटान कम्मान फल विपाको, अत्थि अय लोको, अत्थि परो लोको, अत्थि माता, अत्थि पिता, अत्थि सत्ता ओपपातिका,
15 अत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मा पटिपन्ना ये इमं च लोक पर च लोक सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति। त कि मञ्जथ, गहपतयो — ‘ननुमे समणब्राह्मणा अञ्जमञ्जस्स उजुविपच्च-
नीकवादा’” ति ?

B 64,
R 402

“एव, भन्ते”।

- 20 ४ “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो — ‘नत्थि दिन्न, नत्थि यिट्ठ पे० ये इम च लोक पर च लोक सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति तेसमेत पाटिकङ्ख यमिद कायसुचरित, वचीसुचरितं, मनोसुचरित। इमे तयो कुसले धम्मे अभिनिवज्जेत्वा^३ यमिद कायदुच्चरित, वचीदुच्चरित, मनो-
25 दुच्चरित — इमे तयो अकुसले धम्मे समादाय वत्तिस्सन्ति। त किस्स हेतु ? न हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा पस्सन्ति अकुसलान धम्मान आदीनव ओकार सङ्खिलेस, कुसलान धम्मान नेक्खम्मे आनिसस वोदानपक्ख। सन्त येव खो पन पर लोक ‘नत्थि परो

१ सुकटदुक्कटान — म०। २ अभिनिव्वज्जेत्वा — स्या०, क०, अभिनिव्वज्जित्वा — इति पि।

लोको' तिस्स दिट्ठि होति, सास्स होति मिच्छादिट्ठि । सन्त येव खो पन पर लोक 'नत्थि परो लोको' ति सङ्कप्पेति, स्वास्स होति मिच्छासङ्कप्पो । सन्त येव खो पन पर लोक 'नत्थि परो लोको' ति वाच भासति, सास्स होति मिच्छावाचा । सन्त येव खो पन पर लोक 'नत्थि परो लोको' ति आह, ये ते अरहन्तो परलोकविदुनो 5 तेसमय पच्चनीक करोति । सन्त येव खो पन पर लोक 'नत्थि परो लोको' ति पर सञ्जापेति^१, सास्स होति असद्धम्मसञ्जत्ति^२ । ताय च पन असद्धम्मसञ्जत्तिया अत्तानुक्कसेति, पर वम्भेति । इति पुब्बेव खो पनस्स सुसील्य पहीन होति, दुस्सील्य पच्चुपट्ठित — अय च मिच्छादिट्ठि मिच्छासङ्कप्पो मिच्छावाचा अरियान पच्चनीकता 10 असद्धम्मसञ्जत्ति अत्तुक्कसना परवम्भना । एवमस्सिमे^३ अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति मिच्छादिट्ठिपच्चया ।

“तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘सचे खो नत्थि परो लोको एवमय भव पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा’^{*} सोत्थिमत्तान करिस्सति, सचे खो अत्थि परो लोको एवमय भव 15 पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जिस्सति । काम खो पन माहु परो लोको, होतु नेस भवत समणब्राह्मणान सच्च वचनं, अथ च पनाय भव पुरिसपुग्गलो दिट्ठेव धम्मे विञ्जून गारय्हो — ‘दुस्सीलो पुरिसपुग्गलो मिच्छादिट्ठि नत्थिकवादो’ ति । सचे खो अत्थेव परो लोको, एव इमस्स भोतो 20 पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कलिग्गहो^४ — य च दिट्ठेव धम्मे विञ्जून गारय्हो, य च कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जिस्सति । एवमस्साय अपण्णको धम्मो दुस्समत्तो समादिन्नो, एकस फरित्वा तिट्ठति, रिञ्चति कुसल ठान ।

५ “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो 25 एवदिट्ठिनो — ‘अत्थि दिन्न पे० ये इम च लोकं परं च लोक सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति तेसमेत पाटिकङ्ख यमिद कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरित, मनोदुच्चरित । इमे तयो अकुसले धम्मे

१ सञ्जापेति — सी०, स्या०, रो०; पञ्जापेति — इति पि । २ असद्धम्मसञ्जत्ति — इति पि । ३ एव सिमे — सी०, स्या०, रो०, क० । * ‘पर मरणा’ इति अधिको पाठो स्या० पोत्थके दिस्सति । ४ कलिग्गाहो — स्या० ।

- अभिनिवज्जेत्वा यमिद कायसुचरित, वचीसुचरित, मनोसुचरित —
 इमे तयो कुसले धम्मं समादाय वत्तिस्सन्ति । त किस्स हेतु ? पस्सन्ति
 हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा अकुसलान धम्मान आदीनव ओकार
 सङ्किलेस, कुसलान धम्मान नेक्खम्मे आनिसस वोदानपक्ख । सन्त
 ५ येव खो पन पर लोक 'अत्थि परो लोको' तिस्स दिट्ठि होति,
 सास्स होति सम्मादिट्ठि । सन्त येव खो पन पर लोक 'अत्थि परो
 लोको' ति सङ्कप्पेति, स्वास्स^१ होति सम्मासङ्कप्पो । सन्त येव खो
 पन पर लोक 'अत्थि परो लोको' ति वाच भासति, सास्स होति
 सम्मावाचा । सन्त येव खो पन पर लोक 'अत्थि परो लोको' ति
 १० आह, ये ते अरहन्तो परलोकविदुनो तेसमय न पच्चनीक करोति ।
 सन्त येव खो पन पर लोक 'अत्थि परो लोको' ति पर सञ्जापेति,
 सास्स होति सद्धम्मसञ्जत्ति । ताय च पन सद्धम्मसञ्जत्तिया
 नेवत्तानुक्कसेति न पर वम्भेति । इति पुब्बेव खो पनस्स दुस्सील्य
 पहीन होति, सुसील्य पच्चुपट्ठित — अय च सम्मादिट्ठि सम्मासङ्कप्पो
 १५ सम्मावाचा अरियान अपच्चनीकता सद्धम्मसञ्जत्ति अनत्तुक्कसना
 अपरवम्भना । एवमस्सिमे अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति सम्मा-
 दिट्ठिपच्चया ।

- “तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति —
 'सचे खो अत्थि परो लोको, एवमय भव पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा
 २० पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जिस्सति । काम खो पन माहु
 परो लोको, होतु नेस भवत समणब्राह्मणान सच्चं वचन, अथ च
 पनाय भव पुरिसपुग्गलो दिट्ठेव धम्मं विञ्जून पाससो — सीलवा
 पुरिसपुग्गलो सम्मादिट्ठि अत्थिकवादो' ति । सचे खो अत्थेव परो
 लोको, एव इमस्स भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कटग्गहो^२ — य च
 २५ दिट्ठेव धम्मं विञ्जून पाससो, य च कायस्स भेदा पर मरणा
 सुगति सग्ग लोक उपपज्जिस्सति । एवमस्साय अपण्णको धम्मो
 सुसमत्तो समादिन्नो, उभयस फरित्वा तिट्ठति, रिञ्चति अकुसल
 ठान ।

६ “सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एववादिनो एव-

दिट्ठिनो – ‘करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचा-
 पयतो^१, सोचयतो सोचापयतो^२, किलमतो^३ किलमापयतो^४, फन्दतो
 फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो^५, अदिन्न आदियतो, सन्धि छिन्दतो,
 निल्लोप हरतो, एकागारिक करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो, परदार
 गच्छतो, मुसा भणतो, करोतो^६ न करीयति पाप । खुरपरियन्तेन ५
 चे पि चक्केन यो इमिस्सा पठविया^७ पाणे एक मसखल एक मसपुञ्ज
 करेय्य, नत्थि ततोनिदान पाप, नत्थि पापस्स आगमो । दक्खिण
 चे पि गङ्गाय तीर गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो, छिन्दन्तो छेदापेन्तो,
 पचन्तो पाचेन्तो, नत्थि ततोनिदान पाप, नत्थि पापस्स आगमो ।
 उत्तर चे पि गङ्गाय तीर गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो, यजन्तो यजा- 10
 पेन्तो^८, नत्थि ततोनिदान पुञ्ज, नत्थि पुञ्जस्स आगमो । दानेन
 दमेन सयमेन सच्चवज्जेन नत्थि पुञ्ज, नत्थि पुञ्जस्स आगमो’ति ।
 तेस येव खो, गहपतयो, समणब्राह्मणान एके समणब्राह्मणा उजु- B 405
 विपच्चनीकवादा ते एवमाहसु – ‘करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो,
 पचतो पाचापयतो, सोचयतो सोचापयतो, किलमतो किलमापयतो, 15 B 67
 फन्दतो फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो, अदिन्नं आदियतो, सन्धि
 छिन्दतो, निल्लोप हरतो, एकागारिक करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो,
 परदारं गच्छतो, मुसा भणतो, करोतो करीयति पाप । खुरपरियन्तेन
 चे पि चक्केन यो इमिस्सा पठविया पाणे एक मसखलं एक मसपुञ्ज
 करेय्य, अत्थि ततोनिदान पाप, अत्थि पापस्स आगमो । दक्खिण 20
 चे पि गङ्गाय तीर गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो, छिन्दन्तो छेदापेन्तो,
 पचन्तो पाचेन्तो, अत्थि ततोनिदान पाप, अत्थि पापस्स आगमो ।
 उत्तर चे पि गङ्गाय तीर गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो, यजन्तो यजा-
 पेन्तो, अत्थि ततोनिदान पुञ्ज, अत्थि पुञ्जस्स आगमो । दानेन
 दमेन सयमेन सच्चवज्जेन अत्थि पुञ्ज, अत्थि पुञ्जस्स आगमो’ति । 25
 त कि मञ्जथ, गहपतयो, ननुमे समणब्राह्मणा अञ्जमञ्जस्स उजु-
 विपच्चनीकवादा” ति ?

“एव, भन्ते” ।

१ पाचयतो – सी०, रो०, पचापयतो – स्या० । २ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
 ३-३ किलमयतो – सी०, रो० । ४ पाणमतिमापयतो – सी०, रो०, ० पातापयतो – स्या० ।
 ५ करतो – सी०, रो० । ६ पथविया – म० । ७ याजेन्तो – सी०, रो० ।

- ७ “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो
 एवदिट्ठिनो — ‘करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचा-
 पयतो, सोचयतो^१ सोचापयतो, किलमतो किलमापयतो, फन्दतो
 फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो, अदिन्न आदियतो, सन्धि छिन्दतो,
 5 निल्लोप हरतो, एकागारिक करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो, परदार गच्छतो,
 मुसा भणतो, करोतो न करीयति पाप। खुरपरियन्तेन चे पि
 चक्केन यो इमिस्सा पठविया पाणे एक मसखल एक मसपुञ्ज
 करेय्य, नत्थि ततोनिदान पाप, नत्थि पापस्स आगमो। दक्खिण चे
 पि गङ्गाय तीर गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो पे० दानेन दमेन सयमेन
 10 सच्चवज्जेन नत्थि पुञ्ज, नत्थि पुञ्जस्स आगमो’ ति तेसमेत पाटि-
 कङ्ख यमिद कायसुचरित, वचीसुचरित, मनोसुचरित। इमे तयो
 कुसले धम्मे अभिनिवज्जेत्वा यमिद कायदुच्चरित, वचीदुच्चरित,
 मनोदुच्चरित — इमे तयो अकुसले धम्मे समादाय वत्तिस्सन्ति। त
 किस्स हेतु? न हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा पस्सन्ति अकुसलान
 15 धम्मान आदीनव ओकार सङ्किलेस, कुसलान धम्मान नेक्खम्मे
 आनिसस वोदानपक्ख। सन्त येव खो पन किरिय ‘नत्थि किरिया’
 तिस्स दिट्ठि होति, सास्स होति मिच्छादिट्ठि। सन्त येव खो पन
 किरिय ‘नत्थि किरिया’ ति सङ्कप्पेति, स्वास्स होति मिच्छा-
 सङ्कप्पो। सन्त येव खो पन किरिय ‘नत्थि किरिया’ ति वाच
 20 भासति, सास्स होति मिच्छावाचा। सन्त येव खो पन किरिय
 ‘नत्थि किरिया’ ति आह, ये ते अरहन्तो किरियवादा तेसमय पच्चनीक
 करोति। सन्त येव खो पन किरिय ‘नत्थि किरिया’ ति पर सञ्जापेति,
 सास्स होति असद्धम्मसञ्जत्ति। ताय च पन असद्धम्मसञ्जत्तिया
 अत्तानुक्कसेति, पर वम्भेति। इति पुब्बेव खो पनस्स सुसील्य^२
 25 पहीन होति, दुस्सील्य पच्चुपट्ठित — अय च मिच्छादिट्ठि मिच्छासङ्कप्पो
 मिच्छावाचा अरियान पच्चनीकता असद्धम्मसञ्जत्ति अत्तुक्कसना
 परवम्भना। एवमस्सिमे अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति
 मिच्छादिट्ठिपच्चया।

- “तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति —
 30 ‘सचे खो नत्थि किरिया, एवमय भव पुरिसपुगलो कायस्स भेदा

१ सोचतो — स्या०। २ सुसिल्य — म०।

सोत्थिमत्तान करिस्सति, सचे खो अत्थि किरिया एवमय भव
 पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात
 निरय उपपज्जिस्सति। काम खो पन माहु किरिया, होतु नेस भवत
 समणब्राह्मणान सच्च वचन, अथ च पनाय भव पुरिसपुग्गलो
 दिट्ठेव धम्मे विञ्जून गारय्हो—दुस्सीलो पुरिसपुग्गलो मिच्छा- 5
 दिट्ठि अकिरियवादो' ति। सचे खो अत्थेव किरिया, एव इमस्स
 भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कलिग्गहो—य च दिट्ठेव धम्मे
 विञ्जून गारय्हो, य च कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति
 विनिपात निरय उपपज्जिस्सति। एवमस्साय अपण्णको धम्मो
 दुस्समत्तो समादिन्नो, एकस फरित्वा तिट्ठति, रिञ्चति कुसल ठान। 10

८ “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो
 एवदिट्ठिनो—‘करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाँचा-
 पयतो, सोचयतो सोचापयतो, किलमतो किलमापयतो, फन्दतो
 फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो, अदिन्न आदियतो, सन्धि छिन्दतो,
 निल्लोप हरतो, एकागारिक करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो, परदार 15
 गच्छतो, मुसा भणतो, करोतो करीयति पाप। खुरपरियन्तेन चे
 पि चक्केन यो इमिस्सा पठविया पाणे एक मसखल एक मसपुञ्ज
 करेय्य, अत्थि ततोनिदान पाप, अत्थि पापस्स आगमो। दक्खिण
 चे पि गङ्गाय तीर गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो, छिन्दन्तो छेदापेन्तो,
 पचन्तो पाचेन्तो, अत्थि ततोनिदान पाप, अत्थि पापस्स आगमो। 20
 उत्तर चे पि गङ्गाय तीर गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो, यजन्तो यजा-
 पेन्तो, अत्थि ततोनिदान पुञ्ज, अत्थि पुञ्जस्स आगमो। दानेन
 दमेन सयमेन सच्चवज्जेन अत्थि पुञ्ज, अत्थि पुञ्जस्स आगमो’ ति
 तेसमेत पाटिकङ्ख यमिद कायदुच्चरित, वचीदुच्चरित, मनो-
 दुच्चरित। इमे तयो अकुसले धम्मे अभिनिवज्जेत्वा यमिद कायसुचरित, 25
 वचीसुचरित, मनोसुचरित—इमे तयो कुसले धम्मे समादाय वत्ति-
 स्सन्ति। त किस्स हेतु ? पस्सन्ति हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा अकुस-
 लान धम्मान आदीनव ओकार सङ्किलेस, कुसलान धम्मान
 नेक्खम्मे आनिसस वोदानपक्ख। सन्त येव खो पन किरिय ‘अत्थि
 किरिया’ तिस्स दिट्ठि होति, सास्स होति सम्मादिट्ठि। सन्त येव 30
 खो पन किरिय ‘अत्थि किरिया’ ति सङ्कप्पेति, स्वास्स होति

सम्मासङ्कप्पो। सन्त येव खो पन किरिय 'अत्थि किरिया' ति वाच भासति, सास्स होति सम्मावाचा। सन्त येव खो पन किरिय 'अत्थि किरिया' ति आह, ये ते अरहन्तो किरियवादा तेसमय न पच्चनीक करोति। सन्त येव खो पन किरिय 'अत्थि किरिया' ति
 R 407 5 पर सञ्जापेति, सास्स होति सद्धम्मसञ्जति। ताय च पन सद्धम्म-
 सञ्जतिया नेवत्तानुक्कसेति, न पर वम्भेति। इति पुब्बेव खो
 पनस्स दुस्सील्य पहीन होति, सुसील्य पच्चुपट्ठित – अय च सम्मादिट्ठि
 सम्मासङ्कप्पो सम्मावाचा अरियान अपच्चनीकता सद्धम्मसञ्जति
 अनत्तुक्कसना अपरवम्भना। एवमस्सिमे अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति
 10 सम्मादिट्ठिपच्चया।

“तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति –
 'सच्चे खो अत्थि किरिया, एवमय भव पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा
 पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जिस्सति। काम खो पन माहु
 किरिया, होतु नेस भवत समणब्राह्मणान सच्च वचन, अथ च
 15 पनाय भव पुरिसपुग्गलो दिट्ठेव धम्मे विञ्जून पाससो – सीलवा
 पुरिसपुग्गलो सम्मादिट्ठि किरियवादो' ति। सच्चे खो अत्थेव किरिया,
 एव इमस्स भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कटग्गहो – य च दिट्ठेव
 धम्मे विञ्जून पाससो, य च कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग
 लोक उपपज्जिस्सति। एवमस्साय अपण्णको धम्मो सुसमत्तो समा-
 20 दिन्नो, उभयस फरित्वा तिट्ठति, रिञ्चति अकुसल ठान।

B. 70

९ “सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एववादिनो
 एवदिट्ठिनो – 'नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तान सङ्किलेसाय, अहेतू'
 अप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति। नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तान
 विसुद्धिया, अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति। नत्थि बल, नत्थि
 25 विरिय', नत्थि पुरिसथामो, नत्थि पुरिसपरक्कमो, सब्बे सत्ता सब्बे
 पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला अविरिया नियति-
 सङ्गतिभावपरिणता छस्सेवाभिजातीसु^१ सुखदुक्ख पटिसवेदेन्ती' ति।
 तेस येव खो, गहपतयो, समणब्राह्मणान एके समणब्राह्मणा उजु-
 विपच्चनीकवादा। ते एवमाहसु – 'अत्थि हेतु, अत्थि पच्चयो सत्तान

१ अहेतु – सी०, रो०। २ वीरिय – म०। ३ छस्सेवाभिजातिसु – सी०, रो०।

सङ्किलेसाय, सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । अत्थि हेतु,
अत्थि पच्चयो सत्तान विसुद्धिया, सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसु-
ज्झन्ति । अत्थि बल, अत्थि विरिय, अत्थि पुरिसथामो, अत्थि
पुरिसपरक्कमो, न^१ सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा
अवसा^२ अबला अविरिया^३ नियतिसङ्गतिभावपरिणता^४ छस्वेवाभि- 5
जातीसु सुखदुक्ख पटिसवेदेन्ती' ति । त कि मञ्जथ, गहपतयो, ननुमे
समणब्राह्मणा अञ्जमञ्जस्स^५ उजुविपच्चनीकवादा' ति ?

R 408

“एव, भन्ते” ।

१० “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो
एवदिट्ठिनो — ‘नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तान सङ्किलेसाय, अहेतू 10
अप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तान
विसुद्धिया, अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति । नत्थि बल, नत्थि
विरिय, नत्थि पुरिसथामो, नत्थि पुरिसपरक्कमो, सब्बे सत्ता सब्बे
पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला अविरिया नियति-
सङ्गतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्ख पटिसवेदेन्ती' ति 15
तेसमेत पाटिकङ्ख — यमिद कायसुचरित, वचीसुचरित, मनोसुचरित ।
इमे तयो कुसले धम्मे अभिनिवज्जेत्वा यमिद कायदुच्चरित, वची-
दुच्चरित, मनोदुच्चरित — इमे तयो अकुसले धम्मे समादाय
वत्तिस्सन्ति । त किस्स हेतु ? न हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा
पस्सन्ति अकुसलान धम्मान आदीनव ओकार सङ्किलेस, कुसलान 20
धम्मान नेक्खम्मे आनिसस वोदानपक्ख । सन्त येव खो पन हेतु
‘नत्थि हेतू’ तिस्स दिट्ठि होति, सास्स होति मिच्छादिट्ठि । सन्त
येव खो पन हेतु ‘नत्थि हेतू’ ति सङ्कप्पेति, स्वास्स होति मिच्छा-
सङ्कप्पो । सन्त येव खो पन हेतु ‘नत्थि हेतू’ ति वाच भासति,
सास्स होति मिच्छावाचा । सन्त येव खो पन हेतु ‘नत्थि हेतू’ ति 25
आह, ये ते अरहन्तो हेतुवादा तेसमय पच्चनीक करोति । सन्त
येव खो पन हेतु ‘नत्थि हेतू’ ति पर सञ्जापेति, सास्स होति
असद्धम्मसञ्जत्ति । ताय च पन असद्धम्मसञ्जत्तिया अत्तानुवक्सेति,
पर वम्भेति । इति पुब्बेव खो पनस्स सुसील्य पहीन होति, दुस्सील्य

B 71

१ स्या० पोत्थके नत्थि । २-२ अवसा सबला सविरिया — स्या० । ३ नियतिसङ्गति-
सभावपरिणता — सी० । ४ अञ्जमञ्ज — स्या० ।

पच्चुपट्ठित – अयं च मिच्छादिट्ठि मिच्छासङ्कप्पो मिच्छावाचा
अरियान पच्चनीकता असद्धम्मसञ्जत्ति अत्तानुक्कसना^१ परवम्भना ।
एवमस्सिमे अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति मिच्छादिट्ठि-
पच्चया ।

- 5 “तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति –
‘सच्चे खो नत्थि हेतु, एवमयं भव पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा पर
मरणा सोत्थिमत्तान करिस्सति, सच्चे खो अत्थि हेतु, एवमयं भव
पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात
निरय उपपज्जिस्सति । काम खो पन माहु हेतु, होतु नेस भवत
10 समणब्राह्मणान सच्च वचन, अथ च पनाय भव पुरिसपुग्गलो
दिट्ठेव धम्मे विञ्जून गारय्हो – दुस्सीलो पुरिसपुग्गलो मिच्छा-
दिट्ठि^२ अहेतुकवादो” ति । सच्चे खो अत्थेव हेतु, एव इमस्स भोतो
पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कलिग्गहो – य च दिट्ठेव धम्मे विञ्जून
गारय्हो, य च कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात
15 निरय उपपज्जिस्सति । एवमस्साय अपण्णको धम्मो दुस्समत्तो
समादिन्नो, एकस्स फरित्वा तिट्ठति, रिञ्चति कुसल ठान ।

- ११ “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो
एवदिट्ठिनो – ‘अत्थि हेतु, अत्थि पच्चयो सत्तान सङ्किलेसाय, सहेतू
सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । अत्थि हेतु, अत्थि पच्चयो सत्तान
20 विसुद्धिया, सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति । अत्थि बल, अत्थि
विरिय, अत्थि पुरिसथामो, अत्थि पुरिसपरक्कमो, न सब्बे सत्ता
सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला अविरिया
नियतिसङ्गतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं पटिसवेदेन्ती’
ति तेसमेत पाटिकङ्ख यमिद कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरित, मनो-
25 दुच्चरित । इमे तयो अकुसले धम्मे अभिनिवज्जेत्वा यमिद काय-
सुचरित, वचीसुचरित, मनोसुचरित – इमे तयो कुसले धम्मे समादाय
वत्तिस्सन्ति । त किस्स हेतु ? पस्सन्ति हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा
अकुसलान धम्मान आदीनव ओकार सङ्किलेस, कुसलान धम्मान
नेक्खम्मे आनिसस वोदानपक्ख । सन्त येव खो पन हेतु ‘अत्थि

१ अत्तुक्कसना – सी०, रो० । २ मिच्छादिट्ठि – स्या० । ३ अहेतुवादो – सी०
रो० ।

हेतू' तिस्स दिट्ठि होति, सास्स होति सम्मादिट्ठि। सन्त येव खो पन हेतु 'अत्थि हेतू' ति सङ्कप्पेति, स्वास्स होति सम्मासङ्कप्पो। सन्त येव खो पन हेतु 'अत्थि हेतू' ति वाच भासति, सास्स होति सम्मावाचा। सन्त येव खो पन हेतु 'अत्थि हेतू' ति आह, ये ते अरहन्तो हेतुवादा तेसमय न पच्चनीक करोति। सन्त येव खो 5 पन हेतु 'अत्थि हेतू' ति पर सञ्जापेति, सास्स होति सद्धम्म-सञ्जत्ति। ताय च पन सद्धम्मसञ्जत्तिया नेवत्तानुक्कसेति, न पर वम्भेति। इति पुब्बेव खो पनस्स दुस्सील्य पहीन होति, सुसील्य पच्चुपट्ठित – अय च सम्मादिट्ठि सम्मासङ्कप्पो सम्मावाचा अरियान अपच्चनीकता सद्धम्मसञ्जत्ति अनत्तुक्कसना अपरवम्भना। एवमस्सिमे 10 अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति सम्मादिट्ठिपच्चया।

“तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति – ‘सचे खो अत्थि हेतु, एवमय भव पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जिस्सति। काम खो पन माहु हेतु, होतु नेस भवत समणब्राह्मणान सच्च वचन, अथ च पनाय भव 15 पुरिसपुग्गलो दिट्ठेव धम्मे विञ्जून पाससो – सीलवा पुरिसपुग्गलो सम्मादिट्ठि हेतुवादो’ ति। सचे खो अत्थि’ हेतु, एव इमस्स भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कटग्गहो – य च दिट्ठेव धम्मे विञ्जून पाससो, य च कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उप-पज्जिस्सति। एवमस्साय अपण्णको धम्मो सुसमत्तो समादिन्नो, उभयस 20 फरित्वा तिट्ठति, रिञ्चति अकुसल ठान।

R 410

१२ ‘सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – ‘नत्थि सब्बसो आरुप्पा’ ति। तेस येव खो, गहपतयो, समणब्राह्मणान एके समणब्राह्मणा उजुविपच्चनीकवादा। ते एव-माहसु – ‘अत्थि सब्बसो आरुप्पा’ ति। त कि मञ्जथ, गहपतयो, 25 ननुमे समणब्राह्मणा अञ्जमञ्जस्स उजुविपच्चनीकवादा’ ति ?

“एव, भन्ते”।

“तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति – ‘ये खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – नत्थि सब्बसो

B. 73

आरुप्पा ति, इद मे अदिट्ठ, ये पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा
 एववादिनो एवदिट्ठिनो – अत्थि सब्बसो आरुप्पा ति, इद मे अविदित ।
 अह चेव खो पन अजानन्तो अपस्सन्तो एकसेन आदाय वोहरेय्य –
 इदमेव सच्च, मोघमञ्ज ति, न मेत अस्स पतिरूप^१ । ये खो ते भोन्तो
 ५ समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – नत्थि सब्बसो आरुप्पा ति,
 सचे तेस भवत समणब्राह्मणान सच्च वचन, ठानमेत विज्जति – ये
 ते देवा रूपिनो मनोमया, अपण्णक मे तत्रूपपत्ति भविस्सति । ये पन
 ते भोन्तो समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – अत्थि सब्बसो
 आरुप्पा ति, सचे तेस भवत समणब्राह्मणान सच्च वचन, ठानमेत
 १० विज्जति – ये ते देवा अरूपिनो सञ्जामया, अपण्णक मे तत्रूपपत्ति
 भविस्सति । दिस्सन्ति^२ खो पन रूपाधिकरण^३ दण्डादान-सत्था-
 दानि-कलह-विग्गह-विवाद-तुवतुव-पेसुञ्ज-मुसावादा । नत्थि खो पनेत
 सब्बसो अरूपे^४ ति । सो इति पटिसङ्ख्वाय रूपान येव निब्बिदाय
 विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

१५ १३ “सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एववादिनो
 एवदिट्ठिनो – ‘नत्थि सब्बसो भवनिरोधो’ ति । तेस येव खो, गहपतयो,
 समणब्राह्मणान एके समणब्राह्मणा उजुविपच्चनीकवादा । ते एव-
 माहसु – ‘अत्थि सब्बसो भवनिरोधो’ ति । त कि मञ्जथ, गहपतयो,
 ननुमे समणब्राह्मणा अञ्जमञ्जस्स उजुविपच्चनीकवादा” ति ?

२० “एव, भन्ते” ।

“तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति – ‘ये
 खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – नत्थि सब्बसो
 भवनिरोधो ति, इद मे अदिट्ठ, ये पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा
 एववादिनो एवदिट्ठिनो – अत्थि सब्बसो भवनिरोधो ति, इद मे
 २५ अविदित । अह चेव खो पन अजानन्तो अपस्सन्तो एकसेन आदाय
 वोहरेय्य – इदमेव सच्च, मोघमञ्ज ति, न मेत अस्स पतिरूप । ये
 खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – नत्थि सब्बसो
 भवनिरोधो ति, सचे तेस भवत समणब्राह्मणान सच्च वचन, ठानमेत
 विज्जति – ये ते देवा अरूपिनो सञ्जामया अपण्णक मे तत्रूपपत्ति

१ पटिरूप – स्या० । २ दिस्सन्ते – सी०, स्या०, रो० । ३ रूपकारणा – इति पि ।

भविस्सति । ये पन ते भोन्तो समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो —
 अत्थि सब्बसो भवनिरोधो ति, सचे तेस भवत समणब्राह्मणान सच्च
 वचन, ठानमेत विज्जति — य दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायिस्सामि । ये
 खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो — नत्थि सब्बसो
 भवनिरोधो ति, तेसमय दिट्ठि सारागाय^१ सन्तिके, सयोगाय सन्तिके, ६
 अभिनन्दनाय सन्तिके, अज्झोसानाय सन्तिके, उपादानाय सन्तिके ।
 ये पन ते भोन्तो समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो — अत्थि
 सब्बसो भवनिरोधो ति, तेसमय दिट्ठि असारागाय सन्तिके, असयोगाय
 सन्तिके, अनभिनन्दनाय सन्तिके, अनज्झोसानाय सन्तिके, अनुपादा-
 नाय सन्तिके' ति । सो इति पटिसङ्खाय भवान येव निब्बिदाय विरागाय १०
 निरोधाय पटिपन्नो होति ।

§ २. चत्तारो पुग्गला

१४ “चत्तारोमे, गहपतयो, पुग्गला सन्तो सविज्जमाना
 लोकस्मि । कतमे चत्तारो ? इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो अत्तन्तपो
 होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो
 परन्तपो होति परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध, गहपतयो, एकच्चो १५
 पुग्गलो अत्तन्तपो च होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च
 परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो नेवत्तन्तपो
 होति नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोग-
 मनुयुत्तो, सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो R 412
 निब्बुतो सीतीभूतो^२ सुखपटिसवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति । २०

१५ “कतमो च, गहपतयो, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरि-
 तापनानुयोगमनुयुत्तो ? इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो अचेलको
 होति मुत्ताचारो हत्थापलेखनो पे०^३ इति एवरूप अनेकविहित
 कायस्स आतापनपरितापनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । अय वुच्चति,
 गहपतयो, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । २५

“कतमो च, गहपतयो, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानु- B. 75
 योगमनुयुत्तो ? इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो ओरब्भिको होति

१ सारागाय — स्या०, क० । २ सीतीभूतो — सी०, रो० । ३ यथा कन्दरकमुत्ते
 वित्थारित तथा वित्थारेतब्ब ।

सूकरिको पे० ये वा पनञ्जे पि केचि कुरुरकम्मन्ता । अय वुच्चति,
गहपतयो, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

“कतमो च, गहपतयो, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापना-
नुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ? इध,
5 गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो राजा वा होति खत्तियो मुद्धावसित्तो
पे० ते पि दण्डतज्जिता भयतज्जिता अस्सुमुखा रुदमाना^१ परि-
कम्मनि करोन्ति । अय वुच्चति, गहपतयो, पुग्गलो अत्तन्तपो च
अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

“कतमो च, गहपतयो, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरिताप-
10 नानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, सो
अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो
सुखपटिसवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति ? इध, गहपतयो, तथागतो
लोके उप्पज्जति अरह सम्मासम्बुद्धो पे० सो इमे पञ्च नीवरणे
पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्चाय दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि
15 विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख
पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त
सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज
पीतिसुख दुतिय ज्ञान पे० ततिय ज्ञान पे० चतुत्थ ज्ञान उप-
सम्पज्ज विहरति ।

20 “सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे
विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते^२ पुब्बेनिवासा-
नुस्सतिजाणाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहित पुब्बेनिवास
अनुस्सरति सेय्यथीद^३ – एक पि जाति द्वे पि जातियो पे० इति
साकार सउद्देस अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति । सो एव
R. 413 25 समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते
कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तान चुतूपपातजाणाय चित्त अभि-
निन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते
पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते
B. 76 दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे

१ रोदमाना – स्या० । २ आनेज्जपत्ते – सी०, रो० । ३ सेय्यथिद – म० ।

परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आने-
 ज्जप्पत्ते आसवान खयजाणाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो 'इद
 दुक्ख' ति यथाभूत पजानाति पे० अय आसवनिरोधगामिनी
 पटिपदा ति यथाभूत पजानाति । तस्स एव जानतो, एव पस्सतो
 कामासवा पि चित्त विमुच्चति, भवासवा पि चित्त विमुच्चति, 5
 अविज्जासवा पि चित्त विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण
 होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर
 इत्तत्थाया' ति पजानाति । अय वुच्चति, गहपतयो, पुगलो नेवत्त-
 न्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानु-
 योगमनुयुत्तो, सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो 10
 निब्बुतो सीतीभूतो सुखपटिसवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरती" ति ।

१६ एव वुत्ते, सालेय्यका ब्राह्मणगहपतिका भगवन्त एतेद-
 वोचु — "अभिव्वन्त, भो गोतम, अभिव्वन्त, भो गोतम । सेय्यथापि,
 भो गोतम, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य,
 मूळ्हस्स वा मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य 15
 'चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती' ति, एवमेव भोता गोतमेन अनेक-
 परियायेन धम्मो पकासितो । एते मय भवन्त गोतमं सरण गच्छाम
 धम्म च भिक्खुसङ्घ च । उपासके नो भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे
 पाणुपेत^१ सरण^२ गते^३" ति ।

गहपतिवग्गो निट्ठितो पठमो ।

तस्सुद्धानं

कन्दर-नागर-सेखवतो^४ च
 पोतलियो पुन जीवकभच्चो ।
 उपालिदमथो^५ कुक्कुरअभयो^६
 बहुवेदनीयापण्णकतो^७ दसमो^८ ॥

20

— ० —

१ दक्खन्ती — सी०, रो० । २ पाणुपेते — सी०, स्या०, रो० । ३-३ सरणगते — सी०,
 रो० । ४ कन्दरनागरसवरो — स्या० । ५-५ उपालिदमो तथा कुक्कुरो अभयो — स्या० ।
 ६-६ बहुवेदनियो पि च अपण्णकतादसमो पठमो पवरो वग्गो च — स्या० ।

११. अम्बलट्टिकराहुलोवादसुत्तं

§ १ तुच्छउदकाधानूपमो मुसावादी

B 77,
R 414

१ एव मे सुत । एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने
कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा राहुलो अम्बलट्टिकाय
विहरति । अथ खो भगवा सायण्हसमय^१ पतिसल्लाना^२ वुट्ठितो येन
अम्बलट्टिका येनायस्मा राहुलो तेनुपसङ्गमि । अद्दसा खो आयस्मा
५ राहुलो भगवन्त दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान आसन पञ्चापेसि^३,
उदक्क च पादान । निसीदि भगवा पञ्चत्ते आसने । निसज्ज पादे
पक्खालेसि । आयस्मा पि खो राहुलो भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त
निसीदि ।

२ अथ खो भगवा परित्त उदकावसेस उदकाधाने ठपेत्वा
१० आयस्मन्त राहुल आमन्तेसि — “पस्ससि नो त्व, राहुल, इम परित्त
उदकावसेस उदकाधाने ठपित” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“एव परित्त खो, राहुल, तेस सामञ्ज येसं नत्थि सम्पजान-
मुसावादे लज्जा” ति । अथ खो भगवा परित्त^४ उदकावसेस छड्डेत्वा
१५ आयस्मन्त राहुल आमन्तेसि — “पस्ससि नो त्व, राहुल, परित्त
उदकावसेस छड्डित” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“एव छड्डित खो, राहुल, तेस सामञ्ज येस नत्थि सम्पजान-
मुसावादे लज्जा” ति ।

२० अथ खो भगवा त उदकाधानं निक्कुज्जित्वा आयस्मन्त
राहुल आमन्तेसि — “पस्ससि नो त्व, राहुल, इम उदकाधान निक्कु-
ज्जित” ति ?

१ सायण्हसमय — रो० । २ पतिसल्लाना — सी० । ३ पञ्चापेसि — सी० । ४.
त परित्त — सी०, स्या० ।

“एव, भन्ते” ।

“एव निक्कुज्जित खो, राहुल, तेस सामञ्ज येस नत्थि सम्पजानमुसावादे लज्जा” ति ।

अथ खो भगवा त उदकाधान उक्कुज्जित्वा आयस्मन्त राहुल आमन्तेसि — “पस्ससि नो त्व, राहुल, इम उदकाधान रिक्त^१ 5 तुच्छ” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“एव रिक्त तुच्छ खो, राहुल, तेस सामञ्ज येस नत्थि सम्पजानमुसावादे लज्जा ति । सेय्यथापि, राहुल, रञ्जो नागो ईसादन्तो उरूळ्हा^२ अभिजातो सङ्गामावचरो सङ्गामगतो पुरिमेहि 10 पि पादेहि कम्म करोति, पच्छिमेहि पि पादेहि कम्म करोति, पुरिमेन पि कायेन कम्म करोति, पच्छिमेन पि कायेन कम्म करोति, सीसेन पि कम्म करोति, कण्णेहि पि कम्म करोति, दन्तेहि पि कम्म करोति, नडगुट्ठेन पि कम्म करोति, रक्खतेव सोण्ड । तत्थ हत्थारोहस्स 15 एव होति — ‘अय खो रञ्जो नागो ईसादन्तो उरूळ्हा अभिजातो सङ्गामावचरो सङ्गामगतो पुरिमेहि पि पादेहि कम्म करोति, पच्छिमेहि पि पादेहि कम्म करोति पे० नडगुट्ठेन पि कम्म करोति, रक्खतेव सोण्ड । अपरिच्चत्त खो रञ्जो नागस्स जीवित’ ति । यतो खो, राहुल, रञ्जो नागो ईसादन्तो उरूळ्हा अभिजातो सङ्गामावचरो सङ्गामगतो पुरिमेहि पादेहि कम्म करोति, पच्छिमेहि 20 कम्म करोति पे० नडगुट्ठेन पि कम्म करोति, सोण्डाय पि कम्म करोति, तत्थ हत्थारोहस्स एव होति — ‘अय खो रञ्जो नागो ईसादन्तो उरूळ्हा अभिजातो सङ्गामावचरो सङ्गामगतो पुरिमेहि पि पादेहि कम्म करोति, पच्छिमेहि पि पादेहि कम्म करोति, पुरिमेन पि कायेन कम्म करोति, पच्छिमेन पि कायेन कम्म करोति, सीसेन 25 पि कम्म करोति, कण्णेहि पि कम्म करोति, दन्तेहि पि कम्म करोति, नडगुट्ठेन पि कम्म करोति, सोण्डाय पि कम्म करोति । परिच्चत्त खो रञ्जो नागस्स जीवित । नत्थि दानि किञ्चि रञ्जो नागस्स अकरणीय’ ति । एवमेव खो, राहुल, यस्स कस्सचि सम्पजानमुसावादे

B 78

R 415

१ रिक्तयेव — स्या० । २ उरूळ्हा — स्या०, उब्बूळ्हा — सी०, रो० ।

नत्थि लज्जा, नाह तस्स किञ्चि पाप^१ अकरणीय ति वदामि।
तस्मातिह ते, राहुल, 'हस्सा पि न मुसा भणिस्सामी' ति - एव हि
ते, राहुल, सिक्खितब्ब।

§ २. पच्चवेक्खित्वा कम्मं कातब्बं

३ "त कि मञ्जसि, राहुल, किमत्थियो आदासो" ति ?

५ "पच्चवेक्खणत्थो, भन्ते" ति।

"एवमेव खो, राहुल, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा कायेन
कम्म कातब्बं^२, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा वाचाय कम्म कातब्ब,
पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा मनसा कम्म कातब्ब। यदेव त्व,
राहुल, कायेन कम्म कत्तुकामो अहोसि तदेव ते कायकम्म पच्च-
१० वेक्खितब्बं - 'य नु खो अह इद कायेन कम्मं कत्तुकामो इद मे
कायकम्म अत्तब्याबाधाय पि सवत्तेय्य, परब्याबाधाय पि सवत्तेय्य,
उभयब्याबाधाय पि सवत्तेय्य - अकुसल इद कायकम्म दुक्खुद्रय
दुक्खविपाक' ति ? सचे त्व, राहुल, पच्चवेक्खमानो एव जानेय्यासि
- 'य खो अह इद कायेन कम्म कत्तुकामो इद मे कायकम्म अत्त-
B 79 15 ब्याबाधाय पि सवत्तेय्य, परब्याबाधाय पि सवत्तेय्य, उभयब्याबाधाय
पि सवत्तेय्य - अकुसल इद कायकम्म दुक्खुद्रय दुक्खविपाक' ति,
R 416 एवरूप ते, राहुल, कायेन कम्म सहसक्क न करणीय। सचे पन त्व,
राहुल, पच्चवेक्खमानो एव जानेय्यासि - 'य खो अह इद कायेन
कम्म कत्तुकामो इद मे कायकम्म नेवत्तब्याबाधाय पि सवत्तेय्य, न
20 परब्याबाधाय पि सवत्तेय्य, न उभयब्याबाधाय पि सवत्तेय्य - कुसल
इद कायकम्मं सुखुद्रय सुखविपाक' ति, एवरूप ते, राहुल, कायेन
कम्म करणीय।

"करोन्तेन पि ते, राहुल, कायेन कम्म तदेव ते कायकम्म
पच्चवेक्खितब्ब - 'य नु खो अह इद कायेन कम्म करोमि इद मे
25 कायकम्म अत्तब्याबाधाय पि सवत्तति, परब्याबाधाय पि सवत्तति,
उभयब्याबाधाय पि सवत्तति - अकुसल इद कायकम्म दुक्खुद्रय
दुक्खविपाक' ति ? सचे पन त्व, राहुल, पच्चवेक्खमानो एव जाने-
य्यासि - 'य खो अह इद कायेन कम्म करोमि इद मे कायकम्म

१ पाप कम्म - सी०, स्या०। २ कतब्ब - रो०, म०।

अत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, परब्याबाधाय पि संवत्तति, उभय-
 ब्याबाधाय पि संवत्तति—अकुसलं इदं कायकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं' ति,
 पटिसंहरेय्यासि त्वं, राहुल, एवरूपं कायकम्मं । सचे पन त्वं, राहुल,
 पञ्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि—'यं खो अहं इदं कायेन कम्मं
 करोमि इदं मे कायकम्मं नेवत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, न परब्या- 5
 बाधाय पि संवत्तति, न उभयब्याबाधाय पि संवत्तति—कुसलं इदं
 कायकम्मं सुखुद्रयं सुखविपाकं' ति, अनुपदज्जेयासि त्वं, राहुल,
 एवरूपं कायकम्मं ।

“कत्वा पि ते, राहुल, कायेन कम्मं तदेव ते कायकम्मं
 पञ्चवेक्खितब्बं—'यं नु खो अहं इदं कायेन कम्मं अकासि इदं 10
 मे कायकम्मं अत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, परब्याबाधाय पि संवत्तति,
 उभयब्याबाधाय पि संवत्तति—अकुसलं इदं कायकम्मं दुक्खुद्रयं
 दुक्खविपाकं' ति? सचे खो त्वं, राहुल, पञ्चवेक्खमानो एवं जाने-
 य्यासि—'यं खो अहं इदं कायेन कम्मं अकासि इदं मे कायकम्मं
 अत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, परब्याबाधाय पि संवत्तति, उभयब्याबाधाय 15
 पि संवत्तति—अकुसलं इदं कायकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं' ति,
 एवरूपं ते, राहुल, कायकम्मं सत्थरि वा विञ्जूसु वा सब्रह्मचारीसु
 देसेतब्बं, विवरित्तब्बं, उत्तानीकातब्बं^१; देसेत्वा विवरित्वा उत्तानी-
 कत्वा आयतिं संवरं आपज्जितत्बं । सचे पन त्वं, राहुल, पञ्च-
 वेक्खमानो एवं जानेय्यासि—'यं खो अहं इदं कायेन कम्मं अकासि 20
 इदं मे कायकम्मं नेवत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, न परब्याबाधाय पि
 संवत्तति, न उभयब्याबाधाय पि संवत्तति—कुसलं इदं कायकम्मं
 सुखुद्रयं सुखविपाकं' ति, तेनेव त्वं, राहुल, पीतिपामोज्जेन^२ विह-
 रेय्यासि अहोरत्तानुसिक्खी कुसलेसु धम्मेसु ।

B. 80

R. 417

४. “यदेव त्वं, राहुल, वाचाय कम्मं कत्तुकामो अहोसि 25
 तदेव ते वचीकम्मं पञ्चवेक्खितत्बं—'यं नु खो अहं इदं वाचाय
 कम्मं कत्तुकामो इदं मे वचीकम्मं अत्तब्याबाधाय पि संवत्तेय्य,
 परब्याबाधाय पि संवत्तेय्य, उभयब्याबाधाय पि संवत्तेय्य—अकुसलं
 इदं वचीकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं' ति? सचे त्वं, राहुल, पञ्च-

१. उत्तानिकातब्बं—रो० । २. पीतिपामुज्जेन—सी० स्या०, रो० ।

वेक्खमानो एव जानेय्यासि — ‘य खो अहं इदं वाचाय कम्मं कत्तुकामो
इदं मे वचीकम्मं अत्तब्बाबाधाय पि सवत्तेय्यं, परब्बाबाधाय पि
सवत्तेय्यं, उभयब्बाबाधाय पि सवत्तेय्यं — अकुसलं इदं वचीकम्मं
दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं’ ति, एवरूपं ते, राहुल, वाचाय कम्मं ससक्कं
5 न करणीयं । सचे पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एव जानेय्यासि —
‘य खो अहं इदं वाचाय कम्मं कत्तुकामो इदं मे वचीकम्मं नेवत्त-
ब्बाबाधाय पि सवत्तेय्यं, न परब्बाबाधाय पि सवत्तेय्यं, न उभय-
ब्बाबाधाय पि सवत्तेय्यं — कुसलं इदं वचीकम्मं सुखुद्रयं सुखविपाकं’
ति, एवरूपं ते, राहुल, वाचाय कम्मं करणीयं ।

10 “करोन्तेन पि, राहुल, वाचाय कम्मं तदेव ते वचीकम्मं
पच्चवेक्खितब्बं — ‘य नु खो अहं इदं वाचाय कम्मं करोमि इदं मे
वचीकम्मं अत्तब्बाबाधाय पि सवत्तति, परब्बाबाधाय पि सवत्तति,
उभयब्बाबाधाय पि सवत्तति — अकुसलं इदं वचीकम्मं दुक्खुद्रयं
दुक्खविपाकं’ ति ? सचे पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एव
15 जानेय्यासि — ‘य खो अहं इदं वाचाय कम्मं करोमि इदं मे वचीकम्मं
अत्तब्बाबाधाय पि सवत्तति, परब्बाबाधाय पि सवत्तति, उभयब्बाबाधाय
पि सवत्तति — अकुसलं इदं वचीकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं’ ति,
पटिसहरेय्यासि त्वं, राहुल, एवरूपं वचीकम्मं । सचे पन त्वं, राहुल,
पच्चवेक्खमानो एव जानेय्यासि — ‘य खो अहं इदं वाचाय कम्मं
20 करोमि इदं मे वचीकम्मं नेवत्तब्बाबाधाय पि सवत्तति, न परब्बाबाधाय
पि सवत्तति, न उभयब्बाबाधाय पि सवत्तति — कुसलं इदं वचीकम्मं
सुखुद्रयं सुखविपाकं’ ति, अनुपदज्जेय्यासि, त्वं राहुल, एवरूपं वची-
कम्मं ।

B 81

R 418

25 “कत्वा पि ते, राहुल, वाचाय कम्मं तदेव ते वचीकम्मं
पच्चवेक्खितब्बं — ‘य नु खो अहं इदं वाचाय कम्मं अकासि इदं
मे वचीकम्मं अत्तब्बाबाधाय पि सवत्तति^१, परब्बाबाधाय पि सवत्तति,
उभयब्बाबाधाय पि सवत्तति, अकुसलं इदं वचीकम्मं दुक्खुद्रयं
दुक्खविपाकं’ ति ? सचे खो त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एव जाने-
य्यासि — ‘य खो अहं इदं वाचाय कम्मं अकासि इदं मे वचीकम्मं

अत्तब्याबाधाय पि सवत्तति, परब्याबाधाय पि सवत्तति, उभय-
 ब्याबाधाय पि सवत्तति — अकुसल इद वचीकम्म दुक्खुद्रय दुक्खविपाक'
 ति, एवरूप ते, राहुल, वचीकम्म सत्थरि वा विञ्जूसु वा सब्रह्म-
 चारीसु देसेतब्ब, विवरित्तब्ब, उत्तानीकातब्ब', देसेत्वा विवरित्त्वा
 उत्तानीकत्वा आयति सवर आपज्जितत्ब। सचे पन त्व, राहुल, 5
 पञ्चवेक्खमानो एव जानेय्यासि — 'य खो अह इद वाचाय कम्म
 अकासि इद मे वचीकम्म नेवत्तब्याबाधाय पि सवत्तति, न पर-
 ब्याबाधाय पि सवत्तति, न उभयब्याबाधाय पि सवत्तति — कुसल इद
 वचीकम्म सुखुद्रय सुखविपाक' ति, तेनेव त्व, राहुल, पीति-
 पामोज्जेन विहरेय्यासि अहोरत्तानुसिक्खी कुसलेसु धम्मेसु। 10

५ "यदेव त्वं, राहुल, मनसा कम्म कत्तुकामो अहोसि
 तदेव ते मनोकम्मं पञ्चवेक्खित्तब्ब — 'य नु खो अह इद मनसा
 कम्म कत्तुकामो इद मे मनोकम्म अत्तब्याबाधाय पि सवत्तेय्य,
 परब्याबाधाय पि सवत्तेय्य, उभयब्याबाधाय पि सवत्तेय्य — अकुसल
 इद मनोकम्म दुक्खुद्रयं दुक्खविपाक' ति? सचे त्व, राहुल, पञ्च- 15
 वेक्खमानो एव जानेय्यासि — 'य खो अह इद मनसा कम्म कत्तुकामो
 इद मे मनोकम्म अत्तब्याबाधाय पि सवत्तेय्य, परब्याबाधाय पि
 सवत्तेय्य, उभयब्याबाधाय पि सवत्तेय्य — अकुसल इद मनोकम्म
 दुक्खुद्रय दुक्खविपाक' ति, एवरूप ते, राहुल, मनसा कम्म ससक्क न
 करणीय। सचे पन त्व, राहुल, पञ्चवेक्खमानो एव जानेय्यासि — 20
 'य खो अह इद मनसा कम्म कत्तुकामो इद मे मनोकम्म'
 नेवत्तब्याबाधाय पि सवत्तेय्य, न परब्याबाधाय पि सवत्तेय्य, न
 उभयब्याबाधाय पि सवत्तेय्य — कुसल इद मनोकम्म सुखुद्रय सुख-
 विपाक' ति, एवरूप ते, राहुल, मनसा कम्मं करणीय। B 82 R. 419

"करोन्तेन पि ते, राहुल, मनसा कम्म तदेव ते मनोकम्म 25
 पञ्चवेक्खित्तब्ब — 'य नु खो अह इद मनसा कम्म करोमि इद मे
 मनोकम्म अत्तब्याबाधाय पि सवत्तति, परब्याबाधाय पि संवत्तति,
 उभयब्याबाधाय पि संवत्तति — अकुसल इद मनोकम्मं दुक्खुद्रय
 दुक्खविपाक' ति? सचे पन त्व, राहुल, पञ्चवेक्खमानो एवं

१ उत्तानीकत्तब्ब — म०, उत्तानिकातब्ब — रो०। २. वचीकम्मं — रो०।

जानेय्यासि — ‘य खो अहं इदं मनसा कम्मं करोमि इदं मे मनोकम्मं अत्तब्बाबाधाय पि सवत्तति, परब्बाबाधाय पि सवत्तति, उभय-
 ब्बाबाधाय पि सवत्तति — अकुसलं इदं मनोकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्ख-
 विपाकं’ ति, पटिसहरेय्यासि त्वं, राहुल, एवरूपं मनोकम्मं । सचे
 ५ पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एव जानेय्यासि — ‘य खो अहं इदं
 मनसा कम्मं करोमि इदं मे मनोकम्मं नेवत्तब्बाबाधाय पि सवत्तति,
 न परब्बाबाधाय पि सवत्तति, न उभयब्बाबाधाय पि सवत्तति — कुसलं
 इदं मनोकम्मं सुखुद्रयं सुखविपाकं’ ति, अनुपदज्जेय्यासि त्वं, राहुल,
 एवरूपं मनोकम्मं ।

10 “कत्वा पि ते, राहुल, मनसा कम्मं तदेव ते मनोकम्मं
 पच्चवेक्खितब्बं — ‘य नु खो अहं इदं मनसा कम्मं अकासि इदं मे
 मनोकम्मं अत्तब्बाबाधाय पि सवत्तति’, परब्बाबाधाय पि सवत्तति,
 उभयब्बाबाधाय पि सवत्तति — अकुसलं इदं मनोकम्मं दुक्खुद्रयं
 दुक्खविपाकं’ ति ? सचे खो त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एव जानेय्यासि
 15 — ‘य खो अहं इदं मनसा कम्मं अकासि इदं मे मनोकम्मं
 अत्तब्बाबाधाय पि संवत्तति, परब्बाबाधाय पि सवत्तति, उभय-
 ब्बाबाधाय पि सवत्तति — अकुसलं इदं मनोकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्ख-
 विपाकं’ ति, एवरूपं^१ पनं^२ ते, राहुल, मनोकम्मं^३ अट्ठीयितब्बं^४
 हरायितब्बं जिगुच्छितब्बं, अट्ठीयित्वा हरायित्वा जिगुच्छित्वा आयति
 20 सवरं आपज्जितब्बं । सचे पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एव
 जानेय्यासि — ‘य खो अहं इदं मनसा कम्मं अकासि इदं मे मनोकम्मं
 नेवत्तब्बाबाधाय पि सवत्तति, न परब्बाबाधाय पि सवत्तति, न
 उभयब्बाबाधाय पि सवत्तति — कुसलं इदं मनोकम्मं सुखुद्रयं
 सुखविपाकं’ ति, तेनेव त्वं, राहुल, पीतिपामोज्जेन विहरेय्यासि
 अहोरत्तानुसिक्खी कुसलेसु धम्मेसु ।

B 83

R 420 25

६ “ये हि केचि, राहुल, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा
 वा कायकम्मं परिसोधेसु, वचीकम्मं परिसोधेसु, मनोकम्मं परिसोधेसु,
 सब्बे ते एवमेव^५ पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा कायकम्मं परिसोधेसु,

१ संवत्ति — सी०, रो० । २ एवरूपे — सी०, स्या०, रो० । ३ सी०, रो० पोत्थकेसु
 नत्थि । ४ मनोकम्मे — सी०, स्या०, रो० । ५ अट्ठीयितब्बं — स्या०, रो० । ६ एवमेव —
 स्या० ।

पञ्चवेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा वचीकम्म परिसोधेसु, पञ्चवेक्खित्वा
 पञ्चवेक्खित्वा मनोकम्म परिसोधेसु। ये पि हि केचि, राहुल,
 अनागतभद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा कायकम्म परिसोधेस्सन्ति,
 वचीकम्म परिसोधेस्सन्ति, मनोकम्म परिसोधेस्सन्ति, सब्बे ते एवमेव
 पञ्चवेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा कायकम्म परिसोधेस्सन्ति, पञ्च- 5
 वेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा वचीकम्म परिसोधेस्सन्ति, पञ्चवेक्खित्वा
 पञ्चवेक्खित्वा मनोकम्मं परिसोधेस्सन्ति। ये पि हि केचि, राहुल,
 एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा कायकम्म परिसोधेन्ति, वचीकम्म
 परिसोधेन्ति, मनोकम्मं परिसोधेन्ति, सब्बे ते एवमेव पञ्चवेक्खित्वा
 पञ्चवेक्खित्वा कायकम्मं परिसोधेन्ति, पञ्चवेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा 10
 वचीकम्म परिसोधेन्ति, पञ्चवेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा मनोकम्म
 परिसोधेन्ति। तस्मातिह, राहुल, 'पञ्चवेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा
 कायकम्म परिसोधेस्सामि', पञ्चवेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा वचीकम्म
 परिसोधेस्सामि, पञ्चवेक्खित्वा पञ्चवेक्खित्वा मनोकम्म परिसोधे-
 स्सामी' ति — एव हि ते^१, राहुल, सिक्खितब्ब^२ ति। 15

७ इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्मा राहुलो भगवतो
 भासित अभिनन्दी ति।

— ० —

१२. महाराहुलोवादसुत्तं

§ १. पञ्चसु खन्धेषु अनत्तभावना

B 84,
R 421

१ एव मे सुत । एकं समय भगवा सावत्थिय विहरति
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय^१
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थि पिण्डाय पाविसि । आयस्मा पि
खो राहुलो पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय भगवन्त पिट्ठितो
५ पिट्ठितो अनुबन्धि । अथ खो भगवा अपलोकेत्वा आयस्मन्त राहुल
आमन्तेसि — “य किञ्चि, राहुल, रूप — अतीतानागतपच्चुप्पन्न
अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत
वा यं दूरे सन्तिके वा — सब्ब रूप ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो
अत्ता’ ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब” ति ।

१० “रूपमेव नु खो, भगवा, रूपमेव नु खो, भगवा” ति ?

“रूप पि, राहुल, वेदना पि, राहुल, सञ्जा पि, राहुल,
सङ्खारा पि, राहुल, विञ्जाण पि, राहुला” ति ।

अथ खो आयस्मा राहुलो “को नुज्ज^२ भगवता सम्मुखा
ओवादेन ओवदितो गामं पिण्डाय पविसिस्सती” ति ततो पटि-
१५ निवत्तित्वा अञ्जतरस्मि रुक्खमूले निसीदि पल्लङ्क आभुजित्वा उजु
काय पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । अद्दसा खो आयस्मा
सारिपुत्तो आयस्मन्त राहुल अञ्जतरस्मि रुक्खमूले निसिन्न पल्लङ्क
आभुजित्वा उजु काय पणिधाय परिमुख सति उपट्ठपेत्वा । दिस्वान
आयस्मन्त राहुल आमन्तेसि — “आनापानस्सति^३, राहुल, भावनं
२० भावेहि । आनापानस्सति, राहुल, भावना भाविता बहुलीकता
महप्फला होति महानिससा” ति ।

१ पुब्बण्हसमय — रो० । २ नज्ज — म० । ३ आनापानस्सति — स्या०, रो०, आणा-
पाणस्सति — सी० ।

§ २. पञ्चसु धातुसु अनन्तभावना

२ अथ खो आयस्मा राहुलो सायण्हसमय^१ पटिसल्लाना^२ वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभि-
वादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो
भगवन्तं एतदवोच — “कथ भाविता नु खो, भन्ते, आनापानस्सति,
कथ बहुलीकता महप्फला होति महानिससा” ति ?

5

“य किञ्चि, राहुल, अज्झत्त पच्चत्त कक्खळ^३ खरिगत
उपादिन्न, सेय्यथीद^४ — केसा लोमा नखा दन्ता तच्चो मस न्हारु^५
अट्ठि^६ अट्ठिमिञ्ज^७ वक्क हृदय यकन किलोमक पिहक पप्फास अन्त
अन्तगुणं उदरिय करीस, यं वा पनञ्ज पि किञ्चि अज्झत्त पच्चत्त
कक्खळ खरिगत उपादिन्न — अय वुच्चति, राहुल, अज्झत्तिका 10
पठवीधातु^८। या चेव खो पन अज्झत्तिका पठवीधातु या च
बाहिरा पठवीधातु, पठवीधातुरेवसा। त ‘नेत मम, नेसोहमस्मि,
न मेसो अत्ता’ ति — एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब। एवमेत
यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दिस्वा पठवीधातुया निब्बिन्दति, पठवीधातुया
चित्तं विराजेति। 15

R 422

15

३ “कतमा च, राहुल, आपोधातु^९ आपोधातु सिया
अज्झत्तिका, सिया बाहिरा। कतमा च, राहुल, अज्झत्तिका आपो-
धातु^{१०}? यं अज्झत्त पच्चत्त आपो आपोगत उपादिन्न, सेय्यथीद —
पित्तं सेम्हं पुब्बो लोहितं सेदो मेदो अस्सु वसा खेळो^{११} सिङ्घाणिका^{१२}
लसिका मुत्त, य वा पनञ्ज पि किञ्चि अज्झत्त पच्चत्त आपो 20
आपोगतं उपादिन्न — अय वुच्चति, राहुल, अज्झत्तिका आपोधातु।
या चेव खो पन अज्झत्तिका आपोधातु या च बाहिरा आपोधातु
आपोधातुरेवसा। त ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति —
एवमेतं यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब। एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय
दिस्वा आपोधातुया निब्बिन्दति, आपोधातुया चित्तं विराजेति। 25

B 85

१ सायण्हसमयं — रो०, म०। २. पटिसल्लाना — सी०। ३ कक्खल — सी०। ४. सेय्यथिद — म०। ५ न्हारु — रो०, न्हारु — सी०। ६ अट्ठी — स्या०, रो०। ७ अट्ठि-
मिञ्जा — सी०, रो०। ८ पथवीधातु — म०। ९ खेळो — सी०। १०. सिङ्घानिका — सी०।

४ “कतमा च, राहुल, तेजोधातु ? तेजोधातु सिया अज्झत्तिका, सिया बाहिरा । कतमा च, राहुल, अज्झत्तिका तेजोधातु ? य अज्झत्त पच्चत्त तेजो तेजोगत उपादिन्न, सेय्यथीद—यन च सन्तप्पति येन च जीरीयति^१ येन च परिड्य्हति येन च असितपीत-
 5 खायितसायित सम्मा परिणाम गच्छति, य वा पनञ्ज पि किञ्चि अज्झत्त पच्चत्त तेजो तेजोगत उपादिन्न—अय वुच्चति, राहुल, अज्झत्तिका तेजोधातु । या चेव खो पन अज्झत्तिका तेजोधातुया च बाहिरा तेजोधातु तेजोधातुरेवेसा । तं ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति—एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब । एवमेत
 10 यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा तेजोधातुया निब्बिन्दति, तेजोधातुया चित्त विराजेति ।

* ५ “कतमा च, राहुल, वायोधातु ? वायोधातु सिया अज्झत्तिका, सिया बाहिरा । कतमा च, राहुल, अज्झत्तिका वायोधातु ? य अज्झत्त पच्चत्त वायो वायोगत उपादिन्न, सेय्यथीद—उद्धङ्गमा
 15 वाता, अधोगमा वाता, कुच्छिसया वाता, कोट्टसया^२ वाता, अङ्गम-
 ज्ञानुसारिनो वाता, अस्सासो पस्सासो, इति य वा पनञ्ज पि किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं वायो वायोगत उपादिन्न—अय वुच्चति, राहुल, अज्झत्तिका वायोधातु । या चेव खो पन अज्झत्तिका वायो-
 धातु या च बाहिरा वायोधातु वायोधातुरेवेसा । तं ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति—एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय
 20 दट्ठब्ब । एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दिस्वा वायोधातुया निब्बि-
 न्दति, वायोधातुया चित्त विराजेति ।

६ “कतमा च, राहुल, आकासधातु ? आकासधातु सिया अज्झत्तिका, सिया बाहिरा । कतमा च, राहुल, अज्झत्तिका आकास-
 25 धातु ? यं अज्झत्त पच्चत्त आकास आकासगत उपादिन्न, सेय्यथीद—
 कण्णच्छिद् नासच्छिद् मुखद्वार, येन च असितपीतखायितसायित अज्झोहरति, यत्थ च असितपीतखायितसायित सन्तिट्ठति, येन च असितपीतखायितसायितं अधोभाग निक्खमति, य वा पनञ्जं पि किञ्चि अज्झत्त पच्चत्त आकास आकासगत,

१ जिरीयति—सी०, जिरियति—रो०, जीरति—स्या० । २ कोट्टसया—म० ।

अघ^१अघगत, विवर विवरगत, असम्फुट्ट, मसलोहितेहि^२ उपादिन्न^३ — अय
वुच्चति, राहुल, अज्झत्तिका आकासधातु । या चेव खो पन अज्झत्तिका
आकासधातु या च बाहिरा आकासधातु आकासधातुरेवेसा । त
'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति — एवमेत यथाभूत सम्म-
प्पञ्जाय दट्ठब्ब । एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दिस्वा आकास- 5
धातुया चित्त^४ निब्बिन्दति, आकासधातुया चित्त विराजेति ।

§ ३. पठवीसमा भावना

७ “पठवीसम,^५ राहुल, भावन भावेहि । पठवीसम हि ते,
राहुल, भावन भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्त न
परियादाय ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, पठविया सुचि पि निक्खि-
पन्ति, असुचि पि निक्खिपन्ति, गूथगत पि निक्खिपन्ति, मुत्तगत पि 10
निक्खिपन्ति, खेळगत पि निक्खिपन्ति, पुब्बगत पि निक्खिपन्ति,
लोहितगत पि निक्खिपन्ति, न च तेन पठवी अट्ठीयति वा हरायति
वा जिगुच्छति वा, एवमेव खो त्व, राहुल, पठवीसम भावन भावेहि ।
पठवीसम हि ते, राहुल, भावन भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा
फस्सा चित्त न परियादाय ठस्सन्ति । 15

§ ४. आपोसमा भावना

८ “आपोसम, राहुल, भावन भावेहि । आपोसम हि ते, राहुल,
भावन भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्त न परियादाय
ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, आपस्मि सुचि पि धोवन्ति, असुचि
पि धोवन्ति, गूथगत पि धोवन्ति, मुत्तगत पि धोवन्ति, खेळगत पि
धोवन्ति, पुब्बगत पि धोवन्ति, लोहितगत पि धोवन्ति, न च तेन 20
आपो अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा, एवमेव खो त्व,
राहुल, आयोसम भावन भावेहि । आपोसम हि ते, राहुल, भावन
भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्त न परियादाय ठस्सन्ति ।

B 87,
R 424

§ ५. तेजोसमा भावना

९ “तेजोसम, राहुल, भावनं भावेहि । तेजोसम हि ते, राहुल,

१-१ रो०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि । २ अज्झत्तं उपादिन्न — स्या० । ३ सी०, स्या०,
रो० पोत्थकेसु नत्थि । ४ पथवीसम — म०; पठविसम — स्या० ।

भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय
ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, तेजो सुचिं पि दहति^१, असुचिं पि
दहति, गूथगतं पि दहति, मुत्तगतं पि दहति, खेळगतं पि दहति,
पुब्बगतं पि दहति, लोहितगतं पि दहति, न च तेन तेजो अट्ठीयति वा
५ हरायति वा जिगुच्छति वा, एवमेव खो त्व, राहुल, तेजोसम
भावनं भावेहि । तेजोसमं हि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना
मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति ।

§ ६. वायोसमा भावना

१० “वायोसम, राहुल, भावनं भावेहि । वायोसमं हि ते, राहुल,
भावनं^२ भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय
१० ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, वायो सुचिं पि उपवायति, असुचिं
पि उपवायति, गूथगतं पि उपवायति, मुत्तगतं पि उपवायति, खेळगतं
पि उपवायति, पुब्बगतं पि उपवायति, लोहितगतं पि उपवायति, न
च तेन वायो अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा, एवमेव खो
त्व, राहुल, वायोसमं भावनं भावेहि । वायोसमं हि ते, राहुल, भावनं
१५ भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति ।

§ ७. आकाससमा भावना

११ “आकाससम, राहुल, भावनं भावेहि । आकाससमं हि ते,
राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न
परियादाय ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, आकासो न कत्थञ्चि पत्ति-
ट्ठितो, एवमेव खो त्व, राहुल, आकाससमं भावनं भावेहि । आकास-
२० समं हि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा
चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति ।

§ ८. चत्तारो ब्रह्मविहारा

१२ “मेत्त, राहुल, भावनं भावेहि । मेत्तं हि ते, राहुल, भावनं
भावयतो यो व्यापादो सो पहीयिस्सति^३ । करुण, राहुल, भावनं
भावेहि । करुणं हि ते, राहुल, भावनं भावयतो या विहेसा सा

१ दहति—सी०, स्या०, रो० । २ चित्तं—रो० । ३ पहीयिस्सति—स्या० ।

पहीयिस्सति । मुदित, राहुल, भावन भावेहि । मुदित हि ते, राहुल, भावन भावयतो या अरति सा पहीयिस्सति । उपेक्ख, राहुल, भावन भावेहि । उपेक्ख हि ते, राहुल, भावन भावयतो यो पटिघो सो पहीयिस्सति । असुभ, राहुल, भावन भावेहि । असुभ हि ते, राहुल, भावन भावयतो यो रागो सो पहीयिस्सति । अनिच्चसञ्ज, राहुल, भावन भावेहि । अनिच्चसञ्ज हि ते, राहुल, भावन भावयतो यो अस्मिमानो सो पहीयिस्सति ।

B 88

R. 425

§ ९. आनापानभावना

१३ “आनापानस्सति, राहुल, भावन भावेहि । आनापानस्सति हि ते, राहुल, भाविता बहुलीकता महप्फला होति महानिससा । कथ भाविता च, राहुल, आनापानस्सति, कथ बहुलीकता महप्फला होति महानिससा ? इध, राहुल, भिक्खु अरञ्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्क आभुजित्वा उज्जु काय पणिधाय परिमुख सति उपट्टपेत्वा । सो सतो व अस्ससति सतो व पस्ससति । दीघ वा अस्ससन्तो ‘दीघ अस्ससामी’ ति पजानाति, दीघ वा पस्ससन्तो ‘दीघ पस्ससामी’ ति पजानाति, रस्स वा अस्ससन्तो ‘रस्स अस्ससामी’ ति पजानाति, रस्स वा पस्ससन्तो ‘रस्स पस्ससामी’ ति पजानाति । ‘सब्बकायप्पटिसवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘सब्बकायप्पटिसवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पस्सम्भयं कायसङ्खार अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पस्सम्भय कायसङ्खार पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति । ‘पीतिप्पटिसवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पीतिप्पटिसवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘सुखप्पटिसवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘सुखप्पटिसवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘चित्तसङ्खारप्पटिसवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘चित्तसङ्खारप्पटिसवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पस्सम्भय चित्तसङ्खार अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘पस्सम्भय चित्तसङ्खार पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘चित्तप्पटिसवेदी अस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘चित्तप्पटिसवेदी पस्ससिस्सामी’ ति सिक्खति, ‘अभिप्पमोदय चित्त अस्ससिस्सामी’ ति

१ चित्तपटिसवेदी – सी०, स्या०, रो० ।

B 89

- सिक्खति, 'अभिप्पमोदय चित्त पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति,
 'समादह चित्त अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'समादह चित्त पस्स-
 सिस्सामी' ति सिक्खति, 'विमोचय चित्त अस्ससिस्सामी' ति
 सिक्खति, 'विमोचय चित्त पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'अनिच्चा-
 5 नुपस्सी अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'अनिच्चानुपस्सी पस्ससिस्सामी'
 ति सिक्खति, 'विरागानुपस्सी अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति,
 'विरागानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'निरोधानुपस्सी अस्स-
 सिस्सामी' ति सिक्खति, 'निरोधानुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति,
 'पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी' ति सिक्खति, 'पटिनिस्सग्गा-
 10 नुपस्सी पस्ससिस्सामी' ति सिक्खति ।

R 426

- "एव भाविता खो, राहुल, आनापानस्सति, एव बहुलीकता
 महप्फला होति महानिससा । एव भाविताय, राहुल, आनापान-
 स्सतिया, एव बहुलीकताय ये पि ते चरिमका अस्सासा^१ ते पि
 विदिता व निरुज्झन्ति नो अविदिता" ति ।
- 15 १४. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा राहुलो भगवतो
 भासित अभिनन्दी ति ।

— ० —

१३. चूळमालुक्यसुत्तं

§ १. मालुक्यपुत्तस्स अब्याकतपञ्हा

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो आयस्मतो मालुक्य-पुत्तस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स^१ एव चेतसो परिवितक्को उदपादि — “यानिमानि दिट्ठिगतानि भगवता अब्याकतानि ठपितानि पटिक्खित्तानि — ‘सस्सतो लोको’ ति पि, ‘असस्सतो लोको’ ति पि, 5 ‘अन्तवा लोको’ ति पि, ‘अनन्तवा लोको’ ति पि, ‘त जीव त सरीर’ ति पि, ‘अञ्ज जीव अञ्ज सरीर’ ति पि, ‘होति तथागतो पर मरणा’ ति पि, ‘न होति तथागतो पर मरणा’ ति पि, ‘होति च न च होति तथागतो पर मरणा’ ति पि, ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’ ति पि — तानि मे भगवा न ब्याकरोति । 10 यानि मे भगवा न ब्याकरोति त मे न रुच्चति, त मे नक्खमति । सोह भगवन्त उपसङ्कमित्वा एतमत्थ पुच्छिस्सामि । सचे मे भगवा ब्याकरिस्सति — ‘सस्सतो लोको’ ति वा ‘असस्सतो लोको’ ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा — एवाह भगवति ब्रह्मचरिय चरिस्सामि, नो चे मे भगवा ब्याकरिस्सति 15 B 90 — ‘सस्सतो लोको’ ति वा ‘असस्सतो लोको’ ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा — एवाह सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सामी” ति ।

२ अथ खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो सायण्हसमय पटिसल्लाना वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभि- 20 वादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा मालुक्य-पुत्तो भगवन्त एतदवोच —

३ “इध मय्ह, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एव चेतसो

R 427

१ चूळमालुक्यसुत्तं—रो०; चूलमालुक्यसुत्त सी०, चूळमालुक्योवादसुत्त—स्या० । २ पटिसल्लीनस्स—सी० ।

- परिवितक्को उदपादि — यानिमानि दिट्ठिगतानि भगवता अब्याकतानि
 ठपितानि पटिक्खित्तानि — ‘सस्सतो लोको’ ति पि, ‘असस्सतो लोको’
 ति पि पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति पि —
 तानि मे भगवा न ब्याकरोति । यानि मे भगवा न ब्याकरोति तं
 5 मे न रुच्चति, त मे नक्खमति । सोह भगवन्त उपसङ्कमित्वा
 एतमत्थ पुच्छिस्सामि । सचे मे भगवा ब्याकरिस्सति — ‘सस्सतो
 लोको’ ति वा, ‘असस्सतो लोको’ ति वा पे० नेव होति न न होति
 तथागतो पर मरणा ति वा — एवाह भगवति, ब्रह्मचरिय चरि-
 स्सामी । नो चे मे भगवा ब्याकरिस्सति — ‘सस्सतो लोको’ ति वा,
 10 ‘असस्सतो लोको’ ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो
 पर मरणा ति वा — एवाह सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सामी ति ।
 सचे भगवा जानाति — ‘सस्सतो लोको’ ति, ‘सस्सतो लोको’ ति मे
 भगवा ब्याकरोतु, सचे भगवा जानाति — ‘असस्सतो लोको’ ति,
 ‘असस्सतो लोको’ ति मे भगवा ब्याकरोतु । नो चे भगवा जानाति —
 15 ‘सस्सतो लोको ति वा असस्सतो लोको ति वा’, अजानन्तो खो पन
 अपस्सन्तो एतदेव उजुक होति यदिदं — ‘न जानामि, न पस्सामी’
 ति । सचे भगवा जानाति — ‘अन्तवा लोको’ ति, ‘अन्तवा लोको’
 ति मे भगवा ब्याकरोतु, सचे भगवा जानाति — ‘अनन्तवा लोको’
 ति, ‘अनन्तवा लोको’ ति मे भगवा ब्याकरोतु । नो चे भगवा
 20 जानाति — ‘अन्तवा लोको ति वा अनन्तवा लोको ति वा’, अजानन्तो
 खो पन अपस्सतो एतदेव उजुक होति यदिदं — ‘न जानामि, न पस्सामी’
 ति । सचे भगवा जानाति — ‘त जीव तं सरीर’ ति, ‘तं जीव त
 सरीर’ ति मे भगवा ब्याकरोतु, सचे भगवा जानाति — ‘अञ्ज जीव
 अञ्ज सरीर’ ति, ‘अञ्ज जीव अञ्ज सरीर’ ति मे भगवा ब्याकरोतु ।
 25 नो चे भगवा जानाति — ‘त जीवं त सरीरं ति वा अञ्ज जीव अञ्ज
 सरीर ति वा’, अजानतो खो पन अपस्सतो एतदेव उजुक होति
 यदिदं — ‘न जानामि, न पस्सामी’ ति । सचे भगवा जानाति — ‘होति
 तथागतो पर मरणा’ ति, ‘होति तथागतो पर मरणा’ ति मे भगवा
 ब्याकरोतु, सचे भगवा जानाति — ‘न होति तथागतो पर मरणा’
 30 ति, ‘न होति तथागतो पर मरणा’ ति मे भगवा ब्याकरोतु । नो चे
 भगवा जानाति — ‘होति तथागतो पर मरणा ति वा न होति तथा-

B. 91

R. 428

गतो पर मरणा ति वा', अजानतो खो पन अपस्सतो एतदेव उज्जुक्
 होति यदिद — 'न जानामि न पस्सामी' ति । सचे भगवा जानाति —
 'होति च न च होति तथागतो पर मरणा' ति, 'होति च न च होति
 तथागतो पर मरणा' ति मे भगवा ब्याकरोतु, सचे भगवा जानाति
 — 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति, 'नेव होति न न 5
 होति तथागतो पर मरणा' ति मे भगवा ब्याकरोतु । नो चे भगवा
 जानाति — 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा ति वा नेव
 होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा', अजानतो खो पन
 अपस्सतो एतदेव उज्जुकं होति यदिद — 'न जानामि, न पस्सामी' ति ।

10

४ "कि नु ताह, मालुक्यपुत्त, एव अवच — 'एहि त्व,
 मालुक्यपुत्त, मयि ब्रह्मचरिय चर, अह ते ब्याकरिस्सामि — सस्सतो
 लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा, अनन्तवा
 लोको ति वा, त जीव त सरीर ति वा, अञ्ज जीव अञ्ज सरीर ति
 वा, होति तथागतो पर मरणा ति वा, न होति तथागतो पर 15
 मरणा ति वा, होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति वा,
 नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा' " ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"त्व वा पन म एव अवच — 'अह, भन्ते, भगवति ब्रह्म-
 चरिय चरिस्सामि, भगवा मे ब्याकरिस्सति — सस्सतो लोको ति वा, 20
 असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा, अनन्तवा लोको ति
 वा, त जीव त सरीर ति वा, अञ्ज जीव अञ्ज सरीर ति वा,
 होति तथागतो पर मरणा ति वा, न होति तथागतो पर मरणा ति
 वा, होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति वा, नेव होति
 न न होति तथागतो पर मरणा ति वा' " ति ?

25

"नो हेत, भन्ते" ।

"इति किर, मालुक्यपुत्त, नेवाह त वदामि — 'एहि त्व,
 मालुक्यपुत्त, मयि ब्रह्मचरिय चर, अह ते ब्याकरिस्सामि — सस्सतो लोको
 ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथा-
 गतो परं मरणा ति वा' ति, न पि किर म त्व वदेसि — 'अह, 30

B 92

भन्ते, भगवति ब्रह्मचरिय चरिस्सामि, भगवा म ब्याकरिस्सति — सस्सतो लोको ति वा असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा' ति । एव सन्ते, मोघपुरिस, को सन्तो क पच्चाचिक्खसि ?

§ २. सल्लविद्धपुरिसस्स उपमा

- 5 ५ “यो खो, मालुक्यपुत्त, एव वदेय्य — ‘न तावाह भगवति ब्रह्मचरिय चरिस्सामि याव मे भगवा न ब्याकरिस्सति — सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा' ति, अब्याकतमेव त, मालुक्यपुत्त, तथा-
R 429 गतेन अस्स, अथ सो पुग्गलो काल करेय्य । सेय्यथापि, मालुक्यपुत्त,
10 पुरिसो सल्लेन विद्धो अस्स सविसेन गाब्हपलेपनेन । तस्स मित्ता-
मच्चा जातिसालोहिता भिसक्क सल्लकत्त उपट्ठपेय्यु । सो एव वदेय्य — ‘न तावाह इम सल्ल आहरिस्सामि याव न त पुरिस जानामि येनम्हि विद्धो, खत्तियो वा ब्राह्मणो वा वेस्सो वा सुद्धो वा' ति, सो एव वदेय्य — ‘न तावाह इम सल्ल आहरिस्सामि याव
15 न तं पुरिस जानामि येनम्हि विद्धो, एवनामो एवगोत्तो इति वा' ति, सो एव वदेय्य — ‘न तावाह इम सल्लं आहरिस्सामि याव न त पुरिस जानामि येनम्हि विद्धो, दीघो वा रस्सो वा मज्झिमो वा' ति, सो एव वदेय्य — ‘न तावाह इम सल्ल आहरिस्सामि याव न त पुरिस जानामि येनम्हि विद्धो, काळो^१ वा सामो वा मडगुरच्छवी^२ वा'
20 ति, सो एव वदेय्य — ‘न तावाह इम सल्ल आहरिस्सामि याव न त पुरिस जानामि येनम्हि विद्धो, अमुकस्मि^३ गामे वा निगमे वा नगरे वा' ति, सो एवं वदेय्य — ‘न तावाह इम सल्ल आहरिस्सामि याव न त धनु जानामि येनम्हि विद्धो, यदि वा चापो यदि वा कोदण्डो' ति, सो एवं वदेय्य — ‘न तावाह इम सल्ल आहरिस्सामि याव न
25 त जिय जानामि यायम्हि विद्धो, यदि वा अक्कस्स यदि वा सण्हस्स^४ यदि वा न्हारुस्स^५ यदि वा मरुवाय यदि वा खीरपण्णिनो' ति, सो एव वदेय्य — ‘न तावाह इम सल्ल आहरिस्सामि याव न त कण्ड

B 93

१ कालो — सी० । २ मडगुरच्छवि — रो० । ३ असुकस्मि — सी०, स्या०, रो० ।
४ सण्ठस्स — सी०, स्या०, रो० । ५ न्हारुस्स — सी०, रो० ।

जानामि येनम्हि विद्धो, यदि वा गच्छ^१ यदि वा रोपिम^२ ति, सो
 एव वदेय्य — 'न तावाह इम सल्ल आहरिस्सामि याव न त कण्ड
 जानामि येनम्हि विद्धो, यस्स पत्तेहि वाजित यदि वा गिज्झस्स यदि
 वा कङ्कुस्स यदि वा कुललस्स^३ यदि वा मोरस्स यदि वा सिथिल-
 हनुनो^४ ति, सो एव वदेय्य — 'न तावाह इम सल्ल आहरिस्सामि 5
 याव न त कण्ड जानामि येनम्हि विद्धो, यस्स न्हारुना परिक्वित्त
 यदि वा गवस्स यदि वा महिसस्स^५ यदि वा भेरवस्स^६ यदि वा
 सेम्हारस्सा^७ ति, सो एव वदेय्य — 'न तावाह इम सल्ल आहरिस्सामि
 याव न त सल्ल^८ जानामि येनम्हि विद्धो, यदि वा सल्ल यदि वा
 खुरप्प यदि वा वेकण्ड^९ यदि वा नाराच यदि वा वच्छदन्त यदि वा 10
 करवीरपत्त^{१०} ति — अञ्जातमेव त, मालुक्यपुत्त, तेन पुरिसेन अस्स,
 अथ सो पुरिसो काल करेय्य । एवमेव खो, मालुक्यपुत्त, यो एव
 वदेय्य — 'न तावाह भगवति ब्रह्मचरिय चरिस्सामि याव मे भगवा
 न ब्याकरिस्सति — सस्सतो लोको ति वा असस्सतो लोको ति वा
 पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा' ति—अब्या- 15
 कतमेव त, मालुक्यपुत्त, तथागतेन अस्स, अथ सो पुगगलो काल
 करेय्य ।

R 430

§ ३. कस्मा अब्याकतं

६ “‘सस्सतो लोको’ ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्म-
 चरियवासो अभविस्सा ति, एव ‘नो असस्सतो लोको’ ति, मालुक्य-
 पुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्सा ति, एव पि ‘नो सस्सतो 20
 लोको’ ति वा, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति, ‘असस्सतो लोको’ ति
 वा दिट्ठिया सति अत्थेव जाति, अत्थि जरा, अत्थि मरण, सन्ति
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा, येसाह दिट्ठेव धम्मे निघात
 पञ्चापेमि । ‘अन्तवा लोको’ ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्म-
 चरियवासो अभविस्सा ति, एव ‘नो अन्तवा लोको’ ति, मालुक्यपुत्त, 25
 दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्सा ति, एव पि ‘नो अन्तवा

B 94

१ कच्छ — सी०, रौ० । २ कुललस्स — सी० । ३ सिथिलहणुनो — सी० ।
 ४ महिसस्स — सी०, स्या०, रो० । ५ रोख्वस्स — सी०, स्या०, रो० । ६ कण्ड — स्या० ।
 ७ वेकण्ण — स्या० ।

- लोको' ति वा, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति, 'अन्तवा लोको' ति वा
 दिट्ठिया सति अत्थेव जाति, अत्थि जरा, अत्थि मरण, सन्ति सोकपरि-
 देवदुक्खदोमनस्सुपायासा, येसाह दिट्ठेव धम्मं निघात पञ्चापेमि।
 'त जीव त सरीर' ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो
 5 अभविस्सा ति, एव 'नो अञ्ज जीव अञ्ज सरीर' ति, मालुक्यपुत्त,
 दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्सा ति, एव पि 'नो त जीव त'
 सरीर' ति वा, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति, 'अञ्ज जीव अञ्ज सरीर'
 ति वा दिट्ठिया सति अत्थेव जाति पे० निघात पञ्चापेमि।
 'होति तथागतो पर मरणा' ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरिय-
 10 वासो अभविस्सा ति, एव 'नो न होति तथागतो पर मरणा' ति,
 मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्सा ति, एव पि
 'नो होति तथागतो पर मरणा' ति वा, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति,
 'न होति तथागतो पर मरणा' ति वा दिट्ठिया सति अत्थेव जाति
 R 431 पे० . येसाह दिट्ठेव धम्मं निघात पञ्चापेमि। 'होति च न च'
 15 होति तथागतो पर मरणा' ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरिय-
 वासो अभविस्सा ति, एव 'नो नेव होति न न होति तथागतो
 पर मरणा' ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्सा
 ति, एव पि 'नो होति च न च होति तथागतो पर मरणा' ति,
 मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति, 'नेव होति न न होति तथागतो पर
 20 मरणा' ति वा दिट्ठिया सति अत्थेव जाति पे० येसाह दिट्ठेव धम्मं
 निघात पञ्चापेमि।

- ७ "तस्मातिह, मालुक्यपुत्त, अब्याकत च मे अब्याकततो
 धारेथ, ब्याकत च मे ब्याकततो धारेथ। किं च, मालुक्यपुत्त,
 मया अब्याकत ? 'सस्सतो लोको' ति मालुक्यपुत्त, मया अब्याकत,
 25 'असस्सतो लोको' ति—मया अब्याकतं, 'अन्तवा लोको' ति—मया
 अब्याकत, 'अनन्तवा लोको' ति—मया अब्याकत, 'त जीव त
 सरीर' ति—मया अब्याकत, 'अञ्ज जीव अञ्ज सरीर' ति—मया
 अब्याकत, 'होति तथागतो पर मरणा' ति—मया अब्याकत, 'न
 होति तथागतो पर मरणा' ति—मया अब्याकत, 'होति च न च
 B 95 होति तथागतो पर मरणा' ति—मया अब्याकत, 'नेव होति न न
 30 होति तथागतो पर मरणा' ति—मया अब्याकत। कस्मा चेत,

मालुक्यपुत्त, मया अब्याकतं? न हेतं, मालुक्यपुत्त, अत्थसहित^१ न आदिब्रह्मचरियक न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति। तस्मा त मया अब्याकतं।

“किं च, मालुक्यपुत्त, मया ब्याकत? ‘इदं दुक्ख’ ति, मालुक्य- 5 पुत्त, मया ब्याकत, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति—मया ब्याकत, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति—मया ब्याकतं, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति—मया ब्याकत। कस्मा चेत्त, मालुक्यपुत्त, मया ब्याकत? एतं हि, मालुक्यपुत्त, अत्थसहित एतं आदिब्रह्मचरियक निब्बिदाय^२ विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय 10 संवत्तति। तस्मा त मया ब्याकत। तस्मातिह, मालुक्यपुत्त, अब्याकतं च मे अब्याकततो धारेथ, ब्याकतं च मे ब्याकततो धारेथा” ति।

R. 432

८ इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्मा मालुक्यपुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति।

15

—०—

१ अत्थसहित—स्या०। २ एतं निब्बिदाय—सी०, स्या०, रो०।

१४. महामालुक्यसुत्तं

§ १. पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि
— “भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु ।
भगवा एतदवोच — “धारेथ नो तुम्हे, भिक्खवे, मया देसितानि
5 पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानी” ति ?

एव वुत्ते, आयस्मा मालुक्यपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “अह
खो, भन्ते, धारेमि भगवता देसितानि पञ्चोरम्भागियानि संयो-
जनानी” ति ।

“यथा कथ पन त्व, मालुक्यपुत्त, धारेसि मया देसितानि
10 पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानी” ति ?

B 96

“सक्कायदिट्ठि खो अह, भन्ते, भगवता ओरम्भागिय संयो-
जन देसित धारेमि, विचिकिच्छ खो अह, भन्ते, भगवता ओरम्भा-
गिय संयोजन देसित धारेमि, सीलब्बतपरामास खो अह, भन्ते,
भगवता ओरम्भागिय संयोजनं देसित धारेमि, कामच्छन्द खो अह,
15 भन्ते, भगवता ओरम्भागिय संयोजन देसितं धारेमि, ब्यापाद खो
अह, भन्ते, भगवता ओरम्भागिय संयोजन देसित धारेमि । एव खो
अह, भन्ते, धारेमि भगवता देसितानि पञ्चोरम्भागियानि संयो-
जनानी” ति ।

“कस्स खो नाम त्व, मालुक्यपुत्त, इमानि^१ एव^२ पञ्चोरम्भा-
20 गियानि संयोजनानि देसितानि धारेसि ? ननु, मालुक्यपुत्त, अञ्ज-
तित्थिया परिब्बाजका इमिना तरुणूपमेन उपारम्भेन उपारम्भ-
स्सन्ति ? दहरस्स हि, मालुक्यपुत्त, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्य-

१ महामालुङ्क्यसुत्त — सी०, रो०, महामालुङ्क्योवादसुत्त — स्या० । २-२ मया
इमानि एव — स्या०, मया एव — सी०, रो० ।

कस्स सक्कायो ति पि न होति, कुतो पनस्स उप्पज्जिस्सति सक्काय-
 दिट्ठि ? अनुसेति त्वेवस्स सक्कायदिट्ठानुसयो । दहरस्स हि, मालुक्य-
 पुत्त, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स धम्मा ति पि न होति,
 कुतो पनस्स उप्पज्जिस्सति धम्मेसु विचिकिच्छा ? अनुसेति त्वेवस्स
 विचिकिच्छानुसयो । दहरस्स हि, मालुक्यपुत्त, कुमारस्स मन्दस्स 5
 उत्तानसेय्यकस्स सीला ति पि न होति, कुतो पनस्स उप्पज्जिस्सति
 सीलेसु सीलब्बतपरामासो ? अनुसेति त्वेवस्स सीलब्बतपरामासा-
 नुसयो । दहरस्स हि, मालुक्यपुत्त, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स
 कामा ति पि न होति, कुतो पनस्स उप्पज्जिस्सति कामेसु कामच्छन्दो ?
 अनुसेति त्वेवस्स कामरागानुसयो । दहरस्स हि, मालुक्यपुत्त, कुमारस्स 10
 मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स सत्ता ति पि न होति, कुतो पनस्स
 उप्पज्जिस्सति सत्तेसु ब्यापादो ? अनुसेति त्वेवस्स ब्यापादानुसयो ।
 ननु, मालुक्यपुत्त, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका इमिना तरुणूपमेन उपा-
 रम्भेन उपारम्भिस्सन्ती” ति ?

एव वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच — “एतस्स, 15
 भगवा, कालो, एतस्स, सुगत, कालो य भगवा पञ्चोरम्भागियानि
 सयोजनानि देसेय्य । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हानन्द, सुणाहि^१, साधुक मनसि करोहि, भासि-
 स्सामी” ति ।

“एव, भन्ते” ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि । 20
 भगवा एतदवोच —

§ २ ओरम्भागियसंयोजनपहानपटिपदा

२ “इधानन्द, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी 25
 अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसान अदस्सावी
 सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो सक्कायदिट्ठि-
 परियुट्ठितेन चेतसा विहरति सक्कायदिट्ठिपरेतेन, उप्पन्नाय च सक्काय-
 दिट्ठिया निस्सरण यथाभूत नप्पजानाति । तस्स सा सक्कायदिट्ठि
 थामगता अप्पटिविनीता ओरम्भागियं सयोजन । विचिकिच्छापरि-

१ सुणोहि — सी०, रो० ।

R. 434

- युद्धितेन चेतसा विहरति विचिकिच्छापरेतेन, उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति। तस्स सा विचिकिच्छा थामगता अप्पटिविनीता ओरम्भागिय संयोजनं। सीलब्बतपरामासपरियुद्धितेन चेतसा विहरति सीलब्बतपरामासपरेतेन, उप्पन्नस्स च
- 5 सीलब्बतपरामासस्स निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति। तस्स सो सीलब्बतपरामासो थामगतो अप्पटिविनीतो ओरम्भागिय संयोजनं। कामरागपरियुद्धितेन चेतसा विहरति कामरागपरेतेन, उप्पन्नस्स च कामरागस्स निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति। तस्स सो कामरागो थामगतो अप्पटिविनीतो ओरम्भागिय संयोजनं। ब्यापादपरियुद्धितेन
- 10 चेतसा विहरति ब्यापादपरेतेन, उप्पन्नस्स च ब्यापादस्स निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति। तस्स सो ब्यापादो थामगतो अप्पटिविनीतो ओरम्भागियं संयोजनं।

B. 98

- ३ “सुतवा च खो, आनन्द, अरियसावको अरियान दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो, सप्पुरिसान दस्सावी
- 15 सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न सक्कायदिट्ठिपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न सक्कायदिट्ठिपरेतेन, उप्पन्नाय च सक्कायदिट्ठिया निस्सरणं यथाभूतं पजानाति। तस्स सा सक्कायदिट्ठि सानुसया पहीयति^१। न विचिकिच्छापरियुद्धितेन चेतसा विहरति न विचिकिच्छापरेतेन, उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरणं यथाभूतं
- 20 पजानाति। तस्स सा विचिकिच्छा सानुसया पहीयति। न सीलब्बतपरामासपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न सीलब्बतपरामासपरेतेन, उप्पन्नस्स च सीलब्बतपरामासस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति। तस्स सो सीलब्बतपरामासो सानुसयो पहीयति। न कामरागपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न कामरागपरेतेन, उप्पन्नस्स च काम-
- 25 रागस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति। तस्स सो कामरागो सानुसयो पहीयति। न ब्यापादपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न ब्यापादपरेतेन, उप्पन्नस्स च ब्यापादस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति। तस्स सो ब्यापादो सानुसयो पहीयति।

४ “यो, आनन्द, मग्गो या पटिपदा पञ्चन्न ओरम्भागियानं

१. पहीयिस्सति – सी०।

सयोजनानं पहानाय त मग्ग त पटिपद अनागम्म पञ्चोरम्भागियानि
 सयोजनानि जस्सति वा दक्खति^१ वा पजहिस्सति वा ति—नेत ठान
 विज्जति । सेय्यथापि, आनन्द, महतो रुक्खस्स तिट्ठतो सारवतो तच्च
 अच्छेत्वा फेग्गु अच्छेत्वा सारच्छेदो भविस्सती ति—नेत ठान विज्जति,
 एवमेव खो, आनन्द, यो मग्गो या पटिपदा पञ्चन्न ओरम्भागियानि 5
 सयोजनानं पहानाय त मग्ग त पटिपद अनागम्म पञ्चोरम्भागियानि
 सयोजनानि जस्सति वा दक्खति वा पजहिस्सति वा ति—नेत ठान
 विज्जति ।

“यो च खो, आनन्द, मग्गो या पटिपदा पञ्चन्न ओरम्भा-
 गियानं संयोजनानं पहानाय त मग्ग त पटिपद आगम्म पञ्चोरम्भा- 10 R 435
 गियानि सयोजनानि जस्सति वा दक्खति वा पजहिस्सति वा ति—
 ठानमेत विज्जति । सेय्यथापि, आनन्द, महतो रुक्खस्स तिट्ठतो
 सारवतो तच्च छेत्वा फेग्गु छेत्वा सारच्छेदो भविस्सती ति—ठानमेत
 विज्जति, एवमेव खो, आनन्द, यो मग्गो या पटिपदा पञ्चन्न ओर-
 म्भागियानं सयोजनानं पहानाय त मग्ग त पटिपद आगम्म पञ्चो- 15
 रम्भागियानि सयोजनानि जस्सति वा दक्खति वा पजहिस्सति वा
 ति—ठानमेत विज्जति । सेय्यथापि, आनन्द, गङ्गा नदी पूरा उद-
 कस्स समतित्तिका काकपेय्या, अथ दुब्बलको पुरिसो आगच्छेय्य
 —‘अहं इमिस्सा गङ्गाय नदिया तिरियं बाहाय सोतं छेत्वा सोत्थिना
 पारं गच्छिस्सामी’ ति, सो न सक्कुणेय्य गङ्गाय नदिया तिरियं 20
 बाहाय सोतं छेत्वा सोत्थिना पारं गन्तु । एवमेव खो, आनन्द, येस
 केसञ्चि सक्कायनिरोधाय धम्मं देसियमाने चित्तं न पक्खन्दति नप्प-
 सीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति । सेय्यथापि सो दुब्बलको पुरिसो
 एवमेते^३ दट्ठब्बा । सेय्यथापि, आनन्द, गङ्गा नदी पूरा उदकस्स
 समतित्तिका काकपेय्या, अथ बलवा पुरिसो आगच्छेय्य —‘अहं 25
 इमिस्सा गङ्गाय नदिया तिरियं बाहाय सोतं छेत्वा सोत्थिना पारं
 गच्छिस्सामी’ ति, सो सक्कुणेय्य गङ्गाय नदिया तिरियं बाहाय सोतं
 छेत्वा सोत्थिना पारं गन्तु । एवमेव खो, आनन्द, येस केसञ्चि
 सक्कायनिरोधाय धम्मं देसियमाने चित्तं पक्खन्दति पसीदति

B 99

१ दक्खति—सी०, रो० । २ गच्छामी—सी०, रो० । ३ एवमेव ते—स्या० ।

सन्तिट्ठति विमुच्चति । सेय्यथापि सो बलवा पुरिसो एवमेते दट्ठब्बा ।

५ “कतमो चानन्द, मग्गो, कतमा पटिपदा पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान पहानाय ? इधानन्द, भिक्खु उपधिविवेका
 5 अकुसलान धम्मान पहाना^१ सब्बसो कायदुट्ठुल्लान पटिप्पस्सद्धिया विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम^२ ज्ञान^३ उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति रूपगत वेदनागत सञ्जागत सङ्खारगत विज्जाणगत ते धम्मे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो
 10 पलोकतो सुञ्जतो अनत्ततो समनुपस्सति । सो तेहि धम्मेहि चित्त पटिवापेति^४ । सो तेहि धम्मेहि चित्त पटिवापेत्वा अमताय धातुया चित्त उपसहरति — ‘एत सन्त एत पणीत यदिद सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो^५ विरागो निरोधो निब्बान’ ति । सो तत्थ ठितो आसवानं खय पापुणाति, नो चे आसवान खय पापु-
 15 णाति तेनेव धम्मरागेन ताय धम्मनन्दिया पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया ओपपातिको होति, तत्थ परिनिब्बायी, अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अय पि खो, आनन्द, मग्गो अय पटिपदा पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान पहानाय ।

“पुन च पर, आनन्द, भिक्खु वितक्कविचारान वूपसमा
 20 पे० दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति पे० ततिय ज्ञान पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति रूपगत वेदनागत सञ्जागत सङ्खारगत विज्जाणगत पे० अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अय पि खो, आनन्द, मग्गो अय पटिपदा पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान पहानाय ।

25 “पुन च पर, आनन्द, भिक्खु सब्बसो रूपसञ्ज्ञान समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञान अत्थङ्गमा^६ नानत्तसञ्ज्ञान अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति वेदनागत सञ्जागत सङ्खारगत विज्जाणगत

१ पहाना—सी० । २—२ पठमज्ज्ञान—सी० । ३ पटिवापेति—स्या० । ४ तण्हक्खयो—सी०, स्या०, रो० । ५ अत्थगमा—रो० ।

पे० अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका। अयं पि खो, आनन्द, मग्गो अयं पटिपदा पञ्चन्न ओरम्भागियानं सयोजनानं पहानाय।

“पुनं च परं, आनन्द, भिक्खुं सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्मं ‘अनन्तं विञ्जाणं’ ति विञ्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्जं विहरति। सो यदेव तत्थं होति वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खारगतं 5 विञ्जाणगतं पे० अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका। अयं पि खो, आनन्द, मग्गो अयं पटिपदा पञ्चन्न ओरम्भागियानं सयोजनानं पहानाय।

“पुनं च परं, आनन्द, भिक्खुं सब्बसो विञ्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्मं ‘नत्थि किञ्ची’ ति आकिञ्चञ्चायतनं उपसम्पज्जं 10 विहरति। सो यदेव तत्थं होति वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खारगतं विञ्जाणगतं पे० अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका। अयं पि खो, आनन्द, मग्गो अयं पटिपदा पञ्चन्न ओरम्भागियानं सयोजनानं पहानाया” ति।

R 437

§ ३. चेतोविमुक्ति पञ्जाविमुक्ति

६ “एसो चे, भन्ते, मग्गो एसो पटिपदा पञ्चन्न ओरम्भागियानं 15 सयोजनानं पहानाय, अथ किञ्चरहिं इधेकच्चे भिक्खू चेतोविमुत्तिनो एकच्चे भिक्खू पञ्जाविमुत्तिनो” ति ?

“एत्थं खो पनं तेसाहं, आनन्द, इन्द्रियवेमत्तं वदामी” ति।

७ इदमवोचं भगवा। अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति।

20

१५ भद्दालिसुत्तं

§ १. एकासनभोजने भद्दालिस्स अनुस्साहो

१ एव मे सुत। एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – “भिक्खवो” ति। “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु। भगवा एतदवोच – “अह खो, भिक्खवे, एकासनभोजन भुञ्जामि,
5 एकासनभोजन खो, अह, भिक्खवे, भुञ्जमानो अप्पाबाधत च सञ्जानामि अप्पातङ्कतं च लहुट्टान च बल च फासुविहार च। एथ, तुम्हे पि, भिक्खवे, एकासनभोजन भुञ्जथ, एकासनभोजन खो, भिक्खवे, तुम्हे पि भुञ्जमाना अप्पाबाधत च सञ्जानिस्सथ अप्पातङ्कत च लहुट्टान च बल च फासुविहार चा” ति। एव वुत्ते, आयस्मा
10 भद्दालि भगवन्त एतदवोच – “अह खो, भन्ते, न उस्सहामि एकासनभोजनं भुञ्जितु, एकासनभोजनञ्चिह मे, भन्ते, भुञ्जतो सिया कुक्कुच्च, सिया विप्पटिसारो” ति।

“तेन हि त्व, भद्दालि, यत्थ निमन्तितो अस्ससि तत्थ एकदेसं भुञ्जित्वा एकदेस नीहरित्वा पि भुञ्जेय्यासि। एव पि खो त्व,
15 भद्दालि, भुञ्जमानो एकासनो^१ यापेस्ससी” ति।

“एव पि खो अह, भन्ते, न उस्सहामि भुञ्जितु; एवं पि हि, भन्ते, भुञ्जतो सिया कुक्कुच्च, सिया विप्पटिसारो” ति।

अथ खो आयस्मा भद्दालि भगवता सिक्खापदे पञ्चापियमाने^२ भिक्खुसङ्घे सिक्खं समादियमाने अनुस्साह पवेदेसि। अथ
20 खो आयस्मा भद्दालि सब्बं त तेमास न भगवतो सम्मुखीभाव अदासि, यथा त सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी।

२ तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू भगवतो चीवरकम्मं करोन्ति – निट्ठितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन चारिक पक्क-

१ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। २ पञ्चापयमाने – सी०।

मिस्सती ति । अथ खो आयस्मा भद्दालि येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा तेहि भिक्खूहि सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ
साराणीय^१ वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो
आयस्मन्त भद्दालि ते भिक्खू एतदवोचु — “इद खो, आवुसो भद्दालि,
भगवतो चीवरकम्म करीयति । निट्ठितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन ५
चारिक पक्कमिस्सति । इद्धावुसो भद्दालि, एत देसक^२ साधुक
मनसि करोहि, मा ते पच्छा दुक्करतर अहोसी” ति ।

“एवमावुसो” ति खो आयस्मा भद्दालि तेस भिक्खून पटि-
स्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा
एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा भद्दालि भगवन्त १०
एतदवोच — “अच्चयो म, भन्ते, अच्चगमा यथाबाल यथामूब्ह
यथाअकुसल, योह भगवता सिक्खापदे पञ्जापियमाने भिक्खुसङ्घे
सिक्ख समादियमाने अनुस्साह पवेदेसि । तस्स मे, भन्ते, भगवा
अच्चय अच्चयतो पटिगण्हातु आयाति सवराया” ति ।

“तग्घ त्व, भद्दालि, अच्चयो अच्चगमा यथाबाल यथामूब्ह १५ B. 102
यथाअकुसल, य त्व मया सिक्खापदे पञ्जापियमाने भिक्खुसङ्घे
सिक्ख समादियमाने अनुस्साह पवेदेसि । समयो पि खो ते, भद्दालि,
अप्पटिविद्धो अहोसि — ‘भगवा खो सावत्थिय विहरति, भगवा पि
म जानिस्सति — भद्दालि नाम भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय अपरि-
पूरकारी’ ति । अय पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटिविद्धो अहोसि । २०
समयो पि खो ते, भद्दालि, अप्पटिविद्धो अहोसि — ‘सम्बहुला खो
भिक्खु सावत्थिय वस्स उपगता, ते पि म जानिस्सन्ति — भद्दालि
नाम भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी’ ति । अय पि खो
ते भद्दालि समयो अप्पटिविद्धो अहोसि । समयो पि खो ते, भद्दालि,
अप्पटिविद्धो अहोसि — ‘सम्बहुला खो भिक्खुनियो सावत्थिय वस्स २५
उपगता, ता पि म जानिस्सन्ति — भद्दालि नाम भिक्खु सत्थुसासने
सिक्खाय अपरिपूरकारी’ ति । अय पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटि-
विद्धो अहोसि । समयो पि खो ते, भद्दालि, अप्पटिविद्धो अहोसि
— ‘सम्बहुला खो उपासका सावत्थिय पटिवसन्ति, ते पि मं जानि-

१ सारणीय — म० । २ दोसक — म०, देस — स्या० ।

स्सन्ति — भद्दालि नाम भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी’
 ति । अयं पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटिविद्धो अहोसि । समयो
 पि खो ते, भद्दालि, अप्पटिविद्धो अहोसि — ‘सम्बहुला खो उपासिका
 सावत्थियं पटिवसन्ति, तां पि म जानिस्सन्ति — भद्दालि नाम भिक्खु
 ५ सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी’ ति । अयं पि खो ते, भद्दालि,
 समयो अप्पटिविद्धो अहोसि । समयो पि खो ते, भद्दालि, अप्पटिविद्धो
 अहोसि — ‘सम्बहुला खो नानातिथिया समणब्राह्मणा सावत्थियं
 वस्स उपगता, ते पि म जानिस्सन्ति — भद्दालि नाम भिक्खु समणस्स
 गोतमस्स सावको थेरञ्जतरो सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी’
 १० ति । अयं पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटिविद्धो अहोसी” ति ।

• “अच्चयो म, भन्ते, अच्चगमा यथाबालं यथामूब्धं यथा-
 अकुसलं, योहं भगवता सिक्खापदे पञ्जापियमाने भिक्खुसङ्घे सिक्खं
 समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसि । तस्स मे, भन्ते, भगवा अच्चयं
 अच्चयतो पटिगण्हातुं आयति सवराया” ति ।

15 “तग्घं त्वं, भद्दालि, अच्चयो अच्चगमा यथाबालं यथामूब्धं
 यथाअकुसलं, यं त्वं मया सिक्खापदे पञ्जापियमाने, भिक्खुसङ्घे
 सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसि । तं किं मञ्जसि, भद्दालि,
 इधस्स भिक्खु उभतोभागविमुत्तो, तमहं एव वदेय्यं — ‘एहि मे त्वं,
 भिक्खु, पङ्के सङ्कमो होही” ति, अपि नु खो सो सङ्कमेय्यं वा
 20 अञ्जेन वा कायं सन्नमेय्यं, ‘नो’ ति वा वदेय्या” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, भद्दालि, इधस्स भिक्खु पञ्जाविमुत्तो
 कायसक्खिं^१ दिट्ठिप्पत्तो सद्धाविमुत्तो धम्मानुसारी सद्धानुसारी, तमहं
 एव वदेय्यं — ‘एहि मे त्वं, भिक्खु, पङ्के सङ्कमो होही” ति, अपि नु
 25 खो सो सङ्कमेय्यं वा अञ्जेन वा कायं सन्नमेय्यं, ‘नो’ ति वा
 वदेय्या” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, भद्दालि, अपि नु त्वं, भद्दालि, तस्मिं समये

१ पटिगण्हातु — सी०, रो० । २ होती — स्या० । ३ कायसक्खी — स्या०, रो० ।

उभतोभागविमुत्तो वा होसि पञ्जाविमुत्तो वा कायसक्खि वा दिट्ठि-
प्पत्तो वा सद्धाविमुत्तो वा धम्मानुसारी वा सद्धानुसारी वा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“ननु त्व, भद्दालि, तस्मि समये रित्तो तुच्छो अपरद्धो” ति ?

“एव, भन्ते । अच्चयो म, भन्ते, अच्चगमा यथाबाल 5
यथामूळ्ह यथाअकुसल, योह भगवता सिक्खापदे पञ्जापियमाने
भिक्षुसङ्घे सिक्ख समादियमाने अनुस्साह पवेदेसि । तस्स मे, भन्ते,
भगवा अच्चय अच्चयतो पटिग्गण्हातु आयति सवराया” ति ।

“तग्घ त्व, भद्दालि, अच्चयो अच्चगमा यथाबाल यथामूळ्ह
यथाअकुसल, य त्व मया सिक्खापदे पञ्जापियमाने भिक्षुसङ्घे 10
सिक्ख समादियमाने अनुस्साह पवेदेसि । यतो च खो त्व, भद्दालि,
अच्चय अच्चयतो दिस्वा यथाधम्म पटिकरोसि, त ते मयं
पटिग्गण्हाम । वुद्धिहेसा, भद्दालि, अरियस्स विनये यो अच्चय
अच्चयतो दिस्वा यथाधम्म पटिकरोति, आयति सवर आपज्जति ।

§ २. सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारी

३. “इध, भद्दालि, एकच्चो भिक्षु सत्थुसासने सिक्खाय’ 15
अपरिपूरकारी होति । तस्स एव होति — ‘यन्नूनाह विवित्त सेनासन
भजेय्य अरञ्ज रुक्खमूल पब्बत कन्दर गिरिगुह सुसान वनपत्थ
अब्भोकास पलालपुञ्ज । अप्पेव नामाह उत्तरिमनुस्सधम्मा’
अलमरियञ्जाणदस्सनविसेस सच्छिकरेय्य’ ति । सो विवित्त सेनासन
भजति अरञ्ज रुक्खमूल पब्बत कन्दर गिरिगुह सुसान वनपत्थ 20 B 104
अब्भोकास पलालपुञ्ज । तस्स तथावूपकट्टस्स विहरतो सत्था पि
उपवदति, अनुविच्च पि विञ्जू सन्नह्यचारी उपवदन्ति, देवता पि
उपवदन्ति, अत्ता पि अत्तान उपवदति । सो सत्थारा पि उपवदितो,
अनुविच्च पि विञ्जूहि सन्नह्यचारीहि उपवदितो, देवताहि पि उप-
वदितो, अत्तना पि अत्तान’ उपवदितो न उत्तरिमनुस्सधम्मा 25
अलमरियञ्जाणदस्सनविसेस सच्छिकरोति । त किस्स हेतु ? एवञ्हेत,’
भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारिस्स ।

१ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ उत्तरि०—स्या०, रो० । ३ अत्ता—स्या० ।

४ एवञ्हि त—म० ।

R. 441

- ४ “इध पन, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारी होति। तस्स एव होति—‘यन्नूनाह विवित्त सेनासन भजेय्य अरञ्ज रुक्खमूल पब्बत कन्दर गिरिगुह सुसान वनपत्थ अब्भोकास पलालपुञ्ज। अप्पेव नामाह उत्तरिमनुस्सधम्मा अल-
 5 मरियजाणदस्सनविसेस सच्छिक्खरेय्य’ ति। सो विवित्त सेनासन भजति अरञ्ज रुक्खमूल पब्बत कन्दर गिरिगुह सुसान वनपत्थ अब्भोकास पलालपुञ्ज। तस्स तथावूपकट्टस्स विहरतो सत्था पि न उपवदति, अनुविच्च पि विञ्जू सब्रह्मचारी न उपवदन्ति, देवता पि न उपवदन्ति, अत्ता पि अत्तान न उपवदति। सो सत्थारा पि
 10 अनुपवदितो, अनुविच्च पि विञ्जूहि सब्रह्मचारीहि अनुपवदितो, देवताहि पि अनुपवदितो, अत्तना पि अत्तान अनुपवदितो उत्तरि-
 मनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं सच्छिक्खरोति। सो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम^१ ज्ञान^२ उपसम्पज्ज विहरति। त किस्स हेतु?
 15 एवञ्हेत, भद्दालि, होति यथा त सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स।

५ “पुन च पर, भद्दालि, भिक्खु वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति। त किस्स हेतु? एवञ्हेत, भद्दालि, होति यथा त सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स।

B 105

- 20 “पुन च पर, भद्दालि, भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति, सतो च सम्पजानो सुख च कायेन पटिसवेदेति, य त अरिया आचिक्खन्ति—‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति। त किस्स हेतु? एवञ्हेत, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स।

- 25 “पुन च पर, भद्दालि, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना^३ पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा^३ अदुक्खमसुख उपेक्खासतिपारिसुद्धि चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति। त किस्स हेतु? एवञ्हेत, भद्दालि, होति यथा त सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स।

“सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेञ्जप्पत्ते^१ पुब्बेनिवासानुस्सरति, सेय्यथीद – एक पि जाति द्वे पि जातियो पे० इति साकार सउद्देस अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति। त किस्स हेतु? एवञ्हेत, भद्दालि, होति यथा त सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स।

R 442

“सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेञ्जप्पत्ते सत्तान चुतूपपातजाणाय चित्त अभिनिन्नामेति। सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति – ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता पे० विनिपात निरय उपपन्ना, इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता पे० सुगति सग्ग लोक उपपन्ना’ ति इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन पे० यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति। त किस्स हेतु? एवञ्हेत, भद्दालि, होति यथा त सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेञ्जप्पत्ते आसवान खयजाणाय चित्त अभिनिन्नामेति। सो ‘इदं दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति, ‘इमे आसवा’ ति यथाभूत पजानाति ‘अय आसवसमुदयो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय आसवनिरोधो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति। तस्स एव जानतो एव पस्सतो कामासवा पि चित्त विमुच्चति,^२ भवासवा पि चित्त विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्त विमुच्चति। विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण होति। ‘खीणा जाति,

१ आनेज्जप्पत्ते – सी०, रो०। २ एत्थ ‘दिट्ठासवा पि चित्त विमुच्चति’ इति अधिको पाठो स्या० पोत्थके अत्थि।

20 B 106

25

वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति ।
त किस्स हेतु ? एवञ्हेत, भद्दालि, होति यथा त सत्थुसासने
सिक्खाय परिपूरकारिस्सा" ति ।

§ ३. आपत्तिबहुला च अनापत्तिबहुला च

६ एवं वुत्ते, आयस्मा भद्दालि भगवन्त एतदवोच—“को
५ नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो येन मिधेकच्च भिक्खु पसय्ह'
पसय्ह' कारण करोन्ति ? को पन, भन्ते, हेतु, को पच्चयो येन
मिधेकच्च भिक्खु नो तथा पसय्ह पसय्ह कारण करोन्ती" ति ?

“इध, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु अभिण्हापत्तिको होति
आपत्तिबहुलो । सो भिक्खूहि वुच्चमानो अञ्जेनञ्ज पटिचरति,
१० बहिद्धा कथ अपनामेति, कोप च दोस च अप्पच्चय च पातुकरोति,
न सम्मा वत्तति, न लोम पातेति, न नेत्थार वत्तति, 'येन सङ्खो
अत्तमनो होति त करोमी' ति नाह । तत्र, भद्दालि, भिक्खून एव
होति—अय खो, आवुसो, भिक्खु अभिण्हापत्तिको आपत्तिबहुलो ।
सो भिक्खूहि वुच्चमानो अञ्जेनञ्ज पटिचरति, बहिद्धा कथ अप-
१५ नामेति, कोप च दोस च अप्पच्चय च पातुकरोति, न सम्मा वत्तति,
न लोम पातेति, न नेत्थार वत्तति, 'येन सङ्खो अत्तमनो होति त
करोमी' ति नाह । साधु वतायस्मन्तो इमस्स भिक्खुनो तथा तथा
उपपरिक्खथ यथास्सिद' अधिकरणं न खिप्पमेव वूपसमेय्या ति ।
तस्स खो एव, भद्दालि, भिक्खुनो भिक्खू तथा तथा उपपरिक्खन्ति
२० यथास्सिद अधिकरण न खिप्पमेव वूपसम्मति ।

R, 443

B 107 25

७ “इध पन, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु अभिण्हापत्तिको
होति आपत्तिबहुलो । सो भिक्खूहि वुच्चमानो नाञ्जेनञ्ज पटि-
चरति, बहिद्धा कथ न अपनामेति, न कोप च दोस च अप्पच्चय
च पातुकरोति, सम्मा वत्तति, लोम पातेति, नेत्थार वत्तति, 'येन
सङ्खो अत्तमनो होति त करोमी' ति आह । तत्र, भद्दालि, भिक्खून
एव होति—अय खो, आवुसो, भिक्खु अभिण्हापत्तिको आपत्ति-
बहुलो । सो भिक्खूहि वुच्चमानो नाञ्जेनञ्ज पटिचरति, बहिद्धा कथ
न अपनामेति, न कोप च दोस च अप्पच्चय च पातुकरोति, सम्मा

वत्तति, लोम पातेति, नेत्थार वत्तति, 'येन सङ्खो अत्तमनो होति त करोमी' ति आह। साधु वतायस्मन्तो, इमस्स भिक्खुनो तथा तथा उपपरिक्खथ यथास्सिद अधिकरण खिप्पमेव वूपसमेय्या ति। तस्स खो एव, भद्दालि, भिक्खुनो भिक्खू तथा तथा उपपरिक्खन्ति यथास्सिद अधिकरण खिप्पमेव वूपसम्मति।

5

८ "इध, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु अधिच्चापत्तिको होति अनापत्तिबहुलो। सो भिक्खूहि वुच्चमानो अञ्जेनञ्ज पटिचरति, बहिद्धा कथ अपनामेति, कोप च दोस च अप्पच्चय च पातुकरोति, न सम्मा वत्तति, न लोम पातेति, न नेत्थार वत्तति, 'येन सङ्खो अत्तमनो होति त करोमी' ति नाह। तत्र, भद्दालि, भिक्खून एव होति — अय खो, आवुसो, भिक्खु अधिच्चापत्तिको अनापत्तिबहुलो। सो भिक्खूहि वुच्चमानो अञ्जेनञ्ज पटिचरति, बहिद्धा कथ अपनामेति, कोप च दोस च अप्पच्चय च पातुकरोति, न सम्मा वत्तति, न लोम पातेति, न नेत्थार वत्तति, 'येन सङ्खो अत्तमनो होति त करोमी' ति नाह। साधु वतायस्मन्तो, इमस्स भिक्खुनो तथा तथा उपपरिक्खथ यथास्सिद अधिकरण न खिप्पमेव वूपसमेय्या ति। तस्स खो एव,^१ भद्दालि, भिक्खुनो भिक्खू तथा तथा उपपरिक्खन्ति यथास्सिद अधिकरण न खिप्पमेव वूपसम्मति।

10

15

R 444

९ "इध पन, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु अधिच्चापत्तिको होति अनापत्तिबहुलो। सो भिक्खूहि वुच्चमानो नाञ्जेनञ्ज पटिचरति, न बहिद्धा कथ अपनामेति, न कोप च न दोस च अप्पच्चय च पातुकरोति, सम्मा वत्तति, लोमं पातेति, नेत्थार वत्तति, 'येन सङ्खो अत्तमनो होति त करोमी' ति आह। तत्र, भद्दालि, भिक्खून एव होति — अय खो, आवुसो, भिक्खु अधिच्चापत्तिको अनापत्तिबहुलो। सो भिक्खूहि वुच्चमानो नाञ्जेनञ्ज पटिचरति, न बहिद्धा कथ अपनामेति, न कोप च न दोस च अप्पच्चय च पातुकरोति, सम्मा वत्तति, लोम पातेति, नेत्थार वत्तति, 'येन सङ्खो अत्तमनो होति त करोमी' ति आह। साधु वतायस्मन्तो, इमस्स भिक्खुनो तथा तथा उपपरिक्खथ यथास्सिद अधिकरण खिप्पमेव वूपसमेय्या ति।

20

25

B 108

तस्स खो एव, भद्दालि, भिक्खुनो भिक्खू तथा तथा उपपरिक्खन्ति यथास्सिद अधिकरण खिप्पमेव वूपसम्मति ।

१० “इध, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु सद्धामत्तकेन वहति पेममत्तकेन । तत्र, भद्दालि, भिक्खून एव होति — ‘अय खो, आवुसो, भिक्खु सद्धामत्तकेन वहति पेममत्तकेन । सचे मय इमं भिक्खु पसय्ह पसय्ह कारण करिस्साम — मा य पिस्स त सद्धामत्तक पेममत्तकं तम्हा पि परिहायी’ ति । सेय्यथापि, भद्दालि, पुरिसस्स एक चक्खु, तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता त एक चक्खु रक्खेय्यु — ‘मा य पिस्स त एक चक्खु तम्हा पि परिहायी’ ति, एवमेव खो, भद्दालि, इधेकच्चो भिक्खु सद्धामत्तकेन वहति पेममत्तकेन । तत्र, भद्दालि, भिक्खून एव होति — ‘अय खो, आवुसो, भिक्खु सद्धामत्तकेन वहति पेममत्तकेन । सचे मय इमं भिक्खु पसय्ह पसय्ह कारण करिस्साम — मा य पिस्स त सद्धामत्तक पेममत्तक तम्हा पि परिहायी’ ति । अय खो, भद्दालि, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्च भिक्खु नो तथा पसय्ह पसय्ह कारण करोन्ती” ति ।

§ ४. अस्साजानीयूपमो भिक्खु

R 445

११ “को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो येन पुब्बे अप्पतरानि चेव सिक्खापदानि अहेसु बहुतरा च भिक्खू अञ्जाय सण्ठहिसु ? को पन, भन्ते, हेतु, को पच्चयो येन एतरहि बहुतरानि चेव सिक्खापदानि होन्ति अप्पतरा च भिक्खू अञ्जाय सण्ठहन्ती” ति ?

२० “एवमेत, भद्दालि, होति सत्तेसु हायमानेसु, सद्धम्मे अन्तर-धायमाने, बहुतरानि चेव सिक्खापदानि होन्ति अप्पतरा च भिक्खू अञ्जाय सण्ठहन्ती ति । न ताव, भद्दालि, सत्था सावकान सिक्खापद पञ्जापेति याव न इधेकच्चे आसवट्टानीया धम्मा सद्धे पातुभवन्ति । यतो च खो, भद्दालि, इधेकच्चे आसवट्टानीया धम्मा सद्धे पातुभवन्ति, २५ अथ सत्था सावकान सिक्खापद पञ्जापेति तेस येव आसवट्टानीयान धम्मान पटिघाताय । न ताव, भद्दालि, इधेकच्चे आसवट्टानीया धम्मा सद्धे पातुभवन्ति याव न सद्धो महत्त पत्तो होति । यतो च खो, भद्दालि, सद्धो महत्त पत्तो होति, अथ इधेकच्चे आसवट्टानीया धम्मा सद्धे पातुभवन्ति । अथ सत्था सावकान सिक्खापद पञ्जापेति

B 109

तेस येव आसवट्ठानीयानं धम्मान पटिघाताय । न ताव, भद्दालि,
इधेकच्चै आसवट्ठानीया धम्मा सङ्खे पातुभवन्ति याव न सङ्खो
लाभगं पत्तो होति, यसग्ग पत्तो होति, बाहुसच्चं पत्तो होति,
रत्तञ्जुत पत्तो होति । यतो च खो, भद्दालि, सङ्खो रत्तञ्जुत पत्तो
होति, अथ इधेकच्चै आसवट्ठानीया धम्मा सङ्खे पातुभवन्ति, अथ 5
सत्था सावकान सिक्खापद पञ्जापेति तेस येव आसवट्ठानीयान
धम्मान पटिघाताय ।

१२. “अप्पका खो तुम्हें, भद्दालि, तेन समयेन अहुवत्थ
यदा खो अह आजानीयसुसूपम धम्मपरियाय देसेसि । त सरसि
भद्दाली” ति ?

10

“नो हेत, भन्ते” ।

“तत्र, भद्दालि, क हेतु पच्चेसी” ति ?

“सो हि नूनाह, भन्ते, दीघरत्त सत्थुसासने सिक्खाय अपरि-
पूरकारी अहोसि” ति ।

“न खो, भद्दालि, एसेव हेतु, एस पच्चयो । अपि च मे 15
त्व, भद्दालि, दीघरत्त चेतसा चेतोपरिच्च विदितो — ‘न चाय
मोघपुरिसो मया धम्मे देसियमाने अट्ठि कत्वा मनसि कत्वा
सब्बचेतसो समन्नाहरित्वा ओहितसोतो धम्म सुणाती’ ति । अपि च ते
अह, भद्दालि, आजानीयसुसूपम धम्मपरियाय देसिस्सामि । त
सुणाहि, साधुक मनसि करोहि, भासिस्सामी” ति । “एव, भन्ते” 20
ति खो आयस्मा भद्दालि भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

R 446

१३ “सेय्यथापि, भद्दालि, दक्खो अस्सदमको भद्र अस्सा-
जानीय लभित्वा पठमेनेव मुखाधाने कारण कारेति । तस्स मुखाधाने
कारण कारियमानस्स होन्ति येव विसूकायितानि विसेवितानि
विप्फेन्दितानि कानिचि कानिचि, यथा त अकारितपुब्ब कारण 25
कारियमानस्स । सो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा तस्मि ठाने
परिनिब्बायति । यतो खो, भद्दालि भद्रो अस्साजानीयो अभिण्ह-
कारणा अनुपुब्बकारणा तस्मि ठाने परिनिब्बुतो होति, तमेन अस्स-
दमको उत्तरि कारण कारेति युगाधाने । तस्स युगाधाने कारण
कारियमानस्स होन्ति येव विसूकायितानि विसेवितानि विप्फेन्दितानि 30

कानिचि कानिचि यथा त अकारितपुब्ब कारण कारियमानस्स ।
 सो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा तस्मि ठाने परिनिब्बायति ।
 यतो खो, भद्दालि, भद्रो अस्साजानीयो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा
 तस्मि ठाने परिनिब्बुतो होति, तमेन अस्सदमको उत्तरि कारण
 ५ कारेति अनुत्तमे मण्डले खुरकासे^१ धावे दवत्ते^२ राजगुणे राजवसे
 उत्तमे जवे उत्तमे हये उत्तमे साखल्ये । तस्स उत्तमे जवे उत्तमे हये
 उत्तमे साखल्ये कारण कारियमानस्स होन्ति येव विसूकायितानि
 विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि यथा त अकारितपुब्ब
 कारणं कारियमानस्स । सो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा तस्मि
 १० ठाने परिनिब्बायति । यतो खो, भद्दालि, भद्रो अस्साजानीयो अभिण्ह-
 कारणा अनुपुब्बकारणा तस्मि ठाने परिनिब्बुतो होति, तमेन
 अस्सदमको उत्तरि वण्णिय च पाणिय^३ च अनुप्पवेच्छति । इमेहि
 खो, भद्दालि, दसहज्जेहि समन्नागतो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो
 होति राजभोग्गो रज्जो अङ्गन्तेव^४ सङ्ख्य^५ गच्छति ।

१५ “एवमेव खो, भद्दालि, दसहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु
 आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तर
 पुञ्जक्खेत्तं लोकस्स । कतमेहि दसहि ? इध, भद्दालि, भिक्खु
 असेखाय^६ सम्मादिट्ठिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासङ्कप्पेन
 समन्नागतो होति, असेखाय सम्मावाचाय समन्नागतो होति, असेखेन
 २० सम्माकम्मन्तेन समन्नागतो होति, असेखेन सम्माआजीवेन समन्नागतो
 होति, असेखेन सम्मावायामेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्मा-
 सतिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासमाधिना समन्नागतो होति,
 असेखेन सम्माज्जाणेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्माविमुत्तिया
 समन्नागतो होति — इमेहि खो, भद्दालि, दसहि धम्मेहि समन्नागतो
 २५ भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो
 अनुत्तर पुञ्जक्खेत्तं लोकस्सा” ति ।

१४. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा भद्दालि भगवतो
 भासितं अभिनन्दी ति ।

—*—

१. खुरकाये — सी०, रो० । २. रवत्थे — सी०, स्या०, रो० । ३. वलिय — सी०, रो० ;
 वलियं — स्या० । ४. अङ्गन्तेव — स्या० । ५. सङ्ख्य — सी०, रो० । ६. असेक्खाय — सी० ।

१६. लटुकिकोपमसुत्तं

§ १. उदायिस्स भगवति पसादो

१ एव मे सुत । एक समय भगवा अङ्गुत्तरापेसु विहरति
आपण नाम अङ्गुत्तरापान निगमो । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय^१
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय आपण पिण्डाय पाविसि । आपणे
पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो येनञ्जतरो वनसण्डो
तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय । त वनसण्ड अज्झोगाहेत्वा^२ अञ्जतरस्मि 5
रुक्खमूले दिवाविहार निसीदि । आयस्मा पि खो उदायी^३ पुब्बण्हसमय
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय आपण पिण्डाय पाविसि । आपणे
पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो येन सो वनसण्डो
तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय । त वनसण्ड अज्झोगाहेत्वा अञ्जतरस्मिं
रुक्खमूले दिवाविहार निसीदि । अथ खो आयस्मतो उदायिस्स 10
रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स^४ एव चेतसो परिवितक्को उदपादि –
“बहुन्न^५ वत नो भगवा दुक्खधम्मान अपहत्ता, बहुन्न वत नो भगवा
सुखधम्मान उपहत्ता, बहुन्न वत नो भगवा अकुसलान धम्मानं
अपहत्ता, बहुन्न वत नो भगवा कुसलान धम्मान उपहत्ता” ति ।

अथ खो आयस्मा उदायी सायण्हसमय^६ पटिसल्लाना वुट्ठितो 15
येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा
एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा उदायी भगवन्त
एतदवोच – “इध मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एव
चेतसो परिवितक्को उदपादि – ‘बहुन्न वत नो भगवा दुक्खधम्मानं
अपहत्ता, बहुन्न वत नो भगवा सुखधम्मान उपहत्तां, बहुन्न वत नो 20
भगवा अकुसलान धम्मान अपहत्ता, बहुन्न वत नो भगवा कुसलान
धम्मानं उपहत्ता’ ति । मय हि, भन्ते, पुब्बे साय चेव भुञ्जाम पातो च

१. पुब्बण्हसमय – रो० । २. अज्झोगाहित्वा – रो०, अज्झोगहेत्वा – सी०, स्या० ।
३. उदायि – सी० । ४. पटिसल्लीनस्स – सी०, रो० । ५. बहून् – म० । ६. सायण्हसमय
– रो०, म० ।

दिवा च विकाले । अहु खो सो, भन्ते समयो य भगवा भिक्खू
 आमन्तेसि — ‘इद्ध तुम्हे, भिक्खवे, एव दिवाविकालभोजन पजहथा’
 ति । तस्स मय्ह, भन्ते, अहुदेव’ अञ्जथत्त, अहुदेव दोमनस्स — ‘य
 पि नो सद्धा गहपतिका दिवा विकाले पणीत खादनीय भोजनीय
 5 देन्ति तस्स पि नो भगवा प्हानमाह, तस्स पि नो सुगतो
 पटिनिस्सग्गमाहा’ ति । ते मय, भन्ते, भगवति पेम च गारव च
 हिरि च ओत्तप्प च सम्पस्समाना एव त दिवाविकालभोजन
 पजहिम्हा । ते मय, भन्ते, साय चेव भुञ्जाम पातो च । अहु
 खो सो, भन्ते, समयो य भगवा भिक्खू आमन्तेसि — ‘इद्ध तुम्हे,
 10 भिक्खवे, एक रत्ति विकालभोजन पजहथा’ ति । तस्स मय्ह,
 भन्ते, अहुदेव अञ्जथत्तं अहुदेव दोमनस्स — ‘य पि नो इमेस
 द्विन्नं भत्तान पणीतसङ्घाततर तस्स पि नो भगवा प्हानमाह, तस्स
 पि नो सुगतो पटिनिस्सग्गमाहा’ ति । भूतपुब्ब, भन्ते, अञ्जतरो
 पुरिसो दिवा सूपेय्य लभित्वा’ एवमाह — ‘हन्द च इम निक्खिपथ,
 15 साय सब्बेव समग्गा भुञ्जिस्सामा’ ति । या काचि, भन्ते, सङ्घतियो
 सब्बा ता रत्तिं, अप्पा दिवा । ते मयं, भन्ते, भगवति पेम च
 गारव च हिरि च ओत्तप्पं च सम्पस्समाना एव त रत्ति विकाल-
 भोजनं पजहिम्हा । भूतपुब्ब, भन्ते, भिक्खू रत्तन्धकारतिमिसाय
 पिण्डाय चरन्ता चन्दनिक पि पविसन्ति, ओलिगल्ले^१ पि पपतन्ति,
 20 कण्टकावाट^२ पि आरोहन्ति, सुत्त पि गावि आरोहन्ति, माणवेहि^३ पि
 समागच्छन्ति कतकम्मेहि पि अकतकम्मेहि पि, मातुगामो पि ते
 असद्धम्मेन निमन्तेति । भूतपुब्बाह, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसाय
 पिण्डाय चरामि । अद्दसा खो म, भन्ते, अञ्जतरा इत्थी^४ विज्जन्त-
 रिकाय भाजन धोवन्ती । दिस्वा मं भीता विस्सरमकासि — ‘अब्भुम्मे’^५
 25 पिसाचो वत म’ ति ! एव वुत्ते, अह, भन्ते, त इत्थि एतदवोच —
 ‘नाहं, भगिनि, पिसाचो, भिक्खु पिण्डाय ठितो’ ति ।

‘भिक्खुस्स आतुमारी’, भिक्खुस्स मातुमारी’ ! वर ते,

१ अहु—सी०, रो० । २ लभित्वा पजापति—स्या० । ३ ओलिगल्ले—स्या०,
 रो० । ४ कण्टकवट्ट—सी०, रो०; कण्टकराजि—स्या० । ५ मानवेहि—सी०, रो० ।
 ६ इत्थि—सी० । ७ अब्भुम्मे—म० । ८ आतु मारि—स्या०, रो०; आतुमारि—
 सी० । ९ मातु मारि—स्या०, रो०, मातुमारि—सी० ।

भिक्षु, तिण्हेन गोविकन्तनेन^१ कुच्छि परिकन्तो, न त्वेव वरं^२ यं रत्तन्धकारतिमिसायं कुच्छिहेतु पिण्डाय चरसी^३ ति।

“तस्स मय्हं, भन्ते, तदनुस्सरतो एवं होति — ‘बहुन्नं वत नो भगवा दुक्खधम्मानं अपहत्ता, बहुन्नं वत नो भगवा सुखधम्मानं उपहत्ता; बहुन्नं वत नो भगवा अकुसलानं धम्मानं अपहत्ता, 5 बहुन्नं वत नो भगवा कुसलानं धम्मानं उपहत्ता’ ति।

§ २. मोघपुरिसानं सिक्खाकामानं च नानाकरणं

२. “एवमेव पनुदायि, इधेकच्चे मोघपुरिसा ‘इदं पज-
हथा’ ति मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु — ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स
ओरमत्तकस्स अधिसल्लिखतेवायं समणो’ ति। ते तं चेव नप्पजहन्ति,
मयि च अप्पच्चयं उपट्ठापेन्ति^४। ये च भिक्षू सिक्खाकामा तेसं 10 B. 113
तं, उदायि, होति बलवं बन्धनं, दब्धं बन्धनं, थिरं बन्धनं, अपूतिकं
बन्धनं, थूलो^५, कलिङ्गरो^६ — सेय्यथापि, उदायि, लटुकिका^७ सकुणिका
पूतिलताय बन्धनेन बद्धा^८ तत्थेव वधं वा बन्धं वा मरणं वा
आगमेति। यो नु खो, उदायि, एवं वदेय्य — ‘येन सा लटुकिका
सकुणिका पूतिलताय बन्धनेन बद्धा तत्थेव वधं वा बन्धं वा मरणं 15
वा आगमेति, तं हि तस्सा अबलं बन्धनं, दुब्बलं बन्धनं, पूतिकं
बन्धनं, असारकं बन्धनं’ ति; सम्मा नु खो सो, उदायि, वदमानो
वदेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते। येन सा, भन्ते, लटुकिका सकुणिका
पूतिलताय बन्धनेन बद्धा तत्थेव वधं वा बन्धं वा मरणं वा 20
आगमेति, तं हि तस्सा बलवं बन्धनं, दब्धं बन्धनं, थिरं बन्धनं
अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो” ति।

“एवमेव खो, उदायि, इधेकच्चे मोघपुरिसा ‘इदं पजहथा’ ति
मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु — ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओर-
मत्तकस्स अधिसल्लिखतेवायं समणो’ ति ? ते तं चेव नप्पजहन्ति, मयि 25
च अप्पच्चयं उपट्ठापेन्ति। ये च भिक्षू सिक्खाकामा तेसं तं, उदायि,

१. गोविकन्तनेन — सी०, रो०। २. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। ३. या — सी०,
रो०। ४. चरसा — सी०, रो०। ५. उपट्ठपेन्ति — स्या०। ६. थूलो — सी०। ७. कलि-
ङ्गरो — स्या०, रो०। ८. लडुकिका — स्या०। ९. बन्धा — स्या०।

होति बलव बन्धनं, दब्ध बन्धनं, थिर बन्धन, अपूतिक बन्धन, थूलो, कलिङ्गरो ।

R 450

३ “इध पनुदायि, एकच्चे कुलपुत्ता ‘इद पजहथा’ ति मया वुच्चमाना ते एवमाहसु – ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओरमत्तकस्स पहातब्बस्स यस्स नो भगवा पहानमाह, यस्स नो सुगतो पटिनिस्सग्गमाहा’ ति ? ते त चेव पजहन्ति, मयि च न अप्पच्चय उपट्ठापेन्ति । ये च भिक्खू सिक्खाकामा ते त पहाय अप्पोस्सुक्का पन्नलोमा परदवुत्ता^१ मिगभूतेन चेतसा विहरन्ति । तेस त, उदायि, होति अबल बन्धनं, दुब्बल बन्धनं, पूतिक बन्धन, असारक बन्धन –
 10 सेय्यथापि, उदायि, रज्जो नागो ईसादन्तो उरुब्बहवा^२ अभिजातो सङ्गामावचरो दब्धेहि वरत्तेहि^३ बन्धनेहि बद्धो ईसकं येव काय सन्नामेत्वा तानि बन्धनानि सञ्छिन्दित्वा सम्पदालेत्वा^४ येन काम पक्कमति । यो नु खो, उदायि, एव वदेय्य – ‘येहि सो रज्जो नागो ईसादन्तो उरुब्बहवा अभिजातो सङ्गामावचरो दब्धेहि वरत्तेहि
 15 बन्धनेहि बद्धो ईसकं येव काय सन्नामेत्वा तानि बन्धनानि सञ्छिन्दित्वा सम्पदालेत्वा येन काम पक्कमति, त हि तस्स बलव बन्धन, दब्ध बन्धन, थिर बन्धनं, अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो’ ति, सम्मा^५ नु^५ खो सो, उदायि, वदमानो वदेय्या’ ति ?

B 114

“नो हेत, भन्ते । येहि सो, भन्ते, रज्जो नागो ईसादन्तो
 20 उरुब्बहवा अभिजातो सङ्गामावचरो दब्धेहि वरत्तेहि बन्धनेहि बद्धो ईसकं येव काय सन्नामेत्वा तानि बन्धनानि सञ्छिन्दित्वा सम्पदालेत्वा येन काम पक्कमति, त हि तस्स अबल बन्धन पे० असारक बन्धन’ ।

“एवमेव खो, उदायि, इधेकच्चे कुलपुत्ता ‘इदं पजहथा’ ति
 25 मया वुच्चमानां ते एवमाहसु – ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओर-मत्तकस्स पहातब्बस्स यस्स नो भगवा पहानमाह, यस्स नो सुगतो पटिनिस्सग्गमाहा’ ति ? ते त चेव पजहन्ति, मयि च न अप्पच्चयं उपट्ठापेन्ति । ये च भिक्खू सिक्खाकामा ते त पहाय अप्पोस्सुक्का

१ परदत्तवुत्ता – म० । २ उब्बुल्लहवा – सी०, रो० । ३ वारत्तेहि – सी०, रो० ।
 ४ सम्पदालेत्वा – सी० । ५-५५ सम्मन्नु – सी०, रो० ।

पन्नलोमा परदवुत्ता मिगभूतेन चेतसा विहरन्ति । तेस त, उदायि, होति अबल बन्धन, दुब्बल बन्धन, पूतिक बन्धन, असारकं बन्धन ।

“सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो दल्लिहो^१ अस्सको अनाल्लिहयो^२, तस्सस्स एक अगारकं ओलुग्गविलुग्ग काकातिदायि न परमरूप, एका खटोपिका^३ ओलुग्गविलुग्गा न परमरूपा, एकस्सा कुम्भिया धञ्जसम- 5 R 451 वापकं न परमरूप, एका जायिका न परमरूपा । सो आरामगत भिक्खु पस्सेय्य सुधोतहत्थपाद मनुञ्ज भोजन भुत्तावि सीताय छायाय निसिन्न अधिचित्ते युत्तं । तस्स एवमस्स – ‘सुखं वत, भो, सामञ्ज, आरोग्यं^४ वत, भो, सामञ्ज । सो वतस्स योह केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बज्जेय्य’ ति । 10 सो न सक्कुणेय्य एक अगारक ओलुग्गविलुग्ग काकातिदायि न परमरूपं पहाय, एकं खटोपिकं ओलुग्गविलुग्ग न परमरूप पहाय, एकस्सा कुम्भिया धञ्जसमवापक न परमरूप पहाय, एक जायिक न परमरूप पहाय केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छा- 15 देत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितु । यो नु खो, उदायि, एव वदेय्य – ‘येहि सो पुरिसो बन्धनेहि बद्धो पे० तं हि तस्स अबल बन्धन, दुब्बल बन्धन, पूतिक बन्धनं, असारक बन्धन’ ति, सम्मा नु खो सो, उदायि, वदमानो वदेय्या” ति ? B 115

“नो हेत, भन्ते । येहि सो, भन्ते, पुरिसो बन्धनेहि बद्धो, न सक्कोति एक अगारक ओलुग्गविलुग्ग काकातिदायि न परमरूप 20 पहाय, एक खटोपिकं ओलुग्गविलुग्ग न परमरूपं पहाय, एकस्सा कुम्भिया धञ्जसमवापक न परमरूप पहाय, एक जायिकं न परमरूप पहाय केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितु, त हि तस्स बलवं बन्धनं, दब्धं बन्धनं, थिर बन्धन, अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो” ति । 25

“एवमेव खो, उदायि, इधेकच्चे मोघपुरिसा ‘इद पजहथा’ ति मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु – ‘कि पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओरमत्तकस्स अधिसल्लिखतेवायं समणो’ ति ? ते तं चेव नप्पजहन्ति,

१ दल्लिहो – म० । २. अनाल्लियो – स्या० । ३ कळोपिका – स्या० । ४ आरुग्यं – रो० ।

R 452

मयि च अप्पच्चय उपट्ठापेन्ति । ये च भिक्खू सिक्खाकामा तेस त,
 उदायि, होति बलव बन्धन, दब्बह बन्धन, थिर बन्धन, अपूतिकं
 बन्धन, थूलो, कलिङ्गरो' । सेय्यथापि, उदायि, गहपति वा गहपति-
 पुत्तो वा अद्धो' महद्धनो महाभोगो, नेकान निक्खगणान चयो, नेकानं
 5 धञ्जगणान चयो, नेकान खेत्तगणान चयो, नेकान वत्थुगणान चयो,
 नेकान भरियगणान चयो, नेकान दासगणान चयो, नेकान दासि-
 गणान चयो, सो आरामगत भिक्खु पस्सेय्य सुधोतहत्थपाद मनुञ्ज
 भुत्तावि सीताय छायाय निसिन्न अधिचित्ते युत्त । तस्स एवमस्स —
 सुख वत, भो, सामञ्ज, आरोग्य वत, भो, सामञ्ज । सो वतस्स
 10 योह केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा
 अनगारिय पब्बज्जेय्य' ति । सो सक्कुणेय्य नेकानि निक्खगणानि
 पेहाय, नेकानि धञ्जगणानि पहाय, नेकानि खेत्तगणानि पहाय,
 नेकानि वत्थुगणानि पहाय, नेकानि भरियगणानि^१ पहाय, नेकानि
 दासगणानि पहाय, नेकानि दासिगणानि पहाय केसमस्सु ओहारेत्वा
 15 कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितु ।
 यो नु खो, उदायि, एव वदेय्य — 'येहि सो गहपति वा गहपतिपुत्तो
 वा बन्धनेहि बद्धो, सक्कोति नेकानि निक्खगणानि पहाय पे० .
 अगारस्मा अनगारिय पब्बजितु, त हि तस्स बलव बन्धन, दब्बह
 बन्धन, थिर बन्धन, अपूतिक बन्धन, थूलो, कलिङ्गरो' ति, सम्मा नु
 20 खो सो, उदायि, वदमानो वदेय्या' ति ?

B 116

“नो हेत, भन्ते । येहि सो, भन्ते, गहपति वा गहपतिपुत्तो
 वा बन्धनेहि बद्धो, सक्कोति नेकानि निक्खगणानि पहाय पे०
 अगारस्मा अनगारिय पब्बजितु, त हि तस्स अबल बन्धन, दुब्बल
 बन्धन, पूतिक बन्धन, असारक बन्धन' ति ।

25

“एवमेव खो, उदायि, इधेकच्चे कुलपुत्ता 'इद पजहथा' ति
 मया वुच्चमाना ते एवमाहसु — 'कि पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओर-
 मत्तकस्स पहातब्बस्स यस्स नो भगवा पहानमाह यस्स, नो सुगतो
 पटिनिस्सग्गमाहा' ति ? ते त चेव पजहन्ति, मयि च न अप्पच्चय
 उपट्ठापेन्ति । ये च भिक्खू सिक्खाकामा ते त पहाय अप्पोस्सुक्का

R 453

पन्नलोमा परदवुत्ता मिगभूतेन चेतसा विहरन्ति । तेस त, उदायि,
होति अबल बन्धन, दुब्बल बन्धन, पूतिक बन्धन, असारक बन्धन ।

§ ३. चत्तारो पुगला

४ “चत्तारोमे, उदायि, पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकस्मि ।
कतमे चत्तारो ? इधुदायि, एकच्चो पुगलो उपधिपहानाय
पटिपन्नो होति उपधिपटिनिस्सग्गाय । तमेन उपधिपहानाय पटिपन्न 5
उपधिपटिनिस्सग्गाय उपधिपटिसयुत्ता सरसङ्कप्पा समुदाचरन्ति ।
सो ते अधिवासेति, नप्पजहति, न विनोदेति, न ब्यन्तीकरोति,^१ न
अनभाव गमेति । इम खो अह, उदायि, पुगल ‘सयुत्तो’ ति वदामि
नो ‘विसंयुत्तो’ । त किस्स हेतु ? इन्द्रियवेमत्तता हि मे, उदायि,
इमस्मि पुगले विदिता । 10

“इध पनुदायि, एकच्चो पुगलो उपधिपहानाय पटिपन्नो
होति उपधिपटिनिस्सग्गाय । तमेन उपधिपहानाय पटिपन्न उपधि-
पटिनिस्सग्गाय उपधिपटिसयुत्ता सरसङ्कप्पा समुदाचरन्ति । सो ते
नाधिवासेति, पजहति, विनोदेति, ब्यन्तीकरोति, अनभाव गमेति ।
इम पि खो अह, उदायि, पुगल ‘सयुत्तो’ ति वदामि नो ‘विसयुत्तो’ । 15 B 117
त किस्स हेतु ? इन्द्रियवेमत्तता हि मे, उदायि, इमस्मि पुगले
विदिता ।

“इध पनुदायि, एकच्चो पुगलो उपधिपहानाय पटिपन्नो
होति उपधिपटिनिस्सग्गाय । तमेन उपधिपहानाय पटिपन्न उपधि-
पटिनिस्सग्गाय कदाचि करहचि सतिसम्मोसा उपधिपटिसयुत्ता 20
सरसङ्कप्पा समुदाचरन्ति, दन्धो, उदायि, सतुप्पादो । अथ खो न
खिप्पमेव पजहति, विनोदेति, ब्यन्तीकरोति, अनभाव गमेति ।
सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो दिवससन्तत्ते^२ अयोकटाहे द्वे वा तीणि
वा उदकफुसितानि निपातेय्य, दन्धो, उदायि, उदकफुसितान
निपातो । अथ खो न खिप्पमेव परिक्खय परियादान गच्छेय्य । 25
एवमेव खो, उदायि, इधेकच्चो पुगलो उपधिपहानाय पटिपन्नो
होति उपधिपटिनिस्सग्गाय । तमेन उपधिपहानाय पटिपन्न उपधि-
पटिनिस्सग्गाय कदाचि करहचि सतिसम्मोसा उपधिपटिसंयुत्ता

१ ब्यन्तिकरोति — रो० । २ दिवस सन्तत्ते — म० ।

R 454

सरसङ्कप्पा समुदाचरन्ति, दन्धो, उदायि, सतुप्पादो । अथ खो न खिप्पमेव पजहति, विनोदेति, ब्यन्तीकरोति, अनभाव गमेति । इमं पि खो अहं, उदायि, पुग्गल 'सयुत्तो' ति वदामि नो 'विसयुत्तो' । तं किस्स हेतु ? इन्द्रियवेमत्तता हि मे, उदायि, इमस्मि पुग्गले विदिता ।

- ५ “इध पनुदायि, एकच्चो पुग्गलो 'उपधि दुक्खस्स मूल' ति - इति विदित्वा निरुपधि' होति, उपधिसङ्ख्ये विमुत्तो । इमं खो अहं, उदायि, पुग्गल 'विसयुत्तो' ति वदामि नो 'सयुत्तो' ति । तं किस्स हेतु ? इन्द्रियवेमत्तता हि मे, उदायि, इमस्मि पुग्गले विदिता । इमे^१ खो, उदायि, चत्तारो पुग्गला सन्तो सविज्जमाना लोकस्मि^२ ।

§ ४. सब्बसंयोजनप्पहानं

- १० ५ “पञ्च खो इमे, उदायि, कामगुणा । कतमे पञ्च ? चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया, सोतविञ्जेय्या सद्दा पे० घानविञ्जेय्या गन्धा जिब्हा-विञ्जेय्या रसा कायविञ्जेय्या फोटुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । इमे खो, उदायि, पञ्च कामगुणा ।
- १५ य खो, उदायि, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स इदं वुच्चति कामसुखं निब्बहसुखं^३ पुथुज्जनसुखं अनरियसुखं, न सेवितब्बं,^४ न भावेतब्बं, न बहुलीकातब्बं, 'भायितब्ब एतस्स सुखस्सा' ति वदामि ।

B 118

- “इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि पे० पठमं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति, वितक्कविचारानं वूपसमा पे० दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति, पीतिया च विरागा पे० ततियं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति, सुखस्स च पहाना पे० चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति । इदं वुच्चति नेक्खम्मसुखं पविवेकसुखं^५ उपसमसुखं सम्बोध-सुखं^६, आसेवितब्बं, भावेतब्बं, बहुलीकातब्बं, 'न भायितब्ब एतस्स सुखस्सा' ति वदामि ।

“इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि पे० पठमं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति, इदं खो अहं, उदायि, इज्जितस्मि वदामि ।

१ निरुपधी - स्या० । २-२ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३ मीळहसुख - सी०, रो० । ४ आसेवितब्ब - स्या०, रो० । ५ विवेकसुख - स्या० । ६ सम्बोधिसुख - स्या० ।

किं च तत्थ इज्जितस्मि ? यदेव तत्थ वितक्कविचारा अनिरुद्धा
 होन्ति इदं तत्थ इज्जितस्मि । इधुदायि, भिक्खु वितक्कविचारान
 वूपसमा पे० दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति, इदं पि खो अह,
 उदायि, इज्जितस्मि वदामि । किं च तत्थ इज्जितस्मि ? यदेव
 तत्थ पीतिसुख अनिरुद्धं होति इदं तत्थ इज्जितस्मि । इधुदायि, 5
 भिक्खु पीतिया च विरागा पे० ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति,
 इदं पि खो अह, उदायि, इज्जितस्मि वदामि । किं च तत्थ इज्जि-
 तस्मि ? यदेव तत्थ उपेक्खासुख अनिरुद्धं होति इदं तत्थ इज्जितस्मि ।
 इधुदायि, भिक्खु सुखस्स च पहाना पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज
 विहरति, इदं खो अह, उदायि, अनिज्जितस्मि वदामि । 10

R 455

“इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि पे० पठम ज्ञान
 उपसम्पज्ज विहरति, इदं खो अह, उदायि, ‘अनल’ ति वदामि,
 ‘पजहथा’ ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ ति वदामि । को च तस्स
 समतिक्कमो ? इधुदायि, भिक्खु वितक्कविचारान वूपसमा पे० .
 दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो, इदं पि 15
 खो अह, उदायि, ‘अनल’ ति वदामि, ‘पजहथा’ ति वदामि, ‘समति-
 क्कमथा’ ति वदामि । को च तस्स समतिक्कमो ? इधुदायि, भिक्खु
 पीतिया च विरागा पे० ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति, अयं
 तस्स समतिक्कमो, इदं पि खो अह, उदायि, ‘अनल’ ति वदामि,
 ‘पजहथा’ ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ ति वदामि । को च तस्स 20
 समतिक्कमो ? इधुदायि, भिक्खु सुखस्स च पहाना पे० चतुत्थ
 ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो, इदं पि खो अह,
 उदायि, ‘अनल’ ति वदामि, ‘पजहथा’ ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ ति
 वदामि । को च तस्स समतिक्कमो ? इधुदायि, भिक्खु सब्बसो
 रूपसञ्ज्ञान समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञान अत्थङ्गमा^१ नानत्तसञ्ज्ञान 25
 अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज
 विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो, इदं पि खो अह, उदायि, ‘अनल’
 ति वदामि, ‘पजहथा’ ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ ति वदामि । को
 च तस्स समतिक्कमो ? इधुदायि, भिक्खु सब्बसो आकासानञ्चा-

B 119

- यतन समतिक्कम्म 'अनन्तं विञ्जाण' ति विञ्जाणञ्चायतन
उपसम्पज्ज विहरति, अय तस्स समतिक्कमो, इद पि खो अह,
उदायि, 'अनल' ति वदामि, 'पजहथा' ति वदामि, 'समतिक्कमथा' ति
वदामि। को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सब्बसो
5 विञ्जाणञ्चायतन समतिक्कम्म 'नत्थि किञ्ची' ति आकिञ्चञ्जायतन
उपसम्पज्ज विहरति, अय तस्स समतिक्कमो, इद पि खो अह,
उदायि, 'अनल' ति वदामि, 'पजहथा' ति वदामि, 'समतिक्कमथा' ति
वदामि। को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सब्बसो
R 456 आकिञ्चञ्जायतन समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतन उपसम्पज्ज
10 विहरति, अय तस्स समतिक्कमो, इद पि खो अह, उदायि,
'अनल' ति वदामि, 'पजहथा' ति वदामि, 'समतिक्कमथा' ति वदामि।
को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सब्बसो नेवसञ्जा-
नासञ्जायतनं समतिक्कम्म सञ्जावेदयितनिरोध उपसम्पज्ज
विहरति, अय तस्स समतिक्कमो, इति खो अहं, उदायि, नेवसञ्जा-
15 नासञ्जायतनस्स पि पहानं वदामि। पस्ससि नो त्व, उदायि, तं
सयोजन अणु^१ वा थूल वा यस्साह नो पहान वदामी" ति?

“नो हेत, भन्ते” ति।

६ इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्मा उदायी भगवतो
भासित अभिनन्दी ति।

—:०.—

१७. चातुमसुत्तं

§ १ भगवता भिक्खू पाणमिता

१ एवं मे सुत। एक समयं भगवा चातुमाय विहरति आमलकीवने। तेन खो पन समयेन सारिपुत्तमोग्गल्लानप्पमुखानि^१ पञ्चमत्तानि भिक्खुसतानि चातुम अनुप्पत्तानि होन्ति भगवन्त दस्सनाय। ते च आगन्तुका भिक्खू नेवासिकेहि भिक्खूहि सद्धि पटिसम्मोदमाना सेनासनानि पञ्जापयमाना पत्तचीवरानि पटिसामय- 5 माना उच्चासद्दा महासद्दा अहेसु। अथ खो भगवा आयस्मन्त आनन्द आमन्तेसि – “के पनेते, आनन्द, उच्चासद्दा महासद्दा, केवट्टा मञ्जे मच्छविलोपे” ति ?

“एतानि, भन्ते, सारिपुत्तमोग्गल्लानप्पमुखानि पञ्चमत्तानि भिक्खुसतानि चातुम अनुप्पत्तानि भगवन्त दस्सनाय। ते आगन्तुका 10 B 120 भिक्खू नेवासिकेहि भिक्खूहि सद्धि पटिसम्मोदमाना सेनासनानि पञ्जापयमाना पत्तचीवरानि पटिसामयमाना उच्चासद्दा महासद्दा” ति।

“तेनहानन्द, मम वचनेन ते भिक्खू आमन्तेहि – ‘सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती’” ति।

“एवं, भन्ते” ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा 15 येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच – “सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती” ति। “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्क- R 457 मित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु। एकमन्त निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच – “कि नु तुम्हे, भिक्खवे, उच्चासद्दा 20 महासद्दा, केवट्टा मञ्जे मच्छविलोपे” ति ?

“इमानि, भन्ते, सारिपुत्तमोग्गल्लानप्पमुखानि पञ्चमत्तानि

१ ०पमुखानि – सी०, रो०। २ मच्छ विलोपेन्ती – स्या०।

भिक्षुसतानि चातुम अनुप्पत्तानि भगवन्त दस्सनाय । तेमे आगन्तुका भिक्षू नेवासिकेहि भिक्षूहि सद्धि पटिसम्मोदमाना सेनासनानि पञ्जापयमाना पत्तचीवरानि पटिसामयमाना उच्चासद्दा महासद्दा” ति ।

“गच्छथ, भिक्षवे, पणामेमि वो, न वो मम सन्तिके वत्थब्ब” ति ।

5 “एव, भन्ते” ति खो ते भिक्षू भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठाया-
सना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा सेनासन ससामेत्वा
पत्तचीवरमादाय पक्कमिसु । तेन खो पन समयेन चातुमेय्यका सक्या
सन्थागारे सन्निपतिता होन्ति केनचिदेव करणीयेन । अद्दसंसु^१ खो
चातुमेय्यका सक्या ते भिक्षू दूरतो व आगच्छन्ते, दिस्वान येन ते
10 भिक्षू तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा ते भिक्षू एतदवोचु – “हन्द,
कह पन तुम्हे आयस्मन्तो गच्छथा” ति ?

“भगवता खो, आवुसो, भिक्षुसङ्घो पणामितो” ति ।

“तेनहायस्मन्तो मुहुत्त निसीदथ, अप्पेव नाम मय सक्कुण्य्यामं
भगवन्त पसादेतु” ति । “एवमावुसो” ति खो ते भिक्षू चातुमेय्यकान
15 सक्यानं पच्चस्सोसु । अथ खो चातुमेय्यका सक्या येन भगवा तेनुपसङ्क-
मिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एक-
मन्त निसिन्ना खो चातुमेय्यका सक्या भगवन्त एतदवोचु – “अभिनन्दतु,
भन्ते, भगवा भिक्षुसङ्घ, अभिवदतु, भन्ते, भगवा भिक्षुसङ्घ । सेय्य-
थापि, भन्ते, भगवता पुब्बे भिक्षुसङ्घो अनुगगहितो^२, एवमेव भगवा
B 121 एतरहि अनुगण्हातु भिक्षुसङ्घ । सन्तेत्थ, भन्ते, भिक्षू नवा अचिर-
20 पब्बजिता अधुनागता इम धम्मविनय । तेस भगवन्त दस्सनाय अ-
लभन्तान सिया अञ्जथत्त, सिया विपरिणामो । सेय्यथापि, भन्ते, बीजान
तरुणान उदक अलभन्तान सिया अञ्जथत्त सिया विपरिणामो, एव-
मेव खो, भन्ते, सन्तेत्थ भिक्षू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इम
R 458 धम्मविनय, तेस भगवन्त दस्सनाय अलभन्तान सिया अञ्जथत्तं, सिया
25 विपरिणामो । सेय्यथापि, भन्ते, वृच्छस्स तरुणस्स मातरं अपस्सन्तस्स
सिया अञ्जथत्त, सिया विपरिणामो, एवमेव खो, भन्ते, सन्तेत्थ भिक्षू
नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनय, तेस भगवन्त अपस्स-
न्तान सिया अञ्जथत्तं, सिया विपरिणामो । अभिनन्दतु, भन्ते, भगवा

१ अद्दसासु – सी०, रो० । २ अनुगगहितो – सी०, रो० ।

भिक्षुसङ्घ, अभिवदतु भन्ते, भगवा भिक्षुसङ्घ । सेय्यथापि, भन्ते, भगवता पुब्बे भिक्षुसङ्घो अनुगहितो, एवमेव भगवा एतरहि अनुगण्हातु भिक्षुसङ्घ” ति ।

२ अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्क-
मञ्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जित^१ वा बाह पसारेय्य, 5
पसारित वा बाह समिञ्जेय्य, एवमेव^२ — ब्रह्मलोके अन्तरहितो भगवतो
पुरतो पातुरहोसि । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति एकस उत्तरासङ्ग करित्वा
येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा भगवन्त एतदवोच — “अभिनन्दतु,
भन्ते, भगवा भिक्षुसङ्घ, अभिवदतु, भन्ते, भगवा भिक्षुसङ्घ । सेय्य-
थापि, भन्ते, भगवता पुब्बे भिक्षुसङ्घो अनुगहितो^३, एवमेव भगवा 10
एतरहि अनुगण्हातु^४ भिक्षुसङ्घ । सन्तेत्थ, भन्ते, भिक्षू नवा अचिर-
पब्बजिता अधुनागता इम धम्मविनय, तेस भगवन्त दस्सनाय अलभन्तान
सिया अञ्जथत्त, सिया विपरिणामो । सेय्यथापि, भन्ते, बीजान तरु-
णान उदक अलभन्तान सिया अञ्जथत्त, सिया विपरिणामो, एवमेव
खो, भन्ते, सन्तेत्थ भिक्षू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इम धम्म- 15
विनय, तेस भगवन्त दस्सनाय अलभन्तान सिया अञ्जथत्त, सिया
विपरिणामो । सेय्यथापि भन्ते, वच्छस्स तरुणस्स मातर अपस्सन्तस्स
सिया अञ्जथत्त, सिया विपरिणामो, एवमेव खो, भन्ते, सन्तेत्थ
भिक्षू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इम धम्मविनय, तेस भगवन्त
अपस्सन्तान सिया अञ्जथत्त, सिया विपरिणामो । अभिनन्दतु, भन्ते, 20
भगवा भिक्षुसङ्घ, अभिवदतु, भन्ते, भगवा भिक्षुसङ्घ । सेय्यथापि,
भन्ते, भगवता पुब्बे भिक्षुसङ्घो अनुगहितो, एवमेव भगवा एतरहि
अनुगण्हातु भिक्षुसङ्घ” ति । R 459

३ असक्खिसु खो चातुमेय्यका च सक्या ब्रह्मा च सहम्पति
भगवन्त पसादेतु बीजूपमेन च तरुणूपमेन च । अथ खो आयस्मा महा- 25
मोग्गल्लानो भिक्षू आमन्तेसि — “उट्ठेथावुसो^५, गण्हथ^६ पत्तचीवर । पसा-
दितो भगवा चातुमेय्यकेहि च सक्येहि^७ ब्रह्मना च सहम्पतिना
बीजूपमेन च तरुणूपमेन चा” ति । “एवमावुसो” ति खो ते भिक्षू आय-

१ सम्मिञ्जित — सी०, स्या० । २ एवमेव — सी०, रो० । ३ अनुगहीतो — सी०,
रो० । ४ अनुगण्हातु — सी०, रो० । ५ उट्ठेथावुसो — सी०, रो० । ६ गण्हथ — सी०,
रो० । ७ सक्येहि — रो० ।

स्मतो महामोग्गल्लानस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना पत्तचीवरमादाय येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमेन्त निसीदिसु । एकमेन्त निसिन्न खो आयस्मन्त सारिपुत्त भगवा एतदवोच — “किन्ति ते, सारिपुत्त, अहोसि मया भिक्खुसङ्घे पणामिते” ति ?

५ “एव खो मे, भन्ते, अहोसि — ‘भगवता भिक्खुसङ्घो पणामितो । अप्पोस्सुक्को दानि भगवा दिट्ठधम्मसुखविहार अनुयुत्तो विहरिस्सति, मय पि दानि अप्पोस्सुक्का दिट्ठधम्मसुखविहारमनुयुत्तो विहरिस्सामा” ति ।

“आगमेहि त्व, सारिपुत्त, आगमेहि त्व, सारिपुत्त, दिट्ठधम्मसुख-
10 विहार” ति ।

अथ खो भगवा आयस्मन्त महामोग्गल्लान आमन्तेसि — “किन्ति ते, मोग्गल्लान, अहोसि मया भिक्खुसङ्घे पणामिते” ति ?

“एव खो मे, भन्ते, अहोसि — ‘भगवता भिक्खुसङ्घो पणामितो । अप्पोस्सुक्को दानि भगवा दिट्ठधम्मसुखविहार अनुयुत्तो विहरिस्सति,
15 अह च दानि आयस्मा च सारिपुत्तो भिक्खुसङ्घ परिहरिस्सामा” ति ।

“साधु साधु, मोग्गल्लान । अह वा हि, मोग्गल्लान, भिक्खु-
सङ्घ परिहरेय्य सारिपुत्तमोग्गल्लाना वा” ति ।

§ २. चत्तारि पब्बजितभयानि

४ अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “चत्तारिमानि, भिक्खवे, भयानि उदकोरोहन्ते पाटिकङ्खितब्बानि । कतमानि चत्तारि ?
20 ऊमिभय^१, कुम्भीलभय, आवट्टभय, सुसुकाभय — इमानि, भिक्खवे, चत्तारि भयानि उदकोरोहन्ते पाटिकङ्खितब्बानि । एवमेव खो, भिक्खवे, चत्तारिमानि भयानि इधेकच्चे पुग्गले इमस्मि धम्मविनये अगारस्मा अनगारिय पब्बजिते पाटिकङ्खितब्बानि । कतमानि चत्तारि ? ऊमिभय, कुम्भीलभय, आवट्टभय, सुसुकाभय ।

B 123

R 480

ऊमिभयं

25 ५ “कतम च, भिक्खवे, ऊमिभय ? इध, भिक्खवे, एकच्चो

१ ऊमिभय — स्या० ।

कुलपुत्तो सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो होति — ‘ओतिण्णोम्हि जातिया जराय^१ मरणेन^१ सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपाया-
 सेहि दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो, अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्ख-
 क्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्चायेथा’ ति । तमेन तथा पब्बजित समान
 सब्रह्मचारी ओवदन्ति, अनुसासन्ति — ‘एव ते अभिक्कमितब्ब, एवं ते 5
 पटिक्कमितब्ब, एव ते आलोकितब्ब, एव ते विलोकितब्ब, एव ते
 समिञ्जितब्ब, एव ते पसारितब्ब, एव ते सङ्घाटिपत्तचीवर धारे-
 तब्ब’ ति । तस्स एव होति — ‘मय खो पुब्बे अगारियभूता समाना
 अञ्जे ओवदाम, अनुसासाम । इमे पनम्हाक पुत्तमत्ता मञ्जे, नत्तमत्ता
 मञ्जे, अम्हे ओवदितब्ब अनुसासितब्ब मञ्जन्ती’ ति । सो सिक्ख 10
 पच्चक्खाय हीनायावत्तति । अय वुच्चति, भिक्खवे, ऊमिभयस्स भीतो
 सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तो । ‘ऊमिभय’ ति खो, भिक्खवे,
 कोधुपायासस्सेत अधिवचन ।

कुम्भीलभयं

६ “कतम च, भिक्खवे, कुम्भीलभय ? इध, भिक्खवे, एकच्चो
 कुलपुत्तो सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो होति — ‘ओतिण्णोम्हि 15
 जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपाया-
 सेहि दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो, अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्ख-
 क्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्चायेथा’ ति । तमेन तथा पब्बजित समान
 सब्रह्मचारी ओवदन्ति अनुसासन्ति — ‘इद ते खादितब्ब, इद ते न खादि-
 तब्ब, इद ते भुञ्जितब्ब, इद ते न भुञ्जितब्ब, इद ते सायितब्ब, इद 20
 ते न सायितब्ब, इद ते पातब्ब, इद ते न पातब्ब, कप्पिय ते खादितब्ब,
 अकप्पिय ते न खादितब्ब, कप्पिय ते भुञ्जितब्ब, अकप्पिय ते न भुञ्जि-
 तब्ब, कप्पिय ते सायितब्ब, अकप्पिय ते न सायितब्ब, कप्पिय ते
 पातब्ब, अकप्पिय ते न पातब्ब, काले ते खादितब्ब, विकाले ते न खादि-
 तब्ब, काले ते भुञ्जितब्ब, विकाले ते न भुञ्जितब्ब, काले ते सायि- 25
 तब्ब, विकाले ते न सायितब्ब, काले ते पातब्ब, विकाले ते न पातब्ब’
 ति । तस्स एव होति — ‘मय खो पुब्बे अगारियभूता समाना य इच्छाम
 तं खादाम, य न इच्छाम न त खादाम, य इच्छाम त भुञ्जाम, य न

B 124

R. 461

१-१ जरामरणेन — सी० ।

इच्छाम न त भुञ्जाम, य इच्छाम त सायाम, य न इच्छाम न त
 सायाम, य इच्छाम त पिवाम^१, य न इच्छाम न त पिवाम, कप्पिय
 पि खादाम, अकप्पिय पि खादाम, कप्पिय पि भुञ्जाम, अकप्पिय पि
 भुञ्जाम, कप्पिय पि सायाम, अकप्पिय पि सायाम, कप्पिय पि पिवाम,
 ५ अकप्पिय पि पिवाम, काले पि खादाम, विकाले पि खादाम, काले पि
 भुञ्जाम विकाले पि भुञ्जाम, काले पि सायाम, विकाले पि सायाम,
 काले पि पिवाम, विकाले पि पिवाम। य पि नो सद्धा गहपतिका
 दिवा विकाले पणीत खादनीय^२ भोजनीय^३ देन्ति तत्थ पिमे मुखावरण
 मञ्जे करोन्ती^४ ति। सो सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तति। अय
 १० वुच्चति, भिक्खवे, कुम्भीलभयस्स भीतो सिक्ख पच्चक्खाय हीना-
 यावत्तो। 'कुम्भीलभय' ति खो, भिक्खवे, ओदरिकत्तस्सेत अधिवचन।

आवट्टभयं

७ "कतम च, भिक्खवे, आवट्टभय ? इध, भिक्खवे, एकच्चो
 कुलपुत्तो सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो होति - 'ओतिण्णोमिह
 जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपाया-
 १५ सेहि दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो, अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्ख-
 क्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्जायेथा' ति। सो एव पब्बजितो समानो
 पुब्बण्हसमय^५ निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गाम वा निगम वा पिण्डाय
 पविसति। अरक्खितेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अनुपट्ठिताय
 सतिया असवुतेहि इन्द्रियेहि सो तत्थ पस्सति गहपति वा गहपतिपुत्त वा
 २० पञ्चहि कामगुणेहि समप्पित समङ्गीभूत^६ परिचारयमान^७। तस्स एव
 होति - 'मय खो पुब्बे अगारियभूता समाना पञ्चहि कामगुणेहि सम-
 प्पिता समङ्गीभूता परिचारिम्हा^८। सविज्जन्ति^९ खो पन मे कुले भोगा।
 सक्का भोगे च भुञ्जितु पुञ्जानि च कातु' ति। सो सिक्ख पच्चक्खाय
 हीनायावत्तति। अयं वुच्चति, भिक्खवे, आवट्टभयस्स भीतो सिक्ख
 २५ पच्चक्खाय हीनायावत्तो। 'आवट्टभय' ति खो, भिक्खवे, पञ्चन्नेत
 कामगुणान अधिवचन।

१ पिपाम - सी०, रो०। २-२ खादनिय भोजनिय - रो०। ३ पुब्बण्हसमय -
 रो०। ४ समङ्गीभूत - रो०। ५ परिचारियमान - स्या०। ६ परिचारिम्ह - सी०, रो०।
 ७ सविज्जन्ते - सी०, स्या०, रो०।

सुसुकाभयं

८. “कतम च, भिक्खवे, सुसुकाभय ? इध, भिक्खवे, एकच्चो
 कुलपुत्तो सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो होति — ‘ओतिण्णोम्हि
 जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि
 दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो, अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
 अन्तकिरिया पञ्जायेथा’ ति । सो एव पब्बजितो समानो पुब्बण्हसमय 5
 निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गाम वा निगम वा पिण्डाय पविसति ।
 अरक्खितेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अनुपट्ठिताय सतिया असवुत्तेहि
 इन्द्रियेहि सो तत्थ पस्सति मातुगाम दुन्निवत्थ वा दुप्पारुत्त वा । तस्स
 मातुगाम दिस्वा दुन्निवत्थ वा दुप्पारुत्त वा रागो चित्त अनुद्धसेति । सो
 रागानुद्धसेन चित्तेन सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तति । अय वुच्चति, 10
 भिक्खवे, सुसुकाभयस्स भीतो सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तो । ‘सुसुका-
 भय’ ति खो, भिक्खवे, मातुगामस्सेत अधिवचन । इमानि खो, भिक्खवे,
 चत्तारि भयानि, इधेकच्चे पुग्गले इमस्मि धम्मविनये अगारस्मा अन-
 गारिय पब्बजिते पाटिकद्धितब्बानी’ ति ।

B 125,
R 462

९ इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित अभि- 15
 नन्दु ति ।

१८. नळकपानसुत्तं

§ १ अनुरुद्धं उद्दिस्स भगवतो ओवादो

R. 463

B. 126

१ एव मे सुत । एकं समयं भगवा कोसलेसु विहरति नळक-
पाने पलासवने । तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिञ्जाता अभि-
ञ्जाता कुलपुत्ता भगवन्त उद्दिस्स सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता
होन्ति — आयस्मा च अनुरुद्धो, आयस्मा च भद्दियो^१, आयस्मा च किमिलो^२,
५ आयस्मा च भग्गु^३, आयस्मा च कोण्डञ्जो^४, आयस्मा च रेवतो^५, आयस्मा
च आनन्दो, अञ्जे च अभिञ्जाता अभिञ्जाता कुलपुत्ता । तेन खो पन
समयेन भगवा भिक्खुसङ्घपरिवृतो अब्भोकासे निसिन्नो होति । अथ
खो भगवा ते कुलपुत्ते आरब्भ भिक्खू आमन्तेसि — “ये ते, भिक्खवे,
कुलपुत्ता मम उद्दिस्स सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजिता, कच्चि ते,
१० भिक्खवे, भिक्खू अभिरता ब्रह्मचरिये” ति ? एव वुत्ते, ते भिक्खू तुण्ही
अहेसु । दुतिय पि खो भगवा ते कुलपुत्ते आरब्भ भिक्खू आमन्तेसि —
“ये ते, भिक्खवे, कुलपुत्ता मम उद्दिस्स सद्धा अगारस्मा अनगारिय
पब्बजिता, कच्चि ते, भिक्खवे, भिक्खू अभिरता ब्रह्मचरिये” ति ?
दुतिय पि खो ते भिक्खू तुण्ही अहेसु । ततिय पि खो भगवा ते कुलपुत्ते
१५ आरब्भ भिक्खू आमन्तेसि — “ये ते, भिक्खवे, कुलपुत्ता मम उद्दिस्स
सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजिता, कच्चि ते, भिक्खवे, भिक्खू
अभिरता ब्रह्मचरिये” ति ? ततिय पि खो ते भिक्खू तुण्ही अहेसु ।

२ अथ खो भगवतो एतदहोसि — “यन्नूनाहं ते कुलपुत्ते
पुच्छेय्यं” ति । अथ खो भगवा आयस्मन्तं अनुरुद्ध आमन्तेसि — “कच्चि
२० तुम्हे, अनुरुद्धा, अभिरता ब्रह्मचरिये” ति ?

“तग्घ मय, भन्ते, अभिरता ब्रह्मचरिये” ति ।

“साधु साधु, अनुरुद्धा ! एत खो, अनुरुद्धा, तुम्हाक पतिरूप^६
कुलपुत्तान सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितान य तुम्हे अभिरमेय्याथ

१ नन्दियो — सी०, रो० । २ किम्बिलो — सी०, स्या०, रो० । ३ भग्गु — स्या० ।

४. कुण्डधानो — सी०, रो० । ५ रेवतो — स्या० । ६ पतिरूप — स्या० ।

ब्रह्मचरिये । ये तुम्हे अनुरुद्धा, भद्रेन योब्बनेन समन्नागता पठमेन वयसा सुसुकाळकेसा^१ कामे परिभुञ्जेय्याथ तेन तुम्हे, अनुरुद्धा, भद्रेन पि योब्बनेन समन्नागता पठमेन वयसा सुसुकाळकेसा अगारस्मा अनगारिय पब्बजिता । ते च खो पन तुम्हे, अनुरुद्धा, नेव राजाभिनीता अगारस्मा अनगारिय पब्बजिता, न चोराभिनीता अगारस्मा अनगारिय पब्बजिता, न इणट्टा अगारस्मा अनगारिय पब्बजिता, न भयट्टा अगारस्मा अनगारिय पब्बजिता, नाजीविकापकता अगारस्मा अनगारिय पब्बजिता । अपि च खोम्हिओतिण्णो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो, अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्चायेथा ति — ननु तुम्हे, अनुरुद्धा, एवं सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“एव पब्बजितेन च पन, अनुरुद्धा, कुलपुत्तेन किमस्स करणीय ? विवेक, अनुरुद्धा, कामेहि विवेक अकुसलेहि धम्मेहि पीतिसुख नाधिगच्छति अञ्ज वा ततो सन्ततर । तस्स अभिज्झा पि चित्त परियादाय तिट्ठति, ब्यापादो पि चित्त परियादाय तिट्ठति, थीनमिद्ध^२ पि चित्त परियादाय तिट्ठति, उद्धच्चकुक्कुच्च पि चित्त परियादाय तिट्ठति, विचिकिच्छा पि चित्त परियादाय तिट्ठति, अरती^३ पि चित्त परियादाय तिट्ठति, तन्दी पि चित्त परियादाय तिट्ठति । विवेक, अनुरुद्धा, कामेहि विवेक अकुसलेहि धम्मेहि पीतिसुख नाधिगच्छति अञ्ज वा ततो सन्ततर ।

“विवेक, अनुरुद्धा, कामेहि विवेक अकुसलेहि धम्मेहि पीतिसुख अधिगच्छति अञ्ज वा” ततो सन्ततर । तस्स अभिज्झा पि चित्त न परियादाय तिट्ठति, ब्यापादो पि चित्त न परियादाय तिट्ठति, थीनमिद्ध पि चित्तं न परियादाय तिट्ठति, उद्धच्चकुक्कुच्च पि चित्त न परियादाय तिट्ठति, विचिकिच्छा पि चित्त न परियादाय तिट्ठति, अरती पि चित्तं न परियादाय तिट्ठति, तन्दी पि चित्त न परियादाय तिट्ठति । विवेक, अनुरुद्धा, कामेहि विवेक अकुसलेहि धम्मेहि पीतिसुख अधिगच्छति अञ्जं वा ततो सन्ततर ।

१ सुसुकाळकेसा — सी० । २ थिनमिद्ध — म० । ३ अरति — स्या०, रो० ।

४ च — रो० ।

३ “किन्ति वो, अनुरद्धा, मयि होति — ‘ये आसवा सङ्किले-
सिका पोणोब्भविका^१ सदरा दुक्खविपाका आयति जातिजरामरणिया,
अप्पहीना ते तथागतस्स, तस्मा तथागतो सङ्घायेक पटिसेवति,
सङ्घायेक अधिवासेति, सङ्घायेक परिवज्जेति, सङ्घायेक विनोदेती” ति ?

५ “न खो नो, भन्ते, भगवति एव होति — ‘ये आसवा सङ्किले-
सिका पोणोब्भविका सदरा दुक्खविपाका आयति जातिजरामरणिया,
अप्पहीना ते तथागतस्स, तस्मा तथागतो सङ्घायेक पटिसेवति,
सङ्घायेक अधिवासेति, सङ्घायेक परिवज्जेति, सङ्घायेक विनोदेती’ ति ।
एव खो नो, भन्ते, भगवति होति — ‘ये आसवा सङ्किलेसिका
१० पोणोब्भविका सदरा दुक्खविपाका आयति जातिजरामरणिया, पहीना
ते तथागतस्स, तस्मा तथागतो सङ्घायेक पटिसेवति, सङ्घायेक
अधिवासेति, सङ्घायेक परिवज्जेति, सङ्घायेक विनोदेती” ति ।

“साधु साधु, अनुरद्धा । तथागतस्स, अनुरद्धा, ये आसवा सङ्किले-
लेसिका पोणोब्भविका सदरा दुक्खविपाका आयति जातिजरामरणिया,
१५ पहीना ते उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता^२ आयति अनुप्पाद-
धम्मा । सेय्यथापि, अनुरद्धा, तालो मत्थकच्छिन्नो^३ अभब्बो पुनविरू-
ब्धिया, एवमेव खो, अनुरद्धा, तथागतस्स ये आसवा सङ्किलेसिका
पोणोब्भविका सदरा दुक्खविपाका आयति जातिजरामरणिया, पहीना
ते उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा,
२० तस्मा तथागतो सङ्घायेक पटिसेवति, सङ्घायेक अधिवासेति, सङ्घायेक
परिवज्जेति, सङ्घायेक विनोदेति ।

§ २. कालङ्कते उपपत्तीसु ब्याकरणं

४. “त कि मञ्जसि, अनुरद्धा, क अत्थवस सम्पस्सामानो
तथागतो सावके अब्भतीते कालङ्कते^४ उपपत्तीसु^५ ब्याकरोति — असु
अमुत्र उपपन्नो^६, असु अमुत्र उपपन्नो” ति ?

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटि-

B 128

R 465 25

१ पोणोभविका — सी०, रो० । २ अनभावकता — सी०, रो०, अनभावङ्गता —
स्या० । ३ मत्थकाच्छिन्नो — रो० । ४ कालङ्कते — स्या०, रो० । ५ उपपत्तिषु — रो० ।
६ उपपन्नो — स्या० ।

सरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्त येव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खु धारेस्सन्ती” ति ।

“न खो, अनुरुद्धा, तथागतो जनकुहनत्थ न जनलपनत्थ न लाभसक्कारसिलोकानिससत्थ न ‘इति म जनो जानातू’ ति सावके अब्भतीते कालङ्कते उपपत्तीसु व्याकरोति—‘असु अमुत्र उपपन्नो, 5 असु अमुत्र उपपन्नो’ ति । सन्ति च खो, अनुरुद्धा, कुलपुत्ता सद्धा उळार-वेदा उळारपामोज्जा’ । ते त सुत्वा तदत्थाय चित्त उपसहरन्ति । तेस त, अनुरुद्धा, होति दीघरत्त हिताय सुखाय ।

५ “इधानुरुद्धा, भिक्खु सुणाति—‘इत्थन्नामो भिक्खु कालङ्कतो, सो भगवता व्याकतो—अञ्जाय सण्ठही’ ति । सो खो पनस्स 10 आयस्मा साम दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो’ वा—‘एवसीलो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवधम्मो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवपञ्चो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवविहारी सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवविमुत्तो सो आयस्मा अहोसि इति पी’ ति । सो तस्स सद्ध च सील च सुत च चाग च पञ्च च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्त 15 उपसहरति । एव पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनो फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खु सुणाति—‘इत्थन्नामो भिक्खु कालङ्कतो, सो भगवता व्याकतो—पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका’ ति । सो खो पनस्स आयस्मा साम दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा—‘एव- 20 सीलो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवधम्मो पे० एवंपञ्चो एवविहारी एवविमुत्तो सो आयस्मा अहोसि इति पी’ ति । सो तस्स सद्ध च सील च सुत च चाग च पञ्च च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्त उपसहरति । एव पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनो फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खु सुणाति—‘इत्थन्नामो भिक्खु कालङ्कतो, 25 सो भगवता व्याकतो—तिण्ण सयोजनान परिक्खया रागदोसमोहान तनुत्ता सकदागामी सकिदेव इम लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्त करिस्सती’ ति । सो खो पनस्स आयस्मा साम दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा—

१ उळारपामुज्जा—सी०, स्या०, रो० । २ अनुस्सवसुतो—सी०, स्या०, रो० ।

‘एवसीलो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवधम्मो .पे० एव-
पञ्चो एवविहारी .एवविमुत्तो सो आयस्मा अहोसि इति पी’ ति । सो
तस्स सद्ध च सील च सुत च चाग च पञ्च च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्त
उपसहरति । एव पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनो फासुविहारो होति ।

५ “इधानुरुद्धा, भिक्खु सुणाति — ‘इत्थन्नामो भिक्खु कालङ्कतो,
सो भगवता ब्याकतो — तिण्ण सयोजनान परिक्खया सोतापन्नो अविनि-
पातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ ति । सो खो पनस्स आयस्मा
साम दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा — ‘एवसीलो सो आयस्मा अहोसि
इति पि, एवधम्मो पे० एवपञ्चो एवविहारी एवविमुत्तो सो
१० आयस्मा अहोसि इति पी’ ति । सो तस्स सद्ध च सील च सुत च चाग
च पञ्च च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्त उपसहरति । एव पि खो,
अनुरुद्धा, भिक्खुनो फासुविहारो होति ।

६ “इधानुरुद्धा, भिक्खुनी सुणाति — ‘इत्थन्नामा भिक्खुनी
कालङ्कता, सा भगवता ब्याकता — अञ्जाय सण्ठही’ ति । सा खो पनस्स
१५ भगिनी साम दिट्ठा वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवसीला सा भगिनी
अहोसि इति पि, एवधम्मा सा भगिनी अहोसि इति पि, एवपञ्चा सा
भगिनी अहोसि इति पि, एवविहारिनी’ सा भगिनी अहोसि इति पि,
एवविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इति पी’ ति । सा तस्सा सद्ध च सील
च सुत च चाग च पञ्च च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्त उपसहरति । एव
२० पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनिया फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खुनी सुणाति — ‘इत्थन्नामा भिक्खुनी काल-
ङ्कता, सा भगवता ब्याकता — पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान
परिक्खया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनी अनावत्तिधम्मा तस्मा
लोका’ ति । सा खो पनस्सा भगिनी साम दिट्ठा वा होति अनुस्सवस्सुता
२५ वा — ‘एवसीला सा भगिनी अहोसि इति पि, एवधम्मा पे०
एवपञ्चा एवविहारिनी एवविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इति पी’ ति ।
सा तस्सा सद्ध च सील च सुत च चाग च पञ्च च अनुस्सरन्ती तदत्थाय
चित्त उपसहरति । एव पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनिया फासुविहारो
होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खुनी सुणाति — ‘इत्थन्नामा भिक्खुनी कालङ्कता, सा भगवता व्याकता — तिण्ण सयोजनान परिक्खया रागदोसमोहान तनुत्ता सकदागामिनी सकिदेव इम लोक आगन्त्वा दुक्खस्सन्त करिस्सती’ ति । सा खो पनस्सा भगिनी साम दिट्ठा वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवसीला सा भगिनी अहोसि इति पि, एवधम्मा पे० एवपञ्जा 5 एवविहारिनी एवविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इति पी’ ति । सा तस्मा सद्ध च सील च सुत च चाग च पञ्ज च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्तं उपसहरति । एव पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनिया फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खुनी सुणाति — ‘इत्थन्नामा भिक्खुनी काल- 10 ङ्कता, सा भगवता व्याकता — तिण्ण सयोजनान परिक्खया सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा’ ति । सा खो पनस्सा भगिनी साम दिट्ठा वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवसीला सा भगिनी अहोसि इति पि, एवधम्मा एवपञ्जा एवविहारिनी एवविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इति पी’ ति । सा तस्सा सद्ध च सील च सुत च चाग च पञ्ज 15 च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्त उपसहरति । एव पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनिया फासुविहारो होति ।

R. 467

७ “इधानुरुद्धा, उपासको सुणाति — ‘इत्थन्नामो उपासको कालङ्कतो, सो भगवता व्याकतो — पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोज- नान परिक्खया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा 20 लोका’ ति । सो खो पनस्स आयस्मा साम दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा — ‘एवसीलो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवधम्मो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवपञ्जो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवविहारी सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवविमुत्तो सो आयस्मा अहोसि इति पी’ ति । सो तस्स सद्ध च सुत’ च चाग च पञ्ज च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्त 25 उपसहरति । एव पि खो, अनुरुद्धा, उपासकस्स फासुविहारो होति ।

B. 131

“इधानुरुद्धा, उपासको सुणाति — ‘इत्थन्नामो उपासको काल- ङ्कतो, सो भगवता व्याकतो — तिण्ण सयोजनान परिक्खया रागदोस- मोहान तनुत्ता सकदागामी सकिदेव इम लोक आगन्त्वा दुक्खस्सन्त

१ सील च सुत — सी०, स्या०, रो० ।

करिस्सती' ति । सो खो पनस्स आयस्मा साम दिट्ठो वा होति अनुस्स-
वस्सुतो वा — 'एवसीलो सो आयस्मा अहोसि इति पि, एवधम्मो एव-
पञ्जो एवविहारी एवविमुत्तो सो आयस्मा अहोसि इति पी' ति । सो
तस्स सद्ध च सील च सुत च चाग च पञ्ज च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं
५ उपसंहरति । एव पि खो, अनुरुद्धा, उपासकस्स फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, उपासको सुणाति — 'इत्थन्नामो उपासको काल-
ङ्कतो, सो भगवता व्याकतो — तिण्ण सयोजनान परिक्खया सोता-
पन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो' ति । सो खो पनस्स
आयस्मा साम दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा — 'एवसीलो सो आयस्मा
१० अहोसि इति पि, एवधम्मो एवपञ्जो एवविहारी एवविमुत्तो सो
आयस्मा अहोसि इति पी' ति । सो तस्स सद्ध च सील च सुत
च चाग च पञ्ज च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्त उपसहरति । एव
पि खो, अनुरुद्धा उपासकस्स फासुविहारो होति ।

८ “इधानुरुद्धा, उपासिका सुणाति — 'इत्थन्नामा उपासिका
१५ कालङ्कता, सा भगवता व्याकता — पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान
परिक्खया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनी अनावत्तिधम्मा तस्मा
लोका' ति । सा खो पनस्सा भगिनी साम दिट्ठा वा होति अनुस्सवस्सुता
वा — 'एवसीला सा भगिनी अहोसि इति पि, एवधम्मा एवपञ्जा एव-
विहारिनी एवविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इति पी' ति । सा तस्सा सद्ध
R. 468
B 132 २० च सील च सुत च चाग च पञ्ज च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्त
उपसहरति । एव पि, अनुरुद्धा, उपासिकाय फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, उपासिका सुणाति — 'इत्थन्नामा उपासिका काल-
ङ्कता; सा भगवता व्याकता — तिण्ण सयोजनान परिक्खया रागदोस-
मोहान तनुत्ता सकदागामिनी सकिदेव इम लोक आगन्त्वा दुक्खस्सन्त
२५ करिस्सती' ति । सा खो पनस्सा भगिनी साम दिट्ठा वा होति अनुस्स-
वस्सुता वा — 'एवसीला सा भगिनी अहोसि इति पि, एवधम्मा एव-
पञ्जा एवविहारिनी एवविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इति पी' ति । सा
तस्सा सद्ध च सील च सुत च चाग च पञ्ज च अनुस्सरन्ती तदत्थाय
चित्त उपसहरति । एव पि खो, अनुरुद्धा, उपासिकाय फासुविहारो
३० होति ।

“इधानुरुद्धा, उपासिका सुणाति — ‘इत्थन्नामा उपासिका काल-
 ङ्कता, सा भगवता व्याकता — तिण्ण सयोजनान् परिक्खया सोतापन्ना
 अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा’ ति। सा खो पनस्सा
 भगिनी साम दिट्ठा वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवसीला सा भगिनी
 अहोसि इति पि, एवधम्मा सा भगिनी अहोसि इति पि, एवपञ्जा सा ५
 भगिनी अहोसि इति पि, एवविहारिनी सा भगिनी अहोसि इति पि,
 एवविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इति पी’ ति। सा तस्सा सद्ध च सील च
 सुतं च चाग च पञ्ज च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्त उपसहरति। एव
 पि खो, अनुरुद्धा, उपासिकाय फासुविहारो होति।

“इति खो, अनुरुद्धा, तथागतो न जनकुहनत्थ न जनलपनत्थ 10
 न लाभसक्कारसिलोकानिससत्थ न ‘इति म जनो जानातृ’ ति सावक्रे
 अबभतीते कालङ्कते उपपत्तीसु व्याकरोति — ‘असु अमुत्र उपपन्नो, असु
 अमुत्र उपपन्नो’ ति। सन्ति च खो, अनुरुद्धा, कुलपुत्ता सद्धा उळारवेदा
 उळारपामोज्जा। ते त सुत्वा तदत्थाय चित्त उपसहरन्ति। तेस तं,
 अनुरुद्धा, होति दीघरत्त हिताय सुखाया” ति। 15

९ इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्मा अनुरुद्धो भगवतो
 भासित अभिनन्दी ति।

१६. गोलियानिसुत्तं

§ १. आरञ्जिकपटिपत्तियं सारिपुत्तस्स ओवादो

R. 469,
B 133

१ एव मे सुत । एकं समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खोपन समयेन गोलियानि^१नाम भिक्खु आरञ्जिको^२ पदरसमाचारो^३ सङ्घमज्जे ओसटो होति केनचिदेव करणीयेन । तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो गोलियानि भिक्खु आरब्भ भिक्खू आमन्तेसि —

सगारवेन भवितब्बं

२. “आरञ्जिकेनावुसो”, भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन सब्रह्मचारीसु^४ सगारवेन भवितब्ब सप्पतिस्सेन । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु सङ्घगतो सङ्घे विहरन्तो सब्रह्मचारीसु अगारवो होति अप्पतिस्सो, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन, यो अयमायस्मा सब्रह्मचारीसु अगारवो होति अप्पतिस्सो’^५ ति — तस्स^६ भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन सब्रह्मचारीसु सगारवेन भवितब्ब सप्पतिस्सेन ।

आसनकुसलेन भवितब्बं

३ “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन आसनकुसलेन^७ भवितब्बं — इति थेरे च भिक्खू नानुपखज्ज निसीदि-
१५ स्सामिं नवे च भिक्खू न आसनेन पटिबाहिस्सामी ति । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु सङ्घगतो सङ्घे विहरन्तो न आसनकुसलो होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन, यो अयमायस्मा आसनकुसलो न होती’ ति — तस्स भवन्ति

१ गोलिस्सानिसुत्त — स्या०, गुलिस्सानिसुत्त — सी०, रो० । २ गोलिस्सानि — स्या०, गुलिस्सानि — सी०, रो० । ३ आरञ्जिको — सी०, स्या०, रो० । ४. पदसमाचारो — म० । ५ आरञ्जिकेनावुसो — सी० । ६ सब्रह्मचारिसु — रो० । ७-७. अप्पतिस्सोतिस्स — सी०, रो० ।

वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन आसनकुसलेन भवितव्व ।

आभिसमाचारिको धम्मो जानितव्वो

४. “आरञ्जिकेनावुसो^१, भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन आभिसमाचारिको पि धम्मो जानितव्वो । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु सङ्घगतो सङ्घे विहरन्तो आभिसमाचारिक पि धम्म न जानाति, 5 तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा आभिसमाचारिक पि धम्म न जानाती’ ति – तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन आभिसमाचारिको पि धम्मो जानितव्वो’ ।

B 134

यथाकालं पविसितव्वं पटिक्कमितव्वं

५. “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन 10 नातिकालेन गामो पविसितव्वो नातिदिवा^२ पटिक्कमितव्व । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु सङ्घगतो सङ्घे विहरन्तो अतिकालेन गाम पविसति अतिदिवा^३ पटिक्कमति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सा-यस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा अतिकालेन गाम पविसति अतिदिवा पटिक्कमती’ ति – तस्स^४ भवन्ति 15 वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन नातिकालेन गामो पविसितव्वो, नातिदिवा पटिक्कमितव्व ।

न कुलेसु चारित्तं आपज्जितव्वं

६. “आरञ्जिकेनावुसो भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन न पुरेभत्तं पच्छाभत्त कुलेसु चारित्तं आपज्जितव्व । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु सङ्घगतो सङ्घे विहरन्तो पुरेभत्तं पच्छाभत्त कुलेसु 20 चारित्त आपज्जति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘अयं नूनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन विहरतो विकालचरिया बहुलीकता, तमेन सङ्घगत पि समुदाचरती’ ति – तस्स भवन्ति

R 470

१-१. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ न दिवा – रो०, स्या० । ३ दिवा – रो०, स्या० । ४ तिस्स – रो० ।

वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन न पुरेभत्त पच्छाभत्त कुलेसु चारित्त आपज्जितब्ब ।

अनुद्धतेन भवितब्बं

७ “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन अनुद्धतेन भवितब्ब अचपलेन । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु सङ्घ-
5 गतो सङ्घे विहरन्तो उद्धतो होति चपलो, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘इद नूनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन विहरतो उद्धच्चं चापल्य बहुलीकत, तमेन सङ्घगत पि समुदाचरती’ ति – तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन अनुद्धतेन भवितब्ब अचपलेन ।

अमुखरेन भवितब्बं

B 135 10

८ “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन अमुखरेन भवितब्ब अविकिण्णवाचेन । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु सङ्घगतो सङ्घे विहरन्तो मुखरो होति विकिण्णवाचो, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘कि पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा मुखरो विकिण्णवाचो’ ति – तस्स भवन्ति
15 वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन अमुखरेन भवितब्ब अविकिण्णवाचेन ।

सुवचेन भवितब्बं

९ “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन सुवचेन^१ भवितब्ब कल्याणमित्तेन । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु सङ्घगतो सङ्घे विहरन्तो दुब्बचो होति पापमित्तो, तस्स भवन्ति वत्तारो ।
20 ‘कि पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा दुब्बचो पापमित्तो’ ति – तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना सङ्घगतेन सङ्घे विहरन्तेन सुवचेन भवितब्ब कल्याणमित्तेन ।

इन्द्रियेसु गुत्तद्वारेन भवितब्बं

१० “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना इन्द्रियेसु गुत्तद्वारेन

१ सुव्वचेन – सी० ।

भवितब्ब । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारो^१ होति^२, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारो^३ ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना इन्द्रियेसु गुत्तद्वारेन भवितब्ब ।

R 471

5

भोजने मत्तञ्जुना भवितब्बं

११ “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना भोजने मत्तञ्जुना भवितब्बं । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भोजने अमत्तञ्जू^४ होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा भोजने अमत्तञ्जू^५ ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना भोजने मत्तञ्जुना^६ भवितब्बं ।

10

जागरियं अनुयुत्तेन भवितब्बं

१२ “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना जागरिय अनुयुत्तेन भवितब्ब । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु जागरिय अननुयुत्तो^७ होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा जागरिय अननुयुत्तो^८ ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना जागरिय अनुयुत्तेन^९ भवितब्ब ।

B. 136

15

आरद्धविरियेन भवितब्बं

१३. “आरञ्जिकेनावुसो भिक्खुना आरद्धविरियेन^{१०} भवितब्बं । सचे आवुसो आरञ्जिको भिक्खु कुसीतो^{११} होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा कुसीतो^{१२} ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आर-^{१३} 20
ञ्जिकेन भिक्खुना आरद्धविरियेन भवितब्ब ।

उपट्ठितस्सतिना भवितब्बं

१४ “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना उपट्ठितस्सतिना^{१४}

१-१ गुत्तद्वारो न होति — स्या० । २ अमत्तञ्जू होति — सी०, स्या० । ३ मत्तञ्जू — स्या० । ४ ंवीरियेन — म० । ५ उपट्ठितस्सतिना — सी०, स्या०, रो० ।

भवितब्बं । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु मुट्ठस्सती होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'किं पनिमस्सायस्मंतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा मुट्ठस्सती' ति - तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना उपट्ठितस्सतिना भवितब्ब ।

समाहितेन भवितब्बं

- 5 १५ "आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना समाहितेन भवितब्ब । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु असमाहितो होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'किं पनिमस्सायस्मंतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा असमाहितो' ति - तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना समाहितेन भवितब्ब ।

पञ्जवता भवितब्बं

- R. 472 10 १६ "आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना पञ्जवता' भवितब्ब । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु दुप्पञ्जो होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'किं पनिमस्सायस्मंतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा दुप्पञ्जो' ति - तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना पञ्जवता भवितब्ब ।

धम्म-विनये योगो

- B 137 15 १७ आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना अभिधम्मे अभिविनये योगो करणीयो । सन्तावुसो, आरञ्जिक भिक्खु अभिधम्मे अभिविनये पञ्ह पुच्छितारो । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्खु अभिधम्मे अभिविनये पञ्ह पुट्ठो न सम्पायति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'किं पनिमस्सायस्मंतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा अभिधम्मे अभिविनये पञ्हं पुट्ठो न सम्पायती' ति - तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्खुना अभिधम्मे अभिविनये योगो करणीयो ।

आरुप्पे योगो करणीयो

- १८ "आरञ्जिकेनावुसो, भिक्खुना ये ते सन्ता विमोक्खा' अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा तत्थ योगो करणीयो । सन्तावुसो, आरञ्जिक

भिक्षु ये ते सन्ता विमोक्खा अतिककम्म रूपे आरुप्पा तत्थ पञ्ह^१ पुच्छितारो । सचे, आवुसो, आरञ्जिको भिक्षु ये ते सन्ता विमोक्खा अतिककम्म रूपे आरुप्पा तत्थ पञ्ह पुट्ठो न सम्पायति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'कि पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिककम्म रूपे आरुप्पा तत्थ पञ्ह 5 पुट्ठो न सम्पायती' ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्षुना ये ते सन्ता विमोक्खा अतिककम्म रूपे आरुप्पा तत्थ योगो करणीयो ।

उत्तरिमनुस्सधम्मे योगो करणीयो

१९ “आरञ्जिकेनावुसो, भिक्षुना उत्तरिमनुस्सधम्मे योगो करणीयो । सन्तावुसो, आरञ्जिक भिक्षुं उत्तरिमनुस्सधम्मे पञ्ह 10 पुच्छितारो । सचे आवुसो, आरञ्जिको भिक्षु उत्तरिमनुस्सधम्मे पञ्ह पुट्ठो न सम्पायति, तस्स भवन्ति वत्तारो । 'कि पनिमस्सायस्मतो आरञ्जिकस्स एकस्सारञ्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मो यस्सत्थाय पब्बजितो तमत्थ न जानाती' ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरञ्जिकेन भिक्षुना उत्तरिमनुस्सधम्मे योगो करणीयो” ति । 15

२० एव वुत्ते, आयस्मो महामोग्गल्लानो^१ आयस्मन्त सारिपुत्तं एतदवोच — “आरञ्जिकेनेव नु खो, आवुसो सारिपुत्त, भिक्षुना इमे धम्मा समादाय वत्तितब्बा उदाहु गामन्तविहारिना पी” ति ?

R 473

“आरञ्जिकेना पि खो, आवुसो मोग्गल्लान, भिक्षुना इमे धम्मा समोदाय वत्तितब्बा पगेव गामन्तविहारिना” ति । 20

— . ० . —

१. स्या० पोत्थके नत्थि । २ महामोग्गल्लानो — कं० ।

२०. कीटागिरिसुत्तं

§ १. रत्तिभोजनाविरमणे भिक्खून् अनुस्साहो

B 138

१ एव मे सुत । एक समय भगवा कासीसु चारिक चरति मंहता भिक्खुसङ्घेन सद्धि । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “अहं खो, भिक्खवे, अञ्जत्रेव रत्तिभोजना भुञ्जामि । अञ्जत्र खो पनाह, भिक्खवे, रत्तिभोजना भुञ्जमानो अप्पाबाधत च सञ्जानामि अप्पातङ्कत च लहुट्टान च बल च फासुविहार च । एथ, तुम्हे पि, भिक्खवे, अञ्जत्रेव रत्तिभोजना भुञ्जथ । अञ्जत्र खो पन, भिक्खवे, तुम्हे पि रत्तिभोजना भुञ्जमाना अप्पाबाधत च सञ्जानिस्सथ अप्पातङ्कत च लहुट्टान च बल च फासुविहार चा” ति । “एव, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । अत्र खो भगवा कासीसु अनुपुब्बेन चारिक चरमानो येन
10 कीटागिरि नाम कासीन निगमो तदवसरि । तत्र सुद भगवा कीटागिरिस्मिं बिहरति कासीन निगमे ।

२ तेन खो पन समयेन अस्सजिपुनब्बसुका नाम भिक्खू कीटागिरिस्मि आवासिका होन्ति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन अस्सजिपुनब्बसुका भिक्खू तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा अस्सजिपुनब्बसुके
15 भिक्खू एतदवोचु — “भगवा खो, आवुसो, अञ्जत्रेव रत्तिभोजना भुञ्जति भिक्खुसङ्घो च । अञ्जत्र खो पनावुसो, रत्तिभोजना भुञ्जमाना अप्पाबाधत च सञ्जानन्ति अप्पातङ्कत च लहुट्टान च बल च फासुविहार च । एथ, तुम्हे पि, आवुसो, अञ्जत्रेव रत्तिभोजना भुञ्जथ । अञ्जत्र खो पनावुसो, तुम्हे पि रत्तिभोजना भुञ्जमाना
20 अप्पाबाधत च सञ्जानिस्सथ अप्पातङ्कत च लहुट्टान च बल च फासुविहार चा” ति । एव वुत्ते, अस्सजिपुनब्बसुका भिक्खू ते भिक्खू एतदवोचु — “मैय खो, आवुसो, साय चेव भुञ्जाम पातो च दिवा च विकाले । ते मयं साय चेव भुञ्जमाना पातो च दिवा च विकाले अप्पाबाधतं च सञ्जानाम अप्पातङ्कत च लहुट्टान च बल च फासुविहार

R 474

च । ते मय कि सन्दिट्ठिक हित्वा कालिक अनुधाविस्साम । साय चेव मये भुञ्जिस्साम पातो च दिवा च विकाले” ति ।

यतो खो ते भिक्खू नासक्खिसु अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू सञ्जा-
पेतु, अथ येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभि-
वादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं 5
एतदवोचु — “इध मय, भन्ते, येन अस्सजिपुनब्बसुका भिक्खू तेनुपसङ्क-
मिम्ह^१, उपसङ्कमित्वा अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू एतदवोचुम्ह^२ — ‘भगवा
खो, आवुसो, अञ्जत्रेव रत्तिभोजना भुञ्जति भिक्खुसङ्घो च, अञ्जत्र
खो पनावुसो, रत्तिभोजना भुञ्जमाना अप्पाबाधत च सञ्जानन्ति
अप्पातङ्कत च लहुट्ठान च बल च फासुविहार च । एथ, तुम्हे पि, आवुसो, 10
अञ्जत्रेव रत्तिभोजना भुञ्जथ । अञ्जत्र खो पनावुसो, तुम्हे पि रत्ति-
भोजना भुञ्जमाना अप्पाबाधत च सञ्जानिस्सथ अप्पातङ्कत च लहु-
ट्ठान च बल च फासुविहार चा’ ति । एव वुत्ते, भन्ते, अस्सजिपुनब्बसुका
भिक्खू अम्हे एतदवोचु — ‘मय खो, आवुसो, साय चेव भुञ्जाम पातो
च दिवा च विकाले । ते मय साय चेव भुञ्जमाना पातो च दिवा च 15
विकाले अप्पाबाधत च सञ्जानाम अप्पातङ्कत च लहुट्ठान च बल च
फासुविहार च । ते मय कि सन्दिट्ठिक हित्वा कालिक अनुधाविस्साम ।
साय चेव मय भुञ्जिस्साम पातो च दिवा च विकाले’ ति । यतो खो मयं,
भन्ते, नासक्खिम्ह^३ अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू सञ्जापेतु, अथ मय एत-
मत्थं भगवतो आरोचेमा” ति । 20

३ अथ खो भगवा अञ्जतरं भिक्खु आमन्तेसि — “एहि त्व,
भिक्खु, मम वचनेन अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू आमन्तेहि — ‘सत्था
आयस्मन्ते आमन्तेती’ ” ति । “एव, भन्ते” ति खो सो भिक्खु
भगवतो पटिस्सुत्वा येन अस्सजिपुनब्बसुका भिक्खू तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू एतदवोच — “सत्था 25
आयस्मन्ते आमन्तेती” ति । “एवमावुसो” ति खो अस्सजिपुनब्ब-
सुका भिक्खू तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु,
उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं
निसिन्ने खो अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू भगवा एतदवोच — “सच्च किर,

१ उपसङ्कमिम्हा — स्या० । २ एतदवोचुम्हा — स्या० । ३ नासक्खिम्हा — स्या० ।

R 475

B 140

भिक्षवे, सम्बहुला भिक्षू तुम्हे उपसङ्कमित्वा एतदवोचु — ‘भगवा
 खो, आवुसो, अञ्जत्रेव रत्तिभोजना भुञ्जति भिक्षुसङ्घो च । अञ्जत्र
 खो पनावुसो, रत्तिभोजना भुञ्जमाना अप्पाबाधत च सञ्जानन्ति
 अप्पातङ्कत च लहुट्टानं च बल च फासुविहार च । एथ, तुम्हे पि, आवुसो,
 5 अञ्जत्रेव रत्तिभोजना भुञ्जथ । अञ्जत्र खो पनावुसो, तुम्हे पि रत्ति-
 भोजना भुञ्जमाना अप्पाबाधत च सञ्जानिस्सथ अप्पातङ्कतं च लहुट्टानं
 च बल च फासुविहार चा’ ति । एव वुत्ते किर, भिक्षवे, तुम्हे ते भिक्षू
 एव अवचुत्थ — ‘मय खो पनावुसो, साय चेव भुञ्जाम पातो च दिवा
 च विकाले । ते मय साय चेव भुञ्जमाना पातो च दिवा च विकाले
 10 अप्पाबाधत च सञ्जानाम अप्पातङ्कत च लहुट्टान च बलं च फासु-
 विहार च । ते मय किं सन्दिट्ठिक हित्वा कालिक अनुधाविस्साम !
 साय चेव मय भुञ्जिस्साम पातो च दिवा च विकाले’ ” ति ?

“एव, भन्ते” ।

४ “किं नू मे तुम्हे, भिक्षवे, एव धम्म देसितं आजानाथ
 15 य किञ्चाय पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खम-
 सुख वा तस्स अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभि-
 वड्ढन्ती” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“ननु मे तुम्हे, भिक्षवे, एव धम्म देसितं आजानाथ
 20 इधेकच्चस्स य एवरूप सुख वेदनं वेदयतो’ अकुसला धम्मा अभि-
 वड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ति, इधेकच्चस्स एवरूपं दुक्ख वेदन
 वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ति,
 इध पनेकच्चस्स एवरूप दुक्ख वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परि-
 हायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, इधेकच्चस्स एवरूप अदुक्खम-
 25 सुखं वेदन वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा
 परिहायन्ति, इध पनेकच्चस्स एवरूप अदुक्खमसुख वेदनं वेदयतो
 अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

५. “साधु, भिक्खवे ! मया चेत, भिक्खवे, अञ्जात अभविस्स अदिट्ठ अविदितं असच्छिकत अफस्सित^१ पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूप सुख वेदन वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती’ ति, एवाह अजानन्तो ‘एवरूप सुख वेदन पजहथा’ ति वेदय्य, अपि नु मे एत, भिक्खवे, पतिरूप^२ अभ- 5
विस्सा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“यस्मा च खो एत, भिक्खवे, मया जात दिट्ठ विदित सच्छिकतं फस्सित^३ पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूप सुख वेदन वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती’ ति, 10 R. 476
तस्माह ‘एवरूपं सुख वेदन पजहथा’ ति वदामि । मया चेतं, भिक्खवे, अञ्जात अभविस्स अदिट्ठ अविदित असच्छिकत अफस्सित पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूप सुखं वेदन वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ ति, एवाह^४ अजानन्तो ‘एवरूप सुख वेदन उपसम्पज्ज विहरथा’ ति वदेय्य, अपि नु मे एत, भिक्खवे, 15
पतिरूप अभविस्सा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“यस्मा च खो एत, भिक्खवे, मया जात दिट्ठ विदित सच्छिकतं फस्सित पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूप सुख वेदन वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ ति, 20
तस्माह ‘एवरूप सुखं वेदनं उपसम्पज्ज विहरथा’ ति वदामि ।

६ “मया चेत, भिक्खवे, अञ्जात अभविस्स अदिट्ठ अविदित असच्छिकत अफस्सितं पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूप दुक्खं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती’ ति, एवाह अजानन्तो ‘एवरूप दुक्ख वेदन पजहथा’ ति 25
वदेय्यं, अपि नु मे एतं, भिक्खवे, पतिरूप अभविस्सा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

१ अफुसितं—स्या० । २ एवरूप—स्या० । ३ फुसित—स्या० । ४ एवमह—
स्या०, रो० ।

“यस्मा च खो एत, भिक्खवे, मया जात दिट्ठ विदित सच्छिकत फस्सित पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूप दुक्ख वेदन वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती’ ति, तस्माह ‘एवरूप दुक्खं वेदन पजहथा’ ति वदामि। मया चेत,
 5 भिक्खवे, अञ्जात अभविस्स अदिट्ठ अविदित असच्छिकत अफस्सित पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूप दुक्ख वेदन वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ ति, एवाह अजानन्तो ‘एवरूप दुक्ख वेदन उपसम्पज्ज विहरथा’ ति वदेय्य, अपि नु मे एत, भिक्खवे, पतिरूप अभविस्सा” ति ?

10 “नो हेत, भन्ते”।

“यस्मा च खो एत, भिक्खवे, मया जात दिट्ठ विदित सच्छिकत फस्सित पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूप दुक्ख वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ ति, तस्माह ‘एवरूप दुक्ख वेदनं उपसम्पज्ज विहरथा’ ति वदामि।

15 ७ “मया चेत, भिक्खवे, अञ्जात अभविस्स अदिट्ठ अविदित असच्छिकत अफस्सित पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूप अदुक्खमसुख वेदन वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती’ ति, एवाह अजानन्तो ‘एवरूप अदुक्खमसुख वेदन पजहथा’ ति वदेय्य, अपि नु मे एत, भिक्खवे, पतिरूप अभ-
 20 विस्सा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते”।

B. 142

“यस्मा च खो एत, भिक्खवे, मया जात दिट्ठ विदित सच्छिकतं फस्सितं पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूप अदुक्खमसुख वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परि-
 25 हायन्ती’ ति, तस्माह ‘एवरूपं अदुक्खमसुख वेदन पजहथा’ ति वदामि। मया चेत, भिक्खवे, अञ्जातं अभविस्स अदिट्ठ अविदित असच्छिकत अफस्सितं पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूप अदुक्खमसुख वेदन वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ ति, एवाह अजानन्तो ‘एवरूपं अदुक्खमसुख वेदन उपसम्पज्ज विहरथा’ ति
 30 वदेय्यं, अपि नु मे एत, भिक्खवे, पतिरूप अभविस्सा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“यस्मा च खो एत, भिक्खवे, मया जात दिट्ठ विदितं सच्छिकत फस्सितं पञ्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूप अदुक्खमसुख वेदन वेदयंतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ ति, तस्माह ‘एवरूप अदुक्खमसुखं वेदन उपसम्पज्ज विहरथा’ 5 R 477 ति वदामि ।

§ २ अप्पमादेन करणीयं अकरणीयं

८ “नाह, भिक्खवे, सब्बेस येव भिक्खून ‘अप्पमादेन करणीय’ ति वदामि, न पनाह, भिक्खवे, सब्बेस येव भिक्खून ‘न अप्पमादेन करणीय’ ति वदामि । ये ते, भिक्खवे, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिक्खीण- 10 भवसयोजना सम्मदञ्जा विमुत्ता, तथारूपानाह, भिक्खवे, भिक्खून ‘न अप्पमादेन करणीय’ ति वदामि । त किस्स हेतु ? कत तेस अप्पमादेन । अभब्बा ते पमज्जितु । ये च खो ते, भिक्खवे, भिक्खू सेक्खा’ अप्पत्तमानसा अनुत्तर योगक्खेम पत्थयमाना विहरन्ति, तथारूपानाह, भिक्खवे, भिक्खून ‘अप्पमादेन करणीय’ ति वदामि । 15 तं किस्स हेतु ? अप्पेव नामिमे आयस्मन्तो अनुलोमकानि सेनासनानि पटिसेवमाना कल्याणमित्ते भजमाना इन्द्रियानि समन्नायमाना — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्यु ति । इम खो अह, भिक्खवे, इमेस भिक्खून 20 अप्पमादफल सम्पस्समानो ‘अप्पमादेन करणीय’ ति वदामि ।

९ “सत्तिमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो सविज्जमाना लोकस्मि । कतमे सत्त ? उभतोभागविमुत्तो, पञ्जाविमुत्तो, कायसक्खि^१, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो, धम्मानुसारी, सद्धानुसारी ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो उभतोभागविमुत्तो ? इध, 25 B 143 भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा^२ विहरति पञ्जाय चस्स दिस्वा आसवा

१ सेखा — स्या०, रो० । २. कायसक्खी — सी०, स्या०, रो० । ३ फस्सित्वा — सी०, रो० ।

परिक्खीणा होन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो उभतोभागविमुत्तो इमस्स खो अह, भिक्खवे, भिक्खुनो 'न अप्पमादेन करणीय' ति वदामि । त किस्स हेतु ? कत तस्स अप्पमादेन । अभब्बो सो पमज्जितु ।

R. 478

5 “कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्चाविमुत्तो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा विहरति, पञ्चाय चस्स दिस्वा आसवा परिक्खीणा होन्ति । अय वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्चाविमुत्तो । इमस्स पि खो अह, भिक्खवे, भिक्खुनो 'न अप्पमादेन करणीय' ति
10 वदामि । त किस्स हेतु ? कत तस्स अप्पमादेन । अभब्बो सो — पमज्जितु ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो कायसक्खि ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा विहरति, पञ्चाय चस्स दिस्वा एकच्चे आसवा
15 परिक्खीणा होन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो कायसक्खि । इमस्स खो अह, भिक्खवे, भिक्खुनो 'अप्पमादेन करणीय' ति वदामि । त किस्स हेतु ? अप्पेव नाम अयमायस्मा अनुलोमिकानि सेनासनानि पटिसेवमानो कल्याणमित्ते भजमानो इन्द्रियानि समन्नानयमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति
20 तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या ति । इम खो अह, भिक्खवे, इमस्स भिक्खुनो अप्पमादफल सम्पस्समानो 'अप्पमादेन करणीय' ति वदामि ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो ? इध, भिक्खवे,
25 एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते न कायेन फुसित्वा विहरति, पञ्चाय चस्स दिस्वा एकच्चे आसवा परिक्खीणा होन्ति, तथागतप्पवेदिता चस्स धम्मा पञ्चाय वोदिट्ठा होन्ति वोचरिता । अय वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो । इमस्स पि खो अह, भिक्खवे, भिक्खुनो 'अप्पमादेन करणीय' ति

वदामि । त किस्स हेतु ? अप्पेव नाम अयमायस्मा अनुलोमिकानि
सेनासनानि पटिसेवमानो कल्याणमित्ते भजमानो इन्द्रियानि समन्ना-
नयमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय
पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या ति । इम खो अह, भिक्खवे, इमस्स 5
भिक्खुनो अप्पमादफल सम्पस्समानो 'अप्पमादेन करणीय' ति वदामि ।

B. 144

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो सद्धाविमुत्तो । इध, भिक्खवे,
एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते
न कायेन फुसित्वा विहरति, पञ्जाय चस्स दिस्वा एकच्चे आसवा
परिक्खीणा होन्ति, तथागते चस्स सद्धा निविट्ठा होति मूलजाता 10
पतिट्ठिता । अय वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो सद्धाविमुत्तो । इमस्स पि —
खो अह, भिक्खवे, भिक्खुनो 'अप्पमादेन करणीय' ति वदामि । त
किस्स हेतु ? अप्पेव नाम अयमायस्मा अनुलोमिकानि सेनासनानि
पटिसेवमानो कल्याणमित्ते भजमानो इन्द्रियानि समन्नानयमानो —
यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनु- 15
त्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
उपसम्पज्ज विहरेय्या ति । इम खो अह, भिक्खवे, इमस्स भिक्खुनो
अप्पमादफल सम्पस्समानो 'अप्पमादेन करणीय' ति वदामि ।

R. 479

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो धम्मानुसारी ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा 20
ते न कायेन फुसित्वा विहरति, पञ्जाय चस्स दिस्वा एकच्चे^१
आसवा परिक्खीणा^२ होन्ति, तथागतप्पवेदिता चस्स धम्मा पञ्जाय
मत्तसो निज्झान खमन्ति, अपि चस्स इमे धम्मा होन्ति, सेय्यथीद^३ —
सद्धिन्द्रिय, विरियिन्द्रिय^४, सतिन्द्रिय, समाधिन्द्रिय, पञ्चिन्द्रिय । अय
वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो धम्मानुसारी । इमस्स पि खो अह, 25
भिक्खवे, भिक्खुनो 'अप्पमादेन करणीय' ति वदामि । त किस्स
हेतु ? अप्पेव नाम अयमायस्मा अनुलोमिकानि सेनासनानि पटिसेव-
मानो कल्याणमित्ते भजमानो इन्द्रियानि समन्नानयमानो — यस्सत्थाय

१ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ अपरिक्खीणा — सी०, रो० । ३. सेय्यथिद — म० ।

४. वीरियिन्द्रिय — म० ।

B 145

कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर —
ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
उपसम्पज्ज विहरेय्या ति । इम खो अह, भिक्खवे, इमस्स भिक्खुनो
अप्पमादफल सम्पस्समानो 'अप्पमादेन करणीय' ति वदामि ।

- ५ “कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो सद्धानुसारी ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिककम्म रूपे आरुप्पा ते न
कायेन फुसित्वा विहरति, पञ्जाय चस्स दिस्वा एकच्चे आसवा
परिक्खीणा होन्ति, तथागते चस्स सद्धामेत्त होति पेममत्त, अपि
चस्स इमे धम्मा होन्ति, सेय्यथीद — सद्धिन्द्रिय, विरियिन्द्रिय, सति-
१० न्द्रिय, समाधिन्द्रिय, पञ्चिन्द्रिय । अय वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो
सद्धानुसारी । इमस्स पि खो अह, भिक्खवे, भिक्खुनो 'अप्पमादेन
करणीय' ति वदामि । त किस्स हेतु ? अप्पेव नाम अयमायस्मा
अनुलोमिकानि सेनासनानि पटिसेवमानो कल्याणमित्ते भजमानो
इन्द्रियानि समन्नानयमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा
१५ अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव
धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या ति । इम^१
खो अह, भिक्खवे, इमस्स भिक्खुनो अप्पमादफल सम्पस्समानो
'अप्पमादेन करणीय' ति वदामि ।

§ ३ अनुपुब्बपटिपदा अञ्जाराधना

- १० “नाह, भिक्खवे, आदिकेनेव अञ्जाराधन वदामि,
R 480 २० अपि च, भिक्खवे, अनुपुब्बसिक्खा अनुपुब्बकिरिया अनुपुब्बपटिपदा
अञ्जाराधना होति । कथ च, भिक्खवे, अनुपुब्बसिक्खा अनुपुब्बकिरिया
अनुपुब्बपटिपदा अञ्जाराधना होति ? इध, भिक्खवे, सद्धाजातो
उपसङ्कमति, उपसङ्कमन्तो पयिरुपासति, पयिरुपासन्तो सोत ओदहति,
ओहितसोतो धम्म सुणाति, सुत्वा धम्म धारेति, धतान धम्मान
२५ अत्थ उपपरिक्खति, अत्थ उपपरिक्खतो धम्मा निज्झान खमन्ति,
धम्मनिज्झानक्खन्तिया^२ सति छन्दो जायति, छन्दजातो उस्सहति,
उस्साहेत्वा^३ तुलेति, तुलयित्वा पदहति, पहितत्तो समानो कायेन चैव

१ इद — सी० । २. धम्मनिज्झानक्खन्तिया — रो० । ३ उस्सहित्वा — सी०, स्या०, रो० ।

परमसच्चं सच्छिकरोति, पञ्चाय च नं अतिविज्झं^१ पस्सति । सा
 पि नाम, भिक्खवे, सद्धा नाहोसि; तं पि नाम, भिक्खवे, उपसङ्कमनं
 नाहोसि; सा पि नाम, भिक्खवे, पयिरुपासना नाहोसि; तं पि नाम,
 भिक्खवे, सोतावधानं नाहोसि; तं पि नाम, भिक्खवे, धम्मसवनं
 नाहोसि; सा पि नाम, भिक्खवे, धम्मधारणा^२ नाहोसि; सा पि 5
 नाम, भिक्खवे, अत्थूपपरिक्खा^३ नाहोसि; सा पि नाम, भिक्खवे,
 धम्मनिज्झानक्खन्ति नाहोसि; सो पि नाम, भिक्खवे, छन्दो नाहोसि;
 सो पि नाम, भिक्खवे, उस्साहो नाहोसि; सा पि नाम, भिक्खवे,
 तुलना नाहोसि; तं पि नाम, भिक्खवे, पधानं नाहोसि । विप्पटि-
 पत्तात्थ, भिक्खवे, मिच्छापटिपत्तात्थ, भिक्खवे । कीव दूरेविमे, भिक्खवे, 10
 मोघपुरिसा अपक्कन्ता इमम्हा धम्मविनया ।

B. 146

११. “अत्थि, भिक्खवे, चतुप्पदं वेय्याकरणं यस्सुद्धिदुस्स
 विज्झू पुरिसो नचिरस्सेव पञ्चायत्थं आजानेय्य । उद्दिसिस्सामि
 वो, भिक्खवे । आजानिस्सथ मे तं” ति ?

“के च मयं, भन्ते, के चाधम्मस्स अञ्जातारो ति ? “यो पि 15
 सो, भिक्खवे, सत्था आमिसगरु^४ आमिसदायादो आमिसेहि संसट्ठो
 विहरति तस्स पायं एवरूपी पणोपणविया न उपेति — ‘एवं च नो
 अस्स अथ नं करेय्यामं, न च नो एवमस्स न नं करेय्यामा’ ति,
 किं पन, भिक्खवे, यं तथागतो सब्बसो आमिसेहि विसंसट्ठो विहरति ।
 सद्धस्स, भिक्खवे, सावकस्स सत्थुसासने परियोगाहिय^५ वत्ततो 20
 अयमनुधम्मो होति — ‘सत्था भगवा, सावकोहमस्मि; जानाति भगवा,
 नाहं जानामी’ ति । सद्धस्स, भिक्खवे, सावकस्स सत्थुसासने परियोगाहिय
 वत्ततो रुह्णीयं^६ सत्थुसासनं होति ओजवन्तं । सद्धस्स, भिक्खवे,
 सावकस्स सत्थुसासने परियोगाहिय वत्ततो अयमनुधम्मो होति — ‘कामं 25
 तच्चो च न्हारु^७ च अट्ठि^८ च अवसिस्सतु, सरीरे^९ अवसुस्सतु^{१०}
 मंसलोहितं, यं तं पुरिसथामेन पुरिसविरियेन पुरिसपरक्कमेन
 पत्तब्बं न तं अपापुणित्वा विरियस्स सण्ठानं भविस्सती’ ति । सद्धस्स,

R. 481

१. पटिविज्झ — सी० । २. धम्मधारणं — सी० । ३. अत्थूपपरिक्खा — स्या० ।
 ४. आमिसगरु — सी०; आमिसगरुको — स्या० । ५. परियोगाय — सी०, रो०; परियोगय्हु —
 स्या० । ६. रुह्णीयं — स्या०; रुह्नीयं — सी०, रो० । ७. न्हारु — सी०, स्या० ।
 ८. अट्ठी — रो० । ९-१०. उपसुस्सतु सरीरे — सी०; सरीरे उपसुस्सतु — रो० ।

भिक्षवे, सावकस्स सत्थुसासने परियोगाहिय वत्ततो द्विन्न फलान
अञ्जतर फल पाटिकङ्खं – दिट्ठेव धम्मे अञ्जा, सति वा उपादिसेसे
अनागामिता” ति ।

B. 147

१२ इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्षू भगवतो भासित
५ अभिनन्दु ति ।

भिक्षुवग्गो निट्ठितो दुतियो ।

तस्सुद्धान*

कुञ्जर राहुल सस्सतलोको
मालुक्यपुत्तो च भद्दालि^१ नामो ।
खुद्द^२ दिजाथ सहम्पतियाच^३
नाळक^३ रञ्जिकिटागिरिनामो^३ ॥

— .०:—

* एत्थ रो० पोत्थके न विज्जति । १ भद्दलि – सी० । २-२. दिजखुद्दसहम्पतियाचना
– स्या० । ३ ३ नाळकीपदरगिरिनामो असम्पो पवरो – स्या०, नाळकरञ्जकभद्दरिनामो – सी० ।

२१. तेविज्जवच्छसुत्तं

§ १. भगवतो सब्बञ्जुता

B 148

१ एव मे सुत । एक समय भगवा वेसालिय विहरति महावने कूटागारसालाय^१ । तेन खो पन समयेन वच्छगोत्तो परिब्बाजको एकपुण्डरीके परिब्बाजकारामे पटिवसति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय^२ निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय वेसालि^३ पिण्डाय पाविसि । अथ खो भगवतो एतदहोसि – “अतिप्पगो खो ताव वेसालियं ५ पिण्डाय चरितु, यन्नूनाह येन एकपुण्डरीको परिब्बाजकारामो येन वच्छगोत्तो परिब्बाजको तेनुपसङ्कमेय्य” ति । अथ खो भगवा येन एकपुण्डरीको परिब्बाजकारामो येन वच्छगोत्तो परिब्बाजको तेनुपसङ्कमि । अहसा खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान^४ भगवन्त एतदवोच – “एतु खो, भन्ते, १० भगवा । स्वागत^५, भन्ते, भगवतो । चिरस्स खो, भन्ते, भगवा इम परियायमकासि यदिद इधागमनाय । निसीदतु, भन्ते, भगवा इद-मासन पञ्चत्त” ति । निसीदि भगवा पञ्चत्ते आसने । वच्छगोत्तो पि खो परिब्बाजको अञ्जतर नीच आसन गहेत्वा एकमन्त निसीदि । १५ एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – “सुत मेत, भन्ते – ‘समणो गोतमो सब्बञ्जू सब्बदस्सावी, अपरिसेस ञ्णदस्सन पटिजानाति, चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सतत समित ञ्णदस्सन पच्चुपट्ठित’ ति । ये ते, भन्ते, एवमाहसु— ‘समणो गोतमो सब्बञ्जू सब्बदस्सावी, अपरिसेस ञ्णदस्सन पटि-जानाति, चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सतत २० समित ञ्णदस्सन पच्चुपट्ठित’ ति, कच्चि ते, भन्ते, भगवतो वुत्त-वादिनो, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्मं

R 482

१ कूळवच्छगोत्तसुत्त – स्या०; तेविज्जवच्छगोत्तसुत्त – सी०, रो० । २ कूटागार-सालाय – सी० । ३ पुब्बण्हसमय – रो० । ४ वेसालिय – सी० । ५ दिस्वा – स्या० । ६ सागत – रो० ।

ब्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छती” ति ?

“ये ते, वच्छ, एवमाहसु – ‘समणो गोतमो सब्बञ्जू सब्ब-
दस्सावी, अपरिसेस जाणदस्सन पटिजानाति, चरतो च मे तिष्ठतो च
5 सुत्तस्स च जागरस्स च सतत समित जाणदस्सन पच्चुपट्ठित’ ति,
न मे ते वुत्तवादिनो, अब्भाचिक्खन्ति च पन म’ असता अभूतेना” ति ।

B 149

२ “कथ ब्याकरमाना पन मय, भन्ते, वुत्तवादिनो चेव
भगवतो अस्साम, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स
चानुधम्म ब्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्हं
10 ठान आगच्छेय्या” ति ?

तेविज्जो भगवा

“‘तेविज्जो समणो गोतमो’ ति खो, वच्छ, ब्याकरमानो
वुत्तवादी मे अस्स, न च म अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स
चानुधम्म ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह
ठान आगच्छेय्य । अहं हि, वच्छ, यावदेव आकङ्खामि अनेकविहित
15 पुब्बेनिवास अनुस्सरामि, सेय्यथीद – एक पि जाति द्वे पि जातियो
. पे० इति साकारं सउद्देस अनेकविहित पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि ।
अहं हि, वच्छ, यावदेव आकङ्खामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्क-
न्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते
सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि । अहं हि,
20 वच्छ, आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव
धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामि ।

R 483

तेविज्जो समणो गोतमो’ ति खो, वच्छ, ब्याकरमानो
वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च म अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स
चानुधम्म ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह
25 ठान आगच्छेय्या” ति ।

§ २. अञ्जतिस्थियानं गति

३ एवं वुत्ते, वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच –

१ मन्ते – सी०, स्या०, रो० ।

‘अत्थि नु खो, भो गोतम, कोचि गिही गिहिसयोजन अप्पहाय कायस्स भेदा दुक्खस्सन्तकरो” ति’ ?

नत्थि खो, वच्छ, कोचि गिही गिहिसयोजन अप्पहाय कायस्स भेदा दुक्खस्सन्तकरो” ति ।

‘अत्थि पन, भो गोतम, कोचि गिही गिहिसयोजन अप्पहाय 5 कायस्स भेदा सग्गूपगो” ति ?

न खो, वच्छ, एक येव सत न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो व ये गिही गिहिसयोजन अप्पहाय कायस्स भेदा सग्गूपगा” ति ।

“अत्थि नु खो, भो गोतम, कोचि आजीवको कायस्स भेदा 10 B 150 दुक्खस्सन्तकरो” ति ?

“नत्थि खो, वच्छ, कोचि आजीवको कायस्स भेदा दुक्ख-स्सन्तकरो” ति ।

“अत्थि पन, भो गोतम, कोचि आजीवको कायस्स भेदा सग्गूपगो” ति ? 15

“इतो खो सो, वच्छ, एकनवुतो कपो यमह अनुस्सरामि, नाभिजानामि कञ्चि आजीवक सग्गूपग अञ्जत्र एकेन, सोपासि कम्मवादी किरियवादी” ति ।

“एव सन्ते, भो गोतम, सुञ्ज अदु तित्थायतन अन्तमसो सग्गूपगेनाती” ति ? 20

“एव, वच्छ, सुञ्ज अदु तित्थायतन अन्तमसो सग्गूपगेन पी” ति ।

४ इदमवोच भगवा । अत्तमेनो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवतो भासित अभिनन्दी ति ।

— ० —

२२. अग्निवच्छगोत्तसुत्तं

§ १. तथागतो दिट्ठिगतानि अनुपगतो

R 484

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
5 निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच — “कि नु खो, भो गोतम, ‘सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमञ्ज’ ति — एवदिट्ठि^१ भव गोतमो” ति ?

“न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि — ‘सस्सतो लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’” ति ।

10 “कि पन, भो गोतम, ‘असस्सतो लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ति — एवदिट्ठि भव गोतमो” ति ?

“न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि — ‘असस्सतो लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’” ति ।

B 151

15 “कि नु खो, भो गोतम, ‘अन्तवा लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ति — एवदिट्ठि भव गोतमो” ति ?

“न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि — ‘अन्तवा लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’” ति ।

“कि पन, भो गोतम, ‘अनन्तवा लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ति — एवदिट्ठि भव गोतमो” ति ?

20 “न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि — ‘अनन्तवा लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’” ति ।

“कि नु खो, भो गोतम, ‘त जीवं त सरीरं, इदमेव सच्चं मोघमञ्ज’ ति — एवदिट्ठि भव गोतमो” ति ?

१ अग्निवच्छसुत्त — म० । २ एवदिट्ठी — स्या० ।

“न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि — ‘त जीव त सरीर, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ” ति ।

“कि पन, धो गोतम, ‘अञ्ज जीव अञ्ज सरीर, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ति — एवदिट्ठि भव गोतमो” ति ?

“न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि — ‘अञ्ज जीव अञ्ज सरीर, 5 इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ” ति ।

“कि नु खो, भो गोतम, ‘होति तथागतो पर मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ति — एवदिट्ठि भव गोतमो” ति ?

“न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि — ‘होति तथागतो पर मरणा, 10 इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ” ति ।

“कि पन, भो गोतम, ‘न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ति — एवदिट्ठि भव गोतमो” ति ?

“न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि — ‘न होति तथागतो पर मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ” ति ।

“कि नु खो, भो गोतम, ‘होति च न च होति तथागतो पर 15 मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ति — एवदिट्ठि भव गोतमो” ति ?

“न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि — ‘होति च न च होति तथागतो पर मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ” ति । R. 485

“कि पन, भो गोतम, ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ति — एवदिट्ठि भव गोतमो” ति ? 20

“न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि — ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ” ति ।

२ “कि नु खो, भो गोतम, सस्सतो लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज ति — एवदिट्ठि भव गोतमो” ति इति पुट्ठो समानो ‘न 25 खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि — सस्सतो लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ति वदेसि । ‘कि पन, भो गोतम, असस्सतो लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज ति — एवदिट्ठि भव गोतमो’ ति इति पुट्ठो समानो ‘न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि — असस्सतो लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज’ ति B 152

वदेसि। 'किं नु खो, भो गोतम, अन्तवा लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज ति - एवदिट्ठि भव गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि - अन्तवा लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज' ति वदेसि। 'किं पन, भो गोतम, अनन्तवा लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज ति - एवदिट्ठि भव गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि - अनन्तवा लोको, इदमेव सच्च मोघमञ्ज' ति वदेसि। 'किं नु खो, भो गोतम, त जीव त सरीर, इदमेव सच्च मोघमञ्ज ति - एवदिट्ठि भव गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि - त जीव त सरीर, इदमेव सच्च मोघमञ्ज' ति वदेसि। 'किं पन, भो गोतम, अञ्ज जीव अञ्ज सरीर, इदमेव सच्च मोघमञ्ज ति - एवदिट्ठि भव गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि - अञ्ज जीव अञ्ज सरीर, इदमेव सच्च मोघमञ्ज' ति वदेसि। 'किं नु खो, भो गोतम, होति तथागतो पर मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज ति - एवदिट्ठि भव गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि - होति तथागतो पर मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज' ति वदेसि। 'किं पन, भो गोतम, न होति तथागतो पर मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज ति - एवदिट्ठि भव गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि - न होति तथागतो पर मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज' ति वदेसि। 'किं नु खो, भो गोतम, होति च न च होति तथागतो पर मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज ति - एवदिट्ठि भव गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि - होति च न च होति तथागतो पर मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज' ति वदेसि। 'किं पन, भो गोतम, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज ति - एवदिट्ठि भव गोतमो' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो अह, वच्छ, एवदिट्ठि - नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा, इदमेव सच्च मोघमञ्ज' ति वदेसि।

B. 153

“किं पन भव गोतमो आदीनव सम्पस्समानो एव इमानि सब्बसो दिट्ठिगतानि अनुपगतो” ति ?

३ “‘सस्सतो लोको’ ति खो, वच्छ, दिट्ठिगतमेत दिट्ठिगहनं^१
 दिट्ठिकन्तारो^२ दिट्ठिविसूक दिट्ठिविप्फन्दित दिट्ठिसयोजन सदुक्ख
 सविघात सउपायास सपरिळाह, न निब्बिदाय न विरागाय न निरो-
 धाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय^३
 सवत्तति । असस्सतो लोको ति खो, वच्छ पे० अन्तवा लोको ति ५
 खो, वच्छ पे० अनन्तवा लोको ति खो, वच्छ पे० त जीवत सरीर
 ति खो, वच्छ पे० अञ्ज जीव अञ्ज सरीर ति खो, वच्छ पे०
 होति तथागतो पर मरणा ति खो, वच्छ पे० न होति तथागतो
 पर मरणा ति खो, वच्छ पे० होति च न च होति तथागतो पर
 मरणा ति खो, वच्छ पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा १०
 ति खो, वच्छ, दिट्ठिगतमेत दिट्ठिगहन दिट्ठिकन्तारो दिट्ठिविसूक
 दिट्ठिविप्फन्दित दिट्ठिसयोजन सदुक्ख सविघात सउपायास सपरिळाह,
 न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय
 न सम्बोधाय न निब्बानाय सवत्तति । इम खो अह, वच्छ,
 आदीनव सम्पस्समानो एव इमानि सब्बसो दिट्ठिगतानि अनुप- १५
 गतो” ति ।

R 486

§ २. सब्वमज्झितानं खया विमुत्तो

४. “अत्थि पन भोतो गोतमस्स किञ्चि दिट्ठिगत” ति ?

“दिट्ठिगत ति खो, वच्छ, अपनीतमेत तथागतस्स । दिट्ठ
 हेत, वच्छ, तथागतेन — ‘इति रूप, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स
 अत्थङ्गमो’, इति वेदना, इति वेदनाय समुदयो, इति वेदनाय अत्थङ्गमो, २०
 इति सञ्जा, इति सञ्जाय समुदयो, इति सञ्जाय अत्थङ्गमो, इति
 सङ्खारा, इति सङ्खारान समुदयो, इति सङ्खारानं अत्थङ्गमो, इति
 विञ्जाण, इति विञ्जाणस्स समुदयो, इति विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो’ ति ।
 तस्मा तथागतो सब्वमज्झितान सब्वमत्थितान^४ सब्वअहङ्कारममङ्कार-
 मानानुसयान^५ खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा अनुपादा २५
 विमुत्तो ति वदामी” ति ।

१ दिट्ठिगहणं—सी०, स्या० । २ दिट्ठिकन्तार—सी०, रो० । ३ निब्बानाय—सी० ।

४ अत्थङ्गमो—रो० । ५ सब्वमत्थितान—स्या० । ६ सब्वअहिकारममिकारमानानुसयान—
 सी०, रो० ।

B. 154

५ “एव विमुत्तचित्तो पन, भो गोतम, भिक्खु, कुहि उप-
पज्जती” ति ?

“उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेति” ।

“तेन हि, भो गोतम, न उपपज्जती” ति ?

5 “न उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेति” ।

“तेन हि, भो गोतम, उपपज्जति च न च उपपज्जती” ति ?

“उपपज्जति च न च उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेति” ।

“तेन हि, भो गोतम, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती” ति ?

“नेव उपपज्जति न न उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेति” ।

10

“‘एव विमुत्तचित्तो पन, भो गोतम, भिक्खु कुहि उपपज्जती’
ति इति पुट्ठो समानो ‘उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेती’ ति
वदेसि । ‘तेन हि, भो गोतम, न उपपज्जती’ ति इति पुट्ठो समानो
‘न उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेती’ ति वदेसि । ‘तेन हि, भो गोतम,
उपपज्जति च न च उपपज्जती’ ति इति पुट्ठो समानो ‘उपपज्जति
15 च न च उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेती’ ति वदेसि । ‘तेन हि, भो
गोतम, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती’ ति इति पुट्ठो समानो ‘नेव
उपपज्जति न न उपपज्जती ति खो, वच्छ, न उपेती’ ति वदेसि । एत्थाह,
भो गोतम, अञ्जाणमापादि, एत्थ सम्मोहमापादि । या पि मे एसा
भोतो गोतमस्स पुरिमेन कथासल्लापेन अहु पसादमत्ता सा पि मे
20 एतरहि अन्तरहिता” ति ।

R 487

“अल हि ते, वच्छ, अञ्जाणाय, अल सम्मोहाय । गम्भीरो
हाय^१, वच्छ, धम्मो दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो
निपुणो पण्डितवेदनीयो^२, सो तथा दुज्जानो अञ्जदिट्ठिकेन अञ्ज-
खन्तिकेन^३ अञ्जरुचिकेन अञ्जत्रयोगेन^४ अञ्जत्राचरियकेन^५ ।

§ ३. निब्बुतगो व तथागतो

25

६ “तेन हि, वच्छ, तञ्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामिं, यथा ते
खमेय्य तथा न ब्याकरेय्यासि । त कि मञ्जसि, वच्छ, सचे ते पुरतो

१. उप्पज्जती - स्या० । २. ह्य - स्या०, रो० । ३. पण्डितवेदनीयो - स्या०, रो० ।

४. अञ्जखन्तिकेन - स्या० । ५. अञ्जत्रयोगेन - स्या० । ६. अञ्जत्राचरियकेन - सी०,
रो०, अञ्जत्राचरियकेन - स्या० ।

अग्निं जलेय्य, जानेय्यासि त्व – ‘अयं मे पुरतो अग्निं जलती’”
ति ?

“सचे मे, भो गोतम, पुरतो अग्निं जलेय्य, जानेय्याह – ‘अयं मे पुरतो अग्निं जलती’” ति ।

“सचे पन त, वच्छ, एव पुच्छेय्य – ‘यो ते अयं पुरतो 5
अग्निं जलति अयं अग्निं किं पटिच्च जलती’ ति, एव पुट्ठो त्व, वच्छ,
किन्ति ब्याकरेय्यासी” ति ?

“सचे म, भो गोतम, एव पुच्छेय्य – ‘यो ते अयं पुरतो
अग्निं जलति अयं अग्निं किं पटिच्च जलती’ ति, एव पुट्ठो अह, भो
गोतम, एव ब्याकरेय्य – ‘यो मे अयं पुरतो अग्निं जलति अयं 10 B 155
अग्निं तिणकट्ठुपादानं पटिच्च जलती’” ति ।

“सचे ते, वच्छ, पुरतो सो अग्निं निबुत्तयेय्य, जानेय्यासि
त्वं – ‘अयं मे पुरतो अग्निं निबुत्तो’” ति ?

“सचे मे, भो गोतम, पुरतो सो अग्निं निबुत्तयेय्य, जानेय्याह
– ‘अयं मे पुरतो अग्निं निबुत्तो’” ति । 15

“सचे पन त, वच्छ, एव पुच्छेय्य – ‘यो ते अयं पुरतो अग्निं
निबुत्तो सो अग्निं इतो कतमं दिसं गतो – पुरत्थिमं वा दक्खिणं
वा पच्छिमं वा उत्तरं वा’ ति, एव पुट्ठो त्व, वच्छ, किन्ति ब्या-
करेय्यासी” ति ?

“न उपेति, भो गोतम, यं हि सो, भो गोतम, अग्निं तिण- 20
कट्ठुपादानं पटिच्च अजलिं^१ तस्स च परियादाना अञ्जस्स च अनुप-
हारा अनाहारो निबुत्तो त्वेव^२ सङ्ख्यं^३ गच्छती” ति ।

७. “एवमेव खो, वच्छ, येन रूपेण तथागतं पञ्चापयमानो
पञ्चापेय्यं तं रूपं तथागतस्स पहीनं उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकं
अनभावकं^४ आयति अनुप्पादधम्मं ? रूपसङ्ख्यविमुत्तो^५ खो, वच्छ, 25
तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाब्धो – सेय्यथापि महा-
समुदो । उपपज्जती ति न उपेति, न उपपज्जती ति न उपेति, उप-

R 488

१ जलती – स्या० । २ तेव – सी०, रो० । ३ सङ्ख्य – सी०, रो० । ४ अन-
भावकत – म०, अनभावङ्गत – स्या० । ५ रूपसङ्ख्यविमुत्तो – म० ।

पज्जति च न च उपपज्जती ति न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती ति न उपेति ।

“याय वेदनाय तथागत पञ्चापयमानो पञ्चापेय्य सा वेदना तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावकता
5 आयति अनुप्पादधम्मा । वेदनासङ्खाविमुत्तो खो, वच्छ, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाब्हो – सेय्यथापि महासमुद्दो । उपपज्जती ति न उपेति, न उपपज्जती ति न उपेति, उपपज्जति च न च उपपज्जती ति न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती ति न उपेति ।

“याय सञ्जाय तथागत पञ्चापयमानो पञ्चापेय्य सा
10 सञ्जा तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावकता आयति अनुप्पादधम्मा । सञ्जासङ्खाविमुत्तो खो, वच्छ, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाब्हो – सेय्यथापि महासमुद्दो । उपपज्जती ति न उपेति, न उपपज्जती ति न उपेति, उपपज्जति च न च उपपज्जती ति न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती ति न उपेति ।

“येहि सङ्खारेहि तथागत पञ्चापयमानो पञ्चापेय्य ते सङ्खारा
15 तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावकता आयति अनुप्पादधम्मा । सङ्खारसङ्खाविमुत्तो खो, वच्छ, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाब्हो – सेय्यथापि महासमुद्दो । उपपज्जती ति न उपेति, न उपपज्जती ति न उपेति, उपपज्जति च न च उपपज्जती ति
20 न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती ति न उपेति ।

“येन विञ्जाणेन तथागत पञ्चापयमानो पञ्चापेय्य तं
विञ्जाण तथागतस्स पहीन उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत अनभावकत
आयति अनुप्पादधम्म । विञ्जाणसङ्खाविमुत्तो खो, वच्छ, तथागतो
गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाब्हो – सेय्यथापि महासमुद्दो । उप-
25 पज्जती ति न उपेति, न उपपज्जती ति न उपेति, उपपज्जती च न च उपपज्जती ति न उपेति, नेव उपपज्जती न न उपपज्जती ति न उपेती” ति ।

§ ४. सारे पतिट्ठितं पावचनं

८ एव वुत्ते, वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच—“सेय्य-

थापि, भो गोतम, गामस्स वा निगमस्स वा अविदूरे महासालरुक्खो^१ ।
 तस्स अनिच्चता साखापलास^२ पलुज्जेय्य^३, तच्चपपटिका^४ पलुज्जेय्यु, फेग्गु^५
 पलुज्जेय्य, सो अपरेन समयेन अपगतसाखापलासो अपगततच्चपपटिको
 अपगतफेग्गुको सुद्धो^६ अस्स, सारे^७ पतिद्वितो, एवमेव^८ भोतो गोतमस्स
 पावचन अपगतसाखापलास अपगततच्चपपटिक अपगतफेग्गुक सुद्ध, सारे^५
 पतिद्वित । अभिक्कन्त, भो गोतम पे० उपासक म भव गोतमो
 धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

R 489

— ० —

१ महासालरुक्खो—सी० । २ साखापलासा—म० । ३ पलुज्जेय्यु—म० ।
 ४ तच्चपपटिका—स्या० । ५ फेग्गु—म० । ६—६ सुद्धे सारे—स्या० । ७ एवमेविद—
 रो०, सी० ।

२३. महावच्छगोत्तसुत्तं

§ १. कुसलाकुसलानं सङ्घित्तदेसना

१ एव मे सुत । एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुप-सङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारा-णीय^१ वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो
५ परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच— “दीघरत्ताह भोता गोतमेन सहकथी । साधु मे भव गोतमो सङ्घित्तेन कुसलाकुसल देसेतू” ति ।

“सङ्घित्तेन पि खो ते अह, वच्छ, कुसलाकुसल देसेय्य, वित्था-रेन पि खो ते अह, वच्छ, कुसलाकुसल देसेय्य, अपि च ते अह, वच्छ, सङ्घित्तेन कुसलाकुसल देसेस्सामि । त सुणाहि, साधुक मनसि करोहि,
१० भासिस्सामी” ति । “एव, भो” ति खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

२ “लोभो खो, वच्छ, अकुसल, अलोभो कुसल, दोसो खो, वच्छ, अकुसल, अदोसो कुसल, मोहो खो, वच्छ, अकुसल, अमोहो कुसल । इति खो, वच्छ, इमे तयो धम्मा अकुसला, तयो धम्मा
१५ कुसला ।

“पाणातिपातो खो, वच्छ, अकुसल, पाणातिपाता वेरमणी कुसल, अदिन्नादान खो, वच्छ, अकुसल, अदिन्नादाना वेरमणी कुसल, कामेसुमिच्छाचारो खो, वच्छ, अकुसल, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणी कुसल, मुसावादो^२ खो, वच्छ, अकुसल, मुसावादा वेरमणी कुसल,
२० पिसुणा वाचा खो, वच्छ, अकुसल, पिसुणाय वाचाय वेरमणी कुसल, फरुसा वाचा खो, वच्छ, अकुसल, फरुसाय वाचाय वेरमणी कुसल, सम्फप्पलापो खो, वच्छ, अकुसल, सम्फप्पलापा वेरमणी कुसल, अभिज्झा खो, वच्छ, अकुसल, अनभिज्झा कुसल, व्यापादो खो, वच्छ, अकुसल,

१ महावच्छसुत्त—म० । २ सारणीय—म० । ३-३ स्या० पोत्यके नत्थि ।

अव्यापादो कुसल, मिच्छादिद्वि खो, वच्छ, अकुसल सम्मादिद्वि कुसल ।
इति खो, वच्छ, इमे दस धम्मा अकुसला, दस धम्मा कुसला ।

“यतो खो, वच्छ, भिक्खुनो तण्हा पहीना होति उच्छिन्नमूला
तालावत्थुकता अनभावकता आयति अनुप्पादधम्मा, सो होति भिक्खु
अरह खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो 5
परिक्खीणभवसयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो” ति ।

§ २. सावकसाविकानं आराधना

३ “तिट्ठतु भवं गोतमो । अत्थि पन ते भोतो गोतमस्स
एकभिक्खु पि सावको यो^१ आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति
पञ्चाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरती” ति ?

B. 158

10

“न खो, वच्छ, एक येव सत न द्वे सतानि न तीणि सतानि
न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो व ये भिक्खू मम
सावका आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्चाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे
सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

“तिट्ठतु भव गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू । अत्थि पन भोतो गोतमस्स 15
एका भिक्खुनी पि साविका या आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति
पञ्चाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरती” ति ?

“न खो, वच्छ एक येव सत न द्वे सतानि न तीणि सतानि
न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो व या भिक्खुनियो 20
मम साविका आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्चाविमुत्ति दिट्ठेव
धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

“तिट्ठतु भव गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू, तिट्ठन्तु भिक्खुनियो ।
अत्थि पन भोतो गोतमस्स एकपासको पि सावको गिही ओदातवसनो
ब्रह्मचारी^२ यो पञ्चन्न ओरम्भागियान संयोजनान परिक्खया ओप- 25
पातिको तत्थ परिनिब्बायी^३ अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका” ति ?

१ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ सब्रह्मचारी—स्या० । ३ परिनिब्बायि
—सी० ।

R 491

“न खो, वच्छ, एक येव सत न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो व ये उपासका मम सावका गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया ओपपातिका तत्थपरिनिब्बायिनो अनावत्तिधम्मा
5 तस्मा लोका” ति ।

“तिट्ठतु भव गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू, तिट्ठन्तु भिक्खुनियो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो । अत्थि पन भोतो गोतमस्स एकुपासको पि सावको गिही ओदातवसनो कामभोगी सासन-
करो ओवादपटिकरो” यो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथङ्कथो वेसार-
10 ज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थुसासने विहरती” ति ?

“न खो, वच्छ, एक येव सत न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो व ये उपासका मम सावका गिही ओदातवसना कामभोगिनो सासनकरा ओवादपटिकरा तिण्णविचिकिच्छा विगतकथङ्कथा वेसारज्जप्पत्ता अपरप्पच्चया सत्थु-
15 सासने विहरन्ती” ति ।

B 159

“तिट्ठतु भव गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू, तिट्ठन्तु भिक्खुनियो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना कामभोगिनो । अत्थि पन भोतो गोतमस्स एकु-
पासिका पि साविका गिहिनी” ओदातवसना ब्रह्मचारिनी या पञ्चन्न
20 ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बा-
यिनी अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका” ति ?

“न खो, वच्छ, एक येव सत न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो व या उपासिका मम साविका गिहिनियो ओदातवसना ब्रह्मचारिनियो पञ्चन्न ओम्भा-
25 गियान सयोजनान परिक्खया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनियो अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका” ति ।

“तिट्ठतु भव गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू, तिट्ठन्तु भिक्खुनियो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना कामभोगिनो, तिट्ठन्तु उपासिका गिहिनियो ओदात-

१ ओवादपटिकरो—म० । २ गिही—स्या०, रो०, सी० पोत्थके नत्थि ।

वसना ब्रह्मचारिनियो । अत्थि पन भोतो गोतमस्स एकुपासिका पि साविका गिहिनी ओदातवसना कामभोगिनी सासनकरा ओवादप्पतिकरा या तिण्णविच्चिकिच्छा विगतकथङ्कथा वेसारज्जप्पत्ता अपरप्पच्चया सत्थुसासने विहरती” ति ?

“न खो, वच्छ, एक येव सत न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो व या उपासिका मम साविका गिहिनियो ओदातवसना कामभोगिनियो सासनकरा ओवादप्पतिकरा तिण्णविच्चिकिच्छा विगतकथङ्कथा वेसारज्जप्पत्ता अपरप्पच्चया सत्थुसासने विहरन्ती” ति ।

४ “सचे हि, भो गोतम, इम धम्म भव येव गोतमो आराधको अभविस्स, नो च खो भिक्खू आराधका अभविसु^१, एवमिद ब्रह्मचरिय अपरिपूर^२ अभविस्स तेनङ्गेन । यस्मा च खो, भो गोतम, इम धम्म भव चेव गोतमो आराधको भिक्खू च आराधका, एवमिद ब्रह्मचरिय परिपूर तेनङ्गेन ।

“सचे हि, भो गोतम, इम धम्म भव चेव गोतमो आराधको अभविस्स, भिक्खू च आराधका अभविसु, नो च खो भिक्खुनियो आराधिका अभविसु, एवमिद ब्रह्मचरिय अपरिपूर अभविस्स तेनङ्गेन । यस्मा च खो, भो गोतम, इम धम्म भव चेव गोतमो आराधको, भिक्खू च आराधका, भिक्खुनियो च आराधिका, एवमिद ब्रह्मचरिय परिपूर तेनङ्गेन ।

“सचे हि, भो गोतम, इम धम्म भव चेव गोतमो आराधको अभविस्स, भिक्खू च आराधका अभविसु, भिक्खुनियो च आराधिका अभविसु, नो च खो उपासका गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका अभविसु, एवमिद ब्रह्मचरिय अपरिपूरं अभविस्स तेनङ्गेन । यस्मा च खो, भो गोतम, इम धम्मं भव चेव गोतमो आराधको, भिक्खू च आराधका, भिक्खुनियो च आराधिका, उपासका च गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका, एवमिद ब्रह्मचरियं परिपूर तेनङ्गेन ।

“सचे हि भो, गोतम इम धम्म भव चेव गोतमो आराधको अभविस्स, भिक्खू च आराधका अभविसु, भिक्खुनियो च आराधिका

१ अभविस्ससु—म० । २ अपरिपूर—स्या० ।

अभविस्सु, उपासका च गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका
अभविस्सु, नो च खो उपासका गिही ओदातवसना कामभोगिनो
आराधका अभविस्सु, एवमिदं ब्रह्मचरियं अपरिपूरं अभविस्सु
तेनङ्गेन । यस्मा च खो, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो आराधको,
5 भिक्खु च आराधका, भिक्खुनियो च आराधिका, उपासका च गिही
ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका, उपासका च गिही ओदातवसना
कामभोगिनो आराधका, एवमिदं ब्रह्मचरियं परिपूरं तेनङ्गेन ।

“सच्चे हि, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो आराधको
अभविस्सु, भिक्खू च आराधका अभविस्सु, भिक्खुनियो च आराधिका
10 अभविस्सु, उपासका च गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका
अभविस्सु, उपासका च गिही ओदातवसना कामभोगिनो आराधका
अभविस्सु, नो च खो उपासिका गिहिनियो^१ ओदातवसना ब्रह्मचारिनियो
आराधिको अभविस्सु, एवमिदं ब्रह्मचरियं अपरिपूरं अभविस्सु तेनङ्गेन ।
यस्मा च खो, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो आराधको, भिक्खू
15 च आराधका, भिक्खुनियो च आराधिका, उपासका च गिही ओदात-
वसना ब्रह्मचारिनो आराधका, उपासका च गिही ओदातवसना काम-
भोगिनो आराधका, उपासिका च गिहिनियो ओदातवसना ब्रह्मचारिनियो
आराधिका, एवमिदं ब्रह्मचरियं परिपूरं तेनङ्गेन ।

R 493

B 161

“सच्चे हि, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो आराधको
20 अभविस्सु, भिक्खू च आराधका अभविस्सु, भिक्खुनियो च आराधिका
अभविस्सु, उपासका च गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका
अभविस्सु, उपासका च गिही ओदातवसना कामभोगिनो आराधका
अभविस्सु, उपासिका च गिहिनियो ओदातवसना ब्रह्मचारिनियो आरा-
धिका अभविस्सु, नो च खो उपासिका गिहिनियो ओदातवसना काम-
25 भोगिनियो आराधिका अभविस्सु, एवमिदं ब्रह्मचरियं अपरिपूरं अभविस्सु
तेनङ्गेन । यस्मा च खो, भो गोतम, इमं धम्मं भवं चेव गोतमो
आराधको, भिक्खू च आराधका, भिक्खुनियो च आराधिका, उपासका
च गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका, उपासका च गिही ओदात-
वसना कामभोगिनो आराधका, उपासिका च गिहिनियो ओदातवसना

१ गिही - सी०, स्या०, रो० ।

ब्रह्मचारिनियो आराधिका, उपासिका च गिहिनियो ओदातवसना कामभोगिनियो आराधिका, एवमिदं ब्रह्मचरिय परिपूर तेनङ्गेन ।

§ ३. वच्छगोतस्स पब्बज्जा उपसम्पदा

५ “सेय्यथापि, भो गोतम, गङ्गा नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा समुद्द आहच्च तिट्ठति, एवमेवायं भोतो गोतमस्स परिसा सगहट्ठपब्बजिता निब्बाननिन्ना निब्बानपोणा निब्बानपब्भारा निब्बान 5 आहच्च तिट्ठति । अभिक्कन्त, भो गोतम पे० एसाहं भवन्त गोतमं सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घं च । लभेय्याह भोतो गोतमस्स सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्य उपसम्पद” ति ।

“यो खो, वच्छ, अञ्जतित्थियपुब्बो इमस्मि धम्मविनये आक- 10 ङ्खति पब्बज्ज, आकङ्खति उपसम्पद, सो चत्तारो मासे परिवसति । चतुन्न मासान अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय, अपि च मेत्थ^१ पुगलवेमत्तता विदिता” ति ।

“सचे, भन्ते, अञ्जतित्थियपुब्बा इमस्मि धम्मविनये आकङ्खन्ता पब्बज्ज, आकङ्खन्ता उपसम्पद चत्तारो मासे परि- 15 वसन्ति, चतुन्न मासान अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति, उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय, अह चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि । चतुन्न^२ वस्सान अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु, उपसम्पादेन्तु भिक्खु- भावाया” ति ।

अलत्थ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके पब्बज्ज अलत्थ उपसम्पद । अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मां वच्छगोत्तो अद्धमासूप- 20 सम्पन्नो येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभि- वादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा वच्छगोत्तो भगवन्त एतदवोच — “यावतक, भन्ते, सेखेन ञाणेन सेखाय विज्जाय पत्तब्ब, अनुप्पत्त त मया, उत्तरि^३ च^४ मे भगवा धम्म देसेतू” ति ।

“तेन हि त्वं, वच्छ, द्वे धम्मे उत्तरि भावेहि — समथ च 25 विपस्सन च । इमे खो ते, वच्छ, द्वे धम्मा उत्तरि भाविता — समथो च विपस्सना च — अनेकधातु पटिवेधाय संवत्तिस्सन्ति ।

१ ख्वेत्य — स्या० । २ चतुन्न म — सी०, रो० । ३ उत्तरि — सी०, स्या०, रो० ।

४ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६ “सो त्व, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि – ‘अनेकविहित इद्विविध पच्चनुभवेय्य – एको पि हुत्वा बहुधा अस्सं, बहुधा पि हुत्वा एको अस्स, आविभाव, तिरोभाव, तिरोकुट्टु^१ तिरोपाकार तिरोपब्बत असज्जमानो गच्छेय्य, सेय्यथापि आकासे, पठविया^२ पि उम्मुज्ज-
 ५ निमुज्ज करेय्य, सेय्यथापि उदके, उदके पि अभिज्जमाने^३ गच्छेय्य, सेय्यथापि पठविय, आकासे पि पल्लङ्गेन कमेय्य^४, सेय्यथापि पक्खी सकुणो, इमे पि चन्दिमसूरिये^५ एवमहिद्विके चएवमहानुभावे पाणिना परिमसेय्य, परिमज्जेय्य, यावब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेय्य’ ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणिस्ससि, सति सतिआयतने ।

R. 495 10

“सो त्व, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि – ‘दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय^६ उभो सद्दे सुणेय्य – दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके चा’ ति, तत्र तत्रेवासक्खिभब्बत पापुणिस्ससि, सति सतिआयतने ।

B 163

“सो त्व, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि – ‘परसत्तान परपुग्ग-
 15 लान चेतसा चेतो परिच्च पजानेय्य – सराग वा चित्त सराग चित्त ति पजानेय्य, वीतराग वा चित्त वीतराग चित्त ति पजानेय्य, सदोस वा चित्त सदोस चित्त ति पजानेय्य, वीतदोस वा चित्त वीतदोस चित्त ति पजानेय्य, समोह वा चित्त समोह चित्त ति पजानेय्य, वीतमोह वा चित्त वीतमोह चित्त ति पजानेय्य, सङ्खित्त वा चित्त सङ्खित्त चित्त ति पजा-
 20 नेय्य, विक्खित्त वा चित्त विक्खित्तं चित्त ति पजानेय्य, महग्गत वा चित्त महग्गतं चित्त ति पजानेय्य, अमहग्गत वा चित्त अमहग्गत चित्त ति पजानेय्य, सउत्तर वा चित्त सउत्तर चित्त ति पजानेय्य, अनुत्तर वा चित्त अनुत्तर चित्त ति पजानेय्य, समाहित वा चित्त समाहित चित्त ति पजानेय्य, असमाहित वा चित्त असमाहित चित्तं ति पजानेय्य, विमुत्त वा चित्त
 25 विमुत्त चित्त ति पजानेय्य, अविमुत्त वा चित्त अविमुत्त चित्तं ति पजा-
 नेय्य’ ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बत पापुणिस्ससि, सति सतिआयतने ।

“सो त्वं, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि – ‘अनेकविहित पुब्बे-
 निवास अनुस्सरेय्य, सेय्यथीद – एक पि जाति द्वे पि जातियो तिस्सो

१ तिरोकुट्टु – म० । २ पथविया – म०, पठविय – स्या० । ३ अभेज्जमानो – सी० ।
 ४ सङ्कमेय्य – स्या० । ५ चन्दिमसूरिये – म० । ६ ०मानुसकाय – स्या० ।

पि जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो
 वीस^१ पि जातियो तिस पि जातियो चत्तालीस^२ पि जातियो पञ्चास पि
 जातियो जातिसत पि जातिसहस्स पि जातिसतसहस्स पि, अनेके पि
 सवट्ठकप्पे अनेके पि विवट्ठकप्पे अनेके पि सवट्ठविवट्ठकप्पे — अमुत्रासि
 एवनामो एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खप्पटिसवेदी एव- 5
 मायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि^३, तत्रापासि एवनामो
 एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खप्पटिसवेदी एवमायुपरि-
 यन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो ति, इति साकार सउद्देस अनेकविहित
 पुब्बेनिवास अनुस्सरेय्य^३ ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बत पापुणिस्ससि, सति
 सतिआयतने ।

10

R 496

“सो त्व, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि — ‘दिब्बेन चक्खुना
 विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सेय्य चवमाने उपपज्जमाने
 हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानेय्य—
 इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्ना-
 गता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियान उपवादका मिच्छादिट्ठिका 15
 मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति
 विनिपात निरय उपपन्ना, इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्ना-
 गता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियान
 अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा
 पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपन्ना ति, इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन 20
 अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सेय्य चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते
 सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानेय्य’ ति, तत्र तत्रेव
 सक्खिभब्बत पापुणिस्ससि, सति सतिआयतने ।

B 164

“सो त्व, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि — ‘आसवान खया
 अनासव चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मो सय अभिञ्जा सच्छि- 25
 क्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य’ ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बत पापुणिस्ससि,
 सति सतिआयतने” ति ।

७ अथ खो आयस्मा वच्छगोत्तो भगवतो भासित अभिनन्दित्वा

१ वीसति — स्या०, रो० । २ चत्तालीस — स्या०, चत्तारीस — रो०, सी० ।

३ उप्पादि — रो०, उपपादि — सी० ।

अनुमोदित्वा उट्टायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि ।
 अथ खो आयस्मा वच्छगोत्तो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो
 विहरन्तो नचिरस्सेव— यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय
 पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा
 ५ सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय,
 कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति अब्भञ्जासि । अञ्जतरो खो
 पनायस्मा वच्छगोत्तो अरहत अहोसि ।

§ ४. महिद्धिको वच्छगोत्तो भिक्खु

८ तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू भगवन्त दस्सनाय
 गच्छन्ति । अद्दसा खो आयस्मा वच्छगोत्तो ते भिक्खू दूरतो व गच्छन्ते^१ ।
 १० दिस्वान^२ येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच
 — “हन्द ! कह पन तुम्हे आयस्मन्तो गच्छथा” ति ?

R 497

“भगवन्त खो मय, आवुसो, दस्सनाय गच्छामा” ति ।

“तेनहायस्मन्तो मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दथ,
 एव^३ च वदेथ” — ‘वच्छगोत्तो, भन्ते, भिक्खू भगवतो पादे सिरसा वन्दति,
 १५ एव च वदेति — परिचिण्णो मे भगवा, परिचिण्णो मे सुगतो’ ” ति ।
 “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वच्छगोत्तस्स पच्चस्सोसु ।
 अथ खो ते भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त
 अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भग-
 वन्त एतदवोचु — “आयस्मा, भन्ते, वच्छगोत्तो भगवतो पादे सिरसा
 २० वन्दति, एव च वदेति — ‘परिचिण्णो मे भगवा, परिचिण्णो मे सुगतो’ ” ति ।

B 165

“पुब्बेव मे, भिक्खवे, वच्छगोत्तो भिक्खु चेतसा चेतो परिच्च
 विदितो — ‘तेविज्जो वच्छगोत्तो भिक्खु महिद्धिको महानुभावो’ ति ।
 देवता पि मे एतमत्थ आरोचेसु — ‘तेविज्जो, भन्ते, वच्छगोत्तो भिक्खु
 महिद्धिको महानुभावो’ ” ति ।

२५ ९ इदमवोच भगवा । अत्तनमा ते भिक्खू भगवतो भासित अभि-
 नन्दु ति ।

— ० —

१ आगच्छन्ते — म० । २ दिस्वा — रो० । ३-३ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२४. दीघनखसुत्तं

§ १. खमतिनक्खमति

१ एव मे सुत । एक समय भगवा राजगहे विहरति गिज्झ-
कूटे पब्बते^१ सूकरखताय । अथ खो दीघनखो परिब्बाजको येन भगवा
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय
कथ साराणीय^२ वीतिसारेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठितो खो
दीघनखो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच — “अहं हि, भो गोतम, एव- 5
वादी एवदिट्ठो^३ — ‘सब्ब मे न खमती’” ति ।

“या पि खो ते एसा, अग्गिवेस्सन, दिट्ठि — ‘सब्ब मे न खमती’
ति, एसा पि ते दिट्ठि न खमती” ति ?

“एसा चे मे, भो गोतम, दिट्ठि खमेय्य, त पस्स^४ तादिसमेव,
त पस्स तादिसमेवा” ति ।

10

“अतो खो ते, अग्गिवेस्सन, बहू हि बहुतरा लोकस्मि ये एव-
माहसु — ‘त पस्स तादिसमेव, तं पस्स तादिसमेवा’ ति । ते त चेव दिट्ठि
नप्पजहन्ति अञ्ज च दिट्ठि उपादियन्ति । अतो खो ते, अग्गिवेस्सन,
तनू हि तनुतरा लोकस्मि ये एवमाहंसु — ‘त पस्स तादिसमेव, तं पस्स
तादिसमेवा’ ति । ते त चेव दिट्ठि पजहन्ति अञ्ज च दिट्ठि न उपादियन्ति । 15
सन्तग्गिवेस्सन, एके समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो — ‘सब्बं मे
खमती’ ति, सन्तग्गिवेस्सन, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवदिट्ठिनो
— ‘सब्बं मे न खमती’ ति, सन्तग्गिवेस्सन, एके समणब्राह्मणा एव-
वादिनो एवदिट्ठिनो — ‘एकच्चं मे खमति एकच्च मे न खमती’ ति ।
तत्रग्गिवेस्सन,^५ ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो — ‘सब्ब 20
मे खमती’ ति तेसमय दिट्ठि सारागाय सन्तिके, सञ्जोगाय सन्तिके,
अभिनन्दनाय सन्तिके अज्झोसानाय, उपादानाय सन्तिके, तत्रग्गि-

१ स्या०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । २ सारणीय — म० । ३. एवदिट्ठि — म० । ४ नक्ख-
मती — म० । ५ पिस्स — स्या० । ६. तत्रग्गिवेस्सन — रो० ।

वेस्सन ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो—‘सब्ब मे न खमती’
ति तेसमयं दिट्ठि असारगाय सन्तिके, असञ्जोगाय सन्तिके, अनभि-
नन्दनाय सन्तिके, अनज्झोसानाय सन्तिके, अनुपादानाय सन्तिके” ति ।

२ एव वुत्ते, दीघनखो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच—
५ “उक्कसेति” मे भव गोतमो दिट्ठिगत, समुक्कसेति मे भव गोतमो दिट्ठि-
गत” ति ।

“तत्रग्गिवेस्सन, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो—
‘एकच्चं मे खमति एकच्च मे न खमती’ ति । या हि तेस^१ खमति साय
दिट्ठि सारागाय सन्तिके, संयोगाय^२ सन्तिके, अभिनन्दनाय सन्तिके,
१० अज्झोसानाय सन्तिके, उपादानाय सन्तिके, या हि तेस न खमति
साय दिट्ठि असारगाय सन्तिके, असयोगाय सन्तिके, अनभिनन्दनाय
सन्तिके, अनज्झोसानाय सन्तिके, अनुपादानाय सन्तिके । तत्रग्गिवेस्सन,
ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो—‘सब्ब मे खमती’ ति तत्थ
विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति—‘या खो मे अयं दिट्ठि—सब्ब
१५ मे खमती’ति, इमं चे अहं दिट्ठि थामसा परामास्स^३ अभिनिविस्स
वोहरेय्य—इदमेव सच्चं मोघमञ्जं ति, द्वीहि मे अस्स विग्गहो—यो
चायं समणो वा ब्राह्मणो वा एववादी एवदिट्ठी—सब्ब मे न खमती ति,
यो चायं समणो वा ब्राह्मणो वा एववादी एवदिट्ठी—एकच्चं मे खमति
एकच्चं मे न खमती ति—इमेहि अस्स^४ द्वीहि विग्गहो । इति विग्गहे
२० सति विवादो, विवादे सति विघातो, विघाते सति विहेसा’ । इति सो विग्गह
च विवादं च विघातं च विहेसं च अत्तं नि सम्पस्सभानो तं चेव दिट्ठि
पजहति अञ्जं च दिट्ठि न उपादियति । एवमेतासं दिट्ठीन प्हानं होति,
एवमेतासं दिट्ठीन पटिनिस्सग्गो होति ।

३ “तत्रग्गिवेस्सन, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एव-
२५ दिट्ठिनो—‘सब्ब मे न खमती’ ति तत्थ विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चि-
क्खति—‘या खो मे अयं दिट्ठि—सब्ब मे न खमती ति, इमं चे अहं
दिट्ठि थामसा परामास्स अभिनिविस्स वोहरेय्यं—इदमेव सच्चं मोघ-
मञ्जं ति, द्वीहि मे अस्स विग्गहो—यो चायं समणो वा ब्राह्मणो वा

१. उक्कसेति—सी०, रो०, क० । २. खो नेस—सी०, रो० । ३. सञ्जोगाय—म० ।
४. परामासा—म० । ५. मे अस्स—सी०, स्या०, रो० ।

एववादी एवदिट्ठी — सब्ब मे खमती ति, यो चाय समणो वा ब्राह्मणो वा एववादी एवदिट्ठी — एकच्च मे खमति एकच्चं मे न खमती ति — इमेहि अस्स द्वीहि विग्गहो । इति विग्गहे सति विवादो, विवादे सति विघातो, विघाते सति विहेसा' । इति सो विग्गह च विवाद च विघात च विहेस' च अत्तनि सम्पस्समानो त चेव दिट्ठि पजहति अञ्ज च दिट्ठि न उपादियति । एवमेतास दिट्ठीन पहान होति, एवमेतास दिट्ठीन पटि- 5 निस्सग्गो होति ।

४ “तत्रग्गिवेस्सन, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो— ‘एकच्च मे खमति, एकच्च मे न खमती’ ति तत्थ विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘या खो मे अयं दिट्ठि — एकच्च मे खमति एकच्च मे 10 न खमती ति, इम चे अह दिट्ठि थामसा परामास्स अभिनिविस्स वोहरेय्य — इदमेव सच्च मोघमञ्ज ति, द्वीहि मे अस्स विग्गहो — यो चाय समणो वा ब्राह्मणो वा एववादी एवदिट्ठी — सब्ब मे खमती ति, यो चाय समणो वा ब्राह्मणो वा एववादी एवदिट्ठी — सब्ब मे न खमती ति — इमेहि अस्स 15 द्वीहि विग्गहो । इति विग्गहे सति विवादो, विवादे सति विघातो, विघाते सति विहेसा' । इति सो विग्गह च विवाद च विघात च विहेस च अत्तनि सम्पस्समानो त चेव दिट्ठि पजहति अञ्ज च दिट्ठि न उपादियति । एवमेतास दिट्ठीन पहान' होति, एवमेतास दिट्ठीन पटिनिस्सग्गो होति ।

§ २. भगवतो अनिच्चदेसना

५ “अय खो पनग्गिवेस्सन, कायो रूपी चातुम्महाभूतिको^१ मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो^२ अनिच्चुच्छादनपरिमद्दनभेदन- 20 विद्धसनधम्मो, अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्जतो अनत्ततो समनुपस्सितब्बो । तस्मि काय अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्जतो अनत्ततो समनुपस्सतो यो^३ कायस्मिं कायच्छन्दो^४ कायस्नेहो^५ कायन्वयता सा पहीयति । 25

“तिस्सो खो इमां, अग्गिवेस्सन, वेदना — सुखा वेदना, दुक्खा

१ पहान — सी० ।

२ चातुमहाभूतिको — म० ।

३ ०कुम्मासुपचयो — म० ।

४ कामच्छन्दो — स्या० । ५ कायसिनेहो — स्या० ।

वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । यस्मि, अग्गिवेस्सन, समये सुख वेदन वेदेति, नेव तस्मि समये दुक्ख वेदन वेदेति, न अदुक्खमसुख वेदन वेदेति, सुख येव तस्मि समयेवेदन वेदेति । यस्मि, अग्गिवेस्सन, समये दुक्ख वेदन वेदेति, नेव तस्मि समये सुख वेदन वेदेति, न अदुक्खमसुख वेदन वेदेति, दुक्खे येव तस्मि समये वेदन वेदेति । यस्मि, अग्गिवेस्सन, समये अदुक्खमसुख वेदन वेदेति, नेव तस्मि समये सुख वेदन वेदेति, न दुक्ख वेदन वेदेति, अदुक्खमसुख येव तस्मि समये वेदन वेदेति । सुखा पि खो, अग्गिवेस्सन, वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा, दुक्खा पि खो, अग्गिवेस्सन, वेदना^१ अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मो वयधम्मा विरागधम्मो निरोधधम्मा, अदुक्खमसुखा पि खो, अग्गिवेस्सन, वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । एव पस्स, अग्गिवेस्सन, सुतवा अरियसावको सुखाय पि वेदनाय निब्बिन्दति, दुक्खाय पि वेदनाय निब्बिन्दति, अदुक्खमसुखाय पि वेदनाय निब्बिन्दति, निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं, विमुत्तमिति जाण होति । ‘खीणा जाति, ग्वुसित ब्रह्मचरियं, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाति । एवं विमुत्तचित्तो खो, अग्गिवेस्सन, भिक्खु न केनचि सवदति, न केनचि विवदति, यं च लोके वुत्त तेन वोहरति, अपरामस” ति ।

§ ३. धम्मानं अभिञ्जा पहानं

२० ६ तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो पिट्ठितो ठितो^२ होति^३ भगवन्त बीजयमानो^४ । अथ खो आयस्मतो सारिपुत्तस्स एतदहोसि — “तेस तेस किर नो भगवा धम्मान अभिञ्जा पहानमाह, तेस तेस किर नो सुगतो धम्मान अभिञ्जा पटिनिस्सग्गमाहा” ति । इति हिदं आयस्मतो सारिपुत्तस्स पटिसञ्चिक्खतो अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चि । दीघनखस्स पन परिब्बाजकस्स विरज वीतमल धम्मचक्खु उदपादि — “य किञ्चि समुदयधम्म सब्ब त निरोधधम्म”

१. स्या० पोत्थके नत्थि । २-२ निसिन्नो-स्या० । ३ बीजयमानो-स्या० , बीजमानो-रो० ।

ति । अथ खो दीघनखो परिब्बाजको दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो
 परियोगाब्बधम्मो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथङ्कथो वेसारज्जप्पत्तौ
 अपरप्पच्चयो सत्थुसासने भगवन्त एतदवोच – “अभिव्वकन्त, भो
 गोतम, अभिव्वकन्त, भो गोतम ! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जित^१
 वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूब्बहस्स वा मग्ग आचिक्खेय्य, 5 B 169
 अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य – चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती^२ ति—
 एवमेव^३ खो भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाह
 भवन्त गोतम सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च । उपासक म
 भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गतं” ति ।

— ० —

१ निकुज्जित – रो० । २ दक्खन्ती – सी०, रो० । ३ एवमेव – सी०, रो० ।

२५. मागण्डियसुत्तं

§ १. भूनहुनो समणो गोतमो

R 502

१ एव मे सुत । एक समय भगवा कुरूसु विहरति कम्मास-
धम्म^१ नाम कुरून निगमो, भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स अग्यागारे तिण-
सन्थारके^२ । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय
कम्मासधम्म पिण्डाय पाविसि । कम्मासधम्म^३ पिण्डाय चरित्वा पच्छा-
५ भत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो येन अञ्जतरो वनसण्डो तेनुपसङ्कमि दिवा-
विहाराय । त वनसण्ड अञ्जोगाहेत्वा अञ्जतरस्मि रुक्खमूले दिवा-
विहार निसीदि । अथ खो मागण्डियो परिब्बाजको जङ्घाविहार अनु-
चङ्कममानो अनुविचरमानो येन भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स अग्यागार
तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो मागण्डियो परिब्बाजको भारद्वाजगोत्तस्स
१० ब्राह्मणस्स अग्यागारे तिणसन्थारक पञ्जत्त^४ । दिस्वान भारद्वाजगोत्त
ब्राह्मण एतदवोच — “कस्स न्वय^५ भोतो^६ भारद्वाजस्स अग्यागारे तिण-
सन्थारको पञ्जत्तो, समणसेय्यानुरूप^७ मञ्जे” ति ?

“अत्थि, भो मागण्डिय, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला
पब्बजितो । त खो पन भवन्त गोतमं एव कल्याणो कित्तिसद्दो
१५ अब्भुगतो— ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो
सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्ममारथि^८ सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो
भगवा’ ति । तस्सेसा भोतो गोतमस्स सेय्या पञ्जत्ता” ति ।

“दुद्दिट्ठ वत, भो भारद्वाज, अद्दसाम, दुद्दिट्ठ^९ वत, भो भार-
द्वाज, अद्दसाम^{१०} ! ये मय तस्स भोतो गोतमस्स भूनहुनो^{११} सेय्य अद्दसामा”
२० ति ।

१ मागण्डियसुत्त — सी०, रो० । २ कम्मास्सधम्म — रो०, कम्मासदम्म — सी० ।
३ तिणसन्थारके — सी०, स्या०, रो० । ४ कम्मास्सधम्मे — रो०, कम्मासधम्मे — स्या०,
कम्मासदम्मे — सी० । ५ स्या० पोत्थके नत्थि । ६ न्वय — स्या० । ७ सम्म भोतो —
स्या० । ८ समणसेय्यारूप — सी०, रो० । ९ पुरिसदम्मसारथी — सी० । १०-१०, सी०,
स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ११ भूनहनस्स — स्या० ।

“रक्खस्सेत, मागण्डिय, वाच, रक्खस्सेत, दमागण्डिय, वाच ।
बहू हि तस्स भोतो गोतमस्स खत्तियपण्डिता पि ब्राह्मणपण्डिता पि गह-
पति पण्डिता पि समणपण्डिता पि अभिप्पसन्ना विनीता अरिये जाये
धम्मे कुसले” ति ।

“सम्मुखा चे पि मय, भो भारद्वाज, त भवन्त गोतम पस्सेय्याम, 5
सम्मुखा पि न वदेय्याम — ‘भूनहु समणो गोतमो’ ति । त किस्स हेतु ?
एव हि नो सुत्ते ओचरती” ति ।

“सचे त भोतो मागण्डियस्स अगुरु आरोचेय्यामि^१ त^२ समणस्स
गोतमस्सा” ति ।

“अप्पोस्सुक्को भव भारद्वाजो वुत्तो व न वदेय्या” ति । 10

२ अस्सोसि खो भगवा दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अभि-
क्कन्तमानुसिकाय^३ भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स मागण्डियेन परिब्बाज-
केन सद्धि इम कथासल्लाप । अथ खो भगवा सायण्हसमय^४ पटिसल्लाना
वुट्ठितो येन भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स अग्यागार तेनुपसङ्कमि, उप-
सङ्कमित्वा निसीदि भगवा^५ पञ्जत्ते^६ तिणसन्थारके । अथ खो भारद्वाज- 15
गोत्तो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि
सम्मोदि । सम्मोदनीय कय साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि ।
एकमन्त निसिन्न खो भारद्वाजगोत्त ब्राह्मण भगवा एतदवोच — “अहु
पन ते, भारद्वाज, मागण्डियेन परिब्बाजकेन सद्धि^७ इम येव तिणसन्थारक
आरब्भ कोचिदेव कथासल्लापो” ति ? एव वुत्ते, भारद्वाजगोत्तो ब्राह्मणो 20
सविग्गो लोमहट्ठजातो भगवन्त एतदवोच — “एतदेव खो पन मय
भोतो गोतमस्स आरोचेतुकामा । अथ च पन भव गोतमो अनक्खात^८ येव^९
अक्खासी^{१०}” ति । अय च हि^{११} भगवतो भारद्वाजगोत्तेन ब्राह्मणेन
सद्धि अन्तराकथा विप्पकता होति । अथ खो मागण्डियो परिब्बाजको
जङ्घाविहार अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन भारद्वाजगोत्तस्स 25
ब्राह्मणस्स अग्यागारं येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता

१-१ आरोचेय्यमेत — सी०, रो०, आरोचेस्सामि तस्स — स्या० । २ अभिक्कन्तमानुस-
काय — स्या० । ३ सायण्हसमय — सी०, स्या० । ४-४ पञ्जत्तेव — सी०, रो०, पञ्जत्ते —
स्या० । ५ सी० पोत्थके नत्थि । ६-६ अनक्खानयेव — सी०, रो० । ७ अकासी — सी०,
रो० । ८ हिद — सी०, स्या०, रो० ।

सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त
निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो मागण्डिय परिब्बाजक भगवा एतदवोच-

B 171

३ “चक्खु खो, मागण्डिय, रूपाराम रूपरत रूपसम्मुदित ।
त तथागतस्स दन्त गुत्त रक्खित सवुत्त, तस्स च सवराय धम्मं देसेति ।
५ इदं नु ते एतं, मागण्डिय, सन्धाय भासित – ‘भूनहु समणो गोतमो’ ”
ति ?

“एतदेव खो पन मे, भो गोतम, सन्धाय भासित – ‘भूनहु समणो
गोतमो’ ति । तं किस्स हेतु ? एव हि नो सुत्ते ओचरती” ति ।

सोत खो, मागण्डिय, सद्धाराम पे० घान खो, मागण्डिय
१० गन्धारामं जिब्हा खो, मागण्डिय, रसारामा रसरता रस-
सम्मुदिता । सा तथागतस्स दन्ता गुत्ता रक्खिता सवुत्ता, तस्सा च सव-
राय धम्म देसेति । इदं नु ते एत, मागण्डिय, सन्धाय भासित – ‘भूनहु
समणो गोतमो’ ति ?

“एतदेव खो पन मे, भो गोतम, सन्धाय भासित – भूनहु समणो
१५ गोतमो’ ति । तं किस्स हेतु ? एव हि नो सुत्ते ओचरती” ति ।

कायो खो, मागण्डिय, फोटुब्बारामो फोटुब्बरतो पे० .
मनो खो, मागण्डिय, धम्मारामो धम्मरतो धम्मसम्मुदितो । सो तथा-
गतस्स दन्तो गुत्तो रक्खितो सवुत्तो, तस्स च सवराय धम्म देसेति । इदं
नु ते एत, मागण्डिय, सन्धाय भासित – ‘भूनहु समणो गोतमो’ ति ?

२० “एतदेव खो पन मे भो गोतम, सन्धाय भासित – ‘भूनहु समणो
गोतमो’ ति । तं किस्स हेतु ? एव हि नो सुत्ते ओचरती” ति ।

§ २. अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो

R 504

४ “तं कि मञ्जसि, मागण्डिय – ‘इधेकच्चो चक्खुविञ्जे-
य्येहि रूपेहि परिचारितपुब्बो अस्स इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि
कामूपसहितेहि रजनीयेहि, सो अपरेण समयेण रूपान येव समुदय
२५ च अत्थङ्गम’ च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूतं
विदित्वा रूपतण्ह पहाय रूपपरिळाह पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो

अज्झत्त वूपसन्तचित्तो विहरेय्य । इमस्स पन ते, मागण्डिय, किमस्स वचनीय' " ति ?

“न किञ्चि, भो गोतम” ।

त कि मज्झसि, मागण्डिय, इधेकच्चो सोतविज्जेय्येहि सद्देहि पे० घानविज्जेय्येहि गन्धेहि जिह्वाविज्जेय्येहि रसेहि . काय- 5 विज्जेय्येहि फोटुब्बेहि परिचारितपुब्बो अस्स इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसहितेहि रजनीयेहि, सो अपरेन समयेन फोटुब्बान येव समुदयं च अत्थङ्गम च अस्सादं च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा फोटुब्बतण्ह पहाय फोटुब्बपरिळाह पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो अज्झत्त वूपसन्तचित्तो विहरेय्य । इमस्स पन ते, मागण्डिय, किमस्स 10 वचनीय ति ?

“न किञ्चि, भो गोतम” ।

५ “अह खो पन, मागण्डिय, पुब्बे अगारियभूतो समानो पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो' परिचारेसि चक्खुविज्जे- 15 य्येहि रूपेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसहितेहि रजनीयेहि, सोतविज्जेय्येहि सद्देहि पे० . घानविज्जेय्येहि गन्धेहि जिह्वाविज्जेय्येहि रसेहि कायविज्जेय्येहि फोटुब्बेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसहितेहि रजनीयेहि । तस्स मय्ह, मागण्डिय, तयो पासादा अहेसु — एको वस्सिको, एको हेमन्तिको, एको गिम्हिको । सो खो अह, मागण्डिय, वस्सिके पासादे वस्सिके' चत्तारो 20 मासे निप्पुरिसेहि तुरियेहि' परिचारियमानो' न हेट्ठापासादं ओरोहामि । सो अपरेन समयेन कामान येव समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरणं च यथाभूत विदित्वा कामतण्ह पहाय कामपरिळाह पटि- विनोदेत्वा विगतपिपासो अज्झत्त वूपसन्तचित्तो विहरामि । सो अज्जे सत्ते पस्सामि कामेसु अवीतरागे कामतण्हाहि खज्जमाने कामपरिळाहेन 25 परिडय्हमाने कामे पटिसेवन्ते । सो तेस न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि । त किस्स हेतु? या हय, मागण्डिय, रत्ति, अज्जत्रेव कामेहि अज्जत्र अकु-

B 172

१ समङ्गीभूतो — सी०, रो० । २ स्या० पोत्थके नत्थि । ३ तूरियेहि — म० ।
४ परिचारयमानो — म० ।

R. 505

सलेहि धम्ममेहि — अपि^१ दिब्ब सुख समधिगय्ह* तिट्ठति^२ — ताय रतिया रममानो हीनस्स न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि ।

B 173

६ “सेय्यथापि, मागण्डिय, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अड्डो महद्धनो महाभोगो पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचा-
 ८ रेय्य चक्खुविञ्जेय्येहि रूपेहि पे० फोट्ठब्बेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसहितेहि रजनीयेहि । सो कायेन सुचरित चरित्वा वाचाय सुचरित चरित्वा मनसा सुचरित चरित्वा कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जेय्य देवान तावतिसान सहव्यत ।
 10 सो तत्थ नन्दने वने अच्छरासङ्खपरिवुतो दिब्बेहि पञ्चहि कामगुणेहि समिप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेय्य । सो पस्सेय्य गहपति वा गहपतिपुत्त वा पञ्चहि कामगुणेहि समप्पित समङ्गीभूत परिचारियमान । त कि मञ्जसि, मागण्डिय, अपि नु सो देवपुत्तो नन्दने वने अच्छरासङ्खपरि-
 12 वुतो दिब्बेहि पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारिय-मानो अमुस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा पिहेय्य, मानुसकान वा
 14 पञ्चन्न कामगुणान मानुसकेहि वा कामेहि आवट्ठेय्या” ति ?

“नो हिद^३, भो गोतम । त किस्स हेतु ? मानुसकेहि, भो गोतम, कामेहि दिब्बकामा अभिक्कन्ततरा च पणीततरा चा” ति ।

R. 506

“एवमेव खो अह, मागण्डिय, पुब्बे अगारियभूतो समानो पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेसि चक्खुविञ्जेय्येहि रूपेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसहितेहि रजनीयेहि,
 20 सोतविञ्जेय्येहि सदेहि पे०. घानविञ्जेय्येहि गन्धेहि . जिब्हा-विञ्जेय्येहि रसेहि कायविञ्जेय्येहि फोट्ठब्बेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसहितेहि रजनीयेहि । सो अपरेण समयेण कामान येव समुदय च अत्थङ्गम च अस्सादं च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत
 22 विदित्वा कामतण्ह पहाय कामपरिळाह पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो अज्झत्त वूपसन्तचित्तो विहरामि । सो अञ्जे सत्ते पस्सामि कामेसु अवीतरागे कामतण्हाहि खज्जमाने कामपरिळाहेन परिडय्हमाने कामे पटिसेवन्ते, सो तेस न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि । त किस्स हेतु ? या

१-१ स्या० पोत्थके नत्थि । * समधिगय्ह — सी०, रो० । २ हेत — स्या० ।

हय, मागण्डिय, रति अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि —
अपि दिब्ब सुख समधिगय्ह तिट्ठति — ताय रतिया रममानो हीनस्स
न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि ।

७ “सेय्यथापि, मागण्डिय, कुट्ठी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो
किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विप्पतच्छमानो अङ्गारकासुया 5
काय परितापेय्य । तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता भिसक्क सल्लकत्त
उपट्ठापेय्यु’ । तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो भेसज्ज करेय्य । सो त भेसज्ज
आगम्म कुट्ठेहि परिमुच्चेय्य, अरोगो अस्स सुखी सेरी सयवसी येन-
कामङ्गमो’ । सो अञ्ज कुट्ठि पुरिस पस्सेय्य अरुगत्त पक्कगत्त किमीहि
खज्जमान नखेहि वणमुखानि विप्पतच्छमान अङ्गारकासुया काय 10
परितापेत्त । त कि मञ्जसि, मागण्डिय, अपि नु सो पुरिसो अमुस्स
कुट्ठिस्स पुरिसस्स पिहेय्य अङ्गारकासुया वा भेसज्ज पटिसेवनाय वा” ति ?

“नो हिद, भो गोतम । त किस्स हेतु ? रोगे हि, भो गोतम, सति
भेसज्जेन करणीयं होति, रोगे असति न भेसज्जेन करणीय होती” ति ।

B. 174

“एवमेव खो अह, मागण्डिय, पुब्बे अगारियभूतो समानो 15
पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेसि, चक्खुविञ्जे-
य्येहि रूपेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसहितेहि रजनी-
येहि, सोतविञ्जेय्येहि सद्देहि पे० घानविञ्जेय्येहि गन्धेहि
जिह्वाविञ्जेय्येहि रसेहि कायविञ्जेय्येहि फोटुब्बेहि इट्ठेहि कन्तेहि
मनापेहि पियरूपेहि कामूपसहितेहि रजनीयेहि । सो अपरेन समयेन 20
कामान येव समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च
यथाभूत विदित्वा कामतण्ह पहाय कामपरिळाह पटिविनोदेत्वा विगत-
पिपासो अज्झत्त वूपसन्तचित्तो विहरामि । सो अञ्जे सत्ते पस्सामि
कामेसु अवीतरागे कामतण्हाहि खज्जमाने कामपरिळाहेन परिडय्हमाने
कामे पटिसेवन्ते । सो तेस न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि । त किस्स 25
हेतु ? या हय, मागण्डिय, रति, अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि
धम्मेहि — अपि दिब्ब सुख समधिगय्ह तिट्ठति — ताय रतिया
रममानो हीनस्स न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि ।

१. उपट्ठपेय्यु — स्या०, रो० । २. येन कामङ्गमो — सी०; येन काम गमो — म० ।

R 507

८ “सेय्यथापि, मागण्डिय, कुट्टी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विप्पतच्छमानो अङ्गारकासुया काय परितापेय्य । तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता भिसक्क सल्लकत्त उपट्ठापेय्यु । तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो भेसज्ज करेय्य ।
 ५ सो त भेसज्ज आगम्म कुट्ठेहि परिमुच्चैय्य, अरोगो अस्स सुखी सेरी सयवसी येनकामंज्झमो । तमेन द्वे बलवन्तो पुरिसा नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकासु^१ उपकङ्खेय्यु । त कि मञ्जसि, मागण्डिय, अपि नु सो पुरिसो इति चिति चेव काय सन्नामेय्या” ति ?

“एव, भो गोतम” ।

10 “त किस्स हेतु” ?

“असु हि, भो गोतम, अग्नि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो चा” ति ।

“तं किं मञ्जसि, मागण्डिय, इदानीव^२ नु खो सो अग्नि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो च उदाहु पुब्बे पि
 15 सो अग्नि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो चा” ति ?

B. 175

“इदानी चेव, भो गोतम, सो अग्नि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो च, पुब्बे पि सो अग्नि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो च । असु^३ च, भो गोतम, कुट्टी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि
 20 विप्पतच्छमानो उपहतिन्द्रियो चेव अग्निस्मि सुखमिति विपरीत-सञ्ज पच्चलत्था” ति ।

“एवमेव खो, मागण्डिय, अतीतं पि अद्धान कामा दुक्ख-सम्फस्सा चेव महाभितापा च महापरिळाहा च, अनागत पि अद्धान कामा दुक्खसम्फस्सा चेव महाभितापा च महापरिळाहा च, एतरहि पि
 25 पच्चुप्पन्नं अद्धान कामा दुक्खसम्फस्सा चेव महाभितापा च महापरिळाहा च । इमे च, मागण्डिय, सत्ता कामेसु अवीतरागा काम-तण्हाहि खज्जमाना कामपरिळाहेन परिड्यहमाना उपहतिन्द्रिया दुक्खसम्फस्सेसु येव कामेसु सुखमिति विपरीतसञ्जं पच्चलत्थुं ।

१. अङ्गारकासुया - स्या० । २. इदानी चेव - स्या० । ३. असु हि - सी०, रो० ।

९ “सेय्यथापि, मागण्डिय, कुट्टी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विप्पतच्छमानो अङ्गारकासुया काय परितापेति । यथा यथा खो^१, मागण्डिय, असु कुट्टी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विप्प-
तच्छमानो अङ्गारकासुया काय परितापेति तथा^२ तथास्स^३ तानि ५
वणमुखानि असुचितरानि चेव होन्ति दुग्गन्धतरानि च पूतिकतरानि
च, होति चेव काचि सातमत्ता अस्सादमत्ता — यदिद वणमुखान
कण्डूवनेहेतु^४, एवमेव खो, मागण्डिय, सत्ता कामेसु अवीतरागा
कामतण्हाहि खज्जमाना कामपरिळाहेन च परिड्यहमाना कामे
पटिसेवन्ति । यथा यथा खो, मागण्डिय, सत्ता कामेसु अवीतरागा १०
कामतण्हाहि खज्जमाना कामपरिळाहेन च परिड्यहमाना कामे
पटिसेवन्ति तथा तथा तेस^५ सत्तान कामतण्हा चेव पवड्ढति, काम-
परिळाहेन च परिड्यहन्ति, होति चेव काचि सातमत्ता अस्साद-
मत्ता — यदिद पञ्च कामगुणे पटिच्च ।

R 508

“त कि मञ्जसि, मागण्डिय, अपि नु ते दिट्ठो वा सुतो वा १५
राजा वा राजमहामत्तो वा पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो
परिचारियमानो कामतण्ह अप्पहाय कामपरिळाह अप्पटिविनोदेत्वा
विगतपिपासो अज्झत्त वूपसन्तचित्तो विहासि वा विहरति वा
विहरिस्सति वा” ति ?

B 176

“नो हिद, भो गोतम” । २०

“साधु, मागण्डिय । मया पि खो एत, मागण्डिय, नेव
दिट्ठ न सुतं राजा वा राजमहामत्तो वा पञ्चहि कामगुणेहि सम-
प्पितो समङ्गीभूतो परिचारियमानो कामतण्ह अप्पहाय कामपरिळाह
अप्पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो अज्झत्त वूपसन्तचित्तो विहासि वा
विहरति वा विहरिस्सति वा । अथ खो, मागण्डिय, ये हि केचि २५
समणा वा ब्राह्मणा वा विगतपिपासा अज्झत्तं वूपसन्तचित्ता विहासु^६
वा विहरन्ति वा विहरिस्सन्ति वा सब्बे ते कामानं येव समुदय
च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनव च निस्सरण च यथाभूतं

१ हि—स्या० । २-२ तथा तथा तस्सेव—स्या० । ३. कण्डुवणहेतु—स्या० ।

४. तेस तेस—म० ५. विहसु—स्या०, रो०; विहरिसु—सी० ।

विदित्वा कामतण्ह पहाय कामपरिळाह पटिविनोदेत्वा विगतपिपासा
अज्झत्त वूपसन्तचित्ता विहासु वा विहरन्ति वा विहरिस्सन्ति
वा” ति । अथ खो भगवा ताय वेलाय इम उदान उदानेसि —

“आरोग्यपरमा लाभा, निब्बान परम सुख ।
5 अटुङ्गिको च मग्गान, खेम अमतगामिन” ति ॥

§ ३ कतमं आरोग्यं कतमं निब्बानं

१० एव वुत्ते, मागण्डियो परिब्बाजको भगवन्त एतद-
वोच — “अच्छरिय, भो गोतम, अब्भुत, भो गोतम । याव सुभासित
चिद भोता गोतमेन — ‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बान परम सुखं’
ति । मया पि खो एत, भो गोतम, सुत पुब्बकान परिब्बाजकान
10 आचरियपाचरियान भासमानान — ‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बान परम
सुख’ ति, तयिद, भो गोतम, समेती” ति ।

“य पन ते एत, मागण्डिय, सुत पुब्बकान परिब्बाजकान
आचरियपाचरियान भासमानान — ‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बान
परम सुख’ ति, कतम त आरोग्यं, कतम त निब्बान” ति ?

15 एवं वुत्ते, मागण्डियो परिब्बाजको सकानेव सुद गत्तानि
पाणिना अनोमज्जति — “इद तं, भो गोतम, आरोग्य, इदं त
निब्बान । अह हि, भो गोतम, एतरहि अरोगो सुखी, न म किञ्चि
आबाधती” ति ।

११ “सेय्यथापि, मागण्डिय, जच्चन्धो पुरिसो, सो न
20 पस्सेय्य कण्हसुक्कानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न
पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य मज्जिजट्टकानि^१ रूपानि, न
पस्सेय्य समविसमं, न पस्सेय्य तारकरूपानि, न पस्सेय्य चन्दिम-
सुरिये^२ । सो सुणेय्य चक्खुमतो भासमानस्स — ‘छेक वत, भो,
ओदात वत्थ अभिरूप निम्मल सुची^३’ ति । सो ओदातपरियेसन
25 चरेय्य । तमेन अञ्जतरो पुरिसो तेलमसिकतेन^४ साहुळिचीरेन^५
वञ्चेय्य — ‘इद ते, अम्भो पुरिस, ओदात वत्थ अभिरूप निम्मल

१ मज्जेट्टकानि — सी०, मज्जेट्टिकानि — स्या०, रो० । २ चन्दिमसूरिये — म० ।
३ सुचि — सी०, स्या०, रो० । ४ तेलमलिकतेन — म० । ५ साहुळीचीरेन — सी०, स्या०, रो० ।

सुची' ति। सो त पटिगण्हेय्य, पटिगहेत्वा पारुपेय्य, पारुपेत्वा अत्तमनो अत्तमनवाच निच्छारेय्य — 'छेकं वत, भो, ओदात वत्थ अभिरूप निम्मल सुची' ति !

“त कि मञ्जसि, मागण्डिय, अपि नु सो जच्चन्धो पुरिसो जानन्तो पस्सन्तो अमु तेलमसिकत साहुळिचीर पटिगण्हेय्य,^१ पटि- 5 गहेत्वा पारुपेय्य, पारुपेत्वा^२ अत्तमनो अत्तमनवाच निच्छारेय्य — 'छेक वत, भो, ओदात वत्थ अभिरूप निम्मल सुची' ति उदाहु चक्खुमतो सद्धाया” ति ?

“अजानन्तो हि, भो गोतम, अपस्सन्तो सो^३ जच्चन्धो पुरिसो अमु तेलमसिकत साहुळिचीर पटिगण्हेय्य, पटिगहेत्वा 10 पारुपेय्य, पारुपेत्वा अत्तमनो अत्तमनवाच निच्छारेय्य — 'छेक वत, भो, ओदात वत्थ अभिरूप निम्मल सुची, ति, चक्खुमतो सद्धाया” ति।

R. 510

“एवमेव खो, मागण्डिय, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका अन्धा अचक्खुका अजानन्ता आरोग्य, अपस्सन्ता निब्बान, अथ च पनिम 15 गाथ भासन्ति —

‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बान परम सुख’ ति।

“पुब्बकेहेसा, मागण्डिय, अरहन्तेहि सम्मासम्बुद्धेहि गाथा भासिता —

‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बान परमं सुख।

20

अट्ठङ्गिको च मग्गान, खेम अमतगामिन’ ति॥

१२ “सा^४ एतरहि अनुपुब्बेन पुथुज्जनगता^५। अय खो पन, मागण्डिय, कायो रोगभूतो गण्डभूतो सल्लभूतो अघभूतो आबाधभूतो, सो त्वं इम काय रोगभूत गण्डभूतं सल्लभूत अघभूत आबाधभूत — ‘इद त, भो गोतम, आरोग्य, इद त निब्बान’ ति वदेसि। तं हि ते, 25 मागण्डिय, अरिय चक्खु नत्थि येन त्व अरियेन चक्खुना आरोग्यं जानेय्यासि, निब्बान पस्सेय्यासी” ति।

१ पटिगण्हेय्य — रो०, पटिगण्हेय्य — सी०। २ पारुपित्वा — सी०, रो०। ३ असु — सी०, रो०, असु सो — स्या०। ४ एसा — स्या०। ५ पुथुज्जनगाथा — म०।

“एवं पसन्नो अहं भोतो गोतमस्स ! पहोति मे भव गोतमो
तथा धम्म देसेतु यथाह आरोग्य जानेय्य, निब्बान पस्सेय्य” ति ।

B 178

१३ “सेय्यथापि, मागण्डिय, जच्चन्धो पुरिसो, सो न
पस्सेय्य कण्हसुक्कानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न
५ पस्सेय्य पीतकानि रूपानि, न पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य
मञ्जिठुकानि रूपानि, न पस्सेय्य समविसमं, न पस्सेय्य तारक-
रूपानि, न पस्सेय्य चन्दिमसुरिये । तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता
भिसक्क सल्लकत्त उपट्ठापेय्यु । तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो भेसज्ज
करेय्य । सो त भेसज्ज आगम्म न चक्खूनि उप्पादेय्य, न चक्खूनि
१० विसोधेय्य । त कि मञ्जसि, मागण्डिय, ननु सो वेज्जो यावदेव
किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा” ति ?

“एव, भो गोतम” ।

“एवमेव खो, मागण्डिय, अह चेव^१ ते धम्म देसेय्य — ‘इद
तं आरोग्यं, इद त निब्बान’ ति, सो त्व आरोग्य न जानेय्यासि,
१५ निब्बानं न पस्सेय्यासि । सो ममस्स किलमथो, सा ममस्स विहेसा” ति ।

R 511

“एव पसन्नो अह भोतो गोतमस्स । पहोति मे भव गोतमो
तथा धम्म देसेतु यथाह आरोग्यं जानेय्य, निब्बान पस्सेय्य” ति ।

१४. “सेय्यथापि, मागण्डिय, जच्चन्धो पुरिसो, सो न
पस्सेय्य कण्हसुक्कानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न
२० पस्सेय्य पीतकानि रूपानि, न पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य
मञ्जिठुकानि रूपानि, न पस्सेय्य समविसमं, न पस्सेय्य तारक-
रूपानि, न पस्सेय्य चन्दिमसुरिये । सो सुणेय्य चक्खुमतो भास-
मानस्स — ‘छेक वत, भो, ओदात वत्थ अभिरूप निम्मल सुची’ ति ।
सो ओदातपरियेसन चरेय्य । तमेन अञ्जतरो पुरिसो तेलमसिकतेन
२५ साहुळिचीरेन वञ्चेय्य — ‘इद ते, अम्भो पुरिस, ओदात वत्थ
अभिरूप निम्मल सुची’ ति । सो त पटिग्गहेय्य, पटिग्गहेत्वा
पारुपेय्य । तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता भिसक्क सल्लकत्तं
उपट्ठापेय्युं । तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो भेसज्ज करेय्य —

विरेचनं^१ अधोविरेचनं अञ्जनं पञ्चञ्जनं नत्थुकम्मं। सो तं भेसज्जं
 आगम्म चक्खूनि उप्पादेय्य, चक्खूनि विसोधेय्य। तस्स सह चक्खु-
 प्पादा यो अमुस्मिं^२ तेलमसिकते साहुळिचीरे छन्दरागो सो पहीयेथ।
 तं च^३ न^४ पुरिसं अमित्ततो पि दहेय्य, पच्चत्थिकतो पि दहेय्य, अपि च
 जीविता वोरोपेतब्बं मञ्जेय्य — ‘दीघरत्तं वत, भो, अहं इमिना 5
 पुरिसेन तेलमसिकतेन साहुळिचीरेन निकतो वञ्चितो पलुद्धो — इदं
 ते, अम्भो पुरिस, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची’ ति। एवमेव
 खो, मागण्डिय, अहं चेव^५ ते धम्मं देसेय्यं — ‘इदं तं आरोग्यं, इदं
 तं निब्बानं’ ति। सो त्वं आरोग्यं जानेय्यासि, निब्बानं पस्सेय्यासि।
 तस्स ते सह चक्खुप्पादा यो पञ्चसुपादानक्खन्धेसु छन्दरागो सो 10
 पहीयेथ; अपि च ते एवमस्स — ‘दीघरत्तं वत, भो, अहं इमिना चित्तेन
 निकतो पलुद्धो। अहं हि रूपं येव उपादियमानो उपादियिं, वेदनं येव
 उपादियमानो उपादियिं, सञ्जं येव उपादियमानो उपादियिं,
 सङ्खारे^६ येव^७ उपादियमानो उपादियिं, विञ्जाणं येव उपादियमानो
 उपादियिं। तस्स मे उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जाति- 15
 पच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति;
 एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती” ति।

B. 179

R. 512

“एवं पसन्नो अहं भोतो गोतमस्स ! प्होति मे भवं गोतमो
 तथा धम्मं देसेतुं यथाहं इमम्हा आसना अनन्धो वुट्ठहेय्यं” ति।

१५. “तेन हि त्वं, मागण्डिय, सप्पुरिसे भजेय्यासि। यतो खो त्वं, 20
 मागण्डिय, सप्पुरिसे भजिस्ससि ततो त्वं, मागण्डिय, सद्धम्मं सोस्ससि;
 यतो खो त्वं, मागण्डिय, सद्धम्मं सोस्ससि ततो त्वं, मागण्डिय, धम्मानुधम्मं
 पटिपज्जिस्ससि; यतो खो त्वं, मागण्डिय, धम्मानुधम्मं पटिपज्जिस्ससि
 ततो त्वं, मागण्डिय, सामं येव जस्ससि, सामं दक्खिस्ससि^८ — इमे
 रोगा गण्डा सल्ला; इध रोगा गण्डा सल्ला अपरिसेसा निरुज्झन्ति। 25
 तस्स मे उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो,
 जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति;
 एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति।

१. उद्धविरेचनं — म०। २. असुक्खिस्मि — स्या०। ३-३. ज्ञेयं — स्या०। ४. चे — म०।

५-५. सङ्खारयेव — स्या०। ६. दक्खिस्सि — सी०, रो०।

§ ४. मागण्डियस्स पब्बज्जा

१६. एवं वुत्ते, मागण्डियो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच—
 “अभिककन्त, भो गोतम, अभिककन्त, भो गोतम ! सेय्यथापि, भो
 गोतम, निक्कुज्जित^१ वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य,
 मूब्हस्स वा मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य —
 ५ चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती^२ ति, एवमेव भोता गोतमेन अनेक-
 परियायेन धम्मो पकासितो । एसाह भवन्त गोतम सरण गच्छामि
 धम्म च भिक्खुसङ्घ च । लभेय्याह भोतो गोतमस्स सन्तिके पब्बज्ज,
 लभेय्य उपसम्पद^३” ति ।

B 180

“यो खो, मागण्डिय, अञ्जतित्थियपुब्बो इमस्मि धम्मविनये
 १० आकङ्खति पब्बज्ज, आकङ्खति उपसम्पद, सो चत्तारो मासे परि-
 वसति, चतुन्न मासान अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति,
 उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय । अपि च मेत्थ पुग्गलवेमत्तता
 विदिता” ति ।

“सचे, भन्ते, अञ्जतित्थियपुब्बा इमस्मि धम्मविनये आकङ्खन्ता
 १५ पब्बज्जै, आकङ्खन्ता उपसम्पद चत्तारो मासे परिवसन्ति, चतुन्न मासान
 अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय^४,
 अह चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि, चतुन्न वस्सान^५ अच्चयेन
 आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु, उपसम्पादेन्तु भिक्खुभावाया” ति ।

R 513

अलत्थ खो मागण्डियो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके
 २० पब्बज्ज, अलत्थ उपसम्पद । अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा
 मागण्डियो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिर-
 स्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति
 तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा
 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय,
 २५ कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति अब्भञ्जासि । अञ्जतरो खो
 पनायस्मा मागण्डियो अरहत अहोसी ति ।

— ० —

१ निकुज्जित — रो० । २ दक्खन्ती — सी०, रो० । ३ स्या० पोत्थके नत्थि ।
 ४ म वस्सान — सी०, रो० ।

२६. सन्दकसुत्तं

§ १. चत्तारो अब्रह्मचरियवासा

१ एव मे सुत। एक समय भगवा कोसम्बिय विहरति घोसितारामे। तेन खो पन समयेन सन्दको परिब्बाजको पिलक्ख-
गुहाय पटिवसति महत्तिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धि पञ्चमत्तेहि
परिब्बाजकसत्तेहि। अथ खो आयस्मा आनन्दो सायण्हसमय पटिसल्लाना^१
वुट्ठितो भिक्खू आमन्तेसि – “आयामावुसो, येन देवकतसोब्भो^२ 5
तेनुपसङ्कमिस्साम गुहादस्सनाया” ति। “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू
आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसु। अथ खो आयस्मा आनन्दो सम्बहु-
लेहि भिक्खूहि सद्धि येन देवकतसोब्भो तेनुपसङ्कमि। तेन खो पन
समयेन सन्दको परिब्बाजको महत्तिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धि 10
निसिन्नो होति उन्नादिनिया उच्चासद्दमहासद्दाय अनेकविहित 10
तिरच्छानकथ कथेन्तिया, सेय्यथीद – राजकथ चोरकथ महामत्तकथ
सेनाकथ भयकथ युद्धकथ अन्नकथ पानकथ वत्थकथ सयनकथ मालाकथ
गन्धकथ जातिकथ यानकथ गामकथ निगमकथ नगरकथ जनपदकथ
इत्थिकथ^३ सूरकथ विसिखाकथ कुम्भट्टानकथ^४ पुब्बपेतकथ नानत्तकथ
लोकक्खायिक समुद्दक्खायिक इतिभवाभवकथ इति वा। अद्दसा खो 15
सन्दको परिब्बाजको आयस्मन्त आनन्द दूरतो व आगच्छन्त। दिस्वानसक
परिस सण्ठपेसि^५ – “अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्दमकथ, अय
समणस्स गोतमस्स सावको आगच्छति समणो आनन्दो। यावता खो पन
समणस्स गोतमस्स सावका कोसम्बिय पटिवसन्ति, अय तेस अञ्जतरो
समणो आनन्दो। अप्पसद्दकामा खो पन ते आयस्मन्तो अप्पसद्दविनीता 20
अप्पसद्दस्स वण्णवादिनो, अप्पेव नाम अप्पसद्द परिस विदित्वा उपसङ्क-
मितब्ब मञ्जेय्या” ति। अथ खो ते परिब्बाजका तुण्ही अहेसु।

२. अथ खो आयस्मा आनन्दो येन सन्दको परिब्बाजको

१ पतिसल्लाना – सी०। २ देवकटसोब्भो – सी०, स्या०, रो०। ३ इत्थिकथ –
स्या०। ४ ० कुम्भदासिकथ – स्या०। ५ सण्ठापेसि – म०।

तेनुपसङ्कमि । अथ खो सन्दको परिब्बाजको आयस्मन्त आनन्द
 एतदवोच – “एतु खो भव आनन्दो, स्वागत^१ भोतो आनन्दस्स ।
 चिरस्स खो भव आनन्दो इम परियायमकासि यदिद इधाग-
 मनाय । निसीदतु भव आनन्दो, इदमासनं पञ्जत्त” ति । निसीदि
 ५ खो आयस्मा आनन्दो पञ्जत्ते आसने । सन्दको पि खो परिब्बा-
 जको अञ्जतर नीच आसन गहेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
 निसिन्न खो सन्दक परिब्बाजकं आयस्मा आनन्दो एतदवोच – “कायनुत्थ,
 सन्दक, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा
 विप्पकता” ति ?

10 “तिट्ठतेसा भो आनन्द, कथा याय मय एतरहि कथाय
 सन्निसिन्ना । नेसा भोतो आनन्दस्स कथा दुल्लभा भविस्सति पच्छा पि
 सवनाय । साधु वत भवन्त येव आनन्द पटिभातु सके आचरियके
 धम्मिकथा” ति ।

“तेन हि, सन्दक, सुणाहि, साधुक मनसि करोहि, भासि-
 15 स्सामी” ति ।

B 182

“एव भो” ति खो सन्दको परिब्बाजको आयस्मेतो आनन्दस्स
 पच्चस्सोसि । आयस्मा आनन्दो एतदवोच – “चत्तारोमे, सन्दक,
 तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन अब्रह्मचरियवासा
 अक्खाता चत्तारि च अनस्सासिकानि ब्रह्मचरियानि अक्खातानि,
 20 यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय न वसेय्य, वसन्तो च^२
 नाराधेय्य जाय धम्म कुसल” ति ।

R 515

“कतमे पन ते, भो आनन्द, तेन भगवता जानता पस्सता
 अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो अब्रह्मचरियवासा अक्खाता, यत्थ
 विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य
 25 जाय धम्म कुसल” ति ।

३. “इध, सन्दक, एकच्चो सत्था एववादी होति एवदिट्ठी^३ –
 ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठ, नत्थि हुतं, नत्थि सुकटदुक्कटान’^४ कम्मान
 फल विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि परो लोको, नत्थि माता,

१ सागत – सी०, रो० । २ वा – सी०, रो० । ३ एवदिट्ठि – सी०, म० । ४ सुकट-
 दुक्कटान – म० ।

नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा
सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा पवेदेन्ति । चातुम्महाभूतिको^१ अयं पुरिसो यदा कालं
करोति, पठवी^२ पठवीकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आपो आपोकायं
अनुपेति अनुपगच्छति, तेजो तेजोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, वायो ५
वायोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आकासं इन्द्रियानि सङ्कुमन्ति ।
आसन्दिपञ्चमा पुरिसा मत्तं आदाय गच्छन्ति, यावाळाहना^३ पदानि
पञ्जायन्ति, कापोतकानि अट्ठीनि भवन्ति, भस्सन्ताहुतियो दत्तु-
पञ्जत्तं यदिदं दानं, तेसं तुच्छां मुसां विलापो ये केचिं अत्थिकवादं
वदन्ति, बाले च पण्डिते च कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति १०
न होन्ति परं मरणा^४” ति ।

“तत्र, सन्दक, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयं
खो भव सत्था एववादी एवदिट्ठी — नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि
हुतं, नत्थि सुकटदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको,
नत्थि परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, १५
नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमं च
लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ति । चातुम्महा-
भूतिको अयं पुरिसो यदा कालं करोति, पठवी पठवीकायं अनुपेति
अनुपगच्छति, आपो आपोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, तेजो तेजोकायं
अनुपेति अनुपगच्छति, वायो वायोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, २०
आकासं इन्द्रियानि सङ्कुमन्ति । आसन्दिपञ्चमा पुरिसा मत्तं आदाय
गच्छन्ति, यावाळाहना पदानि पञ्जायन्ति, कापोतकानि अट्ठीनि
भवन्ति, भस्सन्ताहुतियो, दत्तुपञ्जत्तं यदिदं दानं, तेसं तुच्छां मुसां
विलापो ये केचिं अत्थिकवादं वदन्ति, बाले च पण्डिते च कायस्स
भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा^४” ति । सच्चं इमस्स २५
भोतो सत्थुनो सच्चं वचनं, अकतेन मे एत्थं कत्तं, अवुसितेन^५ मे एत्थं
वुसितं । उभो पि मयं एत्थं समसमां सामञ्जसं पत्ता, यो चाहं न वदामि
उभो कायस्स भेदा उच्छिज्जिस्साम, विनसिस्साम, न भविस्साम परं
मरणां ति । अतिरेकं खो पनिमस्स भोतो सत्थुनो नग्गियं मुण्डियं

B 183

१ चातुम्महाभूतिको — म० । २ पठवी — म० । ३ याव आळाहना — स्या० । ४ अब्बु-
सितेन — सी० ।

R. 516

उक्कुटिकप्पधान केसमस्सुलोचन योह पुत्तसम्बाधसयन अज्झावसन्तो
कासिकचन्दन पच्चनुभोन्तो मालागन्धविलेपन धारेन्तो जातरूपरजत
सादियन्तो इमिना भोता सत्थारा समसमगतिको भविस्सामि।
अभिसम्पराय सोह कि जानन्तो कि पस्सन्तो इमस्मि सत्थरि ब्रह्म-
5 चरिय चरिस्सामि, 'सो अब्रह्मचरियवासो अय' ति - इति विदित्वा
तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति। अय खो, सन्दक, तेन
भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन पठमो अब्रह्मचरिय-
वासो अक्खातो यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय न वसेय्य,
वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्म कुसल।

B. 184

10 ४ "पुन च परं, सन्दक, इधेकच्चो सत्था एववादी होति
एवदिट्ठी - 'करोतो कारयतो छिन्दतो छेदापयतो पचतो पाचापयतो'
सोचयतो^१ सोचापयतो^२ किलमतो किलमापयतो^३ फन्दतो फन्दापयतो
पाणमतिपातयतो^४ अदिन्न आदियतो सन्धि छिन्दतो निल्लोप हरतो
एकागारिक करोतो परिपन्थे तिट्ठतो परदार गच्छतो मुसा भणतो
15 करतो^५ न करीयति^६ पाप। खुरपरियन्तेन चे पि चक्कैन यो इमिस्सा
पठविया पाणे एक मसखल एक मसपुञ्ज करेय्य, नत्थि ततोनिदान
पाप, नत्थि पापस्स आगमो। दक्खिण चे पि गङ्गाय तीर गच्छेय्य
हनन्तो घातेन्तो छिन्दन्तो छिन्दापेन्तो पचन्तो पचापेन्तो^७ नत्थि
ततोनिदान पाप, नत्थि पापस्स आगमो। उत्तर चे पि गङ्गाय तीर
20 गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो यजन्तो यजापेन्तो^८ नत्थि ततोनिदान पुञ्ज,
नत्थि पुञ्जस्स आगमो। दानेन दमेन सयमेन सच्चवज्जेन नत्थि
पुञ्ज, नत्थि पुञ्जस्स आगमो' ति।

"तत्र, सन्दक, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति - अय
खो भवं सत्था एवंवादी एवदिट्ठी - करोतो कारयतो पे०
25 सचे इमस्स भोतो सत्थुनो सच्च वचनं, अकतेन मे एत्थ कत, अवुसितेन
मे एत्थ वुसित। उभो पि मय एत्थ समसमा सामञ्ज पत्ता, यो चाह
न वदामि उभिन्नं कुरुत न करीयति पापं ति। अतिरेक खो पनिमस्स

१ पाचयतो-सी०, रो०, पचापयतो-स्या०। २ सोचतो-स्या०। ३ सी०,
रो० पोत्थकेसु नत्थि। ४ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। ५ पाणमतिमापयतो-सी०, रो०,
पाणमतिपातापयतो-स्या०। ६ करोतो-म०। ७ करियति-सी०। ८ पाचेन्तो-
सी०, स्या०, रो०। ९ याजेन्तो-सी०, रो०।

भोतो सत्थुनो नग्गिय मुण्डिय उक्कुटिकप्पधान केसमस्सुलोचन
 योह पुत्तसम्बाधसयन अज्झावसन्तो कासिकचन्दन पच्चनुभोन्तो
 मालागन्धविलेपन धारेन्तो जातरूपरजत सादियन्तो इमिना भोता
 सत्थारा समसमगतिको भविस्सामि। अभिसाम्पराय सोह कि जानन्तो
 कि पस्सन्तो इमस्मि सत्थरि ब्रह्मचरिय चरिस्सामि। 'सो अब्रह्म- 5
 चरियवासो अय' ति इति विदित्वा तस्मां ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज
 पक्कमति। अय खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
 सम्मासम्बुद्धेन दुतियो अब्रह्मचरियवासो अक्खातो यत्थ विञ्जू
 पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जाय धम्म
 कुसल। 10

५ "पुन च पर, सन्दक, इधेकच्चो सत्था एववादी होति
 एवदिट्ठी — 'नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तान सङ्किलेसाय, अहेतू'
 अप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति, नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तान
 विसुद्धिया, अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति, नत्थि बल, नत्थि
 विरिय^१, नत्थि पुरिसत्थामो,^२ नत्थि पुरिसपरक्कमो, सब्बे सत्ता 15
 सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला अविरिया नियति-
 सङ्गतिभावपरिणता छस्सेवाभिजातीसु^३ सुखदुक्ख पटिसवेदेन्ती' ति।

"तत्र, सन्दक, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — अय
 खो भव सत्था एववादी एवदिट्ठी — नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो
 सत्तान सङ्किलेसाय पे० सचे इमस्स भोतो सत्थुनो सच्च वचन, 20
 अकतेन मे एत्थ कत, अवुसितेन मे एत्थ वुसित। उभो पि मय एत्थ
 समसमा सामञ्ज पत्ता, यो चाह न वदामि उभो अहेतू अप्पच्चया
 विसुज्झिस्सामा ति। अतिरेक खो पनिमस्स भोतो सत्थुनो नग्गिय
 मुण्डिय उक्कुटिकप्पधान केसमस्सुलोचन योह पुत्तसम्बाधसयन
 अज्झावसन्तो कासिकचन्दन पच्चनुभोन्तो मालागन्धविलेपन धारेन्तो 25
 जातरूपरजत सादियन्तो इमिना भोता सत्थारा समसमगतिको
 भविस्सामि। अभिसाम्पराय सोह कि जानन्तो कि पस्सन्तो इमस्मि
 सत्थरि ब्रह्मचरिय चरिस्सामि। 'सो अब्रह्मचरियवासो अय' ति — इति

१ अहेतु — सी०, रो०। २ वीरिय — म०। ३ पुरिसत्थामो — सी०। ४ छस्सेवा-
 भिजातिसु — सी०, रो०।

विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमत्ति। अय खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन ततियो अब्रह्मचरियवासो अक्खातो यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जाय धम्म कुसल।

- 5 ६ “पुन च पर, सन्दक, इधेकच्चो सत्था एववादी होति एवदिट्ठी – सत्तिमे काया अकटा अकटविधा अनिम्मिता अनिम्माता वज्झा कूटट्ठा एसिकट्ठायिट्ठिता, ते न इज्जन्ति न विपरिणामेन्ति न अज्जमज्ज ब्याबाधेन्ति नाल अज्जमज्जस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा। कतमे सत्त ? पठवीकायो, आपोकायो, तेजोकायो, 10 वायोकायो सुखे, दुक्खे, जीवे सत्तमे’ – इमे सत्तकाया अकटा अकटविधा अनिम्मिता अनिम्माता वज्झा कूटट्ठा एसिकट्ठायिट्ठिता, ते न इज्जन्ति न विपरिणामेन्ति न अज्जमज्ज ब्याबाधेन्ति नाल अज्जमज्जस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा। तत्थ नत्थि हन्ता वा घातेता वा सोता वा सावेता वा विज्जाता वा विज्जापेता वा। यो^१ पि 15 तिण्हेन सत्थेन सीस छिन्दति न कोचि कञ्चि जीविता वोरोपेति, सत्तन्न त्वेव कायानमन्तरेण सत्थ विवरमनुपतति। चुद्दस खो पनिमानि योनिपमुखसत्तसहस्सानि^२, सट्ठि^३ च सतानि, छ च सतानि, पञ्च च कम्मनो सतानि, पञ्च च कम्मनि, तीणि च कम्मनि, कम्मे च अड्ढकम्मे च, द्वट्ठिपटिप्पदा, द्वट्ठन्तरकप्पा, छळाभिजातियो^४, 20 अट्ठ पुरिसभूमियो, एकूनपज्जास आजीवकसते^५, एकूनपज्जास परिब्बाजकसते^६, एकूनपज्जास नागावाससते, वीसे इन्द्रियसते, तिसे निरयसते, छत्तिस्स रजोधातुयो, सत्त सज्जीगब्भा^७, सत्त असज्जीगब्भा, सत्त निगण्ठिगब्भा^८, सत्त देवा, सत्त मानुसा, सत्त पिसाचा^९, सत्त सरा, सत्त पवुटा^{१०}, सत्त पपाता, सत्त पपातसतानि, सत्त सुपिना, 25 सत्त सुपिनसतानि, चुल्लासीति^{११} महाकप्पिनो^{१२} सत्तसहस्सानि, यानि बाले च पण्डिते च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्त करिस्सन्ति।

१ सत्तिमे – सी०, रो०। २ ये – सी०, रो०। ३ योनिपमुखसत्तसहस्सानि – स्या०। ४ सट्ठि – सी०, स्या०। ५ छळाभिजातियो – सी०। ६ आजीवसते – सी०, स्या०, रो०। ७ परिब्बाजसते – सी०, रो०। ८ सज्जीगब्भा – स्या०, रो०। ९ निगण्ठीगब्भा – सी०, निगन्धगब्भा – स्या०। १० पेसाचा – सी०। ११ पमुटा – सी०, पवुटा सत्त पासाणा – स्या०। १२ चुल्लासीति – स्या०। १३ महाकप्पिनो – सी०, रो०।

तत्थ नत्थि इमिनाह सीलेन वा वतेन^१ वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन
वा अपरिपक्क^२ वा कम्म परिपाचेस्सामि, परिपक्क वा कम्म फुस्स
फुस्स ब्यन्ति^३ करिस्सामी^३ ति। हेव नत्थि दोणमिते सुखदुक्खे परि-
यन्तकते ससारे, नत्थि हायनवड्डने, नत्थि उक्कसावकसे। सेय्यथापि
नाम सुत्तगुळे खित्ते निब्बेठियमानमेव^४ पलेति^५, एवमेव बाले च 5
पण्डिते च सन्धावित्वा ससरित्वा दुक्खस्सन्त करिस्सन्ती^५ ति।

“तत्र, सन्दक, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अय
खो भव सत्था एववादी एवदिट्ठी — सत्तिमे काया अकटा अकटविधा
. पे० सचे पन इमस्स भोतो सत्थुनो सच्च वचन, अकतेन मे एत्थ
कत, अवुसितेन मे एत्थ वुसित। उभो पि मय एत्थ समसमा सामञ्ज 10
पत्ता, यो चाह न वदामि। उभो सन्धावित्वा ससरित्वा दुक्खस्सन्त
करिस्सामा’ ति। अतिरेकं खो पनिमस्स भोतो सत्थुनो नग्गिय
मुण्डिय उक्कुटिकप्पधान केसमस्सुलोचन योह पुत्तसम्बाधसयन
अज्झावसन्तो कासिकचन्दन पच्चनुभोन्तो मालागन्धविलेपन धारेन्तो
जातरूपरजत सादियन्तो इमिना भोता सत्थारा समसमगतिको 15
भविस्सामि। अभिसम्पराय सोह कि जानन्तो कि पस्सन्तो इमस्मि
सत्थरि ब्रह्मचरिय चरिस्सामि? ‘सो अब्रह्मचरियवासो अय’ ति —
इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति। अय खो,
सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चतुत्थो
अब्रह्मचरियवासो अक्खातो यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय न 20
वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य आय धम्म कुसल।

B. 187

10

15

20

“इमे खो ते सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो अब्रह्मचरियवासा अक्खाता यत्थ विञ्जू
पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य आय
धम्म कुसल” ति।

B. 188

R. 519

25

§ २. चत्तारि अनस्सासिकानि ब्रह्मचरियानि

७ “अच्छरिय, भो आनन्द, अब्भुत, भो आनन्द। यावञ्चिद
तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो अब्रह्म-

१ वत्तेन — स्या०। २ अप्परिपक्क — स्या०। ३-३ ब्यन्तिकरिस्सामी — सी०, रो०,
ब्यन्तीकरिस्सामी — स्या०। ४ निब्बेधियमानमेव — स्या०। ५ फलेति — सी०।

चरियवासा व समाना 'अब्रह्मचरियवासा' ति अक्खाता यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जाय धम्म कुसल ति । कतमानि पन तानि, भो आनन्द, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारि अनस्सासिकानि
 ५ ब्रह्मचरियानि अक्खातानि यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जाय धम्म कुसल" ति ?

८ "इध, सन्दक, एकच्चो सत्था सब्बञ्जू सब्बदस्सावी अपरि-
 सेस जाणदस्सन पटिजानाति — 'चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च
 जागरस्स च सतत समित जाणदस्सन पच्चुपट्ठित' ति । सो सुञ्ज पि
 १० अगार पविसति, पिण्ड पि न लभति, कुक्कुरो पि डसति^१, चण्डेन पि हत्थिना
 समागच्छति, चण्डेन पि अस्सेन समागच्छति, चण्डेन पि गोणेन समागच्छति,
 इत्थिया पि पुरिसस्स पि नाम पि गोत्त पि पुच्छति, गामस्स पि निगमस्स
 पि नाम पि मग्ग पि पुच्छति । सो 'किमिद' ति पट्ठो समानो 'सुञ्ज मे
 अगारं पविसितब्ब अहोसि', तेन पाविसि, 'पिण्ड मे' अलद्धब्ब अहोसि',
 १५ तेन नालत्थ^२, कुक्कुरेन डसितब्ब अहोसि, तेनम्हि दट्ठो, चण्डेन हत्थिना
 समागन्तब्ब अहोसि, तेन समागमि^३, चण्डेन अस्सेन समागन्तब्ब अहोसि,
 तेन समागमि, चण्डेन गोणेन समागन्तब्ब अहोसि, तेन समागमि,
 इत्थिया पि पुरिसस्स पि नाम पि गोत्त पि पुच्छितब्ब अहोसि, तेन पुच्छि,
 गामस्स पि निगमस्स पि नाम पि मग्ग पि पुच्छितब्ब अहोसि, तेन^४
 २० पुच्छि ति" । तत्र, सन्दक, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — अय खो
 भव सत्था सब्बञ्जू सब्बदस्सावी अपरिसेस जाणदस्सन पटिजानाति
 पे० गामस्स पि निगमस्स पि नाम पि मग्ग पि पुच्छितब्ब
 B 189 अहोसि, तेन पुच्छि ति । सो 'अनस्सासिक इद ब्रह्मचरिय' ति — इति
 विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति । इद खो, सन्दक, तेन
 २५ भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन पठम अनस्सासिक
 R. 520 ब्रह्मचरिय अक्खात यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय न वसेय्य,
 वसन्तो च नाराधेय्य जाय धम्म कुसल ।

९ "पुन च पर, सन्दक, इधेकच्चो सत्था अनुस्सविको होति

१ डसति—म० । २ पि—म० । ३ नालद्ध—स्या० । ४ समागम—सी०, रो० ।
 ५-५ तेनापुच्छन्ति—सी०, रो० ।

अनुस्सवसच्चो । सो अनुस्सवेन इतिहिंतिहपरम्पराय^१ पिटकसम्पदाय धम्म देसेति । अनुस्सविकस्स खो पन, सन्दक, सत्थुनो अनुस्सवसच्चस्स सुस्सुत पि होति, दुस्सुत पि होति, तथा पि होति, अञ्जथा पि होति । तत्र, सन्दक, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — अय खो भव सत्था अनुस्सविको अनुस्सवसच्चो पे० सो 'अनस्सासिक इद 5 ब्रह्मचरिय' ति — इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज^२ पक्कमति^३ । इद खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन दुतिय अनस्सासिक ब्रह्मचरिय अक्खात यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जाय धम्म कुसल ।

१० "पुन च पर, सन्दक, इधेकच्चो सत्था तक्की होति वीमसी । 10 सो तक्कपरियाहृत वीमसानुचरित सयपटिभान धम्म देसेति । तक्किकस्स खो पन, सन्दक, सत्थुनो वीमसिस्स सुतक्कित पि होति, दुत्तक्कित पि होति, तथा पि होति, अञ्जथा पि होति । तत्र, सन्दक, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — 'अय खो भव सत्था तक्की वीमसी । सो तक्क-परियाहृत वीमसानुचरित सयपटिभान धम्म देसेति । तक्किकस्स खो पन 15 सत्थुनो वीमसिस्स सुतक्कित पि होति, दुत्तक्कित पि होति, तथा पि होति, अञ्जथा पि होति' । सो 'अनस्सासिक इद ब्रह्मचरिय' ति — इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति । इद खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन ततिय अनस्सासिक ब्रह्मचरिय अक्खात यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय न वसेय्य, वसन्तो 20 च नाराधेय्य जाय धम्म कुसल ।

११ "पुन च परं, सन्दक, इधेकच्चो सत्था मन्दो होति मोमूहो । B 190 सो मन्दत्ता मोमूहत्ता तत्थ^४ तत्थ^५ पञ्हु पुट्ठो समानो वाचाविक्खेप R 521 आपज्जति अमराविक्खेप — 'एव ति' पि मे नो, तथा ति पि मे नो, अञ्जथा ति पि मे नो, नो ति पि मे नो, नो नो ति पि मे नो' ति । तत्र, सन्दक, 25 विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — 'अय खो भव सत्था मन्दो मोमूहो । सो मन्दत्ता मोमूहत्ता तत्थ तत्थ पञ्हु पुट्ठो समानो वाचाविक्खेप आपज्जति अमराविक्खेप — एव ति पि मे नो, तथा ति पि मे नो, अञ्जथा

१ इतिहीतिपरम्पराय — स्या० । २-२ निब्बिजापक्कमति — सी० । ३-३ तथा तथा — सी०, स्या०, रो० । ४ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

ति पि मे नो, नो ति पि मे नो, नो नो ति पि मे नो' ति । सो 'अनस्सा-
सिक इदं ब्रह्मचरिय' ति — इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्विज्ज
पक्कमति । इदं खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन चतुत्थ अनस्सासिक ब्रह्मचरिय अक्खात यत्थ विञ्जू
5 पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जाय
धम्म कुसलं ।

“इमानि खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन चत्तारि अनस्सासिकानि ब्रह्मचरियानि अक्खातानि यत्थ
विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जाय
10 धम्म कुसलं” ति ।

“अच्छरिय, भो आनन्द, अब्भुतं, भो आनन्द ! यावञ्चिद
तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारि अनस्सा-
सिकानेव ब्रह्मचरियानि अनस्सासिकानि ब्रह्मचरियानी ति अक्खातानि
यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य
15 जाय धम्म कुसल । सो पन, भो आनन्द, सत्था किवादी किमक्खायी
यत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य
जाय धम्म कुसलं” ति ।

§ ३. तथागतो किंवादी

१२ “इध, सन्दक, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मा-
सम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि
20 सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा पे० सो इमे पञ्च नीवरणे
पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्चाय दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि
विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुखं
पठमं ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । यस्मि खो, सन्दक, सत्थरि सावको
एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्म-
25 चरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जाय धम्म कुसल ।

“पुन च पर, सन्दक, भिक्खु वितक्कविचारान वूपसमा पे० .
दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । यस्मि खो, सन्दक, सत्थरि
सावको एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क
ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जाय धम्म कुसल ।

“पुन च पर, सन्दक, भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति पे० ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । यस्मि खो, सन्दक, सत्थरि सावको एवरूप उळारविसेस अधिगच्छति तत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य नाय धम्म कुसल ।

R 522

“पुन च पर, सन्दक, भिक्खु सुखस्स च पहाना पे० 5 चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । यस्मि खो, सन्दक, सत्थरि सावको एवरूप उळारविसेस अधिगच्छति तत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य नाय धम्म कुसल ।

“सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू- पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते^१ पुब्बेनिवासानुस्सति- 10 जाणाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति, सेय्यथीद — एक पि जाति द्वे पि जातियो पे० इति साकार सउद्देस अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति । यस्मि खो, सन्दक, सत्थरि सावको एवरूप उळारविसेस अधिगच्छति तत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य नाय धम्म कुसल । 15

“सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू- पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तान चुतूपपातजाणाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त- मानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । यस्मि खो, सन्दक, सत्थरि 20 सावको एवरूप उळारविसेस अधिगच्छति तत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य नाय धम्म कुसल ।

B 192

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू- पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवान खयजाणाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्ख- 25 समुदयो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति, ‘इमे आसवा’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय आसवसमुदयो’ ति यथाभूत पजानाति ‘अयं आसवनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसव-

१. आनेज्जप्पत्ते — सी०, रो० ।

निरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूत पजानाति । तस्स एव जानतो एव पस्सतो कामासवा पि चित्त विमुच्चति, भवासवा पि चित्त विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्त विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति आण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' 5 ति पजानाति । यस्मि खो, सन्दक, सत्थरि सावको एवरूप उळार-विसेस अधिगच्छति तत्थ विञ्जू पुरिसो ससक्क ब्रह्मचरिय वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य आय धम्म कुसल" ति ।

१३ "यो पन सो, भो आनन्द, भिक्खु अरह खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसयोजनो सम्म-
R 523 10 दञ्जा विमुत्तो परिभुञ्जेय्य सो कामे" ति ?

"यो सो, सन्दक, भिक्खु अरह खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो अभब्बो सो पञ्चट्टानानि^१ अज्झाचरितु । अभब्बो खीणासवो भिक्खु सञ्चिच्च पाण^२ जीविता वोरोपेतु, अभब्बो खीणासवो भिक्खु अदिन्न 15 थेय्यसङ्घात आदातु, अभब्बो खीणासवो भिक्खु मेथुन धम्म पटिसेवेतु, अभब्बो खीणासवो भिक्खु सम्पजानमुसा भासितु, अभब्बो खीणासवो भिक्खु सन्निधिकारक कामे परिभुञ्जितु, सेय्यथापि पुब्बे अगारियभूतो^३ । यो सो, सन्दक, भिक्खु अरह खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहित-भारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो 20 अभब्बो सो इमानि पञ्चट्टानानि अज्झाचरितु" ति ।

B 193 १४ "यो पन सो, भो आनन्द, भिक्खु अरह खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीण-भवसयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो तस्स चरतो चेव तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सतत समित आणदस्सन पच्चुपट्ठित - 'खीणा मे 25 आसवा'" ति ?

"तेन हि, सन्दक, उपम ते करिस्सामि, उपमायपिधेकच्चे विञ्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति । सेय्यथापि, सन्दक, पुरिसस्स हत्थपादा छिन्ना, तस्स चरतो चेव तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स

१ पञ्चट्टानानि - सी०, स्या०, रो० । २ पाणे - स्या० । ३ आगारियभूतो - स्या० ।

च सतत समित जानाति — ‘छिन्ना मे हत्थपादा’ ति, उदाहु पच्चवेक्ख-
मानो जानाति — ‘छिन्ना मे हत्थपादा’ ” ति ?

“न खो, भो आनन्द, सो पुरिसो सतत समित जानाति — ‘छिन्ना
मे हत्थपादा’ ति, अपि च खो पन न पच्चवेक्खमानो जानाति —
‘छिन्ना मे हत्थपादा’ ” ति ।

5

“एवमेव खो, सन्दक, यो सो भिक्खु अरह खीणासवो वुसितवा
कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसयोजनो सम्म-
दञ्जा विमुत्तो तस्स चरतो चेव तिठुतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सतत
समित जाणदस्सन^१ न पच्चुपट्ठित — ‘खीणा मे आसवा’ ति^२, अपि च
खो पन^३ न पच्चवेक्खमानो जानाति — ‘खीणा मे आसवा’ ” ति ।

10

१५ “कीवबहुका पन, भो आनन्द, इमस्मि धम्मविनये
निय्यातारो” ति ?

“न खो, सन्दक, एक येव सत न द्वे सतानि न तीणि सतानि न
चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्यो^४ व ये इमस्मि धम्म-
विनये निय्यातारो” ति ।

15

“अच्छरिय, भो आनन्द, अब्भुत, भो आनन्द ! न च नाम
सधम्मोक्कसना भविस्सति, न परधम्मवम्भना, आयतने च धम्मदेसना
ताव बहुका च निय्यातारो पञ्जायिस्सन्ति । इमे पनाजीवका^५ पुत्त-
मताय पुत्ता अत्तान चेव उक्कसेन्ति, परे च वम्भेन्ति तयो चेव निय्या-
तारो पञ्जापेन्ति^६, सेय्यथीद — नन्द वच्छ, किस सङ्घिच्च, मक्खालि
गोसाल” ति ।

R 524

अथ खो सन्दको परिब्बाजको सक परिस आमन्तेसि — “चरन्तु”
भोन्तो समणे गोतमे ब्रह्मचरियवासो । न दानि सुकर अम्हेहि लाभ-
सक्कारसिलोके परिच्चजितु” ति । इति हिद सन्दको परिब्बाजको सक
परिस उय्योजेसि भगवति ब्रह्मचरिये ति ।

25

— ० —

१-१ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २-२ खीणा व आसवा-सी०, स्या०,
रो० । ३ न-सी०, रो० । ४ भिय्यो-सी० । ५ पनाजीविका-सी०, रो० । ६
पञ्जपेन्ति-म० । ७ चरन्तु-सी० ।

२७. महासकुलुदायिसुत्तं

§ १. गणाचरियेसु को सावकसक्कतो

१. एव मे सुत । एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिञ्जाता अभिञ्जाता परिब्बाजका मोरनिवापे परिब्बाजकारामे पटिवसन्ति, सेय्यथीद — अन्नभारो^१ वरधरो^२ सकुलुदायी^३ च परिब्बाजको अञ्जे च अभिञ्जाता
- 5 अभिञ्जाता परिब्बाजका । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगह पिण्डाय पाविसि । अथ खो भगवतो एतदहोसि — “अतिप्पगो खो ताव राजगहे पिण्डाय चरितु । यन्नूनाह येन मोरनिवापो परिब्बाजकारामो येन सकुलुदायो परिब्बाजको तेनुपसङ्कमेय्य” ति । अथ खो भगवा येन मोरनिवापो परिब्बाजकारामो तेनुपसङ्कमि । तेन
- 10 खो पन समयेन सकुलुदायी परिब्बाजको महतिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धि निसिन्नो होति उन्नादिनिया उच्चासद्महासदाय अनेकविहित तिरच्छानकथ कथेन्तिया, सेय्यथीद — राजकथ चोरकथ महामत्तकथ सेनाकथ भयकथ युद्धकथ अन्नकथ पानकथ वत्थकथ^४ सयनकथ मालाकथ गन्धकथ जातिकथ यानकथ गामकथ निगमकथ नगरकथ जनपदकथ
- 15 इत्थिकथ^५ सूरकथ विसिखाकथ कुम्भट्टानकथ^६ पुब्बपेतकथ नानत्तकथ लोकक्खायिक समुद्दक्खायिक इतिभवाभवकथ इति वा । अद्दसा खो सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्त दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान सक परिस सण्ठपेसि^७ — “अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्दमकथ । अय समणो गोतमो आगच्छति, अप्पसद्दकामो खो पन सो आयस्मा
- 20 अप्पसद्दस्स वण्णवादी । अप्पेव नाम अप्पसद्द परिस विदित्वा उपसङ्कमितब्ब मञ्जेय्या” ति । अथ खो ते परिब्बाजका तुण्ही अहेसु । अथ खो भगवा येन सकुलुदायी परिब्बाजको तेनुपसङ्कमि । अथ खो सकुलु-

१ अनुगारो — सी०, रो० । २ वरतरो — स्या०, वरचरो — सी० । ३ सकुलुदायि — स्या०, रो० । ४ वत्थुकथ — सी० । ५ इत्थीकथ — स्या० । ६ कुम्भदासिकथ — स्या० । ७ सण्ठापेसि — म० ।

दायी परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच — “एतु खो, भन्ते, भगवा ।
स्वागत^१, भन्ते, भगवतो । चिरस्स खो, भन्ते, भगवा इम परियायमकासि
यदिद इधागमनाय । निसीदतु, भन्ते, भगवा ; इदमासन पञ्जत्त^२” ति ।
निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने । सकुलुदायी पि खो परिब्बाजको अञ्ज-
तर नीच आसन गहेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो सकुलु- 5
दायि परिब्बाजक भगवा एतदवोच —

२ “कायनुत्थ, उदायि, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन
वो अन्तराकथा विप्पकता^३” ति ?

B 195

“तिट्ठतेसा, भन्ते, कथा याय मय एतरहि कथाय सन्निसिन्ना ।
नेसा, भन्ते, कथा भगवतो दुल्लभा भविस्सति पच्छा पि सवनाय । 10
पुरिमानि, भन्ते, दिवसानि पुरिमतरानि नानातिथियानं समण-
ब्राह्मणान कुतूहलसालाय सन्निसिन्नान सन्निपतितान अयमन्तराकथा
उदपादि — ‘लाभा वत, भो, अङ्गमगधान, सुलद्धलाभा^४ वत, भो,
अङ्गमगधान । तत्रिमे^५ समणब्राह्मणा सङ्घिनो गणिनो गणाचरिया
जाता यसस्सिनो तित्थकरा साधुसम्मता बहुजनस्स राजगह वस्सा- 15
वास ओसटा^६ । अय पि खो पूरणो कस्सपो सङ्घी चेव गणी च
गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स,
सो पि राजगह वस्सावास ओसटो । अय पि खो मक्खलि गोसालो
पे० अजितो केसकम्बलो^७ पकुधो^८ कच्चायनो .. सञ्जयो वेलट्टि-
पुत्तो^९ निगण्ठो^{१०} नातपुत्तो^{११} सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो 20
यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स, सो पि राजगह वस्सावास
ओसटो । अयं पि खो समणो गोतमो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो
च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स, सो पि राजगह
वस्सावासं ओसटो । को नु खो इमेस भवत^{१२} समणब्राह्मणान सङ्घीन
गणीन गणाचरियान जातान यसस्सीन तित्थकरान साधुसम्मतान 25
बहुजनस्स सावकान सक्कतो गरुक्कतो^{१३} मानितो पूजितो, क^{१४} च पन
सावका सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरन्ती’ ति ?

R. 3

१ सागत — सी०, रो० । २ सुलद्ध — स्या०, रो० । ३ यत्रिमे — स्या०, यत्थिमे —
सी०, रो० । ४ उपगता — स्या० । ५ केसकम्बली — रो० । ६ पकुद्धो — स्या० । ७ बेलट्टि-
पुत्तो — सी०, रो० । ८ निगन्थो — स्या० । ९ नाटपुत्तो — म०, नाथपुत्तो — सी० । १० भग-
वत — रो० । ११ गरुक्कतो — रो० । १२ कथ — सी०, रो० ।

३ “तत्रेकच्चे एवमाहसु — ‘अयं खो पूरणो कस्सपो सङ्घी
 चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो
 बहुजनस्स, सो च खो सावकान न सक्कतो न गरुक्कतो न मानितो
 न पूजितो, न च पन पूरण कस्सप सावका सक्कत्वा गरु कत्वा उप-
 ५ निस्साय विहरन्ति । भूतपुब्ब पूरणो कस्सपो अनेकसताय परिसाय
 धम्मं देसेति’ । तत्रञ्जतरो पूरणस्स कस्सपस्स सावको सद्दमकासि —
 मा भोन्तो पूरण कस्सप एतमत्थ पुच्छित्थ, नेसो एत जानाति, मय-
 मेत जानाम, अम्हे एतमत्थ पुच्छित्थ, मयमेत भवन्तान’ व्याकरिस्सामा
 ति । भूतपुब्ब पूरणो कस्सपो बाहा पग्गय्ह कन्दन्तो न लभति —
 १० अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्दमकत्थ । नेते, भवन्ते, पुच्छन्ति,
 अम्हे एते पुच्छन्ति, मयमेतेस व्याकरिस्सामा ति । बहु खो पन
 पूरणस्स कस्सपस्स सावका वाद आरोपेत्वा अपक्कन्ता — न त्व
 इम धम्मविनय आजानासि, अह इम धम्मविनय आजानामि, कि
 त्व इमं धम्मविनय आजानिस्ससि, मिच्छा पटिपन्नो त्वमसि, अहमस्मि
 १५ सम्मापटिपन्नो, सहित मे, असहित ते, पुरेवचनीय पच्छा अवच,
 पच्छावचनीयं पुरे अवच, अधिचिण्ण’ ते विपरावत्त, आरोपितो ते
 वादो, निग्गहितोसि, चर वादप्पमोक्खाय, निब्बेठेहि’ वा सचे पहोसी
 ति । इति पूरणो कस्सपो सावकान न सक्कतो न गरुक्कतो न
 मानितो न पूजितो, न च पन पूरण कस्सप सावका सक्कत्वा गरु
 २० कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति । अक्कुट्ठो च पन पूरणो कस्सपो
 धम्मक्कोसेना’ ति ।

B 196

R. 4 “एकच्चे एवमाहसु — ‘अयं पि खो मक्खलि गोसालो . पे० . .
 अजितो केसकम्बलो पकुधो कच्चायनो सञ्जयो बेलट्टपुत्तो .
 निगण्ठो नातपुत्तो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी
 २५ तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स, सो च खो सावकान न सक्कतो न गरु-
 क्तो न मानितो न पूजितो, न च पन निगण्ठ नातपुत्त सावका सक्कत्वा
 गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति । भूतपुब्ब निगण्ठो नातपुत्तो अनेक-
 सताय परिसाय धम्म देसेति । तत्रञ्जतरो निगण्ठस्स नातपुत्तस्स
 सावको सद्दमकासि — मा भोन्तो निगण्ठ नातपुत्त एतमत्थ पुच्छित्थ ,

१ देसेसि — स्या०, रो० । २ भवत — स्या०, रो० । ३ अविचिण्ण — सी०, रो० ।
 ४. निब्बेठेहि — स्या० ।

नेसो एत जानाति, मयमेत जानाम, अम्हे एतमत्थ पुच्छथ, मयमेत भवन्तान ब्याकरिस्सामा ति। भूतपुब्ब निगण्ठो नातपुत्तो बाहा पग्गय्ह कन्दन्तो न लभति — अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्दमकत्थ। नेते भवन्ते पुच्छन्ति, अम्हे एते पुच्छन्ति, मयमेतेस ब्याकरिस्सामा ति। बहु खो पन निगण्ठस्स नातपुत्तस्स सावका 5 वाद आरोपेत्वा अपक्कन्ता पे० इति निगण्ठो नातपुत्तो सावकान न सक्कतो न गरुक्कतो न मानितो न पूजितो, न च पन निगण्ठ नातपुत्त सावका सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति। अक्कुट्ठो च पन निगण्ठो नातपुत्तो धम्मक्कोसेना' ति।

B 197

४ “एकच्चे एवमाहसु — ‘अय पि खो समणो गोतमो सङ्घी 10 चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स, सो च खो सावकानं सक्कतो गरुक्कतो मानितो पूजितो, समण च पन गोतम सावका सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति। भूतपुब्ब समणो गोतमो अनेकसताय परिसाय धम्म देसेति। तत्रञ्जतरो समणस्स गोतमस्स सावको उक्कासि। तमेनाञ्जतरो 15 ब्रह्मचारी जन्नुकेन^१ घट्टेसि^२ — अप्पसद्दो आयस्मा होतु, मायस्मा सद्दमकासि, सत्था नो भगवा धम्म देसेती^३ ति। यस्मि समये समणो गोतमो अनेकसताय परिसाय धम्म देसेति, नेव तस्मि समये समणस्स गोतमस्स सावकान खिपितसद्दो वा होति उक्कासितसद्दो वा। तमेन महाजनकायो पच्चासीसमानरूपो^४ पच्चुपट्ठितो होति — य नो भगवा 20 धम्म भासिस्सति त नो सोस्सामा ति। सेय्यथापि नाम पुरिसो चातुम्महापथे खुद्दमधु अनेलकं पीळेय्य। तमेन महाजनकायो पच्चासीसमानरूपो पच्चुपट्ठितो अस्स। एवमेव यस्मि समये समणो गोतमो अनेकसताय परिसाय धम्म देसेति, नेव तस्मि समये समणस्स गोतमस्स सावकानं खिपितसद्दो वा होति उक्कासितसद्दो वा। तमेन महा- 25 जनकायो पच्चासीसमानरूपो पच्चुपट्ठितो होति — य नो भगवा धम्मं भासिस्सति त नो सोस्सामा ति। ये पि समणस्स गोतमस्स सावका सब्रह्मचारीहि सम्पयोजेत्वा सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तन्ति

R 5

१ जण्णुकेन — म०। २ घट्टेसि — रो०। ३ देसेसी — म०। ४. पच्चासिसमानरूपो — सी०, स्या०, रो०।

B 198

ते पि सत्थु चेव^१ वण्णवादिनो होन्ति, धम्मस्स च वण्णवादिनो होन्ति, सङ्खस्स च वण्णवादिनो होन्ति, अत्तगरहिनो येव होन्ति अनञ्ज-
गरहिनो, मयमेवम्हा^२ अलक्खिका मय अप्पपुञ्जा ते^३ मय एव
स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजित्वा नासक्खिम्हा^४ यावजीव परिपुण्ण
परिसुद्धं ब्रह्मचरिय चरितुं ति । ते आरामिकभूता वा उपासकभूता
वा पञ्चसिक्खापदे समादाय वत्तन्ति । इति समणो गोतमो सावकान्
सक्कतो गरुक्कतो मानितो पूजितो, समण च पन गोतम सावका
सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ती^५ ति ।

५ “कति पन त्व, उदायि, मयि धम्मे समनुपस्ससि येहि
मम सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरु
कत्वा उपनिस्साय विहरन्ती^५ ति ?

§ २. उदायिमत्तं निराकतं

६ “पञ्च खो अह, भन्ते, भगवति धम्मे समनुपस्सामि येहि
भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा
गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति । कतमे पञ्च ? भगवा हि, भन्ते,
अप्पाहारो, अप्पाहारताय च वण्णवादी । य पि, भन्ते, भगवा अप्पा-
हारो, अप्पाहारताय च वण्णवादी इम खो अह, भन्ते, भगवति पठम
धम्म समनुपस्सामि येन भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति
मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

R 6

“पुन च परं, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो इतरीतरेण चीवरेण,
इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादी । य पि, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो
इतरीतरेण चीवरेण, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादी इमं खो
अह, भन्ते, भगवति दुतिय धम्म समनुपस्सामि येन भगवन्तं सावका
सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उप-
निस्साय विहरन्ति ।

“पुन च परं, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो इतरीतरेण पिण्डपातेन
इतरीतरपिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्णवादी । य पि, भन्ते, भगवा
सन्तुट्ठो इतरीतरेण पिण्डपातेन, इतरीतरपिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्ण-

१ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २. मयमेवेत्थ - सी० । ३ ये - सी०, स्या०, रो० ।
४. न सक्खिम्ह - स्या० ।

वादी इम खो अह, भन्ते, भगवति ततिय धम्म समनुपस्सामि येन भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरु करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

“पुन च पर, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो इतरीतरेन सेनासनेन, इतरीतरसेनासनसन्तुट्ठिया च वण्णवादी । य पि, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो 5 इतरीतरेन सेनासनेन, इतरीतरसेनासनसन्तुट्ठिया च वण्णवादी इम खो अहं, भन्ते, भगवति चतुत्थ धम्म समनुपस्सामि येन भगवन्त सावका सक्करोन्ति गरु करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

B 199

“पुन च परं, भन्ते, भगवा पविवित्तो, पविवेकस्स च वण्णवादी । 10 यं पि, भन्ते, भगवा पविवित्तो, पविवेकस्स च वण्णवादी इम खो अह, भन्ते, भगवति पञ्चमं धम्म समनुपस्सामि येन भगवन्त सावका सक्करोन्ति गरु करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

“इमे खो अह, भन्ते, भगवति पञ्च धम्मे समनुपस्सामि येहि 15 भगवन्त सावका सक्करोन्ति गरु करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरन्ती” ति ।

७ “ ‘अप्पाहारो समणो गोतमो, अप्पाहारताय च वण्णवादी’ ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्यु गरु करेय्यु मानेय्यु पूजेय्यु, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यु, सन्ति खो पन मे, उदायि, 20 सावका कोसकाहारा पि अड्ढकोसकाहारा^१ पि बेलुवाहारा^२ पि अड्ढबेलुवाहारा पि । अह खो पन, उदायि, अप्पेकदा इमिना पत्तेन सम- तित्तिकं पि भुञ्जामि भिय्यो पि भुञ्जामि । ‘अप्पाहारो समणो गोतमो, अप्पाहारताय च वण्णवादी’ ति, इति चे म, उदायि, सावका सक्करेय्यु गरु करेय्यु मानेय्यु पूजेय्यु, सक्कत्वा गरु कत्वा 25 उपनिस्साय विहरेय्यु, ये ते, उदायि, मम सावका कोसकाहारा पि अड्ढकोसकाहारा पि बेलुवाहारा पि अड्ढबेलुवाहारा पि न म ते इमिना धम्मेन सक्करेय्यु गरु करेय्यु मानेय्यु पूजेय्यु, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यु ।

R 7

“‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन चीवरेन, इतरीतर-
 चीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादी’ ति, इति चे म, उदायि, सावका सक्क-
 रेय्यु गरु करेय्यु मानेय्यु पूजेय्यु, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय
 विहरेय्यु, सन्ति खो पन मे, उदायि, सावका पसुकूलिका लूखचीवर-
 ५ धरा ते सुसाना वा सङ्कारकूटा^१ वा पापणिका^२ वा नन्तकानि उच्चि-
 नित्वा सङ्घाटि करित्वा धारेन्ति । अहं खो पनुदायि, अप्पेकदा गहपति
 चीवरानि धारेमि दब्भानि सत्थलूखानि^३ अलाबुलोमसानि^४ ।
 ‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन चीवरेन, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया
 च वण्णवादी’ ति, इति चे म, उदायि, सावका सक्करेय्यु गरु करेय्यु
 १० मानेय्यु पूजेय्यु, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यु, ये ते, उदायि,
 मम सावका पसुकूलिका लूखचीवरधरा ते सुसाना^५ वा सङ्कारकूटा
 वा पापणिका वा नन्तकानि उच्चिनित्वा सङ्घाटि करित्वा धारेन्ति,
 न म ते इमिना धम्मेन सक्करेय्यु गरु करेय्यु मानेय्यु पूजेय्यु, सक्कत्वा
 गरु कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यु ।

१५ “‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन पिण्डपातेन, इतरीतर-
 पिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्णवादी’ ति, इति चे म, उदायि, सावका
 सक्करेय्यु गरु करेय्यु मानेय्यु पूजेय्यु, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय
 विहरेय्यु, सन्ति खो पन मे, उदायि, सावका पिण्डपातिका सपदान-
 चारिनो उञ्छासके^६ वते^७ रता, ते अन्तरघर पविट्ठा समाना आस-
 २० नेन पि निमन्तियमाना न सादियन्ति । अहं खो पनुदायि, अप्पेकदा
 निमन्तने पि भुञ्जामि सालीन ओदन विचितकालक^८ अनेकसूप
 अनेकव्यञ्जन । ‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन पिण्डपातेन,
 इतरीतरपिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्णवादी’ ति, इति चे म, उदायि,
 सावका सक्करेय्यु गरु करेय्यु मानेय्यु पूजेय्यु, सक्कत्वा गरु कत्वा
 २५ उपनिस्साय विहरेय्यु, ये ते, उदायि, मम सावका पिण्डपातिका
 सपदानचारिनो उञ्छासके वते रता ते अन्तरघर पविट्ठा समाना
 आसनेन पि निमन्तियमाना न सादियन्ति, न म ते इमिना धम्मेन

१ सङ्कारकूटा—स्या० । २ पापणिकानि—सी० । ३ यत्थलूखानि—सी०, रो०,
 सुत्तलूखानि—स्या० । ४ अलापुलोमसानि—सी०, अलाबुलोमसानि—स्या० । ५ सुसाणा
 —सी० । ६ उञ्छेपके—सी०; उच्छेपके—रो०, उच्चापके—स्या० । ७ वत्ते—स्या० ।
 ८ विचितकालक—सी० ।

सक्करेय्यु गरु करेय्यु मानेय्यु पूजेय्यु, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यु ।

“‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन सेनासनेन, इतरीतर-
सेनासनसन्तुट्ठिया च वण्णवादी’ ति, इति चे म, उदायि, सावका
सक्करेय्यु गरु करेय्यु मानेय्यु पूजेय्यु, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय 5
विहरेय्यु, सन्ति खो पन मे, उदायि, सावका रुक्खमूलिका अब्भो-
कासिका, ते अट्ठमासे छन्नं न उपेन्ति । अहं खो पनुदायि, अप्पेकदा कूटा-
गारेसु पि विहरामि उल्लित्तावलित्तेसु निवातेसु फुसितग्गळेसु^१ पिहित-
वातपानेसु । ‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन सेनासनेन, इतरीतर-
सेनासनसन्तुट्ठिया च वण्णवादी’ ति, इति चे मं, उदायि, सावका 10
सक्करेय्यु गरु करेय्यु मानेय्यु पूजेय्यु, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय
विहरेय्यु, ये ते, उदायि, मम सावका रुक्खमूलिका अब्भोकासिका
ते अट्ठमासे छन्नं न उपेन्ति, न म ते इमिना धम्मेन सक्करेय्यु गरु
करेय्यु मानेय्यु पूजेय्यु, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यु ।

B 201

“‘पविवित्तो समणो गोतमो, पविवेकस्स च वण्णवादी’ ति, 15
इति चे म, उदायि, सावका सक्करेय्यु गरु करेय्यु मानेय्यु पूजेय्यु,
सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यु, सन्ति खो पन मे, उदायि,
सावका आरञ्जिका^२ पन्तसेनासना^३ अरञ्जवनपत्थानि^४ पन्तानि
सेनासनानि^५ अज्झोगाहेत्वा^६ विहरन्ति, ते अन्वद्धमास सङ्खमज्झे
ओसरन्ति पातिमोक्खुद्देसाय । अहं खो पनुदायि, अप्पेकदा आकिण्णो 20
विहरामि भिक्खूहि भिक्खुनीहि उपासकेहि उपासिकाहि रञ्जा राज-
महामत्तेहि तित्थियेहि तित्थियसावकेहि । ‘पविवित्तो समणो गोतमो,
पविवेकस्स च वण्णवादी’ ति, इति चे म, उदायि, सावका सक्करेय्यु
गरु करेय्यु मानेय्यु पूजेय्यु, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यु,
ये ते, उदायि, मम सावका आरञ्जिका पन्तसेनासना अरञ्ज- 25
वनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि अज्झोगाहेत्वा विहरन्ति ते
अन्वद्धमास सङ्खमज्झे ओसरन्ति पातिमोक्खुद्देसाय, न म ते इमिना

R. 9

१ फुस्सितग्गळेसु—रो०, फुस्सितग्गळेसु—सी० । २ आरञ्जिका—सी०, स्या०,
रो० । ३ पन्तानि सेनासनानि—स्या० । ४ आरञ्जवनपत्थानि—रो०, आरञ्जे वनपत्थानि
—सी० । ५ स्या० पोत्थके नत्थि । ६ अज्झोगाहेत्वा—सी०, स्या०, रो० ।

धम्मेन सक्करेय्यु गरु करेय्यु मानेय्यु पूजेय्यु, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यु।

“इति खो, उदायि, न मम सावका इमेहि पञ्चहि धम्मेहि सक्करोन्ति गरु करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरु कत्वा उप-
5 निस्साय विहरन्ति।

§ ३ बुद्धे पञ्च धम्मा

८ “अत्थि खो, उदायि, अञ्जे च पञ्च धम्मा येहि पञ्चहि^१ धम्मेहि^२ मम^३ सावका सक्करोन्ति गरु करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति। कतमे पञ्च ?

(१) परमेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो

९ “इधुदायि, मम सावका अधिसीले सम्भावेन्ति — ‘सीलवा
10 सगणो गोतमो परमेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो’ ति। यम्पुदायि^४, मम सावका अधिसीले सम्भावेन्ति — ‘सीलवा समणो गोतमो परमेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो’ ति, अय खो, उदायि, पठमो धम्मो येन मम सावका सक्करोन्ति गरु करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति।

B. 202

(२) अभिञ्जाय धम्मं देसेति

15 १० “पुन च पर, उदायि, मम सावका अभिक्कन्ते जाणदस्सने सम्भावेन्ति — ‘जान येवाह समणो गोतमो — जानामी ति, पस्सं येवाह समणो गोतमो — पस्सामी ति; अभिञ्जाय समणो गोतमो धम्मं देसेति नो अनभिञ्जाय, सनिदान समणो गोतमो धम्मं देसेति नो अनिदान, सप्पाटिहारिय समणो गोतमो धम्मं देसेति नो
20 अप्पाटिहारिय’ ति। यम्पुदायि, मम सावका अभिक्कन्ते जाणदस्सने सम्भावेन्ति — ‘जान येवाह समणो गोतमो — जानामी ति, पस्सं येवाह समणो गोतमो — पस्सामी ति, अभिञ्जाय समणो गोतमो धम्मं देसेति नो अनभिञ्जाय, सनिदान समणो गोतमो धम्मं देसेति नो अनिदान, सप्पाटिहारिय समणो गोतमो धम्मं देसेति नो

१-१ सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थि। २ मम-स्या०, रो०। ३ य पनुदायि-रो०, यमुदायि-स्या०।

अप्पाटिहारिय' ति, अय खो, उदायि, दुतियो धम्मो येन मम सावका सक्करोन्ति गरु करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति।

R 10

(३) परमेन पञ्जाक्खन्धेन समन्नागतो

११ “पुन च पर, उदायि, मम सावका अधिपञ्जाय सम्भावेन्ति — ‘पञ्जवा समणो गोतमो परमेन पञ्जाक्खन्धेन समन्नागतो; 5 त वत अनागत वादपथ न दक्खति, उप्पन्नं वा परप्पवाद न सहधम्मेन सुनिग्गहित निग्गण्हिस्सती’ ति — नेत ठान विज्जति’। त कि मञ्जसि, उदायि, अपि नु मे सावका एव जानन्ता एव पस्सन्ता अन्तरन्तरा कथ ओपातेय्यु” ति ?

“नो हेत, भन्ते”।

10

“न खो पनाह, उदायि, सावकेसु अनुसासनि पच्चासीसामि^१, अञ्जदत्थु^२ मम येव सावका अनुसासनि पच्चासीसन्ति। यम्पुदायि, मम सावका अधिपञ्जाय सम्भावेन्ति — ‘पञ्जवा समणो गोतमो परमेन पञ्जाक्खन्धेन समन्नागतो, त वत अनागत वादपथ न दक्खति, उप्पन्नं वा परप्पवाद न सहधम्मेन निग्गहित’ निग्गण्हिस्सती ति — 15 नेतं ठान विज्जति’। अयं खो, उदायि, ततियो धम्मो येन मम सावका सक्करोन्ति गरु करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति।

(४) अरियसच्चदेसना

१२ “पुन च पर, उदायि, मम सावका येन दुक्खेन दुक्खो- तिण्णा दुक्खपरेता ते म उपसङ्कमित्वा दुक्ख अरियसच्च पुच्छन्ति, 20 तेसाह दुक्खं अरियसच्च पुट्ठो ब्याकरोमि^३, तेसाह चित्त आराधेमि पञ्हस्स वेय्याकरणेन, ते म दुक्खसमुदय दुक्खनिरोध . दुक्खनिरोध- गामिनि पटिपद अरियसच्चं पुच्छन्ति, तेसाह दुक्खनिरोधगामिनि^४ पटिपदं अरियसच्च पुट्ठो ब्याकरोमि, तेसाह चित्त आराधेमि पञ्हस्स वेय्याकरणेन। यम्पुदायि, मम सावका येन दुक्खेन दुक्खो- 25

B 203

१ निग्गहिस्सती — स्या०, रो०। २ पच्चासिसामि — सी०, स्या०, रो०। ३ अञ्ज- दत्थु — स्या०। ४ सुनिग्गहीत — सी०, रो०, सुनिग्गहित — स्या०। ५ ब्याकरोमि — सी०, रो०। ६ ०गामिनी — सी०।

तिण्णा दुक्खपरेता ते म उपसङ्कमित्वा दुक्ख अरियसच्च पुच्छन्ति,
तेसाहं दुक्ख अरियसच्च पुट्ठो ब्याकरोमि, तेसाह चित्तं आराधेमि
पञ्हस्स ब्याकरणेन ।

R 11

“अय खो, उदायि, चतुत्थो धम्मो येन मम सावका सक्क-
५ रोन्ति गरु करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय
विहरन्ति ।

(५) सावका अभिज्झावोसानपारमिप्पत्ता

१३ “पुन च पर, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटि-
पदा, यथापटिपन्ना मे सावका चत्तारो सतिपट्टाने भावेन्ति । इधुदायि,
भिक्षु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा
१० विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति
चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति धम्मेषु धम्मामुपस्सी विहरति आतापी
सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । तत्र च पन मे
सावका बहू अभिज्झावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

“पुन च पर, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा,
१५ यथापटिपन्ना मे सावका चत्तारो सम्मप्पधाने भावेन्ति । इधुदायि,
भिक्षु अनुप्पन्नान पापकान अकुसलान धम्मान अनुप्पादाय छन्दं
जनेति, वायमति, विरियं आरभति, चित्तं पग्गण्हाति, पदहति,
उप्पन्नान पापकानं अकुसलान धम्मान पहानाय छन्दं जनेति, वायमति,
विरियं आरभति, चित्तं पग्गण्हाति, पदहति, अनुप्पन्नान कुसलान
२० धम्मान उप्पादाय छन्दं जनेति, वायमति, विरियं आरभति, चित्तं
पग्गण्हाति, पदहति; उप्पन्नान कुसलान धम्मान ठितिया असम्मोसाय
भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति, वायमति,
विरियं आरभति, चित्तं पग्गण्हाति, पदहति । तत्र च पन मे सावका
बहू अभिज्झावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

B 204 25

“पुन च पर, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा,
यथापटिपन्ना मे सावका चत्तारो इद्धिपादे भावेन्ति । इधुदायि,
भिक्षु छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, विरिय-

समाधिपधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, चित्तसमाधिपधान-
सङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति, वीमसासमाधिपधानसङ्खारसमन्ना-
गतं इद्धिपाद भावेति। तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसान-
पारमिप्पत्ता विहरन्ति।

“पुन च पर, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा, 5
यथापटिपन्ना मे सावका पञ्चिन्द्रियानि भावेन्ति। इधुदायि, भिक्खु
सद्धिन्द्रिय भावेति उपसमगामि सम्बोधगामि, विरियिन्द्रिय भावेति
. पे० . सतिन्द्रिय भावेति पे० . समाधिन्द्रिय भावेति पे०
पञ्चिन्द्रिय भावेति उपसमगामि सम्बोधगामि। तत्र च पन मे
सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति। 10

R 12

“पुन च पर, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा,
यथापटिपन्ना मे सावका पञ्च बलानि भावेन्ति। इधुदायि, भिक्खु
सद्धाबल भावेति उपसमगामि सम्बोधगामि, विरियबल भावेति पे०
सतिबल भावेति समाधिबल भावेति पञ्चाबल भावेति उपसम-
गामि सम्बोधगामि। तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसान- 15
पारमिप्पत्ता विहरन्ति।

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा,
यथापटिपन्ना मे सावका सत्त बोज्झङ्गे भावेन्ति। इधुदायि, भिक्खु
सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोध-
निस्सितं वोस्सग्गपरिणामि, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति पे० ... 20
विरियसम्बोज्झङ्गं भावेति पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति . पस्सद्विसम्बो-
ज्झङ्गं भावेति समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेति उपेक्खासम्बोज्झङ्गं
भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरि-
णामि। तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति।

20

“पुन च पर, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा, 25
यथापटिपन्ना मे सावका अरिय अट्ठङ्गिक मगं भावेन्ति। इधुदायि,
भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति, सम्मासङ्कुप्प भावेति, सम्मावाच भावेति,
सम्माकम्मन्त भावेति, सम्माआजीवं भावेति, सम्मावायामं भावेति,
सम्मासति भावेति, सम्मासमाधि भावेति। तत्र च पन मे सावका
बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति। 30

B. 206

१४ “पुन च पर, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा,
 यथापटिपन्ना मे सावका अट्ठ विमोक्खे^१ भावेन्ति। रूपी रूपानि
 पस्सति, अय पठमो विमोक्खो, अज्झत्त अरूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि
 पस्सति, अय दुतियो विमोक्खो, सुभन्तेव अधिमुत्तो होति, अय
 5 ततियो विमोक्खो, सब्बसो रूपसञ्जान समतिक्कमा^२ पटिघसञ्जान
 अत्थङ्गमानानत्तसञ्जान अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ ति आकासा-
 नञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति, अय चतुत्थो विमोक्खो, सब्बसो
 आकासानञ्चायतन समतिक्कम्म ‘अनन्त विञ्जाण’ ति विञ्जाण-
 ञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति, अय पञ्चमो विमोक्खो, सब्बसो
 10 विञ्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ ति आकिञ्चञ्जाय-
 तन उपसम्पज्ज विहरति, अय छट्ठो विमोक्खो, सब्बसो आकि-
 ञ्चञ्जायतन समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतन उपसम्पज्ज
 विहरति, अय सत्तमो विमोक्खो, सब्बसो नेवसञ्जानासञ्जायतन
 समतिक्कम्म सञ्जावेदयितनिरोध उपसम्पज्ज विहरति, अय अट्ठमो
 15 विमोक्खो। तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता
 विहरन्ति।

१५ “पुन च पर, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा,
 यथापटिपन्ना मे सावका अट्ठ अभिभायतनानि भावेन्ति। अज्झत्त
 रूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि।
 20 ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ ति एव सञ्जी होति। इद
 पठम अभिभायतन।

“अज्झत्त रूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति अप्प-
 माणानि सुवण्णदुब्बण्णानि। ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ ति
 एव सञ्जी होति। इद दुतिय अभिभायतन।

25 “अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति परि-
 त्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि। ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ ति
 एवं सञ्जी होति। इद ततिय अभिभायतन।

“अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति अप्प-

माणानि सुवण्णदुब्बण्णानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एवं सञ्जी होति । इदं चतुत्थं अभिभायतनं ।

“अज्झत्त अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि । सेय्यथापि नाम उमापुप्फ^१ नील नीलवण्ण नीलनिदस्सन नीलनिभास, सेय्यथापि वा पन त वत्थ बाराणसेय्यक उभतोभागविमट्ठ^२ नील नीलवण्ण नील- 5 निदस्सन नीलनिभास, एवमेव अज्झत्त अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एव सञ्जी होति । इदं पञ्चमं अभिभायतनं । 10 R 14

“अज्झत्त अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभासानि । सेय्यथापि नाम कणिकारपुप्फ^३ पीत पीतवण्ण पीतनिदस्सन पीतनिभास, सेय्यथापि वा पन त वत्थ बाराणसेय्यक उभतोभागविमट्ठ पीत पीतवण्ण पीत- 15 निदस्सन पीतनिभास, एवमेव अज्झत्त अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभासानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एव सञ्जी होति । इदं छट्ठं अभिभायतनं ।

“अज्झत्त अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितकवण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितकनिभासानि । 20 सेय्यथापि नाम बन्धुजीवकपुप्फ लोहितक लोहितकवण्ण लोहितकनिदस्सन लोहितकनिभास, सेय्यथापि वा पन त वत्थं बाराणसेय्यक उभतोभागविमट्ठ लोहितक लोहितकवण्ण लोहितकनिदस्सन लोहितकनिभास, एवमेव अज्झत्त अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितकवण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितक- 25 निभासानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एव सञ्जी होति । इदं सत्तमं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति ओदा-

१ उम्मापुप्फ—सी०, रो०, उम्मारपुप्फ—स्या० । २ ०विमट्ठ—सी, ०विमत्थ—स्या० । ३ कणिकारपुप्फ—स्या०, रो० ।

B 207

तानि ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदातनिभासानि । सेय्य-
थापि नाम ओसधितारका^१ ओदाता ओदातवण्णा ओदातनिदस्सना
ओदातनिभासा, सेय्यथापि वा पन त वत्थ बाराणसेय्यक उभतोभाग-
विमट्ठ ओदात ओदातवण्ण ओदातनिदस्सन ओदातनिभास, एवमेव
5 अज्झत्त अरूपसञ्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति ओदातानि
ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदातनिभासानि । 'तानि
अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एव सञ्जी होति । इद अट्ठम अभि-
भायतन । तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता
विहरन्ति ।

R 15

10 १६ "पुन च पर, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा,
यथापटिपन्ना मे सावका दस कसिणायतनानि भावेन्ति । पठवीकसिण-
मेको सञ्जानाति उद्धमधो तिरिय अद्वय^२ अप्पमाणं, आपोकसिणमेको
सञ्जानाति पे० तेजोकसिणमेको सञ्जानाति वायोकसिणमेको
सञ्जानाति नीलकसिणमेको सञ्जानाति पीतकसिणमेको सञ्जानाति
15 लोहितकसिणमेको सञ्जानाति . ओदातकसिणमेको सञ्जानाति
आकासकसिणमेको सञ्जानाति . विञ्जाणकसिणमेको सञ्जानाति
उद्धमधो तिरिय अद्वयं अप्पमाण । तत्र च पन मे सावका बहू
अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

१७ "पुन च पर, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटि-
20 पदा, यथापटिपन्ना मे सावका चत्तारि^३ ज्ञानानि^४ भावेन्ति । इधुदायि,
भिक्षु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क
सविचार विवेकजं पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । सो
इममेव काय विवेकजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति^५ परिसन्देति परि-
पूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स विवेकजेन
25 पीतिसुखेन अप्फुट^६ होति । सेय्यथापि, उदायि, दक्खो न्हापको^७ वा
न्हापकन्तेवासी वा कंसथाले न्हानीयचुण्णानि आकिरित्वा^८ उदकेन
परिप्फोसकं परिप्फोसक^९ सन्नेय्य, सास्स^{१०} न्हानीयपिण्डि^{११} स्नेहानु-

१ ओसधी तारका-सी० । २ अन्वय-स्या० । ३ चत्तारो-सी० रो० ।
४ ज्ञाने-सी०, रो० । ५ अभिसन्नेति-स्या० । ६ अप्फुट-सी०, स्या०, रो० ।
७ न्हापको-सी०, रो० । ८ आकीरित्वा-स्या० । ९ स्या० पोत्थके नत्थि । १० साय-
म० । ११ न्हानीयपिण्डि-स्या०, न्हानीयपिण्डी-रो०, न्हानीयपिण्डी-सी० ।

गता^१ स्नेहपरेतो^२ सन्तरबाहिरा^३ फुटा^४ स्नेहेन न च पग्घरिणी^५, एवमेव खो, उदायि, भिक्खु इममेव काय विवेकजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स विवेकजेन पीतिसुखेन अप्फुट होति ।

“पुन च पर, उदायि, भिक्खु वितक्कविचारान वूपसमा 5
अज्झत्त सम्पसादनं पे० दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । सो
इममेव काय समाधिजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परि-
पूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स समाधिजेन
पीतिसुखेन अप्फुट होति । सेय्यथापि, उदायि, उदकरहदो गम्भीरो^६ B 208
उब्भितोदको^७, तस्स नेवस्स पुरत्थिमाय दिसाय उदकस्स आयमुख, 10
न पच्छिमाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न उत्तराय दिसाय उदकस्स
आयमुख, न दक्खिणाय दिसाय उदकस्स आयमुख, देवो च न कालेन R 16
काल सम्मा धार अनुप्पवेच्छेय्य, अथ खो तम्हा व उदकरहदा सीता
वारिधारा उब्भिज्जित्वा तमेव उदकरहद सीतेन वारिना अभिसन्देय्य
परिसन्देय्य परिपूरेय्य परिप्फरेय्य, नास्स किञ्चि सब्बावतो उदक- 15
रहदस्स सीतेन वारिना अप्फुट अस्स । एवमेव खो, उदायि, भिक्खु
इममेव काय समाधिजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति
परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स समाधिजेन पीति-
सुखेन अप्फुट होति ।

“पुन च पर, उदायि, भिक्खु पीतिया च विरागा पे० 20
ततियं ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव काय निप्पीतिकेन
सुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि
सब्बावतो कायस्स निप्पीतिकेन सुखेन अप्फुट होति । सेय्यथापि,
उदायि, उप्पलिनिय वा पदुमिनियं वा पुण्डरीकिनिय वा अप्पेकच्चानि
उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जानानि उदके 25
सवद्धानि^८ उदकानुगतानि अन्तो निमुग्गपोसीनि^९, तानि याव

१ सुभानुगता—सी०, स्नेहानुगता—स्या० । २ स्नेहापरेता—स्या०, सुभपरेता—
सी० । ३ समनन्तर बाहिरा—सी० । ४ फुट्टा—स्या०, फुता—रो० । ५ पग्घरिणी—
सी०, पग्घरिनी—स्या०, रो० । ६ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ७ उब्भितोदको—स्या० ।
८ सवद्धानि—सी०, रो० । ९ निमुग्गपोसितानि—सी०, निम्मुग्गपोसितानि—स्या० ।

चग्गा याव च मूला सीतेन वारिना अभिसन्नानि^१ परिसन्नानि
परिपूरानि परिप्फुटानि, नास्स^२ किञ्चि सव्वावत, उप्पलान वा
पदुमान वा पुण्डरीकान वा सीतेन वारिना अप्फुट अस्स, एवमेव
खो, उदायि, भिक्खु इममेव काय निप्पीतिकेन सुखेन अभिसन्देति
५ परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स
निप्पीतिकेन सुखेन अप्फुट होति।

“पुन च पर, उदायि, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च
पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा^३ अदुक्खमसुख
उपेक्खासतिपारिसुद्धि चतुत्थ^४ ज्ञान^५ उपसम्पज्ज विहरति। सो
१० इममेव काय परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन फरित्वा निसिन्नो होति,
नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन
अप्फुट होति। सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो ओदातेन वत्थेन ससीस
पारुपित्वा निसिन्नो अस्स, नास्स किञ्चि सव्वावतो कायस्स ओदातेन
वत्थेन अप्फुट अस्स, एवमेव खो, उदायि, भिक्खु इममेव काय
१५ परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन फरित्वा निसिन्नो होति, नास्स किञ्चि
सव्वावतो कायस्स परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन अप्फुटं होति।
तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति।

१८ “पुन च पर, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा,
यथापटिपन्ना मे सावका एव पजानन्ति — ‘अय खो मे कायो रूपी
२० चातुम्महाभूतिको^६ मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपच्चयो अनिच्चु-
च्छादनपरिमहनभेदनविद्धसनधम्मो, इद च पन मे विञ्जाण एत्थ
सित एत्थ पटिबद्ध’। सेय्यथापि, उदायि, मणि वेळुरियो सुभो
जातिमा^७ अट्ठसो सुपरिकम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो सव्वाकार-
सम्पन्नो, तत्रस्स^८ सुत्त आवुत्त नील वा पीत वा लोहित वा ओदात
२५ वा पण्डुसुत्त वा। तमेन चक्खुमा पुरिसो हत्थे करित्वा पच्च-
वेक्खेय्य — ‘अय खो मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्ठसो सुपरि-
कम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो सव्वाकारसम्पन्नो, तत्रिद^९ सुत्त आवुत्त
नील वा पीत वा लोहित वा ओदात वा पण्डुसुत्त वा’ ति।

१ अभिसन्दानि — सी०। २ न नेस — सी०। ३ अत्थगमा — सी०, रो०।

४-४ चतुत्थज्ज्ञान — सी०, रो०। ५ चातुमहाभूतिको — म०। ६ जोतिमा — स्या०।

७ तत्रिद — म०। ८ तदिद — सी०।

एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका एव पजानन्ति' — 'अयं खो मे कायो रूपी चातुम्महाभूतिको मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो अनिच्चुच्छादनपरिमहनभेदन-विद्धसनधम्मो, इदं च पन मे विञ्जाण एत्थं सित एत्थं पटिबद्ध' ति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति । 5

१९ "पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका इमम्हा काया अञ्ज काय अभिनिम्मिनन्ति' रूपि मनोमय सब्बङ्गपच्चङ्गि अहीनिन्द्रिय' । सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो मुञ्जम्हा ईसिक' पब्बाहेय्य, तस्स एवमस्स — 'अयं मुञ्जो, अयं ईसिका, अञ्जो मुञ्जो, अञ्जा ईसिका, मुञ्जम्हात्वेव ईसिका 10 पब्बाब्हा' ति । सेय्यथा' वा पनुदायि, पुरिसो असि कोसिया पब्बाहेय्य, तस्स एवमस्स — 'अयं असि, अयं कोसि, अञ्जो असि अञ्जा कोसि, कोसियात्वेव असि पब्बाब्हो' ति । सेय्यथा वा, पनुदायि, पुरिसो अहि करण्डा उद्धरेय्य, तस्स एवमस्स — 'अयं 15 अहि, अयं करण्डो, अञ्जो अहि, अञ्जो करण्डो, करण्डात्वेव अहि उब्भतो' ति । एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका इमम्हा काया अञ्ज काय अभिनिम्मिनन्ति रूपि मनोमय सब्बङ्गपच्चङ्गि अहीनिन्द्रिय । तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

२०. "पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा, 20 यथापटिपन्ना मे सावका अनेकविहित इद्विविध पच्चनुभोन्ति — एको पि हुत्वा बहुधा होन्ति, बहुधा पि हुत्वा एको होन्ति", आविभाव, तिरोभाव, तिरोकुट्टु' तिरोपाकार तिरोपब्बत असज्जमाना गच्छन्ति, सेय्यथापि आकासे, पठविया' पि उम्मुज्जनिमुज्ज करोन्ति, सेय्यथापि उदके, उदके पि अभिज्जमाने" गच्छन्ति, सेय्यथापि 25 पठवियं; आकासे पि पल्लङ्केन कमन्ति, सेय्यथापि पक्खी सकुणो"; इमे पि चन्दिमसुरिये" एवमहिद्विके एवमहानुभावे पाणिना परिमसन्ति

१ जानन्ति — सी०, स्या०, रो० । २ अभिनिम्मिनन्ति — सी० । ३ अभिनिन्द्रिय — रो० । ४ इसीक — रो०, इसिक — सी० । ५. उब्बाब्हा — स्या० । ६ सेय्यथापि — सी० । ७ होति — म० । ८ तिरोकुट्टु — म० । ९ पथविया — म० । १० अभिज्जमाने — सी० । ११ सकुणा — स्या० । १२ सूरिये — म० ।
म० २-३१

परिमज्जन्ति, या ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेन्ति। सेय्यथापि,
 उदायि, दक्खो कुम्भकारो वा कुम्भकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकताय
 मत्तिकाय य यदेव भाजनविकति आकङ्खेय्य त तदेव करेय्य अभि-
 निप्फादेय्य, सेय्यथा वा पनुदायि, दक्खो दन्तकारो वा दन्तकारन्ते-
 ५ वासी वा सुपरिकम्मकतस्मि दन्तस्मि य यदेव दन्तविकति
 आकङ्खेय्य त तदेव करेय्य अभिनिप्फादेय्य, सेय्यथा वा पनुदायि,
 दक्खो सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकतस्मि
 सुवण्णस्मि य यदेव सुवण्णविकति आकङ्खेय्य त तदेव करेय्य अभि-
 निप्फादेय्य। एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा,
 १० यथापटिपन्ना मे सावका अनेकविहित इद्विविध पच्चनुभोन्ति — एको
 पि हुत्वा बहुधा होन्ति, बहुधा पि हुत्वा एको होन्ति, आविभाव,
 तिरोभाव, तिरोकुडु तिरोपाकार तिरोपब्बत असज्जमाना गच्छन्ति,
 सेय्यथापि आकासे, पठविया पि उम्मुज्जनिमुज्ज करोन्ति,
 सेय्यथापि उदके, उदके पि अभिज्जमाने गच्छन्ति, सेय्यथापि पठवियं,
 R. 19 १५ आकासे पि पल्लङ्गेन कमन्ति, सेय्यथापि पक्खी सकुणो, इमे पि
 चन्दिमसुरिये एवमहिद्विके एवमहानुभावे पाणिना परिमसन्ति
 B. 211 परिमज्जन्ति, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेन्ति। तत्र च पन मे
 सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति।

२१ “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा,
 २० यथापटिपन्ना मे सावका दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्त-
 मानुसिकाय^१ उभो सद्दे सुणन्ति — दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके
 च। सेय्यथापि, उदायि, बलवा सङ्खधमो^२ अप्पकसिरेनेव चतुद्दिसा^३
 विञ्जापेय्य, एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
 यथापटिपन्ना मे सावका दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्त-
 २५ मानुसिकाय उभो सद्दे सुणन्ति — दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके
 च। तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता
 विहरन्ति।

२२ “पुन च पर, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा,
 यथापटिपन्ना मे सावका परसत्तान परपुग्गलान चेतसा चेतो परिच्च

१ ०मानुसिकाये — स्या०। २ सङ्खधमको — सी०। ३ चातुद्दिसा — म०।

पजानन्ति — सराग वा चित्त 'सराग चित्त' ति पजानन्ति, वीतराग
 वा चित्त 'वीतराग चित्त' ति पजानन्ति, सदोस वा चित्त 'सदोस
 चित्त' ति पजानन्ति, वीतदोस वा चित्त 'वीतदोस चित्त' ति पजा-
 नन्ति, समोह वा चित्त 'समोह चित्त' ति पजानन्ति, वीतमोह वा
 चित्त 'वीतमोह चित्त' ति पजानन्ति, सङ्खित्त वा चित्त 'सङ्खित्त 5
 चित्त' ति पजानन्ति, विक्खित्त वा चित्त 'विक्खित्तं चित्त' ति पजा-
 नन्ति, महग्गत वा चित्त 'महग्गत चित्त' ति पजानन्ति, अमहग्गत
 वा चित्त 'अमहग्गत चित्त' ति पजानन्ति, सउत्तर वा चित्त 'सउत्तर
 चित्त' ति पजानन्ति, अनुत्तर वा चित्त 'अनुत्तर चित्त' ति पजानन्ति,
 समाहित वा चित्त 'समाहित चित्त' ति पजानन्ति, असमाहित वा 10
 चित्त 'असमाहित चित्त' ति पजानन्ति, विमुत्त वा चित्त 'विमुत्त
 चित्त' ति पजानन्ति, अविमुत्त वा चित्त 'अविमुत्त चित्त' ति पजानन्ति ।
 सेय्यथापि, उदायि, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनक-
 जातिको^१ आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदकपत्ते^२ सक
 मुखनिमित्त पच्चवेक्खमानो सकणिक^३ वा 'सकणिक' ति जानेय्य^४, 15 R 20
 अकणिक वा 'अकणिक' ति जानेय्य, एवमेव खो, उदायि, अक्खाता
 मया सावकान पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका परसत्तान परपुग्ग-
 लान चेतसा चेतो परिच्च पजानन्ति — सराग वा चित्त 'सराग
 चित्त' ति पजानन्ति, वीतराग वा चित्त पे० सदोस वा चित्त ..
 वीतदोस वा चित्त समोह वा चित्त वीतमोह वा चित्त सङ्खित्त 20
 वा चित्त विक्खित्त वा चित्तं महग्गत वा चित्त अमहग्गत वा
 चित्त सउत्तर वा चित्तं अनुत्तरं वा चित्त समाहित वा चित्तं
 असमाहित वा चित्त विमुत्त वा चित्त अविमुत्त वा चित्त 'अविमुत्त
 चित्त' ति पजानन्ति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसान-
 पारमिप्पत्ता विहरन्ति । 25

“पुन च पर, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
 यथापटिपन्ना मे सावका अनेकविहित पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्ति,
 सेय्यथीद — एक पि जाति द्वे पि जातियो तिस्सो पि जातियो चतस्सो

१ मण्डनजातिको — रो० । २ उदपत्ते — सी० । ३ सकणिकङ्ग — सी० । ४ पजा-
 नेय्य — स्या० ।

पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो बीस^१ पि जातियो
 तिस पि जातियो चत्तालीसं^२ पि जातियो पञ्चास पि जातियो
 जातिसत पि जातिसहस्सं पि जातिसतसहस्स पि, अनेके पि सवट्टकप्पे
 अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि सवट्टविवट्टकप्पे – ‘अमुत्रासि एवनामो
 ५ एवगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खप्पटिसवेदी^३ एवमायु-
 परियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि^४, तत्रापासि एवनामो
 एवगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खप्पटिसवेदी एवमायुपरि-
 यन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो^५ ति। इति साकार सउद्देस अनेक-
 विहित पुब्बेनिवास अनुस्सरन्ति^६। सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो सकम्हा
 १० गामा अञ्जं गाम गच्छेय्य, तम्हा पि गामा अञ्ज गाम गच्छेय्य, सो
 तम्हा गामा सक येव गाम पच्चागच्छेय्य, तस्स एवमस्स – ‘अहं
 खो सकम्हा गामा अञ्ज गाम अगच्छि^६, तत्र एव अट्ठासि एव
 निसीदि एव अभासि एव तुण्ही अहोसि; तम्हा पि गामा अमु गाम
 B. २१ अगच्छिं, तत्रा पि एव अट्ठासि एव निसीदि एव अभासि एव तुण्ही
 १५ अहोसि, सोम्हि तम्हा गामा सकं येव गाम पच्चागतो^७ ति। एवमेव
 खो, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा, यथापटिपन्ना मे
 सावका अनेकविहित पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्ति, सेय्यथीदं – एकं पि
 जातिं .पे० इति साकार सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनु-
 स्सरन्ति। तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता
 २० विहरन्ति।

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा,
 यथापटिपन्ना मे सावका दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुस-
 केन सत्ते पस्सन्ति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे,
 सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानन्ति – ‘इमे वत भोन्तो सत्ता
 २५ कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्च-
 रितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठि-
 कम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपाय दुग्गति विनि-
 पातं निरयं उपपन्ना, इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन

१. बीसति-सी०, रो०। २. चत्तारीस-सी०, रो०, चत्तालीस-स्या०।
 ३. ०पटिसवेदी-सी०, रो०। ४. उप्पादि-सी०। ५. अनुस्सरति-म०। ६. आगच्छि-
 स्या०, रो०; अगच्छि-सी०।

समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्ना-
 गता अरियान अनुपवादका सम्मदिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना,
 ते कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग लोकं उपपन्ना'
 ति। इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते
 पस्सन्ति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, 5
 सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानन्ति। सेय्यथापि', उदायि, द्वे
 अगारा सद्दारा, तत्र' चक्खुमा पुरिसो मज्झे ठितो पस्सेय्य मनुस्से
 गेहं पविसन्ते पि निक्खमन्ते पि अनुचङ्कमन्ते' पि अनुविचरन्ते पि,
 एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा, यथापटिपन्ना
 मे सावका दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सन्ति 10
 चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते
 यथाकम्मूपगे सत्ते पजानन्ति पे० तत्र च पन मे सावका बहू
 अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति।

“पुन च पर, उदायि, अक्खाता मया सावकान पटिपदा, R 22
 यथापटिपन्ना मे सावका आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति 15
 पञ्चाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
 विहरन्ति। सेय्यथापि, उदायि, पब्बतसङ्खेपे उदकरहदो अच्छो
 विप्पसन्नो अनाविलो, तत्थ चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो पस्सेय्य
 सिप्पिसम्बुक' पि सक्खरकठल पि मच्छगुम्ब पि चरन्त पि तिट्ठन्त पि,
 तस्स एवमस्स – ‘अय खो उदकरहदो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो, 20
 तत्रिमे सिप्पिसम्बुका पि सक्खरकठला पि मच्छगुम्बा पि चरन्ति पि
 तिट्ठन्ति पी' ति। एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकान
 पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका आसवान खया अनासवं चेतोविमुत्ति
 पञ्चाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
 विहरन्ति। तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता 25 B 214
 विहरन्ति। अय खो, उदायि, पञ्चमो धम्मो येन मम' सावका
 सक्करोन्ति गरु' करोन्ति' मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरु कत्वा
 उपनिस्साय विहरन्ति।

१ सेय्यथापस्स—सी०, रो०। २ तत्थ—सी०, रो०। ३ अनुसञ्चरन्ते—सी०,
 स्या०, रो०। ४ सिप्पिकसम्बुक—स्या०। ५ मम—सी०। ६-६ गरुक्करोन्ति—सी०,
 स्या०; गरुक्करोन्ति—रो०।

“इमे खो, उदायि, पञ्च धम्मा येहि मम सावका सक्करोन्ति
गरु करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरु कत्वा उपनिस्साय
विहरन्ती” ति ।

२३ इदमवोच भगवा । अत्तमनो सकुलुदायी परिब्बाजको
५ भगवतो भासित अभिनन्दी ति ।

२८. समणमुण्डकसुत्तं

§ १. उग्गाहमानस्स परिब्बाजकस्स वादो

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो^१ समयप्पवादके तिन्दुकाचीरे^२ एकसालके मल्लिकाय आरामे पटिवसति महत्तिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं पञ्चमत्तेहि^३ परिब्बाजकसत्तेहि । अथ खो पञ्चकङ्गो^४ थपति सावत्थिया निक्खमि दिवा दिवस्स भगवन्तं दस्सनाय । अथ खो पञ्चकङ्गस्स थपतिस्स एतदहोसि – “अकालो खो ताव भगवन्तं दस्सनाय; पटिसल्लीनो^५ भगवा । मनोभावनियानं पि भिक्खून् असमयो दस्सनाय; पटिसल्लीना मनोभावनिया भिक्खू । यन्नूनाहं येन समयप्पवादको तिन्दुकाचीरो एकसालको मल्लिकाय आरामो^६ येन उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो तेनुपसङ्कमेय्यं” ति । अथ खो पञ्चकङ्गो थपति येन समयप्पवादको तिन्दुकाचीरो एकसालको मल्लिकाय आरामो येन उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो तेनुपसङ्कमि ।

R. 23

तेन खो पन समयेन उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो महत्तिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं निसिन्नो होति उन्नादिनया उच्चासद्महासद्दाय अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेन्तिया, सेय्यथीदं – राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं^६ सूरकथं^७ विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं पुब्बपेतकथं नानत्तकथं लोकक्खायिकं समुद्दक्खायिकं इतिभेवाभवकथं इति वा । अद्दसा खो उग्गाहमानो

B. 215

१. समणमुण्डिकासुत्तं – सी०, रो० । २. समणमुण्डिकापुत्तो – सी०, रो० । ३. तिन्दुकाचीरे – स्या० । ४. सत्तमत्तेहि – सी०; तिमत्तेहि – रो० । ५. पटिसल्लीनो – सी०, रो० । ६. इत्थिकथं – स्या० ।

परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो पञ्चकङ्गो थपति दूरतो व आगच्छन्त ।
 दिस्वान सक परिस सण्ठापेसि' - "अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु,
 मा भोन्तो सदमकत्थ, अय समणस्स गोतमस्स सावको आगच्छति
 पञ्चकङ्गो थपति । यावता खो पन समणस्स गोतमस्स सावका
 ५ गिही ओदातवसना सावत्थिय पटिवसन्ति अय तेस अञ्जतरो
 पञ्चकङ्गो थपति । अप्पसद्दकामा खो पन ते आयस्मन्तो अप्पसद्द-
 विनीता अप्पसद्दस्स वण्णवादिनो, अप्पेव नाम अप्पसद्द परिस
 विदित्वा उपसङ्कमितब्ब मञ्जेय्या" ति । अथ खो ते परिब्बाजका
 तुण्ही अहेसु ।

R. 24

१० २ अथ खो पञ्चकङ्गो थपति येन उग्गाहमानो परिब्बाजको
 समणमुण्डिकापुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा उग्गाहमानेन परि-
 ब्बाजकेन समणमुण्डिकापुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ
 साराणीय' वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो
 पञ्चकङ्गो थपति उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो
 १५ एतदवोच - "चतूहि' खो अह, गहपति,' धम्मेहि समन्नागत पुरिस-
 पुग्गलं पञ्जापेमि' सम्पन्नकुसल परमकुसल उत्तमपत्तिपत्त समण
 अयोज्झ । कतमेहि चतूहि? इध, गहपति, न कायेन पापकम्म'
 करोत्ति, न पापक' वाचं भासति, न पापक सङ्कप्प सङ्कप्पेति, न
 पापकं आजीवं आजीवति - इमेहि खो अह, गहपति, चतूहि
 २० धम्मेहि समन्नागत पुरिसपुग्गल पञ्जापेमि सम्पन्नकुसल परमकुसल
 उत्तमपत्तिपत्त समणं अयोज्झ" ति ।

अथ खो पञ्चकङ्गो थपति उग्गाहमानस्स परिब्बाजकस्स
 समणमुण्डिकापुत्तस्स भासित नेव अभिनन्दि नप्पटिक्कोसि । अनभि-
 नन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कामि - "भगवतो सन्तिके
 २५ एतस्स भासितस्स अत्थ आजानिस्सामी" ति । अथ खो पञ्चकङ्गो
 थपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा
 एकमन्त निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो पञ्चकङ्गो थपति यावतको

१. सण्ठपेसि - सी० । २ साराणीय - म० । ३ चतूहि - रो० । ४ थपति -
 सी०, स्या०, रो० । ५ पञ्जापेमि - म० । ६ पापक कम्म - सी०, स्या०, रो० ।
 ७. पापिक - सी०, स्या०, रो० ।

अहोसि उग्गाहमानेन परिब्बाजकेन समणमुण्डिकापुत्तेन सद्धि
कथासल्लापो त सब्ब भगवतो आरोचेसि।

B 21⁶

३ एव वुत्ते, भगवा पञ्चकङ्ग थपति एतदवोच — “एव
सन्ते खो, थपति, दहरो कुमारो मन्दो उत्तानसेय्यको सम्पन्नकुसलो
भविस्सति परमकुसलो उत्तमपत्तिपत्तो समणो अयोज्झो, यथा 5
उग्गाहमानस्स परिब्बाजकस्स समणमुण्डिकापुत्तस्स वचन। दहरस्स
हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स कायो ति पि न होति,
कुतो पन कायेन पापकम्म करिस्सति, अञ्जत्र फन्दितमत्ता!
दहरस्स हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स वाचा ति पि
न होति, कुतो पन पापक वाच भासिस्सति, अञ्जत्र रोदितमत्ता! 10
दहरस्स हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स सङ्कप्पो
ति पि न होति, कुतो पन पापक सङ्कप्प सङ्कप्पिस्सति, अञ्जत्र
विकूजितमत्ता^१। दहरस्स हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स
आजीवो ति पि न होति, कुतो पन पापक आजीव आजीविस्सति,
अञ्जत्र मातुथञ्जा^२। एव सन्ते खो, थपति, दहरो कुमारो मन्दो 15
उत्तानसेय्यको सम्पन्नकुसलो भविस्सति परमकुसलो उत्तमपत्तिपत्तो
समणो अयोज्झो, यथा उग्गाहमानस्स परिब्बाजकस्स समणमुण्डिका-
पुत्तस्स वचन।

B. 25

४ “चतूहि खो अह, थपति, धम्मेहि समन्नागत पुरिस-
पुग्गलं पञ्जापेमि न चेव सम्पन्नकुसल न परमकुसल न उत्तम- 20
पत्तिपत्त समण अयोज्झ, अपि चिम दहर कुमार मन्द उत्तानसेय्यक
समधिगय्ह तिट्ठति। कतमेहि चतूहि? इध, थपति, न कायेन पाप-
कम्म करोति, न पापक वाच भासति, न पापक सङ्कप्प सङ्कप्पेति,
न पापक आजीव आजीवति — इमेहि खो अह, थपति, चतूहि
धम्मेहि समन्नागत पुरिसपुग्गल पञ्जापेमि न चेव सम्पन्नकुसल न 25
परमकुसल न उत्तमपत्तिपत्त समण अयोज्झ, अपि चिम दहर कुमार
मन्दं उत्तानसेय्यक समधिगय्ह तिट्ठति।

§ २. सम्पन्नकुसलस्स पुरिसपुग्गलस्स दस धम्मा

५ “दसहि खो अह, थपति, धम्मेहि समन्नागत पुरिसपुग्गल

१ विकुज्जितमत्ता — स्या०, रो०। २ मातुथञ्जा — सी०, रो०।

पञ्चापेमि सम्पन्नकुसलं परमकुसल उत्तमपत्तिपत्तं समण अयोज्झ ।
 इमे अकुसला सीला, तमहं, थपति, वेदितब्ब ति वदामि । इतो-
 समुट्ठाना अकुसला सीला, तमह, थपति, वेदितब्ब ति वदामि । इध
 अकुसला सीला अपरिसेसा निरुज्झन्ति, तमह, थपति, वेदितब्ब ति
 ५ वदामि । एव पटिपन्नो अकुसलान सीलान निरोधाय पटिपन्नो होति,
 तमह, थपति, वेदितब्ब ति वदामि ।

“इमे कुसला सीला, तमह, थपति, वेदितब्ब ति वदामि ।
 इतोसमुट्ठाना कुसला सीला, तमह, थपति, वेदितब्ब ति वदामि ।
 इध कुसला सीला अपरिसेसा निरुज्झन्ति, तमह, थपति, वेदितब्ब
 10 ति वदामि । एव पटिपन्नो कुसलान सीलान निरोधाय पटिपन्नो
 होति, तमह, थपति, वेदितब्ब ति वदामि ।

“इमे अकुसला सङ्कप्पा, तमह, थपति, वेदितब्ब ति वदामि ।
 इतोसमुट्ठाना अकुसला सङ्कप्पा, तमह, थपति, वेदितब्ब ति वदामि ।
 इध अकुसला सङ्कप्पा अपरिसेसा निरुज्झन्ति, तमह, थपति, वेदि-
 15 तब्बं ति वदामि । एव पटिपन्नो अकुसलान सङ्कप्पान निरोधाय
 पटिपन्नो होति, तमह, थपति, वेदितब्ब ति वदामि ।

“इमे कुसला सङ्कप्पा, तमह, थपति, वेदितब्ब ति वदामि ।
 इतोसमुट्ठाना कुसला सङ्कप्पा, तमह, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।
 इध कुसला सङ्कप्पा अपरिसेसा निरुज्झन्ति, तमह, थपति, वेदितब्ब
 20 ति वदामि । एव पटिपन्नो कुसलान सङ्कप्पान निरोधाय पटिपन्नो
 होति, तमह, थपति, वेदितब्ब ति वदामि ।

६ “कतमे च, थपति, अकुसला सीला ? अकुसलं कायकम्म,
 अकुसल वचीकम्म, पापको आजीवो — इमे वुच्चन्ति, थपति, अकुसला
 सीला ।

25 “इमे च, थपति, अकुसला सीला किसमुट्ठाना ? समुट्ठान पि
 नेस वुत्तं । ‘चित्तसमुट्ठाना’ तिस्स वचनीय । कतम चित्तं ? चित्त पि
 हि बहु^१ अनेकविध नानप्पकारक । य चित्तं^२ सराग सदोस समोह,
 इतोसमुट्ठाना अकुसला सीला ।

१ तह — रो०, कह — सी० । २ बहु — सी०, रो० । ३ सचित्त — सी०, रो० ।

“इमे च, थपति, अकुसला सीला कुहि अपरिसेसा निरुज्झन्ति ?
निरोधो पि नेस वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु कायदुच्चरित पहाय
कायसुचरित भावेति, वचीदुच्चरित पहाय वचीसुचरित भावेति,
मनोदुच्चरित पहाय मनोसुचरित भावेति, मिच्छाजीवं पहाय सम्मा-
जीवेन जीविक^१ कप्पेति—एत्थेते अकुसला सीला अपरिसेसा ५
निरुज्झन्ति ।

B 218

“कथ पटिपन्नो, थपति, अकुसलान सीलान निरोधाय पटि-
पन्नो होति ? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नान पापकान अकुसलान
धम्मान अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरिय^२ आरभति चित्त
पग्गण्हाति पदहति, उप्पन्नान पापकान अकुसलान धम्मान पहानाय 10
छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति,
अनुप्पन्नान कुसलान धम्मान, प्पादाउय छन्द जनेति वायमति विरिय
आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति, उप्पन्नान कुसलान धम्मान
ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय परिपूरिया
छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । 15
एव पटिपन्नो खो, थपति, अकुसलान सीलान निरोधाय पटिपन्नो
होति ।

R 27

७ “कतमे च, थपति, कुसला सीला ? कुसल कायकम्म,
कुसल वचीकम्म, आजीवपरिसुद्धि^३ पि खो अह, थपति, सीलस्मि
वदामि । इमे वुच्चन्ति, थपति, कुसला सीला । 20

“इमे च, थपति, कुसला सीला किसमुट्ठाना ? समुट्ठान पि
नेस वुत्त । ‘चित्तसमुट्ठाना’ तिस्स वचनीय^४ । कतम चित्त ? चित्तं पि
हि बहु अनेकविध नानप्पकारक । य चित्त वीतराग वीतदोस वीत-
मोहं, इतोसमुट्ठाना कुसला सीला ।

“इमे च, थपति, कुसला सीला कुहि अपरिसेसा निरुज्झन्ति ? 25
निरोधो पि नेस वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु सीलवा होति नो च
सीलमयो, त च चेतोविमुत्ति पञ्जोविमुत्ति यथाभूत पजानाति,
यत्थस्स ते कुसला सीला अपरिसेसा निरुज्झन्ति ।

१ जीवित—म० । २ वीरिय—म० । ३ आजीवपरिसुद्धि—रो०, स्या०,
आजीवपरिसुद्धि—सी० । ४ वचनिय्या—सी० ।

B. 219

“कथं पटिपन्नो च, थपति, कुसलानं सीलान निरोधाय पटि-
पन्नो होति ? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकान अकुसलान
धम्मान अनुप्पादाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त
पग्गण्हाति पदहति, उप्पन्नान पापकान अकुसलान धम्मान पहानाय
5 . पे० अनुप्पन्नान कुसलान धम्मान उप्पादाय पे० उप्पन्नान
कुसलानं धम्मान ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय
पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति
पदहति । एव पटिपन्नो खो, थपति, कुसलान सीलान निरोधाय
पटिपन्नो होति ।

10

८ “कतमे च, थपति, अकुसला सङ्कप्पा ? कामसङ्कप्पो,
ब्यापादसङ्कप्पो, विहिंसासङ्कप्पो – इमे वुच्चन्ति, थपति, अकुसला
सङ्कप्पा ।

“इमे च, थपति, अकुसला सङ्कप्पा किसमुट्टाना ? समुट्टान पि
नेस वुत्त । ‘सञ्जासमुट्टाना’ तिस्स वचनीय । कतमा सञ्जा ? सञ्जा
15 पि हि बहू अनेकविधा नानप्पकारका^१ । कामसञ्जा, ब्यापादसञ्जा,
विहिंसासञ्जा – इतोसमुट्टाना अकुसला सङ्कप्पा ।

R 28

“इमे च, थपति, अकुसला सङ्कप्पा कुहि अपरिसेसा
निरुज्झन्ति ? निरोधो पि नेसं वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु विविच्चेव
कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति, एत्थेते अकुसला
20 सङ्कप्पा अपरिसेसा निरुज्झन्ति ।

“कथं पटिपन्नो च, थपति, अकुसलान सङ्कप्पान निरोधाय
पटिपन्नो होति ? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नान पापकानं अकुसलान
धम्मान अनुप्पादाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त
पग्गण्हाति पदहति, उप्पन्नान पापकान अकुसलान धम्मान पहानाय
25 पे० . अनुप्पन्नान कुसलान धम्मान उप्पादाय पे० उप्पन्नान
कुसलान धम्मान ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय
भावनाय पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त
पग्गण्हाति पदहति । एव पटिपन्नो खो, थपति, अकुसलान सङ्कप्पान
निरोधाय पटिपन्नो होति ।

१ नानप्पकारिका – रो० ।

९ “कतमे च, थपति, कुसला सङ्कप्पा ? नेक्खम्मसङ्कप्पो, अब्यापादसङ्कप्पो, अविहिंसासङ्कप्पो — इमे वुच्चन्ति, थपति, कुसला सङ्कप्पा ।

“इमे च, थपति, कुसला सङ्कप्पा किसमुट्ठाना ? समुट्ठान पि नेस वुत्त । ‘सञ्जासमुट्ठाना’ तिस्स वचनीय । कतमा सञ्जा ? सञ्जा 5 पि हि बहू अनेकविधा नानप्पकारका । नेक्खम्मसञ्जा, अब्यापाद-सञ्जा, विहिंसासञ्जा — इतोसमुट्ठाना कुसला सङ्कप्पा ।

B 220

“इमे च, थपति, कुसला सङ्कप्पा कुहि अपरिसेसा निरुज्झन्ति ? निरोधो पि नेस वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु वितक्कविचौरान वूप-समा पे० दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति, एत्थेते कुसला सङ्कप्पा 10 अपरिसेसा निरुज्झन्ति ।

“कथ पटिपन्नो च, थपति, कुसलान सङ्कप्पान निरोधाय पटिपन्नो होति ? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नान पापकान अकुसलान धम्मान अनुप्पादाय छन्द जनेति वायमति विरियं आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति, उप्पन्नान पापकान अकुसलान धम्मान पहानाय 15 पे० अनुप्पन्नान कुसलान धम्मान उप्पादाय पे० उप्पन्नान कुसलानं धम्मान ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति । एव पटिपन्नो खो, थपति, कुसलान सङ्कप्पान निरोधाय पटिपन्नो होति । 20

१० “कतमेहि चाह, थपति, दसहि धम्मेहि समन्नागत पुरिस-पुग्गलं पञ्जापेमि सम्पन्नकुसल परमकुसल उत्तमपत्तिपत्त समण 25 अयोज्झ ? इध, थपति, भिक्खु असेखायो^१ सम्मादिट्ठिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासङ्कप्पेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्मावाचाय समन्नागतो होति, असेखेन सम्माकम्मन्तेन समन्नागतो होति, असेखेन सम्माआजीवेन समन्नागतो होति, असेखेन सम्मावायामेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्मासत्तिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासमाधिना समन्नागतो होति, असेखेन सम्माज्जाणेन समन्नागतो होति, असेखाय

R 29

सम्माविमुत्तिया समन्नागतो होति—इमेहि खो अह, थपति, दसहि
धम्मेहि समन्नागत पुरिसपुग्गलं पञ्चापेमि सम्पन्नकुसल परमकुसल
उत्तमपत्तिपत्त समण अयोज्झ” ति ।

११ इदमवोच भगवा । अत्तमनो पञ्चकङ्गो थपति भगवतो
५ भासित अभिनन्दी ति ।

२६. चूलसकुलुदायिसुत्तं^१

§ १. सततं समितं सब्बञ्जुता

१ एव मे सुत । एक समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने
कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन सकुलुदायी^२ परिब्बाजको
मोरनिवापे परिब्बाजकारामे पटिवसति महत्तिया परिब्बाजकपरिसाय
सद्धि । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय
राजगह^३ पिण्डाय^४ पाविसि । अथ खो भगवतो एतदहोसि – “अति- 5
प्पगो खो ताव राजगहे^५ पिण्डाय चरितु । यन्नूनाह येन मोरनिवापो
परिब्बाजकारामो येन सकुलुदायी परिब्बाजको तेनुपसङ्कमेय्य” ति ।
अथ खो भगवा येन मोरनिवापो परिब्बाजकारामो तेनुपसङ्कमि ।

B 221

तेन खो पन समयेन सकुलुदायी परिब्बाजको महत्तिया
परिब्बाजकपरिसाय सद्धि निसिन्नो होति उन्नादिनिया उच्चासद्महा- 10
सद्दाय अनेकविहित तिरच्छानकथ कथेन्तिया, सेय्यथीद – राजकथ
चोरकथ महामत्तकथ सेनाकथ भयकथ युद्धकथ अन्नकथ पानकथ
वत्थकथ सयनकथ मालाकथ गन्धकथ जातिकथ यानकथ गामकथ
निगमकथ नगरकथ जनपदकथं इत्थिकथ सूरकथ विसिखाकथ कुम्भ-
ट्टानकथ पुब्बपेतकथ नानत्तकथ लोकक्खायिक समुद्क्खायिकं इति- 15
भवाभवकथ इति वा । अद्दसा खो सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्त
दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान सक परिस सण्ठापेसि^५ – “अप्पसद्दा
भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्मकथ । अय समणो गोतमो आगच्छति,
अप्पसद्दकामो खो पन सो आयस्मा अप्पसद्दस्स वण्णवादी । अप्पेव
नाम अप्पसद्द परिस विदित्वा उपसङ्कमितब्ब मञ्जेय्या” ति । अथ 20
खो ते परिब्बाजका तुण्ही अहेसु ।

R 30

२ अथ खो भगवा येन सकुलुदायी परिब्बाजको तेनुपसङ्कमि ।
अथ खो सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – “एतु खो,

१ चूलसकुलुदायिसुत्त – सी० । २ सकुलुदायि – स्या०, रो० । ३-३ येन राजगह
तेन पिण्डाय – स्या० । ४ राजगह – सी०, रो० । ५ सण्ठपेसि – स्या० ।

भन्ते, भगवा । स्वागत^१, भन्ते, भगवतो । चिरस्स खो, भन्ते, भगवा
 इम परियायमकासि यदिद इधागमनाय । निसीदतु, भन्ते, भगवा,
 इदमासन पञ्जत्त^२” ति । निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने । सकुलुदायी
 पि खो परिब्बाजको अञ्जतर नीच आसन गहेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
 5 एकमन्त निसिन्न खो सकुलुदायि परिब्बाजक भगवा एतदवोच— “काय
 नुत्थ, उदायि, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा
 विप्पकता” ति ?

B 222

R 31

“तिट्ठतेसा, भन्ते, कथा याय मय एतरहि कथाय सन्निसिन्ना ।
 नेसा, भन्ते, कथा भगवतो दुल्लभा भविस्सति पच्छा पि सवनाय ।
 10 यदाह, भन्ते, इम परिस अनुपसङ्कन्तो होमि अथाय परिसा अनेक-
 विहित तिरच्छानकथ कथेन्ती निसिन्ना होति, यदा च खो अह,
 भन्ते, इम परिस उपसङ्कन्तो होमि अथाय परिसा ममञ्जेव मुख
 उल्लोकेन्ती^३ निसिन्ना होति — ‘य नो समणो उदायी धम्म भासिस्सति
 त सोस्सामा’ ति, यदा पन, भन्ते, भगवा इम परिस उपसङ्कन्तो
 15 होति अथाहं चेव अय च परिसा भगवतो मुख उल्लोकेन्ता निसिन्ना
 होम — ‘य नो भगवा धम्म भासिस्सति त^४ सोस्सामा’ ” ति ।

३ “तेनहुदायि, त येवेत्थ पटिभातु यथा म पटिभासेय्यासि” ।

“पुरिमानि, भन्ते, दिवसानि पुरिमतरानि सब्बञ्जू सब्ब-
 दस्सावी अपरिसेस जाणदस्सन पटिजानमानो चरतो च मे तिट्ठतो च
 20 सुत्तस्स च जागरस्स च सतत समित जाणदस्सन पच्चुपट्ठितं ति ।
 सो मया पुब्बन्त आरब्भ पञ्हु पुट्ठो समानो अञ्जेनञ्ज पटिचरि,
 बहिद्धा कथ अपनामेसि, कोप च दोस च अप्पच्चय च पात्वाकासि ।
 तस्स मय्ह, भन्ते, भगवन्त येव आरब्भ सति^५ उदपादि — ‘अहो
 नून भगवा, अहो नून सुगतो ! यो इमेस धम्मान सुकुसलो’ ” ति ।

25 “को पन सो, उदायि सब्बञ्जू सब्बदस्सावी अपरिसेस
 जाणदस्सन पटिजानमानो ‘चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जाग-
 रस्स च सतत समित जाणदस्सन पच्चुपट्ठित’ ति, यो^६ तया पुब्बन्त

१ सागत—रो० । २ ओलोकेन्ती—स्या० । ३. तं नो—सी०, स्या०, रो० ।
 ४ पीति—सी०, रो० । ५ सो—स्या० ।

आरब्भ पञ्ह पुट्ठो समानो अञ्जेनञ्ज पटिच्चरि, बहिद्धा कथ अपनामेसि
कोप च दोस च अप्पच्चय च पात्वाकासी” ति ?

“निगण्ठो, भन्ते, नातपुत्तो” ति ।

§ २. पुब्बन्तापरन्तपञ्हविस्सज्जने समत्थो

४ “यो खो, उदायि, अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरेय्य,
सेय्यथीद — एक पि जाति द्वे पि जातियो पे० इति साकार सउद्देस 5
अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरेय्य, सो वा म पुब्बन्त आरब्भ पञ्ह
पुच्छेय्य, तं वाह पुब्बन्तं आरब्भ पञ्ह पुच्छेय्य, सो वा मे पुब्बन्त
आरब्भ पञ्हस्स वेय्याकरणेन चित्त आराधेय्य, तस्स वाह पुब्बन्त
आरब्भ पञ्हस्स वेय्याकरणेन चित्त आराधेय्य ।

B. 223

“यो खो, उदायि, दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त- 10
मानुसकेन सत्ते पस्सेय्य चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे
दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानेय्य, सो वा म अपरन्त
आरब्भ पञ्ह पुच्छेय्य, त वाह अपरन्त आरब्भ पञ्ह पुच्छेय्य, सो
वा मे अपरन्त आरब्भ पञ्हस्स वेय्याकरणेन चित्त आराधेय्य, तस्स
वाह अपरन्त आरब्भ पञ्हस्स वेय्याकरणेन चित्त आराधेय्य । 15

R. 32

“अपि च, उदायि, तिट्ठतु पुब्बन्तो, तिट्ठतु अपरन्तो । धम्म
ते देसेस्सामि — इमस्मि सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति,
इमस्मि असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झती” ति ।

“अहं हि, भन्ते, यावत्तक पि मे इमिना अत्तभावेन पच्चनुभूत
त पि नप्पहोमि इति साकार सउद्देस अनुस्सरित्तु, कुतो पनाह अनेक- 20
विहित पुब्बेनिवास अनुस्सरिस्सामि, सेय्यथीद — एक पि जाति द्वे
पि जातियो पे० इति साकार सउद्देस अनेकविहित पुब्बेनिवास अनु-
स्सरिस्सामि, सेय्यथापि भगवा ? अहं हि, भन्ते, एतरहि पसुपिसाचक
स्मि न पस्सामि, कुतो पनाह दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
मानुसकेन सत्ते पस्सिस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते 25
सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानिस्सामि, सेय्य-

१ निगण्ठो — स्था० । २ नाटपुत्तो — म०, नाथपुत्तो — सी० । ३ सो — सी०, रो० ।

४ इम — सी०, रो० ।

म० २-३३

थापि भगवा ? य पन म, भन्ते, भगवा एवमाह — ‘अपि च, उदायि, तिष्ठतु पुब्बन्तो, तिष्ठतु अपरन्तो, धम्म ते देसेस्सामि — इमस्मि सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति’, इमस्मि असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झती’ ति त च पन मे भिय्योसोमत्ताय न^१ पक्खायति। अप्पेव नामाह, भन्ते, सके आचरियके भगवतो चित्तं आराधेय्य पञ्चस्स वेय्याकरणेना” ति ।

§ ३ अयं परमो वण्णो

५ “किन्ति पन ते, उदायि, सके आचरियके होती” ति ?

“अम्हाक, भन्ते, सके आचरियके एव होति — ‘अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो’ ” ति ।

B 224 10 “य पन ते एत, उदायि, सके आचरियके एव होति — ‘अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो’ ति, कतमो सो परमो वण्णो” ति ?

R 33 “यस्मा, भन्ते, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो” ति ।

15 “कतमो पन सो परमो वण्णो” यस्मा वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थी” ति ?

“यस्मा, भन्ते, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो” ति ।

20 “दीघा पि खो ते एसा, उदायि, फरेय्य — ‘यस्मा, भन्ते, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो’ ति वदेसि, त च वण्णं न पञ्जापेसि^४ । सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो एव वदेय्य — ‘अहं या इमस्मि जनपदे जनपदकल्याणी त इच्छामि, त कामेमी’ ति । तमेन एव वदेय्यु — ‘अम्भो पुरिस, य त्वं जनपदकल्याणि इच्छसि कामेसि, जानासि तं जनपदकल्याणि — खत्तियी^५ वा ब्राह्मणी^६ वा वेस्सी^७ वा सुद्धी^८ वा ति ? इति पृष्ठो

25 ‘नो’ ति वदेय्य । तमेन एव वदेय्यु — ‘अम्भो पुरिस, य त्वं जनपद-

१ उपपज्जति — सी०, रो० । २ य पन न — सी० । ३-३ सो उदायि वण्णो — सी०, स्या०, रो० । ४ पञ्जापेसि — म० । ५ खत्तियि — स्या० । ६ ब्राह्मणि — स्या० । ७ वेस्सि — स्या० । ८ सुद्धि — स्या० ।

कल्याणि इच्छसि कामेसि, जानासि त जनपदकल्याणि — एवनामा
 एवगोत्ता ति वा ति पे० दीघा वा रस्सा वा मज्झिमा वा
 काळी^१ वा सामा वा मङ्गुरच्छवी वा ति, अमुकस्मि गामे वा निगमे
 वा नगरे वा^२ ति ? इति पुट्ठो 'नो' ति वदेय्य । तमेन एव वदेय्यु —
 'अम्भो पुरिस, य त्व न जानासि न पस्ससि त त्व इच्छसि कामेसी'^३ 5
 ति ? इति पुट्ठो 'आमा' ति वदेय्य ।

“त कि मञ्जसि, उदायि — ननु एव सन्ते, तस्स पुरिसस्स
 अप्पाटिहीरकत^४ भासित सम्पज्जती” ति ?

“अद्धा खो, भन्ते, एव सन्ते तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकत
 भासित सम्पज्जती” ति । 10

“एवमेव खो त्व, उदायि, 'यस्मा, भन्ते, वण्णा अञ्जो वण्णो
 उत्तरितरो वा पणीतरो वा नत्थि सो परमो वण्णो' ति वदेसि, त
 च वण्ण न पञ्जापेसी” ति ।

“सेय्यथापि, भन्ते, मणि वेळुरियो सुभो जातिमा^५ अट्ठसो
 सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते^६ च^७ तपते^८ च^९ विरोचति^{१०} 15
 च^{११}, एववण्णो अत्ता होति अरोगो पर मरणा” ति ।

“त कि मञ्जसि, उदायि, यो वा मणि वेळुरियो सुभो
 जातिमा अट्ठसो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते च
 तपते च विरोचति च, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय^{१२} किमि खज्जो-
 पनको^{१३} — इमेस उभिन्न वण्णान कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च 20
 पणीततरो चा” ति ?

B 225

R 34

“य्वाय, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसाय किमि खज्जोपनको —
 अय इमेस उभिन्न वण्णान अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा” ति ।

“त कि मञ्जसि, उदायि, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय किमि
 खज्जोपनको, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय तेलप्पदीपो — इमेस उभिन्न 25
 वण्णान कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा” ति ?

१ काली — सी० । २ अप्पाटिहीरक — सी० । ३ जोतिमा — स्या० । ४-४ भासति
 च — रो०, भासतेव — स्या० । ५-५ तपति च — रो०, तपतेव — स्या० । ६-६ विरोचतेव —
 स्या० । ७ ० तिमिसाय — सी० । ८ खज्जोपणको — सी० ।

“य्वाय, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसाय तेलप्पदीपो – अयं इमेस उभिन्न वण्णान अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा” ति।

“त कि मज्झसि, उदायि, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय तेल-
प्पदीपो, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय महाअग्गिक्खन्धो – इमेस उभिन्न
5 वण्णान कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा” ति ?

“य्वाय, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसाय महाअग्गिक्खन्धो – अय
इमेस उभिन्न वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा” ति।

“त कि मज्झसि, उदायि, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय महा-
अग्गिक्खन्धो, या वा रत्तिया पच्चूससमय विद्धे विगतवलाहके देवे
10 ओसधितारका – इमेस उभिन्न वण्णान कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो
च पणीततरो चा” ति ?

“याय, भन्ते, रत्तिया पच्चूससमय विद्धे विगतवलाहके देवे
ओसधितारका – अय इमेस उभिन्न वण्णान अभिक्कन्ततरो च पणीत-
तरो चा” ति।

15 “त कि मज्झसि, उदायि, या वा रत्तिया पच्चूससमय विद्धे
विगतवलाहके देवे ओसधितारका, यो वा तदहुपोसथे पन्नरसे^१ विद्धे
विगतवलाहके देवे अभिदो^२ अङ्कुरत्तसमय चन्दो – इमेस उभिन्न वण्णान
कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा” ति ?

“य्वाय, भन्ते, तदहुपोसथे पन्नरसे विद्धे विगतवलाहके देवे
20 अभिदो अङ्कुरत्तसमय चन्दो – अय इमेस उभिन्न वण्णान अभिक्कन्त-
तरो च पणीततरो चा” ति।

“तं कि मज्झसि, उदायि, यो वा तदहुपोसथे पन्नरसे विद्धे
विगतवलाहके देवे अभिदो अङ्कुरत्तसमय चन्दो, यो वा वस्सान
पच्छिमे मासे सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो मज्झन्तिक-
25 समय^३ सुरियो – इमेस उभिन्न वण्णान कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो
च पणीततरो चा” ति ?

“य्वाय, भन्ते, वस्सान पच्छिमे मासे सरदसमये विद्धे

१ पन्नरसे – सी०, स्या०। २ अभिदे – सी०। ३ मज्झन्तिकसमय – स्या०
रो०; मज्झन्तिक समय – सी०।

विगतवलाहके देवे अभिदो मज्झन्हिकसमय सुरियो — अय इमेस उभिन्न वण्णान अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा” ति ।

“अतो खो ते, उदायि, बहू हि बहुतरा देवा ये इमेस चन्दिमसुरियान आभा^१ नानुभोन्ति, त्याह पजानामि । अथ च पनाह न वदामि — ‘यस्मा वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरित्तरो वा पणीततरो^२ वा नत्थी’ ति । अथ च पन त्व, उदायि, ‘य्वाय वण्णो किमिना खज्जोपनकेन निहीनतरो^३ च पत्तिकिट्ठतरो^४ च सो परमो वण्णो’ ति वदेसि^५, त च वण्ण न पञ्चापेसी” ति ।

“अच्छिद भगवा कथ, अच्छिद सुगतो^६ कथ” ति ।

“कि पन त्व, उदायि, एव वदेसि — ‘अच्छिद भगवा कथ, अच्छिद सुगतो कथ’” ति ? 10

“अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एव होति — ‘अय परमो वण्णो, अय परमो वण्णो’ ति । ते मय, भन्ते, भगवता सके आचरियके समनुयुज्जियमाना समनुग्गाहियमाना समनुभासियमाना रिता तुच्छा अपरद्धा” ति । 15

§ ४. एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरिया

६ “कि पनुदायि, अत्थि एकन्तसुखो लोको, अत्थि आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया” ति ?

“अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एव होति — ‘अत्थि एकन्तसुखो लोको, अत्थि आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया’” ति । 20

“कतमा पन सा, उदायि, आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया” ति ?

“इध, भन्ते, एकच्चो पाणातिपात पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादान पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचार पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावाद पहाय मुसावादा पटिविरतो होति, अञ्जतरं वा पन तपोगुण 25

B 227

R 36

१ आभाय ते — सी० । २ हीनतरो — सी० रो० । ३ किलिट्ठतरो — स्या० । ४ वदेसि — रो० । ५ सुगत — स्या० ।

समादाय वत्तति । अयं खो सा, भन्ते, आकारवती पटिपदा एकन्त-
सुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया” ति ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मिं समये पाणातिपातं पहाय
पाणातिपाता पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मिं समये अत्ता
५ होति सुखदुक्खी वा” ति ?

“सुखदुक्खी, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मिं समये अदिन्नादानं पहाय
अदिन्नादाना पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मिं समये अत्ता
होति सुखदुक्खी वा” ति ?

१० “सुखदुक्खी, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मिं समये कामेसुमिच्छाचारं
पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मिं
समये अत्ता होति सुखदुक्खी वा” ति ?

“सुखदुक्खी, भन्ते” ।

१५ “तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मिं समये मुसावादं पहाय
मुसावादा पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मिं समये अत्ता होति
सुखदुक्खी वा” ति ?

“सुखदुक्खी, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मिं समये अञ्जतर तपोगुणं
२० समादाय वत्तति, एकन्तसुखी वा तस्मिं समये अत्ता होति सुखदुक्खी
वा” ति ?

“सुखदुक्खी, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, अपि नु खो वोक्किणसुखदुक्खं
पटिपदं आगम्मं एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरिया होती” ति ?

२५ “अच्छिदं भगवा कथं, अच्छिदं सुगतो कथं” ति ।

“किं पन त्वं, उदायि, एव वदेसि — ‘अच्छिदं भगवा कथं,
अच्छिदं सुगतो कथं’ ” ति ?

“अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एव होति — ‘अत्थि एकन्त-
सुखो लोको, अत्थि आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स

सच्छिकिरियाया' ति । ते मय, भन्ते, भगवता सके आचरियके समनु-
युञ्जियमाना समनुगाहियमाना समनुभासियमाना रिता तुच्छा
अपरद्धा ति^१ । कि पन, भन्ते, अत्थि एकन्तसुखो लोको, अत्थि
आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया'' ति ?

B 228

“अत्थि खो, उदायि, एकन्तसुखो लोको, अत्थि आकारवती 5
पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया'' ति । R 37

“कतमा पन सा, भन्ते, आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स
लोकस्स सच्छिकिरियाया'' ति ?

“इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि पे० पठम ज्ञान उप-
सम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारान वूपसमा पे० दुतिय ज्ञान 10
उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा पे० ततिय ज्ञान उप-
सम्पज्ज विहरति । अय खो सा, उदायि, आकारवती पटिपदा एकन्त-
सुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया'' ति ।

“न खो सा, भन्ते, आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स
सच्छिकिरियाय, सच्छिकतो हिस्स, भन्ते, एत्तावता एकन्तसुखो लोको 15
होती'' ति ।

“न खास्स^२, उदायि, एत्तावता एकन्तसुखो लोको सच्छिकतो
होति, आकारवती त्वेव सा पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छि-
किरियाया'' ति ।

एव वुत्ते, सकुलुदायिस्स परिब्बाजकस्स परिसा उन्नादिनी 20
उच्चासद्दमहासद्दा अहोसि — “एत्थ मय अनस्साम साचरियका,
एत्थ मय अनस्साम साचरियका । न मय इतो भिय्यो उत्तरितर
पजानामा'' ति ।

अथ खो सकुलुदायी परिब्बाजको ते परिब्बाजके अप्पसद्दे
कत्वा भगवन्त एतदवोच — “कित्तावता पनास्स, भन्ते, एकन्तसुखो 25
लोको सच्छिकतो होती'' ति ?

“इधुदायि, भिक्खु सुखस्स च पहाना पे० चतुत्थ ज्ञान

१ पि — स्या०, रो०, सी० पोत्थके नत्थि । २ खस्स — स्या० ।

उपसम्पज्ज विहरति । या^१ ता^२ देवता एकन्तसुख लोक उपपन्ना ताहि देवताहि सद्धि सन्तिट्ठति सल्लपति साकच्छ समापज्जति । एत्तावता ख्वास्स, उदायि, एकन्तसुखो लोको सच्छिकतो होती” ति ।

७ “एतस्स नून, भन्ते, एकन्तस्स सुखस्स लोकस्स सच्छि-
5 किरियाहेतु भिक्खू भगवति ब्रह्मचरिय चरन्ती” ति ?

“न खो, उदायि, एकन्तसुखस्स^३ लोकस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरिय चरन्ति । अत्थि खो, उदायि, अञ्जेव धम्मा उत्तरितरा च पणीततरा च येस सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्म-
चरिय चरन्ती” ति ।

10 “कतमे पन ते, भन्ते, धम्मा उत्तरितरा च पणीततरा च येस सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू भगवति ब्रह्मचरिय चरन्ती” ति ?

“इधुदायि, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि^४ सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भग्वा . पे० सो इमे पञ्च नीवरणे पहाय
15 चेतसो उपक्किलेसे पहाय दुब्बलीकरणे विविञ्चेव कामेहि पे० . पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । अय पि खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरिय चरन्ति ।

“पुन च पर, उदायि, भिक्खु वितक्कविचारान कूपसमा पे० .
20 दुतिय ज्ञान ततिय ज्ञान चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । अय पि खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छि-
किरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरिय चरन्ति ।

“सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू-
पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते^५ पुब्बेनिवासानुस्सति-
25 ञ्जाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहित पुब्बेनिवास अनु-
स्सरति, सेय्यथीद — एक पि जाति द्वे पि जातियो पे० इति साकार सउद्देस अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति । अय पि खो, उदायि,

१-१ यावता — सी०, स्या०, रो० । २ एतस्स एकन्तसुखस्स — सी०, स्या०, रो० ।
३ ०सारथी — सी० । ४ आनेज्जप्पत्ते — सी०, रो० ।

धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरिय चरन्ति ।

“सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगत-
पक्विलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तान चुतूपपात-
जाणाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अति- 5
क्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते
सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । अय पि
खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरिया-
हेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरिय चरन्ति ।

“सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे 10
विगतूपक्विलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवान खय-
जाणाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति,
‘अय दुक्खसमुदयो’ ति पे० अय दुक्खनिरोधो ति अय दुक्ख-
निरोधगामिनी पटिपदा ति इमे आसवा ति अय आसव-
समुदयो ति अय आसवनिरोधो ति अय आसवनिरोधगामिनी 15
पटिपदा ति यथाभूत पजानाति । तस्स एव जानतो एव पस्सतो
कामासवा पि चित्त विमुच्चति, भवासवा पि चित्त विमुच्चति, अविज्जा-
सवा पि चित्त विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण होति ।
‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीयं, नापर इत्थत्ताया’
ति पजानाति । अय पि खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीत- 20
तरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरिय चरन्ति ।
इमे खो, उदायि, धम्मा उत्तरितरा च पणीततरा च येस सच्छि-
किरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरिय चरन्ती” ति ।

§ ५ उदायिस्स पब्बज्जा

८ एव वुत्ते, सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच —
“अभिककन्त, भन्ते, अभिककन्त, भन्ते । सेय्यथापि, भन्ते, निकुज्जित’ 25
वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्ग आचिक्खेय्य,
अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती”

१ निकुज्जित — रो० । २ दक्खन्ती — सी०, रो० ।

ति, एवमेव^१ भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाह, भन्ते भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । लभेय्याह, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्य उपसम्पद^२” ति ।

एव वुत्ते, सकुलुदायिस्स परिब्बाजकस्स परिसा सकुलुदायि
 ५ परिब्बाजक एतदवोचु – “मा भव, उदायि, समणे गोतमे ब्रह्मचरिय
 चरि; मा भव, उदायि, आचरियो हुत्वा अन्तेवासीवास^३ वसि ।
 सेय्यथापि नाम उदकमणिको^४ हुत्वा उदञ्चनिको^५ अस्स, एव सम्पद-
 मिद^६ भोतो उदायिस्स भविस्सति । मा भव, उदायि, समणे गोतमे
 ब्रह्मचरिय चरि, मा भव, उदायि, आचरियो हुत्वा अन्तेवासीवास
 १० वसी” ति । इति हिद सकुलुदायिस्स परिब्बाजकस्स परिसा सकुलु-
 दायि परिब्बाजक अन्तरायमकासि भगवति ब्रह्मचरिये ति ।

— .०' —

१ एवमेव – स्या० । २ अन्तेवासिवास – सी० । ३ मणिको – सी०, रो० ।
 ४ उदकनिको – सी०, स्या०, रो०, क० । ५ सम्पदमेत – सी०, रो० ।

३०. वेखनससुत्तं

§ १ अयं परमो वण्णो

१ एव मे सुत । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो वेखनसो^१ परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो वेखनसो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके उदान उदानेसि — 5
“अय परमो वण्णो, अय परमो वण्णो” ति ।

B 231,
R 40

“कि पन त्व, कच्चान, एव वदेसि — ‘अय परमो वण्णो, अय परमो वण्णो’ ति ? कतमो, कच्चान, सो परमो वण्णो” ति ?

“यस्मा, भो गोतम, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो” ति । 10

“कतमो पन सो, कच्चान, वण्णो यस्मा वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थी” ति ?

“यस्मा, भो गोतम, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो” ति ।

“दीघा पि खो ते एसा, कच्चान, फरेय्य — ‘यस्मा, भो 15
गोतम, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो’ ति वदेसि^२, तं च वण्णं न पञ्जपेसि । सैय्यथापि, कच्चान, पुरिसो एव वदेय्य — अहं या इमस्मि जनपदे जनपदकल्याणी तं इच्छामि तं कामेमी ति . पे० . ।

R 41,
B. 232

“एवमेव खो त्व, कच्चान, ‘यस्मा, भो गोतम, वण्णा 20
अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो’ ति वदेसि, तं च वण्णं न पञ्जपेसी” ति ।

१ वेखनससुत्त — सी०, रो०, वेखणससुत्त — स्या० । २ वेखनसो — सी०, रो०, वेखणसो — स्या० । ३ वदसी — सी०, रो० ।

§ २ मणिवेळुरियवण्णो अत्ता होति

२ “सेय्यथापि, भो गोतम, मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्ठसो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते च तपते च विरोचति च, एववण्णो अत्ता होति अरोगो पर मरणा” ति ।

त कि मञ्जसि, कच्चान, यो वा मणि वेळुरियो सुभो
5 जातिमा अट्ठसो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते च
तपते च विरोचति च, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय किमि खज्जोपनको^१
पे० य्वाय, भो गोतम, वस्सान पच्छिमे मासे सरदसमये विद्धे
विगतवलाहके देवे अभिदो मज्झन्हिकसमयं सुरियो—अय इमेस
उभिन्न वण्णान अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा ति ।

B 233,
R 42

10 “अतो खो ते, कच्चान, बहू^२ हि^३ बहुतरा देवा ये इमेस
चन्दिमसुरियान आभा नानुभोन्ति, त्याह पजानामि । अथ च पनाह
न वदामि—‘यस्मा वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो च पणीततरो च
नत्थी’ ति । अथ च पन त्व, कच्चान, ‘य्वाय वण्णो किमिना खज्जो-
पनकेन निहीनतरो^४ च पत्तिकिट्ठतरो^५ च सो परमो वण्णो’ ति
15 वदेसि, त च वण्णं न पञ्चपेसि ।

§ ३ कामसुखा कामगगसुख अगं

R. 43

३ “पञ्च खो इमे, कच्चान, कामगुणा । कतमे पञ्च ?
चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता
रजनीया, सोतविञ्जेय्या सद्दा पे० घानविञ्जेय्या गन्धा जिह्वा-
विञ्जेय्या रसा कायविञ्जेय्या फोट्ठब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा
20 कामूपसंहिता रजनीया—इमे खो, कच्चान, पञ्च कामगुणा । य
खो, कच्चान, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्स
इद वुच्चति कामसुख । इति कामेहि कामसुखं, कामसुखा कामगगसुख
तत्थ अगमक्खायती” ति ।

एव वुत्ते, वेखनसो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच—
25 “अच्छरिय, भो गोतम, अब्भुत, भो गोतम ! याव सुभासित चिद

१ खज्जोपणको—सी० । २-२ बहुहि—सी०, रो० । ३ नीहिनतरो—स्या०,
हीनतरो—सी०, रो० । ४ किलिट्ठतरो—स्या० ।

भोता गोतमेन — ‘कामेहि कामसुख, कामसुखा कामगसुख तत्थ अगमक्खायती’ ” ति ।

“ ‘कामेहि’, भो गोतम, कामसुख, कामसुखा कामगसुख तत्थ अगमक्खायती’ ति^१ — दुज्जान खो एत, कच्चान, तथा अञ्जदिट्ठिकेन अञ्जखन्तिकेन अञ्जरुचिकेन अञ्जत्रयोगेन^२ अञ्जत्राचरियकेन^३ 5 — कामा^४ वा कामसुख वा कामगसुख वा । ये खो ते, कच्चान, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिक्खीणभवसयोजना सम्मदञ्जा विमुत्ता ते खो एतं जानेय्यु — कामा वा कामसुख वा कामगसुख वा” ति ।

B 234

४ एव वुत्ते, वेखनसो परिब्बाजको कुपितो अनत्तमनो 10 भगवन्त येव खुसेन्तो भगवन्त येव वम्भेन्तो भगवन्त येव वदमानो “समणो गोतमो पापितो भविस्सती” ति भगवन्त एतदवोच — “एवमेव पनिधेकच्चे” समणब्राह्मणा अजानन्ता पुब्बन्त, अपस्सन्ता अपरन्त अथ च पन ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति — पजानामा’ ति^५ — पटिजानन्ति । तेसमिद भासित 15 हस्सक येव सम्पज्जति, लामक^६ येव^७ सम्पज्जति, रिक्तक येव सम्पज्जति, तुच्छक येव सम्पज्जती” ति ।

“ये खो ते, कच्चान, समणब्राह्मणा अजानन्ता पुब्बन्त, अपस्सन्ता अपरन्त, ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कतं करणीय, नापर इत्थत्ताया ति — पजानामा’ ति — पटिजानन्ति, तेस सो येव^८ 20 सहधम्मिको^९ निग्गहो होति । अपि च, कच्चान, तिट्ठतु पुब्बन्तो, तिट्ठतु अपरन्तो । एतु विञ्जू पुरिसो असठो अमायावी उज्जुजातिको,^{१०} अहमनुसासामि अह धम्म देसेमि । यथानुसिट्ठ तथा पटिपज्जमानो नचिरस्सेव सामञ्जेव जस्सति साम दक्खति^{११} — एवं किर सम्मा^{१२} बन्धना विप्पमोक्खो होति, यदिद अविज्जा बन्धना । सेय्यथापि, 25 कच्चान, दहरो कुमारो मन्दो उत्तानसेय्यको कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि

R 44

१-१ सी०, स्या०, रो०, क० पोत्यकेसु नत्थि । २ अञ्जत्रयोगेन — स्या० । ३ अञ्जत्राचरियकेन — सी०, स्या०, रो० । ४ काम — स्या०, रो० । ५ पनिधेके — सी०, रो० । ६-६ एत्थ ‘पजानामा ति’ इति पाठो रो० पोत्यके नत्थि । ७-७ नामकयेव — म० । ८ तेसाय — सी० । ९ धम्मिको — सी० । १० उज्जुजातिको — रो० । ११ दक्खीति — सी०, रो० । १२ किरायस्मा — स्या० ।

- बद्धो^१ अस्स सुत्तबन्धनेहि ; तस्स बुद्धिमन्वाय^२ इन्द्रियान् परिपाक-
मन्वाय तानि बन्धनानि मुच्चेय्यु ; सो मोक्खोम्ही ति खो जानेय्य
नो च बन्धन । एवमेव खो, कच्चान, एतु विञ्जू पुरिसो असठो
अमायावी उजुजातिको, अहमनुसासामि, अहं धम्मं देसेमि;
B 235 5 यथानुसिद्धं तथा पटिपज्जमानो नचिरस्सेव सामञ्जेव जस्सति,
सामं दक्खति — ‘एव किर सम्मा बन्धना विप्पमोक्खो होति, यदिदं
अविज्जा बन्धना’” ति ।

एव वुत्ते, वेखनसो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच —
“अभिवक्कन्त, भो गोतम पे० उपासकं मं भव गोतमो धारेतु
10 अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

परिब्बाजकवग्गो निवृत्तो ।

तस्सुद्धान^३

पुण्डरी अग्गिसह^४ कथिनामो,^५
दीघनखो पुनं भारद्वाजगोत्तो^६ ।
सन्दक—उदायि—मुण्डकपुत्तो,^७
मणिको तथाकच्चानो वरवग्गो ॥

— ० —

१ बन्धो — स्या०, सी० । २ बुद्धिमन्वाय — स्या० । ३ रो० पोत्थके नत्थि ।
४-४ अग्गि सहकथिनामो — सी०, स्या० । ५ भण्डरगोत्तो — स्या० । ६ ० मण्डकपुत्तो — सी० ।

३१. घटिकारसुत्तं

§ १. वेगळिङ्गे भगवा कस्सपो

१ एव मे सुत । एक समयं भगवा कोसलेसु चारिक चरति
महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं । अथ खो भगवा मग्गा ओक्कम्म अञ्ज-
तरस्मिं पदेसे सित पात्वाकासि । अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स
एतदहोसि — “को नु खो हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स
पातुकम्माय ? न अकारणेन तथागता सित पातुकरोन्ती” ति । अथ
खो आयस्मा आनन्दो एकंसं चीवर^१ कत्वा^२ येन भगवा तेनञ्जलि
पणामेत्वा भगवन्त एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो
भगवतो सितस्स पातुकम्माय ? न अकारणेन तथागता सित पातु-
करोन्ती” ति ।

B 236
R 54

“भूतपुब्ब, आनन्द, इमस्मि पदेसे वेगळिङ्ग^३ नाम गामनिगमो^४
अहोसि इद्धो चेव फीतो च बहुजनो आकिण्णमनुस्सो । वेगळिङ्ग खो,
आनन्द, गामनिगम कस्सपो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो उपनिस्साय
विहासि । इध^५ सुद, आनन्द, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मा-
सम्बुद्धस्स आरामो अहोसि^६ । इध सुद, आनन्द, कस्सपो भगवा
अरह सम्मासम्बुद्धो निसिन्नो^७ भिक्खुसङ्घ ओवदती” ति । अथ खो
आयस्मा आनन्दो चतुग्गुण सङ्घाटि पञ्जापेत्वा^८ भगवन्त एतदवोच
— “तेन हि, भन्ते, भगवा निसीदतु एत्थ । अय भूमिपदेसो द्वीहि
अरहन्तेहि सम्मासम्बुद्धेहि परिभुत्तो भविस्सती” ति । निसीदि भगवा
पञ्जत्ते आसने । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्त आनन्द आमन्तेसि —

“भूतपुब्ब, आनन्द, इमस्मि पदेसे वेगळिङ्ग नाम गामनिगमो
अहोसि इद्धो चेव फीतो च बहुजनो आकिण्णमनुस्सो । वेगळिङ्ग खो,
आनन्द, गामनिगमं कस्सपो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो उपनिस्साय

१-१ उत्तरासङ्गं करित्वा — स्या० । २ वेहलिङ्ग — सी०, बेभळिङ्ग — रो०, वेभळिङ्ग
— स्या० । ३ निगमो — स्या० । ४-४ सी० पोत्थके नत्थि ५ निसिन्नको — म०, सी०, रो० ।
६ पञ्जपेत्वा — म० ।

R 46

विहासि। इध सुद, आनन्द, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मा-
सम्बुद्धस्स आरामो अहोसि। इध सुद, आनन्द, कस्सपो भगवा अरह
सम्मासम्बुद्धो निसिन्नो भिक्खुसङ्घ ओवदति।

B 237

२ “वेगळिङ्गे खो, आनन्द, गामनिगमे घटिकारो नाम
5 कुम्भकारो कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स उपट्ठाको
अहोसि अग्गुपट्ठाको। घटिकारस्स खो, आनन्द, कुम्भकारस्स जोति-
पालो नाम माणवो सहायो अहोसि पियसहायो। अथ खो, आनन्द,
घटिकारो कुम्भकारो जोतिपाल माणव आमन्तेसि – ‘आयाम, सम्म
जोतिपाल, कस्सप भगवन्त अरहन्त सम्मासम्बुद्ध दस्सनाय उपसङ्क-
10 मिस्साम। साधुसम्मत् हि मे तस्स भगवतो दस्सन अरहतो सम्मा-
सम्बुद्धस्सा’ ति। एव वुत्ते, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकार
कुम्भकार एतदवोच – ‘अल, सम्म घटिकार। कि पन तेन मुण्डकेन
समणकेन दिट्ठेना’ ति? दुतिय पि खो, आनन्द पे० ततिय पि खो,
आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपाल माणव एतदवोच – ‘आयाम,
15 सम्म जोतिपाल, कस्सप भगवन्त अरहन्त सम्मासम्बुद्ध दस्सनाय
उपसङ्कमिस्साम। साधुसम्मत् हि मे तस्स भगवतो दस्सन अरहतो
सम्मासम्बुद्धस्सा’ ति। ततिय पि खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो
घटिकार कुम्भकारं एतदवोच – ‘अल, सम्म घटिकार। कि पन
तेन मुण्डकेन समणकेन दिट्ठेना’ ति?

20 “‘तेन हि, सम्म जोतिपाल, सोत्तिसिनानि’ आदाय नदि
गमिस्साम सिनायितु’ ति।

“‘एव सम्मा’ ति खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटि-
कारस्स कुम्भकारस्स पच्चस्सोसि। अथ खो, आनन्द, घटिकारो च
कुम्भकारो जोतिपालो च माणवो सोत्तिसिनानि आदाय नदि अगमसु
25 सिनायितु।

३ “अथ खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपाल
माणव आमन्तेसि – ‘अय, सम्म जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो
अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे आरामो। आयाम, सम्म जोतिपाल,
कस्सपं भगवन्तं अरहन्त सम्मासम्बुद्ध दस्सनाय उपसङ्कमिस्साम।

१ सोत्तिसिनान – स्या०, सोत्ति सिनानि – सी०, रो०।

साधुसम्मत्त हि मे तस्स भगवतो दस्सन अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा' ति ।
 एव वुत्ते, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकार कुम्भकार एतद-
 वोच — 'अल, सम्म घटिकार । कि पन तेन मुण्डकेन समणकेन
 दिट्ठेना' ति ? दुतिय पि खो, आनन्द पे० ततिय पि खो, आनन्द,
 घटिकारो कुम्भकारो जोतिपाल माणव एतदवोच — 'अय, सम्म ६
 जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे
 आरामो । आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सप भगवन्त अरहन्त
 सम्मासम्बुद्ध दस्सनाय उपसङ्गमिस्साम । साधुसम्मत्त हि मे
 तस्स भगवतो दस्सन अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा' ति । ततिय पि खो,
 आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकार कुम्भकार एतदवोच — 'अल, १०
 सम्म घटिकार । कि पन तेन मुण्डकेन समणकेन दिट्ठेना' ति ?
 अथ खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपाल माणव ओवट्टिकाय'
 परामसित्वा एतदवोच — 'अय, सम्म जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो
 अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे आरामो । आयाम, सम्म जोतिपाल,
 कस्सप भगवन्त अरहन्त सम्मासम्बुद्ध दस्सनाय उपसङ्गमिस्साम । १५
 साधुसम्मत्त हि मे तस्स भगवतो दस्सन अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा' ति ।
 अथ खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो ओवट्टिक विनिवेठेत्वा^१ घटिकार
 कुम्भकार एतदवोच — 'अल, सम्म घटिकार । कि पन तेन मुण्डकेन
 समणकेन दिट्ठेकेना' ति ? अथ खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो
 जोतिपाल माणव सीसन्हात^२ केसेसु परामसित्वा एतदवोच — 'अय, २०
 सम्म जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे
 आरामो । आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सप भगवन्त अरहन्त
 सम्मासम्बुद्ध दस्सनाय उपसङ्गमिस्साम । साधुसम्मत्तं हि मे तस्स
 भगवतो दस्सन अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा' ति । अथ खो, आनन्द,
 जोतिपालस्स माणवस्स एतदहोसि — 'अच्छरियं वत, भो, अब्भुत २५
 वत, भो ! यत्र हि नामायं घटिकारो कुम्भकारो इत्तरजच्चो समानो
 अम्हाकं सीसन्हातान केसेसु परामसितब्ब मज्झिस्सति, न वतिद
 किर ओरक मज्जे भविस्सती' ति, घटिकार कुम्भकार एतदवोच —
 'यावतादोहि पि, सम्म घटिकारा' ति ।

R. 47

B 238

१ ओवट्टिकाय — सी०, स्या०, रो० । २ विनिवेठेत्वा — म० । ३ सीसन्हात —
 स्या०, सीसनहात — रो०, ससीस नहातं — सी० ।

R 48

‘यावतादोहि’ पि, सम्म जोतिपाल । तथा हि पन मे साधु-
सम्मत तस्स भगवतो दस्सन अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा’ ति ।

‘तेन हि, सम्म घटिकार, मुञ्च, गमिस्सामा’ ति ।

B 239

४ “अथ खो, आनन्द, घटिकारो च कुम्भकारो जोतिपालो
5 च माणवो येन कस्सपो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो तेनुपसङ्कमिसु,
उपसङ्कमित्वा घटिकारो कुम्भकारो कस्सप भगवन्त अरहन्त सम्मा-
सम्बुद्ध अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । जोतिपालो पन माणवो
कस्सपेन भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय
कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो,
10 आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो कस्सप भगवन्त अरहन्त सम्मासम्बुद्ध
एतदवोच — ‘अय मे, भन्ते, जोतिपालो माणवो सहायो पियसहायो ।
इमस्स भगवा धम्म देसेतू’ ति । अथ खो, आनन्द, कस्सपो भगवा
अरह सम्मासम्बुद्धो घटिकार च कुम्भकार जोतिपाल च माणव
धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहसेसि । अथ
15 खो, आनन्द, घटिकारो च कुम्भकारो जोतिपालो च माणवो कस्सपेन
भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समा-
दपिता समुत्तेजिता सम्पहसिता कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मा-
सम्बुद्धस्स भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना कस्सप
भगवन्त अरहन्त सम्मासम्बुद्ध अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कमिसु ।

20 ५. “अथ खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकार
कुम्भकार एतदवोच — ‘इम^१ नु त्व, सम्म घटिकार, धम्म सुणन्तो
अथ च पन अगारस्मा अनगारिय न पब्बजिस्ससी^३’ ति ?

‘ननु म, सम्म जोतिपाल, जानासि, अन्धे जिण्णे मातापितरो
पोसेमी’ ति ?

25 ‘तेन हि, सम्म घटिकार, अह अगारस्मा अनगारिय पब्ब-
जिस्सामी’ ति ।

R. 49

“अथ खो, आनन्द, घटिकारो च कुम्भकारो जोतिपालो च
माणवो येन कस्सपो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो तेनुपसङ्कमिसु,
उपसङ्कमित्वा कस्सप भगवन्त अरहन्त सम्मासम्बुद्ध अभिवादेत्वा

१ यावेतदोहि — सी०, स्या०, रो० । २ इद्ध — सी० । ३ पब्बजसी — स्या०, रो० ।

एकमन्त निसीदिसु। एकमन्त निसिन्नो खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो कस्सप भगवन्त अरहन्त सम्मासम्बुद्ध एतदवोच — ‘अय मे, भन्ते, जोतिपालो माणवो सहायो पियसहायो। इम भगवा पब्बाजेतू’ ति। अलत्थ खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके पब्बज्ज, अलत्थ उपसम्पद। 5

§ २ बाराणसियं भगवा कस्सपो

६ “अथ खो, आनन्द, कस्सपो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो अचिरूपसम्पन्ने^१ जोतिपाले माणवे^२ अड्डमासूपसम्पन्ने^३ वेगळिङ्गे यथाभिरन्त विहरित्वा येन बाराणसी तेन चारिक पक्कामि। अनुपुब्बेन चारिक चरमानो येन बाराणसी तदवसरि। तत्र सुद, आनन्द, कस्सपो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो बाराणसिय विहरति 10
इसिपतने मिगदाये। अस्सोसि खो, आनन्द, किकी^४ कासिराजा — ‘कस्सपो किर भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो बाराणसि^५ अनुप्पत्तो बाराणसिय विहरति इसिपतने मिगदाये’ ति। अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा भद्र यान अभिरुहित्वा^५ भद्रेहि भद्रेहि यानेहि बाराणसिया निय्यासि महच्चा 15
राजानुभावेन कस्सप भगवन्त अरहन्त सम्मासम्बुद्ध दस्सनाय। यावतिका यानस्स भूमि यानेन गत्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको व येन कस्सपो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा कस्सप भगवन्त अरहन्त सम्मासम्बुद्ध अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्न खो, आनन्द, किकि कासिराजान कस्सपो 20
भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहसेसि। अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा कस्सपेन भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहसितो कस्सप भगवन्त अरहन्त सम्मासम्बुद्धं एतदवोच — ‘अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा स्वातनाय भत्त सद्धि 25
भिक्षुसङ्घेना’ ति। अधिवासेसि खो, आनन्द, कस्सपो भगवा अरह

B 240

25

R 50

१-१ अचिरूपसम्पन्नो जोतिपालो माणवो-सी०। २ अड्डमासूपसम्पन्ने-रो०, अड्डमासूपसम्पन्ने-स्या०, अड्डमासूपसम्पन्नो-सी०। ३ किकि-स्या०। ४ बाराणसिय-सी०। ५ अभिरुहित्वा-स्या०, रो०।

सम्मासम्बुद्धो तुण्हीभावेन । अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा कस्सपस्स भगवतो सम्मासम्बुद्धस्स अधिवासन विदित्वा उट्ठायासना कस्सप भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा तस्सा रत्तिया
 5 अच्चयेन सके निवेसने पणीत खादनीय भोजनीय पटियादापेत्वा^१ पण्डुपुटकस्स^२ सालिनो विगतकालक अनेकसूप अनेकब्यञ्जन, कस्स-पस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स काल आरोचापेसि — ‘कालो, भन्ते, निद्रित भत्त’ ति ।

७ “अथ खो, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो
 10 पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन किकिस्स कासिरञ्जो निवेसन तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि सद्धि भिक्खुसङ्घेन । अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा बुद्धप्पमुख भिक्खुसङ्घं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्प-
 B 241 वारेसि । अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा कस्सप भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं भुत्तावि ओनीतपत्तपाणि अञ्जतर नीच आसन गहेत्वा
 15 एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो, आनन्द, किकी कासिराजा कस्सप भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच — ‘अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा बाराणसिय वस्सावास, एवरूप सङ्घस्स उपट्ठान भविस्सती’ ति ।

20 ‘अल, महाराज । अधिवुत्थो^३ मे वस्सावासो’ ति । दुतिय पि खो, आनन्द पे० तर्तिय पि खो, आनन्द, कासिराजा कस्सप भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच — ‘अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा बाराणसिय वस्सावास, एवरूप सङ्घस्स उपट्ठान भविस्सती’ ति ।

‘अल, महाराज । अधिवुत्थो मे वस्सावासो’ ति ।

25 “अथ खो, आनन्द, किकिस्स कासिरञ्जो ‘न मे कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अधिवासेति’ बाराणसिय वस्सावास’ ति
 R 51 अहुदेव अञ्जथत्त, अहु दोमनस्स । अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा

१ पटियादेत्वा — सी० । २ पण्डुमुटिकस्स — सी०, रो०, पण्डुमुटिकस्स — स्या० ।
 ३ अधिवुद्धो — स्या० । ४ अधिवासेसि — स्या० ।

कस्सप भगवन्त अरहन्त सम्मासम्बुद्ध एतदवोच — ‘अत्थि नु खो, भन्ते’, अञ्जो कोचि मया उपट्ठाकतरो’ ति ?

§ ३ घटिकारस्स कुम्भकारस्स गुणा

८ ‘अत्थि, महाराज, वेगळिङ्ग नाम गामनिगमो । तत्थ घटिकारो नाम कुम्भकारो, सो मे उपट्ठाको अग्गुपट्ठाको । तुय्ह खो पन, महाराज, न मे कस्सपो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो अधिवासेति 5 बाराणसिय वस्सावास ति अत्थेव अञ्जथत्त, अत्थि दोमनस्स । तयिद घटिकारस्स^१ कुम्भकारस्स^२ नत्थि च न च भविस्सति । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो बुद्ध सरण गतो, धम्म सरण गतो, सङ्घ सरण गतो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो पाणाति-पाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामेसुमिच्छाचारा 10 पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो, सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो दुक्खे निक्कङ्खो, दुक्खसमुदये निक्कङ्खो, दुक्ख- 15 निरोधे निक्कङ्खो, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय निक्कङ्खो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो एकभत्तिको ब्रह्मचारी सीलवा कल्याणधम्मो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो निक्खित्त-मणिसुवण्णो अपेतजातरूपरजतो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो न मुसलेन^३ न सहत्था पठवि खणति^४ । य होति कूलपलुगग वा 20 मूसिकुक्कुरो^५ वा त काजेन^६ आहरित्वा भाजन करित्वा एवमाह — एत्थ यो इच्छति तण्डुलपटिभस्तानि^७ वा मुग्गपटिभस्तानि वा कळायपटिभस्तानि वा निक्खिपित्वा य इच्छति हरतू ति । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो अन्धे जिण्णे मातापितरो पोसेति । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो पञ्चन्न ओरम्भागिनियान सयोजनान 25

B 242

R 52

१ ते भन्ते—सी०, रो० । २-२ घटिकारे कुम्भकारे—सी०, स्या०, रो० ।

३ पन्नमुसलो—म०, सी० । ४ खनति—स्या०, रो० । ५ यो होति मूसिकुक्कुरो—सी०, मूसिकुक्कुरो—स्या०, रो० । ६ कामेन—सी०, रो० । ७ ०पतिभस्तानि—स्या०, ०पभिवत्तानि—सी०, रो० ।

परिक्खया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका ।

९ 'एकमिदाह, महाराज, समय वेगळिङ्गे नाम गामनिगमे विहरामि । अथ ख्वाह, महाराज, पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्त-
5 चीवरमादाय येन घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो एतदवोच —
हन्द, को नु खो अय भगवो^१ गतो ति ?

निक्खन्तो खो ते, भन्ते, उपट्ठाको अन्तोकुम्भिया^२ ओदन गहेत्वा परियोगा सूप गहेत्वा परिभुञ्जा ति ।

10 'अथ ख्वाह, महाराज, कुम्भिया ओदन गहेत्वा परियोगा सूप गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्ठायासना पक्कमि^३ । अथ खो, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो येन मातापितरो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा मातापितरो एतदवोच — को कुम्भिया ओदन गहेत्वा परियोगा सूप गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्ठायासना पक्कन्तो ति ?

15 कस्सपो, तात, भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो कुम्भिया ओदन गहेत्वा परियोगा सूप गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्ठायासना पक्कन्तो ति ।

'अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स एतदहोसि —
लाभा वत मे, सुलद्ध वत मे, यस्स मे कस्सपो भगवा अरह सम्मा-
सम्बुद्धो एव अभिविस्सत्थो ति । अथ खो, महाराज, घटिकार कुम्भकार
20 अङ्गुमास पीतिसुख न विजहति, सत्ताह मातापितून ।

१० 'एकमिदाह, महाराज, समय तत्थेव वेगळिङ्गे नाम गामनिगमे विहरामि । अथ ख्वाह, महाराज, पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो तेनुप-
सङ्कमि, उपसङ्कमित्वा घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो
25 एतदवोच — हन्द, को नु खो अय भगवो गतो ति ?

निक्खन्तो खो ते, भन्ते, उपट्ठाको अन्तो^४ कळोपिया कुम्मास गहेत्वा परियोगा सूप गहेत्वा परिभुञ्जा ति ।

१ भगवो — स्या० । २ अतोकुम्भिया — सी०, स्या०, रो० । ३ पक्कमि — स्या०, रो० । ४ अतो — सी०, स्या०, रो० ।

‘अथ ख्वाह, महाराज, कळोपिया कुम्मास गहेत्वा परियोगा
सूप गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्टायासना पक्कमि। अथ खो, महाराज,
घटिकारो कुम्भकारो येन मातापितरो तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा
मातापितरो एतदवोच - को कळोपिया कुम्मास गहेत्वा परियोगा
सूप गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्टायासना पक्कन्तो ति।

R 53

कस्सपो, तात, भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो कळोपिया
कुम्मास गहेत्वा परियोगा सूप गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्टायासना
पक्कन्तो ति।

‘अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स एतदहोसि -
लाभा वत मे, सुलद्ध वत मे, यस्स मे कस्सपो भगवा अरह सम्मा-
सम्बुद्धो एव अभिविस्सत्थो’ ति। अथ खो, महाराज, घटिकार कुम्भ-
कार अड्डमास पीतिसुख न विजहति^१, सत्ताह मातापितून^२।

११ ‘एकमिदाह, महाराज, समय तत्थेव वेगळिङ्गे नाम
गामनिगमे विहरामि। तेन खो पन समयेन कुटि^३ ओवस्सति।
अथ ख्वाह, महाराज, भिक्खू आमन्तेसि - गच्छथ, भिक्खवे, घटि-
कारस्स कुम्भकारस्स निवेसने तिण जानाथा ति। एव वुत्ते, महाराज,
ते भिक्खू म एतदवोचु - नत्थि खो, भन्ते, घटिकारस्स कुम्भकारस्स
निवेसने तिण, अत्थि च ख्वास्स आवेसने^४ तिणच्छदन^५ ति।

गच्छथ, भिक्खवे, घटिकारस्स कुम्भकारस्स आवेसन उत्तिण
करोथा ति।

‘अथ खो ते महाराज, भिक्खू घटिकारस्स कुम्भकारस्स
आवेसन उत्तिणमकसु। अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स
मातापितरो ते भिक्खू एतदवोचु - के आवेसन उत्तिण करोन्ती ति ?

भिक्खू, भगिनि, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
कुटि ओवस्सती ति।

हरथ, भन्ते, हरथ, भद्रमुखा ति।

‘अथ खो, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो येन मातापितरो

१ अभिविस्सट्ठो - स्या०। २ विजहि - सी०, स्या०, रो०। ३ मातापितुन्न - सी०,
रो०। ४ कुटी - रो०, गघकुटि - सी०। ५ आवेसन - सी०, स्या०, रो०। ६ नव
च्छदन - सी०।

तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा मातापितरो एतदवोच - के आवेसन उत्तिणमकसू ति ?

B 244

भिक्षू, तात, कस्सपस्स किर भगवतो अरहतो सम्मा-
सम्बुद्धस्स कुटि ओवस्सती ति ।

5

R 54

‘अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स एतदहोसि -
लाभा वत मे, सुलद्ध वत मे, यस्स मे कस्सपो भगवा अरह सम्मा-
सम्बुद्धो एव अभिविस्सत्थो ति । अथ खो, महाराज घटिकार कुम्भकार
अड्डमास पीतिसुख न विजहति, सत्ताह मातापितून । अथ खो,
महाराज, आवेसन सब्बन्त^१ तेमास आकासच्छदन अट्टासि, न
10 देवोतिवस्सि^२ । एवरूपो च, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो’ ति ।

‘लाभा, भन्ते, घटिकारस्स कुम्भकारस्स, सुलद्धा,^३ भन्ते,
घटिकारस्स कुम्भकारस्स यस्स भगवा एव अभिविस्सत्थो’ ति ।

१२ ‘अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा घटिकारस्स
कुम्भकारस्स पञ्चमत्तानि तण्डुलवाहसतानि पाहेसि पण्डुपुटकस्स
15 सालिनो तदुपिष च सूपेय्य । अथ खो ते, आनन्द, राजपुरिसा
घटिकार कुम्भकार उपसङ्कमित्वा एतदवोचु - ‘इमानि खो, भन्ते,
पञ्चमत्तानि तण्डुलवाहसतानि किकिना कासिराजेन पहितानि
पण्डुपुटकस्स सालिनो तदुपिष च सूपेय्य । तानि, भन्ते, पटिग्ग-
ण्हा^४’ ति ।

20

‘राजा खो बहुकिच्चो बहुकरणीयो । अल मे । रञ्जो व
होतू ति ।

‘सिया खो पन ते, आनन्द, एवमस्स - ‘अञ्जो नून तेन
समयेन जोतिपालो माणवो अहोसी’ ति । न खो पनेत, आनन्द, एव
दट्ठब्ब । अह तेन समयेन जोतिपालो माणवो अहोसि’ ति ।

25

१३ इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो
भासित अभिनन्दी ति ।

— ० —

१ सब्ब - सी०, स्या०, रो० । २ चातिवस्सि - सी०, स्या०, रो० । ३ सुलद्ध -
स्या०, सुलद्ध लाभा - रो०, सुलद्धलाभा - सी० । ४ पटिग्गणात् - स्या०, पतिगणात्
- सी०, रो० ।

३२. रट्टपालसुत्तं

§ १ रट्टपालपब्बज्जा

१ एव मे सुत । एक समय भगवा कुरूसु चारिक चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि येन थुल्लकोट्टिक^१ नाम कुरून निगमो तदवसरि । अस्सोसु खो थुल्लकोट्टिका ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो कुरूसु चारिक चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि थुल्लकोट्टिक अनुप्पत्तो । त खो पन भवन्त गोतम एव कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो — ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’ ति । सो इम लोक सदेवक समारक सब्रह्मक सस्समणब्राह्मणि पज सदेवमनुस्स सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेति । सो धम्म देसेति आदिकल्याण मज्जेकल्याण परियोसानकल्याण सात्थ सब्यञ्जन, केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेति । साधु खो पन तथारूपान अरहत दस्सन होती” ति । अथ खो थुल्लकोट्टिका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्त अभि- वादेत्वा एकमन्त निसीदिसु, अप्पेकच्चे भगवता सद्धि सम्मोदिसु, सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु, अप्पेकच्चे येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा एकमन्त निसीदिसु, अप्पेकच्चे भगवतो सन्तिके नामगोत्त सावेत्वा एकमन्त निसीदिसु, अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ने खो थुल्लकोट्टिके ब्राह्मणगहपतिके भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्ते- जेसि सम्पहसेसि ।

B 245

R 55

5

10

15

20

२ तेन खो पन समयेन रट्टपालो नाम कुलपुत्तो तस्मि येव थुल्लकोट्टिके अगगकुलस्स^२ पुत्तो तिस्स^३ परिसाय निसिन्नो होति ।

१ थुल्लकोट्टिक — सी०, स्या०, रो० । २ अगगकुलिकस्स — सी०, स्या०, रो० ।

३ तस्स — सी० ।

अथ खो रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स एतदहोसि – “यथा यथा स्वाह भगवता धम्म देसित आजानामि, नयिद सुकर अगार अज्झावसता एकन्तपरिपुण्ण एकन्तपरिसुद्ध सङ्खल्लिखित ब्रह्मचरिय चरितु । यन्नूनाह केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगा-
 5 रस्मा अनगारिय पब्बजेय्य” ति । अथ खो थुल्लकोट्टिका ब्राह्मण-
 गहपतिका भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्ते-
 जिता सम्पहसिता भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा
 उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कमिसु । अथ
 खो रट्ठपालो कुलपुत्तो अचिरपक्कन्तेसु थुल्लकोट्टिकेसु ब्राह्मण-
 10 गहपतिकेसु येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभि-
 वादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो रट्ठपालो कुलपुत्तो
 भगवन्त एतदवोच – “यथा यथाह, भन्ते, भगवता धम्म देसित
 आजानामि, नयिद सुकर अगार अज्झावसता एकन्तपरिपुण्ण
 एकन्तपरिसुद्ध सङ्खल्लिखित ब्रह्मचरिय चरितु । इच्छामह, भन्ते,
 15 केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा
 अनगारिय पब्बजितु । लभेय्याह, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्ज,
 लभेय्य उपसम्पद । पब्बाजेतु म भगवा” ति ।

“अनुज्जातोसि पन त्व, रट्ठपाल, मातापितूहि अगारस्मा
 अनगारिय पब्बज्जाया” ति ?

20 “न खोह, भन्ते, अनुज्जातो मातापितूहि अगारस्मा अन-
 गारिय पब्बज्जाया” ति ।

“न खो, रट्ठपाल, तथागता अननुज्जात मातापितूहि पुत्त^१
 पब्बाजेन्ती” ति ।

“स्वाह, भन्ते, तथा करिस्सामि यथा म मातापितरो अनु-
 25 जानिस्सन्ति अगारस्मा अनगारिय पब्बज्जाया” ति ।

३ अथ खो रट्ठपालो कुलपुत्तो उट्ठायासना भगवन्त अभि-
 वादेत्वा पदक्खिण कत्वा येन मातापितरो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
 मातापितरो एतदवोच – “अम्मताता^२, यथा यथाह भगवता धम्म
 देसित आजानामि, नयिद सुकर अगार अज्झावसता एकन्तपरिपुण्ण

१ सी०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । २ अम्मतात – सी०, स्या० ।

एकन्तपरिसुद्ध सङ्खल्लिखित ब्रह्मचरिय चरितु। इच्छामह केसमस्सु
ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय
पब्बजितु। अनुजानाथ म अगारस्मा अनगारिय पब्बज्जाया” ति।
एव वुत्ते, रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो रट्टपाल कुलपुत्त
एतदवोचु – “त्व खोसि, तात रट्टपाल, अम्हाक एकपुत्तको पियो 5
मनापो सुखेधितो^१ सुखपरिभतो^२। न त्व, तात रट्टपाल, कस्सचि^३
दुक्खस्स जानासि। एहि^४ त्व, तात रट्टपाल, भुञ्ज च पिव च परि-
चारेहि च, भुञ्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुञ्जन्तो पुञ्जानि
करोन्तो अभिरमस्सु। न त मय अनुजानाम अगारस्मा अनगारिय
पब्बज्जाय^५। मरणेन पि ते मय अकामका विना भविस्साम। कि पन 10
मय त जीवन्त अनुजानिस्साम अगारस्मा अनगारिय पब्बज्जाया”
ति ? दुतिय पि खो रट्टपालो कुलपुत्तो पे० ततिय पि खो रट्टपालो
कुलपुत्तो मातापितरो एतदवोच – “अम्मताता, यथा यथाह भगवता
धम्म देसित आजानामि, नयिद सुकर अगार अज्झावसता एकन्त-
परिपुण्ण एकन्तपरिसुद्ध सङ्खल्लिखित ब्रह्मचरिय चरितु। इच्छामह 15
केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा
अनगारिय पब्बजितु। अनुजानाथ म अगारस्मा अनगारिय
पब्बज्जाया” ति। ततिय पि खो रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो
रट्टपाल कुलपुत्त एतदवोचु – “त्व खोसि, तात रट्टपाल, अम्हाक
एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो। न त्व, तात रट्टपाल, 20
कस्सचि दुक्खस्स जानासि। मरणेन पि ते मय अकामका विना
भविस्साम। कि पन मय त जीवन्त अनुजानिस्साम अगारस्मा
अनगारिय पब्बज्जाया” ति ?

R 57

B 247

15

20

25

४ अथ खो रट्टपालो कुलपुत्तो – “न म मातापितरो
अनुजानन्ति अगारस्मा अनगारिय पब्बज्जाया” ति^६ तत्थेव अनन्तर-
हिताय भूमिया निपज्जि – “इधेव मे मरण भविस्सति पब्बज्जा
वा” ति। अथ* खो रट्टपालो कुलपुत्तो एक पि भत्त न भुञ्जि, द्वे पि
भत्तानि न भुञ्जि, तीणि पि भत्तानि न भुञ्जि, चत्तारि पि
भत्तानि न भुञ्जि, पञ्च पि भत्तानि न भुञ्जि, छ पि भत्तानि न

१ सुखे ठितो – रो०। २ सुखपरिहृतो – स्या०। ३ किञ्चि – स्या०। ४-४ म०
पोत्थके नत्थि। ५-५ मातापितृसु पब्बज्ज अलभमानो – सी०, रो०।

R. 58

भुञ्जि, सत्त पि भत्तानि न भुञ्जि*। अथ खो रट्ठपालस्स कुल-
पुत्तस्स मातापितरो रट्ठपाल कुलपुत्त एतदवोचु – “त्व खोसि, तात
रट्ठपाल, अम्हाक एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो।
न त्व, तात रट्ठपाल, कस्सचि, दुक्खस्स जानासि। उट्ठेहि, तात रट्ठपाल,
5 भुञ्ज च पिव च परिचारेहि च, भुञ्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो
कामे परिभुञ्जन्तो पुञ्जानि करोन्तो अभिरमस्सु। न त मय अनु-
जानाम अगारस्मा अनगारिय पब्बज्जाय। मरणेन पि ते मय
अकामका विना भविस्साम। कि पन मय ते जीवन्त अनुजानिस्साम
अगारस्मा अनगारिय पब्बज्जाया” ति ? एव वुत्ते, रट्ठपालो कुलपुत्तो

B. 248

10

तुण्ही अहोसि। दुतिय पि खो रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो
रट्ठपाल कुलपुत्त एतदवोचु पे० दुतिय पि खो रट्ठपालो कुलपुत्तो
तुण्ही अहोसि। ततिय पि खो रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो
रट्ठपाल कुलपुत्त एतदवोचु – “त्व खोसि, तात रट्ठपाल, अम्हाक
एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो। न त्व, तात रट्ठपाल,
15 कस्सचि दुक्खस्स जानासि। उट्ठेहि, तात रट्ठपाल, भुञ्ज च पिव च
परिचारेहि च, भुञ्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुञ्जन्तो
पुञ्जानि करोन्तो अभिरमस्सु। न त मय अनुजानाम अगारस्मा
अनगारिय पब्बज्जाय। मरणेन पि ते मय अकामका विना भविस्साम।
कि पन मय त जीवन्त अनुजानिस्साम अगारस्मा अनगारिय पब्ब-
20 ज्जाया” ति ? ततिय पि खो रट्ठपालो कुलपुत्तो तुण्ही अहोसि।

R. 59

25

५ अथ खो रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स सहायका येन रट्ठपालो
कुलपुत्तो तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा रट्ठपाल कुलपुत्त एतदवोचु –
“त्व खोसि, सम्म रट्ठपाल, मातापितून एकपुत्तको पियो मनापो
सुखेधितो सुखपरिभतो। न त्व, सम्म रट्ठपाल, कस्सचि दुक्खस्स
जानासि। उट्ठेहि, सम्म रट्ठपाल, भुञ्ज च पिव च परिचारेहि च,
भुञ्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुञ्जन्तो पुञ्जानि करोन्तो
अभिरमस्सु। न त मातापितरो अनुजानिस्सन्ति^१ अगारस्मा अन-
गारिय पब्बज्जाय। मरणेन पि ते मातापितरो अकामका विना
भविस्सन्ति। कि पन ते त जीवन्त अनुजानिस्सन्ति अगारस्मा

- सी०, रो० पोत्यकेसु जत्थि। १ अनुजानन्ति – सी०, स्या०, रो०।

अनगारियं पब्बज्जाया” ति ? एवं वुत्ते, रट्टपालो कुलपुत्तो तुण्ही अहोसि । दुतियं पि खो ...पे०... ततियं पि ...पे०... ततियं पि खो रट्टपालो कुलपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

B. 249

६. अथ खो रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स सहायका येन रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा रट्टपालस्स 5 कुलपुत्तस्स मातापितरो एतदवोचुं — “अम्मताता, एसो रट्टपालो कुलपुत्तो तत्थेव अनन्तरहिताय भूमिया निपन्नो — ‘इधेव मे मरणं भविस्सति पब्बज्जा वा’ ति । सचे तुम्हे रट्टपालं कुलपुत्तं नानुजानिस्सथ अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय, तत्थेव^१ मरणं आगमिस्सति^२ । सचे पन तुम्हे रट्टपालं कुलपुत्तं अनुजानिस्सथ अगारस्मा अनगारियं 10 पब्बज्जाय, पब्बजितं पि नं दक्खिस्सथ । सचे रट्टपालो कुलपुत्तो नाभिरमिस्सति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय, का तस्स^३ अञ्जा गति भविस्सति ? इधेव पच्चागमिस्सति । अनुजानाथ रट्टपालं कुलपुत्तं अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति ।

R. 60

“अनुजानाम, ताता, रट्टपालं कुलपुत्तं अगारस्मा अनगारियं 15 पब्बज्जाय । पब्बजितेन च पन मातापितरो उद्दस्सेतब्बा” ति ।

अथ खो रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स सहायका येन रट्टपालो कुलपुत्तो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा रट्टपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं — “उट्ठेहि, सम्म रट्टपाल, अनुञ्जातोसि मातापितूहि अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । पब्बजितेन च पन ते मातापितरो उद्दस्से- 20 तब्बा” ति ।

७. अथ खो रट्टपालो कुलपुत्तो उट्ठित्वा बलं गाहेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो रट्टपालो कुलपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “अनुञ्जातो अहं, भन्ते, मातापितूहि अगारस्मा अन- 25 गारियं पब्बज्जाय । पब्बाजेतु मं भगवा” ति । अलत्थ खो रट्टपालो कुलपुत्तो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं । अथ खो भगवा अचिरूपसम्पन्ने आयस्मन्ते रट्टपाले अड्डमासूपसम्पन्ने थुल्ल- कोट्टिके यथाभिरन्तं विहरित्वा येन सावत्थि^४ तेन चारिकं पक्कामि ।

B. 250

१. तत्थेवस्स — सी० । २. भविस्सति — स्या० । ३. चस्स — सी० । ४. सावत्थी — स्या० ।

B 61

अनुपुब्बेन चारिक चरमानो येन सावत्थि तदवसरि। तत्र सुद भगवा
सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे। अथ खो
आयस्मा रट्टपालो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो
नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय
6 पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि। 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय,
कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति अब्भञ्जासि। अञ्जतरो खो
पनायस्मा रट्टपालो अरहत अहोसि।

§ २ रट्टपालेन मातापितुन्न उद्दस्सन

८ अथ खो आयस्मा रट्टपालो येन भगवा तेनुपसङ्गमि,
10 उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त
निसिन्नो खो आयस्मा रट्टपालो भगवन्त एतदवोच — “इच्छामह,
भन्ते, मातापितरो उद्दस्सेतु, सचे म भगवा अनुजानाती” ति। अथ
खो भगवा आयस्मतो रट्टपालस्स चेतसा चेतो^१ परिच्च^२ मनसाकासि।
यथा^३ भगवा अञ्जासि — “अभब्बो खो रट्टपालो कुलपुत्तो सिक्ख
15 पच्चक्खाय हीनायावत्तितु” ति, अथ खो भगवा आयस्मन्त रट्टपाल
एतदवोच — “यस्सदानि त्व, रट्टपाल, काल मञ्जसी” ति। अथ खो
आयस्मा रट्टपालो उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण
क्त्वा सेनासन ससामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन थुल्लकोट्टिक तेन
चारिक पक्कामि। अनुपुब्बेन चारिक चरमानो येन थुल्लकोट्टिको
20 तदवसरि। तत्र सुद आयस्मा रट्टपालो थुल्लकोट्टिके विहरति रञ्जो
कोरव्यस्स^४ मिगचीरे^५। अथ खो आयस्मा रट्टपालो पुब्बण्हसमय
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय थुल्लकोट्टिक पिण्डाय पाविसि। थुल्ल-
कोट्टिके सपदान पिण्डाय चरमानो येन सकपितु निवेसन तेनुप-
सङ्गमि। तेन खो पन समयेन आयस्मतो रट्टपालस्स पिता मज्झिमाय
25 द्वारसालाय उल्लिखापेति। अद्दसा खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता
आयस्मन्त रट्टपाल दूरतो व आगच्छन्त। दिस्वान एतदवोच —
“इमेहि मुण्डकेहि समणकेहि अम्हाक एकपुत्तको पियो मनापो

१-१ चेतोपरिवितक्क-सी०, रो०। २ यदा-सी०, रो०। ३ कोरव्यस्स-
सी०, रो०। ४ मिगचीरे-सी०, स्या०, रो०।

पब्बाजितो” ति । अथ खो आयस्मा रट्टपालो सकपितु निवेसने नेव दान अलत्थ न पच्चक्खान, अञ्जदत्थु अक्कोसमेव अलत्थ । तेन खो पन समयेन आयस्मतो रट्टपालस्स जातिदासी आभिदोसिक कुम्मास छड्ढेतुकामा होति । अथ खो आयस्मा रट्टपालो त जातिदासि एतदवोच — “सचेत^१, भगिनि^२, छड्ढनीयधम्म^३, इध मे पत्ते आकिरा” ति । 5
अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स जातिदासी त आभिदोसिक कुम्मास आयस्मतो रट्टपालस्स पत्ते आकिरन्ती हत्थान च पादान च सरस्स च निमित्त अग्गहेसि ?

९ अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स जातिदासी येनायस्मतो रट्टपालस्स माता तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मतो रट्टपालस्स 10
मातर एतदवोच — “यग्घेय्ये^४, जोनेय्यासि — ‘अय्यपुत्तो रट्टपालो अनुप्पत्तो’ ” ति ।

“सचे, जे, सच्च भणसि^५, अदासि^५ त करोमी” ति ।

अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स माता येनायस्मतो रट्टपालस्स पिता तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मतो रट्टपालस्स 15
पितर एतदवोच — “यग्घे, गहपति, जानेय्यासि — ‘रट्टपालो किर कुलपुत्तो अनुप्पत्तो’ ” ति ? तेन खो पन समयेन आयस्मा रट्टपालो त आभिदोसिक कुम्मास अञ्जतर कुड्डमूल निस्साय परिभुञ्जति । अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता येनायस्मा रट्टपालो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त रट्टपाल एतदवोच — “अत्थि नाम, तात 20
रट्टपाल, आभिदोसिक कुम्मास परिभुञ्जिस्ससि ? ननु, तात रट्टपाल, सक गेह गन्तब्ब” ति ?

“कुतो नो, गहपति, अम्हाक गेह अगारस्मा अनगारिय पब्बजितान ? अनगारा मय, गहपति । अगमम्ह खो ते, गहपति, 25
गेह, तत्थ नेव दान अलत्थम्ह न पच्चक्खान, अञ्जदत्थु अक्कोसमेव अलत्थम्हा” ति ।

“एहि, तात रट्टपाल, घर गमिस्सामा” ति ।

“अल, गहपति, कत मे अज्ज भत्तकिच्च” ।

१ सचे त — सी०, स्या०, रो० । २-२ भगिनि आभिदोसिक कुम्मास छड्ढेतुकामासि — सी० । ३ यग्घेय्ये — स्या० । ४ वदसि — सी०, रो० । ५ अदासी — सी०, रो० ।

“तेन हि, तात रट्टपाल, अधिवासेहि स्वातनाय भत्त” ति ।
 अधिवासेसि खो आयस्मा रट्टपालो तुण्हीभावेन । अथ खो आयस्मतो
 रट्टपालस्स पिता आयस्मतो रट्टपालस्स अधिवासन विदित्वा येन
 सक निवेसन तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा^१ महन्त हिरञ्जसुवण्णस्स
 पुञ्ज कारापेत्वा किलञ्जेहि पटिच्छादेत्वा आयस्मतो रट्टपालस्स
 पुराणदुतियिका आमन्तेसि – “एथ तुम्हे, वधुयो, येन अलङ्कारेन
 अलङ्कता पुब्बे रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स पिया होथ मनापा तेन
 अलङ्कारेन अलङ्करोथा” ति ।

B 252

5

१० अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता तस्सा रत्तिया
 10 अच्चयेन सके निवेसने पणीत खादनीय भोजनीय पाटयादापेत्वा
 आयस्मतो रट्टपालस्स काल आरोचेसि – “कालो, तात रट्टपाल,
 निट्ठित भत्त” ति । अथ खो आयस्मा रट्टपालो पुब्बण्हसमय निवासेत्वा
 पत्तचीवरमादाय येन सकपितु निवेसन तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
 पञ्चत्ते आसने निसीदि । अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता त
 15 हिरञ्जसुवण्णस्स पुञ्ज विवरापेत्वा आयस्मन्त रट्टपाल एतदवोच –
 “इद ते, तात रट्टपाल, मत्तिक धन, अञ्ज पेत्तिक, अञ्ज पेतामह^२ ।
 सक्का, तात रट्टपाल, भोगे च भुञ्जितु पुञ्जानि च कातु । एहि त्व,
 तात रट्टपाल, सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तित्वा भोगे च भुञ्जस्सु
 पुञ्जानि च करोही” ति ।

R 64

20

“सचे मे त्व, गहपति, वचन करेय्यासि, इम हिरञ्जसुवण्णस्स
 पुञ्ज सकटेसु आरोपेत्वा निब्बाहापेत्वा मज्झेगङ्गाय^३ नदिया सोते
 ओपिलापेय्यासि^४ । त किस्स हेतु^५ उप्पज्जिस्सन्ति हि ते, गहपति,
 ततोनिदान सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ।

अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पुराणदुतियिका पच्चेक
 25 पादेसु गहेत्वा आयस्मन्त रट्टपाल एतदवोचु – “कीदिसा नाम ता^६,
 अय्यपुत्त^६, अच्छरायो यास त्व हेतु ब्रह्मचरिय चरसी” ति ?

“न खो मय, भगिनी अच्छरान हेतु ब्रह्मचरिय चरामा” ति ।

१ उपसङ्कमित्वा हरितेन गोमयेन पठविया उपलिम्पेत्वा – स्या० । २ पितामह –
 सी०, म०, रो० । ३ मज्झे गङ्गाय – स्या०, रो० । ४ ओसीदापेय्यासि – स्या० । ५ तात
 – स्या० । ६ अय्यपुत्तक – सी०, रा० ।

“भगिनिवादेन नो अय्यपुत्तो रट्टपालो समुदाचरती” ति ता तत्थेव मुच्छिता पपत्तिसु। अथ खो आयस्मा रट्टपालो पितर एतद-
वोच — “सचे, गहपति, भोजन दातब्ब, देथ, मा नो विहेठेथा” ति।

“भुञ्ज, तात रट्टपाल, निट्ठित भत्त” ति।

अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता आयस्मन्त रट्टपाल 5
पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तपेप्पसि सम्पवारेसि। अथ
खो आयस्मा रट्टपालो भुत्तावी ओनीतपत्तपाणी ठितको व इमा गाथा
अभासि —

“पस्स चित्तकत बिम्ब, अरुकाय समुस्सित।

B 253

आतुर बहुसङ्कप्प, यस्स नत्थि धुव ठिति॥

10

“पस्स चित्तकत रूप, मणिना कुण्डलेन च।

अट्ठित्तचेन^१ ओनद्ध, सह वत्थेभि सोभति॥

“अलत्तककता पादा, मुख चुण्णकमक्खित।

अल बालस्स मोहाय, नो च पारगवेसिनो॥

“अट्टपादकता^२ केसा, नेत्ता अञ्जनमक्खिता।

15 R 65

अल बालस्स मोहाय, नो च पारगवेसिनो॥

“अञ्जनीवण्णवा^३ चित्ता^४, पूतिकायो अलङ्कृतो।

अल बालस्स मोहाय, नो च पारगवेसिनो॥

“ओदहि मिगवो पास, नासादा^५ वाकर मिगो।

भुत्वा निवाप गच्छामि^६, कन्दन्ते मिगबन्धके” ति॥

20

अथ खो आयस्मा रट्टपालो ठितको व इमा गाथा भासित्वा
येन रञ्जो कोरब्यस्स मिगचीर तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
अञ्जतरस्मि रुक्खमूले दिवाविहार निसीदि।

§ ३ चत्तारि पारिजुञ्जानि

११ अथ खो राजा कोरब्यो मिगव आमन्तेसि — “सोधेहि,
सम्म मिगव, मिगचीर उय्यानभूमि, गच्छाम सुभूमि दस्सनाया” ति। 25
“एव, देवा” ति खो मिगवो रञ्जो कोरब्यस्स पटिस्सुत्वा मिगचीर

१ अट्ठित्तच्चेन — रो०। २ अट्टपादकता — म०। ३-३ अञ्जनीवनवाचित्ता — सी०,
स्या०, रो०। ४ नासादा — म०। ५ गच्छाम — सी० रो०।

सोधेन्तो अद्दस आयस्मन्त रट्टपाल अञ्जतरस्मि रुक्खमूले दिवा-
विहार निसिन्न। दिस्वान येन राजा कोरब्बो तेनुपसङ्कमि, उप-
सङ्कमित्वा राजान कोरब्ब एतदवोच — “सुद्ध खो ते, देव, मिगचीर।
अत्थि चेत्थ रट्टपालो नाम कुलपुत्तो इमस्मि येव थुल्लकोट्टिके अग-
5 कुलस्स^१ पुत्तो अस्स त्व अभिण्ह कित्तयमानो अहोसि, सो अञ्ज-
तरस्मि रुक्खमूले दिवाविहार निसिन्नो” ति।

“तेन हि, सम्म मिगव, अल दानज्ज उय्यानभूमिया। तमेव
दानि मय भवन्त रट्टपाल पयिरुपासिस्सामा” ति।

अथ खो राजा कोरब्बो “य तत्थ खादनीय भोजनीय पटियत्त
10 त सब्ब विस्सज्जेथा” ति वत्वा भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा
भद्र यान अभिरुहित्वा^२ भद्रेहि भद्रेह यानेहि थुल्लकोट्टिकम्हा
B 254 निय्यासि महच्चा राजानुभावेन आयस्मन्त रट्टपाल दस्सनाय।
यावतिका यानस्स भूमि यानेन गत्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको
व उस्सटाय उस्सटाय परिसाय येनायस्मा रट्टपालो तेनुपसङ्कमि,
R 66 1. उपसङ्कमित्वा आयस्मता रट्टपालेन सद्धि सम्मोदि। सम्मोदनीय
कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त अट्ठासि। एकमन्त ठितो खो
राजा कोरब्बो आयस्मन्त रट्टपाल एतदवोच — “इध भव रट्टपालो
हत्थत्थरे^३ निसीदत्तू” ति।

“अल, महाराज, निसीद त्व, निसिन्नो अह सके आसने” ति।
20 निसीदि राजा कोरब्बो पञ्जत्ते आसने। निसज्ज खो राजा कोरब्बो
आयस्मन्त रट्टपाल एतदवोच —

१२ “चत्तारिमानि, भो रट्टपाल, पारिजुञ्जानि येहि
पारिजुञ्जेहि समन्नागता इधेकच्चे केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि
वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति। कतमानि
25 चत्तारि? जरापारिजुञ्ज, ब्याधिपारिजुञ्ज, भोगपारिजुञ्ज, जाति-
पारिजुञ्ज। कतम च, भो रट्टपाल, जरापारिजुञ्ज? इध, भो
रट्टपाल, एकच्चो जिण्णो होति बुद्धो^४ महल्लको अद्दगतो वयो-
अनुष्पत्तो। सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अह खोम्हि एतरहि जिण्णो

१ अगगकुलिकस्स — सी०, स्या०, रो०। २ अभिरुहित्वा — स्या०, रो०। ३ कट्ठत्थरे —
स्या०। ४ बुद्धो — सी०, रो०।

वुड्ढो महल्लको अद्धगतो वयोअनुप्पत्तो । न खो पन मया सुकर
 अनधिगत वा भोग^१ अधिगन्तु अधिगत^२ वा भोग^३ फाति कातु ।
 यन्नूनाह केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा
 अगारस्मा अनगारिय पब्बजेय्य^४ ति । सो तेन जरापारिजुञ्जेन
 समन्नागतो केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा 5
 अगारस्मा अनगारिय पब्बजति । इद वुच्चति, भो रट्टपाल, जरा-
 पारिजुञ्ज । भव खो पन रट्टपालो एतरहि दहरो युवा सुसुकाळकेसो^१
 भद्रेन योब्बनेन समन्नागतो पठमेन वयसा । त भोतो रट्टपालस्स
 जरापारिजुञ्ज नत्थि । कि भव रट्टपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा
 वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो ? 10

“कतम च, भो रट्टपाल, ब्याधिपारिजुञ्ज ? इध, भो
 रट्टपाल, एकच्चो आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो । सो
 इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अह खोम्हि एतरहि आबाधिको दुक्खितो
 बाळ्हगिलानो । न खो पन मया सुकर अनधिगत वा भोग अधि-
 गन्तु अधिगत वा भोग फाति कातु । यन्नूनाह केसमस्सु ओहारेत्वा 15
 कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजेय्य^४ ति ।
 सो तेन ब्याधिपारिजुञ्जेन समन्नागतो केसमस्सु ओहारेत्वा कासा-
 यानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजति । इद
 वुच्चति, भो रट्टपाल, ब्याधिपारिजुञ्ज । भव खो पन रट्टपालो
 एतरहि अप्पाबाधो अप्पातङ्को समवेपाकिनिया^४ गहणिया समन्नागतो 20
 नातिसीताय नाच्चुण्हाय । त भोतो रट्टपालस्स ब्याधिपारिजुञ्ज
 नत्थि । कि भव रट्टपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा
 अनगारिय पब्बजितो ?

“कतम च, भो रट्टपाल, भोगपारिजुञ्ज ? इध, भो रट्टपाल,
 एकच्चो अड्ढो होति महद्धनो महाभोगो । तस्स ते भोगा अनुपुब्बेन 25
 परिक्खय गच्छन्ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अह खो पुब्बे
 अड्ढो अहोसि महद्धनो महाभोगो । तस्स मे ते भोगा अनुपुब्बेन
 परिक्खय गता । न खो पन मया सुकर अनधिगत वा भोग अधि-

१ भोगा—सी०, रो० । २-२ अधिगता वा भोगा—सी०, रो० । ३ सुसुकाळकेसो
 —सी० । ४ समवेपाकिणिया—सी० ।

गन्तु अधिगत वा भोग फाति कातु । यन्नूनाह केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजेय्य' ति । सो तेन भोगपारिजुञ्जेन समन्नागतो केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजति । इद
 ५ वुच्चति, भो रट्टपाल, भोगपारिजुञ्ज । भव खो पन रट्टपालो इमस्मि येव थुल्लकोट्टिके अग्गकुलस्स पुत्तो । त भोतो रट्टपालस्स भोगपारिजुञ्ज नत्थि । कि भव रट्टपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो ?

“कतम च, भो रट्टपाल, जातिपारिजुञ्ज ? इध, भो
 १० रट्टपाल, एकच्चस्स बहू होन्ति मित्तामच्चा जातिसालोहिता । तस्स ते जातका अनुपुब्बेन परिक्खय गच्छन्ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘मम खो पुब्बे बहू अहेसु मित्तामच्चा जातिसालोहिता । तस्स मे ते’ अनुपुब्बेन परिक्खय गता । न खो पन मया सुकर अनविगत वा भोग अधिगन्तु अधिगत वा भोग फाति कातु । यन्नूनाह केस-
 १५ मस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजेय्य’ ति । सो तेन जातिपारिजुञ्जेन समन्नागतो केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजति । इद वुच्चति, भो रट्टपाल, जातिपारिजुञ्ज । भोतो खो पन रट्टपालस्स इमस्मि येव थुल्लकोट्टिके बहू मित्तामच्चा जाति-
 २० सालोहिता । त भोतो रट्टपालस्स जातिपारिजुञ्ज नत्थि । कि भव रट्टपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो ?

“इमानि खो, रट्टपाल, चत्तारि पारिजुञ्जानि, येहि पारि-
 जुञ्जेहि समन्नागता इधेक्कच्चे केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि
 अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति । तानि भोतो रट्ट-
 २५ पालस्स नत्थि । कि भव रट्टपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो” ति ?

§ ४ भगवता उद्दिट्ठा चत्तारो धम्मद्वेसा

१३ “अत्थि खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो धम्मद्वेसा उद्दिट्ठा, ये^१ अह^२ जत्वा

१ ते जातका — सी०, स्या०, जातका — रो० । २-२ यमह — स्या० ।

च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो । कतमे
 चत्तारो ? 'उपनिय्यति' लोको अद्भुवो' ति खो, महाराज, तेन
 भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन पठमो धम्मुद्देसो
 उद्दिष्टो, यमहं भत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारिय
 पब्बजितो । 'अत्ताणो' लोको अनभिस्सरो' ति खो, महाराज, तेन 5
 भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन दुतियो धम्मुद्देसो
 उद्दिष्टो, यमहं भत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारिय
 पब्बजितो । 'अस्सको लोको, सब्ब पहाय गमनीय' ति खो,
 महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन
 ततियो धम्मुद्देसो उद्दिष्टो, यमहं भत्वा च दिस्वा च सुत्वा च 10
 अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो । 'ऊनो लोको अत्तित्तो' तण्हादासो'
 ति खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मा-
 सम्बुद्धेन चतुत्थो धम्मुद्देसो उद्दिष्टो, यमहं भत्वा च दिस्वा च सुत्वा
 च अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो । इमे खो, महाराज, तेन भगवता
 जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो धम्मुद्देसा उद्दिष्टा, 15
 ये अहं भत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारिय पब्ब-
 जितो' ति ।

B 69

१४ " 'उपनिय्यति लोको अद्भुवो' ति — भव रट्ठपालो
 आह । इमस्स^१, भो रट्ठपाल, भासितस्स कथं अत्थो दट्ठब्बो' ति ?

B 257

"तं किं मञ्जसि, महाराज — अहोसि त्वं वीसतिवस्सु- 20
 देसिको पि पण्णवीसतिवस्सुद्देसिको^२ पि हत्थिस्मि पि कतावी
 अस्सस्मि पि कतावी रथस्मि पि कतावी धनुस्मि पि कतावी थरुस्मि पि
 कतावी ऊरुबली बाहुबली अलमत्तो सङ्गामावचरो" ति ?

"अहोसि अहं, भो रट्ठपाल, वीसतिवस्सुद्देसिको पि पण्णवीसति-
 वस्सुद्देसिको पि हत्थिस्मि पि कतावी अस्सस्मि पि कतावी रथस्मि 25
 पि कतावी धनुस्मि पि कतावी थरुस्मि पि कतावी ऊरुबली बाहुबली
 अलमत्तो सङ्गामावचरो । अप्पेकदाहं, भो रट्ठपाल, इद्धिमा^३ व^४
 मञ्जे न अत्तनो बलेन समसमं समनुपस्सामी" ति ।

१ उपनीयति — सी०, स्या०, रो० । २ अत्ताणो — सी०, रो० । ३ अत्तित्तो —
 स्या० । ४ इमस्स पन — स्या०, रो०, इध पन — सी० । ५ पण्णु० — रो०, पञ्च० —
 सी० । ६-६ इद्धिमा — स्या०, इद्धिमा च — सी० ।

“त कि मञ्जसि, महाराज, एवमेव त्व एतरहि ऊरुबली बाहुबली अलमत्तो सङ्गामावचरो” ति ?

“नो हिद, भो रट्टपाल। एतरहि जिण्णो वुड्ढो महल्लको अद्धगतो वयोअनुप्पत्तो आसीतिको^१ मे वयो वत्तति। अप्पेकदाह, भो रट्टपाल, ‘इध पाद करिस्सामी’ ति अञ्जेनेव पाद करोमी” ति।

“इद खो त, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासित – ‘उपनिग्यति लोको अद्धवो’ ति, यमह जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो” ति।

10 “अच्छरिय, भो रट्टपाल, अब्भुत, भो रट्टपाल। याव सुभासित चिद तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मा-सम्बुद्धेन – ‘उपनिग्यति लोको अद्धवो’ ति। उपनिग्यति हि, भो रट्टपाल, लोको अद्धवो।

15 B 70 “सविज्जन्ते खो, भो रट्टपाल, इमस्मि राजकुले हत्थिकाया पि अस्सकाया पि रथकाया पि पत्तिकाया पि, ये अम्हाक आपदासु परियोधाय^२ वत्तिस्सन्ति। ‘अताणो लोको अनभिस्सरो’ ति – भव रट्टपालो आह। इमस्स पन, भो रट्टपाल, भासितस्स कथ अत्थो दट्ठब्बो” ति ?

20 “त कि मञ्जसि, महाराज, अत्थि ते कोचि अनुसायिको^३ आबाधो” ति ?

“अत्थि मे, भो रट्टपाल, अनुसायिको आबाधो। अप्पेकदा म, भो रट्टपाल, मित्तामच्चा जातिसालोहिता परिवारेत्वा ठिता होन्ति – ‘इदानि राजा कोरब्बो काल करिस्सति, इदानि राजा कोरब्बो काल करिस्सती’” ति।

B 258 25 “त कि मञ्जसि, महाराज, लभसि त्व ते मित्तामच्चे जातिसालोहिते – ‘आयन्तु मे भोन्तो मित्तामच्चा जातिसालोहिता, सब्बेव सन्ता इम वेदन सविभजथ, यथाह लहुकतरिक वेदन वेदि-येय्य’ ति – उदाहु त्व येव त वेदन वेदियसी” ति ?

१ असीतिको – स्या०। २ परियोदाय – स्या०। ३ अनुसायिको – सी०। ४ वाता बाधो – रो०।

“नाह, भो रट्टपाल, लभामि ते मित्तामच्चे जाति-
सालोहिते — ‘आयन्तु’ मे भोन्तो मित्तामच्चा जातिसालोहिता’, सब्बेव
सन्ता इम वेदन सविभजथ, यथाह लहुकतरिक वेदन वेदियेय्य’ ति ।
अथ खो अहमेव त वेदन वेदियामी” ति ।

“इद खो त, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता 5
सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासित — ‘अताणो लोको अनभिस्सरो’ ति,
यमह जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारिय
पब्बजितो” ति ।

“अच्छरिष, भो रट्टपाल, अब्भुत, भो रट्टपाल । याव
सुभासित चिद तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन 10
— ‘अताणो लोको अनभिस्सरो’ ति । अताणो हि, भो रट्टपाल, लोको
अनभिस्सरो ।

“सविज्जति खो, भो रट्टपाल, इमस्मि राजकुले पहत
हिरञ्जसुवण्ण भूमिगत च^१ वेहासगत^२ च । ‘अस्सको लोको, सब्ब
पहाय गमनीय’ ति — भव रट्टपालो आह । इमस्स पन, भो रट्टपाल, 15
भासितस्स कथ अत्थो दट्ठब्बो” ति ?

‘त कि मञ्जसि, महाराज, यथा त्व एतरहि पञ्चहि
कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो^३ परिचारेसि, लच्छसि त्व परत्था
पि — ‘एवमेवाह इमेहेव पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो
परिचारेमी’ ति, उदाहु अञ्जे इम भाग पटिपज्जिस्सन्ति, त्व पन 20
यथाकम्म गमिस्ससी” ति ?

“यथाह, भो रट्टपाल, एतरहि पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो
समङ्गीभूतो परिचारेमि, नाह लच्छामि परत्था पि — ‘एवमेव’ इमेहेव
पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेमी’ ति । अथ
खो अञ्जे इम भोग पटिपज्जिस्सन्ति, अह पन यथाकम्म 25
गमिस्सामी” ति ।

“इद खो त, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता
अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासित — ‘अस्सको लोको, सब्ब

१-१ सी०, स्या०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । २ चेव-सी० । ३ वेहासट्ठ-सी०,
रो० । ४ समङ्गीभूतो-रो० । ५ एवमेवाह-सी०, स्या०, रो० ।

पहाय गमनीय' ति, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा
अनगारिय पब्बजितो" ति ।

B 259 5 "अच्छरिय, भो रट्ठपाल, अब्भुत, भो रट्ठपाल । याव
सुभासितं चिद तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मा-
सम्बुद्धेन — 'अस्सको लोको, सब्ब पहाय गमनीय' ति । अस्सको हि,
भो रट्ठपाल, लोको सब्ब पहाय गमनीय ।

"ऊनो लोको अतित्तो तण्हादासो" ति — भव रट्ठपालो आह ।
इमस्स, भो रट्ठपाल, भासितस्स कथं अत्थो दट्ठब्बो" ति ?

10 "तं किं मञ्जसि, महाराज, फीतं कुरु अज्झावससी" ति ?
"एव, भो रट्ठपाल, फीतं कुरु अज्झावसामी" ति ।

"तं किं मञ्जसि, महाराज, इध ते पुरिसो आगच्छेय्य
पुरत्थिमाय दिसाय सद्धायिको पच्चयिको । सो तं उपसङ्गमित्वा एव
वदेय्य — 'यग्घे महाराज, जानेय्यासि, अहं आगच्छामि पुरत्थिमाय
दिसाय ? तत्थद्दसं महन्तं जनपदं इद्धं चेव फीतं च बहुजनं आकिण्ण-
15 मनुस्स । बहू तत्थं हत्थिकाया अस्सकाया रथकाया पत्तिकाया,
बहु तत्थं धनधञ्ज', बहु तत्थं हिरञ्जसुवण्णं अकतं चेव कतं च,
बहु तत्थं इत्थिपरिग्गहो' । सक्का च तावतकेनेव बलमत्तेन' अभि-
विजिनितु । अभिविजिन, महाराजा' ति, किन्ति न करेय्यासी" ति ?

R 72 "तं पि मय, भो रट्ठपाल, अभिविजिय अज्झावसेय्यामा" ति ।

20 "तं किं मञ्जसि, महाराज, इध पुरिसो आगच्छेय्य पच्छि-
माय दिसाय उत्तराय दिसाय दक्खिणाय दिसाय परसमुद्गतो'
सद्धायिको पच्चयिको । सो तं उपसङ्गमित्वा एव वदेय्य — 'यग्घे,
महाराज, जानेय्यासि, अहं आगच्छामि परसमुद्गतो ? तत्थद्दसं
महन्तं जनपदं इद्धं चेव फीतं च बहुजनं आकिण्णमनुस्स । बहू तत्थं
25 हत्थिकाया अस्सकाया रथकाया पत्तिकाया, बहु तत्थं धनधञ्ज,
बहु तत्थं हिरञ्जसुवण्णं अकतं चेव कतं च, बहु तत्थं इत्थिपरि-
ग्गहो । सक्का च तावतकेनेव बलमत्तेन अभिविजिनितु । अभिविजिन,
महाराजा' ति, किन्ति न करेय्यासी" ति ?

१ दन्ताजिन — सी०, स्या०, रो० । २ इत्थिपरिग्गहो — स्या० । ३ बलत्थेन — सी०,
स्या०, रो० । ४ परसमुद्गतो — रो० ।

“त पि मय, भो रट्टपाल, अभिविजिय अज्झावसेय्यामा” ति ।

“इद खो त, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासित — ‘ऊनो लोको अतित्तो तण्हादासो’ ति, यमह जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो” ति ।

5

“अच्छरिय, भ। रट्टपाल, अब्भुत, भो रट्टपाल । याव सुभासित चिद तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मा-सम्बुद्धेन — ‘ऊनो लोको अतित्तो तण्हादासो’ ति । ऊनो हि, भो रट्टपाल, लोको अतित्तो तण्हादासो” ति ।

१५ इदमवोच आयस्मा रट्टपालो । इद वत्वा अथापर 10 B 260
एतदवोच —

“पस्सामि लोके सधने मनुस्से,
लद्धान वित्त न ददन्ति मोहा ।
लुद्धा धन सन्निचय करोन्ति,
भिय्यो व कामे अभिपत्थयन्ति ॥

15

“राजा पसय्हा^१ पठवि^२ विजित्वा^३,
ससागरन्त महिमावसन्तो^४ ।
ओर समुद्दस्स अतित्तरूपो,
पार समुद्दस्स पि पत्थयेथ ॥

“राजा च अज्जे च बहू मनुस्सा,
अतित्ततण्हा^५ मरण उपेन्ति ।
ऊना व हुत्वान^६ जहन्ति^७ देह,
कामेहि लोकम्हि न हत्थि तित्ति ॥

20 R 73

“कन्दन्ति न^८ वाती^९ पकिरिय^{१०} कैसे,
अहोवता नो^{११} अमरा ति चाहु ।

25

१ पसय्हा—स्या० । २ पठवि—म० । ३ जिजित्वा—सी० । ४ महिमा वसन्तो—सी० । ५ अवीततण्हा—सी०, स्या०, रो० । ६ हुत्वा—सी०, स्या० । ७ न जहन्ति—सी०, स्या० । ८ त—सी० । ९ वाति—सी०, स्या० । १० पकीरिय—स्या०, परिकिरिय—सी० । ११ ने—रो० ।

वत्थेन न पारुत नीहरित्वा,
 चित समादाय^१ ततो डहन्ति ॥
 “सो डहति सूलेहि तुज्जमानो,
 एकेन वत्थेन पहाय भोगे ।
 5 न मीयमानस्स भवन्ति ताणा,
 जातीध मित्ता अथ वा सहाया ॥
 “दायादका तस्स धन हरन्ति,
 सत्तो पन गच्छति येन कम्म ।
 न मीयमान धनमन्वेति किञ्चि^२,
 10 पुत्ता च दारा च धन च रट्ठ ॥
 “न दीघमायु लभते धनेन,
 न चापि वित्तेन जर विहन्ति ।
 अप्प हिद जीवितमाहु धीरा,
 असस्सत विप्परिणामधम्म ॥
 15 “अड्ढा दलिद्दा^३ च फुसन्ति फस्स^४,
 बालो च धीरो च तथेव फट्ठो ।
 बालो च^५ बाल्या वधितो व सेति,
 धीरो च न^६ वेधति^७ फस्सफट्ठो ॥
 “तस्मा हि पञ्चा व धनेन सेय्यो,
 20 याय वोसानमिधाधिगच्छति^८ ।
 अब्योसितत्ता^९ हि भवाभवेसु,
 पापानि कम्मानी करोन्ति मोहा ॥
 “उपेति गब्भ च पर च लोक,
 ससारमापज्ज परम्पराय ।
 25 तस्सप्पपञ्चो अभिसद्वहन्तो,
 उपेति गब्भ च पर च लोक ॥

१ समादाय—सी० २ कञ्चि—सी० । ३ दळिद्दा—सी०, रो० । ४ फस्सा—
 सी० । ५ हि—सी०, स्या०, रो० । ६-६ नावेधति—सी० । ७ वोसान इ-दाधिगच्छति
 -रो० । ८ असोसितत्ता—सी०, रो० ।

“चोरो यथा सन्धिमुखे गहीतो^१,
सकम्मुना^२ हञ्जति पापधम्मो ।
एव पजा पेच्च परम्हि लोके,
सकम्मुना हञ्जति पापधम्मो ॥

R 74

“कामा हि चित्रा मधुरा मनोरमा,
विरूपरूपेन मथेन्ति चित्त ।
आदीनव कामगुणेषु दिस्वा,
तस्मा अह पब्बजितोम्हि राज ॥

5

“दुमप्फलानेव^३ पतन्ति माणवा^४,
दहरा च बुद्धा^५ च सरीरभेदा ।
एत^६ पि^७ दिस्वा^८ पब्बजितोम्हि राज,
अपण्णक सामञ्जमेव सेय्यो^९” ति ॥

10

— ० —

१ गहीतो—स्य ०, म० । २ सकम्मुना—रो०, सी० । ३ दुम्मफलानीव—रो० ।
४ मानवा—सी०, रो० । ५ बुद्धा—सी०, रो० । ६ एव—सी० । ७-७ विदित्वा
—स्या० ।

३३. मखादेवसुत्तं

§ १ मिथिलाय राजा मखादेवो

१ एव मे सुत । एक समय भगवा मिथिलाय विहरति
मखादेवम्बवने । अथ खो भगवा अञ्जतरस्मि पदेसे सित पात्वा-
कासि^१ । अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि — “को नु खो
हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स पातुकम्माय ? न अकारणेन^२
५ तथागता सित पातुकरोन्ती” ति । अथ खो आयस्मा आनन्दो एकस
चीवर कत्वा येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा भगवन्त एतदवोच —
“को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स पातुकम्माय ?
न अकारणेन तथागता सित पातुकरोन्ती” ति ।

“भूतपुब्ब, आनन्द, इमिस्सा^३ येव मिथिलाय राजा अहोसि
१० मखादेवो नाम धम्मिको धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा, धम्म
चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु^४ चेव^५ जानपदेसु^६ च, उपोसथ च
उपवसति चातुद्दसि पञ्चदसि^७ अट्टमि च पक्खस्स । अथ खो,
आनन्द, राजा मखादेवो बहून^८ वस्सान बहून वस्ससतान बहून
वस्ससहस्सान अच्चयेन कप्पक आमन्तेसि — ‘यदा मे, सम्म कप्पक,
१५ पस्सेय्यासि सिरस्मि पलितानि^९ जातानि, अथ मे आरोचेय्यासी’ ति ।
‘एव, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको रञ्जो मखादेवस्स पच्चस्सोसि ।
अद्दसा खो, आनन्द, कप्पको बहून वस्सान बहून वस्ससतान बहून
वस्ससहस्सान अच्चयेन रञ्जो मखादेवस्स सिरस्मि पलितानि
जातानि । दिस्वान राजान मखादेव एतदवोच — ‘पातुभूता खो
२० देवस्स देवदूता, दिस्सन्ति सिरस्मि पलितानि जातानी’ ति ।

‘तेन हि, सम्म कप्पक, तानि पलितानि साधुक सण्डासेन
उद्धरित्वा मम^{१०} अञ्जलिस्मि पतिट्ठापेही’ ति ।

१ मखादेवसुत्त—स्वा०, म० । २ पत्वाकासि—रो० । ३ अकारणे—सी० ।
४ इमिस्स—सी० । ५ निगमेसु—सी० । ६—६ चे पि जनपदेसु—सी० । ७ पञ्चद्दसि
—रो० । ८ बहुन्न—सी०, रो० । ९ फलितानि—रो० । १० मम—रो० ।

“एव, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको रञ्जो मखादेवस्स पटिस्सुत्वा तानि पलितानि साधुक सण्डासेन उद्धरित्वा रञ्जो मखादेवस्स अञ्जलिस्मि पतिट्ठापेसि।

२ “अथ खो, आनन्द, राजा मखादेवो कप्पकस्स गामवर दत्वा जेट्ठपुत्त कुमार आमन्तापेत्वा एतदवोच — ‘पातुभूता खो मे, 5 तात कुमार, देवदूता, दिस्सन्ति सिरस्मि पलितानि जातानि, भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा, समयो दिब्बे कामे परियेसितु। एहि त्व, तात कुमार, इम रज्ज पटिपज्ज। अहं पन केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अञ्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजिस्सामि। तेन हि, तात कुमार, यदा त्व पि पस्सेय्यासि 10 सिरस्मि पलितानि जातानि, अथ कप्पकस्स गामवर दत्वा जेट्ठपुत्त कुमार साधुक रज्जे समनुसासित्वा केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अञ्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजेय्यासि। येन मे इद कल्याण वत्त’ निहित अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्व अन्तिम-पुरिसो अहोसि। यस्मि खो, तात कुमार, पुरिसयुगे वत्तमाने 15 एवरूपस्स कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेस अन्तिम-पुरिसो होति। त ताह, तात कुमार, एव वदामि — येन मे इद कल्याण वत्त ।नहित अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्व अन्तिमपुरिसो अहोसी’ ति।

B 263

R 76

“अथ खो, आनन्द, राजा मखादेवो कप्पकस्स गामवर दत्वा 20 जेट्ठपुत्त कुमार साधुक रज्जे समनुसासित्वा इमस्मि येव मखादेव-म्बवने केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अञ्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजि। सो मेत्तासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहासि, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ’, इति उद्धमधो 25 तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय’ सब्बावन्त लोक मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्जेन’ फरित्वा विहासि। करुणासहगतेन चेतसा मुदितासहगतेन चेतसा उपेक्खा-सहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहासि, तथा दुतिय, तथा

१ वट्ठ—सी०, रो०। २ चतुत्थि—सी०, रो०। ३ सब्बत्तताय—सी०, स्या०।

४ अब्यापज्जेन—सी०, रो०।

ततिय, तथा चतुत्थ, इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा विहासि।

“राजा खो पनानन्द, मखादेवो चतुरासीतिवस्ससहस्सानि
 ५ कुमारकीळित^१ कीळि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि ओपरज्ज कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि रज्ज कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि इमस्मि येव मखादेवम्बवने अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो ब्रह्मचरियमचरि। सो चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा पर मरणा ब्रह्मलोकूपगो अहोसि।

§ २ रज्जो मखादेवस्स पुत्तपुत्तका

१० ३ “अथ खो रज्जो, आनन्द, मखादेवस्स पुत्तो बहून वस्सान बहून वस्ससतान बहून वस्ससहस्सान अच्चयेन कप्पक आमन्तेसि — ‘यदा मे, सम्म कप्पक, पस्सेय्यासि सिरस्म पलितानि जातानि, अथ खो’ आरोचेय्यासी’ ति। ‘एव, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको रज्जो मखादेवस्स पुत्तस्स पच्चस्सोसि। अद्दसा खो, आनन्द,
 १५ कप्पको बहून वस्सान बहून वस्ससतान बहून वस्ससहस्सान अच्चयेन रज्जो मखादेवस्स पुत्तस्स सिरस्म पलितानि जातानि। दिस्वान रज्जो मखादेवस्स पुत्त एतदवोच — ‘पातुभूता खो देवस्स देवदूता, दिस्सन्ति सिरस्म पलितानि जातानी’ ति।

‘तेन हि, सम्म कप्पक, तानि पलितानि साधुक सण्डासेन
 २० उद्धरित्वा मम अञ्जलिस्म पतिट्ठापेही’ ति। ‘एव, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको रज्जो मखादेवस्स पुत्तस्स पटिस्सुत्वा^२ तानि पलितानि साधुक सण्डासेन उद्धरित्वा रज्जो मखादेवस्स पुत्तस्स अञ्जलिस्म पतिट्ठापेसि।

“अथ खो, आनन्द, रज्जो मखादेवस्स पुत्तो कप्पकस्स
 २५ गामवर दत्वा जेट्ठपुत्त कुमार आमन्तापेत्वा एतदवोच — ‘पातुभूता खो, मे, तात कुमार, देवदूता, दिस्सन्ति सिरस्म पलितानि जातानि, भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा, समयो दिब्बे कामे

१ ० कीळिक — सी०, स्या०, रो०। २ मे — सी०, स्या०, रो०। ३ पटिस्सुत्वा — रो०।

परियेसितु । एहि त्व, तात कुमार, इम रज्ज पटिपज्ज । अह पन
 केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा
 अनगारिय पब्बजिस्सामि । तेन हि, तात कुमार, यदा त्व पि
 पस्सेय्यासि सिरस्मि पलितानि जातानि, अथ कप्पकस्स गामवर
 दत्वा जेट्ठपुत्त कुमार साधुक रज्जे समनुसासित्वा केसमस्सु ओहारेत्वा ५
 कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजेय्यासि ।
 येन मे इद कल्याण वत्त निहित अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्व
 अन्तिमपुरिसो अहोसि । यस्मि खो, तात कुमार, पुरिसयुगे वत्तमाने
 एवरूपस्स कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेस अन्तिम-
 पुरिसो होति । त ताह, तात कुमार, एव वदामि — येन मे इद १०
 कल्याण वत्त निहित अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्व अन्तिमपुरिसो
 अहोसी' ति । अथ खो, आनन्द, रञ्जो मखादेवस्स पुत्तो कप्पकस्स
 गामवर दत्वा जेट्ठपुत्त कुमार साधुक रज्जे समनुसासित्वा इमस्मि
 येव मखादेवम्बवने केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छा-
 देत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजि । सो मेत्तासहगतेन चेतसा एक १५
 दिस फरित्वा विहासि, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ, इति
 उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक मेत्तासहगतेन
 चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्जेन फरित्वा
 विहासि । करुणासहगतेन चेतसा मुदितासहगतेन चेतसा उपेक्खा-
 सहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहासि, तथा दुतिय, तथा २०
 ततिय, तथा चतुत्थ, इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय
 सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्प-
 माणेन अवेरेन अब्याबज्जेन फरित्वा विहासि । रञ्जो खो पनानन्द,
 मखादेवस्स पुत्तो चतुरासीतिवस्ससहस्सानि कुमारकीळित कीळि,
 चतुरासीतिवस्ससहस्सानि ओपरज्ज' कारेसि, चतुरासीतिवस्स- २५
 सहस्सानि रज्ज कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि इमस्मि येव
 मखादेवम्बवने अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो ब्रह्मचरियमचरि ।
 सो चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा पर मरणा ब्रह्म-
 लोकूपगो अहोसि ।

B 265

B 78

४ “रञ्जो खो पनानन्द, मखादेवस्स पुत्तपुत्तका^१ तस्स परम्परा चतुरासीतिराजसहस्सानि इमस्मि येव मखादेवम्बवने केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजिसु। ते मेत्तासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा
 ५ विहरिसु, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ, इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्जेन फरित्वा विह-
 रिसु। करुणासहगतेन चेतसा मुदितासहगतेन चेतसा उपेक्खा-
 सहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहरिसु, तथा दुतिय, तथा ततिय,
 १० तथा चतुत्थ, इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्जेन फरित्वा विहरिसु। चतुरासीतिवस्ससहस्सानि^२ कुमार-
 कीळित कीळिसु, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि ओपरज्ज कारेसु, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि रज्ज कारेसु, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि
 १५ इमस्मि येव मखादेवम्बवने अगारस्मा अनगारिय पब्बजिता ब्रह्म-
 चरियमचरिसु। ते चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा पर मरणा ब्रह्मलोकूपगा अहेसु।

§ ३ निमि राजा तेस पच्छिमको

५ “निमि तेस राजा^३ पच्छिमको अहोसि धम्मिको धम्म-
 राजा धम्मे ठितो महाराजा, धम्म चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु
 २० चेव जानपदेसु च, उपोसथ च उपवसति चातुद्दसि पञ्चदसि अट्ठमि च पक्खस्स।

६ “भूतपुब्ब, आनन्द, देवान तावतिसान सुधम्माय सभाय सन्निसिन्नान सन्निपतितान अयमन्तराकथा उदपादि — ‘लाभा वत, भो, विदेहान, सुलद्ध वत, भो, विदेहान, येस निमि राजा धम्मिको
 २५ धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा, धम्म चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेग-
 मेसु चेव जानपदेसु च, उपोसथ च उपवसति चातुद्दसि पञ्चदसि अट्ठमि च पक्खस्सा’ ति। अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो देवे तावतिसे आमन्तेसि — ‘इच्छेय्याथ’ नो तुम्हे, मारिसा, निमि राजान दट्ठु’ ति ?

१ पुत्तप्पपुत्तिका—सी०। २ ते०—सी०, रो०। ३ राजान—सी०, रो०।
 ४ इच्छेय्यासि—सी०।

“इच्छाम^१ मय, मारिस, निमि राजान दट्ठु^२ ति^३। तेन खो पन, आनन्द, समयेन निमि राजा तदहुपोसथे पन्नरसे^४ सीसन्हातो^५ उपोसथिको उपरिपासादवरगतो निसिन्नो होति। अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो – सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जित^६ वा बाह पसारेय्य, पसारित वा बाह समिञ्जेय्य, एवमेव – देवेसु^७ तावतिसेसु अन्तरहितो निमिस्स रञ्जो पमुखे^८ पातुरहोसि। अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो निमि राजान एतदवोच – ‘लाभा ते, महाराज, सुलद्ध ते, महाराज। देवा, महाराज, तावतिसा सुधम्माय सभाय कित्तयमानरूपा सन्निसिन्ना – लाभा वत, भो, विदेहान, सुलद्ध वत, भो, विदेहान, येस निमि राजा धम्मिको धम्मराजा धम्मे^९ ठितो महाराजा, धम्म चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चैव जान-पदेसु च, उपोसथ च उपवसति चातुद्दसि पञ्चदसि अट्ठमि च पक्खस्सा ति। देवा ते, महाराज, तावतिसा दस्सनकामा। तस्स ते अह, महाराज, सहस्सयुत्त आजञ्जरथ पहिणिस्सामि, अभिरुहे-य्यासि^{१०}, महाराज, दिब्ब यान अविकम्पमानो’ ति? अधिवासेसि^{११} खो, आनन्द, निमि राजा तुण्हीभावेन।

७ “अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो निमिस्स रञ्जो अधिवासन विदित्वा – सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जित वा बाह पसारेय्य, पसारित वा बाह समिञ्जेय्य, एवमेव – निमिस्स रञ्जो पमुखे अन्तरहितो देवेसु तावतिसेसु पातुरहोसि। अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो मातलि सङ्गाहक आमन्तेसि – ‘एहि त्व, सम्म मातलि, सहस्सयुत्त आजञ्जरथ योजेत्वा निमि राजान उपसङ्कमित्वा एव वदेहि^{१२} – अय ते, महाराज, सहस्सयुत्तो आजञ्जरथो सक्केन देवानमिन्देन पेसितो, अभिरुहेय्यासि, महाराज, दिब्ब यान अविकम्पमानो’ ति। ‘एव, भदन्तवा^{१३}’ ति खो, आनन्द, मातलि सङ्गाहको सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा सहस्सयुत्त आजञ्जरथ योजेत्वा निमि राजान उपसङ्कमित्वा एतदवोच – ‘अय

१-१ सी० पोत्थके नत्थि। २ पण्णरसे-सी०, स्या०। ३ ससीसन्हातो-सी०, सीसन्हातो-रो०, सीसन्हातो-स्या०। ४ सम्मिञ्जित-सी०, स्या०। ५ मुखे-रो०, सम्मुखे-स्या०। ६ अभिरुहेय्यासि-स्या०, रो०। ७ वदेसि-सी०, रो०। ८ भदन्तवा-स्या०, होतु भदन्तवा-रो०।

ते, महाराज, सहस्सयुत्तो आजञ्जरथो सक्केन देवानमिन्देन पेसितो, अभिरुह, महाराज, दिब्ब यान अविकम्पमानो। अपि च, महाराज, कतमेन त नेमि, येन वा पापकम्मा पापकान कम्मान विपाक पटि-
सवेदेन्ति, येन वा कल्याणकम्मा कल्याणकम्मान विपाक पटिसवे-
5 देन्ती' ति ?

‘उभयेनेव म, मातलि, नेही’ ति।

“सम्पवेसेसि^१ खो, आनन्द, मातलि, सङ्गाहको निमि राजान सुधम्म^२ सभ^३। अद्दसा खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो निमि राजान दूरतो व आगच्छन्त। दिस्वान निमि राजान एतदवोच —
10 ‘एहि खो, महाराज। स्वागत^४, महाराज। देवा ते दस्सनकामा,^५ महाराज, तावतिसा सुधम्माय सभाय कित्तयमानरूपा सन्निसिन्ना — लाभा वत, भो, विदेहान, सुलद्ध वत, भो, विदेहान, येस निमि राजा धम्मिको धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा, धम्म चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चैव जानपदेसु च, उपोसथ च उपवसति
15 चातुद्दसि पञ्चदसि अट्टमि च पक्खस्सा ति। देवा ते, महाराज, तावतिसा दस्सनकामा। अभिरम, महाराज, देवेसु देवानुभावेना’ ति।

‘अल, मारिस, तत्थेव म मिथिल पटिनेतु। तथाह धम्म चरिस्सामि ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चैव जानपदेसु च, उपोसथ च उपवसिस्सामि चातुद्दसि पञ्चदसि अट्टमि च पक्खस्सा’ ति।

20 ८ “अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो मातलि सङ्गाहक आमन्तेसि — ‘एहि त्व, सम्म मातलि, सहस्सयुत्त आजञ्जरथ योजेत्वा निमि राजान तत्थेव मिथिल पटिनेही’ ति। ‘एव, भद्दन्तवा’ ति खो, आनन्द, मातलि सङ्गाहको सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा सहस्सयुत्त आजञ्जरथ योजेत्वा निमि राजान तत्थेव मिथिल पटि-
25 नेसि। तत्र सुद, आनन्द, निमि राजा धम्म चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चैव जानपदेसु च, उपोसथ च उपवसति चातुद्दसि पञ्चदसि अट्टमि च पक्खस्स। अथ खो, आनन्द, निमि राजा बहून वस्सान बहून वस्ससतान बहून वस्ससहस्सान अच्चयेन कप्पक आमन्तेसि —

१ सम्पवेसि — स्या०, सम्पापेसि — सी०, रो०। २-२ सुधम्माय सभाय — स्या०।

३ सागत — सी०, रो०। ४ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि।

‘यदा मे, सम्म कप्पक, पस्सेय्यासि सिरस्मि पलितानि जातानि, अथ मे आरोचेय्यासी’ ति । ‘एव, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको निमिस्स रञ्जो पच्चस्सोसि । अद्दसा खो, आनन्द, कप्पको बहून वस्सान बहून वस्ससतान बहून वस्ससहस्सान अच्चयेन निमिस्स रञ्जो सिरस्मि पलितानि जातानि । दिस्वान^१ निमि राजान एतद- 5
वोच — ‘पातुभूता खो देवस्स देवदूता, दिस्सन्ति सिरस्मि पलितानि जातानी’ ति ।

‘तेन हि, सम्म कप्पक, तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा मम अञ्जलिस्मि पतिट्ठापेही’ ति ।

“‘एव, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको निमिस्स रञ्जो 10
पटिस्सुत्वा तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा निमिस्स रञ्जो अञ्जलिस्मि पतिट्ठापेसि । अथ खो, आनन्द, निमि राजा कप्पकस्स गामवर दत्वा जेट्ठपुत्त कुमार आमन्तापेत्वा एतदवोच —
‘पातुभूता खो मे, तात कुमार, देवदूता, दिस्सन्ति सिरस्मि पलि-
तानि जातानि, भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा, समयो दिब्बे 15
कामे परियेसितु । एहि त्व, तात कुमार, इम रज्ज पटिपज्ज । अह पन केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजिस्सामि । तेन हि, तात^२ कुमार, यदा त्व पि पस्सेय्यासि सिरस्मि पलितानि जातानि, अथ कप्पकस्स गामवर दत्वा जेट्ठपुत्त कुमार साधुक रज्जे समनुसासित्वा केसमस्सु ओहारेत्वा 20
कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजेय्यासि । येन मे इद कल्याण वत्त निहित अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्व अन्तिमपुरिसो अहोसि । यस्मि खो, तात कुमार, पुरिसयुगे वत्तमाने एवरूपस्स कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेस अन्तिम-
पुरिसो होति । त ताह, तात कुमार, एव वदामि — येन मे इद 25
कल्याण वत्त निहित अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्व अन्तिमपुरिसो अहोसी’ ति ।

९ “अथ खो, आनन्द, निमि राजा कप्पकस्स गामवर दत्वा जेट्ठपुत्त कुमार साधुक रज्जे समनुसासित्वा इमस्मि येव

B 269

१ दिस्वा — रो० । २ स्या० पोत्थके नत्थि ।

R 82

मखादेवम्बवने केस्समस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अक्खादेत्वा
 अगारस्मा अनगारिय पब्बजि। सो मेत्तासहगतेन चेतसा एक दिस
 फरित्वा विहासि, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ, इति
 उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक मेत्तासहगतेन
 ५ चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्जेन फरित्वा
 विहासि। करुणासहगतेन चेतसा मुदितासहगतेन चेतसा उपेक्खा-
 सहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहासि, तथा दुतिय, तथा
 ततिय, तथा चतुत्थ, इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय
 सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्प-
 १० माणेन अवेरेन अब्याबज्जेन फरित्वा विहासि। निमि खो, आनन्द,
 राजा चतुरासीतिवस्ससहस्सानि कुमारकीळित कीळि, चतुरासीति-
 वस्ससहस्सानि ओपरज्ज कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि^१ रज्ज
 कारेसि^२, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि इमस्मि येव मखादेवम्बवने
 अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो ब्रह्मचरियमचरि। सो चत्तारो
 १५ ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा पर मरणा ब्रह्मलोकूपगो अहोसि।
 निमिस्स खो पनानन्द, रज्जो कळारजनको^३ नाम पुत्तो अहोसि।
 न सो अगारस्मा अनगारिय पब्बजि। सो त कल्याण वत्त समु-
 च्छिन्दि। सो तेस अन्तिमपुरिसो अहोसि।

§ ४ तथागतो व राजा मखादेवो अहोसि

१० “सिया खो पन ते, आनन्द, एवमस्स — ‘अज्जो नून
 २० तेन समयेन राजा मखादेवो अहोसि, येन त कल्याण वत्त निहत’ ति।
 न खो पनेत, आनन्द, एव दट्ठब्ब। अह तेन समयेन राजा मखादेवो
 अहोसि। अह त कल्याण वत्त निहिनि^३, मया त कल्याण वत्त
 निहित, पच्छिमा जनता अनुप्पवत्तेसि। त खो पनानन्द, कल्याण
 वत्त न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न
 २५ अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय सवत्तति, यावदेव ब्रह्म-
 लोकूपपत्तिया। इद खो पनानन्द, एतरहि मया कल्याण वत्त निहित
 एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बो-
 धाय निब्बानाय सवत्तति। कतमज्जानन्द, एतरहि मया कल्याण

१-१ रो० पोत्थके नत्थि। २ कळारजनको-सी०। ३ निहिनि-रो०।

वत्त निहित एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभि-
 ज्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तति ? अयमेव अरियो अटुङ्गिको
 मग्गो, सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्मा-
 कम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि ।
 इद खो, आनन्द, एतरहि मया कल्याण वत्त निहित एकन्तनिब्बिदाय 5
 विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय
 सवत्तति । त वो^१ अह, आनन्द, एव वदामि — ‘येन मे इद कल्याण
 वत्त निहित अनुप्पवत्तेय्याथ, मा खो मे तुम्हे अन्तिमपुरिसा^२
 अहुवत्थ’ । यस्मि खो, आनन्द, पुरिसयुगे वत्तमाने एवरूपस्स
 कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेस अन्तिमपुरिसो होति । 10
 त वो अह, आनन्द, एव वदामि — ‘येन मे इद कल्याण वत्त निहित
 अनुप्पवत्तेय्याथ, मा खो मे तुम्हे अन्तिमपुरिसा अहुवत्था’” ति ।

B 270

R 83

११ इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो
 भासित अभिनन्दी ति ।

— ० —

३४. मधुरसुत्त

§ १ धनलब्धा यस्सकस्सच्चि मनापचारिता

१ एव मे सुत । एक समय आयस्मा महाकच्चानो^१ मधुराय विहरति गुन्दावने^२ । अस्सोसि खो राजा माधुरो^३ अवन्तिपुत्तो — “समणो खलु, भो, कच्चानो मधुराय विहरति गुन्दावने । त खो पन भवन्त कच्चान एव कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुगतो — ‘पण्डितो वियत्तो^४ मेधावी बहुस्सुतो चित्तकथी कल्याणपटिभानो बुद्धो^५ चैव अरहा च’ । साधु खो पन तथारूपान अरहत दस्सन होती” ति । अथ खो राजा माधुरो अवन्तिपुत्तो भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा भद्र यान अभिरुहित्वा भद्रेहि भद्रेहि यानेहि मधुराय निय्यासि महच्चा राजानुभावेन आयस्मन्त महाकच्चान दस्सनाय । यावतिका यानस्स भूमि यानेन गत्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको व येनायस्मा 10 महाकच्चानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो राजा माधुरो अवन्तिपुत्तो आयस्मन्त महाकच्चान एतदवोच — “ब्राह्मणा, भो कच्चान, एवमाहसु — 15 ‘ब्राह्मणो^६ व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो, ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो, ब्राह्मणा व सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा, ब्राह्मणा व ब्रह्मणो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’ ति । इध^७ भव कच्चानो किमक्खायी” ति ?

B 271,
R 84

“घोसो येव खो एसो, महाराज, लोकस्मि — ‘ब्राह्मणो व 20 सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो, ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो, ब्राह्मणा व सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा, ब्राह्मणा व ब्रह्मणो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्म-

१ महाकच्चानो—सी० । २ गुन्दावने—सी०, गुन्दावने—स्या० । ३ मधुरो—रो०, स्या० । ४ व्यत्तो—रो०, व्यत्तो—सी० । ५ बुद्धो—स्या० । ६ ब्राह्मणा—सी०, स्या०, रो० । ७ इति—सी०, इद—स्या० । ८ किमाहा—सी०, रो० ।

दायादा' ति । तदमिनापेत^१, महाराज, परियायेन वेदितब्ब यथा घोसो येवेसो लोकस्मि — 'ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा' ति ।

२ “त कि मञ्जसि, महाराज, खत्तियस्स चे पि इज्जेय्य^२ धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा खत्तियोपिस्सास्स ५ पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, ब्राह्मणोपिस्सास्स वेस्सोपिस्सास्स सुट्ठोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी” ति ?

“खत्तियस्स चे पि, भो कच्चान, इज्जेय्य धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा खत्तियोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, ब्राह्मणोपिस्सास्स वेस्सोपिस्सास्स सुट्ठोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी” ति । १०

“त कि मञ्जसि, महाराज, ब्राह्मणस्स चे पि इज्जेय्य धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा ब्राह्मणोपिस्सास्स १५ पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, वेस्सोपिस्सास्स सुट्ठोपिस्सास्स खत्तियोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी” ति ?

R 85

“ब्राह्मणस्स चे पि, भो कच्चान, इज्जेय्य धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा ब्राह्मणोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, वेस्सोपिस्सास्स सुट्ठोपिस्सास्स खत्तियोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी” ति । २०

B 272

“त कि मञ्जसि, महाराज, वेस्सस्स चे पि इज्जेय्य धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा वेस्सोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, सुट्ठोपिस्सास्स खत्तियोपिस्सास्स ब्राह्मणोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी” ति ? २५

“वेस्सस्स चे पि, भो कच्चान, इज्जेय्य धनेन वा धञ्जेन

वा रजतेन वा जातरूपेन वा वेस्सोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, सुद्धोपिस्सास्स खत्तियोपिस्सास्स ब्राह्मणोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी” ति ।

5 “त किं मञ्जसि, महाराज सुद्धस्स चे पि इज्जेय्य धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा सुद्धोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, खत्तियोपिस्सास्स ब्राह्मणोपिस्सास्स वेस्सोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी” ति ?

10 “सुद्धस्स चे पि, भो कच्चान, इज्जेय्य धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा सुद्धोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, खत्तियोपिस्सास्स ब्राह्मणोपिस्सास्स वेस्सोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी” ति ।

15 “त किं मञ्जसि, महाराज, यदि एव सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा ? कथं वा ते एत्थ होती” ति ?

R 86

“अद्धा खो, भो कच्चान, एव सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति । नेस’ एत्थ किञ्चि नानाकरण समनुपस्सामी” ति ।

20 “इमिना पि खो एत, महाराज, परियायेन वेदितब्ब यथा घोसो येवेसो लोकस्मि — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा’ ति ।

§ २ सुगति दुग्गति वा कम्मविनिबद्धा

B 273

3 “त किं मञ्जसि, महाराज, इधस्स’ खत्तियो पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो’ फरुसवाचो’ सम्फप्पलापी अभिज्झालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि’
25 कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जेय्य नो वा ? कथं वा ते’ एत्थ होती” ति ?

१ नास — सी०, स्या०, नस — रो० । २ इधस्स — सी०, स्या०, रो० । ३ पिसुणा वाचो — सी०, रो० । ४ फरुसावाचो — सी०, रो० । ५ मिच्छादिट्ठी — स्या०, रो० । ६ स्या० पोत्थके नत्थि ।

“खत्तियो पि हि, भो कच्चान, पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु व्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जेय्य। एव मे एत्थ होति, एव च पन मे एत अरहत सुत” ति।

“साधु साधु, महाराज ! साधु खो ते एत, महाराज, एव होति, साधु च पन ते एत अरहत सुत। त कि मञ्जसि, महाराज, इधस्स ब्राह्मणो पे० इधस्स वेस्सो पे० इधस्स सुद्धो पाणातिपाती अदिन्नादायी पे० मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जेय्य नो वा ? कथ वा ते एत्थ 10 होती” ति ?

“सुद्धो पि हि, भो कच्चान, पाणातिपाती अदिन्नादायी पे० मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जेय्य। एव मे एत्थ होति, एव च पन मे एत अरहत सुत” ति। 15

“साधु साधु, महाराज ! साधु खो ते एत, महाराज, एव होति, साधु च पन ते एत अरहत सुत। त कि मञ्जसि, महाराज, यदि एव सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा ? कथ वा ते एत्थ होती” ति ?

“अद्धा खो, भो कच्चान, एव सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा 20 समसमा होन्ति। नेस एत्थ किञ्चि नानाकरण समनुपस्सामी” ति। R 87

“इमानि पि खो एत, महाराज, परियायेन वेदितब्ब यथा घोसो येवेसो लोकस्मि — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा’ ति।

४ “त कि मञ्जसि, महाराज, इधस्स खत्तियो पाणातिपाता 25 पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो, फरुसाय वाचाय पटिविरतो, सम्फप्पलापा पटिविरतो, अनभिज्झालु अब्यापन्नचित्तो सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जेय्य नो वा ? कथ वा ते एत्थ होती” ति ? 30

B 274

“खत्तियो पि हि, भो कच्चान, पाणातिपाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामेसुभिच्छाचारा पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो, फरुसाय वाचाय पटिविरतो, सम्फप्पलापा पटिविरतो, अनभिज्झालु अब्यापन्नचित्तो
 ५ सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जेय्य। एव मे एत्थ होति, एव च पन मे एत अरहत सुत” ति।

“साधु साधु, महाराज। साधु खो ते एत, महाराज, एव होति, साधु च पन ते एत अरहत सुत। त कि मञ्जसि, महाराज, इधस्स ब्राह्मणो, इधस्स वेस्सो, इधस्स सुद्धो पाणातिपाता पटिविरतो
 10 अदिन्नादाना पटिविरतो पे० सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जेय्य नो वा? कथ वा ते एत्थ होती” ति?

“सुद्धो पि हि, भो कच्चान, पाणातिपाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो पे० सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जेय्य। एव मे एत्थ होति, एव च पन मे
 15 एत अरहत सुत” ति।

“साधु साधु, महाराज। साधु खो ते एत, महाराज, एव होति, साधु च पन ते एत अरहत सुत। त कि मञ्जसि, महाराज, यदि एव सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा? कथ वा ते एत्थ होती” ति?

R 88 20 “अद्धा खो, भो कच्चान, एव सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति। नेस एत्थ किञ्चि नानाकरण समनुपस्सामी” ति।

“इमिना पि खो एत, महाराज, परियायेन वेदितब्ब यथा घोसोयेवेसो लोकस्मि — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा’ ति।

25 ५ “त कि मञ्जसि, महाराज, इध खत्तियो सन्धि वा छिन्देय्य, निल्लोप वा हरेय्य, एकागारिक वा करेय्य, परिपन्थे वा तिट्ठेय्य, परदार वा गच्छेय्य, त चे ते पुरिसा गहेत्वा दस्सेय्यु — ‘अय ते, देव, चोरो आगुचारी’। इमस्स य इच्छसि त दण्ड पणेही’ ति। किन्ति न करेय्यासी” ति?

B 275

“घातेय्याम वा, भो कच्चान, जापेय्याम^१ वा पब्बाजेय्याम वा यथापच्चय^२ वा करेय्याम। त किस्स हेतु? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे ‘खत्तियो’ ति समञ्जा सास्स अन्तरहिता, चोरोत्वेव^३ सङ्ख^४ गच्छती” ति।

“त कि मञ्जसि, महाराज, इध ब्राह्मणो, इध वेस्सो, इध सुद्धो सन्धि वा छिन्देय्य, निल्लोप वा हरेय्य, एकागारिक वा करेय्य, परिपन्थे वा तिट्ठेय्य, परदार वा गच्छेय्य, त चे ते पुरिसा गहेत्वा दस्सेय्यु — ‘अय ते, देव, चोरो आगुचारी। इमस्स य इच्छसि त दण्ड पणेही’ ति। किन्ति न करेय्यासी” ति? 5

“घातेय्याम वा, भो कच्चान, जापेय्याम वा पब्बाजेय्याम वा यथापच्चय वा करेय्याम। त किस्स हेतु? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे ‘सुद्धो’ ति समञ्जा सास्स अन्तरहिता, चोरोत्वेव सङ्ख गच्छती” ति। 10

“त कि मञ्जसि, महाराज, यदि एव सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा? कथ वा ते एत्थ होती” ति? 15

“अद्धा खो, भो कच्चान, एव सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति। नेस एत्थ किञ्चि नानाकरण समनुपस्सामी” ति।

“इमिना पि खो एत, महाराज, परियायेन वेदितब्ब यथा घोसोयेवेसो लोक्खस्मि — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा’ ति। 20

६ “त कि मञ्जसि, महाराज, इध खत्तियो केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो अस्स विरतो पाणातिपाता, विरतो अदिन्नादाना, विरतो मुसावादा, रत्तूपरतो,^५ एकभत्तिको, ब्रह्मचारी, सीलवा, कल्याण-धम्मो? किन्ति न करेय्यासी” ति? 25

“अभिवादेय्याम वा, भो कच्चान, पच्चुट्ठेय्याम वा आसनेन वा निमन्तेय्याम अभिनिमन्तेय्याम वा न चीवरपिण्डपातसेनासन-गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि^६ धम्मिक वा अस्स रक्खावरणगुत्ति

१ फालेय्याम—स्या०। २ यथाप्पच्चय—सी०। ३ चोरो तेव—रो०। ४ सङ्ख्य—म०। ५ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। ६ ० पच्चय०—सी०, स्या०, रो०।

सविदहेय्याम । त किस्स हेतु ? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे 'खत्तियो' ति समञ्जा सास्स अन्तरहिता, समणोत्वेव सङ्गं गच्छती" ति ।

“त कि मञ्जसि, महाराज, इध ब्राह्मणो, इध वेस्सो, इध सुद्धो केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा
5 अनगारिय पब्बजितो अस्स विरतो पाणातिपाता, विरतो अदिन्ना-
दाना विरतो मुसावादा, रत्तूपरतो, एकभत्तिको, ब्रह्मचारी, सीलवा,
कल्याणधम्मो ? किन्ति न करेय्यासी" ति ?

“अभिवादेय्याम वा, भो कच्चान, पच्चुट्ठेय्याम वा आसनेन
वा निमन्तेय्याम अभिनिमन्तेय्याम वा न चीवरपिण्डपातसेनासन-
10 गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि धम्मिक वा अस्स रक्खावरणगुत्ति
सविदहेय्याम । त किस्स हेतु ? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे 'सुद्धो'
ति समञ्जा सास्स अन्तरहिता, समणोत्वेव सङ्गं गच्छती" ति ।

“त कि मञ्जसि, महाराज, यदि एव सन्ते, इमे चत्तारो
वण्णा समसमा होन्ति नो वा ? कथं वा ते एत्थ होती" ति ?

15 “अद्धा खो, भो कच्चान, एव सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा
समसमा होन्ति । नेस एत्थ किञ्चि नानाकरण समनुपस्सामी" ति ।

“इमिना पि खो एत, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा
घोसोयेवेसो लोकस्मि — 'ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो
वण्णो, ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो, ब्राह्मणो
20 व सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा, ब्राह्मणो व ब्रह्मणो पुत्ता ओरसा
मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा'" ति ।

§ ३ रज्जो माधुरस्स उपासकत्तपटिवेदन

७ एव वुत्ते, राजा माधुरो अवन्तिपुत्तो आयस्मन्त महा-
कच्चान एतदवोच — “अभिवकन्त, भो कच्चान, अभिवकन्त, भो
कच्चान । सेय्यथापि, भो कच्चान, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य,
25 पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे
वा तेलपज्जोत धारेय्य — 'चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती' ति,
एवमेवं भोता कच्चानेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाह

भवन्त कच्चान सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च। उपासक म भव कच्चानो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति।

“मा खो म त्व, महाराज, सरण अगमासि। तमेव त्व भगवन्त सरण गच्छ यमह सरण गतो” ति।

“कह पन, भो कच्चान, एतरहि सो भगवा विहरति अरह ५ सम्मासम्बुद्धो” ति ?

“परिनिब्बुतो खो, महाराज, एतरहि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो” ति।

“सच्चै पि^१ मय, भो कच्चान, सुण्य्याम त भगवन्त दससु 10 योजनेसु, दस पि मय योजनानि गच्छेय्याम त भगवन्त दस्सनाय^२ अरहन्त सम्मासम्बुद्ध। सच्चै पि मय, भो कच्चान, सुण्य्याम त भगवन्त वीसतिया योजनेसु, तिसाय^३ योजनेसु, चत्तारीसाय^४ योजनेसु, पञ्चासाय योजनेसु, पञ्चास पि मय योजनानि गच्छेय्याम त भगवन्त दस्सनाय अरहन्त सम्मासम्बुद्ध। योजनसते चे पि मय भो कच्चान, सुण्य्याम त भगवन्त, योजनसत पि मय गच्छेय्याम त भगवन्त 15 दस्सनाय अरहन्त सम्मासम्बुद्ध। यतो च, भो कच्चान, परिनिब्बुतो सो भगवा, परिनिब्बुत पि मय^५ भगवन्त सरण गच्छाम धम्म च भिक्खुसङ्घ च। उपासक म भव कच्चानो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति।

B 277

— ० —

१ हि—सी०, स्या०, रो०। २ सी० पोत्थके नत्थि। ३ तिसतिया—सी०, रो०।

४ चत्तालीसाय—सी०, स्या०, चत्तालीसाय—रो०। ५ मय त—सी०, रो०।

३५. बोधिराजकुमारसुत्तं

§ १ राजकुमारपासादे भगवा निमन्तितो

R 91

- १ एव मे सुत । एक समय भगवा भग्गेसु विहरति सुसुमार-
गिरे^१ भेसकळावने^२ मिगदाये । तेन खो पन समयेन बोधिस्स
राजकुमारस्स कोकनदो^३ नाम पासादो अचिरकारितो होति अनज्झा-
वुट्ठो^४ समणेन वा ब्राह्मणेन वा केनचि वा मनुस्सभूतेन । अथ
५ खो बोधि राजकुमारो सज्जिकापुत्त माणव आमन्तेसि — “एहि त्व,
सम्म सज्जिकापुत्त, येन भगवा तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा मम
वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्द^५, अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्ठान
बल फासुविहार पुच्छ — ‘बोधि, भन्ते, राजकुमारो भगवतो पादे
सिरसा वन्दति, अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्ठान बल फासुविहार
१० पुच्छती’ ति । एव च वदेहि — ‘अधिवासेतु किर, भन्ते, भगवा
बोधिस्स राजकुमारस्स स्वातनाय भत्त सद्धि भिक्खुसङ्घेना’ ति ।
“एव, भो” ति खो सज्जिकापुत्तो माणवो बोधिस्स राजकुमारस्स
पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि
सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि ।
B 278 १५ एकमन्त निसिन्नो खो सज्जिकापुत्तो माणवो भगवन्त एतदवोच —
“बोधि खो राजकुमारो^६ भोतो गोतमस्स पादे सिरसा वन्दति,
अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्ठान बल फासुविहार पुच्छति । एव च
वदेति — ‘अधिवासेतु किर भव गोतमो बोधिस्स राजकुमारस्स
स्वातनाय भत्त सद्धि भिक्खुसङ्घेना’” ति । अधिवासेसि भगवा
२० तुण्हीभावेन ।

अथ खो सज्जिकापुत्तो माणवो भगवतो अधिवासन विदित्वा
उट्ठायासना येन बोधि राजकुमारो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
बोधि राजकुमार एतदवोच — “अवोचुम्ह^७ भोतो वचनेन त

१ सुसुमारगिरे—सी०, रो०, स्या० । २ भेसकळावने—सी० । ३ कोकनुदो—
स्या० । ४ अनज्झावुत्थो—सी०, रो० । ५ वन्दाहि—सी० । ६ भो गोतम राजकुमारो
—सी०, रो० । ७ अवोचुम्हा खो मय—सी०, स्या०, रो० ।

भवन्त' गोतम — 'बोधि खो राजकुमारो भोतो गोतमस्स पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्टान बल फासुविहार पुच्छति । एव च वदेति — अधिवासेतु किर भव गोतमो बोधिस्स राजकुमारस्स स्वातनाय भत्त सद्धि भिक्खुसङ्घेना' ति । अधिवुट्ठ^१ च पन समणेन गोतमेना' ति ।

R 92

5

२ अथ खो बोधि राजकुमारो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने^१ पणीत खादनीय भोजनीय पाटयादापेत्वा, कोकनद च पासाद ओदातेहि दुस्सेहि सन्थरापेत्वा याव पच्छिमसोपानकळेवरा, सज्जिकापुत्त माणव आमन्तेसि — “एहि त्व, सम्म सज्जिकापुत्त, येन भगवा तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा भगवतो काल आरोचेहि — 10
'कालो, भन्ते, निट्ठित भत्त'” ति । “एव, भो” ति खो सज्जिकापुत्तो माणवो बोधिस्स राजकुमारस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवतो काल आरोचेसि — “कालो, भो गोतम, निट्ठित भत्त” ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन बोधिस्स राजकुमारस्स निवेसन तेनुपसङ्कमि । 15
तेन खो पन समयेन बोधि राजकुमारो बहिद्वारकोट्टके ठितो होति भगवन्त आगमयमानो । अद्दसा खो बोधि राजकुमारो भगवन्त दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान पच्चुग्गन्त्वा भगवन्त अभिवादेत्वा पुरक्खत्वा येन कोकनदो पासादो तेनुपसङ्कमि । अथ खो भगवा पच्छिम सोपानकळेवर निस्साय अट्ठासि । अथ खो बोधि राजकुमारो भगवन्त 20
एतदवोच — “अभिरुहतु, भन्ते, भगवा दुस्सानि, अभिरुहतु सुगतो दुस्सानि, य मम अस्स दीघरत्त हिताय सुखाया” ति । एव वुत्ते, भगवा तुण्ही अहोसि । दुतिय पि खो पे० ततिय पि खो बोधि राजकुमारो भगवन्त एतदवोच — “अभिरुहतु, भन्ते, भगवा । दुस्सानि, अभिरुहतु सुगतो दुस्सानि, य मम अस्स दीघरत्त हिताय सुखाया” ति । 25

B 279

25

३ अथ खो भगवा आयस्मन्त आनन्द अपलोकेसि । अथ खो आयस्मा आनन्दो बोधि राजकुमार एतदवोच — “सहरतु,^४ राजकुमार, दुस्सानि, न भगवा चेलपटिक^५ अक्कमिस्सति । पच्छिम

R 93

१ भगवन्त — रो० । २ अधिवुत्थ — स्या०, रो०, अधिवुत्त — सी० । ३ स्या० पोत्थके नत्थि । ४ सहरत्तु — रो० । ५ चेलपत्ति — सी०, चेलपत्तिक — रो० ।

जनत तथागतो अनुकम्पती”” ति। अथ खो बोधि राजकुमारो
 दुस्सानि सहारापेत्वा उपरिकोकनदपासादे^१ आसनानि पञ्चापेसि^२।
 अथ खो भगवा कोकनद पासाद अभिरुहित्वा पञ्चत्ते आसने
 निसीदि सद्धि भिक्खुसङ्घेन। अथ खो बोधि राजकुमारो बुद्धप्पमुख
 ५ भिक्खुसङ्घ पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि
 सम्पवारेसि। अथ खो बोधि राजकुमारो भगवन्त भुत्तावि ओनीत-
 पत्तपाणि अञ्जतर नीच आसन गहेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त
 निसिन्नो खो बोधि राजकुमारो भगवन्त एतदवोच — “मय्ह खो,
 भन्ते, एव होति — ‘न खो सुखेन सुख अधिगन्तब्ब, दुक्खेन खो सुख
 10 अधिगन्तब्ब’” ति।

§ २ बोधिसत्तचरिया

४ “मय्ह पि खो, राजकुमार, पुब्बेव सम्बोधा अनभि-
 सम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘न खो सुखेन सुख
 अधिगन्तब्ब, दुक्खेन खो सुख अधिगन्तब्ब’ ति। सो खो अह, राज-
 कुमार, अपरेण समयेन दहरो व समानो सुसुकाळकेसो भद्रेण योब्ब-
 15 नेण समन्नागतो पठमेण वयसा अकामकान मातापितून अस्सुमुखान
 रुदन्तान केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगा-
 रस्मा अनगारिय पब्बजि।

आळारो कालामो

५ “सो एव पब्बजितो समानो किकुसलगवेसी अनुत्तर
 सन्तिवरपद परियेसमानो येन आळारो कालामो तेनुपसङ्गमि,
 20 उपसङ्गमित्वा आळार कालाम एतदवोच — ‘इच्छामह, आवुसो
 कालाम, इमस्मि धम्मविनये ब्रह्मचरिय चरितु’ ति। एव वुत्ते,
 राजकुमार, आळारो कालामो म एतदवोच — ‘विहरतायस्मा,
 तादिसो अय धम्मो यत्थ विञ्जू पुरिसो नचिरस्सेव सक आचरियक
 सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या’ ति। सो खो अह,
 25 राजकुमार, नचिरस्सेव खिप्पमेव त धम्म परियापुणि। सो खो अह,
 राजकुमार, तावतकेनेव ओट्ठपहतमत्तेन लपितलापनमत्तेन आणवाद

B 280

१ अपलोकेती — सी०, स्या०, रो०। २ ०कोकनुदे — स्या०। ३ पञ्चापेसि — म०।

च वदामि, थेरवाद च जानामि पस्सामी ति च पटिजानामि,
अह चेव अञ्जे च। तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — ‘न खो
आळारो कालामो इम धम्म केवल सद्धामत्तकेन सय अभिञ्ञा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेति, अद्धा आळारो
कालामो इम धम्म जान पस्स विहरती’ ति।

5

“अथ ख्वाह, राजकुमार, येन आळारो कालामो तेनुप-
सङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आळार कालाम एतदवोच — ‘कित्तावता नो,
आवुसो कालाम, इम धम्म सय अभिञ्ञा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरामी’ ति पवेदेसी’ ति ? एव वुत्ते, राजकुमार, आळारो कालामो
आकिञ्चञ्ञायतन पवेदेसि। तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — 10
‘न खो आळारस्सेव कालामस्स अत्थि सद्धा, मय्ह पत्थि सद्धा,
न खो आळारस्सेव कालामस्स अत्थि विरिय पे० सति समाधि
पञ्ञा, मय्ह पत्थि पञ्ञा। यन्नूनाह य धम्म आळारो कालामो सय
अभिञ्ञा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेति तस्स धम्मस्स
सच्छिकिरियाय पदहेय्य’ ति। सो खो अह, राजकुमार, नचिरस्सेव 15
खिप्पमेव त धम्म सय अभिञ्ञा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि।
अथ ख्वाह, राजकुमार, येन आळारो कालामो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
मित्वा आळार कालाम एतदवोच — ‘एत्तावता नो, आवुसो कालाम,
इम धम्म सय अभिञ्ञा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’ ति ?

‘एत्तावता खो अह, आवुसो, इम धम्म सय अभिञ्ञा 20
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेमी’ ति।

‘अह पि खो, आवुसो, एत्तावता इम धम्म सय अभिञ्ञा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी’ ति।

‘लाभा नो, आवुसो, सुलद्ध नो, आवुसो, ये मय आयस्मन्त
तादिस सब्रह्मचारि पस्साम। इति याह धम्म सय अभिञ्ञा 25
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेमि त त्व धम्म सय अभिञ्ञा सच्छि-
क्त्वा उपसम्पज्ज विहरसि’। य त्व धम्म सय अभिञ्ञा सच्छिक्त्वा
उपसम्पज्ज विहरसि तमह धम्म सय अभिञ्ञा सच्छिक्त्वा
उपसम्पज्ज पवेदेमि। इति याह धम्म जानामि त त्व धम्म जानासि,

B 281

१ स्या० पोत्थके नत्थि। २ विहासि — स्या०।

य त्व धम्म जानासि तमह धम्म जानामि । इति यादिसो अह तादिसो तुव, यादिसो तुव तादिसो अह । एहि दानि, आवुसो, उभो व सन्ता इम गण परिहरामा' ति । इति खो, राजकुमार, आळारो कालामो आचरियो मे समानो अत्तनो' अन्तेवासि म समान ४ अत्तना समसम ठपेसि, उळाराय च म पूजाय पूजेसि । तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि - 'नाय धम्मो निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति, यावदेव आकिञ्चञ्जायतनूपपत्तिया' ति । सो खो अह, राजकुमार, त धम्म अनलङ्कुरित्वा तस्मा धम्मा निब्बिज्ज अपक्कमि ।

उदको रामपुत्तो

- 10 ६ "सो खो अह, राजकुमार, किकुसलगवेसी अनुत्तर सन्तिवरपद परियेसमानो येन उदको रामपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा उदक रामपुत्त एतदवोच - 'इच्छामह, आवुसो, इमस्मि धम्मविनये ब्रह्मचरिय चरितु' ति । एव वुत्ते, राजकुमार, उदको रामपुत्तो म एतदवोच - 'विहरतायस्मा, तादिसो अय धम्मो यत्थ 15 विञ्जू पुरिसो नचिरस्सेव सक आचरियक सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या' ति । सो खो अह, राजकुमार, नचिरस्सेव खिप्पमेव त धम्म परियापुणि । सो खो अह, राजकुमार, तावत-केनेव ओट्टपहतमत्तेन लपितलापनमत्तेन जाणवाद च वदामि, थेरवाद च जानामि पस्सामी ति च पटिजानामि, अह चेव अञ्जे' च । 20 तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि - 'न खो रामो इम धम्म केवल सद्धामत्तकेन सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेसि, अद्धा रामो इम धम्म जान पस्स विहासी' ति । अथ खाह, राजकुमार, येन उदको' रामपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा उदक रामपुत्त एतदवोच - 'कित्तावता नो, आवुसो, इम 25 धम्म सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेसी' ति ? एव वुत्ते, राजकुमार, उदको रामपुत्तो नेवसञ्जानासञ्जायतन पवेदेसि । तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि - 'न खो रामस्सेव

१ सी०, स्या०, रो०, क० पोत्थकेसु नत्थि । २ अञ्जो - स्या० । ३ विहरति - स्या० । ४ उदको - स्या० ।

अहोसि सद्धा, मय्हं पत्थि सद्धा; न खो रामस्सेव अहोसि विरियं ... पे० ...
सति ... समाधि ... पञ्जा, मय्हं पत्थि पञ्जा। यन्नूनाहं यं धम्मं
रामो सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेति तस्स
धम्मस्स सच्छिकिरियाय पदहेय्यं' ति। सो खो अहं, राजकुमार, नचिरस्सेव
खिप्पमेव तं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि। 5

“अथ ख्वाहं, राजकुमार, येन उदको रामपुत्तो तेनुपसङ्कमि;
उपसङ्कमित्वा उदकं रामपुत्तं एतदवोचं — ‘एत्तावता नो, आवुसो,
रामो इमं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’ ति ?

‘एत्तावता खो’, आवुसो, रामो इमं धम्मं सयं अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’ ति। ‘अहं पि खो, आवुसो, एत्तावता 10
इमं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी’ ति।

‘लाभानो, आवुसो, सुलद्धं नो, आवुसो, ये मयं आयस्मन्तं
तादिसं सब्रह्मचारिं पस्साम। इति यं धम्मं रामो सयं अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेसि तं त्वं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
उपसम्पज्ज विहरसि। यं त्वं धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा 15
उपसम्पज्ज विहरसि तं धम्मं रामो सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
उपसम्पज्ज पवेदेसि। इति यं धम्मं रामो अभिञ्जासि तं त्वं धम्मं
जानासि; यं त्वं धम्मं जानासि तं धम्मं रामो अभिञ्जासि। इति
यादिसो रामो अहोसि तादिसो तुवं, यादिसो तुवं तादिसो रामो
अहोसि। एहि दानि, आवुसो, तुवं इमं गणं परिहरा’ ति। इति 20
खो, राजकुमार, उदको रामपुत्तो सब्रह्मचारी मे समानो आचरिय-
ट्टाने मं ठपेसि, उळाराय च मं पूजाय पूजेसि। तस्स मय्हं, राज-
कुमार, एतदहोसि — ‘नायं धम्मो निब्बिदाय न विरागाय न निरो-
धाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति,
यावदेव नेवसञ्जानासञ्जायतनूपपत्तिया’ ति। सो खो अहं, राज- 25
कुमार, तं धम्मं अनलङ्कित्वा तस्मा धम्मा निब्बिज्ज अपक्कमि।

उरुवेलायं दुक्करचरिया

७. “सो खो अहं, राजकुमार, किंकुसलगवेसी अनुत्तरं
सन्तिवरपदं परियेसमानो, मगधेसु अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो, येन

उरुवेला' सेनानिगमो तदवसरि । तत्थद्दस रमणीय भूमिभाग, पासा-
दिक च वनसण्ड, नदि च सन्दति सेतक सुपतित्थ, रमणीय समन्ता
च गोचरगाम । तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — 'रमणीयो वत,
भो, भूमिभागो, पासादिको च वनसण्डो, नदी च सन्दति सेतका
B 283 5 सुपतित्था, रमणीया समन्ता च गोचरगामो । अल वतिद कुलपुत्तस्स
पधानत्थिकस्स पधानाया' ति । सो खो अह, राजकुमार, तत्थेव
निसीदि — 'अलमिद पधानाया' ति । अपिस्सु म, राजकुमार, तिस्सो
उपमा पटिभसु अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

८ "सेय्यथापि, राजकुमार, अल्ल कट्ठ सस्नेह उदके
10 निक्खित्त । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय — 'अग्गि
अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी' ति । त कि मञ्जसि,
राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो अमु अल्ल कट्ठ सस्नेह उदके
निक्खित्त उत्तरारणि आदाय अभिमन्थेन्तो अग्गि अभिनिब्बत्तेय्य,
तेजो पातुकरेय्या" ति ?

15 "नो हिद, भन्ते । त किस्स हेतु ? अदु हि, भन्ते, अल्ल
कट्ठ सस्नेह त च पन उदके निक्खित्त, यावदेव च पन सो पुरिसो
किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा" ति ।

"एवमेव खो, राजकुमार, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा
वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि अवूपकट्ठा विहरन्ति, यो च
20 नेस कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा काम-
परिळाहो सो च अज्झत्त न सुप्पहीनो^१ होति, न सुप्पटिप्पस्सद्धो ।
ओपक्कमिका चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा^२ खरा
कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय
सम्बोधाय । नो चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा
25 तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा ते जाणाय दस्सनाय
अनुत्तराय सम्बोधाय । अय खो म, राजकुमार, पठमा उपमा
पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

"अपरा पि खो म, राजकुमार, दुतिया उपमा पटिभासि
अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

१ उरुवेळा-स्या० । २ सुपहीनो-स्या० । ३ तिप्पा-स्या० ।

९ “सेय्यथापि, राजकुमार, अल्ल कटु सस्नेह आरका उदका थले निक्खित्त । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय — ‘अग्नि अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ ति । त कि मञ्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो अमु अल्ल अकटु सस्नेह आरका उदका थले निक्खित्त उत्तरारणि आदाय अभिमन्थेन्तो^१ अग्नि 5 अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या” ति ?

B 284

“नो हिद, भन्ते । त किस्स हेतु ? अदु हि, भन्ते, अल्ल कटु सस्नेह किञ्चापि आरका उदका थले निक्खित्त, यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा” ति ।

“एवमेव खो, राजकुमार, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा 10 वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि वूपकट्टा विहरन्ति, यो च नेस कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्झत्त न सुप्पहीनो होति, न सुप्पटिप्पस्सद्धो । ओपक्कमिका चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । 15 नो चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । अय खो म, राजकुमार, दुतिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

“अपरा पि खो म, राजकुमार, ततिया उपमा पटिभासि 20 अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

१० “सेय्यथापि, राजकुमार, सुक्ख कटु कोळाप आरका उदका थले निक्खित्त । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय — ‘अग्नि अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ ति । त कि मञ्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो अमु सुक्ख कटु कोळाप आरका 25 उदका थले निक्खित्त उत्तरारणि आदाय अभिमन्थेन्तो अग्नि अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या” ति ?

“एव, भन्ते ।

“त किस्स हेतु ?

“अदु हि, भन्ते, सुख कटु कोळाप, त च पन आरका उदका थले निक्खित्त” ति।

“एवमेव खो, राजकुमार, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा
 ५ वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि वूपकट्टा विहरन्ति, यो च नेस
 कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो
 सो च अज्झत्त सुप्पहीनो होति सुप्पटिप्पस्सद्धो। ओपक्कमिका चे पि
 ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा^१ कटुका वेदना वेदयन्ति,
 भब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय। नो चे पि ते
 १० भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका
 वेदना वेदयन्ति^२, भब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बो-
 धाय। अय खो म, राजकुमार, ततिया उपमा पटिभासि अनच्छ-
 रिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा। इमा खो म, राजकुमार, तिस्सो उपमा
 पटिभसु अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा।

B 285

११ “तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यन्नूनाह
 १५ दन्तेभि दन्तमाधाय, जिह्वाय तालु आहच्च, चेतसा चित्त अभि-
 निग्गण्हेय्य अभिनिप्पीळेय्य अभिसन्तापेय्य’ ति। सो खो अह, राज-
 कुमार, दन्तेभि दन्तमाधाय, जिह्वाय तालु आहच्च, चेतसा चित्त
 अभिनिग्गण्हामि अभिनिप्पीळेमि अभिसन्तापेमि। तस्स मय्ह,
 २० राजकुमार, दन्तेभि दन्तमाधाय, जिह्वाय तालु आहच्च, चेतसा
 चित्त अभिनिग्गण्हतो अभिनिप्पीळयतो अभिसन्तापयतो कच्छेहि
 सेदा मुच्चन्ति। सेय्यथापि, राजकुमार, बलवा पुरिसो दुब्बलतर
 पुरिस सीसे वा गहेत्वा खन्धे वा गहेत्वा अभिनिग्गण्हेय्य अभि-
 निप्पीळेय्य अभिसन्तापेय्य, एवमेव खो मे, राजकुमार, दन्तेभि
 २५ दन्तमाधाय, जिह्वाय तालु आहच्च, चेतसा चित्त अभिनिग्गण्हतो
 अभिनिप्पीळयतो अभिसन्तापयतो कच्छेहि सेदा मुच्चन्ति। आरद्ध
 खो पन मे, राजकुमार, विरिय होति असल्लीन, उपट्ठिता सति
 असम्मुट्ठा,^३ सारद्धो च पन मे काये होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव
 दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो।

१ स्या० पोत्थके नत्थि। २ वेदयन्ति — स्या०। ३ अप्पम्मुट्ठा — स्या०।

१२ “तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यन्नूनाह अप्पाणक येव ज्ञान ज्ञायेय्य’ ति । सो खो अह, राजकुमार, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धि । तस्स मय्ह, राजकुमार, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु कण्णसोतेहि वातान निक्खमन्तान अधिमत्तो सद्दो होति । सेय्यथापि नाम कम्मरगगरिया 5 धममानाय अधिमत्तो सद्दो होति, एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु कण्णसोतेहि वातान निक्खमन्तान अधिमत्तो सद्दो होति । आरद्ध खो पन मे, राजकुमार, विरिय होति असल्लीन, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स 10 सतो ।

B 286

“तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यन्नूनाह अप्पाणक^१ येव^२ ज्ञान ज्ञायेय्य’ ति । सो खो अह, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो^३ च अस्सासपस्सासे उपरुन्धि । तस्स मय्ह, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधि- 15 मत्ता वाता मुद्धनि^४ ऊहनन्ति^५ । सेय्यथापि, राजकुमार, बलवा पुरिसो तिण्हेन सिखरेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य, एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता मुद्धनि ऊहनन्ति । आरद्ध खो पन मे, राजकुमार, विरिय होति असल्लीन, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च 20 पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यन्नूनाह अप्पाणक येव ज्ञान ज्ञायेय्य’ ति । सो खो अह, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धि । तस्स मय्ह, राजकुमार, 25 मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता सीसे सीसवेदना होन्ति । सेय्यथापि, राजकुमार, बलवा पुरिसो दब्बहेन वरत्तक्खण्डेन सीसे सीसवेठ^६ ददेय्य, एवमेव खो मे,

१-१ अप्पानकयेव — स्या० । २ कण्णसोततो — स्या० । ३-३ मुद्धान ओहनन्ति — स्या० । ४ सीसवेदुन — स्या० ।

राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु
उपरुद्धेसु अधिमत्ता सीसे सीसवेदना होन्ति। आरद्ध खो पन मे,
राजकुमार, विरिय होति असल्लीन, उपट्ठिता सति अस्सम्मुट्ठा,
सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन
5 पधानाभितुन्नस्स सतो।

B 287

“तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि – ‘यन्नूनाह अप्पाणक
येव ज्ञान ज्ञायेय्य’ ति। सो खो अह, राजकुमार, मुखतो च नासतो
च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धि। तस्स मय्ह, राजकुमार,
मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता
10 वाता कुच्छि परिकन्तन्ति। सेय्यथापि, राजकुमार, दक्खो गोघातको
वा गोघातकन्तेवासी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुच्छि परिकन्तेय्य,
एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च
अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता। वाताय कुच्छि परिकन्तन्ति।
आरद्ध खो पन मे, राजकुमार, विरिय होति असल्लीन, उपट्ठिता
15 सति अस्सम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो,
तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो।

“तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि – ‘यन्नूनाह अप्पाणक
येव ज्ञान ज्ञायेय्य’ ति। सो खो अह, राजकुमार, मुखतो च नासतो
च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धि। तस्स मय्ह, राजकुमार,
20 मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्तो
कायस्मि डाहो होति। सेय्यथापि, राजकुमार, द्वे बलवन्तो पुरिसा
दुब्बलतर पुरिस नानाबाहासु, गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेय्यु
सम्परितापेय्यु, एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च
कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्तो कायस्मि डाहो
25 होति। आरद्ध खो पन मे, राजकुमार, विरिय होति असल्लीन,
उपट्ठिता सति अस्सम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटि-
प्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो। अपिस्सु म,
राजकुमार, देवता दिस्वा एवमाहसु – ‘कालङ्कतो’ समणो गोतमो,
ति। एकच्चा देवता एवमाहसु – ‘न कालङ्कतो समणो गोतमो,

अपि च कालङ्करोती' ति । एकच्चा देवता एवमाहसु — 'न कालङ्कतो समणो गोतमो, ना पि कालङ्करोति । अरह समणो गोतमो । विहारो त्वेव सो अरहतो एवरूपो होती' ति ।

१३ "तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — 'यन्नूनाह सब्बसो आहारपच्छेदाय पटिपज्जेय्य' ति । अथ खो म, राजकुमार, 5 देवता' उपसङ्कमित्वा एतदवोचु — 'मा खो त्व, मारिस, सब्बसो आहारपच्छेदाय पटिपज्जि । सचे खो त्व, मारिस, सब्बसो आहारपच्छेदाय पटिपज्जिस्ससि, तस्स ते मय दिब्ब ओज लोमकूपेहि अज्झोहारेस्साम,^१ ताय त्व यापेस्ससी' ति । तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — 'अहञ्चेव खो पन सब्बसो अजज्जित'^२ पटिजानेय्य । 10 इमा च मे देवता दिब्ब ओज लोमकूपेहि अज्झोहारेय्यु, ताय चाह यापेय्य, त ममस्स मुसा' ति । सो खो अह, राजकुमार, ता देवता पच्चाचिक्खामि । 'हल' ति वदामि ।

B 288

"तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — 'यन्नूनाह थोक थोक आहार आहारेय्य पसत पसत, यदि वा मुग्गयूस यदि वा कुलत्थयूस 15 यदि वा कळाययूस यदि वा हरेणुकयूस' ति । सो खो अह, राजकुमार, थोक थोक आहार आहारेसि पसत पसत, यदि वा मुग्गयूस यदि वा कुलत्थयूस यदि वा कळाययूस यदि वा हरेणुकयूस । तस्स मय्ह, राजकुमार, थोक थोक आहार आहारयतो पसत पसत, यदि वा मुग्गयूस यदि वा कुलत्थयूस यदि वा कळाययूस यदि वा हरेणुक- 20 यूस, अधिमत्तकसिमान पत्तो कायो होति । सेय्यथापि नाम आसीतिक-पब्बानि^३ वा कालपब्बानि^४ वा, एवमेवस्सु मे अङ्गपच्चङ्गानि भवन्ति तायेवप्पाहारताय । सेय्यथापि नाम ओट्टपद, एवमेवस्सु मे आनिसद होति तायेवप्पाहारताय । सेय्यथापि नाम वट्टनावळी, एवमेवस्सु मे पिट्टिकण्टको उण्णतावनतो होति तायेवप्पाहारताय । 25 सेय्यथापि नाम जरसालाय^५ गोपानसियो ओलुग्गविलुग्गा भवन्ति, एवमेवस्सु मे फासुळियो ओलुग्गविलुग्गा भवन्ति तायेवप्पाहारताय । सेय्यथापि नाम गम्भीरे उदपाने उदकतारका गम्भीरगता ओक्खा-

१ ता देवता — स्या० । २ अज्झोहारेस्साम — स्या० । ३ अज्जदुक — स्या० । ४ असीतिकपब्बानि — स्या० । ५ जरसालाय — स्या० । ६ जज्जरसालाय — स्या० ।

यिका दिस्सन्ति, एवमेवस्सु मे अक्खिक्खूपेसु अक्खितारका गम्भीरगता ओक्खायिका दिस्सन्ति तायेवप्पाहारताय । सेय्यथापि नाम तित्त-
 कालाबु^१ आमकच्छिन्नो वातातपेन सफुटितो^२ होति सम्मिलातो,
 एवमेवस्सु मे सीसच्छवि सफुटिता होति सम्मिलाता तायेवप्पाहार-
 B 289 ५ ताय । सो खो अह, राजकुमार, 'उदरच्छवि परिमसिस्सामी' ति
 पिट्टिकण्टक येव परिगण्हामि, 'पिट्टिकण्टक परिमसिस्सामी' ति
 उदरच्छवि येव परिगण्हामि । यावस्सु मे, राजकुमार, उदरच्छवि
 पिट्टिकण्टक अल्लीना होति तायेवप्पाहारताय । सो खो अह,
 राजकुमार, 'वच्च वा मुत्त वा करिस्सामी' ति तत्थेव अवकुज्जो
 10 पपतामि तायेवप्पाहारताय । सो खो अह, राजकुमार, इममेव काय
 अस्सासेन्तो पाणिना गत्तानि अनुमज्जामि । तस्स मय्ह, राजकुमार,
 पाणिना गत्तानि अनुमज्जतो पूतिमूलानि लोमानि कायस्मा पपतन्ति
 तायेवप्पाहारताय । अपिस्सु म, राजकुमार, मनुस्सा दिस्वा एवमा-
 हसु - 'काळो समणो गोतमो' ति, 'सामो समणो गोतमो' ति ।
 15 एकच्चे मनुस्सा एवमाहसु - 'न काळो समणो गोतमो, सामो समणो
 गोतमो' ति । एकच्चे मनुस्सा एवमाहसु - 'न काळो समणो गोतमो,
 न^३ पि^४ सामो, मङ्गुरच्छवि समणो गोतमो' ति । यावस्सु मे, राज-
 कुमार, ताव^५ परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो उपहतो होति
 तायेवप्पाहारताय ।

20 १४ "तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि - 'ये खो केचि
 अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा
 खरा कटुका वेदना वेदयिसु, एतावपरम नयितो भिय्यो । ये पि हि
 केचि अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा
 तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयिस्सन्ति, एतावपरम नयितो भिय्यो ।
 25 ये पि हि केचि एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा
 तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, एतावपरम नयितो भिय्यो ।
 न खो पनाह इमाय कटुकाय दुक्करकारिकाय अधिगच्छामि उत्तरि-
 मनुस्सधम्मा^५ अलमरियजाणदस्सनविसेस, सिया नु खो अञ्जो

१ तित्तिकालाबु - स्या० । २ सम्फुसितो - स्या०, क० । ३ ३ नापि - स्या० । ४ ताय -
 स्या० । ५ उत्तरि मनुस्सधम्मा - स्या० ।

मग्गो बोधाया' ति। तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — 'अभि-
जानामि खो पनाह पितु सक्कस्स कम्मन्ते सीताय^१ जम्बुच्छायाय^२
निसिन्नो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क
सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरिता,
सिया नु खो एसो मग्गो बोधाया' ति। तस्स मय्ह, राजकुमार, 5
सतानुसारि विञ्जाण अहोसि — 'एसेव मग्गो बोधाया' ति। तस्स
मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — 'कि नु खो अह तस्स सुखस्स
भायामि य त सुख अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेही'
ति ? तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — 'न खो अह तस्स सुखस्स
भायामि य त सुख अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेही' ति। 10

B 290

सम्मासम्बोधि

१५ "तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — 'न खो त
सुकर सुख अधिगन्तु एव अधिमत्तकसिमान पत्तकायेन। यन्नूनाह
ओळारिक आहार आहारेय्य ओदनकुम्मास' ति। सो खो अह,
राजकुमार, ओळारिक आहार आहारेसि ओदनकुम्मास। तेन खो
पन म, राजकुमार, समयेन पञ्चवग्गिया भिक्खू पच्चुपट्ठिता 15
होन्ति — 'य खो' समणो गोतमो धम्म अधिगमिस्सति त नो आरो-
चेस्सती' ति। यतो ख। अह, राजकुमार, ओळारिक आहार आहा-
रेसि ओदनकुम्मास, अथ मे ते पञ्चवग्गिया भिक्खू निब्बिज्ज
पक्कमिसु — 'बाहुल्लिको समणो गोतमो पधानविबभन्तो, आवत्तो बाहु-
ल्लाया' ति। 20

१६ "सो खो अह, राजकुमार, ओळारिक आहार आहारेत्वा
बल गहेत्वा विविच्चेव कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज
विहासि। वितक्कविचारान वूपसमा दुतिय ज्ञान ततिय ज्ञान
चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहासि। सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे
परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आने- 25
ञ्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय चित्त अभिनिन्नामेसि। सो
अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरामि, सेय्यथीद — एक पि जाति
द्वे पि जातियो पे० इति साकार सउद्देस अनेकविहित पुब्बेनिवास

१ बोधिया — स्या०। २-२ सीताय जम्बुच्छायाय — स्या०। ३ नो — स्या०।

अनुस्सरामि । अय खो मे, राजकुमार, रत्तिया पठमे यामे पठमा विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो – यथा त अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

- 5 “सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेञ्जप्पत्ते सत्तान चुतूप-पातजाणाय चित्त अभिनिन्नामेसि । सो दिब्बेन चक्खुना विद्धेद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि पे०
- 10 अय खो मे, राजकुमार, रत्तिया मज्झिमे यामे दुतिया विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो – यथा त अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

- “सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेञ्जप्पत्ते आसवान
- 15 खयजाणाय चित्त अभिनिन्नामेसि । सो ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत अब्भञ्जासि पे० अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ति यथाभूत अब्भञ्जासि, ‘इमे आसवा’ ति यथाभूत अब्भञ्जासि पे० अय आसवनिरोधगामिनी पटिपदा ति यथाभूत अब्भञ्जासि । तस्स मे एव जानतो एव पस्सतो कामासवा पि चित्त विमुच्चित्थ,
- 20 भवासवा पि चित्त विमुच्चित्थ, अविज्जासवा पि चित्त विमुच्चित्थ । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण अहोसि । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति अब्भञ्जासि । अय खो मे, राजकुमार, रत्तिया पच्छिमे यामे ततिया विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो,
- 25 आलोको उप्पन्नो – यथा त अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

§ ३ ब्रह्मयाचना

१७ “तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि – ‘अधिगतो खो म्याय धम्मो गम्भीरो दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो पण्डितवेदनीयो । आलयरामा खो पनाय पजा आलयरता

आलयसम्मदिता । आलयरामाय खो पन पजाय आलयरताय आलय-
सम्मदिताय दुद्दस इद ठान यदिद — इदप्पच्चयतापटिच्चसमुप्पादो ।
इद पि खो ठान दुद्दस — यदिद सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटि-
निस्सग्गो तण्हक्खयो^१ विरागो निरोधो निब्बान । अह चेव खो पन
धम्म देसेय्य, परे च मे न आजानेय्यु, सो ममस्स किलमथो, सा ५
ममस्स विहेसा^२ ति । अपिस्सु म, राजकुमार, इमा अनच्छरिया
गाथायो^३ पटिभसु पुब्बे अस्सुतपुब्बा —

‘किच्छेन मे अधिगत, हल दानि पकासितु ।

रागदोसपरेतेहि, नाय धम्मो सुसम्बुधो ॥

‘पटिसोतगामि निपुण, गम्भीर दुद्दस अणु ।

10

रागरत्ता न दक्खन्ति, तमोक्खन्धेन^४ आवुटा^५” ति ॥

“इतिह मे, राजकुमार, पटिसञ्चिक्खतो अप्पोस्सुक्कताय
चित्त नमति नो धम्मदेसनाय ।

B 292

१८ “अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मनो सहम्पतिस्स मम
चेतसा चेतोपरिवित्तक्कमञ्जाय एतदहोसि — ‘नस्सति वत, भो, 1.
लोको, विनस्सति वत, भो, लोको । यत्र हि नाम तथागतस्स अरहतो
सम्मासम्बुद्धस्स अप्पोस्सुक्कताय चित्त नमति नो धम्मदेसनाया’ ति ।
अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति — सेय्यथापि नाम बलवा
पुरिसो समिञ्जित^६ वा बाह पस्सारेय्य पसारित वा बाह समि-
ञ्जेय्य, एवमेव — ब्रह्मलोके अन्तरहितो मम पुरतो पातुरहोसि । 20
अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति एकस उत्तरासङ्ग करित्वा
येनाह तेनञ्जलि पणामेत्वा म एतदवोच — ‘देसेतु, भन्ते, भगवा
धम्म, देसेतु सुगतो धम्म । सन्ति सत्ता अप्परजक्खजातिका अस्स-
वनताय धम्मस्स परिहायन्ति, भविस्सन्ति धम्मस्स अञ्जातारो’ ति ।

“इदमवोच, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति, इद वत्वा अथापर 25
एतदवोच —

‘पातुरहोसि मगधेसु पुब्बे,
धम्मो असुद्धो समलेहि चिन्तितो ।

१ तण्हाक्खयो — म०, सी० । २ गाथा — स्या० । ३ तमोक्खन्धेन — स्या० । ४ आवुटा
— स्या० । ५ समिञ्जित — स्या० ।

अपापुरेत अमतस्स द्वार,
 सुणन्तु धम्म विमलेनानुबुद्ध ॥
 'सेले यथा पब्बतमुद्धनिट्ठितो,
 यथा पि पस्से जनत समन्ततो ।
 तथूपम धम्ममय सुमेध,
 पासादमारुह्य समन्तचक्खु ॥
 'सोकावतिण्ण' जनतमपेतसोको,
 अवेक्खस्सु जातिजराभिभूत ।
 उट्ठेहि वीर, विजितसङ्गाम,
 सत्थवाह अणण^१, विचर लोके ।
 देसस्सु^२ भगवा धम्म,
 अञ्जातारो भविस्सन्ती^३ ति ॥

B 293

१९ "अथ ख्वाह, राजकुमार, ब्रह्मणो च अज्जेसन विदित्वा
 सत्तेसु च कारुञ्जत पटिच्च बुद्धचक्खुना लोक वोलोकेसि ।
 15 अद्दस खो अह, राजकुमार, बुद्धचक्खुना लोक वोलोकेन्तो
 सत्ते अप्परजक्खे महारजक्खे तिक्खिन्द्रिये मुदिन्द्रिये स्वाकारे
 द्वाकारे सुविञ्जापये दुविञ्जापये अप्पेकच्चे परलोकवज्जभयदस्सा-
 विने^४ विहरन्ते, अप्पेकच्चे^५ न परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते^६ ।
 सेय्यथापि नाम उप्पलिनिय वा पदुमिनिय वा पुण्डरीकिनिय वा
 20 अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके
 जातानि उदके सवड्ढानि^७ उदकानुगगतानि अन्तोनिमुग्गपोसीनि,^८
 अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके
 जातानि उदके सवड्ढानि उदकानुगगतानि समोदक ठितानि, अप्पे-
 कच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि
 25 उदके सवड्ढानि उदका अच्चुग्गम्म ठितानि अनुपलित्तानि उदकेन,
 एवमेव खो अह, राजकुमार, बुद्धचक्खुना लोक वोलोकेन्तो अद्दस
 सत्ते अप्परजक्खे महारजक्खे तिक्खिन्द्रिये मुदिन्द्रिये स्वाकारे द्वाकारे

१ सोकावकिण्ण—स्या० । २ अनण—स्या० । ३ देसेतु—स्या० । ४ ० दस्सा-
 विनो—स्या० । ५-५ स्या० पोत्थके नत्थि । ६ सवड्ढानि—स्या० । ७ ० पोसितानि—
 स्या० ।

सुविञ्जापये दुविञ्जापये, अप्पेकच्चे परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते, अप्पेकच्चे न परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते । अथ ख्वाह, राजकुमार, ब्रह्मान सहम्पति गाथाय पच्चभासि —

‘अपास्ता तेस अमतस्स द्वारा,
ये सोतवन्तो पमुञ्चन्तु सद्ध ।
विहिससञ्जी पगुण न भासि,
धम्म पणीत मनुजेषु ब्रह्मे’ ति ॥

5

“अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति ‘कतावकासो खोम्हि भगवता धम्मदेसनाया’ ति म अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा तत्थेव-
न्तरधायि ।

10

§ ४ धम्मचक्कपवत्तन

२० “तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — ‘कस्स नु खो अह पठम धम्म देसेय्य ? को इम धम्म खिप्पमेव आजानिस्सती’ ति ? तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — ‘अय खो आळारो कालामो पण्डितो वियत्तो मेधावी दीघरत्त अप्परजक्खजातिको । यन्नूनाह आळारस्स कालामस्स पठम धम्म देसेय्य, सो इम धम्म खिप्पमेव आजानिस्सती’ ति । अथ खो म, राजकुमार, देवता उपसङ्कमित्वा एतदवोच’ — ‘सत्ताहकालङ्कतो, भन्ते, आळारो कालामो’ ति । जाण च पन मे दस्सन उदपादि — ‘सत्ताहकालङ्कतो आळारो कालामो’ ति । तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — ‘महाजानियो खो आळारो कालामो । सच्चे हि सो इम धम्म सुणेय्य, खिप्पमेव आजानेय्या’ ति । तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — ‘कस्स नु खो अह पठम धम्म देसेय्य ? को इम धम्म खिप्पमेव आजानिस्सती’ ति ? तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — ‘अय खो उदको रामपुत्तो पण्डितो वियत्तो मेधावी दीघरत्त अप्परजक्खजातिको । यन्नूनाह उदकस्स^१ रामपुत्तस्स पठम धम्म देसेय्य, सो इम धम्म खिप्पमेव आजानिस्सती’ ति । अथ खो म, राजकुमार, देवता उपसङ्कमित्वा एतदवोच — ‘अभिदोसकालङ्कतो, भन्ते, उदको रामपुत्तो’ ति । जाण च पन मे दस्सन उदपादि — ‘अभिदोसकालङ्कतो उदको

15 B 294

20

25

१ एतदवोचु — स्या० । २ उदकस्स — स्या० ।

रामपुत्तो' ति । तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — 'महाजानियो खो उदको रामपुत्तो । सचे हि सो इम धम्म सुणेय्य, खिप्पमेव आजानेय्या' ति ।

- २१ "तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — 'कस्स नु खो
 ५ अह पठम धम्म देसेय्य ? को इम धम्म खिप्पमेव आजानिस्सती'
 ति ? तस्स मय्ह, राजकुमार, एतदहोसि — 'बहुकारा खो मे
 पञ्चवग्गिया भिक्खू ये म पधानपहितत्त उपट्ठहिसु । यन्नूनाह पञ्च-
 वग्गियान भिक्खून पठम धम्म देसेय्य' ति । तस्स मय्ह, राजकुमार,
 एतदहोसि — 'कह नु खो एतरहि पञ्चवग्गिया भिक्खू विहरन्ती' ति ।
 १० अद्दस खाह, राजकुमार, दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
 मानुसकेन पञ्चवग्गिये भिक्खू बाराणसिय विहरन्ते इसिपतने
 मिगदाये । अथ खाह, राजकुमार, उरुवेलाय यथाभिरन्त विहरित्वा
 येन बाराणसी तेन चारिक पक्कमि' ।

- "अद्दसा खो म, राजकुमार, उपको आजीवको अन्तरा च
 १५ गय अन्तरा च बोधि अद्धानमग्गप्पटिपन्न । दिस्वान म एतदवोच —
 'विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो, इन्द्रियानि, परिसुद्धो छविवण्णो
 परियोदातो । कसि त्व, आवुसो, उद्दिस्स पब्बजितो ? को वा ते
 सत्था ? कस्स वा त्व' धम्म रोचेसी' ति ? एव वुत्ते, अह, राज-
 कुमार, उपक आजीवक गाथाहि अज्झभासि —

B 295 20

‘सब्बाभिभू सब्बविदूहमस्मि,
 सब्बेसु धम्मेसु अनूपलित्तो ।
 सब्बज्जहो तण्हक्खये विमुत्तो,
 सय अभिज्जाय कमुद्दिसेय्य ॥

- ‘न मे आचरियो अत्थि, सदिसो मे न विज्जति ।
 २५ सदेवकस्मि लोकस्मि, नत्थि मे पटिपुग्गलो ॥

‘अह हि अरहा लोके, अह सत्था अनुत्तरो ।
 एकोमिह सम्मासम्बुद्धो, सीतिभूतोस्मि' निब्बुतो ॥

‘धम्मचक्क पवत्तेतु, गच्छामि कासिन पुर।
अन्धभूतस्मि’ लोकस्मि, आहञ्छ’ अमतदुन्दुभि’ ति ॥

‘यथा खो त्व, आवुसो, पटिजानासि अरहसि’ अनन्त-
जिनो’ ति ।

‘मादिसा वे जिना होन्ति, ये पत्ता आसवक्खय ।
जिता मे पापका धम्मा, तस्माहमुपक’ जिनो’ ति ॥

5

‘एव वुत्ते, राजकुमार, उपको आजीवको ‘हुपेय्यपावुसो’
ति वत्वा सीस ओकम्पेत्वा’ उम्मगग गहेत्वा पक्कामि ।

२२ “अथ ख्वाह, राजकुमार, अनुपुब्बेन चारिक चरमानो
येन बाराणसी इसिपतन मिगदायो येन पञ्चवग्गिया भिक्खू तेनुप- 10
सङ्कमि । अहससु खो म, राजकुमार, पञ्चवग्गिया भिक्खू दूरतो व
आगच्छन्त । दिस्वान अञ्जमञ्ज’ सण्ठपेसु — ‘अय खो, आवुसो,
समणो गोतमो आगच्छति बाहुल्लिको पधानविब्भन्तो आवत्तो
बाहुल्लाय । सो नेव अभिवादेतब्बो, न पच्चुट्ठातब्बो, नास्स पत्तचीवर
पटिग्गहेतब्ब, अपि च खो आसन ठपेतब्ब — सचे’ सो आकह्वि- 15
स्सति’ निसीदिस्सती’ ति । यथा यथा खो अह, राजकुमार, पञ्च-
वग्गिये भिक्खू उपसङ्कमि, तथा तथा पञ्चवग्गिया भिक्खू ना-
सक्खिसु सकाय कतिकाय सण्ठातु । अप्पेकच्चे म पच्चुगन्त्वा पत्त-
चीवर पटिग्गहेसु । अप्पेकच्चे आसन पञ्चापेसु । अप्पेकच्चे पादोदक
उपट्ठपेसु । अपि च खो म नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरन्ति । 20 B 296
एव वुत्ते, अह, राजकुमार, पञ्चवग्गिये भिक्खू एतदवोच — ‘मा,
भिक्खवे, तथागत नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरथ’, अरह,
भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो । ओदहथ, भिक्खवे, सोत ।
अमतमधिगत । अहमनुसासामि, अह धम्म देसेमि । यथानुसिट्ठ
तथा पटिपज्जमाना नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव 25
अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान
दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’

१ अन्धभूतस्मि — म० । २ आहञ्जि — स्या० । ३ अरहसि — स्या० । ४ ० उपका —
स्या० । ५ हुवेय्यावुसो — स्या० । ६ ० उक्कसित्वा जिह् निल्लाळेत्वा — स्या० । ७ ०
कतिक — स्या० । ८-८ सचे आकह्वति — स्या० । ९ समुदाचरित्थ — स्या० ।

- ति। एव वुत्ते, राजकुमार, पञ्चवग्गिया भिक्खू म एतदवोचु —
 'ताय पि खो त्व, आवुसो गोतम, इरियाय ताय पटिपदाय ताय
 दुक्करकारिकाय नाज्झगमा उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाण-
 दस्सनविसेस, कि पन त्व एतरहि बाहुल्लिको पधानविब्भन्तो आवत्तो
 5 बाहुल्लाय अधिगमिस्ससि उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सन-
 विसेस' ति ? एव वुत्ते, अह, राजकुमार, पञ्चवग्गिये भिक्खू
 एतदवोच — 'न, भिक्खवे, तथागतो बाहुल्लिको न पधानविब्भन्तो
 न आवत्तो बाहुल्लाय। अरह, भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो।
 ओदहथ, भिक्खवे, सोत। अमतमधिगत। अहमनुसासामि, अह
 10 धम्म देसेमि। यथानुसिट्ठ तथा पटिपज्जमाना न चिरस्सेव —
 यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तद-
 नुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छि-
 कत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा' ति। दुतिय पि खो, राजकुमार,
 पञ्चवग्गिया भिक्खू म एतदवोचु — 'ताय पि खो त्व, आवुसो गोतम,
 15 इरियाय ताय पटिपदाय ताय दुक्करकारिकाय नाज्झगमा उत्तरि-
 मनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेस, कि पन त्व एतरहि बाहु-
 ल्लिको पधानविब्भन्तो आवत्तो बाहुल्लाय अधिगमिस्ससि उत्तरि-
 मनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेस' ति ? दुतिय पि खो अह,
 राजकुमार, पञ्चवग्गिये भिक्खू एतदवोच — 'न, भिक्खवे, तथागतो
 20 बाहुल्लिको न पधानविब्भन्तो न आवत्तो बाहुल्लाय। अरह, भिक्खवे,
 तथागतो सम्मासम्बुद्धो। ओदहथ भिक्खवे सोत ? अमतमधिगत।
 अहमनुसासामि, अह धम्म देसेमि। यथानुसिट्ठ तथा पटिपज्जमाना
 नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय
 पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय
 25 अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा' ति। ततिय पि खो,
 राजकुमार, पञ्चवग्गिया भिक्खू म एतदवोचु — 'ताय पि खो
 त्व, आवुसो गोतम', इरियाय ताय पटिपदाय ताय दुक्करकारिकाय
 नाज्झगमा उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेस, कि पन त्व
 एतरहि बाहुल्लिको पधानविब्भन्तो आवत्तो बाहुल्लाय अधिगमिस्ससि
 30 उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेस' ति ? एव वुत्ते, अह,

B 297

राजकुमार, पञ्चवग्गिये भिक्खू एतदवोच — ‘अभि जानाथ मे नो तुम्हे, भिक्खवे, इतो पुब्बे एवरूप पभावितमेत’^१ ति ?

‘नो हेत, भन्ते’।

‘अरह, भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो। ओदहथ भिक्खवे, सोत। अमतमधिगत। अहमनुसासामि, अह धम्म देसेमि।^२ यथानुसिट्ठ तथा पटिपज्जमाना नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ ति।

“असक्खि खो अह, राजकुमार, पञ्चवग्गिये भिक्खू सञ्जा-^३ 10
पेतु। द्वे पि सुद, राजकुमार, भिक्खू ओवदामि। तयो भिक्खू पिण्डाय चरिन्त। य तयो भिक्खू पिण्डाय चरित्वा आहरन्ति, तेन छब्बग्गिया^४ यापेम। तयो पि सुद, राजकुमार, भिक्खू ओवदामि, द्वे भिक्खू पिण्डाय चरन्ति। य द्वे भिक्खू पिण्डाय चरित्वा आहरन्ति तेन छब्बग्गिया यापेम।

R 94

२३ “अथ खो, राजकुमार, पञ्चवग्गिया भिक्खू मया^५ 15
एव ओवदियमाना एव अनुसासियमाना नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सू” ति। एव वुत्ते, बोधि राजकुमारो भगवन्त एतदवोच — “कीव चिरेन नु खो, भन्ते, भिक्खु तथागत विनायक^६ 20
लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या” ति ?

§ ५ पञ्च पधानियङ्गानि

२४ “तेन हि, राजकुमार, त येवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि’। यथा ते खमेय्य, तथा न ब्याकरेय्यासि। त कि मञ्जसि, राजकुमार,^७ 25
कुसलो त्व हत्थारूढहे^८ अडकुसगण्हे^९ सिप्पे” ति ?

१ भासितमेत — स्या०। २ छब्बग्गा — सी०, स्या०, छब्बग्गो — रो०। ३ परि० — सी०। ४ हत्थारूढहे — सी० रो०। ५ अडकुसगण्हे — स्या०।

B 298

“एव, भन्ते, कुसलो अहं हत्थारूढो अङ्कुसगृहं सिप्पे” ति ।

“तं किं मञ्जसि, राजकुमार, इध पुरिसो आगच्छेय्य —
‘बोधि राजकुमारो हत्थारूढो अङ्कुसगृहं सिप्पं जानाति, तस्साहं
सन्तिके हत्थारूढो अङ्कुसगृहं सिप्पं सिक्खेस्सामी’ ति । सो चस्स
५ अस्सद्धो, यावत्तकं सद्धेन पत्तब्बं तं न सम्पापुणेय्यं । सो चस्स बह्वा-
बाधो^१, यावत्तकं^२ अप्पाबाधेन पत्तब्बं तं न सम्पापुणेय्यं । सो चस्स
सठो मायावी, यावत्तकं असठेन अमायाविना पत्तब्बं तं न सम्पा-
पुणेय्यं । सो चस्स कुसीतो, यावत्तकं आरद्धविरियेन पत्तब्बं तं न
सम्पापुणेय्यं । सो चस्स दुप्पञ्जो, यावत्तकं पञ्चवता पत्तब्बं तं न
१० सम्पापुणेय्यं । तं किं मञ्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो तव
सन्तिके हत्थारूढो अङ्कुसगृहं सिप्पं सिक्खेय्या” ति ?

“एकमेकेना^३ पि^३, भन्ते, अङ्गेन समन्नागतो सो पुरिसो न
मम सन्तिके हत्थारूढो अङ्कुसगृहं सिप्पं सिक्खेय्यं, को पन
वादो पञ्चहङ्गेही” ति ।

R 95

15

२५ “तं किं मञ्जसि, राजकुमार, इध पुरिसो आगच्छेय्य—
‘बोधि राजकुमारो हत्थारूढो अङ्कुसगृहं सिप्पं जानाति, तस्साहं
सन्तिके हत्थारूढो अङ्कुसगृहं सिप्पं सिक्खेस्सामी’ ति । सो चस्स
सद्धो, यावत्तकं सद्धेन पत्तब्बं तं सम्पापुणेय्यं । सो चस्स अप्पाबाधो,
यावत्तकं अप्पाबाधेन पत्तब्बं तं सम्पापुणेय्यं । सो चस्स असठो
२० अमायावी, यावत्तकं असठेन अमायाविना पत्तब्बं तं सम्पापुणेय्यं ।
सो चस्स आरद्धविरियो, यावत्तकं आरद्धविरियेन पत्तब्बं तं सम्पा-
पुणेय्यं । सो चस्स पञ्चवा, यावत्तकं पञ्चवता पत्तब्बं तं सम्पा-
पुणेय्यं । तं किं मञ्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो तव सन्तिके
हत्थारूढो अङ्कुसगृहं सिप्पं सिक्खेय्या” ति ?

25

“एकमेकेना पि, भन्ते, अङ्गेन समन्नागतो सो पुरिसो मम
सन्तिके हत्थारूढो अङ्कुसगृहं सिप्पं सिक्खेय्यं, को पन वादो
पञ्चहङ्गेही” ति ।

“एवमेव खो, राजकुमार, पञ्चिमानि पधानियङ्गानि । कत-
मानि पञ्च ? इध, राजकुमार, भिक्खु सद्धो होति, सद्धति तथागतस्स

१ बह्वाबाधो—सी०, रो० । २ यावत्तकं—स्या० । ३-३ एकमेकेनपि—सी०, रो० ।

बोधि — 'इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि' सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा' ति, अप्पाबाधो होति अप्पातङ्को समवेपाकिनिया गहणिया समन्नागतो नातिसीताय नाच्चुण्हाय मज्झिमाय पधानक्खमाय, असठो होति अमायावी यथाभूत अत्तान आविकत्ता' सत्थरि वा विञ्जूसु वा 5 B 211 सब्रह्मचारीसु, आरद्धविरियो विहरित' अकुसलान धम्मान पहाणाय कुसलान धम्मान उप्पादाय', थामवा दब्धपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो' कुसलेसु धम्मेसु, पञ्जवा होति उदयत्थगामिनिया पञ्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मादुक्खक्खयगामिनिया । इमानि खो, राजकुमार, पञ्च पधानियङ्गानि । 10

२६ "इमेहि, राजकुमार, पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागत विनायक लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य सत्त वस्सानि । तिट्ठन्तु, 15 राजकुमार, सत्त वस्सानि । इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागत विनायक लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य छब्बस्सानि पञ्चवस्सानि चत्तारिवस्सानि तीणि वस्सानि द्वे वस्सानि एक वस्स । तिट्ठन्तु, राजकुमार, एक वस्स । इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि 20 समन्नागतो भिक्खु तथागत विनायक लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य सत्त मासानि । तिट्ठन्तु, राजकुमार, सत्त मासानि । इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागत विनायक लभमानो — यस्सत्थाय कुल- 25 पुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य छ मासानि पञ्च मासानि चत्तारि मासानि तीणि मासानि

१ ० सारथी — सी० । २ आवीकत्वा — सी०, आविकत्वा — रो० । ३ होति — स्या० । ४ उपसम्पदाय — म०, रो०, स्या० । ५ ० धूरो — रो० । ६ तिट्ठन्तु — रो० ।

द्वे मासानि एक^१ मास अद्धमास^२। तिठ्ठतु, राजकुमार, अद्ध-
मासो। इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागत
विनायक लभमानो—यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा
अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर—ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय
5 अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य सत्त रत्तिन्दिवानि। तिठ्ठन्तु,
राजकुमार, सत्त रत्तिन्दिवानि। इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्ना-
गतो भिक्खु तथागत विनायक लभमानो—यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव
अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर—ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव
धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य छ रत्तिन्दि-
10 वानि पञ्च रत्तिन्दिवानि चत्तारि रत्तिन्दिवानि तीणि रत्तिन्दि-
वानि द्वे रत्तिन्दिवानि एक रत्तिन्दिव। तिठ्ठतु, राजकुमार, एको^३
रत्तिन्दिवो^४। इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागत
विनायक लभमानो सायमनुसिट्ठो पातो विसेस अधिगमिस्सति, पात-
मनुसिट्ठो साय विसेस अधिगमिस्सती^५” ति।

B 300

§ ६ बोधिराजकुमारस्स उपासकत्तपटिवेदन

15 २७ एव वुत्ते, बोधि राजकुमारो भगवन्त एतदवोच—“अहो
बुद्धो, अहो धम्मो, अहो धम्मस्स स्वाक्खातता। यत्र हि नाम सायमनु-
सिट्ठो पातो विसेस अधिगमिस्सति, पातमनुसिट्ठो साय विसेस अधिगमि-
स्सती^६” ति।

एव वुत्ते, सञ्जिकापुत्तो माणवो बोधि राजकुमार एतदवोच—
20 “एवमेव पनाय भव बोधि—‘अहो बुद्धो, अहो धम्मो, अहो धम्मस्स
स्वाक्खातता’ ति च वदेति^७, अथ च पन^८ न^९ त भवन्त गोतम सरण
गच्छति^{१०} धम्म च भिक्खुसङ्घ चा^{११}” ति।

R 97

“मा हेव, सम्म सञ्जिकापुत्त, अवच, मा हेव, सम्म सञ्जिका-
पुत्त, अवच। सम्मुखा मेत,^{१२} सम्म सञ्जिकापुत्त, अय्याय सुत, सम्मुखा
25 पटिग्गहित^{१३}।

“एकमिद, सम्म सञ्जिकापुत्त, समय भगवा कोसम्बिय विहरति

१ स्या० पोत्थके नत्थि। २ अद्धमास—सी०। ३—३ एक रत्तिन्दिव—सी०।
४ वदेसि—सी०, पवेदेति—स्या०। ५ पन भव—स्या०। ६ सी० पोत्थके नत्थि।
७ गच्छाहि—सी०। ८ मे त—स्या०। ९ पटिग्गहीत—सी०, पटिग्गहीत—रो०।

घोसितारामे । अथ खो मे अय्या कुच्छिमती^१ येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
 उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्ना
 खो मे अय्या भगवन्त एतदवोच—‘यो मे अय, भन्ते, कुच्छिगतो कुमारको
 वा कुमारिका वा सो भगवन्त सरण गच्छति धम्म च भिक्खुसङ्घं च ।
 उपासक त भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत’ ति । एकमिद, 5
 सम्म सज्जिकापुत्त, समय भगवा इधेव भग्गेसु विहरति सुसुमारगिरे
 भेसकळावने मिगदाये । अथ खो म^२ धाति^३ अङ्केन हरित्वा^४ येन भगवा
 तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि ।
 एकमन्त ठिता खो म धाति भगवन्त एतदवोच—‘अय, भन्ते, बोधि
 राजकुमारो भगवन्त सरण गच्छति धम्म च भिक्खुसङ्घं च । उपासक 10
 त^५ भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत’ ति । एसाह, सम्म
 सज्जिकापुत्त, ततियक^५ पि भगवन्त सरण गच्छामि धम्म च भिक्खु-
 सङ्घं च । उपासक म भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत’ ति ।

— ० —

१ कुच्छिवती—रो० । २—२ ० धाती—स्या०, मम धाती—सी० । ३ वाहित्वा—
 सी०, रो०, पायित्वा—स्या० । ४ न—स्या० । ५ ततिय—रो०, सी० ।

३६. अङ्गुलिमालसुत्तं

§ १ अङ्गुलिमालपब्बज्जा

B 301

R 98

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन रञ्जो पसेनदिस्स
कोसलस्स विजिते चोरो अङ्गुलिमालो नाम होति लुद्धो लोहितपाणि^१
हतपहते निविट्ठो अदयापन्नो पाणभूतेसु । तेन गामा पि अगामा कता,
5 निगमा पि अनिगमा कता, जनपदा पि अजनपदा कता । सो मनुस्से वधित्वा
वधित्वा अङ्गुलीन माल धारेति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवा-
सेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थि पिण्डाय पाविसि । सावत्थिय पिण्डाय
चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो सेनासन ससामेत्वा पत्तचीवर-
मादाय येन चोरो अङ्गुलिमालो तेनद्वानमग्ग पटिपज्जि । अद्दसासु^२
10 खो गोपालका पसुपालका कस्सका पथाविनो^३ भगवन्त येन चोरो अङ्गुलि-
मालो तेनद्वानमग्गपटिपन्न । दिस्वान भगवन्त एतदवोचु — “मा, समण,
एत मग्ग पटिपज्जि । एतिस्म, समण, मग्गे चोरो अङ्गुलिमालो नाम
लुद्धो लोहितपाणि हतपहते निविट्ठो अदयापन्नो पाणभूतेसु । तेन गामा
पि अगामा कता, निगमा पि अनिगमा कता, जनपदा पि अजनपदा
15 कता । सो मनुस्से वधित्वा वधित्वा अङ्गुलीन माल धारेति । एत हि,
समण, मग्ग दस पि पुरिसा वीस^४ पि पुरिसा तिस^५ पि पुरिसा चत्तारीस^६
पि पुरिसा पञ्चास^७ पि पुरिसा^८ सङ्करित्वा^९ सङ्करित्वा पटिपज्जन्ति ।
ते पि चोरस्स अङ्गुलिमालस्स हत्थत्थ गच्छन्ती” ति । एव वुत्ते, भगवा
तुण्हीभूतो अगमासि । दुतिय पि खो गोपालका पे० ततिय पि खो
20 गोपालका पसुपालका कस्सका पथाविनो भगवन्त एतदवोचु पे०
ते पि चोरस्स अङ्गुलिमालस्स हत्थत्थ गच्छन्ती ति ।

B 302

२ अथ खो भगवा तुण्हीभूतो अगमासि । अद्दसा खो चोरो

१ लोहितपाणी—सी०, स्या०, रो० । २ अद्दसासु—स्या० । ३ पथाविनो—स्या०,
रो० । ४ वीसति—सी०, रो० । ५ तिसति—रो० । ६ चत्तालीस—स्या० । ७—७ स्या०,
रो० पोत्थकेसु नत्थि । ८ सह्रित्वा—सी०, रो०, सङ्करित्वा—स्या० ।

अङ्गुलिमालो भगवन्त दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वानस्स एतदहोसि —
 “अच्छरिय वत, भो, अब्भुत वत, भो । इम हि मग्ग दस पि पुरिसा वीस
 पि पुरिसा तिस पि पुरिसा चत्तारीस पि पुरिसा पञ्चास पि पुरिसा R 99
 सङ्कुरित्वा सङ्कुरित्वा पटिपज्जन्ति । ते पि मम हत्थत्थ गच्छन्ति’ ।
 अथ च पनाय समणो एको अदुतियो पसय्ह मज्जे आगच्छति । यन्नूनाह 5
 इम समण जीविता वोरोपेय्य” ति । अथ खो चोरो अङ्गुलिमालो असि-
 चम्म गहेत्वा धनुकलाप सन्नय्हित्वा भगवन्त पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धि ।
 अथ खो भगवा तथारूप इद्धाभिसङ्खार अभिसङ्खासि’ यथा चोरो
 अङ्गुलिमालो भगवन्त पकतिया गच्छन्त सब्बथामेन’ गच्छन्तो न सक्कति
 सम्पापुणितु । अथ खो चोरस्स अङ्गुलिमालस्स एतदहोसि — “अच्छरिय 10
 वत, भो, अब्भुत वत, भो । अह हि पुब्बे हत्थि पि धावन्त अनुपतित्वा
 गण्हामि, अस्स पि धावन्त अनुपतित्वा गण्हामि, रथ पि धावन्त अनु-
 पतित्वा गण्हामि, मिग पि धावन्त अनुपतित्वा गण्हामि, अथ च पनाह
 इम समण पकतिया गच्छन्त सब्बथामेन गच्छन्तो न सक्कोमि सम्पापुणितु”
 ति । ठितो व भगवन्त एतदवोच — “तिट्ठ, तिट्ठ, समणा” ति । 15

“ठितो अह, अङ्गुलिमाल, त्व च तिट्ठा” ति ।

अथ खो चोरस्स अङ्गुलिमालस्स एतदहोसि — “इमे खो समणा
 सक्कपुत्तिया सच्चवादिनो सच्चपटिञ्जा । अथ पनाय समणो गच्छ’
 येवाह’ — ‘ठितो अह, अङ्गुलिमाल, त्व च तिट्ठा’ ति । यन्नूनाह इम समण
 पुच्छेय्य” ति । 20

३ अथ खो चोरो अङ्गुलिमालो भगवन्त गाथाय अज्झभासि —

“गच्छ वदेसि समण ठितोमिह,
 मम च ब्रूसि ठितमट्ठितो’ ति’ ।
 पुच्छामि त समण एतमत्थ,
 कथ ठितो त्व अहमट्ठितोमिही” ति ॥ 25

“ठितो अह अङ्गुलिमाल सब्बद्रा,
 सब्बेसु भूतेसु निधाय दण्ड ।

B 303

१ आगच्छन्ति — सी० । २ अभिसङ्खारेसि — स्या० । ३ सब्बथामेन — सी०, रो० ।
 ४-४ गच्छ येव समानो एवमाह — सी० । ५-५ ठितमट्ठितोसि — स्या० ।

R 100

5

10

तुव च पाणेषु, असञ्जातोसि,
तस्मा ठितोह तुवमट्ठितोसी" ति ॥

"चिरस्स वत मे महितो महेसी",
महावन पापुणि^१ सच्चवादी^२ ।

सोह चरिस्सामि^३ पहाय^४ पाप,
सुत्वान गाथ तव धम्मयुत्त" ॥

इत्वेव चोरो असिमावुध च,
सोब्भे पपाते नरके अकिरि^५ ।

अवन्दि चोरो सुगतस्स पादे,
तत्थेव न पब्बज्ज अयाचि ॥

बुद्धो च खो कारुणिको महेसि,
यो सत्था लोकस्स सदेवकस्स ।

तमेहि भिक्खू ति तदा अवोच,
एसे^६ व तस्स अहु भिक्खुभावो ति ॥

§ २ भगवतो पच्छासमणो अङ्गुलिमालो

15

४ अथ खो भगवा आयस्मता अङ्गुलिमालेन पच्छासमणेन -
येन सावत्थि^७ तेन चारिक पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिक चरमानो येन
सावत्थि तदवसरि । तत्र सुद भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स
अन्तेपुरद्वारे महाजनकायो सन्निपतित्वा उच्चासद्दो महासद्दो होति-
20 "चोरो ते, देव, विजिते अङ्गुलिमालो नाम लुद्धो लोहितपाणि हतपहते
निविट्ठो अदयापन्नो पाणभूतेसु । तेन गामा पि अगामा कता, निगमा
पि अनिगमा कता, जनपदा पि अजनपदा कता । सो मनुस्से वधित्वा
वधित्वा अङ्गुलीन माल धारेति । त देवो पटिसेधेत्" ति ।

B 304

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो पञ्चमत्तेहि अस्ससतेहि साव-
25 त्थिया निक्खमि^८ दिवा दिवस्स । येन आरामो तेन पाविसि^९ । यावतिका^{१०}

१ महेसि-रो० । २-२ समण पच्चपादि-स्या०, समणो य पच्चपादि-सी०,
समणो य पच्चवादि-रो० । ३-३ चरिस्सामि पजहस्स-स्या०, चिरस्सापि पहास्स-सी० ।
४ अन्वकारी-रो०, अवकारि-सी० । ५ एसो-सी० । ६ सावत्थी-स्या० । ७ निक्ख
मित्वा-स्या० । ८ पायासि-सी०, रो० । ९ यावतिको-रो० ।

यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा^१ पत्तिको व येन भगवा
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
एकमन्त निसिन्न खो राजान पसेनदि कोसल भगवा एतदवोच—“किं
नु ते, महाराज, राजा वा मागधो सेनियो बिम्बिसारो कुपितो वेसा-
लिका वा लिच्छवी अञ्जे वा पटिराजानो” ति ?

R 101

5

“न खो मे, भन्ते, राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो कुपितो,
ना^२ पि^३ वेसालिका लिच्छवी, ना पि अञ्जे पटिराजानो । चोरो मे, भन्ते,
विजिते अङ्गुलिमालो नाम लुद्धो लोहितपाणि हतपहते निविट्ठो अदया-
पन्नो पाणभूतेसु । तेन गामा पि अगामा कता, निगमा पि अनिगमा
कता, जनपदा पि अजनपदा कता । सो मनुस्से वधित्वा वधित्वा 10
अङ्गुलीन माल धारेति । ताह^४, भन्ते, पटिसेधिस्सामी” ति ।

“सच्चे पन त्व, महाराज, अङ्गुलिमाल पस्सेय्यासि केसमस्सु
ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय
पब्बजित, विरत पाणातिपाता, विरत अदिन्नादाना, विरत मुसावादा,
एकभत्तिक, ब्रह्मचारि, सीलवन्त, कल्याणधम्म, किन्ति न करेय्यासी” 15
ति ?

“अभिवादेय्याम वा, भन्ते, पच्चुट्ठेय्याम वा आसनेन वा
निमन्तेय्याम, अभिनिमन्तेय्याम वा न चीवरपिण्डपातसेनासनगिलान-
प्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि, धम्मिक वा अस्स रक्खावरणगुत्ति सविद-
हेय्याम । कुतो पनस्स, भन्ते, दुस्सीलस्स पापधम्मस्स एवरूपो सीलसयमो 20
भविस्सती” ति ?

तेन खो पन समयेन आयस्मा अङ्गुलिमालो भगवतो अविदूरे
निसिन्नो होति । अथ खो भगवा दक्खिण बाहु पग्गहेत्वा राजान
पसेनदि कोसल एतदवोच—“एसो, महाराज, अङ्गुलिमालो” ति । अथ
खो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स अहुदेव भय, अहु छम्भितत्त, अहु 25
लोमहसो । अथ खो भगवा राजान पसेनदि कोसल भीत सविग्ग लोम-
हट्ठजात विदित्वा राजान पसेनदि कोसल एतदवोच—“मा^५ भायि,
महाराज^६, नत्थि ते इतो^७ भय” ति । अथ खो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स

१ पच्चारोहित्वा—रो० । २-२ नपि—सी०, स्या०, रो० । ३ नाह—सी०, रो० ।
४-४ मा भायि महाराज मा भायि महाराज—सी०, स्या०, रो० । ५ अतो—सी०, रो० ।

R 102

B 305

य अहोसि भय वा छम्भितत्त वा लोमहसो वा सो पटिप्पस्सम्भि । अथ
खो राजा पसेनदि कोसलो येनायस्मा अङ्गुलिमालो तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त अङ्गुलिमाल एतदवोच — “अय्यो नो, भन्ते,
अङ्गुलिमालो” ति ?

5

“एव, महाराजा” ति ।

“कथगोत्तो अय्यस्स पिता, कथगोत्ता माता” ति ?

“गग्गो खो, महाराज, पिता, मन्ताणी माता” ति ।

“अभिरमतु, भन्ते, अय्यो गग्गो मन्ताणिपुत्तो^१ । अहमय्यस्स
गग्गस्स मन्ताणिपुत्तस्स उस्सुक्क करिस्सामि चीवरपिण्डपातसेनासन-
10 गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान^२” ति ।

५ तेन खो पन समयेन आयस्मा अङ्गुलिमालो आरञ्जिको^३
होति पिण्डपातिको पसुकूलिको तेचीवरिको । अथ खो आयस्मा
अङ्गुलिमालो राजान पसेनदि कोसल एतदवोच — “अल, महाराज,
परिपुण्ण मे चीवर^४” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन भगवा
15 तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
एकमन्त निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्त एतदवोच —
“अच्छरिय, भन्ते, अब्भुत, भन्ते ! यावञ्चिद, भन्ते, भगवा अद-
न्तान दमेता, असन्तान समेता, अपरिनिब्बुतान परिनिब्बापेता । य हि
मय, भन्ते, नासक्खिम्हा दण्डेन पि सत्थेन पि दमेतु सो भगवता
20 अदण्डेन असत्थेनेव दन्तो । हन्द च दानि मय, भन्ते, गच्छाम,
बहुकिच्चा मय बहुकरणीया” ति ।

“यस्सदानि, महाराज^५, काल मञ्जसी” ति । अथ खो राजा
पसेनदि कोसलो उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा
पक्कामि ।

§ ३ मूल्हगब्भाय इत्थिया सोत्थिभावो

25

६ अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो पुब्बण्हसमय निवासेत्वा
पत्तचीवरमादाय सावित्थय पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो आयस्मा

१ मन्ताणीपुत्तो—सी०, स्या०, रो० । २ ० परिक्खारेहि—सी० । ३ आरञ्जिको—
सी०, स्या०, रो० । ४ तिचीवर—सी०, स्या०, रो० । ५ त्व महाराज—सी०, रो० ।

अङ्गुलिमालो सावत्थिय सपदान पिण्डाय चरमानो अञ्जतर इत्थि मूळ्हगब्भ विघातगब्भ^१ । दिस्वानस्स एतदहोसि — “किलिस्सन्ति वत, भो, सत्ता, किलिस्सन्ति वत, भो, सत्ता” ति । अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो सावत्थिय पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपात-पटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभि-
वादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा अङ्गुलि-
मालो भगवन्त एतदवोच — “इधाह, भन्ते, पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थि पिण्डाय पाविसि । अद्दस खो अह, भन्ते, सावत्थिय सपदान पिण्डाय चरमानो अञ्जतर इत्थि मूळ्हगब्भ विघातगब्भ । दिस्वान मय्ह^२ एतदहोसि — “किलिस्सन्ति वत, भो, सत्ता, किलिस्सन्ति वत, भो, सत्ता” ति ।

R 103

B 306

15

“तेन हि त्व, अङ्गुलिमाल, येन सा^३ इत्थी^४ तेनुपसङ्गम, उपसङ्गमित्वा त इत्थि एव वदेहि — ‘यतोह, भगिनि, जातो^५ नाभिजानामि सञ्चिच्च पाण जीविता वोरोपेता, तेन सच्चेन सोत्थि ते होतु, सोत्थि गब्भस्सा’ ” ति ।

“सो हि नून मे, भन्ते, सम्पजानमुसावादो भविस्सति । मया हि, भन्ते, बहु सञ्चिच्च पाणा जीविता वोरोपिता” ति ।

“तेन हि त्व, अङ्गुलिमाल, येन सा इत्थि तेनुपसङ्गम, उपसङ्गमित्वा त इत्थि एव वदेहि — ‘यतोह, भगिनि, अरियाय जातिया जातो, नाभिजानामि सञ्चिच्च पाण जीविता वोरोपेता, तेन सच्चेन सोत्थि ते होतु, सोत्थि गब्भस्सा’ ” ति ।

20

“एव, भन्ते” ति खो आयस्मा अङ्गुलिमालो भगवतो पटि-
स्सुत्वा येन सा इत्थि तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा त इत्थि एतदवोच —
“यतोह, भगिनि, अरियाय जातिया जातो, नाभिजानामि सञ्चिच्च पाण जीविता वोरोपेता, तेन सच्चेन सोत्थि ते होतु, सोत्थि गब्भस्सा” ति ।
अथ ख्वास्सा^६ इत्थिया सोत्थि^७ अहोसि, सोत्थि गब्भस्स ।

25

§ ४ अरहा आयस्मा अङ्गुलिमालो

७ अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो

१ विसातगब्भ — स्या०, रो० । २ मे — सी०, स्या०, रो० । ३-३ सावत्थि — रो० । ४ जातिया जातो — सी० । ५-५ खो सोत्थित्थिया — रो०, सी० ।

R 104 आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव
अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव
धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति
वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति अब्भञ्जासि ।
5 अञ्जतरो खो पनायस्मा अङ्गुलिमालो अरहत अहोसि ।

B 307 ८ अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो पुब्बण्हसमय निवासेत्वा
पत्तचीवरमादाय सावत्थि पिण्डाय पाविसि । तेन खो पन समयेन अञ्जेन
पि लेड्डु खित्तो आयस्मतो अङ्गुलिमालस्स काये निपतति, अञ्जेन पि
दण्डो खित्तो आयस्मतो अङ्गुलिमालस्स काये निपतति, अञ्जेन पि
10 सक्खरा खित्ता आयस्मतो अङ्गुलिमालस्स काये निपतति । अथ खो
आयस्मा अङ्गुलिमालो भिन्नेन सीसेन, लोहितेन गळन्तेन, भिन्नेन पत्तेन,
विप्फालिताय सङ्घाटिया येन भगवा तेनुपसङ्गमि । अद्दसा खो भगवा
आयस्मन्त अङ्गुलिमाल दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान आयस्मन्त
अङ्गुलिमाल एतदवोच — “अधिवासेहि त्व, ब्राह्मण, अधिवासेहि त्व,
15 ब्राह्मण । यस्स खो त्व, ब्राह्मण, कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्सानि बहूनि
वस्ससतानि बहूनि वस्ससहस्सानि निरये पच्चेय्यासि तस्स त्व, ब्राह्मण,
कम्मस्स विपाक दिट्ठेव धम्मे पटिसवेदेसी” ति । अथ खो आयस्मा
अङ्गुलिमालो रहोगतो पटिसल्लीनो विमुत्तिसुख पटिसवेदि, ताय
वेलाय इम उदान उदानेसि —

20 ९ “यो पुब्बेव पमज्जित्वा, पच्छा सो नप्पमज्जति ।
सोम लोक पभासेति, अब्भा मुत्तो व चन्दिमा ॥
“यस्स पाप कत कम्म, कुसलेन पिधीयति’ ।
सोम लोक पभासेति, अब्भा मुत्तो व चन्दिमा ॥
“यो हवे दहरो भिक्खु, युज्जति बुद्धसासने ।
25 सोम लोक पभासेति, अब्भा मुत्तो व चन्दिमा ॥

“दिसा हि मे धम्मकथ सुणन्तु,
दिसा हि मे युज्जन्तु बुद्धसासने ।
दिसा हि मे ते मनुजा^१ भजन्तु,
ये धम्ममेवादपयन्ति सन्तो ॥

१ पिथीयति — सी०, स्या०, रो० । २ मनुस्से — रो०, मनुस्सा — सी० ।

“दिसा हि मे खन्तिवादान,^१ अविरोधप्पससीन^२ ।

R 105

सुणन्तु धम्म कालेन, त च अनुविधीयन्तु^३ ॥

“न हि जातु सो मम हिसे, अञ्च वा पन किञ्चिन^४ ।

पप्पुय्य परम सन्ति, रक्खेय्य तसथावरे ॥

“उदकञ्चिह नयन्ति नेत्तिका, उसुकारा नमयन्ति तेजन ।

5 B 308

दारु नमयन्ति तच्छका, अत्तान दमयन्ति पण्डिता ॥

“दण्डेनेके दमयन्ति, अङ्कुसेहि कसाहि च ।

अदण्डेन असत्थेन, अह दन्तोम्हि^५ तादिना ॥

“अहिसकोति मे नाम, हिसकस्स पुरे सतो ।

अज्जाह सच्चनामोम्हि, न न हिंसामि किञ्चिन ॥

10

“चोरो अह पुरे आसि, अङ्गुलिमालो ति विस्सुतो ।

वुय्हमानो महोघेन, बुद्ध सरणमागम ॥

“लोहितपाणि पुरे आसि, अङ्गुलिमालो ति विस्सुतो ।

सरणगमन^६ पस्स, भवनेत्ति समूहता ॥

“तादिस कम्म कत्वान, बहु दुग्गतिगामिन ।

15

फुट्ठो कम्मविपाकेन, अणणो भुञ्जामि भोजन ॥

“पमादमनुयुञ्जन्ति, बाला दुम्मेधिनो जना ।

अप्पमादञ्च मेधावी, धन सेट्ठ व रक्खति ॥

“मा पमादमनुयुञ्जेथ, मा कामरतिसन्थव ।

अप्पमत्तो हि ज्ञायन्तो, पप्पोति विपुल सुख ॥

20

“स्वागत^७ नापगत, नयिद दुम्मन्तित मम ।

सविभत्तेसु^८ धम्मेसु, य सेट्ठ तदुपागम ॥

“स्वागत नापगत, नयिद दुम्मन्तित मम ।

तिस्सो विज्जा अनुप्पत्ता, कत बुद्धस्स सासन^९ ति ॥

— ० —

१ ० वोदान — स्या० । २ ० ससन — स्या० । ३ अनुविधीयन्तु — स्या० । ४ कञ्चिन — सी०, स्या०, रो० । ५ दण्डोम्हि — स्या० । ६ सरणागमन — सी०, रो० । ७ सागत — सी०, रो० । ८ पटिभत्तेसु — रो०, सुविभत्तेसु — स्या०, पटिभत्तेसु — सी० ।

३७. पियजातिकसुत्तं

§ १ गहपतिपुत्तकालकिरियावत्थु

B 309
R 106

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरस्स गहपतिस्स
एकपुत्तको पियो मनापो कालङ्कतो^१ होति । तस्स कालङ्किरियाय नेव
कम्मन्ता पटिभन्ति न भत्त पटिभाति । सो आळाहन गन्त्वा कन्दति —
५ “कह, एकपुत्तक, कह, एकपुत्तका” ति । अथ खो सो गहपति येन
भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त
निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो त गहपति भगवा एतदवोच—
“न खो ते, गहपति, सके चित्ते ठितस्स इन्द्रियानि, अत्थि ते इन्द्रियान
अञ्जथत्त” ति ।

१० “कि हि मे, भन्ते, इन्द्रियान नाञ्जथत्त भविस्सति,
मय्ह हि, भन्ते, एकपुत्तो^२ पियो मनापो कालङ्कतो । तस्स कालङ्किरि-
याय नेव कम्मन्ता पटिभन्ति, न भत्त पटिभाति । सोह आळाहन
गन्त्वा^३ कन्दामि — ‘कह, एकपुत्तक, कह, एकपुत्तका’ ” ति ।

१५ “एवमेत, गहपति, एवमेत^४, गहपति^५ । पियजातिका हि,
गहपति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका” ति ।

“कस्स^६ खो नामेत, भन्ते, एव भविस्सति — ‘पियजातिका
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ? पियजातिका हि
खो, भन्ते, आनन्दसोमनस्सा पियप्पभविका” ति । अथ खो सो गहपति
भगवतो भासित अनभिनन्दित्वा पटिक्कोसित्वा^७ उट्ठायासना पक्कामि ।

२० २ तेन खो पन समयेन सम्बहुला अक्खधुत्ता भगवतो
अविदूरे अक्खेहि दिब्बन्ति । अथ खो सो गहपति येन ते अक्खधुत्ता

१ कालकतो—सी०, स्या०, रो० । २ एकपुत्तको—सी०, स्या०, रो० । ३ गन्त्वा
गन्त्वा—सी०, स्या०, रो० । ४-४ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ५ पियप्पभूतिका—
स्या० । ६ किस्स—सी०, तस्स स्या० । ७ अप्पटिक्कोसित्वा—स्या० ।

तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा अक्खधुत्ते' एतदवोच—“इधाह, भोन्तो,
 येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा समण गोतम
 अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्न खो म, भोन्तो,
 समणो गोतमो एतदवोच—‘न खो ते, गहपति, सके चित्ते ठितस्स
 इन्द्रियानि, अत्थि ते इन्द्रियान अञ्जथत्त’ ति। एव वुत्ते अह, 5
 भोन्तो, समण गोतम एतदवोच—‘कि हि मे, भन्ते, इन्द्रियान
 नाञ्जथत्त भविस्सति, मय्ह हि, भन्ते, एकपुत्तको पियो मनापो
 कालङ्कतो। तस्स कालङ्किरियाय नेव कम्मन्ता पटिभन्ति, न भत्त
 पटिभाति। सोह आळाहन गन्त्वा कन्दामि—कह, एकपुत्तक, कह,
 एकपुत्तका’ ति। 10

R 107

B 310

‘एवमेत, गहपति, एवमेत, गहपति! पियजातिका हि, गहपति,
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति।

“कस्स खो नामेत, भन्ते, एव भविस्सति—पियजातिका
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका? पियजातिका हि खो,
 भन्ते, आनन्दसोमनस्सा पियप्पभविका’ ति। अथ ख्वाह, भोन्तो, 15
 समणस्स गोतमस्स भासित अनभिनन्दित्वा पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना
 पक्कामि^१” ति।

“एवमेत, गहपति, एवमेत, गहपति! पियजातिका हि,
 गहपति, आनन्दसोमनस्सा पियप्पभविका” ति।

अथ खो सो गहपति “समेति मे अक्खधुत्तेही” ति पक्कामि। 20
 अथ खो इद कथावत्थु^२ अनुपुब्बेन राजन्तेपुर पाविसि।

§ २ पसेनदिस्स मल्लिकाय पुच्छा

३ अथ खो राजा पसेनदि कोसलो मल्लिक देवि आमन्तेसि
 —“इद ते, मल्लिके, समणेन गोतमेन भासित—‘पियजातिका
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’” ति।

“सचेत, महाराज, भगवता भासित, एवमेत” ति। 25

१ ते अक्खधुत्ते—सी०, स्या०, रो०। २ पक्कमि—स०। ३ कथावत्थु—सी०,
 स्या०, रो०।

“एवमेव पनाय मल्लिका यञ्जदेव समणो गोतमो भासति
त तदेवस्स अब्भनुमोदति” ।

“सचेत, महाराज, भगवता भासित एवमेत ति । सेय्यथापि
नाम, यञ्जदेव आचरियो अन्तेवासिस्स^१ भासति त तदेवस्स अन्तेवासी
५ अब्भनुमोदति — ‘एवमेत, आचरिय, एवमेत, आचरिया’ ” ति ।

“एवमेव खो त्व, मल्लिके, यञ्जदेव समणा गोतमो
भासति त तदेवस्स अब्भनुमोदसि” ।

R 108

“सचेत, महाराज, भगवता भासित एवमेत” ति । “चर पि,
रे मल्लिके, विनस्सा” ति ।

१० अथ खो मल्लिका देवी नाळिजङ्घो ब्राह्मण आमन्तेसि —
“एहि त्व, ब्राह्मण, येन भगवा तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा मम
वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्टान
बल फासुविहार पुच्छ — ‘मल्लिका, भन्ते, देवी भगवतो पादे सिरसा
वन्दति, अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्टान बल फासुविहार पुच्छती’ ति ।
१५ एव च वदेहि — ‘भासिता नु खो, भन्ते, भगवता’^२ एसा वाचा —
पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति ।
यथा ते भगवा व्याकरोति^३ त साधुक उग्गहेत्वा मम^४ आरोचेय्यासि ।
न हि तथागता वितथ भणन्ती” ति ।

B 311

२० “एव, भोती” ति खो नाळिजङ्घो ब्राह्मणो मल्लिकाय
देविया पटिस्सुत्वा^५ येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता
सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त
निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो नाळिजङ्घो ब्राह्मणो भगवन्त
एतदवोच — “मल्लिका, भो गोतम, देवी भोतो गोतमस्स पादे सिरसा
वन्दति, अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्टान बल फासुविहार पुच्छति, एव
२५ च वदेति — ‘भासिता नु खो, भन्ते, भगवता एसा वाचा — पियजातिका
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ” ति ।

४ “एवमेत, ब्राह्मण, एवमेत, ब्राह्मण । पियजातिका

१ अन्तेवासि — सी० । २ भगवतो — स्या० । ३ व्याकरोति — सी०, रो० । ४ मम —
सी०, रो० । ५ पटिस्सुत्वा — रो० ।

हि, ब्राह्मण, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका ति ।
 तदमिनापेत,^१ ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्ब यथा पियजातिका
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका । भूतपुब्ब, ब्राह्मण,
 इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरिस्सा^२ इत्थिया माता कालमकासि ।
 सा तस्सा कालकिरियाय उम्मत्तिका खित्तचित्ता रथिकाय^३ रथिक^३ ५
 सिद्धाटकेन सिद्धाटक उपसङ्कमित्वा एवमाह — ‘अपि मे मातर
 अद्दस्सथ,^४ अपि मे मातर अद्दस्सथा’ ति ? इमिना पि खो एत, ब्राह्मण,
 परियायेन वेदितब्ब यथा पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा
 पियप्पभविका ति ।

R 109

“भूतपुब्ब, ब्राह्मण, इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरिस्सा 10
 इत्थिया पिता कालमकासि भाता कालमकासि भगिनी कालम-
 कासि पुत्तो कालमकासि धीता कालमकासि सामिको कालम-
 कासि सा तस्स कालकिरियाय उम्मत्तिका खित्तचित्ता रथि-
 काय रथिक सिद्धाटकेन सिद्धाटक उपसङ्कमित्वा एवमाह — ‘अपि
 मे सामिक अद्दस्सथ, अपि मे सामिक अद्दस्सथा’ ति ? इमिना पि खो 15
 एत, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्ब यथा पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-
 दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका ति ।

“भूतपुब्ब, ब्राह्मण, इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरिस्स
 पुरिसस्स माता कालमकासि । सो तस्सा कालकिरियाय उम्मत्तको
 खित्तचित्तो रथिकाय रथिक सिद्धाटकेन सिद्धाटक उपसङ्कमित्वा 20
 एवमाह — ‘अपि मे मातर अद्दस्सथ, अपि मे मातर अद्दस्सथा’ ति ?
 इमिना पि खो एत, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्ब यथा पियजातिका
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका ति ।

B 312

“भूतपुब्ब, ब्राह्मण, इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरिस्स
 पुरिसस्स पिता कालमकासि भाता कालमकासि भगिनी 25
 कालमकासि पुत्तो कालमकासि धीता कालमकासि पजापति
 कालमकासि । सो तस्सा कालकिरियाय उम्मत्तको खित्तचित्तो

१ तदिमिनापेत — स्या० । २ अञ्जतरिस्सा — सी०, स्या०, रो० । ३-३ रथियाय
 रथिय — स्या०, रो०, रथिया रथिय — सी० । ४ अद्दसथ — सी०, रो०, अद्दसथ — स्या० ।

रथिकाय रथिक सिङ्घाटकेन सिङ्घाटक उपसङ्क्रमित्वा एवमाह —
'अपि मे पजापतिं अहस्सथ, अपि मे पजापतिं अहस्सथा' ति ? इमिना
खो एत, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्ब यथा पियजातिका सोकपरिदेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका ति ।

- 5 “भूतपुब्ब, ब्राह्मण, इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरा इत्थि
जातिकुल अगमासि । तस्सा ते जातका सामिक^१ अच्छिन्दित्वा अञ्जस्स
दातुकामा । सा च त न इच्छति । अथ खो सा^२ इत्थि^३ सामिक
एतदवोच — ‘इमे, म, अय्यपुत्त, जातका त्व^४ अच्छिन्दित्वा अञ्जस्स
दातुकामा । अह च त न इच्छामी’ ति । अथ खो सो पुरिसो त इत्थि
B 110 10 द्विधा छेत्वा अत्तान उप्फालेसि^५ — ‘उभो पेच्च भविस्सामा’ ति । इमिना
पि खो एत, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्ब यथा पियजातिका सोकपरिदेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका” ति ।

अथ खो नाळिजङ्घो ब्राह्मणो भगवतो भासित अभिनन्दित्वा
अनुमोदित्वा उट्ठायासना येन मल्लिका देवी तेनुपसङ्क्रमि, उपसङ्क्रमित्वा
15 यावतको अहोसि भगवता सद्धि कथासल्लापो त सब्ब मल्लिकाय
देविया आरोचेसि ।

§ ३ मल्लिकाय धम्मो कथा

५ अथ खो मल्लिका देवी येन राजा पसेनदि कोसलो
तेनुपसङ्क्रमि, उपसङ्क्रमित्वा राजान पसेनदि कोसल एतदवोच — “त
कि मञ्जसि, महाराज, पिया ते वजिरी^६ कुमारी” ति ?

20 “एव, मल्लिके, पिया मे वजिरी कुमारी” ति ।

“त किं मञ्जसि, महाराज, वजिरिया ते कुमारिया विपरि-
णामञ्जथाभावा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

B 313 “वजिरिया मे, मल्लिके, कुमारिया विपरिणामञ्जथाभावा
जीवितस्स पि सिया अञ्जथत्त, किं पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोक-
25 परिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“इद खो त, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता

१ सामिका—सी० । २-२ सावत्थि—रौ० । ३ त—स्या०, रौ०, तथा—सी० ।
४ उप्फालेसि—सी०, रौ० । ५ वजिरी—रौ० ।

सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासित—‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति । त कि मञ्जसि, महाराज, पिया
ते वासभा खत्तिया” ति ?

“एव, मल्लिके, पिया मे वासभा खत्तिया” ति ।

“त कि मञ्जसि, महाराज, वासभाय ते खत्तियाय विपरि- 5
णामञ्जथाभावा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“वासभाय मे, मल्लिके, खत्तियाय विपरिणामञ्जथाभावा
जीवितस्स पि सिया अञ्जथत्त, कि पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“इद खो त, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता 10
सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासित—‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति । त कि मञ्जसि, महाराज, पियो
ते विडूडभो’ सेनापती” ति ?

“एव, मल्लिके, पियो मे विडूडभो सेनापती” ति ।

“त कि मञ्जसि, महाराज, विडूडभस्स ते सेनापतिस्स विपरि- 15
णामञ्जथाभावा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“विडूडभस्स मे, मल्लिके, सेनापतिस्स विपरिणामञ्जथाभावा
जीवितस्स पि सिया अञ्जथत्त, कि पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोक-
परिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“इद खो त, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता 20
सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासित—‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति । त कि मञ्जसि, महाराज, पिया
ते अह” ति ?

“एव, मल्लिके, पिया मेसि त्व” ति ।

“त कि मञ्जसि, महाराज, भय्ह ते विपरिणामञ्जथाभावा 25
उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“तुय्ह हि मे, मल्लिके, विपरिणामञ्जथाभावा जीवितस्स

पि सिया अञ्जथत्त, कि पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोकपरिदेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

B 314 5 “इद खो त, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासित — ‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति । त कि मञ्जसि, महाराज, पिया
ते कासिकोसला” ति ?

“एव, मल्लिके, पिया मे कासिकोसला । कासिकोसलान,
मल्लिके, आनुभावेन कासिकचन्दन पच्चनुभोम, मालागन्धविलेपन
धारेमा” ति ।

10 “त कि मञ्जसि, महाराज, कासिकोसलान ते विपरिणामञ्जथा-
भावा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“कासिकोसलान हि^१, मल्लिके, विपरणामञ्जथाभावा जीवि-
तस्स पि सिया अञ्जथत्त, कि पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोकपरिदेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

15 “इद खो त, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासित — ‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ” ति ।

R 112 “अच्छरिय, मल्लिके, अब्भुत, मल्लिके ! यावञ्च सो भगवा
पञ्जाय अतिविज्झ मञ्जे^२ पस्सति । एहि, मल्लिके, आचमेही^३” ति ।

20 अथ खो राजा पसेनदि कोसलो उट्ठायासना एकस उत्तरासङ्ग
करित्वा येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा तिक्खत्तु उदान उदानेसि —
“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अर-
हतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा” ति ।

— ० —

१ हि मे — सी०, रो० । २ पञ्जाय — रो० । ३ आचामेही — सी०, रो० ।

३८. बाह्यिकसुत्तं

§ १ ओपारम्भो काय-वची-मनोसमाचारो

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमय निवा-
सेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिय पिण्डाय पाविसि । सावत्थिय पिण्डाय
चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो येन पुब्बारामो मिगार-
मातुपासादो^१ तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय । तेन खो पन समयेन 5
राजा पसेनदि कोसलो एकपुण्डरीक नाग अभिरुहित्वा^२ सावत्थिया
निय्याति^३ दिवा दिवस्स । अद्दसा खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्त
आनन्द दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान^४ सिरिवड्ढु महामत्त आमन्तेसि
— “आयस्मा नो एसो, सम्म सिरिवड्ढु, आनन्दो” ति ।

B 315

“एव, महाराज, आयस्मा एसो आनन्दो” ति ।

10

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अञ्जतर पुरिस आमन्तेसि —
“एहि त्व, अम्भो पुरिस, येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा
मम वचनेन आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दाहि — ‘राजा, भन्ते,
पसेनदि कोसलो आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दती’ ति । एव
च वदेहि^५ — ‘सचे किर, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स न किञ्चि अच्चा- 15
यिक करणीय, आगमेतु किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो मुहुत्त अनुकम्प
उपादाया’ ” ति ।

R 113

“एव, देवा” ति खो सो पुरिसो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स
पटिस्सुत्वा येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त
आनन्द अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठितो खो सो 20
पुरिसो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच — “राजा, भन्ते, पसेनदि कोसलो
आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दति, एव च वदेति — ‘सचे किर,

१ बाह्यिकसुत्त — स्या० । २ ० मातुया० — स्या० । ३ अभिरुहित्वा — सी०, स्या०,
रो० । ४ निय्यासि — सी० । ५ दिस्वा — स्या० । ६ वदेति — सी० ।

भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स न किञ्चि अच्चायिक करणीय, आगमेतु
 किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो मुहुत्त अनुकम्प उपादाया'” ति ।
 अधिवासेसि खो आयस्मा आनन्दो तुण्हीभावेन । अथ खो राजा
 पसेनदि कोसलो यावतिका नागस्स भूमि नागेन गत्वा नागा पच्चो-
 5 रोहित्वा पत्तिको व येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
 आयस्मन्त आनन्द अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठितो खो
 राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच – ‘सचे, भन्ते,
 आयस्मतो आनन्दस्स न किञ्चि अच्चायिक करणीय, साधु, भन्ते,
 आयस्मा आनन्दो येन अचिरवतिया नदिया तीर तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प
 10 उपादाया’” ति । अधिवासेसि खो आयस्मा आनन्दो तुण्हीभावेन ।

२ अथ खो आयस्मा आनन्दो येन अचिरवतिया नदिया तीर
 तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा अञ्जतरस्मि रुक्खमूले पञ्जत्ते आसने
 निसीदि । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो यावतिका नागस्स भूमि नागेन
 गत्वा नागा पच्चोरोहित्वा पत्तिको व येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि,
 15 उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एक-
 मन्त ठितो खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच –
 “इध, भन्ते, आयस्मा आनन्दो हत्थत्थरे’ निसीदतू” ति ।

B 316

“अल, महाराज । निसीद त्व, निसिन्नो अह सके आसने”
 ति । निसीदि खो राजा पसेनदि कोसलो पञ्जत्ते आसने । निसज्ज खो
 20 राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच – “कि नु खो,
 भन्ते आनन्द, सो भगवा तथारूप कायसमाचार समाचरेय्य, ख्वास्स^१
 कायसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेही”” ति ?

“न खो, महाराज, सो भगवा तथारूप कायसमाचार समाचरेय्य,
 ख्वास्स कायसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही” ति ।

R 114 25

कि पन, भन्ते आनन्द, सो भगवा तथारूप वचीसमाचार
 पे० मनोसमाचार समाचरेय्य, ख्वास्स मनोसमाचारो ओपारम्भो
 समणेहि ब्राह्मणेही ति ?

१ कट्ठत्थरे – स्या० । २ ख्वाय – स्या० । ३ ब्राह्मणेहि विञ्जूही – सी०, स्या०, रो० ।

“न खो, महाराज, सो भगवा तथारूपं मनोसमाचारं समा-
चरेय्य, य्वास्स मनोसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि
विञ्जूही” ति ।

“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते ! यं हि मयं, भन्ते,
नासक्खिम्हा^१ पञ्हेन^२ परिपूरेतुं तं, भन्ते, आयस्मता आनन्देन पञ्हस्स 5
वेय्याकरणेन परिपूरितं । ये ते, भन्ते, बाला अब्यत्ता अननुविच्च अपरियो-
गाहेत्वा परेसं वण्णं वा अवण्णं वा भासन्ति, न मयं तं सारतो पच्चा-
गच्छाम; ये पन ते, भन्ते, पण्डिता वियत्ता^३ मेधाविनो अनुविच्च परियो-
गाहेत्वा परेसं वण्णं वा अवण्णं वा भासन्ति, मयं तं सारतो पच्चागच्छाम ।

३. “कतमो पन, भन्ते आनन्द, कायसमाचारो ओपारम्भो 10
समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही” ति ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो अकुसलो” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो अकुसलो” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो सावज्जो” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो सावज्जो” ?

15

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो सब्याबज्जो” ।

B. 317

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो सब्याबज्जो” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो दुक्खविपाको” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो दुक्खविपाको” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो अत्तब्याबाधाय पि संवत्तति, 20
परब्याबाधाय पि संवत्तति, उभयब्याबाधाय पि संवत्तति तस्स अकुसला
धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति; एवरूपो खो, महाराज,
कायसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही” ति ।

कतमो पन, भन्ते आनन्द, वचीसमाचारो ...पे०... मनो-
समाचारो ...पे०... एवरूपो खो, महाराज, मनोसमाचारो ओपारम्भो 25 R. 115
समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति ।

“किं नु खो, भन्ते आनन्द, सो भगवा सब्बेसं येव अकुसलानं
धम्मानं पहानं वण्णेती” ति ?

१. नासक्खिम्ह - रो० । २. समणेहि - सी० । ३. व्यत्ता - रो०; व्यत्ता - सी० ।
४. सब्यापज्जो - सी०, स्या०; सब्यापज्जो - रो० ।

“सब्बाकुसलधम्मपहीनो खो, महाराज, तथागतो कुसलधम्म-
समन्नागतो” ति ।

§ २ अनोपारम्भो काय-वची-मनोसमाचारो

४ “कतमो पन, भन्ते आनन्द, कायसमाचारो अनोपारम्भो
समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही” ति ?

- ५ “यो खो, महाराज, कायसमाचारो कुसलो” ।
“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो कुसलो” ?
“यो खो, महाराज, कायसमाचारो अनवज्जो” ।
“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो अनवज्जो” ?
“यो खो, महाराज, कायसमाचारो अब्याबज्जो” ।
१० “कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो अब्याबज्जो” ?
“यो खो, महाराज, कायसमाचारो सुखविपाको” ।
“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो सुखविपाको” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो नेवत्तव्याबाधाय पि
सवत्तति, न परव्याबाधाय पि सवत्तात, न उभयव्याबाधाय पि
१५ सवत्तति तस्स अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभि-
वड्ढन्ति, एवरूपो खो, महाराज, कायसमाचारो अनोपारम्भो समणेहि
ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति ।

कतमो पन, भन्ते आनन्द, वचीसमाचारो पे० मनोसमा-
६ चारो पे० एवरूपो खो, महाराज, मनोसमाचारो अनोपारम्भो
२० समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति ।

“किं पन, भन्ते आनन्द, सो भगवा सब्बेस येव कुसलान धम्मान
उपसम्पद वण्णेती” ति ?

“सब्बाकुसलधम्मपहीनो खो, महाराज, तथागतो कुसलधम्म-
समन्नागतो” ति ।

§ ३ कोसलरज्जो अत्तमनता

१९ २५ ५ “अच्छरिय, भन्ते, अब्भुत, भन्ते । याव सुभासित चिद, भन्ते,
आयस्मता आनन्देन । इमिना च मय, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स

सुभासितेन अत्तमनाभिरद्धा । एव अत्तमनाभिरद्धा^१ च मय, भन्ते,
 आयस्मतो आनन्दस्स सुभासितेन । सचे, भन्ते, आयस्मतो
 आनन्दस्स हत्थिरतन कप्पेय्य, हत्थिरतन पि मय आयस्मतो
 आनन्दस्स ददेय्याम । सचे, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स अस्सरतन
 कप्पेय्य, अस्सरतन पि मय आयस्मतो आनन्दस्स ददेय्याम । सचे, भन्ते, 5
 आयस्मतो आनन्दस्स गामवर कप्पेय्य, गामवर पि मय आयस्मतो
 आनन्दस्स ददेय्याम । अपि च, भन्ते, मयम्पेत^२ जानाम — ‘नेत आयस्मतो
 आनन्दस्स कप्पती’ ति । अय मे, भन्ते, बाहितिका रञ्जा मागधेन अजात-
 सत्तुना वेदेहिपुत्तेन वत्थनाळिया^३ पक्खिपित्वा^४ पहिता^५ सोळससमा
 आयामेन, अट्ठसमा वित्थारेन । त, भन्ते, आयस्मा आनन्दो पटिग्गण्हातु^६ 10
 अनुकम्प उपादाया” ति ।

“अल, महाराज, परिपुण्ण मे तिचीवर” ति ।

“अय, भन्ते, अचिरवती नदी दिट्ठा आयस्मता चेव आनन्देन
 अम्हेहि च । यदा^७ उपरिपब्बते महामेघो अभिप्पवुट्ठो^८ होति, अथाय
 अचिरवती नदी उभतो कूलानि^९ सविस्सन्दन्ती गच्छति, एवमेव खो, 15
 भन्ते, आयस्मा आनन्दो इमाय बाहितिकाय अत्तनो तिचीवर करिस्सति ।
 य पनायस्मतो आनन्दस्स पुराण तिचीवर त सब्रह्मचारीहि सविभ-
 जिस्सति । एवाय अम्हाक दक्खिणा सविस्सन्दन्ती मञ्जे गमिस्सति ।
 पटिग्गण्हातु, भन्ते, आयस्मा आनन्दो बाहितिक” ति । पटिग्गहेसि खो
 आयस्मा आनन्दो बाहितिक । 20

R 117

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्त आनन्द एतद-
 वोच — “हन्द च^१ दानि मय, भन्ते आनन्द, गच्छाम, बहुकिच्चा मय
 बहुकरणीया” ति ।

“यस्सदानि त्व, महाराज, काल मञ्जसी” ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मतो आनन्दस्स भासित 25
 अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना आयस्मन्त आनन्द अभि-
 वादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि ।

१ अत्तमनाभिरवा — सी० । २ मयमेव त — सी०, मयम्पनेत — स्या० । ३ छत्तनाळिया
 — स्या०, रो०, जनतानाळिया — सी० । ४ — ४ पकम्पि वोपहिता — सी० । ५ पतिगण्हातु —
 सी०, रो० । ६ यथा — स्या० । ७ अभिप्पवाहेति — सी० । ८ कुल्लानि — स्या० । ९ व — रो० ।

§ ४ भगवतो अनुमोदना

320

६ अथ खो आयस्मा आनन्दो अचिरपक्कन्तस्स रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो यावतको अहोसि रञ्जा पसेनदिना कोसलेन सद्धि
 ५ कथासल्लापो त सब्ब भगवतो आरोचेसि। त च बाहितिक भगवतो पादासि। अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — ‘लाभा, भिक्खवे, रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स, सुलद्धलाभा,’ भिक्खवे, रञ्जो पसेन-
 दिस्स कोसलस्स, य राजा पसेनदि कोसलो लभति आनन्द दस्सनाय, लभति पयिरुपासनाया’ ति।

10

७ इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित अभिनन्दु ति।

— ० —

३६. धम्मचेतियसुत्तं

§ १ कोसलरञ्जो भगवति निपच्चकारो

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सक्केसु विहरति मेदळुम्प^१ नाम सक्क्यान निगमो । तेन खो पन समयेन राजा पसेनदि कोसलो नगरक अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो दीघ कारायन आमन्तेसि — “योजेहि, सम्म कारायन, भद्रानि भद्रानि यानानि, उय्यानभूमि गच्छाम सुभूमि 5 दस्सनाया” ति । “एव, देवा” ति खो दीघो कारायनो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिवेदेसि — “युत्तानि खो ते, देव, भद्रानि भद्रानि यानानि । यस्सदानि काल मञ्जसी” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भद्र यान अभिरुहित्वा भद्रेहि भद्रेहि यानेहि नगर- 10 कम्हा^२ निय्यासि महच्चा राजानुभावेन । येन आरामो तेन पायासि । यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको व आराम पाविसि । अहसा खो राजा पसेनदि कोसलो आरामे जङ्घाविहार अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो रुक्खमूलानि पासादिकानि पसादनीयानि^३ अप्पसद्धानि अप्पनिग्घोसानि विजनवातानि मनुस्स- 15 राहस्सेय्यकानि^४ पटिसल्लानसारुप्पानि । दिस्वान भगवन्त येव आरब्भ सति^५ उदपादि — “इमानि खो तानि रुक्खमूलानि पासादिकानि पसादनीयानि अप्पसद्धानि अप्पनिग्घोसानि विजनवातानि मनुस्स- राहस्सेय्यकानि पटिसल्लानसारुप्पानि, यत्थ सुद भय त भगवन्त पयिरुपासाम अरहन्त सम्मासम्बुद्ध” ति । 20

[पसेनदि कोसलो दीघ कारायन आमन्तेसि —
रायन, तानि रुक्खमूलानि पासादिकानि

प—सी०, मेदळुप—स्या० । २ नगरम्हा—सी०, नङ्गर
स्या०, रो० । ४ ० सेय्यकानि—सी०, रो० । ५ पीति—

R 119

पसादनीयानि अप्पसद्धानि अप्पनिग्घोसानि विजनवातानि मनुस्स-
राहस्सेय्यकानि पटिसल्लानसारुप्पानि, यत्थ सुद मय त भगवन्त
परिरुपासाम अरहन्त सम्मासम्बुद्ध । कह नु खो, सम्म कारायन,
एतरहि सो भगवा विहरति अरह सम्मासम्बुद्धो” ति ?

5 “अत्थि, महाराज, मेदळुम्प नाम सक्क्यान निगमो । तत्थ सो
भगवा एतरहि विहरति अरह सम्मासम्बुद्धो” ति ।

“कीवदूरे” पन, सम्म कारायन, नगरकम्हा मेदळुम्प नाम
सक्क्यान निगमो होती” ति ?

10 “न दूरे, महाराज, तीणि योजनानि, सक्का दिवसावसेसेन
गन्तु” ति ।

“तेन हि सम्म कारायन, योजेहि भद्रानि भद्रानि यानानि, गमि-
स्साम मय त भगवन्त दस्सनाय अरहन्त सम्मासम्बुद्ध” ति । “एव, देवा”
ति खो दीघो कारायनो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा
भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स
15 पटिवेदेसि — “युत्तानि खो ते, देव, भद्रानि भद्रानि यानानि । यस्सदानि
काल मञ्जसी” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भद्र यान
अभिरुहित्वा भद्रेहि भद्रेहि यानेहि नगरकम्हा येन मेदळुम्प नाम
सक्क्यान निगमो तेन पायासि । तेनेव दिवसावसेसेन मेदळुम्प नाम
सक्क्यान निगम सम्पापुणि । येन आरामो तेन पायासि । यावतिका
20 यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको व आराम
पाविसि ।

3 तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू अब्भोकासे
चङ्कमन्ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन ते भिक्खू
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच — “कह नु खो, भन्ते,
B 322 25 एतरहि सो भगवा विहरति अरह सम्मासम्बुद्धो ? दस्सनकामा हि
मय त भगवन्त अरहन्त सम्मासम्बुद्ध” ति ।

“एसो, महाराज, विहारो सवुतद्वारो । तेन अप्पसद्दो उपसङ्क-
मित्वा अतरमानो आळिन्द^१ पविसित्वा उक्कासित्वा अगगळ^२ आकोटेहि^३ ।

१ कीवदूरो—सी०, स्या०, रो० । २ आळिन्द—सी० । ३ अगगळ—सी० ।
४ आकोटेहि—स्या० ।

विवरिस्सति भगवा ते द्वार” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो तत्थेव खग्ग च उण्हीस च दीघस्स कारायनस्स पादासि । अथ खो दीघस्स कारायनस्स एतदहोसि — “रहायति खो दानि राजा^१, इधेव दानि मया ठातब्ब” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन सो विहारो सबुतद्वारो तेन अप्पसद्दो उपसङ्कमित्वा अतरमानो आळिन्द पविसित्वा उक्कासित्वा 5 अग्गळ आकोटेसि । विवरि भगवा द्वार । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो विहार पविसित्वा भगवतो पादेसु^२ सिरसा निपतित्वा^३ भगवतो पादानि मुखेन च परिचुम्बति, पाणीहि च परिसम्बाहति, नाम च सावेति — “राजाह, भन्ते, पसेनदि कोसलो, राजाह, भन्ते, पसेनदि कोसलो” ति ।

R 120

४ “किं पन त्व, महाराज, अत्थवस सम्पस्समानो इमस्मि सरीरे 10 एवरूप परमनिपच्चकार^४ करोसि, मित्तूपहार^५ उपदसेसी” ति ?

५ २ कोसलरज्जो भगवति धम्मन्वयो

५ “अत्थि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो—‘होति सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो^६ भगवतो सावकसङ्घो’ ति । इधाह, भन्ते, पस्सामि एके समणब्राह्मणे परियन्तक^७ ब्रह्मचरिय चरन्ते दस पि वस्सानि, वीस पि वस्सानि, तिस पि वस्सानि, चत्तारीस पि 15 वस्सानि । ते अपरेन समयेन सुन्हाता^८ सुविलित्ता कप्पितकेसमस्सू पञ्चहि कामगुणेहि समप्पिता समङ्गीभूता परिचारेन्ति^९ । इध पनाह, भन्ते, भिक्खू पस्सामि यावजीव आपाणकोटिक^{१०} परिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय चरन्ते । न खो पनाह, भन्ते, इतो बहिद्धा अञ्ज एव परिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय समनुपस्सामि । अय पि खो मे, भन्ते, भगवति 20 धम्मन्वयो होति—‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो’ ति ।

भिक्खूसु समगता

६ “पुन च पर, भन्ते, राजानो पि राजूहि विवदन्ति, खत्तिया पि खत्तियेहि विवदन्ति, ब्राह्मणा पि ब्राह्मणेहि विवदन्ति, गहपतयो* पि

१ महाराजा—सी०, स्या०, रो० । २ पादे—सी०, रो० । ३ पतित्वा—रो० ।
४ ० पच्चाकार—सी०, रो० । ५ चित्तूपहार—सी० । ६ सुपटिपन्नो—सी०, रो०, स्या० ।
७ परियन्तक—सी० । ८ सुन्हाता—सी० । ९ परिवारेन्ति—रो० । १० आपान-
कोटिक—रो० ।

B 323

गहपतीहि* विवदन्ति, माता पि पुत्तेन विवदति, पुत्तो पि मातरा विवदति, पिता पि पुत्तेन विवदति, पुत्तो पि पितरा विवदति, भाता पि भगिनिया विवदति, भगिनी पि भातरा विवदति, सहायो पि सहायेन विवदति । इध पनाह, भन्ते, भिक्खू पस्सामि समग्गे^१ सम्मोदमाने अविवदमाने खीरो-
 5 दकीभूते^२ अञ्जमञ्ज पियचक्खूहि सम्पस्सन्ते^३ विहरन्ते^४ । न खो पनाह, भन्ते, इतो बहिद्धा अञ्ज एव समग्ग परिस समनुपस्सामि । अय पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — ‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो’ ति ।

R 121

भिक्खून हट्ठपहट्ठा

७ “पुन च पराह, भन्ते, आरामेन आराम, उय्यानेन उय्यान
 10 अनुचङ्कमामि अनुविचरामि । सोह तत्थ पस्सामि एके समणब्राह्मणे किसे लूखे दुब्बण्णे उप्पण्डुप्पण्डुकजाते धमनिसन्थतगत्ते, न विय मञ्जे चक्खु बन्धन्ते जनस्स दस्सनाय । तस्स मय्ह, भन्ते, एतदहोसि^५ — ‘अद्धा इमे आयस्मन्तो अनभिरता^६ वा ब्रह्मचरिय चरन्ति, अत्थि वा तेस किञ्चि पाप कम्म कत पटिच्छन्न, तथा हि इमे आयस्मन्तो किंसा लूखा
 15 दुब्बण्णा उप्पण्डुप्पण्डुकजाता धमनिसन्थतगत्ता, न विय मञ्जे चक्खु बन्धन्ति जनस्स दस्सनाया’ ति । त्याह उपसङ्कमित्वा एव वदामि — ‘किं नु खो तुम्हे आयस्मन्तो किंसा लूखा दुब्बण्णा उप्पण्डुप्पण्डुकजाता धमनिसन्थतगत्ता, न विय मञ्जे चक्खु बन्धथ जनस्स दस्सनाया’ ति ? ते एवमाहसु — ‘बन्धुकरोगो नो, महाराजा’ ति । इध पनाह, भन्ते,
 20 भिक्खू पस्सामि हट्ठपहट्ठे^७ उदग्गुदग्गे^८ अभिरतरूपे पीणिन्द्रिये^९ अप्पोस्सुक्के पन्नलोमे परदत्तवुत्ते^{१०} मिगभूतेन चेतसा विहरन्ते । तस्स^{११} मय्ह, भन्ते, एतदहोसि — ‘अद्धा इमे आयस्मन्तो तस्स भगवतो सासने उळार पुब्बेनापर विसेस जानन्ति^{१२}’, तथा हि इमे आयस्मन्तो हट्ठपहट्ठा

- गहपती पि गहपतीहि — सी०, गहपती गहपतीहि — रो० । १ एत्थ ‘भाता पि भातरा विवदति’ इति अधिको पाठो सी०, रो० पोत्थकेसु अत्थि । २-२ समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता — सी० । ३-३ सम्पस्सन्ता विहरन्ति — सी० । ४ एव होति — सी०, रो० । ५ अनभिरत — सी० । ६ हट्ठपहट्ठे — स्या०, हट्ठपहट्ठा सी० । ७ उदग्गुदग्गा — सी० । ८ पीणित्तिन्द्रिये — रो०, पीणित्तिन्द्रिये — सी०, पिणित्तिन्द्रिये — स्या० । ९ परदवुत्ते — स्या०, परदवुत्ता — सी० । १० अयम्पिस्स — सी० । ११ सञ्जानन्ति — सी०, रो० ।

उदग्गुदग्गा अभिरतरूपा पीणिन्द्रिया अप्पोस्सुका पन्नलोमा परदत्तवुत्ता
मिगभूतेन चेतसा विहरन्ती' ति । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति
धम्मन्वयो होति — 'सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो,
सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो' ति ।

भिक्षुपरिसा सुविनीता

८ "पुन च पराह, भन्ते, राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो, 5
पहोमि घातेताय घातेतु, जापेताय वा जापेतु, पब्बाजेताय वा पब्बाजेतु ।
तस्स मय्ह, भन्ते, अत्थकरणे' निसिन्नस्स अन्तरन्तरा कथं ओपातेन्ति ।
सोह न लभामि — 'मा मे भोन्तो अत्थकरणे निसिन्नस्स अन्तरन्तरा
कथं ओपातेथ, कथापरियोसान मे भोन्तो आगमेन्तू' ति । तस्स मय्ह,
भन्ते, अन्तरन्तरा कथं ओपातेन्ति । इध पनाह, भन्ते, भिक्षू पस्सामि, 10
यस्मिं समये भगवा अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति, नेव तस्मिं समये
भगवतो सावकान् खिपितसद्दो वा होति उक्कासितसद्दो वा । भूतपुब्ब,
भन्ते, भगवा अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति । तत्रञ्जतरो भगवतो
सावको उक्कासि । तमेन अञ्जतरो सब्बहाचारी जण्णुकेन' घट्टेसि — 'अप्प-
सद्दो आयस्मा होतु, मायस्मा सद्दमकासि, सत्था नो भगवा धम्मं देसेती' 15
ति । तस्स मय्ह, भन्ते, एतदहोसि — 'अच्छरिय वत, भो, अब्भुत वत, भो ।
अदण्डेन वत किर, भो, असत्थेन एव सुविनीता परिसा भविस्सती' ति ।
न खो पनाह, भन्ते, इतो बहिद्धा अञ्जा एव सुविनीत परिसं समनु-
पस्सामि । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — 'सम्मासम्बुद्धो
भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो' ति । 20

R 122
B 324

वादरोपनका पण्डिता सावका सम्पज्जन्ति

९ "पुन च पराह, भन्ते, पस्सामि इधेकञ्चे खत्तियपण्डिते
निपुणे कतपरप्पवादे वालवेधिरूपे' । ते भिन्दन्ता' मञ्जे चरन्ति पञ्जा-
गतेन दिट्ठिगतानि । ते सुणन्ति — 'समणो खलु, भो, गोतमो अमुकं नाम
गामं वा निगमं वा ओसरिस्सती' ति । ते पञ्हु अभिसङ्खरोन्ति — 'इमं
मयं पञ्हु समणं गोतमं उपसङ्कमित्वा पुच्छिस्साम । एव चे नो पुट्ठो एव 25

१ अट्टकरणे — म०, अट्टकरणे — स्या० । २ जण्णुकेन — सी०, स्या०, रो० । ३ वाल-
वेधिरूपे — सी०, स्या०, रो० । ४ वोभिन्दन्ता — सी० ।

- ब्याकरिस्सति, एवमस्स मय वाद आरोपेस्साम, एव चे पि नो पुट्ठो एव
 ब्याकरिस्सति, एव पिस्स मय वाद आरोपेस्सामा' ति । ते सुणन्ति —
 'समणो खलु, भो, गोतमो अमुक नाम गाम वा निगम वा ओसटो' ति ।
 ते येन भगवा तेनुपसङ्कमन्ति । ते भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेति
 R 123 5 समादपेति समुत्तेजेति सम्पहसेति । ते भगवता धम्मिया कथाय सन्द-
 स्सिता समादपिता समुत्तेजिता सम्पहसिता न चेव भगवन्त पञ्च
 पुच्छन्ति, कुतो' वाद आरोपेस्सन्ति ? अञ्जदत्थु भगवतो सावका सम्प-
 B 325 ज्जन्ति । अय पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — 'सम्मा-
 सम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावक-
 10 सङ्घो' ति ।

- १० "पुन च पराह, भन्ते, पस्सामि इधेकच्चे ब्राह्मणपण्डिते पे०
 गहपतिपण्डिते पे० समणपण्डिते निपुणे कतपरप्पवादे वालवेधिरूपे ।
 ते भिन्दन्ता मञ्जे चरन्ति पञ्जागतेन दिट्ठिगतानि । ते सुणन्ति — 'समणो
 खलु, भो, गोतमो अमुक नाम गाम वा निगम वा ओसरिस्सती' ति ।
 15 ते पञ्च अभिसङ्खरोन्ति — 'इम मय पञ्च समण गोतम उपसङ्कमित्वा
 पुच्छिस्साम । एव चे नो पुट्ठो एव ब्याकरिस्सति, एवमस्स मय वाद
 आरोपेस्साम, एव चे पि नो पुट्ठो एव ब्याकरिस्सति, एव पिस्स मय
 वाद आरोपेस्सामा' ति । ते सुणन्ति — 'समणो खलु, भो, गोतमो अमुक
 नाम गाम वा निगम वा ओसटो' ति । ते येन भगवा तेनुपसङ्कमन्ति ।
 20 ते भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहसेति ।
 ते भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता सम्प-
 हसिता न चेव भगवन्त पञ्च पुच्छन्ति, कुतो वाद आरोपेस्सन्ति ?
 अञ्जदत्थु भगवन्त येव ओकास याचन्ति अगारस्मा अनगारिय
 पब्बज्जाय । ते भगवा पब्बाजेति । ते तथा पब्बजिता समाना एका
 25 वूपकट्ठा अप्पमत्ता आतापिनो पहितत्ता विहरन्ता नचिरस्सेव — यस्सत्थाय
 कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्म-
 चरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
 विहरन्ति । ते एवमाहसु — 'मय' वत्त, भो, अनस्साम, मय वत्त, भो, पन-
 स्साम' । मय हि पुब्बे अस्समणा व समाना समणाम्हा ति पटिजानिम्हा,

अब्राह्मणा व समाना ब्राह्मणाम्हा ति पटिजानिम्हा, अनरहन्तो व समाना अरहन्ताम्हा ति पटिजानिम्हा । 'इदानी खोम्ह' समणा, इदानी खोम्ह ब्राह्मणा, इदानी खोम्ह अरहन्तो' ति । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — 'सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो' ति ।

5

थपतीन भगवति सद्धा

११ "पुन च^१ पर^२, भन्ते, इमे इसिदत्तपुराणा^३ थपतयो ममभत्ता ममयाना, अहं नेस जीविकाय^४ दाता,^५ यसस्स आहत्ता, अथ च पन नो तथा मयि निपच्चकार^६ करोन्ति यथा भगवति । भूतपुब्बाह, भन्ते, सेन अब्भुय्यातो समानो इमे च इसिदत्तपुराणा थपतयो वीमसमानो अञ्ज-तरस्मि सम्बाधे आवसथे वास उपगच्छि । अथ खो, भन्ते, इमे इसिदत्त-पुराणा थपतयो बहुदेव रत्ति धम्मिया कथाय वीतिनामेत्वा, यतो अहोसि^७ भगवा ततो सीस कत्वा म पादतो करित्वा निपज्जिसु । तस्स मय्ह, भन्ते, एतदहोसि — 'अच्छरिय वत, भो, अब्भुत वत, भो । इमे इसिदत्त-पुराणा थपतयो ममभत्ता ममयाना, अहं नेस^८ जीविकाय दाता, यसस्स आहत्ता, अथ च पन नो तथा मयि निपच्चकार करोन्ति यथा भगवति ।^९ अद्धा इमे आयस्मन्तो तस्स भगवतो सासने उळार पुब्बेनापर विसेस जानन्ती' ति । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — 'सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो' ति ।

B 326

R 124

10

15

१२ "पुन च पर, भन्ते, भगवा पि खत्तियो, अहं पि खत्तियो, भगवा पि कोसलो^१, अहं पि कोसलो, भगवा पि आसीतिको, अहं पि आसीतिको । यं पि, भन्ते, भगवा पि खत्तियो अहं पि खत्तियो, भगवा पि कोसलो अहं पि कोसलो, भगवा पि आसीतिको अहं पि आसीतिको, इमिनावारहामेवाहं भन्ते, भगवति^२ परमनिपच्चकार कातु^३, मित्तूपहार^४

20

१ खोम्हा — सी०, रो० । २-२ चपराह — म० । ३ इसिदत्तपुराणा — स्या०, इसिदत्त पुराणा — रो० । ४-४ जीवितस्स पदाता — सी०, जीवित दाता — स्या०, रो० । ५ निपच्चा-कार — सी०, रो० । ६ अस्सोसु खो भगवन्त — रो०, स्या०, अस्सोसु भगवन्त — सी० । ७ तेस — सी०, रो० । ८ कोसलको — सी०, रो० । ९ भगवतो — सी० । १० कत्तु — सी०, स्या०, रो० । ११ चित्तूपहार — सी० ।

उपदसेतु । हन्द, च दानि मय, भन्ते, गच्छाम, बहुकिच्चा मय बहुकरणीया” ति ।

“यस्सदानि त्व, महाराज, काल मञ्जसी” ति ।

- अथ खो राजा पसेनदि कोसलो उट्टयासना भगवन्त अभि-
 ५ वादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो भगवा अचिरपक्कन्तस्स
 रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स भिक्खू आमन्तेसि — “एसो, भिक्खवे, राजा
 पसेनदि कोसलो धम्मचेतियानि भासित्वा उट्टयासना पक्कन्तो ।
 उग्गण्हथ^१, भिक्खवे, धम्मचेतियानि, परियापुणाथ, भिक्खवे, धम्म-
 चेतियानि, धारेथ, भिक्खवे, धम्मचेतियानि । अत्थसहितानि, भिक्खवे,
 १० धम्मचेतियानि आदिब्रह्मचरियकानी” ति ।

१३ इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित
 अभिनन्दु ति ।

— ० —

१ उग्गण्हथ — सी०, रो० ।

४० कण्णकत्थलसुत्तं

§ १ रञ्जो सब्बञ्जुत आरब्भ पुच्छा

१ एव मे सुत । एक समय भगवा उरुञ्जाय^१ विहरति कण्ण-
कत्थले मिगदाये । तेन खो पन समयेन राजा पसेनदि कोसलो उरुञ्ज
अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो
अञ्जतर पुरिस आमन्तेसि — “एहि त्व, अम्भो पुरिस, येन भगवा
तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, 5
अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्टान बल फासुविहार पुच्छ — ‘राजा, भन्ते,
पसेनदि कोसलो भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाध अप्पातङ्क
लहुट्टान बल फासुविहार पुच्छती’ ति । एव च वदेहि — ‘अज्ज किर,
भन्ते, राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्त भुत्तपातरासो भगवन्त दस्सनाय
उपसङ्कमिस्सती’ ” ति । “एव, देवा” ति खो सो पुरिसो रञ्जो पसेन- 10
दिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा^२ येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो
पुरिसो भगवन्त एतदवोच — “राजा, भन्ते, पसेनदि कोसलो भगवतो पादे
सिरसा वन्दति, अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्टान बल फासुविहार पुच्छति,
एव च वदेति — ‘अज्ज किर, भन्ते, राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्त 15
भुत्तपातरासो भगवन्त दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’ ” ति । अस्सोसु खो
सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी — “अज्ज किर राजा पसेनदि कोसलो
पच्छाभत्त भुत्तपातरासो भगवन्त दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती” ति । अथ
खो सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी राजान पसेनदि कोसल भत्ताभि-
हारे उपसङ्कमित्वा एतदवोचु — “तेन हि, महाराज, अम्हाक पि वचनेन 20
भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्टान बल फासु-
विहार पुच्छ — ‘सोमा च, भन्ते, भगिनी सकुला च भगिनी भगवतो पादे
सिरसा वन्दति, अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्टान बल फासुविहार पुच्छती’ ”
ति ।

B 327

10

15

R 126

20

१ उजुकाय — सी०, उदञ्जाय — स्या०, उजुञ्जाय — रो० । २ पटिसुत्वा — रो० ।
३ पुच्छन्ती — सी०, स्या०, रो० ।

B 328

२ अथ खो राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्त भुत्तपातरासो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्त एतदवोच — “सोमा च, भन्ते, भगिनी सकुला च भगिनी भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्टान बल फासुविहार पुच्छती” ति ।

“कि पन, महाराज, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी अञ्जा दूत नालत्थु” ति ?

“अस्सोसु खो, भन्ते, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी —
10 ‘अज्ज किर राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्त भुत्तपातरासो भगवन्त दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’ ति । अथ खो, भन्ते, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी म भत्ताभिहारे उपसङ्कमित्वा एतदवोचु — ‘तेन हि, महाराज, अम्हाक पि वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्टान बल फासुविहार पुच्छ — सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी भग-
15 वतो पादे सिरसा वन्दन्ति’, अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्टान बल फासुविहार पुच्छती’ ” ति ।

“सुखिनियो होन्तु ता”, महाराज, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी” ति ।

R 127

३ अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्त एतदवोच — “सुत
20 मेत, भन्ते, समणो गोतमो एवमाह — ‘नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सब्बञ्जू सब्बदस्सावी अपरिसेस जाणदस्सन पटिजानिस्सति, नेत ठान विज्जती’ ति । ये ते, भन्ते, एवमाहसु — ‘समणो गोतमो एवमाह — नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सब्बञ्जू सब्बदस्सावी अपरिसेस जाणदस्सन पटिजानिस्सति, नेत ठान विज्जती’ ति, कच्चि ते, भन्ते,
25 भगवतो वुत्तवादिनो, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्म व्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो’ गारय्ह ठान आगच्छती” ति ?

“ये ते, महाराज, एवमाहसु — ‘समणो गोतमो एवमाह —

१ वन्दति — म० । २ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३ वादानुपातो — सी० ।

नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सब्बञ्जू सब्बदस्सावी अपरिसेस
आणदस्सन पटिजानिस्सति, नेत ठान विज्जती' ति, न मे ते
वुत्तवादिनो, अब्भाचिक्खन्ति च पन म ते असता अभूतेना' ति ।

४ अथ खो राजा पसेनदि कोसलो विडूडभ' सेनापति
आमन्तेसि — “को नु खो, सेनापति, इम कथावत्थु राजन्तेपुरे 5
अब्भुदाहासी' ति ?

“सञ्जयो, महाराज, ब्राह्मणो आकासगोत्तो' ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अञ्जतर पुरिस आमन्तेसि
— “एहि त्व, अम्भो पुरिस, मम वचनेन सञ्जय ब्राह्मण आकासगोत्त
आमन्तेहि — ‘राजा त', भन्ते, पसेनदि कोसलो आमन्तेती' ” ति । 10
“एव, देवा' ति खो सो पुरिसो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स
पटिस्सुत्वा येन सञ्जयो ब्राह्मणो आकासगोत्तो तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा सञ्जय ब्राह्मण आकासगोत्त एतदवोच — “राजा त,
भन्ते, पसेनदि कोसलो आमन्तेती' ति । अथ खो राजा पसेनदि
कोसलो भगवन्त एतदवोच — “सिया नु खो, भन्ते, भगवता अञ्जदेव 15
किञ्चि सन्धाय' भासित, त च जनो अञ्जथा पि पच्चागच्छेय्य ।
यथा कथ पन, भन्ते, भगवा अभिजानाति वाच भासिता' ति ?

“एव खो अह, महाराज, अभिजानामि वाच भासिता —
'नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सकिदेव सब्ब जस्सति, सब्ब
दक्खति, नेत ठान विज्जती' ” ति । 20

“हेतुरूप, भन्ते, भगवा आह, सहेतुरूप, भन्ते, भगवा आह —
'नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सकिदेव सब्ब जस्सति, सब्ब
दक्खति, नेत ठान विज्जती' ” ति । R 128

§ २ चातुवर्णिगसुद्धिपुच्छा

५ “चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा,
सुद्धा । इमेस नु खो, भन्ते, चतुन्न वण्णान सिया विसेसो सिया 25
तानाकरण' ति ?

“चत्तारोमे, महाराज, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा,

सुद्धा । इमेस खो, महाराज, चतुन्न वण्णान द्वे वण्णा अग्गमक्खायन्ति
— खत्तिया च ब्राह्मणा च — यदिद अभिवादनपच्चुट्ठानअञ्जलिकम्म-
सामीचिकम्मानी^१” ति ।

“नाह, भन्ते, भगवन्त दिट्ठधम्मिक पुच्छामि, सम्परायिकाह,
5 भन्ते, भगवन्त पुच्छामि । चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा,
वेस्सा, सुद्धा । इमेस नु खो, भन्ते, चतुन्न वण्णान सिया विसेसो सिया
नानाकरण” ति ?

६ “पञ्चिमानि, महाराज, पधानियङ्गानि । कतमानि पञ्च ?
इध, महाराज, भिक्खु सद्धो होति, सद्धति तथागतस्स बोधि — ‘इति
10 पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोक-
विदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’ ति,
अप्पाबाधो होति अप्पातङ्को समवेपाकिनिया गहणिया समन्नागतो नाति-
सीताय नाच्चुण्हाय मज्झिमाय पधानक्खमाय, असठो होति अमायावी
यथाभूत अतान आविकत्ता सत्थरि वा विञ्जूसु वा सब्रह्मचारीसु, आरद्ध-
B 330 15 विरियो विहरति अकुसलान धम्मान पहानाय, कुसलान धम्मान उपसम्प-
दाय, थामवा दब्धपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु, पञ्जावा
होति उदयत्थगामिनिया पञ्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय
सम्मादुक्खक्खयगामिनिया — इमानि खो, महाराज पञ्च पधा-
नियङ्गानि । चत्तारोमे, महाराज, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा,
20 सुद्धा । ते चस्सु इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागता, एत्थ^२ पन नेस^३
अस्स दीघरत्त हिताय सुखाया” ति ।

R 129

“चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा । ते
चस्सु इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागता, एत्थ पन नेस, भन्ते,
सिया विसेसो सिया नानाकरण” ति ?

25 “एत्थ खो नेसाह, महाराज, पधानवेमत्तत वदामि । सेय्यथापिस्सु^४
महाराज, द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा सुदन्ता सुविनीता,
द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा अदन्ता अविनीता । त कि
मञ्जासि, महाराज, ये ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा

१ ० कम्म — रो०, स्या० । २-२ त नेस — सी०, स्या०, रो० । ३ ० पस्सु —
सी०, स्या० ।

सुदन्ता सुविनीता, अपि नु ते दन्ता व दन्तकारण गच्छेय्यु, दन्ता व दन्त-
भूमि सम्पापुणेय्यु” ति ?

“एव^१, भन्ते”।

“ये पन ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा अदन्ता
अविनीता, अपि नु ते अदन्ता व दन्तकारण गच्छेय्यु, अदन्ता व अदन्तभूमि^५
सम्पापुणेय्यु, सेय्यथापि ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा
सुदन्ता सुविनीता” ति ?

“नो हेत, भन्ते”।

“एवमेव खो, महाराज, य त सद्धेन पत्तब्ब अप्पाबाधेन असठेन
अमायाविना आरद्धविरियेन पञ्जवता त वत अस्सद्धो बह्वाबाधो^२ सठो^{१०}
मायावी कुसीतो दुप्पञ्जो पापुणिस्सती ति — नेत ठान विज्जती” ति ।

७ “हेतुरूप, भन्ते, भगवा आह, सहेतुरूप, भन्ते, भगवा आह ।
चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा । ते चस्सु
इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागता ते चस्सु सम्मप्पधाना, एत्थ
पन नेस, भन्ते, सिया विसेसो सिया नानाकरण” ति ?^{१५}

“एथ खो नेसाह, महाराज, न किञ्चि नानाकरण वदामि —
यदिद विमुत्तिया विमुत्ति । सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो सुक्ख साककट्ठ
आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य, अथापरो पुरिसो
सुक्ख सालकट्ठ आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य, अथापरो^{२०}
पुरिसो सुक्ख अम्बकट्ठ आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य,
अथापरो पुरिसो सुक्ख उदुम्बरकट्ठ आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो
पातुकरेय्य । त कि मञ्जसि, महाराज, सिया नु खो तेस अग्गीन नाना-
दारुतो अभिनिब्बत्तान किञ्चि नानाकरण अच्चिया वा अच्चि, वण्णेन
वा वण्ण, आभाय वा आभ” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।^{२५}

“एवमेव खो, महाराज, य त तेज विरिया निम्मथित^३ पधानाभि-
निब्बत्त, नाह तत्थ किञ्चि नानाकरण वदामि — यदिद विमुत्तिया
विमुत्ति” ति ।

१ एवमेत — स्या० । २ बह्वाबाधो — सी०, रो० । ३ निष्करति — सी० ।

§ ३ अधिदेव पुच्छा

८ “हेतुरूप, भन्ते, भगवा आह, सहेतुरूप, भन्ते, भगवा आह ।
कि पन, भन्ते, अत्थि देवा” ति ?

“कि पन त्व, महाराज, एव वदेसि—‘कि पन, भन्ते, अत्थि
देवा’ ” ति ?

5 “यदि वा ते, भन्ते, देवा आगन्तारो इत्थत्त यदि वा अना-
गन्तारो इत्थत्त” ?

“ये ते, महाराज, देवा सब्याबज्झा^१ ते देवा आगन्तारो इत्थत्त,
ये ते देवा अब्याबज्झा ते देवा अनागन्तारो इत्थत्त” ति ।

९ एव वुत्ते, विडूडभो सेनापति भगवन्त एतदवोच — “ये ते,
10 भन्ते, देवा सब्याबज्झा आगन्तारो इत्थत्त ते देवा, ये ते देवा अब्या-
बज्झा अनागन्तारो इत्थत्त ते देवे^२ तम्हा ठाना चावेस्सन्ति वा पब्बा-
जेस्सन्ति वा” ति ?

अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि — “अय खो विडूडभो
सेनापति रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पुत्तो, अह भगवतो पुत्तो । अय
15 खो कालो य पुत्तो पुत्तेन मन्तेय्या^३” ति । अथ खो आयस्मा आनन्दो
विडूडभ सेनापति आमन्तेसि — “तेन हि, सेनापति, त येवेत्थ पटि-
पुच्छिस्सामि, यथा ते खमेय्य तथा न ब्याकरेय्यासि । त कि मञ्जसि,
सेनापति, यावता रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स विजित यत्थ च राजा
R 131 पसेनदि कोसलो इस्सरियाधिपच्च रज्ज कारेति, पहोति तत्थ राजा
20 पसेनदि कोसलो समण वा ब्राह्मण वा पुञ्जवन्त वा अपुञ्जवन्त वा
ब्रह्मचरियवन्त वा अब्रह्मचरियवन्त वा तम्हा ठाना चावेतु वा पब्बा-
जेतु वा” ति ?

“यावता, भो, रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स विजित यत्थ च
राजा पसेनदि कोसलो इस्सरियाधिपच्च रज्ज कारेति, पहोति तत्थ
B 332 25 राजा पसेनदि कोसलो समण वा ब्राह्मण वा पुञ्जवन्त वा अपुञ्ज-
वन्त वा ब्रह्मचरियवन्त वा अब्रह्मचरियवन्त वा तम्हा ठाना चावेतु
वा पब्बाजेतु वा” ति ।

१ सब्यापज्झा — सी०, स्या०, सब्यापज्झा — रो० । २ देवा — सी० । ३ निम
न्तेय्या — सी० ।

“त किं मञ्जसि, सेनापति, यावता रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स अविजित यत्थ च राजा पसेनदि कोसलो न इस्सरियाधिपच्च रज्ज कारेति, तत्थ पहोति राजा पसेनदि कोसलो समण वा ब्राह्मण वा पुञ्जवन्त वा अपुञ्जवन्त वा ब्रह्मचरियवन्त वा अब्रह्मचरियवन्त वा तम्हा ठाना चावेतु वा पब्बाजेतु वा” ति ?

5

“यावता, भो, रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स अविजित यत्थ च राजा पसेनदि कोसलो न इस्सरियाधिपच्च रज्ज कारेति, न तत्थ पहोति राजा पसेनदि कोसलो समण वा ब्राह्मण वा पुञ्जवन्त वा अपुञ्जवन्त वा ब्रह्मचरियवन्त वा अब्रह्मचरियवन्त वा तम्हा ठाना चावेतु वा पब्बाजेतु वा” ति ।

10

“त किं मञ्जसि, सेनापति, सुता ते देवा तावतिसा” ति ?

“एव, भो । सुता मे देवा तावतिसा । इधा पि भोता रञ्जा पसेनदिना कोसलेन सुता देवा तावतिसा” ति ।

“त किं मञ्जसि, सेनापति, पहोति राजा पसेनदि कोसलो देवे तावतिसे तम्हा ठाना चावेतु वा पब्बाजेतु वा” ति ?

15

“दस्सन^१ पि, भो, राजा पसेनदि कोसलो देवे तावतिसे नप्पहोति, कुतो पन तम्हा ठाना चावेस्सति वा पब्बाजेस्सति वा” ति ?

“एवमेव खो, सेनापति, ये ते देवा सब्याबज्झा आगन्तारो इत्थत्त ते देवा, ये ते देवा अब्याबज्झा अनागन्तारो इत्थत्त ते देवा दस्सनाय पि नप्पहोन्ति, कुतो पन तम्हा ठाना चावेस्सन्ति वा पब्बाजेस्सन्ति वा” ति ?

20

१० अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्त एतदवोच—
“कोनामो अय, भन्ते, भिक्खू” ति ?

“आनन्दो नाम, महाराजा” ति ।

“आनन्दो वत, भो, आनन्दरूपो वत, भो । हेतुरूप, भन्ते, आयस्मा आनन्दो आह, सहेतुरूप, भन्ते, आयस्मा आनन्दो आह । कि पन, भन्ते, अत्थि ब्रह्मा” ति ?

25

R. 132

§ ४ अधिब्रह्म पुच्छा

११ “किं पन त्व, महाराज, एव वदेसि — ‘किं पन, भन्ते, अत्थि ब्रह्मा’ ” ति ?

“यदि वा सो, भन्ते, ब्रह्मा आगन्ता इत्थत्त, यदि वा अनागन्ता इत्थत्त” ?

5 “यो सो, महाराज, ब्रह्मा सब्याबज्झो सो ब्रह्मा आगन्ता इत्थत्त, यो सो ब्रह्मा अब्याबज्झो सो ब्रह्मा अनागन्ता इत्थत्त” ति ।

B 333

“अथ खो अञ्जतरो पुरिसो राजान पसेनदि कोसल एतदवोच — “सञ्जयो, महाराज, ब्राह्मणो आकासगोत्तो आगतो” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो सञ्जय ब्राह्मण आकासगोत्त एतदवोच — “को नु
10 खो, ब्राह्मण, इम कथावत्थु राजन्तेपुरे अब्भुदाहासी” ति ?

“विडूडभो, महाराज, सेनापती” ति ।

विडूडभो सेनापति एवमाह — “सञ्जयो, महाराज, ब्राह्मणो आकासगोत्तो” ति । अथ खो अञ्जतरो पुरिसो राजान पसेनदि कोसल एतदवोच — “यानकालो महाराजा” ति ।

15 अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्त एतदवोच — “सब्बञ्जुत मय, भन्ते, भगवन्त अपुच्छिम्हा, सब्बञ्जुत भगवा ब्याकासि^१, त च पनम्हाक रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । चातुवणिसुद्धि मय, भन्ते, भगवन्त अपुच्छिम्हा, चातुवणिसुद्धि भगवा ब्याकासि, त च पनम्हाक रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । अधिदेवे
20 मय, भन्ते, भगवन्त अपुच्छिम्हा^२, अधिदेवे भगवा ब्याकासि, त च पनम्हाक रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । अधिब्रह्मान मय, भन्ते, भगवन्त अपुच्छिम्हा, अधिब्रह्मान भगवा ब्याकासि, त च पनम्हाक रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । य यदेव च मय भगवन्त अपुच्छिम्हा त तदेव भगवा ब्याकासि, त च
R 133 25 पनम्हाक रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । हन्द, च दानि मय, भन्ते, गच्छाम, बहुकिच्चा मय बहुकरणीया” ति ।

१ अब्भुदामासी — सी० । २ व्याकासि — सी०, रो० । ३ आपुच्छिम्हा — सी० ।

“यस्सदानि त्व, महाराज, काल मञ्जसी” ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवतो भासित अभिनन्दित्वा
अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा
पक्कामी ति ।

राजवग्गो निट्ठितो चतुत्थो ।

तस्सुद्धान^१

घटिकारो रट्टपालो, मघदेवो मधुरिय ।

5

बोधिअङ्गुलिमालो च, पियजात बाहितिक ।

धम्मचेतियसुत्तञ्च, दसम कण्णकत्थल ॥

— ० —

४१. ब्रह्मायुसुत्तं

§ १ महापुरिसलक्खणसमन्नागतो भगवा

B 334

१ एव मे सुत । एक समय भगवा विदेहेसु चारिक चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि । तेन खो पन समयेन ब्रह्मायु ब्राह्मणो मिथिलाय पटिवसति जिण्णो बुद्धो^१ महल्लको अद्धगतो वयोअनुप्पत्तो, वीसवस्ससतिको^२ जातिया, तिण्ण वेदान पारगू सनिघण्डु-
 ५ केटुभान साक्खरप्पभेदान इतिहासपञ्चमान, पदको, वेय्याकरणो, लोका-
 यतमहापुरिसलक्खणेषु अनवयो । अस्सोसि खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो—“समणो
 खलु भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो विदेहेसु चारिक चरति
 महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि । त खो पन भवन्त^३
 गोतम एव कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो—‘इति पि सो भगवा अरह
 १० सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्म-
 सारथि^४ सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा ति । सो इम लोक सदेवक
 समारक सब्रह्मक सस्समणब्राह्मणि पज सदेवमनुस्स सय अभिञ्जा सच्छि-
 कत्वा पवेदेति । सो धम्म देसेति आदिकल्याण मज्जेकल्याण परियोसान-
 कल्याण सात्थ सब्बज्जन^५, केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेति ।
 १५ साधु खो पन तथारूपान अरहत दस्सन होती’ ” ति ।

R 134

२ तेन खो पन समयेन ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स उत्तरो नाम माणवो अन्तेवासी होति तिण्ण वेदान पारगू सनिघण्डुकेटुभान साक्खरप्पभेदान इतिहासपञ्चमान, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु अनवयो । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो उत्तर माणव आमन्तेसि—“अय, तात
 २० उत्तर, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो विदेहेसु चारिक
 चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि । त खो पन
 भवन्त गोतम एव कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो—‘इति पि सो भगवा

१ बुद्धो—सी०, रो० । २ वीसवस्ससतिको—सी०, रो० । ३ भगवन्त—सी० ।
 ४ ० सारथी—सी० । ५ सब्बज्जन—रो० ।

अरह सम्मासम्बुद्धो पे० साधु खो पन तथारूपान अरहत दस्सन होती' ति । एहि त्व, तात उत्तर, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा समण गोतम जानाहि यदि वा त भवन्त गोतम तथा सन्त येव सद्दो अब्भुगगतो, यदि वा नो तथा, यदि वा सो भव गोतमो तादिसो, यदि वा न तादिसो । तथा मय त भवन्त गोतम वेदिस्सामा^१ ति । ५

“यथा कथ पनाह, भो, त भवन्त गोतम जानिस्सामि यदि वा त भवन्त गोतम तथा सन्त येव सद्दो अब्भुगगतो, यदि वा नो तथा, यदि वा सो भव गोतमो तादिसो, यदि वा नो तादिसो” ति ।

“आगतानि खो, तात उत्तर, अम्हाक मन्तेसु द्वत्तिसमहापुरिसलक्षणानि, येहि समन्नागतस्स महापुरिसस्स द्वे^२ येव^३ गतियो भवन्ति अनञ्जा । सचे अगार अज्झावसति, राजा होति चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा चातुरन्तो विजितावी जनपदत्थावरियप्पत्तो^४ सत्तरतनसमन्नागतो । तस्सिमानि सत्त रतनानि भवन्ति, सेय्यथीद — चक्करतन, हत्थिरतन, अस्सरतन, मणिरतन, इत्थिरतन^५, गहपतिरतन, परिणायकरतनमेव सत्तम । परोसहस्स खो पनस्स पुत्ता भवन्ति सूरा वीरङ्गरूपा परसेनप्पमदना । सो इम पठवि सागरपरियन्त अदण्डेन असत्थेन धम्मेन अभिविजिय अज्झावसति । सचे खो पन अगारस्मा अनगारिय पब्बजति, अरह होति सम्मासम्बुद्धो लोके विवट्छदो^६ । अह खो पन, तात उत्तर, मन्तान दाता^७, त्व मन्तान पटिग्गहेता” ति । १० १५

३ “एव, भो” ति खो उत्तरो माणवो ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना ब्रह्मायु ब्राह्मण अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा विदेहेसु येन भगवा तेन चारिक पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिक चरमानो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो उत्तरो माणवो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्षणानि समन्नेसि^८ । अद्दसा खो उत्तरो माणवो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्षणानि, येभुय्येन ठपेत्वा^९ द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्षणेसु कङ्खति विचिकिच्छति २०

१ देसिस्सामा — स्या० । २ — २ द्वेव — सी०, स्या०, रो० । ३ ० विरिय० — स्या० ।

४ इत्थी० — स्या० । ५ विवत्तच्छदो — सी०, रो०, विवट्छदो — स्या० । ६ कत्ता — स्या० । ७ सम्मन्नेसि — सी०, स्या०, रो० । ८ थपेत्वा — म० ।

B 336

नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये, पट्टतजिह्वताय^१ च । अथ खो भगवतो एतदहोसि — “पस्सति खो मे अय उत्तरो माणवो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभुय्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कङ्खति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति —
 ५ कोसोहिते च वत्थगुह्ये, पट्टतजिह्वताय चा” ति । अथ खो भगवा तथारूप इद्धाभिसङ्खार अभिसङ्खासि यथा अद्दस^२ उत्तरो माणवो भगवतो कोसो-
 हित वत्थगुह्य । अथ खो भगवा जिह्व निन्तामेत्वा उभो पि कण्णसोतानि अनुमसि पटिमसि^३, उभो पि नासिकसोतानि अनुमसि पटिमसि, केवल
 १० पि नलाटमण्डल^४ जिह्वाय छादेसि^५ । अथ खो उत्तरस्स माणवस्स एतदहोसि — “समन्नागतो खो समणो गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्ख-
 णेहि । यन्नूनाह समण गोतम अनुबन्धेय्य, इरियापथमस्स पस्सेय्य” ति ।
 अथ खो उत्तरो माणवो सत्तमासानि भगवन्त अनुबन्धि छाया व
 अनपायिनी^६ ।

R 136

४ अथ खो उत्तरो माणवो सत्तन्न^७ मासान अच्चयेन विदेहेसु
 १५ येन मिथिला तेन चारिक पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिक चरमानो येन मिथिला येन ब्रह्मायु ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा ब्रह्मायु ब्राह्मण अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो उत्तर माणव ब्रह्मायु ब्राह्मणो एतदवोच — “कच्चि, तात उत्तर, त भवन्त
 गोतम तथा सन्त येव सद्दो अब्भुग्गतो, नो अञ्जथा ? कच्चि पन सो
 २० भव गोतमो तादिसो, नो अञ्जादिसो” ति ?

“तथा सन्त येव, भो, त भवन्त गोतम सद्दो अब्भुग्गतो, नो अञ्जथा, तादिसो व सो भव गोतमो, नो अञ्जादिसो । समन्नागतो च सो भव गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि ।

“सुप्पतिट्ठितपादो खो पन भव गोतमो, इद पि तस्स भोतो
 २५ गोतमस्स महापुरिसस्स महापुरिसलक्खण भवति ।

“हेट्ठा खो पन तस्स भोतो गोतमस्स पादतलेसु चक्कानि जातानि सहस्सारानि सनेमिकानि सनाभिकानि सब्बाकारपरिपूरानि ।

१ पट्टतजिह्वताय — स्या० । २ अद्दसा — रो० । ३ परिमसि — सी० । ४ ललाट० — सी०, ललाट० — स्या० । ५ पच्छादेसि — रो० । ६ अनुपायिनी — स्या० । ७ सत्तान — रो० ।

B 337

“आयतपण्हि खो पन सो भव गोतमो ।

“दीघडगुलि^१ खो पन सो भव गोतमो ।“मुदुतलुनहत्थपादो^२ खो पन सो भव गोतमो ।

“जालहत्थपादो खो पन सो भव गोतमो ।

“उस्सङ्खपादो खो पन सो भव गोतमो ।

5

“एणिजङ्घो^३ खो पन सो भव गोतमो ।

“ठितको खो पन सो भव गोतमो अनोनमन्तो^४ उभोहि
पाणितलेहि जण्णुकानि परिमसति परिमज्जति ।

“कोसोहितवत्थगुहो खो पन सो भव गोतमो ।

“सुवण्णवण्णो खो पन सो भव गोतमो कञ्चनसन्निभत्तचो^५ ।

10

“सुखुमच्छवि खो पन सो भव गोतमो । सुखुमत्ता छविया
रजोजल्ल काये न उपलिम्पति^६ ।

“एकेकलोमो खो पन सो भव गोतमो, एकेकानि लोमानि
लोमकूपेसु जातानि ।

“उद्धगलोमो खो पन सो भव गोतमो, उद्धगानि लोमानि
जातानि नीलानि अञ्जनवण्णानि कुण्डलावट्टानि^७ दक्खिणावट्टक-
जातानि^८ ।

15

“ब्रह्मजुगत्तो^९ खो पन सो भव गोतमो ।

“सत्तुस्सदो खो पन सो भव गोतमो ।

“सीहपुब्बद्धकायो खो पन सो भव गोतमो ।

20

“चितन्तरसो खो पन सो भव गोतमो ।

“निग्रोधपरिमण्डलो खो पन सो भव गोतमो, यावतक्वस्स
कायो तावतक्वस्स व्यामो^{१०}, यावतक्वस्स व्यामो तावतक्वस्स कायो ।

“समवट्टक्खन्धो^{११} खो पन सो भव गोतमो ।“रसग्गसग्गी^{१२} खो पन सो भव गोतमो ।

25

“सीहहनु खो पन सो भव गोतमो ।

B 338

R 137

१ दीघडगुली-सी०, स्या० । २ मुदुतलुण०-स्या०, रो०, मुदुतलुण्हत्थ०-सी० ।
३ एणीजङ्घो-रो० । ४ अनोणमन्तो-रो० । ५ काञ्चन०-स्या० । ६ उपलिप्पति-
रो० । ७ ० वत्तानि-सी० । ८ पदक्खिणा०-सी०, रो० । ९ ब्रह्मजुगत्तो-सी०,
रो० । १० व्यामो-रो० । ११ समवत्तक्खन्धो-सी०, समवत्तक्खन्धो-रो० । १२ रसत्तसग्गी-
स्या० ।

- “चत्तालीसदन्तो^१ खो पन सो भव गोतमो ।
 “समदन्तो खो पन सो भव गोतमो ।
 “अविरळदन्तो^२ खो पन सो भव गोतमो ।
 “सुसुक्कदाठो खो पन सो भव गोतमो ।
 5 “पहूतजिह्वो खो पन सो भव गोतमो
 “ब्रह्मस्सरो खो पन सो भव गोतमो करविकभाणी^३ ।
 “अभिनीलनेत्तो^४ खो पन सो भव गोतमो ।
 “गोपखुमो खो पन सो भव गोतमो ।
 “उण्णा खो पनस्स भोतो गोतमस्स भमुकन्तरे जाता ओदाता
 10 मुदुतूलसन्निभा^५ ।
 “उण्हीससीसो खो पन सो भव गोतमो, इदं पि तस्स भोतो
 गोतमस्स महापुरिसस्स महापुरिसलक्खणं भवति ।
 “इमेहि खो, भो, सो भव गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि
 समन्नागतो ।
 15 ५ “गच्छन्तो खो पन सो भव गोतमो दक्खिणेनेव^६ पादेन
 पठमं पक्कमति । सो नातिदूरे पाद उद्धरति, नाच्चासन्ने पादं निक्खि-
 पति, सो नातिसीघं गच्छति, नातिसणिकं गच्छति, न च अद्दुवेन^७
 अद्दुव^८ सच्चट्टेन्तो गच्छति, न च गोप्फकेन गोप्फकं सच्चट्टेन्तो गच्छति ।
 सो गच्छन्तो न सत्थि उन्नमेति, न सत्थि ओन्नामेति, न सत्थि सन्नमेति,
 20 न सत्थि विन्नामेति । गच्छतो खो पन^९ तस्स^{१०} भोतो गोतमस्स अधर-
 कायो व इज्जति, न च कायबलेन गच्छति । अपलोकेन्तो^{११} खो पन सो
 भव गोतमो सब्बकायेनेव अपलोकेति, सो न उद्धं उल्लोकेति, न अधो
 ओलोकेति, न च विपेक्खमानो^{१२} गच्छति, युग्गमत्तं च पेक्खति, ततो
 चस्स उत्तरि^{१३} अनावटं जाणदस्सनं भवति । सो अन्तरघरं पविसन्तो न
 25 कायं उन्नमेति, न कायं ओन्नामेति, न कायं सन्नमेति, न कायं विन्ना-
 मेति । सो नातिदूरे नाच्चासन्ने आसनस्स परिवत्तति, न च पाणिना
 आलम्बित्वा आसने निसीदति, न च आसनस्मिं कायं पक्खिपति । सो

B 339
R 138

१ चत्तालीस० - मी०, स्या०, चत्तारीस० - रो० । २ अविवर० - सी०, रो० ।
 ३ करवीकभाणी - सी०, रो० । ४ णेत्तो - रो० । ५ मुदुतूलसन्निभा - स्या० । ६ दक्खि-
 णेन - स्या० । ७ - ७ अद्दुवेन अद्दुव - स्या० । ८ - ८ पनस्स - सी०, रो० । ९ अवलो-
 केन्तो - सी०, स्या०, रो० । १० विक्खेपमानो - स्या० । ११ उत्तरि - सी०, स्या०, रो० ।

अन्तरघरे निसिन्नो समानो न हत्थकुक्कुच्च आपज्जति, न पादकुक्कुच्च आपज्जति, न^१ अद्दुवेन अद्दुव आरोपेत्वा निसीदति, न च गोप्फकेन गोप्फक आरोपेत्वा निसीदति, न च पाणिना हनुक उपदहित्वा^२ निसीदति । सो अन्तरघरे निसिन्नो समानो न छम्भति न कम्पति न वेधति न परितस्सति । सो अछम्भी अकम्पी अवेधी अपरितस्सी विगतलोमहसो । 5
विवेकवत्तो च सो भव गोतमो अन्तरघरे निसिन्नो होति । सो पत्तोदक पटिग्गण्हन्तो न पत्त उन्नामेति, न पत्त ओनामेति, न पत्त सन्नामेति, न पत्त विनामेति । सो पत्तोदक पटिग्गण्हाति नातिथोक नातिबहु । सो न खुलुखुलुकारक पत्त धोवति, न सम्परिवत्तक पत्त धोवति, न पत्त भूमिय निक्खपित्वा हत्थे धोवति, हत्थेसु धोतेसु पत्तो धोतो होति, पत्ते 10
धोते हत्था धोता होन्ति । सो पत्तोदक छड्ढेति नातिदूरे नाच्चासन्ने, न च विच्छड्ढयमानो । सो ओदन पटिग्गण्हन्तो न पत्त उन्नामेति, न पत्त ओनामेति, न पत्त सन्नामेति, न पत्त विनामेति । सो ओदन पटिग्गण्हाति नातिथोक नातिबहु । ब्यञ्जन खो पन भव^३ गोतमो ब्यञ्जनमत्ताय आहारेति, न च ब्यञ्जनेन आलोप अतिनामेति । 15
द्वत्तिक्खत्तु खो भव गोतमो मुखे आलोप सम्परिवत्तेत्वा अज्झोहरति, न चस्स काचि ओदनमिञ्जा असम्भिन्ना^४ काय पविसति, न चस्स काचि ओदनमिञ्जा मुखे अवसिट्ठा होति, अथापर^५ आलोप उपनामेति । रसपटिसवेदी खो पन सो भव गोतमो आहार आहारेति, नो च रसरागपटिसवेदी । 20

“अट्ठङ्गसमन्नागत खो पन सो भव गोतमो आहार आहारेति — नेव दवाय, न मदाय न मण्डनाय न विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापनाय, विहिसूपरतिया ब्रह्मचरियानुग्गहाय — ‘इति पुराण च वेदन पटिहङ्गामि नव च वेदन न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति अनवज्जता च फासुविहारो चा’ ति । सो भुत्तावी पत्तोदक पटिग्गण्हन्तो 25
न पत्त उन्नामेति, न पत्त ओनामेति, न पत्त सन्नामेति, न पत्त विनामेति । सो पत्तोदक पटिग्गण्हाति नातिथोक नातिबहु । सो न खुलुखुलुकारक पत्त धोवति, न सम्परिवत्तक पत्त धोवति, न पत्त भूमिय निक्खपित्वा हत्थे धोवति, हत्थेसु धोतेसु पत्तो धोतो होति, पत्ते धोते हत्था धोता

R 139

25 B 340

१ न च — सी०, स्या०, रो० । २ उपदहेत्वा — स्या०, उपादयित्वा — सी०, रो० ।

३ सो भव — सी०, स्या०, रो० । ४ असम्भिन्न — सी० । ५ अट्ठाय — स्या० ।

होन्ति । सो पत्तोदकं छुड्हेति नातिदूरे नाच्चासन्ने, न च विच्छङ्खु-
मानो^१ । सो भुत्तावी न पत्तं भूमियं निक्खिपति नातिदूरे नाच्चासन्ने, न
च अनत्थिको पत्तेन होति, न च अतिवेलानुरक्खी पत्तस्मि । सो भुत्तावी
मुहुत्तं तुण्ही निसीदति, न च अनुमोदनस्स कालमतिनामेति । सो भुत्तावी
५ अनुमोदति, न तं भत्तं गरहति, न अञ्जं भत्तं पटिकङ्खति^२, अञ्जदत्थु^३
धम्मिया कथायं तं परिसं सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहसेति ।
सो तं परिसं धम्मिया कथायं सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा
सम्पहसेत्वा उट्ठायासना पक्कमति । सो नातिसीघं गच्छति, नातिसणिकं
गच्छति, न च मुच्चितुकामो^४ गच्छति, न च तस्स भोतो गोतमस्स काये
१० चीवरं अच्चुकट्ठं होति न च अच्चोकट्ठं, न च कायस्मिं अल्लीनं न च
कायस्मा^५ अपकट्ठं^६, न च तस्स भोतो गोतमस्स कायम्हा वातो चीवरं
अपवहति^७, न च तस्स भोतो गोतमस्स काये रजोजल्लं उपलिम्पति^८ ।
सो आरामगतो निसीदति पञ्जत्ते आसने । निसज्जं पादे पक्खालेति,
न च सो भव गोतमो पादमण्डनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । सो पादे
१५ पक्खालेत्वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जुं कायं पणिधाय
परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । सो नेव अत्तब्याबाधाय चेतeti, न पर-
ब्याबाधाय चेतeti, न उभयब्याबाधाय चेतeti, अत्तहितपरहित-
उभयहितसब्बलोकहितमेव सो भव गोतमो चिन्तेन्तो निसिन्नो होति ।
सो आरामगतो परिसति^९ धम्मं देसेति, न तं परिसं उस्सादेति, न तं
२० परिसं अपसादेति, अञ्जदत्थुं धम्मिया कथायं तं परिसं सन्दस्सेति
समादपेति समुत्तेजेति सम्पहसेति ।

R 140

B 341

“अट्ठङ्गसमन्नागतो खो पनस्स भोतो गोतमस्स मुखतो घोसो
निच्छरति – विसट्ठो च, विञ्जेय्यो च, मज्जु च, सवनीयो च, बिन्दु च,
अविसारी च, गम्भीरो च, निन्नादी च । यथापरिसं खो पनं सो भव
२५ गोतमो सरेण विञ्जापेति, न चस्स बहिद्धा परिसायं घोसो निच्छरति ।
ते तेन भोता गोतमेन धम्मिया कथायं सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता
सम्पहसिता उट्ठायासना पक्कमन्ति अवलोकयमाना येव अविजहितत्ता^{१०} ।

१ विच्छङ्खियमानो – स्या० । २ पाटिकङ्खी – सी० । ३ अञ्जदत्थु – स्या० । ४
विमुच्चितुकामो – सी०, मुच्चितुकामो – स्या० । ५ कायस्मि – रो० । ६ अपकट्ठ – सी०,
स्या० । ७ असवहति – स्या० । ८ लिप्पति – रो०, लिम्पति – स्या० । ९ परिसति – सी०,
रो० । १० अविजहन्ता भावेन – सी०, स्या०, रो० ।

अद्दसाम खो मय, भो, त भवन्त गोतम गच्छन्त, अद्दसाम ठित, अद्दसाम^१
 अन्तरघर पविसन्त, अद्दसाम^१ अन्तरघरे निसिन्न तुण्हीभूत, अद्दसाम
 अन्तरघरे भुञ्जन्त, अद्दसाम भुत्तावि निसिन्न तुण्हीभूत, अद्दसाम भुत्तावि
 अनुमोदन्त, अद्दसाम आराम गच्छन्त, अद्दसाम आरामगत निसिन्न
 तुण्हीभूत, अद्दसाम आरामगत परिसति धम्म देसेन्त । एदिसो च ६
 एदिसो च सो भव गोतमो, ततो च भिय्यो^२” ति ।

§ २ ब्रह्मायुब्राह्मणस्स भगवति निपच्चकारो

६ एव वुत्ते, ब्रह्मायु ब्राह्मणो उट्ठायासना एकस उत्तरासङ्ग
 करित्वा येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा तिक्खत्तु उदान उदानेसि —

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

10

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा ति ।

“अप्पेव नाम मय कदाचि करहचि तेन भोता गोतमेन^३ समा-
 गच्छेय्याम ? अप्पेव नाम सिया कोचिदेव कथासल्लापो” ति ।

७ अथ खो भगवा विदेहेसु अनुपुब्बेन चारिक चरमानो येन
 मिथिला तदवसरि । तत्र सुद भगवा मिथिलाय विहरति मखादेवम्बवने । 15
 अस्सोसु खो मिथिलेय्यका^४ ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु, भो,
 गोतमो सक्यपुत्तो सक्यकुला पब्बजितो विदेहेसु चारिक चरमानो महता
 भिक्खुसङ्घेन सद्धि पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि मिथिल अनुप्पत्तो, मिथि-
 लाय विहरति मखादेवम्बवने । त खो पन भवन्त गोतम एव कल्याणो
 कित्तिसद्दो अब्भुगतो — ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जा- 20
 चरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देव-
 मनुस्सान बुद्धो भगवा ति । सो इम लोक सदेवक समारक सब्रह्मक
 सस्समणब्राह्मणि पज सदेवमनुस्स सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेति ।
 सो धम्म देसेति आदिकल्याण मज्झेकल्याण परियोसानकल्याण सात्थ
 सब्यञ्जन, केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेति । साधु खो पन 25
 तथारूपान अरहत दस्सन होती’ ” ति ।

R 141

B 342

अथ खो मिथिलेय्यका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुप-

१-१ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ गोतमेन सद्धि-सी०, स्या०, रो० ।

३ मेथिलेय्यका-सी०, रो० ।

सङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त
निसीदिसु, अप्पेकच्चे भगवता सद्धि सम्मोदिसु, सम्मोदनीय कथ सारा-
णीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु, अप्पेकच्चे येन भगवा तेनञ्जलि
पणामेत्वा एकमन्त निसीदिसु, अप्पेकच्चे भगवतो सन्तिके नामगोत्त
सावेत्वा एकमन्त निसीदिसु, अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्त निसीदिसु।

८ अस्सोसि खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो — “समणो खलु, भो, गोतमो
सक्यपुत्तो सक्यकुला पब्बजितो मिथिल अनुप्पत्तो, मिथिलाय विहरति
मखादेवम्बवने” ति। अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो सम्बहुलेहि सावकेहि^१ सद्धि
येन मखादेवम्बवन तेनुपसङ्कमि। अथ खो ब्रह्मायुनो ब्राह्मणस्स अविदूरे
10 अम्बवनस्स एतदहोसि — “न खो मेत पतिरूप योह पुब्बे अप्पटिसविदितो
समण गोतम दस्सनाय उपसङ्कमेय्य” ति। अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो
अञ्जतर माणवक आमन्तेसि — “एहि त्व, माणवक, येन समणो गोतमो
तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा मम वचनेन समण गोतम अप्पाबाध
अप्पातङ्क लहुट्टान बल फासुविहार पुच्छ — ‘ब्रह्मायु, भो गोतम,
15 ब्राह्मणो भवन्त गोतम अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्टान बल फासु-
विहार पुच्छती’ ति। एव च वदेहि — ‘ब्रह्मायु, भो गोतम, ब्राह्मणो
जिण्णो वुड्ढो महल्लको अद्दगतो वयोअनुप्पत्तो,^२ वीसवस्ससतिको जातिया,
तिण्ण^३ वेदान पारगू सनिघण्डुकेटुभान साक्खरप्पभेदान इतिहास-
पञ्चमान, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु अनवयो।
20 यावता, भो, ब्राह्मणगहपतिका मिथिलाय पटिवसन्ति, ब्रह्मायु तेस
ब्राह्मणो अग्गमक्खायति — यदिद भोगेहि, ब्रह्मायु तेस ब्राह्मणो
अग्गमक्खायति — यदिद मन्तेहि, ब्रह्मायु तेस ब्राह्मणो अग्गमक्खायति —
यदिद आयुना चेव यससा च^४। सो भोतो गोतमस्स दस्सनकामो’ ” ति।

R 142

B 343

“एव, भो” ति खो सो माणवको ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स
25 पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि
सम्मोदि। सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त अट्टासि।
एकमन्त ठितो खो सो माणवको भगवन्त एतदवोच — “ब्रह्मायु, भो
गोतम, ब्राह्मणो भवन्त गोतम अप्पाबाध अप्पातङ्क लहुट्टान बल फासु-
विहार पुच्छति, एव च वदेति — ‘ब्रह्मायु, भो गोतम, ब्राह्मणो जिण्णो

१ माणवकेहि — सी०, स्या०, रो०। २ ० अनुप्पत्तो — म०। ३-३ सी० पोत्थके नत्थि।

बुद्धो^१ महल्लको अद्भगतो वयोअनुप्पत्तो, वीसवस्ससतिको जातिया, तिण्ण वेदान पारगू सनिघण्डुकेटुभान साक्खरप्पभेदान इतिहासपञ्चमान, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु अनवयो । यावता, भो, ब्राह्मणगहपतिका मिथिलाय पटिवसन्ति, ब्रह्मायु तेस ब्राह्मणो अग्गमक्खायति — यदिद भोगेहि, ब्रह्मायु तेस ब्राह्मणो अग्गमक्खा- 5 यति — यदिद मन्तेहि, ब्रह्मायु तेस ब्राह्मणो अग्गमक्खायति — यदिद आयुना चेव यससा च । सो भोतो गोतमस्स दस्सनकामो'” ति ।

“यस्सदानि, माणव,^२ ब्रह्मायु ब्राह्मणो काल मञ्जती” ति ।

अथ खो सो माणवको येन ब्रह्मायु ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा ब्रह्मायु ब्राह्मण एतदवोच — “कतावकासो खोम्हि^३ 10 भवता^४ समणेन गोतमेन । यस्सदानि भव काल मञ्जती” ति ।

९ अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो सा परिसा ब्रह्मायु ब्राह्मण दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान ओरमिय^५ ओकासमकासि यथा त जातस्स यसस्सिनो । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो त परिस एतदवोच — “अल, भो ! निसीदथ तुम्हे सके आसने । इवाह 15 समणस्स गोतमस्स सन्तिके निसीदिस्सामी” ति ।

अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उप- सङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साराणीय वीति- सारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि समन्नेसि । अद्दसा खो ब्रह्मायु 20 ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभुय्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कद्धति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्हे, पहूतजिह्वताय च । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो भगवन्त गाथाहि अज्झभासि —

“ये मे द्वत्तिसा ति सुता, महापुरिसलक्खणा ।

दुवे तेस न पस्सामि, भोतो कायस्मि गोतम ॥

25

१ बुद्धो — मी० । २ माणवक — सी०, रो० । ३-३ खो भव — सी०, स्या०, रो० ।

४ मञ्जसी — सी० । ५ अथ न — सी०, ओरमत्थ — स्या०, रो० ।

“कच्चि कोसोहित भोतो, वत्थगुह् नरुत्तम ।
नारीसमानसव्हया^१, कच्चि जिह्वा न दस्सका^२ ॥

“कच्चि पहूतजिह्वोसि, यथा त जानियामसे ।
निन्नामयेत पहूत, कद्ध विनय नो इसे ॥

5 “दिट्ठधम्महितत्थाय, सम्परायसुखाय च ।
कतावकासा पुच्छाम^३, य किञ्चि अभिपत्थित^४” ति ॥

१० अथ खो भगवतो एतदहोसि — “पस्सति खो मे अय ब्रह्मायु
ब्राह्मणो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभुय्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महा-
पुरिसलक्खणेषु कद्धति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति—
10 कोसोहिते च वत्थगुहे, पहूतजिह्वताय चा” ति । अथ खो भगवा
तथारूप इद्धाभिसङ्खार अभिसङ्खासि यथा अद्दस ब्रह्मायु ब्राह्मणो
भगवतो कोसोहित वत्थगुह् । अथ खो भगवा जिह्व निन्नामेत्वा उभो पि
कण्णसोतानि अनुमसि पटिमसि^५, उभो पि नासिकसोतानि^६ अनुमसि
पटिमसि, केवल पि नलाटमण्डल जिह्वाय छादेसि । अथ खो भगवा
15 ब्रह्मायु ब्राह्मण गाथाहि पच्चभासि —

“थे ते द्वत्तिसा ति सुता, महापुरिसलक्खणा ।
सब्बे ते मम कायस्मि, मा ते कद्धाहु ब्राह्मण ॥

“अभिञ्जेय्य अभिज्जात, भावेतब्ब च भावित ।
पहातब्ब पहीन^७ मे^८, तस्मा बुद्धोस्मि ब्राह्मण ॥

B 345 20
R 144

“दिट्ठधम्महितत्थाय, सम्परायसुखाय च ।
कतावकासो पुच्छस्सु, य किञ्चि अभिपत्थित^४” ति ॥

११ अथ खो ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “कतावकासो
खोम्हि समणेन गोतमेन । कि नु खो अह समण गोतम पुच्छेय्य — ‘दिट्ठ-
धम्मिक वा अत्थ सम्परायिक वा’ ” ति । अथ खो ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स
25 एतदहोसि — “कुसलो खो अह दिट्ठधम्मिकाने अत्थान । अञ्जे पि म
दिट्ठधम्मिक अत्थ पुच्छन्ति । यन्नूनाह समण गोतम सम्परायिक येव अत्थ
पुच्छेय्य” ति । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो भगवन्त गाथाहि अज्झभासि —

१ नारीसहनामसव्हया — सी०, स्या०, रो० । २ रस्सिका — सी०, स्या०, रो० ।
३ पुच्छेम — सी० । ४ परिमसि — सी० । ५ नासिकासोतानि — सी०, स्या०, रो० ।
६-६ पहीणम्मे — सी० ।

“कथ खो ब्राह्मणो होति, कथ भवति वेदगू ।
तेविज्जो भो कथ होति, सोत्थियो किन्ति वुच्चति ॥

“अरह भो कथ होति, कथ भवति केवली ।
मुनि च भो कथ होति, बुद्धो किन्ति पवुच्चती” ति ॥

१२ अथ खो भगवा ब्रह्मायु ब्राह्मण गाथाहि पच्चभासि —

5

“पुब्बेनिवास यो वेदि, सग्गापाय च पस्सति ।
अथो जातिक्खय पत्तो, अभिज्जा वोसितो मुनि ॥

“चित्त विसुद्ध जानाति, मुत्त रागेहि सब्बसो ।
पहीनजातिमरणो, ब्रह्मचरियस्स केवली ।
पारगू सब्बधम्मान बुद्धो तादी पवुच्चती” ति ॥

10

एव वुत्ते, ब्रह्मायु ब्राह्मणो उट्ठायासना एकस उत्तरासङ्ग
करित्वा भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवतो पादानि मुखेन च
परिचुम्बति, पाणीहि च परिसम्बाहति, नाम च सावेति — “ब्रह्मायु अह,
भो गोतम, ब्राह्मणो, ब्रह्मायु अह, भो गोतम, ब्राह्मणो” ति । अथ खो सा
परिसा अच्छरियब्भुतचित्तजाता^१ अहोसि — “अच्छरिय वत, भो, 15
अब्भुत वत, भो । यत्र हि नामाय ब्रह्मायु ब्राह्मणो वातो यसस्सी एवरूप
परमनिपच्चकार करिस्सती” ति । अथ खो भगवा ब्रह्मायु ब्राह्मण
एतदवोच — “अल, ब्राह्मण, उट्ठह निसीद त्व सके आसने यतो ते मयि
चित्त पसन्न” ति । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो उट्ठित्वा सके आसने
निसीदि ।

R 145

20

§ ३ ब्रह्मायुब्राह्मणस्स अनागामिता

१३ अथ खो भगवा ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स अनुपुब्बि कथ
कथेसि, सेय्यथीद — दानकथ, सीलकथ, सग्गकथ, कामान आदीनव
ओकार सङ्किलेस नेक्खम्मे आनिसस पकासेसि । यदा भगवा अज्जासि
ब्रह्मायु ब्राह्मण कल्लचित्त मुदुचित्त विनीवरणचित्त उदग्गचित्त पसन्न-
चित्त, अथ या बुद्धान सामुक्कसिका धम्मदेसना त पकासेसि — दुक्ख, 25
समुदय, निरोध, मग्ग । सेय्यथापि नाम सुद्ध वत्थ अपगतकाळक^२

B 346

१ अच्छरियब्भूतजाता — स्या० । २ ० कालक — सी०, ।

- सम्मदेव रजन पटिग्गण्हेय्य^१, एवमेव ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स तस्मिं येव आसने विरज वीतमल धम्मचक्खु उदपादि — “य किञ्चिच्च समुदयधम्म सब्ब त निरोधधम्म” ति । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो दिट्ठधम्मो पत्त-
 ५ धम्मो विदितधम्मो परियोगाब्धधम्मो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथ-
 “अभिककन्त, भो गोतम, अभिककन्त, भो गोतम । सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती ति — एवमेव भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो ।
 १० एसाह भवन्त^२ गोतम सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च । उपासक म भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत ति । अधिवासेतु च मे गोतमो स्वातनाय भत्त सद्धि भिक्खुसङ्घेना” ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो भगवतो अधिवासन विदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो
 १५ ब्रह्मायु ब्राह्मणो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने पणीत खादनीय भोजनीय पटियादापेत्वा भगवतो काल आरोचापेसि — “कालो, भो गोतम, निट्ठित भत्त” ति ।

R 146

B 347

- अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स निवेसन तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जात्ते आसने
 २० निसीदि सद्धि भिक्खुसङ्घेन । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो सत्ताह बुद्धप्पमुख^३ भिक्खुसङ्घ पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्प-
 वारेसि । अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन विदेहेसु चारिक पक्कामि । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो अचिरपक्कन्तस्स भगवतो कालमकासि । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु,
 २५ उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु — “ब्रह्मायु, भन्ते, ब्राह्मणो कालङ्कतो^४ । तस्स का गति, को अभिसम्परायो” ति ?

“पण्डितो, भिक्खवे, ब्रह्मायु ब्राह्मणो पच्चपादि धम्मस्सानु-

१ पटिग्गण्हेय्य — सी०, रो० । २ भगवन्त — सी० । ३ बुद्धप्पमुख — सी० । ४ काल कतो — सी०, स्या, ०रो० ।

धम्म, न च म धम्माधिकरण विहेठेसि^१। ब्रह्मायु, भिक्खवे, ब्राह्मणो पञ्चन्न ओरम्भागियान सयोजनान परिक्खया ओपपातिको होति, तत्थ परिनिब्बायी, अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका^२ ति।

१४ इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित अभिनन्दु ति।

5

— • —

४२. सेवसुत्तं

§ १ केणियेन जटिलेन भगवा निमन्तितो

१ एव मे सुत । एक समय भगवा अङ्गुत्तरापेसु चारिक चर-
मानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि अङ्गुत्तेल्लसेहि^१ भिक्खुसतेहि येन आपण
नाम अङ्गुत्तरापान निगमो तदवसरि । अस्सोसि खो केणियो जटिलो —
“समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो अङ्गुत्तरापेसु
५ चारिक चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि अङ्गुत्तेल्लसेहि भिक्खुसतेहि
आपण अनुप्पत्तो । त खो पन भवन्त गोतम एव कल्याणो कित्तिसद्दो
अब्भुग्गतो — ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो
सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो
भगवा ति । सो इम लोक सदेवक समारक सब्रह्मक सस्समणब्राह्मणि
१० पज सदेवमनुस्स सय अभिञ्ज्जा सच्छिक्त्वा पवेदेति । सो धम्म देसेति
आदिकल्याण मज्जेकल्याण परियोसानकल्याण सात्थ सब्बज्जन, केवल-
परिपुण्ण परिसुद्ध सब्रह्मचरिय पकासेति । साधु खो पन तथारूपान
अरहत दस्सन होती’ ” ति ।

अथ खो केणियो जटिलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
B 348 15 मित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा
एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो केणिय जटिल भगवा धम्मिया
कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहसेसि । अथ खो केणियो
जटिलो भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो
सम्पहसितो भगवन्त एतदवोच — “अधिवासेतु मे भव गोतमो स्वातनाय
20 भत्त सद्धि भिक्खुसङ्घेना” ति । एव वुत्ते, भगवा केणिय जटिल
एतदवोच — “महा खो, केणिय, भिक्खुसङ्घो अङ्गुत्तेल्लसानि भिक्खु-
सतानि, त्व च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो” ति । दुतिय पि खो केणियो
जटिलो भगवन्त एतदवोच — “किञ्चापि खो, भो गोतम, महा भिक्खु-
सङ्घो अङ्गुत्तेल्लसानि भिक्खुसतानि, अह च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो,

१ • तेलसेहि — सी०, स्या० ।

अधिवासेतु मे भव गोतमो स्वातनाय भत्त सद्धि भिक्खुसङ्घेना”
 ति। दुतिय पि खो भगवा केणिय जटिल एतदवोच — “महा खो,
 केणिय, भिक्खुसङ्घो अड्डुतेळसानि भिक्खुसतानि, त्व च ब्राह्मणेसु
 अभिप्पसन्नो” ति। ततिय पि खो केणियो जटिलो भगवन्त एतदवोच—
 “किञ्चापि खो, भो गोतम, महा भिक्खुसङ्घो अड्डुतेळसानि भिक्खु- 5
 सतानि, अह च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो, अधिवासेतु मे भव
 गोतमो स्वातनाय भत्त सद्धि भिक्खुसङ्घेना” ति। अधिवासेसि भगवा
 तुण्हीभावेन। अथ खो केणियो जटिलो भगवतो अधिवासन विदित्वा
 उट्ठायासना येन सको अस्समो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा मित्तामच्चे
 वातिसालोहिते आमन्तेसि — “सुणन्तु मे भोन्तो, मित्तामच्चा वाति- 10
 सालोहिता, समणो मे गोतमो निमन्तितो स्वातनाय भत्त सद्धि भिक्खु-
 सङ्घेन। येन मे कायवेय्यावटिक^१ करेय्याथा” ति। “एव, भो” ति
 खो केणियस्स जटिलस्स मित्तामच्चा वातिसालोहिता केणियस्स जटि-
 लस्स पटिस्सुत्वा अप्पेकच्चे उद्धनानि खणन्ति, अप्पेकच्चे कट्टानि
 फालेन्ति, अप्पेकच्चे भाजनानि धोवन्ति, अप्पेकच्चे उदकमणिक पतिट्ठा- 15
 पेन्ति, अप्पेकच्चे आसनानि पञ्चापेन्ति। केणियो पन जटिलो साम येव
 मण्डलमाल पटियादेति।

§ २ सेलब्राह्मणस्स भगवति पसादो

२ तेन खो पन समयेन सेलो ब्राह्मणो आपणे पटिवसति तिण्ण
 वेदान पारगू सनिघण्डुकेटुभान साक्खरप्पभेदान इतिहासपञ्चमान, B 349
 पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो, तीणि च 20
 माणवकसतानि मन्ते वाचेति। तेन खो पन समयेन केणियो जटिलो
 सेले ब्राह्मणे अभिप्पसन्नो होति। अथ खो सेलो ब्राह्मणो तीहि माणवक-
 सतेहि परिवुतो जङ्घाविहार अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन केणि-
 यस्स जटिलस्स अस्समो तेनुपसङ्कमि। अद्दसा खो सेलो ब्राह्मणो केणि-
 यस्स^२ जटिलस्स अस्समे^३ अप्पेकच्चे उद्धनानि खणन्ते, अप्पेकच्चे कट्टानि 25
 फालेन्ते, अप्पेकच्चे भाजनानि धोवन्ते, अप्पेकच्चे उदकमणिक पतिट्ठा-
 पेन्ते, अप्पेकच्चे आसनानि पञ्चापेन्ते^४, केणिय पन जटिल साम येव
 मण्डलमाल पटियादेन्ते। दिस्वान केणिय जटिल एतदवोच — “कि नु

१ ० वटिक — स्या०। २ — २ केणियस्मि जटिले — स्या०। ३ पञ्चापेन्ते — म०।

भोतो केणियस्स आवाहो वा भविस्सति विवाहो वा भविस्सति महा-
यञ्जो वा पच्चुपट्ठितो, राजा वा मागधो सेनियो बिम्बिसारो निमन्तितो
स्वातनाय सद्धि बलकायेना” ति ?

“न मे, भो सेल, आवाहो भविस्सति न पि विवाहो” भविस्सति
5 न पि राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो निमन्तितो स्वातनाय सद्धि
बलकायेन, अपि च खो मे महायञ्जो पच्चुपट्ठितो । अत्थि, भो, समणो
गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो अङ्गुत्तरापेसु चारिक चरमानो
महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि अङ्गुत्तेल्लसेहि भिक्खुसत्तेहि आपण अनुप्पत्तो ।
त खो पन भवन्त गोतम एव कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुग्गतो — ‘इति
10 पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू
अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि’ सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’ ति । सो
मे निमन्तितो स्वातनाय भत्त सद्धि भिक्खुसङ्घेना” ति ।

“बुद्धो ति — भो केणिय, वदेसि” ?

“बुद्धो ति — भो सेल, वदामि” ।

15 “बुद्धो ति — भो केणिय, वदेसि” ?

“बुद्धो ति — भो सेल, वदामी” ति ।

३ अथ खो सेलस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “घोसो पि खो
एसो दुल्लभो लोकस्मि — यदिद ‘बुद्धो’ ति । आगतानि खो पनम्हाक
B 350 मन्तेसु द्वित्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येहि समन्नागतस्स महापुरिसस्स
20 द्वे^१ येव^२ गतियो भवन्ति अनञ्जा । सचे अगार अज्झावसति, राजा
होति चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा चातुरन्तो विजितावी जनपद-
त्थावरियप्पत्तो सत्तरतनसमन्नागतो । तस्सिमानि सत्त रतनानि भवन्ति,
सेय्यथीद — चक्करतन, हत्थिरतन, अस्सरतन, मणिरतन, इत्थिरतन,
गहपतिरतन, परिणायकरतनमेव^३ सत्तम । परोसहस्स खो पनस्स पुत्ता
25 भवन्ति सूरा वीरङ्गरूपा परसेनप्पमद्दना । सो इम पठविं^४ सागरपरि-
यन्त अदण्डेन असत्थेन धम्मेन अभिविजिय अज्झावसति । सचे पन
अगारस्मा अनगारिय पब्बजति, अरह होति सम्मासम्बुद्धो लोके
विवट्छदो^५” ।

१ विवाहो वा — सी०, स्या० । २ ० सारथी — सी० । ३-३ द्वेव — स्या० । ४ परि-
नायकरतनमेव — स्या०, सी० । ५ पठविं — म०, । ६ विवत्तच्छदो — सी०, विवट्छदो — स्या० ।

“कहं पन, भो केणिय, एतरहि सो भवं गोतमो विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो” ति ? एवं वुत्ते, केणियो जटिलो दक्खिणं बाहुं पग्गहेत्वा सेलं ब्राह्मणं एतदवोच — “येनेसा, भो सेल, नीलवनराजी” ति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो तीहि माणवकसतेहि सद्धिं येन भगवा तेनुपसङ्कमि । अथ खो सेलो ब्राह्मणो ते माणवके आमन्तेसि — “अप्पसद्दा भोन्तो 5 आगच्छन्तु पदे पदं निक्खिपन्ता; दुरासदा हि ते भगवन्तो सीहा व एकचरा । यदा चाहं, भो^१, समणेन गोतमेन सद्धिं मन्तेय्यं, मा मे भोन्तो अन्तरन्तरा कथं ओपातेथ । कथापरियोसानं मे भवन्तो आगमेन्तू” ति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं^२ वीतिसारेत्वा 10 एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सेलो ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि समन्नेसि ।

अद्दसा खो सेलो ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभ्य्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कङ्खति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये, 15 पहूतजिह्वताय^३ च । अथ खो भगवतो एतदहोसि — “पस्सति खो मे अयं सेलो ब्राह्मणो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभ्य्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कङ्खति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये, पहूतजिह्वताय चा” ति । अथ खो भगवा 20 तथारूपं इद्धाभिसङ्खारं अभिसङ्खासि, यथा अद्दस सेलो ब्राह्मणो भगवतो कोसोहितं वत्थगुह्यं । अथ खो भगवा जिह्वं निन्नामेत्वा उभो पि कण्णसोतानि अनुमसि पटिमसि^४; उभो पि नासिकसोतानि अनुमसि पटिमसि; केवलं^५ पि^६ नलाटमण्डलं^७ जिह्वाय छादेसि । अथ खो सेलस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “समन्नागतो खो समणो गोतमो द्वत्तिसमहा- 25 पुरिसलक्खणेहि परिपुण्णेहि, नो अपरिपुण्णेहि; नो च खो नं जानामि बुद्धो वा नो वा । सुतं खो पन मेतं ब्राह्मणानं बुद्धानं^८ महल्लकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं — ‘ये ते भवन्ति अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा ते सके वण्णे भञ्जमाने अत्तानं पातुकरोन्ती’ ति । यन्नूनाहं समणं गोतमं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवेय्यं” ति ।

B. 351

१. भोता — स्या० । २. सारणीयं — म० । ३. पहूतजिह्वताय — स्या० । ४. परिमसि — सी० । ५-५. केवलकप्यं — स्या० । ६. ललाटमण्डलं — सी० । ७. बुद्धानं — स्या० ।

६३ सेलब्राह्मणपब्बज्जा

४ अथ खो सेलो ब्राह्मणो भगवन्त सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवि —

- “परिपुण्णकायो सुरुचि^१, सुजातो चारुदस्सनो ।
सुवण्णवण्णोसि भगवा, सुसुक्कदाठोसि^२ विरियवा^३ ॥
- ५ “नरस्स हि सुजातस्स, ये भवन्ति वियञ्जना^४ ।
सब्बे ते तव कायस्मि, महापुरिसलक्खणा ॥
- “पसन्ननेत्तो सुमुखो, ब्रह्मा^५ उज्जु पतापवा ।
मज्झे समणसङ्घस्स, आदिच्चो व विरोचसि ॥
- १० “कल्याणदस्सनो भिक्खु, कञ्चनसन्निभत्तचो ।
कि ते समणभावेन, एव उत्तमवण्णिनो ॥
- “राजा अरहसि भवितु, चक्कवत्ती रथेसभो ।
चातुरन्तो विजितावी, जम्बुसण्डस्स इस्सरो ॥
- “खत्तिया भोगिराजानो,^६ अनुयन्ता^७ भवन्तु ते ।
राजाभिराजा मनुजिन्दो, रज्ज कारेहि गोतम” ॥
- B 352 15 “राजाहमस्मि सेला ति, धम्मराजा अनुत्तरो ।
धम्मेन चक्क वत्तेमि, चक्क अप्पटिवत्तिय” ॥
- “सम्बुद्धो पटिजानासि, धम्मराजा अनुत्तरो ।
वम्मेन चक्क वत्तेमि, इति भाससि गोतम ॥
- २० “को नु सेनापति^८ भोतो, सावको सत्थुरन्वयो^९ ।
को ते तमनुवत्तेति^९, धम्मचक्क पवत्तित” ॥
- “मया पवत्तित चक्क, (सेला ति भगवा) धम्मचक्क अनुत्तर ।
सारिपुत्तो अनुवत्तेति, अनुजातो तथागत ॥
- “अभिञ्जेय्य अभिञ्जात, भावेतब्ब च भावित ।
पहातब्ब पहीन मे, तस्मा बुद्धोस्मि ब्राह्मण ॥

१ सुरुची—स्या० । २-२ सुसुक्कदाठो सविरियवा—स्या० । ३ व्यञ्जना—सी०, विसुञ्जना—स्या० । ४ ब्रह्मा—स्या०, क० । ५ भोजराजानो—स्या० । ६ अनुयुत्ता—सी०, स्या० । ७ सेनापती—सी० । ८ सत्थुदवयो—स्या० । ९ नो म अनुवत्तेति—स्या० ।

“विनयस्सु मयि कङ्ख, अधिमुच्चस्सु ब्राह्मण ।
दुल्लभ दस्सन होति, सम्बुद्धान अभिण्हसो ॥

“येस वे दुल्लभो लोके, पातुभावो अभिण्हसो ।
सोह ब्राह्मण सम्बुद्धो, सल्लकत्तो अनुत्तरो ॥

“ब्रह्मभूतो अतितुलो, मारसेनप्पमद्दनो ।
सब्बामित्ते वसी कत्वा, मोदामि अकुतोभयो” ॥

5

“इम भोन्तो निसामेथ, यथा भासति चक्खुमा ।
सल्लकत्तो महावीरो, सीहो व नदती वने ॥

“ब्राह्मभूत अतितुल, मारसेनप्पमद्दन ।
को दिस्वा नप्पसीदेय्य, अपि कण्हाभिजातिको ॥

10

“यो म इच्छति अन्वेतु, यो वा^१ निच्छति गच्छतु ।
इवाह पब्बजिस्सामि, वरपञ्जस्स सन्तिके” ॥

“एव^२ चे रुच्चति भोतो, सम्मासम्बुद्धसासने^३ ।
मय पि पब्बजिस्साम, वरपञ्जस्स सन्तिके” ॥

“ब्राह्मणा तिसता इमे, याचन्ति पञ्जलीकता ।
ब्रह्मचरिय चरिस्साम, भगवा तव सन्तिके” ॥

15

“स्वाक्खात ब्रह्मचरिय, (सेला ति भगवा) सन्दिट्ठिकमकालिक ।
यत्थ अमोघा पब्बज्जा, अप्पमत्तस्स सिक्खतो”ति ॥

B 353

अलत्थ खो सेलो ब्राह्मणो सपरिसो भगवतो सन्तिके पब्बज्ज,
अलत्थ उपसम्पद ।

20

५ अथ खो केणियो जटिलो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके
अस्समे पणीत खादनीय भोजनीय षट्ठियादापेत्वा भगवतो काल
आरोचापेसि—“कालो, भो गोतम, निट्ठित भत्त” ति । अथ खो भगवा
पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन केणियस्स जटिलस्स
अस्समो तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि सद्धि 25
भिक्षुसङ्घेन । अथ खो केणियो जटिलो बुद्धप्पमुख^४ भिक्षुसङ्घ पणीतेन
खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि, सम्पवारेसि । अथ खो

१ च—स्या० । २ एत—सी० । ३ ० सासन—सी० । ४ बुद्धप्पमुख—सी० ।
म०२-५१

केणियो जटिलो भगवन्त भुत्तावि ओनीतपत्तपाणि अञ्जतर नीच
आसन गहेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो केणिय जटिल
भगवा इमाहि गाथाहि अनुमोदि —

“अग्निहुत्तमुखा^१ यञ्जा, सावित्री छन्दसो मुख ।
5 राजा मुख मनुस्सान, नदीन सागरो मुख ॥
“नक्खत्तान मुख चन्दो, आदिच्चो तपत मुख ।
पुञ्ज आकङ्खमानान, सङ्खो वे यजत मुख” ति ॥
अथ खो भगवा केणिय जटिल इमाहि गाथाहि अनुमोदित्वा
उट्ठायासना पक्कामि ।

§ ४ सपरिसस्स सेलस्स अरहत्तलाभो

10 ६ अथ खो आयस्मा सेलो सपरिसो एको^२ वूपकट्ठो अप्पमत्तो
आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव
अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव
धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति,
वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति अब्भञ्जासि ।
15 अञ्जतरो खो पनायस्मा सेलो सपरिसो अरहत अहोसि । अथ खो
आयस्मा सेलो सपरिसो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा एकस
चीवर कत्वा येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा भगवन्त गाथाहि
अञ्जभासि —

B 354

“य त सरणभागम्म,^३ इतो अट्ठमि चक्खुमा ।
20 अनुत्तरेन भगवा, दन्तम्ह तव सासने ॥
“तुव बुद्धो तुव सत्था, तुव माराभिभू मुनि” ।
तुव अनुसये छेत्वा,^४ तिण्णो तारेसिम पज ॥
“उपधी ते समतिक्कन्ता, आसवा ते पदालिता ।
सीहो व अनुपादानो, पहीनभयभेरवो ॥
25 “भिक्षवो^५ तिसता^६ इमे, तिट्ठन्ति पञ्जलीकता ।
पादे वीर पसारेहि, नागा वन्दन्तु सत्थुनो” ति ॥

— ० —

१ अग्निहुत्तमुखा — स्या० । २ स्या० पोत्थके नत्थि । ३ सरणभागम्म — स्या० ।
४ मुनी — सी० । ५ छेको — स्या० । ६ — ६ भिक्षवो ति सत्ता — स्या० ।

४३. अस्सलायनसुत्तं

§ १ अस्सलायनस्स जातिवादो निराकतो

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति R 147
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन नानावेरज्जकान
ब्राह्मणान पञ्चमत्तानि ब्राह्मणसत्तानि सावत्थिय पटिवसन्ति केनचिदेव
करणीयेन । अथ खो तेस ब्राह्मणान एतदहोसि—“अय खो समणो
गोतमो चातुवण्णि सुद्धि पञ्जापेति^१ । को नु खो पहोति समणेन 5
गोतमेन सद्धि अस्मि वचने पटिमन्तेतु^२” ति ? तेन खो पन समयेन
अस्सलायनो नाम माणवो सावत्थिय पटिवसति दहरो, वुत्तसिरो,
सोळसवस्सुद्धेसिको जातिया, तिण्ण वेदान पारगू सनिघण्डुकेटुभान
साक्खरप्पभेदान इतिहासपञ्चमान, पदको, वेय्याकरणो, लोकायत-
महापुरिसलक्खणेसु अनवयो । अथ खो तेस ब्राह्मणान एतदहोसि— 10
“अय खो अस्सलायनो माणवो सावत्थिय पटिवसति दहरो, वुत्तसिरो,
सोळसवस्सुद्धेसिको जातिया, तिण्ण वेदान पारगू पे० अनवयो ।
सो खो पहोति समणेन गोतमेन सद्धि अस्मि वचने पटिमन्तेतु^३” ति ।

अथ खो ते ब्राह्मणा येन अस्सलायनो माणवो तेनुपङ्कमिसु,
उपसङ्कमित्वा अस्सलायन माणव एतदवोचु—“अय, भो अस्सलायन, 15 B 355
समणो गोतमो चातुवण्णि सुद्धि पञ्जापेति । एतु भव अस्सलायनो
समणेन गोतमेन सद्धि अस्मि वचने पटिमन्तेतू^३” ति ।

एव वुत्ते, अस्सलायनो माणवो ते ब्राह्मणे एतदवोच—“समणो
खलु, भो, गोतमो धम्मवादी, धम्मवादिनो च पन दुप्पटिमन्तिया^३
भवन्ति । नाह सक्कोमि समणेन गोतमेन सद्धि अस्मि वचने पटिमन्तेतु^३” 20
ति । दुतिय पि खो ते ब्राह्मणा अस्सलायन माणव एतदवोचु—“अय,
भो अस्सलायन, समणो गोतमो चातुवण्णि सुद्धि पञ्जापेति । एतु
भव अस्सलायनो समणेन गोतमेन सद्धि अस्मि वचने पटिमन्तेतु । R 148

१ पञ्जापेति—म० । २ पटिमन्तेतु—सी०, रो० । ३ दुप्पटिमन्तिया—सी०, रो० ।

चरित खो पन भोता अस्सलायनेन परिब्बाजक” ति । दुतिय पि खो अस्सलायनो माणवो ते ब्राह्मणे एतदवोच — “समणो खलु, भो, गोतमो धम्मवादी, धम्मवादिनो च पन दुप्पटिमन्तिया भवन्ति । नाह सक्कोमि समणेन गोतमेन सद्धि अस्मि वचने पटिमन्तेतु” ति । ततिय पि खो
 5 ते ब्राह्मणा अस्सलायन माणव एतदवोचु—“अय, भो अस्सलायन, समणो गोतमो चातुवण्णि सुद्धि पञ्चापेति । एतु भव अस्सलायनो समणेन गोतमेन सद्धि अस्मि वचने पटिमन्तेतु । चरित खो पन भोता अस्स-
 लायनेन परिब्बाजक । मा भव अस्सलायनो अयुद्धपराजित पराजयी” ति ।

एव वुत्ते, अस्सलायनो माणवो ते ब्राह्मणे एतदवोच — “अद्धा खो
 10 अह भवन्तो न लभामि । समणो खलु, भो, गोतमो धम्मवादी, धम्म-
 वादिनो च पन दुप्पटिमन्तिया भवन्ति । नाह सक्कोमि समणेन गोतमेन सद्धि अस्मि वचने पटिमन्तेतु ति । अपि चाह भवन्तान वचनेन गमिस्सामी” ति ।

२ अथ खो अस्सलायनो माणवो महता ब्राह्मणगणेन सद्धि
 15 येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि ।
 सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
 निसिन्नो खो अस्सलायनो माणवो भगवन्त एतदवोच — “ब्राह्मणा, भो
 गोतम, एवमाहसु — ‘ब्राह्मणो’ व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो,
 ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो, ब्राह्मणो व सुज्झन्ति,
 20 नो अब्राह्मणा, ब्राह्मणा व ब्रह्मणो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा
 ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’ ति । इध भव गोतमो किमाहा” ति ?

“दिस्सन्ति” खो पन, अस्सलायन, ब्राह्मणान ब्राह्मणियो उतुनियो
 पि गब्भिनियो पि विजायमाना पि पायमाना पि । ते च ब्राह्मणियोनिजा व
 समाना एवमाहसु — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो,
 25 ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो, ब्राह्मणो व सुज्झन्ति,
 नो अब्राह्मणा, ब्राह्मणा व ब्रह्मणो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता
 ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’” ति ।

“किञ्चापि भव गोतमो एवमाह, अथ ख्वेत्थ” ब्राह्मणा एवमेत

१ ब्राह्मणा — सी०, स्या०, रो० । २ दिस्सन्ते — सी०, स्या०, रो० । ३ खो — सी०,
 रो० ।

मञ्जन्ति — 'ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा' " ति ।

३ "त कि मञ्जसि, अस्सलायन, सुत ते — 'योनकम्बोजेसु', अञ्जेसु च पच्चन्तिमेसु जनपदेसु द्वेव वण्णा — अय्यो चेव दासो च, अय्यो हुत्वा दासो होति, दासो हुत्वा अय्यो होती' " ति ? 5

"एव, भो, सुत त मे — 'योनकम्बोजेसु अञ्जेसु च पच्चन्तिमेसु जनपदेसु द्वेव वण्णा — अय्यो चेव दासो च, अय्यो हुत्वा दासो होति, दासो हुत्वा अय्यो होती' " ति ।

"एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणान कि बल, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहसु — 'ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा' " ति ? 10

"किञ्चापि भव गोतमो एवमाह, अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेत मञ्जन्ति — 'ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा' " ति ।

४ "त कि मञ्जसि, अस्सलायन, खत्तियो व नु खो पाणातिपाती 15 अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो^१ फरुसवाचो^२ सम्फप्पलापी अभिज्झालु^३ ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि^४ कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जेय्य^५, नो ब्राह्मणो ? वेस्सो व^६ नु खो पे० सुट्ठो व नु खो पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसु- 20 मिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जेय्य, नो ब्राह्मणो" ति ?

"नो हिद, भो गोतम । खत्तियो पि हि, भो गोतम, पाणातिपाती 25 अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जेय्य । ब्राह्मणो पि हि, भो

B 357

१ योनकम्बोजेसु — स्या० । २ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३-३ पिसुणा वाचो फरुसावाचो — सी०, रो० । ४ अभिज्झालू — सी०, रो० । ५ मिच्छादिट्ठि — स्या०, रो० । ६ उपपज्जेय्य — सी०, रो० । ७ च — रो० ।

R 150

गोतम पे० वेस्सो पि हि, भो गोतम पे० सुद्धो पि हि, भो गोतम पे० सब्बे पि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पाणातिपातिनो अदिन्नादायिनो कामेसुमिच्छाचारिनो मुसावादिनो पिसुणवाचा फरुसवाचा सम्फप्पलापिनो अभिज्झालू अब्यापन्नचित्ता मिच्छादिट्ठी 5 कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जेय्यु” ति ।

“एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणान कि बल, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहसु—‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा’ ” ति ?

“किञ्चापि भव गोतमो एवमाह, अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेत 10 मञ्जन्ति—‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा’ ” ति ।

५ “त कि मञ्जसि, अस्सलायन, ब्राह्मणो व नु खो पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो कामेसुमिच्छाचारा’ पटिविरतो मुसावादा पटिविरतो’ पिसुणाय वाचाय पटिविरतो फरुसाय वाचाय 15 पटिविरतो सम्फप्पलापा पटिविरतो अनभिज्झालु अब्यापन्नचित्तो सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जेय्य, नो खत्तियो नो वेस्सो, नो सुद्धो” ति ?

“नो हिद, भो गोतम । खत्तियो पि हि, भो गोतम, पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो 20 मुसावादा पटिविरतो पिसुणाय वाचाय पटिविरतो, फरुसाय वाचाय पटिविरतो सम्फप्पलापा पटिविरतो अनभिज्झालु अब्यापन्नचित्तो सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जेय्य । ब्राह्मणो पि हि, भो गोतम पे० वेस्सो पि हि, भो गोतम पे० सुद्धो पि हि, भो गोतम पे० सब्बे पि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पाणातिपाता 25 पटिविरता अदिन्नादाना पटिविरता कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता मुसावादा पटिविरता पिसुणाय वाचाय पटिविरता फरुसाय वाचाय पटिविरता सम्फप्पलापा पटिविरता अनभिज्झालू अब्यापन्नचित्ता सम्मादिट्ठी कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जेय्यु” ति ।

“एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणान कि बल, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहसु — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा’ ” ति ?

B 358

“किञ्चापि भव गोतमो एवमाह, अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेत मञ्जन्ति — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० 5 ब्रह्मदायादा’ ” ति ।

R 151

६ “त कि मञ्जसि, अस्सलायन, ब्राह्मणो व नु खो पहोति अस्मि पदेसे अवेर अब्याबज्झ^१ मेत्तचित्त भावेतु, नो खत्तियो, नो वेस्सो नो सुट्ठो” ति ?

“नो हिद, भो गोतम ! खत्तियो पि हि, भो गोतम, पहोति 10 अस्मि पदेसे अवेर अब्याबज्झ मेत्तचित्त भावेतु, ब्राह्मणो पि हि, भो गोतम वेस्सो पि हि, भो गोतम सुट्ठो पि हि, भो गोतम सब्बे पि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पहोन्ति अस्मि पदेसे अवेर अब्याबज्झ मेत्तचित्त भावेतु” ति ।

“एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणान कि बल, को अस्सासो यदेत्थ 15 ब्राह्मणा एवमाहसु — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा’ ” ति ?

“किञ्चापि भव गोतमो एवमाह, अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेत मञ्जन्ति — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० 20 ब्रह्मदायादा’ ” ति ।

७ “त कि मञ्जसि, अस्सलायन, ब्राह्मणो व नु खो पहोति सोत्तिसिनानि^२ आदाय नदिं गन्त्वा रजोजल्ल पवाहेतु, नो खत्तियो, नो वेस्सो, नो सुट्ठो” ति ?

“नो हिद, भो गोतम ! खत्तियो पि, भो गोतम, पहोति सोत्तिसिनानि आदाय नदिं गन्त्वा रजोजल्ल पवाहेतु, ब्राह्मणो पि हि, 25 भो गोतम वेस्सो पि हि, भो गोतम सुट्ठो पि हि, भो गोतम सब्बे पि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पहोन्ति सोत्तिसिनानि आदाय नदिं गन्त्वा रजोजल्ल पवाहेतु” ति ।

१ अब्यापज्झ — सी०, स्या०^१, अब्यापज्झ — रो० । २ सोत्ति सिनान — स्या०, सोत्ति सिनानि — रो०, सोत्थि सिनानि — सी० ।^१

“एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणान् किं बलं, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहसु — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा’” ति ?

“किञ्चापि भव गोतमो एवमाह, अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेत
5 मञ्जन्ति — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा’” ति ।

R 153

B 359

८ ‘त किं मञ्जसि, अस्सलायन, इध राजा खत्तियो मुद्धा-
वसित्तो नानाजच्चान पुरिसान् पुरिससत्त सन्निपातेय्य — ‘आयन्तु भोन्तो
ये तत्थ खत्तियकुला ब्राह्मणकुला राजञ्जकुला उप्पन्ना, साकस्स^१ वा
10 सालस्स वा सलळस्स^२ वा चन्दनस्स वा पदुमकस्स^३ वा उत्तरारणि आदाय,
अग्गि अभिनिब्बत्तेन्तु, तेजो पातुकरोन्तु । आयन्तु पन^४ भोन्तो ये तत्थ
चण्डालकुला नेसादकुला वेनकुला^५ रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्ना,
सापानदोणिया वा सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्टस्स^६
वा उत्तरारणि आदाय, अग्गि अभिनिब्बत्तेन्तु, तेजो पातुकरोन्तु’ ति ।
15 त किं मञ्जसि, अस्सलायन, यो एव नु खो सो खत्तियकुला ब्राह्मणकुला
राजञ्जकुला उप्पन्नेहि साकस्स वा सालस्स वा सलळस्स वा चन्दनस्स
वा पदुमकस्स वा उत्तरारणि आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तो, तेजो पातुकतो,
सो एव नु ख्वास्स अग्गि अच्चिमा चेव वण्णवा^७ च पभस्सरो च, तेन
च सक्का अग्गिना अग्गिकरणीय कातु, यो पन सो चण्डालकुला
20 नेसादकुला वेनकुला रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्नेहि सापानदोणिया
वा सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्टस्स वा उत्तरारणि
आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तो, तेजो पातुकतो स्वास्स अग्गि न चेव
अच्चिमा न च वण्णवा न च पभस्सरो, न च तेन सक्का अग्गिना
अग्गिकरणीय कातु’ ति ?

25 “नो हिद, भो गोतम ! यो पि हि सो, भो गोतम, खत्तियकुला
ब्राह्मणकुला राजञ्जकुला उप्पन्नेहि साकस्स वा सालस्स वा सलळस्स
वा चन्दनस्स वा पदुमकस्स वा उत्तरारणि आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तो,

१ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ सलळस्स — सी० । ३ पदुमस्स — सी० ।
४ पुन — सी० । ५ वेणकुला — सी०, स्या०, रो० । ६ एरण्डकट्टस्स — स्या०, रो०,
एळण्डकट्टस्स — सी० । ७ वण्णिमा — स्या०, रो० ।

तेजो पातुकतो स्वास्स अग्गि अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च, तेन
 ५ सक्का अग्गिना अग्गिकरणीय कातु, यो पि सो चण्डालकुला नेसाद-
 कुला वनकुला रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्नेहि सापानदोणिया वा
 सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्टस्स वा उत्तरारणि आदाय
 अग्गि अभिनिब्बत्तो, तेजो पातुकतो, स्वास्स^१ अग्गि अच्चिमा चेव वण्णवा ५
 च पभस्सरो च, तेन च सक्का अग्गिना अग्गिकरणीय कातु । सब्बो पि हि,
 भो गोतम, अग्गि अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च, सब्बेन पि सक्का
 अग्गिना अग्गिकरणीय कातु” ति ।

R 153

B 360

“एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणान कि बल, को अस्सासो यदेत्थ
 ब्राह्मणा एवमाहसु — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो, 10
 ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो, ब्राह्मणा व सुज्झन्ति,
 नो अब्राह्मणा, ब्राह्मणा व ब्रह्मनो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा
 ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’ ” ति ?

“किञ्चापि भव गोतमो एवमाह, अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेत
 मञ्जन्ति — ‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो पे० 15
 ब्रह्मदायादा’ ” ति ।

९ “त कि मञ्जसि, अस्सलायन, इध खत्तियकुमारो ब्राह्मण-
 कञ्जाय सद्धि सवास कप्पेय्य, तेस सवासमन्वाय पुत्तो जायेथ, यो सो
 खत्तियकुमारेण ब्राह्मणकञ्जाय पुत्तो उप्पन्नो, सिया सो मातु पि सदिसो
 पितु पि सदिसो, ‘खत्तियो’ ति पि वत्तब्बो ‘ब्राह्मणो’ ति पि वत्तब्बो” ति ? 20

“यो सो, भो गोतम, खत्तियकुमारेण ब्राह्मणकञ्जाय पुत्तो
 उप्पन्नो, सिया सो मातु पि सदिसो पितु पि सदिसो, ‘खत्तियो’ ति पि
 वत्तब्बो ‘ब्राह्मणो’ ति पि वत्तब्बो” ति ।

“त कि मञ्जसि, अस्सलायन, इध ब्राह्मणकुमारो खत्तिय-
 कञ्जाय सद्धि सवास कप्पेय्य, तेस सवासमन्वाय पुत्तो जायेथ, यो सो 25
 ब्राह्मणकुमारेण खत्तियकञ्जाय पुत्तो उप्पन्नो, सिया सो मातु पि सदिसो
 पितु पि सदिसो, ‘खत्तियो’ ति पि वत्तब्बो ‘ब्राह्मणो’ ति पि
 वत्तब्बो” ति ?

१ सोपस्स — स्या०, सो चस्स — सी०, रो० ।

“यो सो, भो गोतम, ब्राह्मणकुमारेण खत्तियकञ्जाय पुत्तो उप्पन्नो, सिया सो मातु पि सदिसो पितु पि सदिसो, ‘खत्तियो’ ति पि वत्तब्बो ‘ब्राह्मणो’ ति पि वत्तब्बो” ति ।

“त कि मञ्जसि, अस्सलायन इध वळव^१ गद्रभेण सम्पयोजेय्यु,
 ५ तेस सम्पयोगमन्वाय किसोरो^२ जायेथ, यो सो वळवाय गद्रभेण किसोरो उप्पन्नो, सिया सो मातु पि सदिसो पितु पि सदिसो, ‘अस्सो’ ति पि वत्तब्बो ‘गद्रभो’ ति पि वत्तब्बो” ति ?

R 154

B 361

“कुण्ड^३ हि सो, भो गोतम, अस्सतरो होति । इद हिस्स, भो गोतम, नानाकरण पस्सामि, अमुत्र च पनेसान^४ न किञ्चि नानाकरण
 १० पस्सामी” ति ।

“त कि मञ्जसि, अस्सलायन, इधास्सु द्वे माणवका भातरो सोदरिया^५, एको अज्झायको उपनीतो एको अनज्झायको अनुपनीतो, कमेत्थ ब्राह्मणा पठम भोजेय्यु सद्धे वा थालिपाके वा यञ्जे वा पाहुने^६ वा” ति ?

15

“यो सो, भो गोतम, माणवको अज्झायको उपनीतो तमेत्थ ब्राह्मणा पठम भोजेय्यु सद्धे वा थालिपाके वा यञ्जे वा पाहुने वा । कि हि, भो गोतम, अनज्झायके अनुपनीते दिन्न महप्फल भविस्सती” ति ?

“त कि मञ्जसि, अस्सलायन, इधास्सु द्वे माणवका भातरो सोदरिया, एको अज्झायको उपनीतो दुस्सीलो पापधम्मो, एको अनज्झा-
 २० यको अनुपनीतो सीलवा कल्याणधम्मो, कमेत्थ ब्राह्मणा पठम भोजेय्यु सद्धे वा थालिपाके वा यञ्जे वा पाहुने वा” ति ?

“यो सो, भो गोतम, माणवको अनज्झायको अनुपनीतो सीलवा कल्याणधम्मो तमेत्थ ब्राह्मणा पठम भोजेय्यु सद्धे वा थालिपाके वा यञ्जे वा पाहुने वा । कि हि, भो गोतम, दुस्सीले पापधम्मे दिन्न
 २५ महप्फल भविस्सती” ति ?

“पुब्बे खो त्व, अस्सलायन, जाति अगमासि, जाति गन्त्वा मन्ते अगमासि, मन्ते गन्त्वा तपे^७ अगमासि, तपे गन्त्वा^८ चातु-

१ वळव—स्या० । २ किसरो—स्या० । ३ वेकुरञ्जाय—सी०, रो०, सो कुमार-
 ण्डुपि—स्या० । ४ पनसान—स्या०, रो० । ५ सोदरिया—सी०, रो० । ६ पाहुणे—सी० ।
 ७-८ तमेव ठपेत्वा—स्या०, तमेत त्व—सी०, रो० ।

वणिण सुद्धि पच्चागतो, यमह पञ्चापेमी” ति । एव वुत्ते, अस्सलायनो
माणवो तुण्हीभूतो मडकुभूतो पत्तक्खन्धो अधोमुखो पज्झायन्तो
अप्पटिभानो निसीदि ।

§ २ असितदेवलइसिवत्थु

१० अथ खो भगवा अस्सलायन माणव तुण्हीभूत मडकुभूत
पत्तक्खन्ध अधोमुख पज्झायन्त अप्पटिभान^१ विदित्वा अस्सलायन 5
माणव एतदवोच — “भूतपुब्ब, अस्सलायन, सत्तन्न ब्राह्मणिसीन अरञ्जा-
यतने पण्णकुटीसु सम्मन्तान एवरूप पापक दिट्ठिगत उप्पन्न होति —
‘ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, होनो अञ्जो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा’ ति ।
अस्सोसि खो, अस्सलायन, असितो देवलो इसि — ‘सत्तन्न किर ब्राह्म-
णिसीन अरञ्जायतने पण्णकुटीसु सम्मन्तान एवरूप पापक दिट्ठिगत 10
उप्पन्न^२ — ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो पे० ब्रह्मदायादा’ ति । अथ खो,
अस्सलायन, असितो देवलो इसि केसमस्सु कप्पेत्वा मज्जिद्ववण्णानि^३
दुस्सानि निवासेत्वा पटलियो^४ उपाहना आरुहित्वा^५ जातरूपमय दण्ड
गहेत्वा सत्तन्न ब्राह्मणिसीन पत्थण्डिले पातुरहोसि । अथ खो, अस्सलायन,
असितो देवलो इसि सत्तन्न ब्राह्मणिसीन पत्थण्डिले चङ्कममानो 15
एवमाह — ‘हन्द, को नु खो इमे भवन्तो ब्राह्मणिसयो गता^६, हन्द, को
नु खो इमे भवन्तो ब्राह्मणिसयो गता’ ति ? अथ खो, अस्सलायन,
सत्तन्न ब्राह्मणिसीन एतदहोसि — ‘को नाय गामण्डलरूपो विय सत्तन्न
ब्राह्मणिसीन पत्थण्डिले चङ्कममानो एवमाह — हन्द, को नु खो इमे
भवन्तो ब्राह्मणिसयो गता, हन्द, को नु खो इमे भवन्तो ब्राह्मणिसयो 20
गता ति ? हन्द, न अभिसपामा’ ति । अथ खो, अस्सलायन, सत्त ब्राह्मणि-
सयो असित देवल इसि अभिसपिसु — ‘भस्मा^७, वसल, होहि, भस्मा,
वसल, होही’ ति^८ । यथा यथा खो, अस्सलायन, सत्त ब्राह्मणिसयो असित
देवल इसि अभिसपिसु तथा तथा असितो देवलो इसि अभिरूपतरो चैव
होति दस्सनीयतरो च पासादिकतरो च । अथ खो, अस्सलायन, सत्तन्न 25

R 155

B 362

१ अपटिभान — रो०, अपटिभाण — सी०, अप्पटिभाण — स्या० । २ ० होति —
सी०, रो० । ३ मज्जेद्ववण्णानि — सी०, स्या०, रो० । ४ अटलियो — सी०, रो०, अगलियो
— स्या० । ५ आरोहित्वा — स्या०, रो० । ६ गन्ता — स्या० । ७-७ भस्मा चपला होहि भस्मा
चपली भस्मा चपली होही ति — स्या०, भस्मा वसली होही ति — रो०, भस्मा वसळा होही ति
— सी० ।

ब्राह्मणिसीन एतदहोसि — ‘मोघ वत नो तपो, अफल ब्रह्मचरिय । मय हि पुब्बे य अभिसपाम — भस्मा, वसल, होहि, भस्मा, वसल, होही ति भस्मा व भवति एकच्चो । इम पन मय यथा यथा अभिसपाम तथा तथा अभिरूपतरो चेव होति दस्सनीयतरो च पासादिकतरो चा’ ति ।

‘न भवन्तान मोघ तपो, नाफल’ ब्रह्मचरिय । इद्ध भवन्तो, यो मयि मनोपदोसो त पजहथा’ ति ।

R. 156

‘यो भवति मनोपदोसो त पजहाम । को नु भव होती’ ति ?

‘सुतो नु भवत — असितो देवलो इसी’ ति ?

10

‘एव, भो’ ।

‘सो ख्वाह, भो, होमी’ ति ।

B 363

“अथ खो, अस्सलायन, सत्त ब्राह्मणिसयो असित देवल इसि अभिवादेतु उपक्कमिसु’ । अथ खो, अस्सलायन, असितो देवलो इसि सत्त ब्राह्मणिसयो एतदवोच — ‘सुत मेत, भो, सत्तन्न किर ब्राह्मणिसीन अरञ्जायतने पण्णकुटीसु सम्मन्तान एवरूप पापक दिट्ठिगत उप्पन्न — ब्राह्मणो व सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो, ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो, ब्राह्मणा व सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा, ब्राह्मणा व ब्रह्मनो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्म-दायादा’ ति ।

20

‘एव, भो’ ।

‘जानन्ति पन भोन्तो — या जनिका^१ माता^२ ब्राह्मण येव अगमासि, नो अब्राह्मण’ ति ?

‘नो हिद, भो’ ।

‘जानन्ति पन भोन्तो — या जनिकामातु माता याव सत्तमा मातुमातामहयुगा ब्राह्मण येव अगमासि, नो अब्राह्मण’ ति ?

25

‘नो हिद, भो’ ।

‘जानन्ति पन भोन्तो — यो जनको^३ पिता^४ ब्राह्मणि येव अगमासि, नो अब्राह्मणि’ ति ?

१ न पनाप्फल — स्या० । २ उपसङ्कमिसु — सी०, रो० । ३ भो ति — स्या० । ४-४ जनिमाता — स्या०, जनीमाता — सी०, रो० । ५-५ जनिपिता — स्या०, जनीपिता — सी०, रो० ।

‘नो हिद, भो’ ।

‘जानन्ति पन भोन्तो — यो जनकपितु पिता याव सत्तमा पितुपितामहयुगा ब्राह्मणि येव अगमासि, नो अब्राह्मणि’ ति ?

‘नो हिद, भो’ ।

‘जानन्ति पन भोन्तो — यथा गब्भस्स अवक्कन्ति होती’ ति ? 5

‘जानाम मय, भो — यथा गब्भस्स अवक्कन्ति होति । इध मातापितरो च सन्निपतिता होन्ति, माता च उतुनी होति, गन्धब्बो च पच्चुपट्ठितो होति, एव तिण्ण सन्निपाता गब्भस्स अवक्कन्ति होती’ ति । R 157

‘जानन्ति पन भोन्तो — तग्घ’, सो गन्धब्बो खत्तियो वा 10 ब्राह्मणो वा वेस्सो वा सुद्धो वा’ ति ?

‘न मय, भो, जानाम — तग्घ सो गन्धब्बो खत्तियो वा ब्राह्मणो वा वेस्सो वा सुद्धो वा’ ति ।

‘एव सन्ते, भो’, जानाथ — के तुम्हे होथा’ ति ?

‘एव सन्ते, भो, न मय जानाम — के^१ मय^२ होमा’ ति । 15 B 364

“ते हि नाम, अस्सलायन, सत्त ब्राह्मणिसयो असितेन देवलेन इसिना सके जातिवादे समनुयुञ्जीयमाना^३ समनुग्गाहीयमाना^४ समनुभासीयमाना न सम्पायिस्सन्ति, कि पन त्व एतरहि मया सकस्मि जातिवादे समनुयुञ्जीयमानो समनुग्गाहीयमानो समनुभासीयमानो सम्पायिस्ससि, येस त्व साचरियको न पुण्णो दब्बिगाहो” ति । 20

एव वुत्ते, अस्सलायनो माणवो भगवन्त एतदवोच — “अभिव्वन्त, भो गोतम^५ पे० उपासक म भव गोतमो धारेतु अज्ज-तग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

— ० —

१ यग्घे — सी०, स्या०, रो० । २ भोन्तो — स्या० । ३-३ केचि मय — स्या०, रो०, के च मय — सी० । ४ समनुञ्जियमाना — सी०, स्या०, रो० । ५ समनुगाहियमाना — सी०, समनुगाहियमाना — स्या०, रो० ।

४४. घोटमुखसुत्तं

§ १ आयस्मतो उदेनस्स धम्मदेसना

R 158

- १ एव मे सुत। एक समय आयस्मा उदेनो बाराणसिय विहरति खेमियम्बवने। तेन समयेन घोटमुखो ब्राह्मणो बाराणसिय अनुपपत्तो होति केनचिदेव करणीयेन। अथ खो घोटमुखो ब्राह्मणो जङ्घाविहार अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन खेमियम्बवन 5 तेनुपसङ्कमि। तेन खो पन समयेन आयस्मा उदेनो अब्भोकासे चङ्कमति। अथ खो घोटमुखो ब्राह्मणो येनायस्मा उदेनो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता उदेनेन सद्धि सम्मोदि। सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा आयस्मन्त उदेन चङ्कमन्त अनुचङ्कममानो एवमाह— “अम्भो समण, ‘नत्थि धम्मिको परिब्बाजो’—एव मे एत्थ होति। 10 त च खो भवन्तरूपान वा अदस्सना, यो वा पनेत्थ धम्मो” ति।

- एव वुत्ते, आयस्मा उदेनो चङ्कमा ओरोहित्वा विहार पविसित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि। घोटमुखो पि खो ब्राह्मणो चङ्कमा ओरोहित्वा विहार पविसित्वा एकमन्त अट्ठासि। एकमन्त ठित खो घोटमुख ब्राह्मण आयस्मा उदेनो एतदवोच—“सविज्जन्ति”, खो, 15 ब्राह्मण, आसनानि। सचे आकङ्खसि, निसीदा” ति।

B 365

“एतदेव खो पन मय भोतो उदेनस्स आगमयमाना न निसीदाम। कथ हि नाम मादिसो पुब्बे अनिमन्तितो आसने निसीदितब्ब मज्जेय्या” ति ?

- अथ खो घोटमुखो ब्राह्मणो अञ्जतर नीच आसन गहेत्वा 20 एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो घोटमुखो ब्राह्मणो आयस्मन्त उदेन एतदवोच—“अम्भो समण, ‘नत्थि धम्मिको परिब्बाजो’—एव मे एत्थ होति। त च खो भवन्तरूपान वा अदस्सना, यो वा पनेत्थ धम्मो” ति।

“सचे खो पन मे त्व, ब्राह्मण, अनुञ्जेय्य^१ अनुजानेय्यासि, पटिक्कोसितब्ब च पटिक्कोसेय्यासि, यस्स च पन मे भासितस्स अत्थ न जानेय्यासि, मम येव तत्थ उत्तरि^२ पटिपुच्छेय्यासि — ‘इद, भो उदेन, कथ, इमस्स क्वत्थो’ ति ? एव कत्वा सिया नो एत्थ कथा-सल्लापो” ति ।

5

“अनुञ्जेय्य ख्वाह भोतो उदेनस्स अनुजानिस्सामि, पटिक्को-सितब्ब च पटिक्कोसिस्सामि, यस्स च पनाह भोतो उदेनस्स भासितस्स अत्थ न जानिस्सामि, भवन्त येव तत्थ उदेन उत्तरि पटिपुच्छिस्सामि — ‘इद, भो उदेन, कथ, इमस्स क्वत्थो’ ति ? एव कत्वा होतु नो एत्थ कथासल्लापो” ति ।

B 159

10

चत्तारो पुग्गला

२ “चत्तारोमे, ब्राह्मण, पुग्गला सन्तो सविज्जमाना लोकस्मि । कतमे चत्तारो ? इध, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो अत्तन्तपो होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो परन्तपो होति परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो अत्तन्तपो च होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च 15 परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो नेवत्तन्तपो होति नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो^३ सुखप्पटिसवेदी^४ ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति । इमेस, ब्राह्मण, चतुन्न पुग्गलान कतमो ते पुग्गलो चित्त आराधेती” ति ? 20

“य्वाय, भो उदेन, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो अय मे पुग्गलो चित्त नाराधेति, यो पाय, भो उदेन, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो अय पि मे पुग्गलो चित्त नाराधेति, यो पाय, भो उदेन, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो अय पि मे पुग्गलो 25 चित्त नाराधेति, यो च खो अय, भो उदेन, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोग-

B 366

25

१ अनुमञ्जेय्य — स्या०, रो० । २ उत्तरि — सी०, स्या०, रो० । ३ सीतिभूतो — सी०, रो० । ४ सुखप्पटिसवेदी — सी०, स्या०, रो० ।

मनुयुत्तो सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति अयमेव मे पुग्गलो चित्त आराधेती” ति ।

“कस्मा पन ते, ब्राह्मण, इमे तयो पुग्गला चित्त
5 नाराधेन्ती” ति ?

“य्वाय, भो उदेन, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोग-
मनुयुत्तो सो अत्तान सुखकाम दुक्खपटिक्कूल आतापेति परितापेति,
इमिना मे अय पुग्गलो चित्त नाराधेति । यो पाय, भो उदेन, पुग्गलो
परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो पर सुखकाम दुक्खपटिक्कूल
10 आतापेति परितापेति, इमिना मे अय पुग्गलो चित्त नाराधेति ।
यो पाय, भो उदेन, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो
परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अत्तान च पर च सुखकाम^१
दुक्खपटिक्कूल^२ आतापेति परितापेति, इमिना मे अय पुग्गलो चित्त
नाराधेति । यो च खो अय, भो उदेन, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरिताप-
15 नानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अनत्त-
न्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटि-
सवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति, सो अत्तान च पर च सुखकाम
दुक्खपटिक्कूल नेव आतापेति न परितापेति, इमिना मे अय
पुग्गलो चित्त आराधेती” ति ।

द्वे परिसा

20 ३ “द्वेमा, ब्राह्मण, परिसा । कतमा द्वे ? इध, ब्राह्मण, एकच्चा
परिसा सारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तभरिय परियेसति, दासिदास
परियेसति, खेत्तवत्थु परियेसति, जातरूपरजत परियेसति । इध पन,
ब्राह्मण, एकच्चा परिसा असारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तभरिय पहाय,
दासिदास पहाय, खेत्तवत्थु पहाय, जातरूपरजत पहाय, अगारस्मा
25 अनगारिय पब्बजिता । स्वाय^३, ब्राह्मण, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरिताप-
नानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो

१ सुखकामे — सी०, स्या०, रो० । २ दुक्खपटिक्कूले — सी०, स्या० रो० । ३ य्वाय
— स्या० ।

अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मं निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो
सुखप्पटिसवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति ।

B 367

“इध^१ कतमं त्वं, ब्राह्मण, पुग्गलं कतमायं परिसायं^२ बहुलं
समनुपस्ससि — या^३ चायं^४ परिसा सारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तभरियं
परियेसति दासिदासं परियेसति खेत्तवत्थुं परियेसति जातरूपरजतं 5
परियेसति, या चायं परिसा असारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तभरियं
पहाय दासिदासं पहाय खेत्तवत्थुं पहाय जातरूपरजतं पहाय अगारस्मा
अनगारियं पब्बजिता” ति ?

“य्वायं, भो उदेन, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोग- 10
मनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अनत्तन्तपो अपर-
न्तपो दिट्ठेव धम्मं निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसवेदी ब्रह्मभूतेन
अत्तना विहरति, इमाह पुग्गलं यायं परिसा असारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु
पुत्तभरियं पहाय दासिदासं पहाय खेत्तवत्थुं पहाय जातरूपरजतं
पहाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता इमिस्स परिसायं बहुलं
समनुपस्सामी” ति । 15

R 161

“इदानीं खो पन ते, ब्राह्मण, भासितं — ‘मय एव आजानाम-
अम्भो समण, नत्थि धम्मिको परिब्बाजो,’ एव मे एत्थं होति । त
च खो भवन्तरूपानं वा अदस्सना, यो वा पनेत्थं धम्मो” ति ।

“अद्धा^५ मेसा^६, भो उदेन, सानुग्गहा वाचा भासिता । ‘अत्थि
धम्मिको परिब्बाजो’ — एव मे एत्थं होति । एव च पन मं भव उदेनो 20
धारेतु । ये च मे भोता उदेनेन चत्तारो पुग्गला सङ्घित्तेन वुत्ता वित्थारेण
अविभक्ता, साधु मे भव, उदेनो इमे चत्तारो पुग्गले वित्थारेण विभजतु
अनुकम्प उपादाया” ति ।

“तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि, भासि-
स्सामी” ति ।

25

“एव, भो” ति खो घोटमुखो ब्राह्मणो आयस्मतो उदेनस्स
पच्चस्सोसि । आयस्मा उदेनो एतदवोच —

१-१ इमं त्वं ब्राह्मण पुग्गलं कतमस्स परिसायं — सी०, स्या०, रो० । २-२ या
चायं — रो०, य्वायं — सी० । ३ परिब्बाजो — म० । ४-४ अद्धा खो मे सा — स्या० ।

(१) अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो

B 368

R 162

- ४ “कतमो च, ब्राह्मण, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानु-
योगमनुयुत्तो ? इध, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो अचेलको होति मुत्ताचारो
हत्थापलेखनो^१ नएहिभदन्तिको^२ नतिट्ठभदन्तिको, नाभिहट न उद्दिस्स-
कत न निमन्तन सादियति । सो न कुम्भिमुखा^३ पटिग्गण्हाति^४, न कळोपि-
5 मुखा^५ पटिग्गण्हाति, न एळकमन्तर, न दण्डमन्तर, न मुसलमन्तर, न
द्विन्न भुञ्जमानान, न गब्भिनिया, न पायमानाय, न पुरिसन्तरगताय, न
सङ्घिक्तीसु, न यत्थ सा उपट्ठितो होति, न यत्थ मक्खिका सण्डसण्ड-
चारिनी, न मच्छ न मस, न सुर न मेरय न थुसोदक पिवति । सो
एकागारिको वा होति एकालोपिको, द्वागारिको वा होति द्वालोपिको
10 पे० सत्तागारिको वा होति सत्तालोपिको, एकस्सा पि दत्तिया
यापेति, द्वीहि पि दत्तीहि यापेति पे० सत्तहि पि दत्तीहि यापेति, एका-
हिक पि आहार आहारेति, द्वीहिक पि आहार आहारेति पे० सत्ता-
हिक पि आहार आहारेति — इति एवरूप अद्धमासिक^६ परियायभत्त-
भोजनानुयुत्तो विहरति । सो साकभक्खो वा होति, सामाकभक्खो वा
15 होति, नीवारभक्खो वा होति, दद्दुलभक्खो वा होति, हटभक्खो वा
होति, कणभक्खो वा होति, आचामभक्खो वा होति, पिञ्जाकभक्खो
वा होति, तिणभक्खो वा होति, गोमयभक्खो वा होति, वनमूलफला-
हारो यापेति पवत्तफलभोजी । सो साणानि पि धारेति, मसाणानि पि
धारेति, छवदुस्सानि पि धारेति, पसुकूलानि पि धारेति, तिरीटानि पि
20 धारेति, अजिन पि धारेति, अजिनक्खिप पि धारेति, कुसचीर पि धारेति,
वाकचीर पि धारेति, फलकचीर पि धारेति, केसकम्बल पि धारेति,
वाळकम्बल^७ पि धारेति उलूकपक्ख पि धारेति, केसमस्सुलोचको पि होति
केसमस्सुलोचनानुयोगमनुयुत्तो, उब्भट्ठको पि होति आसनपटिक्खित्तो,
उक्कुटिको पि होति उक्कुटिकप्पधानमनुयुत्तो, कण्टकापस्सयिको पि
25 होति कण्टकापस्सये सेय्य कप्पेति, सायततियक पि उदकोरोहनानुयोगमनु-
युत्तो विहरति — इति एवरूप अनेकविहित कायस्स आतापनपरितापना-

१ हत्थावलेखनो — सी०, स्था०, रो० । २ न एहि भदन्तिको — सी०, रो० नएहि-
भदन्तिको — स्या० । ३ कुम्भीमुखा — रो० । ४ पतिग्गण्हाति — सी०, रो० । ५ खलोपि
मुखा — सी० । ६ अद्धमासिक — स्या० । ७ वालकम्बल — स्या० ।

नुयोगमनुयुत्तो विहरति । अय वुच्चति, ब्राह्मण, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्त-
परितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

(२) परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो

५ “कतमो च, ब्राह्मण, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोग-
मनुयुत्तो ? इध, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो ओरब्भिको होति सूकरिको
साकुणिको मागविको लुद्धो मच्छघातको चोरो चोरघातको गोघातको 5
बन्धनागारिको — ये वा पनञ्जे पि केचि कुरुरकम्मन्ता । अय वुच्चति,
ब्राह्मण, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

(३) अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो,
परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो

६ “कतमो च, ब्राह्मण, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापना-
नुयोगमनुयुत्तो, परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ? इध, ब्राह्मण,
एकच्चो पुग्गलो राजा वा होति खत्तियो मुद्धावसित्तो, ब्राह्मणो वा महा- 10
सालो । सो पुरत्थिमेन नगरस्स नव सन्थागार कारापेत्वा केसमस्सु ओहा-
रेत्वा खराजिन निवासेत्वा सप्पितेलेन काय अबभञ्जित्वा मगविसा-
णेन^१ पिट्ठि कण्डुवमानो नव सन्थागार पविसति सद्धि महेसिया
ब्राह्मणेन च पुरोहितेन । सो तत्थ अनन्तरहिताय भूमिया हरितुपलित्ताय
सेय्य कप्पेति । एकस्साय गाविया सरूपवच्छाय य एकस्मि थने खीर 15
होति तेन राजा यापेति, य दुतियस्मि थने खीर होति तेन महेसी यापेति,
य ततियस्मि थने खीर होति तेन ब्राह्मणो पुरोहितो यापेति, य
चतुत्थस्मि थने खीर होति तेन अग्नि जुहति, अवसेसेन वच्छको यापेति ।
सो एवमाह — ‘एत्तका उसभा हञ्जन्तु यञ्जत्थाय, एत्तका वच्छतरा
हञ्जन्तु यञ्जत्थाय, एत्तका वच्छतरियो हञ्जन्तु यञ्जत्थाय, एत्तका 20
अजा हञ्जन्तु यञ्जत्थाय’ एत्तका उरब्भा हञ्जन्तु यञ्जत्थाय, एत्तका
अस्मा हञ्जन्तु यञ्जत्थाय’ एत्तका रुक्खा छिज्जन्तु यूपत्थाय, एत्तका
दब्भा लूयन्तु बरिहिसत्थाया’ ति । ये पिस्स ते होन्ति ‘दासा’ ति वा
‘पेस्सा’ ति वा ‘कम्मकरा’ ति वा ते पि दण्डतज्जिता भयतज्जिता अस्सु-
मुखा रुदमाना परिकम्मानि करोन्ति । अय वुच्चति, ब्राह्मण, पुग्गलो 25

B 369

अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, परन्तपो च परपरितापनानु-
योगमनुयुत्तो ।

(४) नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो,
न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो

- ७ “कतमो च, ब्राह्मण, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानु-
योगमनुयुत्तो, न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, सो अनत्तन्तपो
५ अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मं निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसवेदी
ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति ? इध, ब्राह्मण, तथागतो लोके उप्पज्जति
अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो
पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा । सो इम लोक
सदेवक समारक सब्रह्मक सस्समणब्राह्मणि पज सदेवमनुस्स सय अभिञ्जा
१० सच्छिक्त्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याण मज्झेकल्याण
परियोसानकल्याण सात्थ सबयञ्जन, केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय
पकासेति । त धम्मं सुणाति गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अञ्जतरस्मि
वा कुले पच्चाजातो । सो त धम्मं सुत्वा तथागते सद्ध पटिलभति । सो
तेन सद्धापटिलाभेन समन्नागतो इति पटिसञ्चिक्खति—‘सम्बाधो
१५ घरावासो रजोपथो अब्भोकासो पब्बज्जा । नयिद सुकर अगार
अज्झावसता एकन्तपरिपुण्ण एकन्तपरिसुद्ध सङ्खल्लिखित ब्रह्मचरिय
चरितु । यन्नूनाह केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छा-
देत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजेय्य’ ति । सो अपरेण समयेन अप्प
वा भोगक्खन्ध पहाय महन्त वा भोगक्खन्ध पहाय, अप्प वा जातिपरिवट्ट
२० पहाय महन्त वा जातिपरिवट्ट पहाय, केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि
वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजति । सो एव पब्ब-
जितो समानो भिक्खून सिक्खासाजीवसमापन्नो पाणातिपात पहाय
पाणातिपाता पटिविरतो होति, निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो
सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति । अदिन्नादान पहाय अदिन्नादाना
२५ पटिविरतो होति अदिन्नादायी दिन्नपाटिकङ्खी । अथेनेन सुचिभूतेन
अत्तना विहरति । अब्रह्मचरिय पहाय ब्रह्मचारी होति आराचारी विरतो
मेथुना गामधम्मा । मुसावाद पहाय मुसावादा पटिविरतो होति सच्च-
वादी सच्चसन्धो थेतो पच्चयिको अविसवादको लोकस्स । पिसुण
वाच पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, इतो सुत्वा न अमुत्र

अक्खाता इमेस भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा न इमेस अक्खाता अमूस
 भेदाय । इति भिन्नान वा सन्धाता सहितान वा अनुप्पदाता, समग्गा-
 रामो समग्गरतो समग्गनन्दी समग्गकरणि वाच भासिता होति ।
 फरुस वाच पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति । या सा वाचा
 नेला कण्णसुखा पेमनीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा 5
 तथारूपि वाच भासिता होति । सम्फप्पलाप पहाय सम्फप्पलापा पटि-
 विरतो होति, कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी,
 निधानवति वाच भासिता कालेन सापदेस परियन्तवति अत्थसहित ।
 सो बीजगामभूतगामसमारम्भा पटिविरतो होति । एकभत्तिको होति
 रत्तूपरतो विरतो विकालभोजना । नच्चगीतवादितविसूकदस्सना 10
 पटिविरतो होति । मालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना पटि-
 विरतो होति । उच्चासयनमहासयना पटिविरतो होति । जातरूपरजत-
 पटिग्गहणा पटिविरतो होति । आमकवञ्चपटिग्गहणा पटिविरतो
 होति । आमकमसपटिग्गहणा पटिविरतो होति । इत्थिकुमारिकपटि-
 ग्गहणा^१ पटिविरतो होति । दासिदासपटिग्गहणा^२ पटिविरतो होति । 15
 अजेळकपटिग्गहणा पटिविरतो होति । कुक्कुटसूकरपटिग्गहणा पटिविरतो
 होति । हत्थिगवस्सवळवपटिग्गहणा^३ पटिविरतो होति । खेत्तवत्थुपटि-
 ग्गहणा पटिविरतो होति । दूतेय्यपहिणगमनानुयोगा पटिविरतो होति ।
 कयविककया पटिविरतो होति । तुलाकूटकसकूटमानकूटा पटिविरतो
 होति । उक्कोटनवञ्चननिकतिसाचियोगा पटिविरतो होति । छेदन- 20
 वधबन्धनविपरामोसआलोपसहसाकारा पटिविरतो होति ।

B 371

“सो सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन कुच्छिपरि-
 हारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति समादायेव पक्कमति ।
 सैय्यथापि नाम पक्खी सकुणो येन येनेव डेति सपत्तभारो व डेति,
 एवमेव भिक्खु सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन कुच्छिपरिहारि- 25
 केन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति समादायेव पक्कमति । सो
 इमिना अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो अज्झत्त अनवज्जसुख पटि-
 सवेदेति ।

१ इत्थिकुमारिकापटिगाहणा — स्या० । २ दासीदास० — स्या० । ३ ० गवास्स
 वलव० — स्या० ।

८ “सो चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेन चक्खुन्द्रियं असवुत विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु तस्स सवराय पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये सवर आपज्जति । सो तेन
 5 सद् सुत्वा पे० घानेन गन्धं घायित्वा जिह्वाय रसं सायित्वा कायेन फोढुब्बं फुसित्वा मनसा धम्मं विञ्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेन मनिन्द्रियं असवुत विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु तस्स सवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये सवर आपज्जति । सो
 10 इमिना अरियेन इन्द्रियसवरेण समन्नागतो अज्झत्त अब्यासेकसुखं पटिसवेदेति ।

B 372

“सो अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति, समिञ्जिते पसारिते सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते
 15 सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति ।

“सो इमिना च अरियेण सीलक्खन्धेन समन्नागतो, इमायं च अरियाय सन्तुट्ठिया समन्नागतो, इमिना च अरियेण इन्द्रियसवरेण समन्ना-
 20 गतो, इमिना च अरियेण सतिसम्पजञ्जेण समन्नागतो विवित्तं सेनासनं भजति अरञ्जं रुक्खमूलं पब्बतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुञ्जं । सो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा, उजुं कायं पणिधाय, परिमुखं सति उपट्ठापेत्वा । सो अभिज्झं लोके पहाय विगताभिज्झेन चेतसा विहरति,
 25 अभिज्झाय चित्तं परिसोधेति, ब्यापादपदोसं पहाय अब्यापन्नचित्तो विहरति सब्बपाणभूतहितानुकम्पी, ब्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेति, थीनमिद्धं पहाय विगतथीनमिद्धो विहरति आलोकसञ्जी सतो सम्पजानो, थीनमिद्धा चित्तं परिसोधेति, उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाय अनुद्धतो विहरति अज्भत्तं वूपसन्तचित्तो, उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेति,

विचिकिच्छ पहाय तिण्णविचिकिच्छो विहरति अकथङ्कथो कुसलेसु धम्मेषु, विचिकिच्छाय चित्त परिसोधेति ।

“सो इमे पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पञ्चाय दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेषि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । 5
वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्प-
जानो, सुख च कायेन पटिसवेदेति, य त अरिया आचिक्खन्ति — B 373
‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । 10
सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना, पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा, अदुक्खमसुख उपेक्खासतिपारिसुद्धि चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति ।

९ “सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासा- 15
नुस्सतिआणाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति, सेय्यथीद — एक पि जाति द्वे पि जातियो तिस्रो पि जातियो
चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो बीस पि जातियो तिस पि जातियो चत्तालीस’ पि जातियो पञ्चास पि जातियो
जातिसत पि जातिसहस्स पि जातिसतसहस्स पि, अनेके पि सवट्ठकप्पे 20
अनेके पि विवट्ठकप्पे अनेके पि सवट्ठविवट्ठकप्पे — ‘अमुत्रासि एवनामो एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खप्पटिसवेदी एवमायुपरि-
यन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि, तत्रापासि एवनामो एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खप्पटिसवेदी एवमायुपरियन्तो, सो
ततो चुतो इधूपपन्नो’ ति । इति साकार सउद्देस अनेकविहित पुब्बेनिवास 25
अनुस्सरति ।

“सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तान चुतूपपात-
आणाय चित्त अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-

मानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे
 दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति—‘इमे वत भोन्तो
 सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता पे० अरियान उपवादका
 मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा पर मरणा
 5 अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपन्ना, इमे वा पन भोन्तो सत्ता
 कायसुचरितेन समन्नागता पे० अरियान अनुपवादका सम्मा-
 दिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा पर मरणा सुगति
 सग्ग लोक उपपन्ना’ ति । इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
 मानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे
 10 दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

B 374

“सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू-
 पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवान खयजाणाय
 चित्त अभिनिन्नामेति । सो ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय
 दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय दुक्खनिरोधो’ ति यथा-
 15 भूत पजानाति, ‘अय दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजा-
 नाति, ‘इमे आसवा’ ति यथाभूत पजानाति, ‘अय आसवसमुदयो’
 ति यथाभूत पजानाति, ‘अय आसवनिरोधो’ ति यथाभूत पजानाति,
 ‘अय आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूत पजानाति । तस्स
 एव जानतो एव पस्सतो कामासवा पि चित्त विमुच्चति, भवासवा पि
 20 चित्त विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्त विमुच्चति । विमुत्तस्मि
 विमुत्तमिति आण होति । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत
 करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाति ।

“अय वुच्चति, ब्राह्मण, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापना-
 नुयोगमनुयुत्तो, न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो
 25 अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुख-
 प्पटिसवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरती” ति ।

§ २ घोटमुखस्स ब्राह्मणस्स सरणगमन

१० एव वुत्ते, घोटमुखो ब्राह्मणो आयस्मन्त उदेन एतद-
 वोच—“अभिवक्कन्त, भो उदेन, अभिवक्कन्त, भो उदेन सेय्यथापि
 भो उदेन, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूळहस्स

वा मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य — चक्खु-
मन्तो रूपानि दक्खन्ती^१ ति — एवमेव भोता उदेनेन अनेकपरियायेन
धम्मो पकासितो । एसाह भवन्त उदेन सरण गच्छामि धम्म च भिक्खु-
सङ्घ च । उपासक म भव उदेनो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण
गत^२ ति ।

5

“मा खो म त्व, ब्राह्मण, सरण अगमासि । तमेव^३ भगवन्त सरण
गच्छाहि^४ यमह सरण गतो^५ ति ।

“कह पन, भो उदेन, एतरहि सो भव गोतमो विहरति अरह
सम्मासम्बुद्धो^६ ति ?

“परिनिब्बुतो खो, ब्राह्मण, एतरहि सो भगवा अरह सम्मा- 10
सम्बुद्धो^७ ति ।

“सचे पि^८ मय, भो उदेन, सुण्य्याम त भवन्त गोतम दससु
योजनेसु, दस पि मय योजनानि गच्छेय्याम त भवन्त गोतम दस्सनाय 15
अरहन्त सम्मासम्बुद्ध । सचे पि मय, भो उदेन, सुण्य्याम त भवन्त
गोतम वीसतिया योजनेसु तिसाय^९ योजनेसु चत्तारीसाय^{१०} 16
योजनेसु पञ्चासाय योजनेसु, पञ्चास पि मय योजनानि गच्छे-
य्याम त भवन्त गोतम दस्सनाय अरहन्त सम्मासम्बुद्ध । योजनसते
चे^{११} पि मय, भो उदेन, सुण्य्याम त भवन्त गोतम, योजनसत पि मय 17
गच्छेय्याम त भवन्त दस्सनाय अरहन्त सम्मासम्बुद्ध ।

B 375

R 163

“यतो च खो, भो उदेन, परिनिब्बुतो सो भव गोतमो, परिनिब्बुत 20
पि मय त भवन्त गोतम सरण गच्छाम धम्म च भिक्खुसङ्घ च ।
उपासक म भव उदेनो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत । अत्थि
च मे, भो उदेन, अङ्गराजा देवसिक निच्चभिक्ख ददाति, ततो अह
भोतो उदेनस्स एक निच्चभिक्ख ददामी^{१२} ति ।

“किं पन ते, ब्राह्मण, अङ्गराजा देवसिक निच्चभिक्ख 25
ददाती^{१३} ति ?

१ दक्खन्ती — सी०, रो० । २ ० त्व — सी०, स्या०, रो० । ३ गच्छ — सी०, रो० ।
४ हि — सी०, स्या०, रो० । ५ तिसतिया — स्या० । ६ चत्तालीसाय — स्या० । ७ सी०,
स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

“पञ्च^१, भो उदेन, कहाणसतानी” ति ।

“न खो नो, ब्राह्मण, कप्पति जातरूपरजत पटिग्गहेतु” ति ।

“सचे त भोतो उदेनस्स न कप्पति विहार भोतो उदेनस्स कारापेस्सामी” ति ।

५ “सचे खो मे त्व, ब्राह्मण, विहार, कारापेतुकामो, पाटलिपुत्ते सङ्खस्स उपट्ठानसाल कारापेही” ति ।

“इमिनापाह^२ भोतो उदेनस्स भिय्योसोमत्ताय अत्तमनो अभिरद्धो य म भव उदेनो सङ्खे दाने^३ समादपेति । एसाह,^४ भो उदेन, एतिस्सा च निच्चभिक्षाय अपराय च निच्चभिक्षाय पाटलिपुत्ते
१० सङ्खस्स उपट्ठानसाल कारापेस्सामी” ति । अथ खो घोटमुखो ब्राह्मणो एतिस्सा च निच्चभिक्षाय अपराय च निच्चभिक्षाय पाटलिपुत्ते सङ्खस्स उपट्ठानसाल कारापेसि । सा एतरहि ‘घोटमुखी’ ति वुच्चती ति ।

— ० —

१ पञ्च पि—स्या० । २ इमिनाह—स्या०, इमिनापह—रो०, सी० । ३ दान—रो० । ४ सोह—सी० ।

४५. चङ्कीसुत्तं

§ १ चङ्की ब्राह्मणो भगवन्तमुपसङ्कमि

१ एव मे सुत । एक समय भगवा कोसलेसु चारिक चर-
मानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि येन ओपासाद^१ नाम कोसलान ब्राह्मण-
गामो तदवसरि । तत्र सुद भगवा ओपासादे विहरति उत्तरेन ओपा-
साद देववने सालवने । तेन खो पन समयेन चङ्की ब्राह्मणो ओपासाद
अज्झावसति सत्तुस्सद सतिणकट्ठोदक सधञ्ज राजभोग्ग रञ्जा ८
पसेनदिना कोसलेन दिन्त राजदाय ब्रह्मदेय्य । अस्सोसु खो ओपासादका
ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला
पब्बजितो कोसलेसु चारिक चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि
ओपासाद अनुप्पत्तो, ओपासादे विहरति उत्तरेन ओपासाद देववने
सालवने । त खो पन भवन्त गोतम एव कल्याणो कित्तिसद्दो १०
अब्भुगतो — ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरण-
सम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि^२ सत्था देवमनुस्सान
बुद्धो भगवा’ ति । सो इम लोक सदेवक समारक सब्रह्मक सस्समण-
ब्राह्मणि पज सदेवमनुस्स सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेति । सो धम्म
देसेति आदिकल्याण मज्झेकल्याण परियोसानकल्याण सात्थ सब्यञ्जन, १५
केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेति । साधु खो पन तथारूपान
अरहत दस्सन होती” ति ।

२ अथ खो ओपासादका ब्राह्मणगहपतिका ओपासादा निक्ख-
मित्वा सङ्घसङ्घी^३ गणीभूता उत्तरेनमुखा^४ गच्छन्ति येन देववन सालवन ।
तेन खो पन समयेन चङ्की ब्राह्मणो उपरिपासादे दिवासेय्य उपगतो । २०
अद्दसा खो चङ्की ब्राह्मणो ओपासादके ब्राह्मणगहपतिके ओपासादा
निक्खमित्वा सङ्घसङ्घी^५ गणीभूते उत्तरेन मुख^६ येन देववन सालवन

१ ओपासाद — सी०, रो० । २ ० सारथी — सी० । ३ सङ्घा सङ्घी — सी०, स्या०,
रो० । ४ उत्तरेनमुखे — रो० । ५ सङ्घे सङ्घी — सी०, स्या०, रो० । ६ मुखे गच्छन्ते — सी०
स्या०, रो० ।

तेनुपसङ्कमन्ते । दिस्वा खत्त आमन्तेसि — “किं नु खो, भो खत्ते, ओपासादका ब्राह्मणगहपतिका ओपासादा निक्खमित्वा सङ्घसङ्घी गणीभूता उत्तरेणमुखा गच्छन्ति येन देववन सालवने” ति ?

“अत्थि, भो चङ्की, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला
 5 पब्बजितो कोसलेसु चारिक चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि ओपासाद अनुप्पत्तो, ओपासादे विहरति उत्तरेण ओपासाद देववने सालवने । त खो पन भवन्त गोतम एव कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो — ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’ ति । तमेते
 10 भवन्त गोतम दस्सनाय गच्छन्ती” ति ।

“तेन हि, भो खत्ते, येन ओपासादका ब्राह्मणगहपतिका तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा ओपासादके ब्राह्मणगहपतिके एव वदेहि-
 ‘चङ्की, भो, ब्राह्मणो एवमाह — आगमेन्तु किर भोन्तो, चङ्की पि ब्राह्मणो समण गोतम दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’ ” ति । “एव, भो” ति
 15 खो सो खत्तो’ चङ्किस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा येन ओपासादका ब्राह्मणगहपतिका तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा ओपासादके ब्राह्मणगहपतिके एतदवोच — “चङ्की, भो, ब्राह्मणो एवमाह — ‘आगमेन्तु किर भोन्तो, चङ्की पि ब्राह्मणो समण गोतम दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’ ” ति ।

३ तेन खो पन समयेन नानावेरज्जकान ब्राह्मणान पञ्च-
 20 मत्तानि ब्राह्मणसत्तानि ओपासादे पटिवसन्ति केनचिदेव करणीयेन । अस्सोसु खो ते ब्राह्मणा — “चङ्की किर ब्राह्मणो समण गोतम दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती” ति । अथ खो ते ब्राह्मणा येन चङ्को ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा चङ्कि ब्राह्मण एतदवोचु — “सच्च किर भव चङ्की समण गोतम दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती” ति ?

25 “एव खो मे, भो, होति — ‘अह’ समण गोतम दस्सनाय उपसङ्कमिस्सामी’ ” ति ।

“मा भव चङ्की समण गोतम दस्सनाय उपसङ्कमि । न अरहति भव चङ्की समण गोतम दस्सनाय उपसङ्कमितु, समणोत्वेव गोतमो

अरहति भवन्त चङ्की दस्सनाय उपसङ्कमितु । भव हि चङ्की उभतो
 सुजातो मातितो च पितितो च ससुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामह-
 युगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन । य पि भव चङ्की उभतो
 सुजातो मातितो च पितितो च ससुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा
 अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, इमिनापङ्गेन न अरहति भव चङ्की 5
 समण गोतम दस्सनाय उपसङ्कमितु, समणोत्वेव गोतमो अरहति
 भवन्त चङ्की दस्सनाय उपसङ्कमितु । भव हि चङ्की अड्डो महद्धनो
 महाभोगो पे० भव हि चङ्की तिण्ण वेदान पारगू सनिघण्डुकेटुभान
 साक्खरप्पभेदान इतिहासपञ्चमान, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहा-
 पुरिसलक्खणेसु अनवयो पे० भव हि चङ्की अभिरूपो दस्सनीयो 10
 पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो ब्रह्मवण्णी ब्रह्मवच्छसी^१
 अखुद्दावकासो दस्सनाय पे० भव हि चङ्की सीलवा बुद्धसीली^२
 बुद्धसीलेन समन्नागतो पे० भव हि चङ्की कल्याणवाचो कल्याण-
 वाक्करणो पोरिया^३ वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगळाय^४ अत्थस्स
 विञ्जापनिया पे० भव हि चङ्की बहून आचरियपाचरियो, तीणि 15
 माणवकसतानि मन्ते वाचेति पे० भव हि चङ्की रञ्जो पसेनदिस्स
 कोसलस्स सक्कतो गरुक्कतो मानितो पूजितो अपचितो पे० भव हि
 चङ्की ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स सक्कतो गरुक्कतो मानितो पूजितो
 अपचितो पे० भव हि चङ्की ओपासाद अज्झावसति सत्तुस्सद
 सतिणकट्ठोदक सधञ्ज राजभोग्ग रञ्जा पसेनदिना कोसलेन दिन्न 20
 राजदाय ब्रह्मदेय्य । य पि भव चङ्की ओपासाद अज्झावसति सत्तुस्सद
 सतिणकट्ठोदक सधञ्ज राजभोग्ग रञ्जा पसेनदिना कोसलेन दिन्न राज-
 दाय ब्रह्मदेय्य, इमिनापङ्गेन न अरहति भव चङ्की समण गोतम दस्सनाय
 उपसङ्कमितु, समणोत्वेव गोतमो अरहति भवन्त चङ्की दस्सनाय
 उपसङ्कमितु” ति । 25

B 378

R 166

४ एव वुत्ते, चङ्की ब्राह्मणो ते ब्राह्मणे एतदवोच — “तेन हि,
 भो, मम^५ पि^६ सुणाथ, यथा^७ मयमेव अरहाम त समण^८ गोतम दस्सनाय
 उपसङ्कमितु, नत्वेव अरहति सो भव गोतमो अम्हाक दस्सनाय उप-

१ ब्रह्मवच्छसी — सी०, रो० । २ बुद्धसीली — स्या० । ३ पोरिया — रो० । ४ अनेल-
 गलाय — म० । ५-५ ममा पि — स्या० । ६ यथा यथा — स्या० । ७ भवन्त — सी०, रो० ।

- सङ्कमितु । समणो खलु, भो, गोतमो उभतो सुजातो मातितो च पितितो
 च ससुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जाति-
 वादेन । य पि, भो, समणो गोतमो उभतो सुजातो मातितो च पितितो
 च ससुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो
 ५ जातिवादेन, इमिनापङ्गेन न अरहति सो भव गोतमो अम्हाक दस्सनाय
 उपसङ्कमितु, अथ खो मयमेव अरहाम त भवन्त गोतम दस्सनाय
 उपसङ्कमितु । समणो खलु, भो, गोतमो प्हूत हिरञ्जसुवण्ण ओहाय
 पब्बजितो भूमिगत च वेहासट्ठ च पे० समणो खलु, भो, गोतमो दहरो व
 समानो युवा^१ सुसुकाळकेसो भद्रेन योब्बनेन समन्नागतो पठमेन वयसा
 १० अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो पे० समणो खलु, भो, गोतमो
 अकामकान मातापितून अस्सुमुखान रुदन्तान केसमस्सु ओहारेत्वा
 कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो
 पे० समणो खलु, भो, गोतमो अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय
 वण्णपोक्खरताय समन्नागतो ब्रह्मवण्णी ब्रह्मवच्छसी अखुद्दावकासो
 १५ दस्सनाय पे० समणो खलु, भो, गोतमो सीलवा अरियसीली कुसल-
 सीली कुसलेन सीलेन समन्नागतो पे० समणो खलु, भो, गोतमो
 कल्याणवाचो कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय
 अनेलगळाय अत्थस्स विञ्जापनिया पे० समणो खलु, भो, गोतमो
 बहून आचरियपाचरियो पे० समणो खलु, भो, गोतमो खीणकाम-
 २० रागो विगतचापल्लो पे० समणो खलु, भो, गोतमो कम्मवादी
 किरियवादी अपापपुरेक्खागो ब्रह्मञ्जाय पजाय पे० समणो खलु,
 भो, गोतमो उच्चा कुला पब्बजितो असम्भिन्ना^२ खत्तियकुला^३ पे०
 समणो खलु, भो, गोतमो अड्ढा^४ कुला^५ पब्बजितो महद्धना महाभोगा
 पे० समण खलु, भो, गोतम तिरोरट्ठा^६ तिरोजनपदा सम्पुच्छित्तु
 २५ आगच्छन्ति पे० समण खलु, भो, गोतम । अनेकानि देवतासहस्सानि
 पाणेहि^७ सरण गतानि पे० समण खलु, भो, गोतम एव कल्याणो
 कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो — ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जा-
 चरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था
 देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’ ति पे० समणो खलु, भो, गोतमो

१ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २-२ आदीनखत्तियकुला - सी०, रो० ।
 ३-३ अड्ढकुला - सी०, रो०, अड्ढकुला - स्या० । ४ तिरोट्ठा - स्या० । ५ पाणेन - स्या० ।

द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि समन्नागतो पे० समण खलु, भो, गोतम
 राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो सपुत्तदारो पाणेहि सरण गतो
 पे० समण खलु, भो, गोतम राजा पसेनदि कोसलो सपुत्तदारो पाणेहि
 सरण गतो पे० समण खलु, भो, गोतम ब्राह्मणो पोक्खरसाति
 सपुत्तदारो पाणेहि सरण गतो पे० समणो खलु, भो, गोतमो ६
 ओपासाद अनुप्पत्तो ओपासादे विहरति उत्तरेन ओपासाद देववने
 सालवने । ये^१ खो ते^२ समणा वा ब्राह्मणा वा अम्हाक गामक्खेत्त
 आगच्छन्ति, अतिथी नो ते होन्ति । अतिथी खो पनम्हेहि सक्कातब्बा
 गरुकातब्बा मानेतब्बा पूजेतब्बा । य पि समणो गोतमो ओपासाद
 अनुप्पत्तो ओपासादे विहरति उत्तरेन ओपासाद देववने सालवने, 10 B 380
 अतिथिम्हाक समणो गोतमो । अतिथि खो पनम्हेहि सक्कातब्बो
 गरुकातब्बो मानेतब्बो पूजेतब्बो । इमिना न अरहति सो भव गोतमो R 168
 अम्हाक दस्सनाय उपसङ्कमितु, अथ खो मयमेव अरहाम त भवन्त
 गोतम दस्सनाय उपसङ्कमितु । एत्तके^३ खो अह, भो, तस्स भोतो
 गोतमस्स वण्णे^४ परियापुणामि, नो च खो सो भव गोतमो एत्तकवण्णो, 15
 अपरिमाणवण्णो हि सो भव गोतमो । एकमेकेन पि तेन अङ्गेन
 समन्नागतो न अरहति, भो, भव गोतमो अम्हाक दस्सनाय उपसङ्कमितु,
 अथ खो मयमेव अरहाम त भवन्त गोतम दस्सनाय उपसङ्कमितु ति ।
 तेन हि, भो, सब्बेव मय समण गोतम दस्सनाय उपसङ्कमिस्सामा^५ ति ।

अथ खो चङ्की ब्राह्मणो महता ब्राह्मणगणेन सद्धि येन भगवा 20
 तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ
 साराणीय^६ वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि ।

§ २ भारद्वाजपुच्छाविसज्जन

५ तेन खो पन समयेन भगवा वुद्धेहि^१ वुद्धेहि ब्राह्मणेहि सद्धि
 किञ्चि किञ्चि कथ साराणीय वीतिसारेत्वा निसिन्नो होति । तेन खो पन
 समयेन कापटिको^२ नाम माणवो दहरो वुत्तसिरो सोळसवस्सुद्देसिको 25
 जातिया, तिण्ण वेदान पारगू सनिघण्डुकेटुभान साक्खरप्पभेदान इतिहास-

१-१ ये पन खो केचि-सी०, स्या०, रो० । २ एत्तक-सी०, स्या०, रो० । ३ वण्ण-
 सी०, स्या०, रो० । ४ साराणीय-म० । ५ वुद्धेहि-स्या० । ६ कापठिको-सी०, रो०,
 कापलिको-स्या० ।

- पञ्चमान, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो
तस्स परिसाय निसिन्नो होति । सो बुद्धान बुद्धान ब्राह्मणान भगवता
सद्धि मन्तयमानान अन्तरन्तरा कथ ओपातेति । अथ खो भगवा कापटिक
माणव अपसादेति—“मायस्मा भारद्वाजो बुद्धान बुद्धान ब्राह्मणान मन्तय-
5 मानान अन्तरन्तरा कथ ओपातेतु । कथापरियोसान आयस्मा भारद्वाजो
आगमेतू” ति । एव वुत्ते, चङ्खी ब्राह्मणो भगवन्त एदवोच—“मा भव
गोतमो कापटिक माणव अपसादेसि । कुलपुत्तो च कापटिको माणवो,
बहुस्सुतो च कापटिको माणवो, पण्डितो च कापटिको माणवो,
कल्याणवाक्करणो च कापटिको माणवो, पहोति च कापटिको
10 माणवो भोता गोतमेन सद्धि अस्मि वचने पटिमन्तेतु” ति । अथ खो
भगवतो एतदहोसि—“अद्धा खो कापटिकस्स माणवस्स तेविज्जके
पावचने कथा^१ भविस्सति । तथा हि न ब्राह्मणा सम्पुरेक्खरोन्ती” ति ।
अथ खो कापटिकस्स माणवस्स एतदहोसि — “यदा मे समणो गोतमो
चक्खु^२ उपसहरिस्सति, अथाह समण गोतम पञ्ह पुच्छिस्सामी”
15 ति । अथ खो भगवा कापटिकस्स माणवस्स चेतसा चेतोपरि-
वितक्कमञ्जाय येन कापटिको माणवो तेन चक्खूनि उपसहासि ।

B 381
R 169

(१) इदमेव सच्च मोघमञ्ज

- ६ अथ खो कापटिकस्स माणवस्स एतदहोसि — “समन्नाहरति
खो म समणो गोतमो । यन्नूनाह समण गोतम पञ्ह पुच्छेय्य” ति । अथ
खो कापटिको माणवो भगवन्त एतदवोच—“यदिद, भो गोतम, ब्राह्मणान
20 पोराण मन्तपद इतिहिहिपरम्पराय^३ पिटकसम्पदाय, तत्थ च ब्राह्मणा
एकसेन निट्ठ गच्छन्ति — ‘इदमेव सच्च, मोघमञ्ज’ ति । इध भव गोतमो
किमाहा” ति ?

- “कि पन, भारद्वाज, अत्थि कोचि ब्राह्मणान एकब्राह्मणो पि
यो एवमाह — ‘अहमेत जानामि, अहमेत पस्सामि । इदमेव सच्च,
25 मोघमञ्ज’ ” ति ?

“नो हिद, भो गोतम” ।

“कि पन, भारद्वाज, अत्थि कोचि ब्राह्मणान एकाचरियो पि,

१ कत—स्या०, रो०, कथ—सी० । २ चक्खुना चक्खु—सी०, स्या०, रो० ३ इति
हीतिह०—स्या०, रो० ।

एकाचरियपाचरियो पि, याव सत्तमा आचरियमहयुगा पि, यो एवमाह — ‘अहमेत जानामि, अहमेत पस्सामि । इदमेव सच्च, मोघमञ्ज’” ति ?

“नो हिद, भो गोतम” ।

“किं पन, भारद्वाज, ये पि ते ब्राह्मणान पुब्बका इसयो मन्तान 5
कत्तारो मन्तान पवत्तारो येसमिद एतरहि ब्राह्मणा पोराण मन्तपद गीत
पवुत्त समिहित तदनुगायन्ति तदनुभासन्ति भासितमनुभासन्ति वाचित-
मनुवाचेन्ति सेय्यथीद — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि
अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भगु, ते पि एवमाहसु — ‘मयमेत
जानाम, मयमेत पस्साम । इदमेव सच्च, मोघमञ्ज’” ति ? 10

“नो हिद, भो गोतम” ।

R 170

“इति किर, भारद्वाज, नत्थि कोचि ब्राह्मणान एकब्राह्मणो पि
यो एवमाह — ‘अहमेत जानामि, अहमेत पस्सामि । इदमेव सच्च,
मोघमञ्ज’ ति, नत्थि कोचि ब्राह्मणान एकाचरियो पि एकाचरिय-
पाचरियो पि, याव सत्तमा आचरियमहयुगा पि, यो एवमाह—‘अहमेत 15 B 382
जानामि, अहमेत पस्सामि । इदमेव सच्च, मोघमञ्ज’ ति, ये पि ते
ब्राह्मणान पुब्बका इसयो मन्तान कत्तारो मन्तान पवत्तारो येसमिद
एतरहि ब्राह्मणा पोराण मन्तपद गीत पवुत्त समिहित तदनुगायन्ति तदनु-
भासन्ति भासितमनुभासन्ति वाचितमनुवाचेन्ति सेय्यथीद — अट्ठको
वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो 20
कस्सपो भगु, ते पि न एवमाहसु — ‘मयमेत जानाम, मयमेत पस्साम ।
इदमेव सच्च, मोघमञ्ज’ ति ।

७ “सेय्यथापि, भारद्वाज, अन्धवेणि परम्पराससत्ता पुरिमो
पि न पस्सति मज्झिमो पि न पस्सति पच्छिमो पि न पस्सति, एवमेव
खो, भारद्वाज, अन्धवेणूपम’ मञ्जे ब्राह्मणान भासित सम्पज्जति—पुरिमो 25
पि न पस्सति मज्झिमो पि न पस्सति पच्छिमो पि न पस्सति । त किं
मञ्जसि, भारद्वाज, ननु एव सन्ते ब्राह्मणान अमूलिका सद्धा
सम्पज्जती” ति ?

१ अन्धवेणुपम — रो० ।

“न ख्वेतथ, भो गोतम, ब्राह्मणा सद्धायेव पयिरूपासन्ति,^१ अनुस्स-
वापेतथ ब्राह्मणा पयिरूपासन्ती” ति ।

“पुब्बेव खो त्व, भारद्वाज, सद्ध अगमासि, अनुस्सव इदानी
वदेसि । पञ्च खो इमे, भारद्वाज, धम्मा दिट्ठेव धम्मे द्विधा^२ विपाका ।
५ कतमे पञ्च ? सद्धा, रुचि, अनुस्सवो, आकारपरिवितक्को, दिट्ठिनिज्झा-
नक्खन्ति — इमे खो, भारद्वाज, पञ्च धम्मा दिट्ठेव धम्मे द्विधा विपाका ।
अपि च, भारद्वाज, सुसद्दहित येव होति, त च होति रिक्त तुच्छ मुसा,
नो चे पि सुसद्दहित होति, त च होति भूत तच्छ^३ अनञ्जथा । अपि च,
R 171 भारद्वाज, सुरुचित येव होति पे० स्वानुस्सुत येव होति पे०
10 सुपरिवितक्कित येव होति पे० सुनिज्झायित येव होति, त च होति
रिक्त तुच्छ मुसा, नो चे पि सुनिज्झायित होति, त च होति भूत तच्छ
अनञ्जथा । सच्चमनुरक्खता, भारद्वाज, विञ्जुना पुरिसेन नालमेत्थ
एकसेन निट्ठु गन्तु — ‘इदमेव सच्च, मोघमञ्ज’ ” ति ।

(२) कित्तावता सच्चानुरक्खणा होति

८ “कित्तावता पन, भो गोतम, सच्चानुरक्खणा” होति,
15 कित्तावता सच्चमनुरक्खति ? सच्चानुरक्खण मय भवन्त गोतम
पुच्छामा” ति ।

“सद्धा चे पि, भारद्वाज, पुरिसस्स होति, ‘एव मे सद्धा’ ति —
इति वद सच्चमनुरक्खति, नत्वेव ताव एकसेन निट्ठु^४ गच्छति — ‘इदमेव
B 383 सच्च, मोघमञ्ज’ ति^५ । रुचि चे पि भारद्वाज, पुरिसस्स होति पे०
20 अनुस्सवो चे पि, भारद्वाज, पुरिसस्स होति पे० आकारपरि-
वितक्को चे पि, भारद्वाज, पुरिसस्स होति पे० दिट्ठिनिज्झानक्खन्ति
चे पि, भारद्वाज, पुरिसस्स होति, ‘एव मे दिट्ठिनिज्झा-
नक्खन्ती’ ति — इति वद सच्चमनुरक्खति, नत्वेव ताव एकसेन निट्ठु
गच्छति — ‘इदमेव सच्च, मोघमञ्ज’ ति । एत्तावता खो, भारद्वाज,

१ पयिरूपासन्ति — रो० । २ द्वेधा — म० । ३ तुच्छ — रो० । ४ सच्चानुरक्खणा —
रो० । ५ नट्ठु — स्या० । ६ एत्थ ‘एत्तावता खो भारद्वाज सच्चानुरक्खणा (सच्चमनु-
रक्खणा — स्या०) होति एत्तावता सच्चमनुरक्खति एत्तावता च मय सच्चानुरक्खन
पञ्जापेमि न त्वेव ताव सच्चानुबोधो होति’ इति अधिको पाठो सी०, स्या०, रो० पोत्थक्सेसु
अत्थि ।

सच्चानुरक्खणा होति, एत्तावता सच्चमनुरक्खति, एत्तावता च मय सच्चानुरक्खण पञ्चापेम^१, न त्वेव ताव सच्चानुबोधो होती” ति ।

(३) कित्तावता सच्चानुबोधो होति

९ “एत्तावता, भो गोतम, सच्चानुरक्खणा होति, एत्तावता सच्चमनुरक्खति, एत्तावता च मय सच्चानुरक्खण पेक्खाम । कित्तावता पन, भो गोतम, सच्चानुबोधो होति, कित्तावता सच्चमनुबुज्झति ?^२ सच्चानुबोध मय भवन्त गोतम पुच्छामा” ति ।

“इध, भारद्वाज, भिक्खु अञ्जतर गाम वा निगम वा उप-
निस्साय विहरति । तमेन गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्कमित्रा
तीसु धम्मेसु समन्नेसति — लोभनीयेसु धम्मेसु, दोसनीयेसु धम्मेसु, मोह-
नीयेसु धम्मेसु । अत्थि नु खो इमस्सायस्मतो तथारूपा लोभनीया धम्मा
यथारूपेहि लोभनीयेहि धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजान वा वदेय्य —
जानामी ति, अपस्स वा वदेय्य — पस्सामी ति, पर वा तदत्थाय^३ समाद-
पेय्य य परेस अस्स दीघरत्त अहिताय दुक्खाया ति ? तमेन समन्ने-
समानो एव जानाति — ‘नत्थि खो इमस्सायस्मतो तथारूपा लोभनीया
धम्मा यथारूपेहि लोभनीयेहि धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजान वा
वदेय्य — जानामी ति, अपस्स वा वदेय्य — पस्सामी ति, पर वा तदत्थाय
समादपेय्य य परेस अस्स दीघरत्त अहिताय दुक्खाय । तथारूपो खो
पनिमस्सायस्मतो कायसमाचारो तथारूपो वचीसमाचरो यथा त
अलुद्धस्स । य खो पन अयमायस्मा धम्म देसेति, गम्भीरो सो धम्मो
दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो^४ पण्डित-
वेदनीयो^५, न सो धम्मो सुदेसियो लुद्धेना’ ति ।

१० “यतो न समन्नेसमानो विसुद्ध लोभनीयेहि^६ धम्मेहि
समनुपस्सति ततो न उत्तरि^७ समन्नेसति दोसनीयेसु धम्मेसु । अत्थि
नु खो इमस्सायस्मतो तथारूपा दोसनीया धम्मा यथारूपेहि दोसनीयेहि
धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजान वा वदेय्य — जानामी ति, अपस्स वा
वदेय्य — पस्सामी ति, पर वा तदत्थाय समादपेय्य य परेस अस्स

१ पञ्चापेम — म० । २ तथत्ताय — सी०, स्या०, रो० । ३ निपुणो — सी० । ४ पण्डित-
वेदनियो — रो० । ५ लोभनियोहि — रो० । ६ उत्तरि — सी०, स्या०, रो० ।

दीघरत्त अहिताय दुक्खाया ति ? तमेन समन्नेसमानो एव जानाति —
 'नत्थि खो इमस्सायस्मतो तथारूपा दोसनीया धम्मा यथारूपेहि दोस-
 नीयेहि धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजान वा वदेय्य — जानामी ति,
 अपस्स वा वदेय्य — पस्सामी ति, पर वा तदत्थाय समादपेय्य य परेस अस्स
 ५ दीघरत्त अहिताय दुक्खाय । तथारूपो खो पनिमस्सायस्मतो कायसमा-
 चारो तथारूपो वचीसमाचारो यथा त अदुट्ठस्स । य खो पन आयस्मा
 धम्म देसेति, गम्भीरो सो धम्मो दुद्दसो दुरनबोधो सन्तो पणीतो अतक्का-
 वचरो निपुणो पण्डितवेदनीयो, न सो धम्मो सुदेसियो दुट्ठेना' ति ।

११ 'यतो न समन्नेसमानो विसुद्ध दोसनीयेहि धम्मेहि
 R 173 10 समनुपस्सति, ततो न उत्तरि समन्नेसति मोहनीयेसु' धम्मेसु । अत्थि
 नु खो इमस्सायस्मतो तथारूपा मोहनीया धम्मा यथारूपेहि मोहनीयेहि
 धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजान वा वदेय्य — जानामी ति, अपस्स वा
 वदेय्य — पस्सामी ति, पर वा तदत्थाय समादपेय्य य परेस अस्स दीघरत्त
 15 अहिताय दुक्खाया ति ? तमेन समन्नेसमानो एव जानाति — 'नत्थि खो
 इमस्सायस्मतो तथारूपा मोहनीया धम्मा यथारूपेहि मोहनीयेहि धम्मेहि
 परियादिन्नचित्तो अजान वा वदेय्य — जानामी ति, अपस्स वा वदेय्य —
 पस्सामी ति, पर वा तदत्थाय समादपेय्य य परेस अस्स दीघरत्त अहिताय
 दुक्खाय । तथारूपो खो पनिमस्सायस्मतो कायसमाचारो तथारूपो
 वचीसमाचारो यथा त अमूब्हस्स । य खो पन अयमायस्मा धम्म देसेति,
 B 385 20 गम्भीरो सो धम्मो दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो
 निपुणो पण्डितवेदनीयो, न सो धम्मो सुदेसियो मूब्हेना' ति ।

'यतो न समन्नेसमानो विसुद्ध मोहनीयेहि धम्मेहि समनुपस्सति,
 अथ तम्हि सद्ध निवेसेति, सद्धाजातो उपसङ्कमति', उपसङ्कमन्तो
 पयिरुपासति, पयिरुपासन्तो सोत ओदहति, ओहितसोतो धम्म सुणाति,
 25 सुत्वा धम्म धारेति, धतान' धम्मान अत्थ उपपरिक्खति, अत्थ उप-
 परिक्खतो धम्मा निज्झान खमन्ति, धम्मनिज्झानक्खन्तिया' सति छन्दो
 जायति, छन्दजातो उस्सहति, उस्सहित्वा तुलेति, तुलयित्वा पदहति,
 पहितत्तो समानो कायेन चैव परमसच्च' सच्छिक्करोति पञ्जाय च न'

१ मोहनियेसु — रो० । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३ धारितान — रो० । ४ धम्म
 निज्झानक्खन्तिया — रो० । ५ परमत्थसच्च — स्या० । ६ त — रो० ।

अतिविज्झ पस्सति । एत्तावता खो, भारद्वाज, सच्चानुबोधो होति,
एत्तावता सच्चमनुबुज्झति, एत्तावता च मयं सच्चानुबोधं पञ्जापेम;
न त्वेव ताव' सच्चानुप्पत्ति' होती" ति ।

(४) कित्तावता सच्चानुप्पत्ति होति

१२. "एत्तावत्ता, भो गोतम, सच्चानुबोधो होति, एत्तावता
सच्चमनुबुज्झति, एत्तावता च मयं सच्चानुबोधं पेक्खाम । कित्तावता 5
पन, भो गोतम, सच्चानुप्पत्ति होति, कित्तावता सच्चमनुपापुणाति ?
सच्चानुप्पत्तिं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा" ति ।

"तेसं येव, भारद्वाज, धम्मानं आसेवना भावना बहुलीकम्मं
सच्चानुप्पत्ति होति । एत्तावता खो, भारद्वाज, सच्चानुप्पत्ति होति,
एत्तावता सच्चमनुपापुणाति, एत्तावता च मयं सच्चानुप्पत्तिं पञ्जा- 10
पेमा" ति ।

१३. "एत्तावता, भो गोतम, सच्चानुप्पत्ति होति, एत्तावता
सच्चमनुपापुणाति, एत्तावता च मयं सच्चानुप्पत्तिं पेक्खाम । सच्चा-
नुप्पत्तिया पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? सच्चानुप्पत्तिया
बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा" ति । 15

"सच्चानुप्पत्तिया खो, भारद्वाज, पधानं बहुकारं । नो चेतं
पदहेय्य, नयिदं सच्चमनुपापुणेय्य । यस्मा च खो पदहति तस्मा
सच्चमनुपापुणाति । तस्मा सच्चानुप्पत्तिया पधानं बहुकारं" ति ।

"पधानस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? पधानस्स
बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा" ति । 20

"पधानस्स खो, भारद्वाज, तुलना बहुकारा । नो चेतं तुलेय्य,
नयिदं पदहेय्य । यस्मा च खो तुलेति तस्मा पदहति । तस्मा पधानस्स
तुलना बहुकारा" ति । B. 386

"तुलनाय पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? तुलनाय
बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा" ति । 25

"तुलनाय खो, भारद्वाज, उस्साहो बहुकारो । नो चेतं उस्सहेय्य,

नयिद तुलेय्य । यस्मा च खो उस्सहति तस्मा तुलेति । तस्मा तुलनाय उस्साहो बहुकारो” ति ।

“उस्साहस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? उस्साहस्स बहुकार धम्म मय भवन्त गोतम पुच्छामा” ति ।

5 “उस्साहस्स खो, भारद्वाज, छन्दो बहुकारो । नो चेत छन्दो जायेथ, नयिद उस्सहेय्य । यस्मा च खो छन्दो जायति तस्मा उस्सहति । तस्मा उस्साहस्स छन्दो बहुकारो” ति ।

R 175

“छन्दस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? छन्दस्स बहुकार धम्म मय भवन्त गोतम पुच्छामा” ति ।

10 “छन्दस्स खो, भारद्वाज, धम्मनिज्झानक्खन्ति बहुकारा । नो चेते धम्मा निज्झान खमेय्यु, नयिद छन्दो जायेथ । यस्मा च खो धम्मा निज्झान खमन्ति तस्मा छन्दो जायति । तस्मा छन्दस्स धम्मनिज्झानक्खन्ति बहुकारा” ति ।

15 “धम्मनिज्झानक्खन्तिया पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? धम्मनिज्झानक्खन्तिया बहुकार धम्म मय भवन्त गोतम पुच्छामा” ति ।

“धम्मनिज्झानक्खन्तिया खो, भारद्वाज, अत्थूपपरिक्खा बहुकारा । नो चेत अत्थ उपपरिक्खेय्य, नयिद धम्मा निज्झान खमेय्यु । यस्मा च खो अत्थ उपपरिक्खति तस्मा धम्मा निज्झान खमन्ति । तस्मा 20 धम्मनिज्झानक्खन्तिया अत्थूपपरिक्खा बहुकारा” ति ।

“अत्थूपपरिक्खाय पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? अत्थूपपरिक्खाय बहुकार धम्म मय भवन्त गोतम पुच्छामा” ति ।

“अत्थूपपरिक्खाय खो, भारद्वाज, धम्मधारणा बहुकारा । नो चेत धम्म धारेय्य, नयिद अत्थ उपपरिक्खेय्य । यस्मा च खो धम्म 25 धारेति तस्मा अत्थ उपपरिक्खति । तस्मा अत्थूपपरिक्खाय धम्मधारणा बहुकारा” ति ।

“धम्मधारणाय पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? धम्मधारणाय बहुकार धम्म मय भवन्त गोतम पुच्छामा” ति ।

“धम्मधारणाय खो, भारद्वाज, धम्मस्सवन^१ बहुकार । नो चेत धम्म सुणेय्य, नयिद धम्म धारेय्य । यस्मा च खो धम्म सुणाति^२ तस्मा धम्म^३ धारेति । तस्मा धम्मधारणाय धम्मस्सवन बहुकार” ति ।

B 387

“धम्मस्सवनाय पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? धम्मस्सवनस्स बहुकार धम्म मय भवन्त गोतम पुच्छामा” ति ।

5

“धम्मस्सवनस्स खो, भारद्वाज, सोतावधान बहुकार । नो चेत सोत ओदहेय्य, नयिद धम्म सुणेय्य । यस्मा च खो सोत ओदहति तस्मा धम्म सुणाति । तस्मा धम्मस्सवनस्स सोतावधान बहुकार” ति ।

R 176

“सोतावधानस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? सोतावधानस्स बहुकार धम्म मय भवन्त गोतम पुच्छामा” ति ।

10

“सोतावधानस्स खो, भारद्वाज, पयिरुपासना बहुकारा । नो चेत पयिरुपासेय्य, नयिद सोत ओदहेय्य । यस्मा च खो पयिरुपासति तस्मा सोत ओदहति । तस्मा सोतावधानस्स पयिरुपासना बहुकारा” ति ।

“पयिरुपासनाय पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? पयिरुपासनाय बहुकार धम्म मय भवन्त गोतम पुच्छामा” ति ।

15

“पयिरुपासनाय खो, भारद्वाज, उपसङ्कमन बहुकार । नो चेत उपसङ्कमेय्य, नयिद पयिरुपासेय्य । यस्मा च खो उपसङ्कमति तस्मा पयिरुपासति । तस्मा पयिरुपासनाय उपसङ्कमन बहुकार” ति ।

“उपसङ्कमनस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो ? उपसङ्कमनस्स बहुकार धम्म मय भवन्त गोतम पुच्छामा” ति ।

20

“उपसङ्कमनस्स खो, भारद्वाज, सद्धा बहुकारा । नो चेत सद्धा जायेथ, नयिद उपसङ्कमेय्य । यस्मा च खो सद्धा जायति तस्मा उपसङ्कमति । तस्मा उपसङ्कमनस्स सद्धा बहुकारा” ति ।

§ ३ भारद्वाजसरणगमन

१४ “सच्चानुरक्खण मय भवन्त गोतम अपुच्छिम्ह^३, सच्चानुरक्खण भव गोतमो ब्याकासि, त च पनम्हाक रुच्चति चेव खमति च

25

१ धम्मसवन — रो०, धम्मसवण — सी० । २-२ रो० पोत्थके नत्थि । ३ अपुच्छिम्हा — स्या० ।

- तेन चम्ह^१ अत्तमना । सच्चानुबोध मय भवन्त गोतम अपुच्छिम्ह, सच्चानुबोध भव गोतमो ब्याकासि, त च पनम्हाक रुच्चति चेव खमति च तेन चम्ह अत्तमना । सच्चानुप्पत्ति मय भवन्त गोतम अपुच्छिम्ह, सच्चानुप्पत्ति भव गोतमो ब्याकासि, त च पनम्हाक रुच्चति चेव खमति च तेन चम्ह अत्तमना । सच्चानुप्पत्तिया बहुकार धम्म मय भवन्त गोतम अपुच्छिम्ह, सच्चानुप्पत्तिया बहुकार धम्म भव गोतमो ब्याकासि, त च पनम्हाक रुच्चति चेव खमति च तेन चम्ह अत्तमना । य^२ यदेव^२ च मय भवन्त गोतम अपुच्छिम्ह त तदेव भव गोतमो ब्याकासि, त च पनम्हाक रुच्चति चेव खमति च तेन चम्ह अत्तमना ।
- 10 मय हि, भो गोतम, पुब्बे एव जानाम — ‘के च मुण्डका समणका, इब्भा कण्हा बन्धुपादापच्चा, के च धम्मस्स अञ्जातारो’ ति ? अजनेसि वत मे भव गोतमो समणेषु समणपेम, समणेषु समणपसाद, समणेषु समणगारव । अभिक्कन्त, भो गोतम पे० उपासक म भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

— ० —

१ चम्हा—सी०, स्या०, रो० । २-२ ययदेव—म० ।

४६. एसुकारीसुत्तं

§ १ चतस्सो पारिचरिया

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो एसुकारी ब्राह्मणो येन भगवा
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ
साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो
एसुकारी ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच — “ब्राह्मणा, भो गोतम, चतस्सो 5
पारिचरिया पञ्जापेन्ति” — ब्राह्मणस्स पारिचरिय पञ्जापेन्ति, खत्तियस्स
पारिचरिय पञ्जापेन्ति, वेस्सस्स पारिचरिय पञ्जापेन्ति, सुहस्स पारि-
चरिय पञ्जापेन्ति । तत्रिद, भो गोतम, ब्राह्मणा ब्राह्मणस्स पारिचरिय
पञ्जापेन्ति — ‘ब्राह्मणो वा ब्राह्मण परिचरेय्य, खत्तियो वा ब्राह्मण
परिचरेय्य, वेस्सो वा ब्राह्मण परिचरेय्य, सुहो वा ब्राह्मण परिचरेय्या’ 10
ति । इद खो, भो गोतम, ब्राह्मणा ब्राह्मणस्स पारिचरिय पञ्जापेन्ति ।
तत्रिद, भो गोतम, ब्राह्मणा खत्तियस्स पारिचरिय पञ्जापेन्ति —
‘खत्तियो वा खत्तिय परिचरेय्य, वेस्सो वा खत्तिय परिचरेय्य, सुहो वा
खत्तिय परिचरेय्या’ ति । इद खो, भो गोतम, ब्राह्मणा खत्तियस्स
पारिचरिय पञ्जापेन्ति । तत्रिद, भो गोतम, ब्राह्मणा वेस्सस्स पारि- 15
चरिय पञ्जापेन्ति — ‘वेस्सो वा वेस्स परिचरेय्य, सुहो वा वेस्स परि-
चरेय्या’ ति । इद खो, भो गोतम, ब्राह्मणा वेस्सस्स पारिचरिय
पञ्जापेन्ति । तत्रिद, भो गोतम, ब्राह्मणा सुहस्स पारिचरिय पञ्जापेन्ति
— ‘सुहो व^१ सुह परिचरेय्य । को^२ पनञ्जो सुह परिचरिस्सती’ ति ?
इद खो, भो गोतम, ब्राह्मणा सुहस्स पारिचरिय पञ्जापेन्ति । ब्राह्मणा, 20
भो गोतम, इमा चतस्सो पारिचरिया पञ्जापेन्ति । इध भव गोतमो
किमाहा” ति ?

R 178

B 389

२ “कि पन, ब्राह्मण, सब्बो लोको ब्राह्मणान एतदब्भनु-
जानाति — ‘इमा चतस्सो पारिचरिया पञ्जापेन्तू’” ति ।

१ पञ्जापेन्ति — म० । २ च — सी० । ३ को वा — सी० । ४ पञ्जापेन्ती — म० ।

“नो हिद, भो गोतम” ।

“सेय्यथापि, ब्राह्मण, पुरिसो दल्लिहो^१ अस्सको अनाब्बिहयो । तस्स अकामस्स बिल ओलग्गेय्यु – ‘इद ते, अम्भो पुरिस, मस खादि- तब्ब, मूल च अनुप्पदातब्ब’ ति । एवमेव खो, ब्राह्मण, ब्राह्मणा
 5 अप्पटिञ्जाय तेस समणब्राह्मणान, अथ च पनिमा चतस्सो पारिचरिया पञ्जापेन्ति । नाह, ब्राह्मण, ‘सब्ब परिचरितब्ब’ ति वदामि, नाह, ब्राह्मण, ‘सब्ब न परिचरितब्ब’ ति वदामि । य हिस्स, ब्राह्मण, परिचरतो पारिचरियाहेतु पापियो अस्स न सेय्यो, नाह त ‘परिचरि- तब्ब’ ति वदामि, य च ख्वास्स, ब्राह्मण, परिचरतो पारिचरियाहेतु
 10 सेय्यो अस्स न पापियो तमह ‘परिचरितब्ब’ ति वदामि । खत्तिय चे पि, ब्राह्मण, एव पुच्छेय्यु – ‘य वा ते परिचरतो पारिचरियाहेतु पापियो अस्स न सेय्यो, य वा ते परिचरतो पारिचरियाहेतु सेय्यो अस्स न पापियो, कमेत्थ परिचरेय्यासी’ ति, खत्तियो पि हि, ब्राह्मण, सम्मा ब्याकरमानो एव ब्याकरेय्य – ‘य हि मे परिचरतो पारिचरियाहेतु
 15 पापियो अस्स न सेय्यो, नाह त परिचरेय्य^२, य च खो मे परिचरतो पारिचरियाहेतु सेय्यो अस्स न पापियो तमह परिचरेय्य’ ति । ब्राह्मण चे पि, ब्राह्मण पे० वेस्स चे पि, ब्राह्मण पे० सुद्द चे पि, ब्राह्मण, एव पुच्छेय्यु – ‘य वा ते परिचरतो पारिचरियाहेतु पापियो अस्स न सेय्यो, य वा ते परिचरतो पारिचरियाहेतु सेय्यो अस्स न
 20 पापियो, कमेत्थ परिचरेय्यासी’ ति, सुद्दो पि हि, ब्राह्मण, सम्मा ब्याकरमानो एव ब्याकरेय्य – ‘य हि मे परिचरतो पारिचरियाहेतु पापियो अस्स न सेय्यो, नाह त परिचरेय्य, य च खो मे परिचरतो पारिचरियाहेतु सेय्यो अस्स न पापियो तमह परिचरेय्य’ ति । नाह, ब्राह्मण, ‘उच्चाकुलीनता सेय्यसो’ ति वदामि, न पनाह, ब्राह्मण,
 B 390 25 ‘उच्चाकुलीनता पापियसो’ ति वदामि, नाह, ब्राह्मण, ‘उळारवण्णता सेय्यसो’ ति वदामि, न पनाह, ब्राह्मण, ‘उळारवण्णता पापियसो’ ति वदामि, नाह, ब्राह्मण, ‘उळारभोगता सेय्यसो’ ति वदामि, न पनाह, ब्राह्मण, ‘उळारभोगता पापियसो’ ति वदामि ।

३ “उच्चाकुलीनो पि हि, ब्राह्मण, इधेकच्चो पाणातिपाती

१ दल्लिहो – सी०, स्या०, रौ० । २ परिचरेय्यु – सी० ।

होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, पिसुणावाचो होति, फरुसावाचो होति, सम्फप्पलापी होति, अभिज्झालु^१ होति, ब्यापन्नचित्तो^२ होति, मिच्छादिट्ठि होति । तस्मा 'न उच्चाकुलीनता सेय्यसो' ति वदामि । उच्चाकुलीनो पि हि, ब्राह्मण, इधेकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, 5 कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय^३ वाचाय^४ पटिविरतो होति, फरुसाय^५ वाचाय^६ पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु होति, अब्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठि होति । तस्मा 'न उच्चाकुलीनता पापियसो' ति वदामि । 10

४ "उळारवण्णो पि हि, ब्राह्मण पे० उळारभोगो पि हि, ब्राह्मण, इधेकच्चो पाणातिपाती होति पे० मिच्छादिट्ठि होति । तस्मा 'न उळारभोगता सेय्यसो' ति वदामि । उळारभोगो पि हि, ब्राह्मण, इधेकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति पे० सम्मादिट्ठि होति । तस्मा 'न उळारभोगता पापियसो' ति वदामि । नाह, ब्राह्मण, 'सब्ब परिचरितब्ब' ति वदामि, न पनाह, ब्राह्मण, 'सब्ब न परिचरितब्ब' ति वदामि । य हिस्स, ब्राह्मण, परिचरतो पारिचरियाहेतु सद्धा वड्ढति, सील वड्ढति, सुत वड्ढति, चागो वड्ढति, पञ्ञा वड्ढति, तमह 'परिचरितब्ब ति वदामि' । य हिस्स, ब्राह्मण, परिचरतो पारिचरियाहेतु न सद्धा वड्ढति, न सील वड्ढति, न सुत वड्ढति, न चागो वड्ढति, न पञ्ञा वड्ढति, 15 नाह त 'परिचरितब्ब' ति^१ वदामी' ति । R 180 20

§ २ चत्तारि धनानि

५ एव वुत्ते, एसुकारी ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच—'ब्राह्मणा, भो गोतम, चत्तारि धनानि पञ्ञापेन्ति—ब्राह्मणस्स सन्धन^१ पञ्ञापेन्ति, खत्तियस्स सन्धन पञ्ञापेन्ति, वेस्सस्स सन्धन पञ्ञापेन्ति, सुद्दस्स सन्धन पञ्ञापेन्ति । तन्निद, भो गोतम, ब्राह्मणा ब्राह्मणस्स सन्धन 25 पञ्ञापेन्ति भिक्खाचरिय, भिक्खाचरिय च पन ब्राह्मणो सन्धन

१ अभिज्झालू—सी०, रो० । २ व्यापन्नचित्तो—रो० । ३-३ पिसुणावाचा—सी०, पिसुणावाचाय—रो० । ४-४ फरुसा वाचा—सी०, फरुसावाचाय—रो० । ५-५ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ६ सद्धन—स्या० ।

अतिमञ्जमानो अकिच्चकारी होति गोपो व अदिन्न आदियमानो ति ।
 इद खो, भो गोतम, ब्राह्मणा ब्राह्मणस्स सन्धन पञ्जापेन्ति । तत्रिद,
 भो गोतम, ब्राह्मणा खत्तियस्स सन्धन पञ्जापेन्ति धनुकलाप, धनु-
 कलाप च पन खत्तियो सन्धन अतिमञ्जमानो अकिच्चकारी होति
 ५ गोपो व अदिन्न आदियमानो ति । इद खो, भो गोतम, ब्राह्मणा खत्ति-
 यस्स सन्धन पञ्जापेन्ति । तत्रिद, भो गोतम, ब्राह्मणा वेस्सस्स
 सन्धन पञ्जापेन्ति कसिगोरक्ख, कसिगोरक्ख च पन वेस्सो सन्धन
 अतिमञ्जमानो अकिच्चकारी होति गोपो व अदिन्न आदियमानो ति ।
 इद खो, भो गोतम, ब्राह्मणा वेस्सस्स सन्धन पञ्जापेन्ति । तत्रिद,
 १० भो गोतम, ब्राह्मणा सुद्दस्स सन्धन पञ्जापेन्ति असितव्याभङ्गि, असित-
 व्याभङ्गि च पन सुद्दो सन्धन अतिमञ्जमानो अकिच्चकारी होति
 गोपो व अदिन्न आदियमानो ति । इद खो, भो गोतम, ब्राह्मणा सुद्दस्स
 सन्धन पञ्जापेन्ति । ब्राह्मणा, भो गोतम, इमानि चत्तारि धनानि
 पञ्जापेन्ति । इध भव गोतमो किमाहा' ति ?

१५ ६ "किं पन, ब्राह्मण, सब्बो लोको ब्राह्मणान एतदब्भनु-
 जानाति—'इमानि चत्तारि धनानि पञ्जापेन्तू' " ति ?
 "नो हिद, भो गोतम" ।

R 181

"सेय्यथापि, ब्राह्मण, पुरिसो दलिद्दो अस्सको अनाब्बिह्यो ।
 तस्स अकामस्स बिल ओलग्गेय्यु—'इद ते, अम्भो पुरिस, मस खादितब्ब,
 २० मूल च अनुप्पदातब्ब' ति । एवमेव खो, ब्राह्मण, ब्राह्मणा अप्पटिञ्जाय
 तेस समणब्राह्मणान, अथ च पनिमानि चत्तारि धनानि पञ्जापेन्ति ।
 अरिय खो अह, ब्राह्मण, लोकुत्तर धम्म पुरिसस्स सन्धन पञ्जापेमि ।
 पोराण खो पनस्स मातापेत्तिक कुलवस अनुस्सरतो यत्थ यत्थेव
 अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति तेन तेनेव सङ्ख्य' गच्छति । खत्तिय-
 २५ कुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति 'खत्तियो' त्वेव सङ्ख्य गच्छति,
 ब्राह्मणकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति 'ब्राह्मणो' त्वेव सङ्ख्य
 गच्छति, वेस्सकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति 'वेस्सो' त्वेव
 सङ्ख्य गच्छति, सुद्दकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति 'सुद्दो'
 त्वेव सङ्ख्य गच्छति । सेय्यथापि, ब्राह्मण, य यदेव पच्चय पटिच्च

B 392

अग्नि जलति तेन तेनेव सङ्ख्य गच्छति। कटु चे पटिच्च अग्नि
जलति 'कटुग्नि' त्वेव सङ्ख्य गच्छति, सकलिक चे पटिच्च अग्नि
जलति 'सकलिकग्नि' त्वेव सङ्ख्य गच्छति, तिण चे पटिच्च अग्नि
जलति 'तिणग्नि' त्वेव सङ्ख्य गच्छति, गोमय चे पटिच्च अग्नि जलति
'गोमयग्नि' त्वेव सङ्ख्य गच्छति। एवमेव खो अह, ब्राह्मण, अरिय 5
लोकुत्तर धम्म पुरिसस्स सन्धन पञ्जापेमि। पोराण खो पनस्स
मातापेत्तिक कुलवस अनुस्सरतो यत्थ यत्थेव अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति
होति तेन तेनेव सङ्ख्य गच्छति।

“खत्तियकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति 'खत्तियो'
त्वेव सङ्ख्य गच्छति, ब्राह्मणकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति 10
'ब्राह्मणो' त्वेव सङ्ख्य गच्छति, वेस्सकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति
होति 'वेस्सो' त्वेव सङ्ख्य गच्छति, सुद्धकुले चे अत्तभावस्स अभि-
निब्बत्ति होति 'सुद्धो' त्वेव सङ्ख्य गच्छति।

“खत्तियकुला चे पि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो
होति, सो च तथागतप्पवेदित धम्मविनय आगम्म पाणातिपाता पटि- 15
विरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, अब्रह्मचरिया पटिविरतो
होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति,
फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति,
अनभिज्झालु^१ होति, अब्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठि होति, आरा-
धको होति जाय धम्म कुसल। 20

“ब्राह्मणकुला चे पि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो
होति पे० सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जाय धम्म कुसल।

R 182

“वेस्सकुला चे पि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो
होति, सो च तथागतप्पवेदित धम्मविनय आगम्म पाणातिपाता पटि-
विरतो होति पे० सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जाय धम्म 25
कुसल।

“सुद्धकुला चे पि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो
होति, सो च तथागतप्पवेदित धम्मविनय आगम्म पाणातिपाता पटि-

१ अनभिज्झालू - रो०।

विरतो होति पे० सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति त्राय धम्म कुसल ।

“त कि मञ्जसि, ब्राह्मण, ब्राह्मणो व नु खो पहोति अस्मि पदेसे अवेर अब्यापज्झ^१ मेत्तचित्त भावेतु, नो खत्तियो नो वेस्सो नो सुद्धो” ति ?

“नो हिद, भो गोतम । खत्तियो पि हि, भो गोतम, पहोति अस्मि पदेसे अवेर अब्यापज्झ मेत्तचित्त भावेतु, ब्राह्मणो पि हि, भो गोतम वेस्सो पि हि, भो गोतम सुद्धो पि हि, भो गोतम सब्बे पि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पहोन्ति अस्मि पदेसे अवेर अब्यापज्झ मेत्तचित्त भावेतु” ति ।

“एवमेव खो, ब्राह्मण, खत्तियकुला चे पि अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदित धम्मविनय आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति पे० सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति त्राय धम्म कुसल ।

“ब्राह्मणकुला चे पि, ब्राह्मण वेस्सकुला चे पि, ब्राह्मण सुद्धकुला चे पि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदित धम्मविनय आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति पे० सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति त्राय धम्म कुसल ।

७ “त कि मञ्जसि, ब्राह्मण, ब्राह्मणो व नु खो पहोति सोत्तिसिनानि^२ आदाय नदि गन्त्वा रजोजल्ल पवाहेतु, नो खत्तियो नो वेस्सो नो सुद्धो” ति ?

“नो हिद, भो गोतम । खत्तियो पि हि, भो गोतम, पहोति सोत्तिसिनानि आदाय नदि गन्त्वा रजोजल्ल पवाहेतु, ब्राह्मणो पि हि, भो गोतम वेस्सो पि हि, भो गोतम सुद्धो पि हि, भो गोतम सब्बे पि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पहोन्ति सोत्तिसिनानि आदाय नदि गन्त्वा रजोजल्ल पवाहेतु” ति ।

“एवमेव खो, ब्राह्मण, खत्तियकुला चे पि अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदित धम्मविनय आगम्म

१ अब्यावज्झ - म० । २ सोत्ति सिनान - स्या० ।

पाणातिपाता पटिविरतो होति पे० सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति नाय धम्म कुसल । ब्राह्मणकुला चे पि वेस्सकुला चे पि सुद्धकुला चे पि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदित धम्मविनय आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति पे० सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति नाय धम्म कुसल । 5

८ “त कि मञ्जसि, ब्राह्मण, इध राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो नानाजच्चान पुरिसान पुरिससत सन्निपातेय्य—‘आयन्तु भोन्तो ये तत्थ खत्तियकुला ब्राह्मणकुला राजञ्जकुला उप्पन्ना साकस्स’ वा^१ सालस्स वा सलळस्स वा चन्दनस्स वा पदुमकस्स वा उत्तरारणि आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तेन्तु, तेजो पातुकरोन्तु, आयन्तु पन भोन्तो ये तत्थ 10 चण्डालकुला नेसादकुला वेनकुला^२ रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्ना सापानदोणिया वा सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्टस्स^३ वा उत्तरारणि आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तेन्तु, तेजो पातुकरोन्तू’ ति ?

“त कि मञ्जसि, ब्राह्मण, यो एव नु खो सो खत्तियकुला ब्राह्मणकुला राजञ्जकुला उप्पन्नेहि साकस्स वा सालस्स वा सलळस्स वा चन्द- 15 नस्स वा पदुम कस्स वा उत्तरारणि आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तो तेजो पातुकतो सो एव नु खास्स अग्गि अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च तेन च सक्का अग्गिना अग्गिकरणीय कातु, यो पन सो चण्डालकुला नेसादकुला वेनकुला रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्नेहि सापानदोणिया वा सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्टस्स वा उत्तरारणि आदाय 20 अग्गि अभिनिब्बत्तो तेजो पातुकतो स्वास्स अग्गि न^४ चेव^५ अच्चिमा न च वण्णवा^५ न च पभस्सरो न च तेन सक्का अग्गिना अग्गिकरणीय कातु” ति ?

“नो हिद, भो गोतम । यो पि हि सो, भो गोतम, खत्तियकुला ब्राह्मणकुला राजञ्जकुला उप्पन्नेहि साकस्स वा सालस्स वा सलळस्स 25 वा चन्दनस्स वा पदुमकस्स वा उत्तरारणि आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तो तेजो पातुकतो स्वास्स अग्गि अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च तेन च अग्गिना अग्गिकरणीय कातु, यो पि सो चण्डालकुला नेसादकुला

१-१ सी० पोत्थके नत्थि । २ वेणकुला—सी०, स्या०, रो० । ३ एलण्डकट्टस्स—स्या०, रो०, एलण्डकट्टस्स—सी० । ४-४ सी० पोत्थके नत्थि । ५ वण्णिमा—सी०, रो०, वण्णमा—स्या० ।

वनकुला रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्नेहि सापानदोणिया वा
 सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्टस्स वा उत्तरारणि आदाय
 अग्नि अभिनिब्बत्तो तेजो पातुकतो स्वास्स अग्नि अच्चिमा चेव वण्णवा
 च पभस्सरो च तेन च सक्का अग्निना अग्गिकरणीय कातु । सब्बो पि
 ५ हि, भो गोतम, अग्नि अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च सब्बेन
 पि सक्का अग्निना अग्गिकरणीय कातु” ति ।

B 395

“एवमेव खो, ब्राह्मण, खत्तियकुला चे पि अगारस्मा अनगारिय
 पब्बजितो होति पे० सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति नाय
 धम्म कुसल । ब्राह्मणकुला चे पि वेस्सकुला चे पि सुद्धकुला चे पि,
 10 ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदित
 धम्मविनय आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटि-
 विरतो होति, अब्रह्मचरिया पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो
 होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो
 होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु होति, अब्यापन्न-
 15 चित्तो होति, सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति नाय धम्म कुसल”
 ति ।

एव वुत्ते, एसुकारी ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच — “अभिव्वन्त,
 भो गोतम, अभिव्वन्त, भो गोतम पे० उपासक म भव गोतमो
 धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

४७. धनञ्जानिसुत्तं^१

§ १ सारिपुत्त-धनञ्जानिब्राह्मणवत्थु

१ एव मे सुत । एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो दक्खिणा-गिरिस्मि चारिक चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु राजगहे वस्स^२ वुत्थो^३ येन दक्खिणागिरि येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । 5 सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो त भिक्खु आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच – “कच्चावुसो, भगवा अरोगो च बलवा चा” ति ?

B 185

“अरोगो चावुसो, भगवा बलवा चा” ति ।

“कच्चि पनावुसो, भिक्खुसङ्घो अरोगो च बलवा चा” ति ? 10

“भिक्खुसङ्घो पि, आवुसो, अरोगो च बलवा चा” ति ।

“एत्थ, आवुसो, तण्डुलपालिद्वाराय^४ धनञ्जानि नाम ब्राह्मणो अत्थि । कच्चावुसो, धनञ्जानि ब्राह्मणो अरोगो च बलवा चा” ति ?

B 396

“धनञ्जानि पि खो, आवुसो, ब्राह्मणो अरोगो च बलवा चा” ति । 15

“कच्चि पनावुसो, धनञ्जानि ब्राह्मणो अप्पमत्तो” ति ? “कुतो पनावुसो”, धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स अप्पमादो ? धनञ्जानि, आवुसो, ब्राह्मणो राजान निस्साय ब्राह्मणगहपतिके विलुम्पति, ब्राह्मणगहपतिके निस्साय राजान विलुम्पति । या पिस्स भरिया सद्धा सद्धकुला^५ आनीता सा पि^६ कालङ्कता^७, अञ्जास्स भरिया अस्सद्धा अस्सद्धकुला आनीता” । 20

“दुस्सुत वतावुसो, अस्सुम्हा^८, दुस्सुत वतावुसो, अस्सुम्हा, ये

१ धनञ्जानिसुत्त – सी०, रो० । २-२ वस्सवुट्ठो – म०, वस्स वुठो – रो० ।

३ तण्डुलपालद्वाराय – सी०, स्या०, रो० । ४ नो आवुसो – सी०, स्या०, रो० । ५ सद्धा कुला – सी०, स्या०, रो० । ६ पिस्स – सी०, रो० । ७ कालकता – सी०, स्या०, रो० ।

८ अस्सुम्ह – म० ।

मय धनञ्जानि ब्राह्मण पमत्त अस्सुम्हा । अप्पेव नाम मय कदाचि करहचि
धनञ्जानिना ब्राह्मणेन सद्धि समागच्छेय्याम, अप्पेव नाम सिया कोचि-
देव कथासल्लापो” ति ?

२ अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो दक्खिणागिरिस्मि यथाभिरन्त
५ विहरित्वा येन राजगह तेन चारिक पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिक चर-
मानो येन राजगह तदवसरि । तत्र सुद आयस्मा सारिपुत्तो राजगहे
विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बण्ह-
समय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगह पिण्डाय पाविसि । तेन खो
पन समयेन धनञ्जानि ब्राह्मणो बहिनगरे भावो गोठ्ठे दुहापेति^१ । अथ
१० खो आयस्मा सारिपुत्तो राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपात-
पटिक्कन्तो येन धनञ्जानि ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो धन-
ञ्जानि ब्राह्मणो आयस्मन्त सारिपुत्त दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान
येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त सारिपुत्त
एतदवोच – “इतो, भो सारिपुत्त, पयो, पीयत ताव^२ भत्तस्स कालो भवि-
१५ स्सती” ति ।

“अल, ब्राह्मण । कत मे अज्ज भत्तकिच्च । अमुकस्मि मे रुक्खमूले
दिवाविहारो भविस्सति । तत्थ^३ आगच्छेय्यासी” ति । “एव, भो” ति खो
धनञ्जानि ब्राह्मणो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसि । अथ खो
धनञ्जानि ब्राह्मणो पच्छाभत्त भुत्तपातरासो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुप-
२० सङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोद-
नीय कथ साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न
खो धनञ्जानि ब्राह्मण आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच – “कच्चिसि,^४
धनञ्जानि, अप्पमत्तो” ति ?

“कुतो, भो सारिपुत्त, अम्हाक अप्पमादो येस नो मातापितरो
२५ पोसेतब्बा, पुत्तदारो पोसेतब्बो, दासकम्मकरा^५ पोसेतब्बा^६, मित्तामच्चान
मित्तामच्चकरणीय कातब्ब, जातिसालोहितान जातिसालोहितकरणीय
कातब्ब, अतिथीन अतिथिकरणीय कातब्ब, पुब्बपेतान पुब्बपेतकरणीय

१ दोहापेति – सी०, रो० । २ तव – स्या० । ३ तत्र – स्या० । ४ कच्चासि –
म० । ५ दासकम्मकरपोरिस – सी०, स्या०, रो० । ६ पोसेतब्ब – सी०, स्या०, रो० ।

कातब्ब, देवतान देवताकरणीय कातब्ब, रञ्जो राजकरणीय कातब्ब, अय पि कायो पीणेतब्बो ब्रूहेतब्बो” ति ?

§ २ अधम्मचारी निरया न मुच्चति

३ “त कि मञ्जसि, धनञ्जानि, इवेकच्चो मातापितून^१ हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेन अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु निरय निरयपाला उपकङ्खेय्यु, लभेय्य नु खो सो ‘अह खो मातापितून हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा म निरय निरयपाला’ ति, माता- 5
पितरो वा पनस्स लभेय्यु ‘एसो खो अम्हाक हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा न निरय निरयपाला’ ” ति ?

R 187

“नो हिद, भो सारिपुत्त । अथ खो न विक्कन्दन्त^२ येव निरये निरयपाला पक्खिपेय्यु” । 10

“त कि मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो पुत्तदारस्स हेतु अधम्म-चारी विसमचारी अस्स, तमेन अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु निरय निरयपाला उपकङ्खेय्यु, लभेय्य नु खो सो ‘अह खो पुत्तदारस्स हेतु अधम्म-चारी विसमचारी अहोसि, मा म निरय निरयपाला’ ति, पुत्तदारो वा पनस्स लभेय्य ‘एसो खो अम्हाक हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि 15
मा न निरय निरयपाला’ ” ति ?

“नो हिद, भो सारिपुत्त । अथ खो न विक्कन्दन्त येव निरये निरयपाला पक्खिपेय्यु” ।

“त कि मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो दासकम्मकरपोरिसस्स हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेन अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु 20
निरय निरयपाला उपकङ्खेय्यु, लभेय्य नु खो सो ‘अह खो दासकम्मकर-पोरिसस्स हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा म निरय निरय-पाला’ ति, दासकम्मकरपोरिसा^३ वा पनस्स लभेय्यु^४ ‘एसो खो अम्हाक हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा न निरय निरयपाला’ ” ति ?

“नो हिद, भो सारिपुत्त । अथ खो न विक्कन्दन्त येव निरये 25
निरयपाला पक्खिपेय्यु” ।

१ ० पितुन्न—सी०, रो० । २ विक्कन्दन्त—स्या०, रो० । ३ ० पोरिस—सी०, स्या०, रो० । ४ लभेय्य—सी०, रो० स्या० ।

B 398

“त किं मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो मित्तामच्चान हेतु
अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेन अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु
निरय निरयपाला उपकङ्खेय्यु, लभेय्य नु खो सो ‘अहं खो मित्तामच्चान
हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा म निरय निरयपाला’ ति,
5 मित्तामच्चा वा पनस्स लभेय्यु ‘एसो खो अम्हाक हेतु अधम्मचारी
विसमचारी अहोसि, मा न निरय निरयपाला’ ” ति ?

“नो हिद, भो सारिपुत्त । अथ खो न विक्कन्दन्त येव निरये
निरयपाला पक्खिपेय्यु” ।

“त किं मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो जातिसालोहितान
10 हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेन अधम्मचरियाविसमचरिया-
हेतु निरय निरयपाला उपकङ्खेय्यु, लभेय्य नु खो सो ‘अहं खो जाति-
सालोहितान हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा म निरय
निरयपाला’ ति, जातिसालोहिता वा पनस्स लभेय्यु ‘एसो खो अम्हाक
हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा न निरय निरयपाला’ ” ति ?

15 “नो हिद, भो सारिपुत्त । अथ खो न विक्कन्दन्त येव निरये
निरयपाला पक्खिपेय्यु” ।

“त किं मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो अतिथीन हेतु अधम्म-
चारी विसमचारी अस्स, तमेन अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु निरय
निरयपाला उपकङ्खेय्यु, लभेय्य नु खो सो ‘अहं खो अतिथीन हेतु अधम्म-
20 चारी विसमचारी अहोसि, मा म निरय निरयपाला’ ति, अतिथी’ वा
पनस्स लभेय्यु ‘एसो खो अम्हाक हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि,
मा न निरय निरयपाला’ ” ति ?

“नो हिद, भो सारिपुत्त । अथ खो न विक्कन्दन्त येव निरये
निरयपाला पक्खिपेय्यु” ।

R 188

25

“त किं मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो पुब्बपेतान हेतु
अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेन अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु
निरय निरयपाला उपकङ्खेय्यु, लभेय्य नु खो सो ‘अहं खो पुब्बपेतान हेतु
अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा म निरय निरयपाला’ ति,

पुब्बपेता वा पनस्स लभेय्यु 'एसो खो अम्हाक हेतु अधम्मचारी विसम-
चारी अहोसि, मा न निरय निरयपाला' " ति ?

“नो हिद, भो सारिपुत्त । अथ खो न विक्कन्दन्त येव निरये
निरयपाला पक्खिपेय्यु” ।

“त कि मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो देवतान हेतु अधम्म- 5 B 399
चारी विसमचारी अस्स, तमेन अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु निरय
निरयपाला उपकड्ढेय्यु, लभेय्य नु खो सो 'अह खो देवतान हेतु
अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा म निरय निरयपाला' ति, देवता
वा पनस्स लभेय्यु 'एसो खो अम्हाक हेतु अधम्मचारी विसमचारी
अहोसि, मा न निरय निरयपाला' " ति ? 10

“नो हिद, भो सारिपुत्त । अथ खो न विक्कन्दन्त येव निरये
निरयपाला पक्खिपेय्यु” ।

“त कि मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो रञ्जो हेतु अधम्म-
चारी विसमचारी अस्स, तमेन अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु निरय
निरयपाला उपकड्ढेय्यु, लभेय्य नु खो सो 'अह खो रञ्जो हेतु अधम्म- 15
चारी विसमचारी अहोसि, मा म निरय निरयपाला' ति, राजा वा
पनस्स लभेय्यु 'एसो खो अम्हाक हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि,
मा न निरय निरयपाला' " ति ?

“नो हिद, भो सारिपुत्त । अथ खो न विक्कन्दन्त येव निरये
निरयपाला पक्खिपेय्यु” । 20

“त कि मञ्जसि, धनञ्जानि, इधेकच्चो कायस्स पीणनाहेतु^१
ब्रूहनाहेतु^२ अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेन अधम्मचरियाविसम-
चरियाहेतु निरय निरयपाला उपकड्ढेय्यु, लभेय्य नु खो सो 'अह खो
कायस्स पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा म
निरय निरयपाला' ति, परे वा पनस्स लभेय्यु 'एसो खो कायस्स 25
पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसि, मा न निरय
निरयपाला' " ति ?

“नो हिद, भो सारिपुत्त । अथ खो न विक्कन्दन्त येव निरये
निरयपाला पक्खिपेय्यु” ।

१ पीणनहेतु - सी०, पिणनाहेतु - स्या० । २ ब्रूहणहेतु - सी० ।

४ “त कि मञ्जसि, धनञ्जानि, यो वा मातापितून हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा मातापितून हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, कतम सेय्यो” ति ?

“यो हि, भो सारिपुत्त, मातापितून हेतु अधम्मचारी विसमचारी
५ अस्स, न त सेय्यो, यो च खो, भो सारिपुत्त, मातापितून हेतु धम्मचारी
समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि^१, भो
सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

B 400

“अत्थि खो, धनञ्जानि, अञ्जेस हेतुका^२ धम्मिका कम्मन्ता,
येहि सक्का मातापितरो चेव पोसेतु, न च पापकम्म कातु,^३ पुञ्ज च
१० पटिपद पटिपज्जितु । त कि मञ्जसि, धनञ्जानि, यो वा पुत्तदारस्स
हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा पुत्तदारस्स हेतु धम्मचारी
समचारी अस्स, कतम सेय्यो” ति ?

§ ३ अधम्मचारि-धम्मचारीसु कतमो सेय्यो

R 189

५ “यो हि, भो सारिपुत्त, पुत्तदारस्स हेतु अधम्मचारी
विसमचारी अस्स, न त सेय्यो, यो च खो, भो सारिपुत्त, पुत्तदारस्स हेतु
१५ धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसम-
चरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

“अत्थि खो, धनञ्जानि, अञ्जेस^४ हेतुका^५ धम्मिका कम्मन्ता
येहि सक्का पुत्तदार^६ चेव पोसेतु, न च पापकम्म कातु, पुञ्ज च
पटिपद पटिपज्जितु । त कि मञ्जसि, धनञ्जानि, यो वा दासकम्मकर-
२० पोरिसस्स हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा दासकम्मकर-
पोरिसस्स हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, कतम सेय्यो” ति ?

“यो हि, भो सारिपुत्त, दासकम्मकरपोरिसस्स हेतु अधम्मचारी
विसमचारी अस्स, न त सेय्यो, यो च खो, भो सारिपुत्त, दासकम्मकर-
पोरिसस्स हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्म-
२५ चरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया
सेय्यो” ति ।

१ अधम्मचरियविसमचरियाहि — स्या० । २ सहेतुका — सी०, रो०, स्या० । ३ कत्तु —
सी० । ४-४ अञ्जे सहेतुका — सी०, रो०, स्या० । ५ पुत्तदारे — सी०, रो०, स्या० ।

“अत्थि खो, धनञ्जानि, अञ्जेस हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का दासकम्मकरपोरिसे^१ चेव पोसेतु, न च पापकम्म कातु, पुञ्ञ च पटिपद पटिपज्जितु । त कि मञ्ञसि, धनञ्जानि, यो वा मित्तामच्चान हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा मित्तामच्चान हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, कतम सेय्यो” ति ?

5

“यो हि, भो सारिपुत्त, मित्तामच्चान हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न त सेय्यो, यो च खो, भो सारिपुत्त, मित्तामच्चान हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

“अत्थि खो, धनञ्जानि, अञ्जेस हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का मित्तामच्चान चेव मित्तामच्चकरणीय कातु, न च पापकम्म कातु, पुञ्ञ च पटिपद पटिपज्जितु । त कि मञ्ञसि, धनञ्जानि, यो वा जातिसालोहितान हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा जातिसालोहितान हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, कतम सेय्यो” ति ?

10

B 401

“यो हि, भो सारिपुत्त, जातिसालोहितान हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न त सेय्यो, यो च खो, भो सारिपुत्त, जातिसालोहितान हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

15

R 190

“अत्थि खो, धनञ्जानि, अञ्जेस हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का जातिसालोहितान चेव जातिसालोहितकरणीय कातु, न च पापकम्म कातु, पुञ्ञ च पटिपद पटिपज्जितु । त कि मञ्ञसि, धनञ्जानि, यो वा अतिथीन हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा अतिथीन हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, कतम सेय्यो” ति ?

20

“यो हि, भो सारिपुत्त, अतिथीन हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न त सेय्यो, यो च खो, भो सारिपुत्त, अतिथीन हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

25

“अत्थि खो, धनञ्जानि, अञ्जेस हेतुका धम्मिका कम्मन्ता,

येहि सक्का अतिथीन चेव अतिथिकरणीय कातु, न च पापकम्म कातु, पुञ्ञ च पटिपद पटिपज्जितु । त किं मञ्ञसि, धनञ्ञानि, यो वा पुब्बपेतान हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा पुब्बपेतान हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, कतम सेय्यो” ति ?

5 “यो हि, भो सारिपुत्त, पुब्बपेतान हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न त सेय्यो, यो च खो, भो सारिपुत्त, पुब्बपेतान हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

10 “अत्थि खो, धनञ्ञानि, अञ्ञेस हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का पुब्बपेतान चेव पुब्बपेतकरणीय कातु, न च पापकम्म कातु, पुञ्ञ च पटिपद पटिपज्जितु । त किं म ञ्ञसि, धनञ्ञानि, यो वा देवतान हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा देवतान हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, कतम सेय्यो” ति ?

B 402

15 “यो हि, भो सारिपुत्त, देवतान हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न त सेय्यो, यो च खो, भो सारिपुत्त, देवतान हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

R 191

20 “अत्थि खो, धनञ्ञानि, अञ्ञेस हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का देवतान चेव देवताकरणीय कातु, न च पापकम्म कातु, पुञ्ञ च पटिपद पटिपज्जितु । त किं मञ्ञसि, धनञ्ञानि, यो वा रञ्ञो हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा रञ्ञो हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, कतम सेय्यो” ति ?

25 “यो हि, भो सारिपुत्त, रञ्ञो हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न त सेय्यो, यो च खो, भो सारिपुत्त, रञ्ञो हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो । अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया समचरिया सेय्यो” ति ।

“अत्थि खो, धनञ्ञानि, अञ्ञेस हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का रञ्ञो चेव राजकरणीय कातु, न च पापकम्म कातु, पुञ्ञ च पटिपद पटिपज्जितु । त किं मञ्ञसि, धनञ्ञानि, यो वा कायस्स

पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा कायस्स पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु धम्मचारी समचारी अस्स, कतम सेय्यो” ति ?

“यो हि, भो सारिपुत्त, कायस्स पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु अधम्म-
चारी विसमचारी अस्स, न त सेय्यो, यो च खो, भो सारिपुत्त,
कायस्स पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ ६
सेय्यो। अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरिया
समचरिया सेय्यो” ति।

“अत्थि खो, धनञ्जानि, अञ्जेस हेतुका धम्मिका कम्मन्ता,
येहि सक्का काय चेव पीणेतु^१ ब्रूहेतु, न च पापकम्म कातु, पुञ्ज
च पटिपद पटिपज्जितु” ति।

10

§ ४ ब्रह्मसहस्रनाम मग्नो

६ अथ खो धनञ्जानि ब्राह्मणो आयस्मतो सारिपुत्तस्स
भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना पक्कामि। अथ खो
धनञ्जानि ब्राह्मणो अपरेण समयेन आबाधिको अहोसि दुक्खितो
बाब्हगिलानो। अथ खो धनञ्जानि ब्राह्मणो अञ्जतर पुरिस आम-
न्तेसि — “एहि त्व, अम्भो पुरिस, येन भगवा तेनुपसङ्कम, उपसङ्क- 15
मित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि — ‘धनञ्जानि,
भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाब्हगिलानो। सो भगवतो पादे
सिरसा वन्दती’ ति। येन च आयस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कम,
उपसङ्कमित्वा मम वचनेन आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा
वन्दाहि — ‘धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाब्ह- 20
गिलानो। सो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्दती’ ति। एव
च वदेहि — ‘सावु किर, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो येन धनञ्जानिस्स
ब्राह्मणस्स निवेसन तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प उपादाया’” ति। “एव,
भन्ते” ति खो सो पुरिसो धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा^२
येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एक- 25
मन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो सो पुरिसो भगवन्त एतद-
वोच — “धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाब्ह-
गिलानो। सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती” ति। येन चायस्मा सारि-

B 403

15 R 192

20

25

१ पिणेतु — स्या०। २ पटिसुत्वा — रो०।

पुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त सारिपुत्त अभिवादेत्वा
 एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो सो पुरिसो आयस्मन्त
 सारिपुत्त एतदवोच — “धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो
 बाब्बहिलानो। सो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्दति, एव
 5 च वदेति — ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो येन धनञ्जा-
 निस्स ब्राह्मणस्स निवेसन तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प उपादाया’” ति।
 अधिवासेसि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्हीभावेन।

७ अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय
 येन धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स निवेसन तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
 10 पञ्जत्ते आसने निसीदि। निसज्ज खो आयस्मा सारिपुत्तो धनञ्जानि
 ब्राह्मण एतदवोच — “कच्चि ते, धनञ्जानि, खमनीय, कच्चि याप-
 नीय ? कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति ? पटिक्क-
 मोसान पञ्जायति, नो अभिक्कमो” ति ?

“न मे, भो सारिपुत्त, खमनीय न यापनीय। बाब्बा मे दुक्खा
 15 वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति। अभिक्कमोसान पञ्जायति,
 नो पटिक्कमो। सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, बलवा पुरिसो तिण्हेन सिखरेन^१
 मुद्धनि^२ अभिमत्थेय्य^३, एवमेव खो, भो^४ सारिपुत्त, अधिमत्ता वाता
 मुद्धनि च ऊहनन्ति। न मे, भो सारिपुत्त, खमनीय, न यापनीय। बाब्बा
 मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति। अभिक्कमोसान
 20 पञ्जायति, नो पटिक्कमो। सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, बलवा पुरिसो
 दब्बहेन वरत्तक्खण्डेन^५ सीसे सीसवेठ ददेय्य, एवमेव खो, भो सारिपुत्त,
 अधिमत्ता सीसे सीसवेदना। न मे, भो सारिपुत्त, खमनीय न यापनीय।
 बाब्बा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति। अभिक्क-
 मोसान पञ्जायति, नो पटिक्कमो। सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, दक्खो
 25 गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन^६ कुच्छि परि-
 कन्तेय्य, एवमेव खो, भो सारिपुत्त, अधिमत्ता वाता कुच्छि
 परिकन्तन्ति। न मे, भो सारिपुत्त, खमनीय, न यापनीय। बाब्बा मे
 दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति। अभिक्कमोसान

R 193

B 404

१ सिखरेण — सी०। २ मुद्धान — सी०, स्या०, रो०। ३ अभिमत्थेय्य — सी०।
 ४ मे भो — सी०, स्या०, रो०। ५ वरत्तक्खणेन — स्या०, वरत्तक्खणेन — सी०, वरत्ताक्खणेन —
 रो०। ६ गोविकन्तनेन — सी०।

पञ्चायति, नो पटिक्कमो । सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, द्वे बलवन्तो पुरिसा
दुब्बलतर पुरिस नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेय्यु सम्प-
रितापेय्यु, एवमेव खो भो सारिपुत्त, अधिमत्तो कार्यास्मि डाहो^१ ।
न मे, भो सारिपुत्त, खमनीय न यापनीय । बाब्हा मे दुक्खा वेदना
अभिवक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति । अभिवक्कमोसान पञ्चायति, नो 5
पटिक्कमो” ति ।

८ “त कि मञ्जासि, धनञ्जानि, कतम सेय्यो – निरयो वा
तिरच्छानयोनि वा” ति ?

“निरया, भो सारिपुत्त, तिरच्छानयोनि सेय्यो” ति ।

“त कि मञ्जासि, धनञ्जानि, कतम सेय्यो – तिरच्छानयोनि 10
वा पेत्तिविसयो^२ वा” ति ?

“तिरच्छानयोनिया, भो सारिपुत्त, पेत्तिविसयो सेय्यो” ति ।

“त कि मञ्जासि, धनञ्जानि, कतम सेय्यो – पेत्तिविसयो वा
मनुस्सा वा” ति ?

“पेत्तिविसया, भो सारिपुत्त, मनुस्सा सेय्यो” ति । 15

“त कि मञ्जासि, धनञ्जानि, कतम सेय्यो – मनुस्सा वा R 194
चातुमहाराजिका^३ वा देवा” ति ?

“मनुस्सेहि, भो सारिपुत्त, चातुमहाराजिका देवा सेय्यो” ति ।

“त कि मञ्जासि, धनञ्जानि, कतम सेय्यो – चातुमहाराजिका
वा देवा तावतिसा वा देवा” ति ? 20

“चातुमहाराजिकेहि, भो सारिपुत्त, देवेहि तावतिसा देवा
सेय्यो” ति ।

“त कि मञ्जासि, धनञ्जानि, कतम सेय्यो – तावतिसा वा
देवा यामा वा देवा” ति ?

“तावतिसेहि, भो सारिपुत्त, देवेहि यामा देवा सेय्यो” ति । 25 B 405

“त कि मञ्जासि, धनञ्जानि, कतम सेय्यो – यामा वा देवा
तुसिता वा देवा” ति ?

१ दाहो – सी०, रो० । २ पित्तिविसयो – स्या० । ३ चातुम्महाराजिका – सी०,
स्या०, रो० ।

“यामेहि, भो सारिपुत्त, देवेहि तुसिता देवा सेय्यो” ति ।

“त कि मञ्जसि, धनञ्जानि, कतम सेय्यो — तुसिता वा देवा निम्मानरती वा देवा” ति ?

“तुसितेहि, भो सारिपुत्त, देवेहि निम्मानरती देवा सेय्यो” ति ।

5 “त कि मञ्जसि, धनञ्जानि, कतम सेय्यो — निम्मानरती वा देवा परनिम्मितवसवत्ती वा देवा” ति ?

“निम्मानरतीहि, भो सारिपुत्त, देवेहि परनिम्मितवसवत्ती देवा सेय्यो” ति ।

10 “त कि मञ्जसि, धनञ्जानि, कतम सेय्यो परनिम्मित-
वसवत्ती वा देवा ब्रह्मलोको वा” ति ?

“‘ब्रह्मलोको’ ति — भव सारिपुत्तो आह, ‘ब्रह्मलोको’ ति — भव सारिपुत्तो आह” ति ।

अथ खो आयस्मतो सारिपुत्तस्स एतदहोसि — “इमे खो ब्राह्मणा ब्रह्मलोकाधिमुत्ता । यन्नूनाह धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स ब्रह्मान सहव्यताय”
15 मग्ग देसेय्य” ति ।

R 195

“ब्रह्मान ते, धनञ्जानि, सहव्यताय मग्ग देसेस्सामि, त सुणाहि, साधुक मनसि करोहि, भासिस्सामी” ति । “एव, भो” ति खो धनञ्जानि ब्राह्मणो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसि । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच — “कतमो च, धनञ्जानि, ब्रह्मान सहव्यताय
20 मग्गो ? इध, धनञ्जानि, भिक्खु मेत्तासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ^१, इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय^२ सब्बावन्त लोक मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेण अब्यापज्जेण फरित्वा विहरति । अय खो, धनञ्जानि, ब्रह्मान सहव्यताय मग्गो ।

25 ९ “पुन च पर, धनञ्जानि, भिक्खु करुणासहगतेन चेतसा पे० मुदितासहगतेन चेतसा उपेक्खासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ, इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन

१ सहव्यताय — सी०, रो० । २ चतुत्थि — सी०, रो० । ३ सब्बत्तताय — सी० ।

चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरति । अय खो, धनञ्जानि, ब्रह्मान सहस्रनाम मग्नो” ति ।

“तेन हि, भो सारिपुत्त, मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि— ‘धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाब्ह-
गिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती’ ति । अथ खो आयस्मा 5
सारिपुत्तो धनञ्जानि ब्राह्मण सति उत्तरिकरणीये^१ हीने ब्रह्मलोके
पतिट्ठापेत्वा उट्ठायासना पक्कामि । अथ खो धनञ्जानि ब्राह्मणो
अचिरपक्कन्ते आयस्मन्ते सारिपुत्ते कालमकासि, ब्रह्मलोक च
उपपज्जि ।

B 406

१० अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “एसो, भिक्खवे, 10
सारिपुत्तो धनञ्जानि ब्राह्मण सति उत्तरिकरणीये हीने ब्रह्मलोके
पतिट्ठापेत्वा उट्ठायासना पक्कन्तो” ति । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो
येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा
एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्त
एतदवोच— “धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाब्ह- 15
गिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती” ति ।

“किं पन त्व, सारिपुत्त, धनञ्जानि ब्राह्मण सति उत्तरिकरणीये
हीने ब्रह्मलोके पतिट्ठापेत्वा उट्ठायासना पक्कन्तो” ति ?

P 196

“मय्ह खो, भन्ते, एव अहोसि— ‘इमे खो ब्राह्मणा ब्रह्मलोकाधि-
मुत्ता । यन्नूनाह धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स ब्रह्मान सहस्रनाम मग्न 20
देसेय्य’ ” ति ।

“कालङ्कतो च, सारिपुत्त, धनञ्जानि ब्राह्मणो, ब्रह्मलोक च
उपपन्नो” ति ।

— ० —

४८. वासेट्टसुत्तं

§ १ वासेट्ट-भारद्वाजान माणवान् अन्तरकथा

B 407

- १ एव मे सुत । एक समय भगवा इच्छानङ्गले^१ विहरति
इच्छानङ्गलवनसण्डे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिञ्जाता
अभिञ्जाता ब्राह्मणमहासाला इच्छानङ्गले पटिवसन्ति, सेय्यथीद – चङ्की
ब्राह्मणो, तारुक्खो ब्राह्मणो, पोक्खरसाति ब्राह्मणो, जाणुस्सोणि^२ ब्राह्मणो,
5 तोदेय्यो ब्राह्मणो, अञ्जे च अभिञ्जाता अभिञ्जाता ब्राह्मणमहासाला^३ ।
अथ खो वासेट्टभारद्वाजान माणवान् जङ्घाविहार अनुचङ्कमन्तान^४ अनु-
विचरन्तान^५ अयमन्तराकथा उदपादि – “कथ, भो, ब्राह्मणो होती” ति ?
भारद्वाजो माणवो एवमाह – “यतो खो, भो, उभतो सुजातो मातितो च
पितितो च ससुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुप-
10 क्कुट्टो जातिवादेन – एत्तावता खो, भो, ब्राह्मणो होती” ति । वासेट्टो
माणवो एवमाह – “यतो खो, भो, सीलवा च होति वत्तसम्पन्नो च –
एत्तावता खो, भो, ब्राह्मणो होती” ति । नेव खो असक्खि भारद्वाजो
माणवो वासेट्ट माणव सञ्जापेतु, न पन असक्खि वासेट्टो माणवो भारद्वाज
माणव सञ्जापेतु । अथ खो वासेट्टो माणवो भारद्वाज माणव आम-
15 न्तेसि – “अय खो, भो भारद्वाज, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला
पब्बजितो इच्छानङ्गले विहरति इच्छानङ्गलवनसण्डे । त खो पन
भवन्त गोतम एव कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो – ‘इति पि सो
भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू
अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’ ति ।
20 आयाम, भो भारद्वाज, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कमिस्साम, उप-
सङ्कमित्वा समण गोतम एतमत्थ पुच्छिस्साम । यथा नो समणो गोतमो
ब्याकरिस्सति तथा न धारेस्सामा” ति । “एव, भो” ति खो भारद्वाजो
माणवो वासेट्टस्स माणवस्स पच्चस्सोसि ।

१ इच्छानङ्गले – सी० । २ जानुस्सोणि – सी० । ३ महसाळा – सी० । ४ अनु-
चङ्कममानान – सी० । ५ अनुविचरमानान – सी० ।

§ २ जातिवाद आरम्भ भगवतो देसना

२ अथ खो वासेट्टुभारद्वाजा माणवा येन भगवा तेनुपसङ्क-
मिसु, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीय कथ
साराणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्नो खो
वासेट्टो माणवो भगवन्त गाथाहि अज्झभासि -

“अनुज्जातपटिज्जाता, तेविज्जा मयमस्सु^१ भो^२ ।

5

अह पोक्खरसातिस्स, तारुक्खस्साय माणवो ॥

“तेविज्जान यदक्खात, तत्र^३ केवलिनोस्मसे ।

पदकस्मा वेय्याकरणा,^४ जप्पे आचरियसादिसा ।

तेस नो जातिवादस्मि, विवादो अत्थि गोतम ॥

“जातिया ब्राह्मणो होति, भारद्वाजो इति भासति ।

10 B 408

अह च कम्ममुना^५ ब्रूमि, एव जानाहि चक्खुम ॥

“ते न सक्कोम आपेतु, अज्झमज्झ मय उभो ।

भगवन्त पुट्ठुमागमा^६, सम्बुद्ध इति विस्सुत ।

“चन्द यथा खयातीत^७, पेच्च पञ्जलिका^८ जना ।

वन्दमाना नमस्सन्ति, एव लोकस्मि^९ गोतम ॥

15

“चक्खु लोके समुप्पन्न, मय पुच्छाम गोतम ।

जातिया ब्राह्मणो होति, उदाहु भवति कम्ममुना ।

अजानत नो^{१०} पब्रूहि^{११}, यथा जानेमु ब्राह्मण^{१२} ति ॥

३ “तेस वो अह व्यक्खिस्स,^१ (वासेट्टा ति भगवा)

अनुपुब्ब यथातथ^{१३} ।

20

जातिविभङ्ग पाणान, अज्झमज्जा हि जातियो ॥

“तिणरुक्खे पि जानाथ, न चा^{१४} पि पटिजानरे^{१५} ।

लिङ्ग जातिमय तेस, अज्झमज्जा हि जातियो ॥

१-१ मयमस्सु भो-सी० । २ तत्थ-सी० । ३ नो व्याकरणा-स्या० ।

४ कम्मना-सी० । ५ पुट्ठुमागम्म-सी०, पुट्ठु आगम्म-स्या० । ६ खयातीक-सी० ।

७ पञ्जालिका-स्या० । ८ लोकस्मि-स्या० । ९-९ नो च ब्रूहि-स्या० । १० व्याचि

क्खिस्स-स्या०, व्याचिक्खिस्स-सी० । ११ यथाकथ-स्या० । १२ वा-स्या० । १३ पटि

जानने-स्या० ।

- “ततो कीटे पटङ्गे^१ च, याव कुन्थकिपिल्लिके ।
लिङ्ग जातिमय तेस, अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥
- “चतुप्पदे पि जानाथ, खुदके च महल्लके ।
लिङ्ग जातिमय तेस, अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥
- 5 “पादुदरे पि जानाथ, उरगे दीघपिट्टिके^२ ।
लिङ्ग जातिमय तेस, अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥
- “ततो मच्छे पि जानाथ, उदके वारिगोचरे ।
लिङ्ग जातिमय तेस, अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥
- 10 “ततो पक्खी पि जानाथ, पत्तयाने विहङ्गमे ।
लिङ्ग जातिमय तेस, अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥
- “यथा एतासु जातीसु, लिङ्ग जातिमय पुथु ।
एव नत्थि मनुस्सेसु, लिङ्ग जातिमय पुथु ॥
- B 409 “न केसेहि न सीसेहि^३, न कण्णेहि न अक्खीहि ।
न मुखेन न नासाय, न ओट्ठेहि भमूहि वा ॥
- 15 “न गीवाय न असेहि, न उदरेन न पिट्ठिया ।
न सोणिया न उरसा^४, न सम्बाधे न मेथुने ॥
- “न हत्थेहि न पादेहि, नङ्गुलीहि^५ नखेहि वा ।
न जङ्घाहि न ऊरुहि, न वण्णेन सरेन वा ।
लिङ्ग जातिमय नेव, यथा अञ्जासु जातिसु ॥
- 20 ४ “पच्चत्त च^६ सरीरेसु, मनुस्सेस्वेत न विज्जति ।
वोकार च मनुस्सेसु, समञ्जाय पवुच्चति ॥
- “यो हि कोचि मनुस्सेसु, गोरक्ख उपजीवति ।
एव वासेट्ठ जानाहि, कस्सको सो न ब्राह्मणो ॥
2. “यो हि कोचि मनुस्सेसु, पुथुसिप्पेन जीवति ।
एव वासेट्ठ जानाहि, सिप्पिको सो न ब्राह्मणो ॥
- “यो हि कोचि मनुस्सेसु, वोहार उपजीवति ।
एव वासेट्ठ जानाहि, वाणिजो^७ सो न ब्राह्मणो ॥

१ पटङ्गे - सी० । २ ऽपिट्टिके - सी० । ३ सीसेन - सी० । ४ उरस्मा - स्या० ।

५ नाङ्गुलीहि - सी०, न अङ्गुलीहि - स्या० । ६ स - सी० । ७ वानिज्जो - स्या० ।

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, परपेस्सेन जीवति ।
एव वासेट्ठ जानाहि, पेस्सको^१ सो न ब्राह्मणो ॥

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, अदिन्न उपजीवति ।
एव वासेट्ठ जानाहि, चोरो एसो न ब्राह्मणो ॥

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, इस्सत्थ उपजीवति ।
एव वासेट्ठ जानाहि, योधाजीवो न ब्राह्मणो ॥

5

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, पोरोहिच्चेन जीवति ।
एव वासेट्ठ जानाहि, याजको सो न ब्राह्मणो ॥

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, गाम रट्ठ च भुञ्जति ।
एव वासेट्ठ जानाहि, राजा एसो न ब्राह्मणो ॥

10

“न चाह ब्राह्मण ब्रूमि, योनिज मत्ति सम्भव ।
भोवादि नाम सो होति, सचे होति सकिञ्चनो ।
अकिञ्चन अनादान, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥

B 410

५ “सब्बसयोजन छेत्वा, यो वे न परितस्सति ।
सङ्गातिग^२ विसयुत्त, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥

15

“छेत्वा नद्धि^३ वरत्त च, सन्दान^४ सहनुक्कम ।
उक्खित्तपलिघ^५ बुद्ध, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥

“अक्कोस वधबन्ध च, अदुट्ठो यो तितिक्खति ।
खन्तीबल^६ बलानीक, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥

“अक्कोधन वतवन्त^७, सीलवन्त अनुस्सद^८ ।
दन्त अन्तिमसारीर, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥

20

“वारिपोक्खरपत्तेव, आरग्वोरिव सासपो ।
यो न लिम्पति कामेसु, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥

“यो दुक्खस्स पजानाति, इधेव खयमत्तनो ।
पन्नभार विसयुत्त, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥

25

१ पेस्सिको—सी० । २ सङ्गातीत—स्या० । ३ नद्धि—सी० । ४ सन्धान—स्या० ।

५ उक्खित्तपलिघ—सी० । ६ खन्तिबल—सी०, स्या० । ७ वुत्तवन्त—स्या० । ८ अनुस्सुद—स्या०, अनुस्सुक—सी० ।

- “गम्भीरपञ्च मेधावि, मग्गामग्गस्स कोविद ।
उत्तमत्थमनुप्पत्त, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- “अससट्ठ गहट्ठेहि, अनागारेहि चूभय ।
अनोकसारिमप्पिच्छ, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- 5 “निधाय दण्ड भूतेसु, तसेसु थावरेसु च ।
यो न हन्ति न घातेति, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- “अविरुद्ध विरुद्धेसु, अत्तदण्डेसु निब्बुत ।
सादानेसु अनादान, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- 10 “यस्स रागो च दोसो च, मानो मक्खो च ओहितो^१ ।
सासपोरिव आरग्गा, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- ६ “अकक्कस विञ्जापत्ति^२, गिर सच्च उदीरये ।
याय नाभिसजे^३ किञ्चि, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- “यो च^४ दीघ व रस्स^५ वा, अणु थूल सुभासुभ ।
लोके अदिन्न नादेति^६, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- 15 “आसा यस्स न विज्जन्ति, अस्मि लोके परमिह च ।
निरासास^७ विसयुत्त, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- “यस्सालया न विज्जन्ति, अञ्जाय अकथङ्कथी^८ ।
अमंतोगध अनुप्पत्त, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- 20 “योध पुञ्च च पाप च, उभो सङ्ग उपच्चगा ।
असोक विरज सुद्ध, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- “चन्द व विमल सुद्ध, विप्पसन्न अनाविल ।
नन्दीभवपरिक्खीण, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- “यो इम पलिपथ^९ दुग्ग, ससार मोहमच्चगा ।
तिण्णो पारङ्गतो^{१०} भायी, अनेजो अकथङ्कथी ।
- 25 अनुपादाय निब्बुतो, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥

१ पातितो-सी०, स्या० । २ विञ्जपत्ति-सी० । ३ नाभिसज्जे-म०, रो०, स्या० । ४ पि-स्या० । ५ रस्व-सी० । ६ नादियति-सी०, नामेति-स्या० । ७ निरासय-सी० । ८ अकथकथि-म०, स्या० । ९ पलिपथ-सी० । १० पारगतो-सी० ।

- “योध कामे पहन्त्वान^१, अनागारो परिब्वजे ।
कामभवपरिक्खीण, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- “योध तण्ह पहन्त्वान, अनागारो परिब्वजे ।
तण्हाभवपरिक्खीण,^२ तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- “हित्वा मानुसक योग, दिब्ब योग उपच्चगा ।
सब्बयोगविसयुत्त, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥ 5
- “हित्वा रति च अरति, सीतीभूत निरूपधि ।
सब्बलोकाभिभु वीर, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- “चुति यो वेदि सत्तान, उपपत्ति च सब्बसो ।
असत्त सुगत बुद्ध, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥ 10
- “यस्स गति न जानन्ति, देवा गन्धब्बमानुसा ।
खीणासव अरहन्त, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- “यस्स पुरे च पच्छा च, मज्झे च नत्थि किञ्चन ।
अकिञ्चन अनादान, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥ B 412
- “उसभ पवर वीर, महेसि विजिताविन ।
अनेज न्हातक^३ बुद्ध, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥ 15
- “पुब्बेनिवास यो वेदि, सग्गापाय च पस्सति ।
अथो जातिक्खय पत्तो, तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥
- ७ “समञ्जा हेसा लोकस्मि, नामगोत्त पक्कप्पित ।
सम्मुच्चा^४ समुदागत, तत्थ तत्थ पक्कप्पित ॥ 20
- “दीघरत्तानुसयित,^५ दिट्ठिगतमजानत ।
अजानन्ता^६ नो पब्रुवन्ति,^७ जातिया होति ब्राह्मणो ॥
- “न जच्चा ब्राह्मणो^८ होति, न जच्चा होति अब्राह्मणो^९ ।
कम्मना^{१०} ब्राह्मणो^{११} होति, कम्मना होति अब्राह्मणो^{१२} ॥

१ पहन्त्वान—सी० । २ कामभवपरिक्खीण—स्या० । ३ नहातक—सी० ।

४ समुच्च—स्या० । ५ दीघरत्तमनुसयित—सी०, स्या० । ६ जानन्ता—सी० । ७ च ब्रूहन्ति—स्या०, पब्रुवन्ति—सी० । ८ वसलो—स्या० । ९ ब्राह्मणो—स्या० । १० कम्मना—सी० । ११ वसलो—स्या० । १२ ब्राह्मणो—स्या० ।

- “कस्सको कम्मुना होति, सिप्पिको होति कम्मुना ।
 वाणिजो कम्मुना होति, पेस्सको होति कम्मुना ॥
 “चोरो पि कम्मुना होति, योधाजीवो पि कम्मुना ।
 याजको कम्मुना होति, राजा पि होति कम्मुना ॥
 ५ “एवमेत यथाभूत, कम्म पस्सन्ति पण्डिता ।
 पटिच्चसमुप्पाददसा’, कम्मविपाककोविदा ॥
 “कम्मुना वत्तति लोको, कम्मुना वत्तति पजा ।
 कम्मनिबन्धना सत्ता, रथस्साणी व यायतो ॥
 “तपेन ब्रह्मचरियेन, सयमेन दमेन च ।
 १० एतेन ब्राह्मणो होति, एत ब्राह्मणमुत्तम ॥
 “तीहि विज्जाहि सम्पन्नो, सन्तो खीणपुनब्भवो ।
 एव वासेट्ठ जानाहि, ब्रह्मा सक्को विजानत” ति ॥

§ ३ वासेट्ठ-भारद्वाजान सरणगमन

B 413

- ८ एव वुत्ते, वासेट्ठभारद्वाजा माणवा भगवन्त एतदवोचु—
 “अभिवक्कन्त, भो गोतम, अभिवक्कन्त, भो गोतम । सेय्यथापि, भो गोतम,
 १५ निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूळ्हस्स वा मग्ग
 आचिव्वखेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य—चक्खुमन्तो रूपानि
 दक्खन्ती’ ति—एवमेव’ भो गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो ।
 एते मय भवन्त गोतम सरण गच्छाम धम्म च भिक्खुसङ्घ च ।
 उपासके नो भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत’ सरण गते” ति ।

— • —

१ •दस्सा—रो०, म० । २ दक्खन्ती—सी० । ३ एवमेव—स्या० । ४ पाणुपेते—स्या० ।

४६. सुभसुत्तं

§ १ गहट्टपब्बजितकम्मट्टानेसु विभज्जवादो

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो सावत्थिय पटिवसति अञ्जतरस्स गहपतिस्स निवेसने केनचिदेव करणीयेन । अथ खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो यस्स गहपतिस्स निवेसने पटिवसति त गहपति एतदवोच—“सुत^१ मेत^२, गहपति —‘अविवित्ता सावत्थी^३ अरहन्तेही’ ति । क नु ख्वज्ज समण-ब्राह्मण वा पयिरुपासेय्यामा^४” ति ? 5

“अय, भन्ते, भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथवा पिण्डिकस्स आरामे । त, भन्ते, भगवन्त पयिरुपासस्सू” ति ।

अथ खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो तस्स गहपतिस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साराणीय^५ वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवन्त एतदवोच — ‘ब्राह्मणा, भो गोतम, एवमाहसु — ‘गहट्टो आराधको होति आय धम्म कुसल, न पब्बजितो आराधको होति आय धम्म कुसल’ ति । इध भव गोतमो किमाहा^६” ति ? 10

२ “विभज्जवादो खो अहमेत्थ, माणव, नाहमेत्थ एकसवादो । गिहिस्स वाह, माणव, पब्बजितस्स वा मिच्छापटिपत्ति न वण्णेमि । गिही वा हि, माणव, पब्बजितो वा मिच्छापटिपत्तो मिच्छापटिपत्ताधिकरणहेतु न आराधको होति आय धम्म कुसल । गिहिस्स वाह, माणव, पब्बजितस्स वा सम्मापटिपत्ति वण्णेमि । गिही वा हि, माणव, पब्बजितो वा सम्मापटिपत्तो सम्मापटिपत्ताधिकरणहेतु आराधको होति आय धम्म कुसल” ति । 15

“ब्राह्मणा, भो गोतम, एवमाहसु — ‘महट्ठमिदं महाकिच्च महा-

१-१ सुतमेत-स्या० । २ सावत्थि-सी०, रो० । ३ सारणीय-म० । ४ महत्थमिद-स्या० ।

धिकरण महासमारम्भ घरावासकम्मट्टान महप्फल होति, अप्पट्ठमिद^१ अप्पकिच्च अप्पाधिकरण अप्पसमारम्भ पब्बज्जा कम्मट्टान अप्पफल होती' ति । इध भव गोतमो किमाहा' ति ।

“एत्था^२ पि खो अह, माणव, विभज्जवादो^३, नाहमेत्थ एकस-
 ५ वादो । अत्थि, माणव, कम्मट्टान महट्ठ महाकिच्च महाधिकरण महासमा-
 रम्भ विपज्जमान अप्पफल^४ होति, अत्थि, माणव, कम्मट्टान महट्ठ महा-
 किच्च महाधिकरण महासमारम्भ सम्पज्जमान महप्फल होति, अत्थि,
 माणव, कम्मट्टान अप्पट्ठ अप्पकिच्च अप्पाधिकरण अप्पसमारम्भ विपज्ज-
 मान अप्पफल होति, अत्थि, माणव, कम्मट्टान अप्पट्ठ अप्पकिच्च अप्पा-
 R 198 10 धिकरण अप्पसमारम्भ सम्पज्जमान महप्फल होति । कतम च, माणव,
 कम्मट्टान महट्ठ महाकिच्च महाधिकरण महासमारम्भ विपज्जमान अप्प-
 फल होति ? कसि^५ खो, माणव, कम्मट्टान महट्ठ महाकिच्च महाधिकरण
 महासमारम्भ विपज्जमान अप्पफल होति । कतम च, माणव, कम्मट्टान
 महट्ठ महाकिच्च महाधिकरण महासमारम्भ सम्पज्जमान महप्फल
 15 होति ? कसि येव खो, माणव, कम्मट्टान महट्ठ महाकिच्च महाधिकरण
 महासमारम्भ सम्पज्जमान महप्फल होति । कतम च, माणव, कम्मट्टान
 अप्पट्ठ अप्पकिच्च अप्पाधिकरण अप्पसमारम्भ विपज्जमान अप्पफल
 होति ? वणिज्जा^६ खो, माणव, कम्मट्टान अप्पट्ठ अप्पकिच्च अप्पाधि-
 करण अप्पसमारम्भ विपज्जमान अप्पफल होति । कतम च माणव,
 20 कम्मट्टान अप्पट्ठ अप्पकिच्च अप्पाधिकरण अप्पसमारम्भ सम्पज्जमान
 महप्फल होति ? वणिज्जा येव खो, माणव, कम्मट्टान अप्पट्ठ अप्पकिच्च
 अप्पाधिकरण अप्पसमारम्भ सम्पज्जमान महप्फल होति ।

३ “सेय्यथापि, माणव, कसि कम्मट्टान महट्ठ महाकिच्च महा-
 धिरकण महासमारम्भ विपज्जमान अप्पफल होति, एवमेव खो, माणव,
 B 415 25 घरावासकम्मट्टान महट्ठ महाकिच्च महाधिकरण महासमारम्भ विपज्ज-
 मान अप्पफल होति । सेय्यथापि, माणव, कसि येव कम्मट्टान महट्ठ
 महाकिच्च महाधिकरण महासमारम्भ सम्पज्जमान महप्फल होति,
 एवमेव खो, माणव, घरावासकम्मट्टान महट्ठ महाकिच्च महाधिकरण

१ अप्पत्थमिद - स्या० । २ एत्थ - स्या०, रो० । ३ विभज्जवादो - स्या० । ४ अप्प-
 फल - स्या० । ५ कसी - रो० । ६ वणिज्जा - स्या० ।

महासमारम्भ सम्पज्जमान महप्फल होति । सेय्यथापि, माणव, वणिज्जा कम्मट्ठान अप्पट्ठ अप्पकिच्च अप्पाधिकरण अप्पसमारम्भ विपज्जमान अप्पफल होति, एवमेव खो, माणव, पब्बज्जा कम्मट्ठान अप्पट्ठ अप्पकिच्च अप्पाधिकरण अप्पसमारम्भ विपज्जमान अप्पफल होति । 5
सेय्यथापि, माणव, वणिज्जा येव कम्मट्ठान अप्पट्ठ अप्पकिच्च 5
अप्पाधिकरण अप्पसमारम्भ सम्पज्जमान महप्फल होति, एवमेव खो, माणव, पब्बज्जा कम्मट्ठान अप्पट्ठ अप्पकिच्च अप्पाधिकरण 6
अप्पसमारम्भ सम्पज्जमान महप्फल होती” ति ।

R 199

§ २ अन्धवेणूपमा ब्राह्मणा

४ “ब्राह्मणा, भो गोतम, पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाया” ति । 10

“ये ते, माणव, ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय — सचे ते अगरे — साधु ते पञ्च धम्मे इमस्मि परिससि भासस्सू” ति ।

“न खो मे, भो गोतम, गरे यत्थस्सु भवन्तो वा निसिन्नो^१ भवन्तरूपो^२ वा” ति । 15

“तेन हि, माणव, भासस्सू” ति ।

“सच्च खो, भो गोतम, ब्राह्मणा पठम धम्म पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । तप खो, भो गोतम, ब्राह्मणा दुतिय धम्म पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । ब्रह्मचरिय खो, भो गोतम, ब्राह्मणा ततिय धम्म पञ्जापेन्ति 20
पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । अज्जेन^३ खो, भो गोतम, ब्राह्मणा चतुत्थ धम्म पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । चाग खो, भो गोतम, ब्राह्मणा पञ्चम धम्म पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । ब्राह्मणा, भो गोतम, इमे पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्ञस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाया 25
ति । इध भव गोतमो किमाहा” ति ?

१ निसिन्ना + सी०, रो०, स्या० । २ भवन्तरूपा — सी०, स्या०, रो० ।

३ अज्जेसन — सी० ।

५ “किं पन, माणव, अत्थि कोचि ब्राह्मणान एकब्राह्मणो पि यो एवमाह — ‘अहं इमेस पञ्चन्न धम्मान सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा विपाक पवेदेमी’ ” ति ?

“नो हिद, भो गोतम” ।

5 “किं पन, माणव, अत्थि कोचि ब्राह्मणान एकाचरियो पि एकाचरियपाचरियो पि याव सत्तमा आचरियमहयुगा पि यो एवमाह —
B 416 ‘अहं इमेस पञ्चन्न धम्मान सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा विपाक पवेदेमी’ ” ति ?

“नो हिद, भो गोतम” ।

R 200 10 “किं पन, माणव, ये पि ते ब्राह्मणान पुब्बका इसयो मन्तान कत्तारो मन्तान पवत्तारो येसमिद एतरहि ब्राह्मणा^१ पोराण मन्तपद गीत पवुत्त समिहित तदनुगायन्ति तदनुभासन्ति भासितमनुभासन्ति वाचितमनुवाचेन्ति, सेय्यथीद — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि अङ्गीरसो^२ भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भग्गु, ते पि एवमाहसु —
15 ‘मय इमेस पञ्चन्न धम्मान सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा विपाक पवेदेमा’ ” ति ?

“नो हिद, भो गोतम” ।

“इति किर, माणव, नत्थि कोचि ब्राह्मणान एकब्राह्मणो पि यो एवमाह — ‘अहं इमेस पञ्चन्न धम्मान सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
20 विपाक पवेदेमी’ ति, नत्थि कोचि ब्राह्मणान एकाचरियो पि एकाचरियपाचरियो पि याव सत्तमा आचरियमहयुगा पि यो एवमाह — ‘अहं इमेस पञ्चन्न धम्मान सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा विपाक पवेदेमी’ ति, ये पि ते ब्राह्मणान पुब्बका इसयो पे० ते पि न एवमाहसु — ‘मय इमेस पञ्चन्न धम्मान सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
25 विपाक पवेदेमा’ ति^३ ।

“सेय्यथापि, माणव, अन्धवेणि परम्पराससत्ता^४ पुरिमो पि न पस्सति मज्झिमो पि न पस्सति पच्छिमो पि न पस्सति, एवमेव खो,

१ ब्राह्मणान — स्या० । २ अङ्गीरसो — रो० । ३ एत्थ ‘नो हेतं भो गोतम’ इति सी० पोत्थके अधिको पाठो दिस्सति । ४ ० ससत्त — रो० ।

माणव, अन्धवेणूपम मञ्जे ब्राह्मणान भासित सम्पज्जति — पुरिमो पि न पस्सति मज्झिमो पि न पस्सति पच्छिमो पि न पस्सती” ति ।

§ ३ उत्तरिमनुस्सधम्मान सच्छिकिरिया

६ एव वुत्ते, सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवता अन्धवेणूपमेन वुच्चमानो कुपितो अनत्तमनो भगवन्त येव खुसेन्तो भगवन्त येव वम्भेन्तो भगवन्त येव वदमानो — ‘समणो गोतमो पापितो भविस्सती’ ति भगवन्त 5
एतदवोच — “ब्राह्मणो, भो गोतम, पोक्खरसाति ओपमञ्जो सुभगवनिको एवमाह — ‘एवमेव पनिधेकच्चे समणब्राह्मणा उत्तरिमनुस्सधम्मा 6
अलमरियजाणदस्सनविसेस पटिजानन्ति । तेसमिद भासित हस्सक येव सम्पज्जति, नामक येव सम्पज्जति, रिक्तक येवासम्पज्जति, तुच्छक येव सम्पज्जति । कथ हि नाम मनुस्सभूतो उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरिय- 10
जाणदस्सनविसेस जस्सति’ वा दक्खति’ वा सच्छि वा करिस्सती ति — नेत ठान विज्जती’ ” ति ?

B 417

R 201

“कि पन, माणव, ब्राह्मणो पोक्खरसाति ओपमञ्जो सुभगवनिको सब्बेस येव समणब्राह्मणान चेतसा चेतो परिच्च पजानाती” ति ?

“सकाय पि हि, भो गोतम, पुण्णिकाय दासिया ब्राह्मणो 15
पोक्खरसाति ओपमञ्जो सुभगवनिको चेतसा चेतो परिच्च न पजानाति, कुतो पन सब्बेस येव समणब्राह्मणान चेतसा चेतो परिच्च पजानिस्सती” ति ?

“सेय्यथापि, माणव, जच्चन्धो पुरसो न पस्सेय्य कण्हसुक्कानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न पस्सेय्य पीतकानि रूपानि, न 20
पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य मज्जिट्टकानि^१ रूपानि, न पस्सेय्य समविसम^२, न पस्सेय्य तारकरूपानि, न पस्सेय्य चन्दिम-सुरिये^३ । सो एव वदेय्य — ‘नत्थि कण्हसुक्कानि रूपानि, नत्थि कण्हसुक्कान रूपान दस्सावी, नत्थि नीलकानि रूपानि, नत्थि नीलकान रूपान दस्सावी, नत्थि पीतकानि रूपानि, नत्थि पीतकान 25
रूपान दस्सावी, नत्थि लोहितकानि रूपानि, नत्थि लोहितकान रूपान

१ जायिस्सति — सी० ।

२ दक्खिस्सति — सी०, रो०, दक्खिस्सति — स्या० ।

३ मज्जेट्टकानि — सी०, स्या०, रो० । ४ समविसमानि — रो०, स्या० । ५ ०सूरिये — म० ।

दस्सावी, नत्थि मज्झिजट्टकानि रूपानि, नत्थि मज्झिजट्टकान रूपान
दस्सावी, नत्थि समविसम, नत्थि समविसमस्स दस्सावी, नत्थि तारक-
रूपानि, नत्थि तारकरूपान दस्सावी, नत्थि चन्दिमसुरिया^१, नत्थि
चन्दिमसुरियान दस्सावी । अहमेत न जानामि, अहमेत न पस्सामि,
5 तस्मा त नत्थी' ति । सम्मा नु खो सो, माणव, वदमानो वदेय्या' ति ?

“नो हिद, भो गोतम । अत्थि कण्हसुक्कानि रूपानि, अत्थि
कण्हसुक्कान रूपान दस्सावी, अत्थि नीलकानि रूपानि, अत्थि नीलकान
रूपान दस्सावी, अत्थि पीतकानि रूपानि, अत्थि पीतकान रूपान
दस्सावी, अत्थि लोहितकानि रूपानि, अत्थि लोहितकान रूपान दस्सावी,
10 अत्थि मज्झिजट्टकानि रूपानि, अत्थि मज्झिजट्टकान रूपान दस्सावी,
अत्थि समविसम, अत्थि समविसमस्स दस्सावी, अत्थि तारकरूपानि,
अत्थि तारकरूपान दस्सावी, अत्थि चन्दिमसुरिया, अत्थि चन्दिम-
सुरियान दस्सावी । 'अहमेत न जानामि, अहमेत न पस्सामि, तस्मा त
नत्थी' ति, न हि सो, भो गोतम, सम्मा वदमानो वदेय्या' ति ।

B 418

R 202

15 “एवमेव खो, माणव, ब्राह्मणो पोक्खरसाति ओपमञ्जो सुभग-
वनिको अन्धो अचक्खुको । सो वत उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरिय-
जाणदस्सनविसेस जस्सति वा दक्खति वा सच्छि वा करिस्सती ति—नेत
ठान विज्जति ।

७ “त कि मञ्जसि, माणव, ये ते कोसलका ब्राह्मणमहासाला,^२
20 सेय्यथीद—चङ्की ब्राह्मणो तारुक्खो ब्राह्मणो पोक्खरसाति ब्राह्मणो
जाणुस्सोणि ब्राह्मणो पिता च^३ ते तोदेय्यो, कतमा नेस सेय्यो, य वा ते
सम्मुच्चा^४ वाच भासेय्यु य वा असम्मुच्चा' ति ?

“सम्मुच्चा, भो गोतम” ।

“कतमा नेस^५ सेय्यो, य वा ते मन्ता वाच भासेय्यु य वा
25 अमन्ता' ति ?

“मन्ता, भो गोतम” ।

“कतमा नेस सेय्यो, य वा ते पटिसङ्खाय वाच भासेय्यु य वा
अप्पटिसङ्खाया' ति ?

१ ० सूरिया—म० । २ ० महासाला—सी० । ३ वा—सी०, स्या०, रो० ।
४ सम्मुत्ता—सी०, रो०, सम्मुच्छा—स्या० । ५ तेस—सी०, स्या०, रो० ।

“पटिसङ्खाय, भो गोतम” ।

“कतमा नेसं सेय्यो, यं वा ते अत्थसंहितं वाचं भासेय्युं यं वा अनत्थसंहितं” ति ?

“अत्थसंहितं, भो गोतम” ।

“तं किं मञ्जसि, माणव, यदि एवं सन्ते, ब्राह्मणेन पोक्खरसातिना 5 ओपमञ्जेन सुभगवनिकेन सम्मुच्चा वाचा भासिता असम्मुच्चा” ति ?

“असम्मुच्चा, भो गोतम” ।

“मन्ता वाचा भासिता अमन्ता वा” ति ?

“अमन्ता, भो गोतम” ।

“पटिसङ्खाय वाचा भासिता अप्पटिसङ्खाया” ति ? 10

“अप्पटिसङ्खाय, भो गोतम” ।

“अत्थसंहिता वाचा भासिता अनत्थसंहिता” ति ?

“अनत्थसंहिता, भो गोतम” ।

“पञ्च खो इमे, माणव, नीवरणा । कतमे पञ्च ? कामच्छन्द- 15 नीवरणं, व्यापादनीवरणं, थीनमिद्धनीवरणं” उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरणं, विचिकिच्छानीवरणं – इमे खो, माणव, पञ्च नीवरणा । इमेहि खो माणव, पञ्चहि नीवरणेहि ब्राह्मणो पोक्खरसाति ओपमञ्जो सुभगवनिको आवुतो निवुतो ओफुटो^१ परियोनद्धो । सो वत उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं जस्सति वा दक्खति वा सच्छि वा करिस्सती ति – नेतं ठानं विज्जति । 20

८. “पञ्च खो इमे, माणव, कामगुणा । कतमे पञ्च ? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया, 25 सोतविज्जेय्या सद्दा ... पे० ... घानविज्जेय्या गन्धा ... जिह्वा विज्जेय्या रसा ... कायविज्जेय्या फोटुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया – इमे खो, माणव, पञ्च कामगुणा । इमेहि खो, माणव, पञ्चहि कामगुणेहि ब्राह्मणो पोक्खरसाति ओपमञ्जो सुभगवनिको गथितो मुच्छितो अज्झोपन्नो आदीनवदस्सावी अनिस्सरणपञ्जो परिभुज्जति । सो वत उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं जस्सति वा दक्खति वा सच्छि वा करिस्सती ति – नेतं ठानं विज्जति ।

१. धिनमिद्ध० – म० । २. ओफुतो – स्या०, रो० ; ओवुतो – सी० ।

“त किं मञ्जसि, माणव, य वा तिणकट्ठुपादान पटिच्च अग्निं जालेय्य य वा निस्सट्ठुतिणकट्ठुपादान अग्निं जालेय्य, कतमो नु खास्स अग्निं अच्चिमा चेव वण्णवा^१ च पभस्सरो चा” ति ?

“सचे त, भो गोतम, ठान निस्सट्ठुतिणकट्ठुपादान अग्निं जालेतु,
5 स्वास्स अग्निं अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो चा” ति ।

“अट्ठान खो एत, माणव, अनवकासो य निस्सट्ठुतिणकट्ठुपादान अग्निं जालेय्य अञ्जत्र इद्धिमता । सेय्यथापि, माणव, तिणकट्ठुपादान पटिच्च अग्निं जलति तथूपमाह, माणव, इम पीति वदामि याय पीति पञ्च कामगुणे पटिच्च । सेय्यथापि, माणव, निस्सट्ठुतिणकट्ठुपादानो^२
R 204 10 अग्निं जलति तथूपमाह, माणव, इम पीति वदामि याय पीति अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि ।

“कतमा च, माणव, पीति अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि ? इध, माणव, भिक्खु विविच्चेव कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । अयं पि खो, माणव, पीति अञ्जत्रेव कामेहि
B 420 15 अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि । पुन च पर, माणव, भिक्खु^३ वितक्कविचारान वूपसमा दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । अयं पि खो, माणव, पीति अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि ।

९ “ये ते, माणव, ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, कतमेत्थ ब्राह्मणा धम्म महप्फलतर
20 पञ्जापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाया” ति ?

“येमे, भो गोतम, ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पञ्जापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, चागमेत्थ ब्राह्मणा धम्म महप्फलतर पञ्जापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाया” ति ।

§ ४ अनुकम्पजातिका समणा सेट्ठा

१० “त किं मञ्जसि, माणव, इध अञ्जतरस्स ब्राह्मणस्स
25 महायञ्जो पच्चुपट्ठितो अस्स । अथ द्वे ब्राह्मणा आगच्छेय्यु — ‘इत्थन्ना-मस्स ब्राह्मणस्स महायञ्ज अनुभविस्सामा’ ति । तत्रेकस्स^४ ब्राह्मणस्स

१ वण्णिमा — सी०, स्या०, रो० । २ ० तिणकट्ठुपादान — सी०, रो० । ३ स्या० पोत्थकै नत्थि । ४ तत्थेकस्स — रो० ।

एवमस्स — ‘अहो वत ! अहमेव लभेय्य भत्तग्गे अग्गासन अग्गोदक
अग्गपिण्ड, न अञ्जो^१ ब्राह्मणो लभेय्य^२ भत्तग्गे अग्गासन अग्गोदक
अग्गपिण्ड’ ति । ठान खो पनेत, माणव, विज्जति य अञ्जो ब्राह्मणो
लभेय्य भत्तग्गे अग्गासन अग्गोदक अग्गपिण्ड, न सो ब्राह्मणो लभेय्य
भत्तग्गे अग्गासन अग्गोदक अग्गपिण्ड । ‘अञ्जो ब्राह्मणो लभति^३
भत्तग्गे अग्गासन अग्गोदक अग्गपिण्ड, नाह लभामि भत्तग्गे अग्गासन
अग्गोदक अग्गपिण्ड’ ति — इति सो कुपितो होति अनत्तमनो । इमस्स
पन, माणव, ब्राह्मणा कि विपाक पञ्चापेन्ती” ति ?

R 205

“न खवेत्थ, भो गोतम, ब्राह्मणा एव दान देन्ति — ‘इमिना
परो^१ कुपितो होतु अनत्तमनो’ ति । अथ खवेत्थ ब्राह्मणा अनुकम्पा-
जातिक येव दान देन्ती” ति ।

“एव सन्ते, खो, माणव, ब्राह्मणान इद छट्ठ पुञ्चकिरियवत्थु^३
होति — यदिद अनुकम्पाजातिक” ति ।

“एव सन्ते, भो गोतम, ब्राह्मणान इद छट्ठ पुञ्चकिरियवत्थु
होति — यदिद अनुकम्पाजातिक” ति ।

15

“ये ते, माणव, ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पञ्चापेन्ति पुञ्चस्स
किरियाय कुसलस्स आराधनाय, इमे त्व पञ्च धम्मे कत्थ बहुल समनु-
पस्ससि — गहट्ठेसु वा पब्बजितेसु वा” ति ?

“येमे, भो गोतम, ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पञ्चापेन्ति पुञ्चस्स
किरियाय कुसलस्स आराधनाय, इमाह पञ्च धम्मे पब्बजितेसु बहुल
समनुपस्सामि अप्प गहट्ठेसु । गहट्ठो हि, भो गोतम, महट्ठो महाकिच्चो
महाधिकरणो महासमारम्भो, न सतत समित सच्चवादी होति, पब्ब-
जितो खो पन, भो गोतम, अप्पट्ठो अप्पकिच्चो अप्पाधिकरणो अप्प-
समारम्भो, सतत समित सच्चवादी होति । गहट्ठो हि, भो गोतम,
महट्ठो महाकिच्चो महाधिकरणो महासमारम्भो न सतत समित
तपस्सी होति ब्रह्मचारी होति सज्झायबहुलो होति चागबहुलो
होति, पब्बजितो खो पन, भो गोतम, अप्पट्ठो अप्पकिच्चो अप्पाधि-
करणो अप्पसमारम्भो सतत समित तपस्सी होति ब्रह्मचारी होति

20

B 421

25

१-१ अञ्जे ब्राह्मणा लभेय्यु — स्या० । २ च वो — स्या० । ३ ० किरियावत्थु — सी०,
रो०, किरियावत्थु — स्या० ।

सज्झायबहुलो होति चागबहुलो होति । येमे, भो गोतम, ब्राह्मणा^१ पञ्च धम्मे पञ्चापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, इमाह पञ्च धम्मे पब्बजितेसु बहुल समनुपस्सामि अप्प गहट्ठेसू^२” ति ।

- R 206 5 “ये ते, माणव ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पञ्चापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय चित्तस्साह एते परिक्षारे वदामि—यदिद चित्त अवेर अब्याबज्झ तस्स भावनाय । इध, माणव, भिक्खु सच्चवादी होति । सो ‘सच्चवादीम्ही’ ति लभति अत्थवेद, लभति धम्मवेद, लभति धम्मूपसहित पामोज्ज^३ । य त कुसलूपसहित पामोज्ज, चित्तस्साह एत परिक्षार वदामि—यदिद चित्त अवेर
- 10 अब्याबज्झ तस्स भावनाय । इध, माणव, भिक्खु तपस्सी होति पे० ब्रह्मचारी होति पे० सज्झायबहुलो होति पे० चागबहुलो होति । सो ‘चागबहुलोम्ही’ ति लभति अत्थवेद, लभति धम्मवेद, लभति धम्मूपसहित पामोज्ज । य त कुसलूपसहित पामोज्ज, चित्तस्साह एत परिक्षार वदामि—यदिद चित्त अवेर अब्याबज्झ
- 15 तस्स भावनाय । ये ते माणव, ब्राह्मणा, पञ्च धम्मे पञ्चापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, चित्तस्साह एते परिक्षारे वदामि—यदिद चित्त अवेर अब्याबज्झ तस्स भावनाया” ति ।

§ ५ ब्रह्मान सहव्यताय मग्गो

- ११ एव वुत्ते, सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवन्त एतद-
वोच—“सुत मेत, भो गोतम—‘समणो गोतमो ब्रह्मान सहव्यताय’
20 मग्ग जानाती’ ” ति ।

“त कि मज्जसि, माणव, आसन्ने इतो नळकारगामो, नयितो दूरे नळकारगामो” ति ?

- B 422 “एव, भो, आसन्ने इतो नळकारगामो, नयितो दूरे नळ-
कारगामो” ति ।

- 20 “त, कि मज्जसि माणव, इधस्स पुरिसो नळकारगामे जात-
वद्धो^४, तमेन नळकारगामतो तावदेव अवसट नळकारगामस्स मग्ग

१ समणब्राह्मणा—रो० । २ सच्चवादिम्ही—सी०, स्या० । ३ पामुज्ज—सी०, स्या०, रो० । ४ सहव्यताय—सी०, रो० । ५ जातवद्धो—स्या० ।

पुच्छेय्यु, सिया नु खो, माणव, तस्स पुरिसस्स नळकारगामे जात-
वद्धस्स नळकारगामस्स मग्ग पुट्टस्स दन्धायितत्त वा वित्थायितत्त
वा” ति ?

‘नो हिद, भो गोतम ।

“त किस्स हेतु ?

5

“अमु हि, भो गोतम, पुरिसो नळकारगामे जातवद्धो ।
तस्स सब्बानेव नळकारगामस्स मग्गानि सुविदितानी” ति ।

“सिया नु खो, माणव, तस्स पुरिसस्स नळकारगामे जात-
वद्धस्स नळकारगामस्स मग्ग पुट्टस्स दन्धायितत्त वा वित्थायितत्त
वा ति, न त्वेव तथागतस्स ब्रह्मलोक वा ब्रह्मलोकगामिनि वा पटिपद 10
पुट्टस्स दन्धायितत्त वा वित्थायितत्त वा । ब्रह्मान चाह, माणव, पजा-
नामि ब्रह्मलोक च ब्रह्मलोकगामिनि च पटिपद, यथापटिपन्नो च
ब्रह्मलोक उपपन्नो त च पजानामी” ति ।

R 207

“सुत मेत, भो गोतम—‘समणो गोतमो ब्रह्मान सहब्यताय
मग्ग देसेती’ ति । साधु मे भव गोतमो ब्रह्मान सहब्यताय मग्ग 15
देसेतू” ति ।

“तेन हि, माणव, सुणाहि, साधुक मनसि^१ करोहि^२, भासि-
स्सामी” ति । “एव भो” ति खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवतो
पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच—

१२ “कतमो च, माणव, ब्रह्मान सहब्यताय मग्गो ? इध, 20
माणव, भिक्खु मेत्तासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहरति,
तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थि^३, इति उद्धमधो तिरिय
सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन
महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्जेन फरित्वा विहरति । एव
भाविताय खो, माणव, मेत्ताय चेतोविमुत्तिया य पमाणकत कम्म न 25
त तत्रावसिस्सति, न त तत्रावतिट्ठति । सेय्यथापि, माणव, बलवा
सङ्खधमो अप्पकसिरेनेव चातुद्दिसा^३ विञ्जापेय्य, एवमेव खो, माणव

१-१ मनसिकरोहि—स्या०, रो० । २ चतुत्थ—म०, स्या० । ३ चतुद्दिसा—सी०,
रो० ।

पे० एव भाविताय खो, माणव, मेत्ताय चेतोविमुत्तिया य पमाण-
कत कम्म न त तत्रावसिस्सति, न त तत्रावतिट्ठति । अय पि खो,
माणव, ब्रह्मान सहब्बताय मग्गो ।

B 423

“पुन च पर, माणव, भिक्खु करुणासहगतेन चेतसा पे०
मुदितासहगतेन चेतसा पे० उपेक्खासहगतेन चेतसा एक दिस
फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थि, इति
उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन
चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा
विहरति । एव भाविताय खो, माणव, उपेक्खाय चेतोविमुत्तिया य
पमाणकत कम्म न त तत्रावसिस्सति, न त तत्रावतिट्ठति । सेय्यथापि,
माणव, बलवा सङ्खधमो अप्पकसिरेनेव चातुद्दिसा विज्जापेय्य, एवमेव
खो, माणव पे० एव भाविताय खो, माणव, उपेक्खाय चेतो-
विमुत्तिया य पमाणकत कम्म न त तत्रावसिस्सति, न त तत्रावतिट्ठति ।
अय पि खो, माणव, ब्रह्मान सहब्बताय मग्गो” ति ।

R 208

§ ६ सुभस्स माणवस्स सरणगमन

15

१३ एव वुत्ते, सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवन्त एतदवोच—
“अभिवकन्त, भो गोतम, अभिवकन्त, भो गोतम । सेय्यथापि, भो
गोतम, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूब्बहस्स
वा मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य — चक्खुमन्तो
रूपानि दक्खन्ती ति — एवमेव’ भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो
पकासितो । एसाह भवन्त गोतम सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ
च । उपासक म भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत ।
हन्द, च दानि मय, भो गोतम, गच्छाम, बहुकिच्चा मय बहु-
करणीया” ति ।

20

“यस्सदानि त्व, माणव, काल मञ्जसी” ति ।

25

अथ खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवतो भासित अभिनन्दि-
त्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा
पक्कामि ।

तेन खो पन समयेन जाणुस्सोणि ब्राह्मणो सब्बसेतेन वळवाभि-
रथेन^१ सावत्थिया निर्याति दिवा दिवस्स। अद्दसा खो जाणुस्सोणि
ब्राह्मणो सुभ माणव तोदेय्यपुत्त दूरतो व आगच्छन्त। दिस्वान सुभ
माणव तोदेय्यपुत्त एतदवोच—“हन्द, कुतो नु भव भारद्वाजो आगच्छति
दिवा दिवस्सा” ति ?

5

“इतो हि खो अह, भो, आगच्छामि समणस्स गोतमस्स
सन्तिका” ति।

B 424

“त किं मञ्जसि भव भारद्वाजो समणस्स गोतमस्स पञ्चा-
वेय्यत्तिय पण्डितो मञ्जेति” ?

“को चाह, भो, को च समणस्स गोतमस्स पञ्चावेय्यत्तिय 10 R 209
जानिस्सामि ? सो पि नूनस्स तादिसो व यो समणस्स गोतमस्स
पञ्चावेय्यत्तिय जानेय्या” ति।

“उळाराय खलु भव भारद्वाजो समण गोतम पससाय
पससती” ति।

“को चाह, भो, को च समण गोतम पससिस्सामि पसत्थपसत्थो^२ 15
व^३ सो भव गोतमो सेट्ठो देवमनुस्सान। ये चिमे, भो, ब्राह्मणा पञ्च
धम्मं पञ्चापेन्ति पुञ्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, चित्तस्सेते^४
समणो गोतमो परिक्खारे वदेति^५—यदिद चित्त अवेर अब्बावज्झ तस्स
भावनाया” ति।

एव वुत्ते, जाणुस्सोणि ब्राह्मणो सब्बसेता वळवाभिरथा ओरो- 20
हित्वा एकस उत्तरासङ्ग करित्वा येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा
उदान उदानेसि—“लाभा रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स, सुलद्धलाभा
रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स यस्स विजिते तथागतो विहरति अरह
सम्मासम्बुद्धो” ति।

— ० —

१ वलवाभिरथेन—स्या०, वलभिरथेन—सी०। २ पसत्थप्पसत्थो—स्या०।

३ च—सी०, स्या०, रो०। ४ चित्तस्स ते—सी०, रो०, चित्तस्सेव—स्या०। ५ वदति—
सी० रो०।

५०. सङ्गारवसुत्तं

§ १ सङ्गारव-धनञ्जानीवत्थु

१ एव मे सुत । एक समय भगवा कोसलेसु चारिक चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि । तेन खो पन समयेन धनञ्जानी^१ नाम ब्राह्मणी चञ्चलिकप्पे^२ पटिवसति अभिप्पसन्ना बुद्धे च धम्मं च सद्धे च । अथ खो धनञ्जानी ब्राह्मणी उपक्खलित्वा तिक्खत्तु उदान उदानेसि — “नमो
5 तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा” ति ।

R 210

तेन खो पन समयेन सङ्गारवो नाम माणवो चञ्चलिकप्पे पटिवसति तिण्ण वेदान पारगू सनिघण्डुकेटुभान साक्खरप्पभेदान
B 425 इतिहासपञ्चमान, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु
10 अनवयो । अस्सोसि खो सङ्गारवो माणवो धनञ्जानिया ब्राह्मणिया एव वाच भासमानाय । सुत्वा धनञ्जानि ब्राह्मणि एतदवोच — “अवभूता व^३ अय धनञ्जानी ब्राह्मणी परभूता^४ व अय धनञ्जानी ब्राह्मणी, विज्जमानान तेविज्जान^५ ब्राह्मणान, अथ च पन तस्स मुण्डकस्स समणकस्स^६ वण्ण भासिस्सती” ति ।

B 425

15 “न हि पन त्व, तात भद्रमुख, तस्स भगवतो सीलपञ्चाण जानासि । सचे त्व, तात भद्रमुख, तस्स भगवतो सीलपञ्चाण जानेय्यासि, न त्व, तात भद्रमुख, त भगवन्त अक्कोसितब्ब परिभासितब्ब मञ्जे-य्यासी” ति ।

20 “तेन हि, भोति, यदा समणो गोतमो चञ्चलिकप्प अनुप्पत्तो होति अथ मे आरोचेय्यासी” ति । “एव, भद्रमुखा” ति खो धनञ्जानी ब्राह्मणी सङ्गारवस्स माणवस्स पच्चस्सोसि ।

१ सङ्गारवसुत्त — स्या० । २ धनञ्जानी — सी०, रो० । ३ चण्डलकप्पे — सी०, रो०, पच्चलकप्पे — स्या० । ४ च — सी०, स्या०, रो० । ५ पराभूता — सी०, स्या०, रो० । ६ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ७ समणस्स — स्या० । ८ भासती — सी० स्या०, रो० ।

अथ खो भगवा कोसलेसु अनुपुब्बेन चारिक चरमानो येन चञ्चलिकप्प तदवसरि । तत्र सुद भगवा चञ्चलिकप्पे विहरति तोदेय्यान ब्राह्मणान अम्बवने । अस्सोसि खो धनञ्जानी ब्राह्मणी — “भगवा किर चञ्चलिकप्प अनुप्पत्तो, चञ्चलिकप्पे विहरति तोदेय्यान ब्राह्मणान अम्बवने” ति । अथ खो धनञ्जानी ब्राह्मणी येन सङ्गारवो माणवो 5 तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा सङ्गारव-माणव एतदवोच — “अय, तात भद्रमुख, सो भगवा चञ्चलिकप्प अनुप्पत्तो, चञ्चलिकप्पे विहरति तोदेय्यान ब्राह्मणान अम्बवने । यस्सदानि^१, तात भद्रमुख, काल मञ्जसी” ति ।

२ “एव, भो” ति खो सङ्गारवो माणवो धनञ्जानिया ब्राह्मणिया पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि 10 सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साराणीय वीतिसोरत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सङ्गारवो माणवो भगवन्त एतदवोच — “सन्ति खो, भो गोतम, एके समणब्राह्मणा दिट्ठधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरिय पटिजानन्ति । तत्र, भो गोतम, ये ते समणब्राह्मणा 15 दिट्ठधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरिय पटिजानन्ति, तेस भव गोतमो कतमो” ति ?

R 211

B 426

§ २ दिट्ठधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्तो भगवा

३ “दिट्ठधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्तान, आदिब्रह्मचरिय पटिजानन्तान पि खो अह, भारद्वाज, वेमत्त^२ वदामि । सन्ति, भारद्वाज, एके समणब्राह्मणा अनुस्सविका । ते अनुस्सवेन दिट्ठधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरिय पटिजानन्ति, सेय्यथापि ब्राह्मणा 20 तेविज्जा । सन्ति पन, भारद्वाज, एके समणब्राह्मणा केवल सद्धामत्तकेन दिट्ठधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरिय पटिजानन्ति, सेय्यथापि तक्की वीमसी । सन्ति, भारद्वाज, एके समणब्राह्मणा पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु साम येव धम्म अभिञ्जाय दिट्ठधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरिय पटिजानन्ति । तत्र, भारद्वाज, 25 ये ते समणब्राह्मणा पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु साम येव धम्म अभिञ्जाय दिट्ठधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरिय पटिजानन्ति, तेसाहमस्मि । तदमिनापेत, भारद्वाज, परियायेन वेदितब्ब, यथा ये ते

१ यस्सदानि त्व — सी०, स्या०, रो० । २ वेमत्त — सी०, रो० ।

समणब्राह्मणा पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु साम येव धम्म अभिञ्जाय
दिट्ठधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरिय पटिजानन्ति,
तेसाहमस्मि ।

बोधिसत्तचरिया

- ४ “इध मे, भारद्वाज, पुब्बेव सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स
५ बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘सम्बाधो घरावासो रजापथो,
अब्भोकासो पब्बज्जा । नयिद सुकर अगार अज्झावसता एकन्त-
परिपुण्ण एकन्तपरिसुद्ध सङ्खल्लिखित ब्रह्मचरिय चरितु । यन्नूनाह
केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा
R 212 अनगारिय पब्बजेय्य’ ति । सो खो अह, भारद्वाज, अपरेण समयेन
10 दहरो व समानो सुसुकाळकेसो^१ भद्रेण योब्बनेण समन्नागतो पठमेण
वयसा अकामकान मातापितून अस्सुमुखान रुदन्तान केसमस्सु ओहारेत्वा
कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजि । सो
एव पब्बजितो समानो किकुसलगवेसी अनुत्तर सन्तिवरपद परियेसमानो
येण आळारो कालामो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आळार कालाम
15 एतदवोच—‘इच्छामह, आवुसो कालाम, इमस्मि धम्मविनये ब्रह्मचरिय
चरितु’ ति । एव वुत्ते, भारद्वाज, आळारो कालामो म एतदवोच —
‘विहरतायस्मा । तादिसो अय धम्मो यत्थ विञ्जू पुरिसो नचिरस्सेव
B 427 सक आचरियक सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या’ ति ।
सो खो अह, भारद्वाज, नचिरस्सेव खिप्पमेव त धम्म परियापुणि । सो
20 खो अह, भारद्वाज, तावतकेनेव ओट्ठपहतमत्तेण लपितलापनमत्तेण
‘आणवाद च वदामि, थेरवाद च जानामि, पस्सामी’ ति च पटि-
जानामि, अह चेव अञ्जे च । तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि
— ‘न खो आळारो कालामो इम धम्म केवल सद्धामत्तकेण सय अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेति, अद्धा आळारो कालामो
25 इम धम्म जानं पस्स विहरती’ ति ।

“अथ ख्वाह, भारद्वाज, येण आळारो कालामो तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा आळार कालाम एतदवोच—‘कित्तावता नो, आवुसो
कालाम, इम धम्म सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी’ ति^२

१ सुसुकाळकेसो—रो० । २-२ स्या० पोत्थके नत्थि ।

पवेदेसी' ति ? एव वुत्ते, भारद्वाज, आळारो कालामो आकिञ्च-
 ज्ञायतन पवेदेसि । तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि — 'न खो
 आळारस्सेव कालामस्स अत्थि सद्धा, मय्ह पत्थि सद्धा, न खो आळारस्सेव
 कालामस्स अत्थि विरिय पे० सति समाधि पञ्जा, मय्ह पत्थि
 पञ्जा । यन्नूनाह य धम्म आळारो कालामो सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा 5
 उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेति तस्स धम्मस्स सच्छिकिरियाय पद
 हेय्य' ति । सो खो अह, भारद्वाज, नच्चिरस्सेव खिप्पमेव त धम्म सय
 अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । अथ खुवाह, भारद्वाज,
 येन आळारो कालामो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आळार कालाम
 एतदवोच — 'एत्तावत्ता नो, आवुसो कालाम, इम धम्म सय अभिञ्जा 10
 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी' ति ?

'एत्तावत्ता खो अह, आवुसो, इम धम्म सय अभिञ्जा
 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेमी' ति ।

'अह पि खो, आवुसो, एत्तावत्ता इम धम्म सय अभिञ्जा
 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी' ति । 15

“‘लाभा नो, आवुसो, सुलद्ध नो, आवुसो, ये मय आयस्मन्त
 तादिस सन्नहचारि पस्साम । इति याह धम्म सय अभिञ्जा सच्छि-
 क्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेमि त त्व धम्म सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
 उपसम्पज्ज विहरसि', य त्व धम्म सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
 उपसम्पज्ज विहरसि तमह धम्म सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उप- 20
 सम्पज्ज पवेदेमि । इति याह धम्म जानामि त त्व धम्म जानासि, य
 त्व धम्म जानासि तमह धम्म जानामि । इति यादिसो अह तादिसो
 तुव, यादिसो तुव तादिसो अह । एहि दानि, आवुसो, उभो व सन्ता
 इम गण परिहरामा' ति । इति खो, भारद्वाज, आळारो कालामो
 आचरियो मे समानो अत्तमनो अन्तेवासि म समान अत्तना^१ समसम 25
 ठपेसि, उळाराय च म पूजाय पूजेसि । तस्स मय्ह, भारद्वाज,
 एतदहोसि — 'नाय धम्मो निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय
 न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय सवत्तति, यावदेव

B 428

आकिञ्चञ्जायतनूपपत्तिया' ति । सो खो अह, भारद्वाज, त धम्म अनलङ्घरित्वा तस्मा धम्मा निब्बिज्ज अपक्कमि^१ ।

- ५ “सो खो अह, भारद्वाज, किकुसलगवेसी अनुत्तर सन्तिवर-
पद परियेसमानो येन उदको रामपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
५ उदक रामपुत्त एतदवोच — ‘इच्छामह, आवुसो, इमस्मि धम्मविनये
ब्रह्मचरिय चरित्तु’ ति । एव वुत्ते, भारद्वाज, उदको रामपुत्तो म
एतदवोच — ‘विहरतायस्मा । तादिसो अय धम्मो यत्थ विञ्जू पुरिसो
नचिरस्सेव सक आचरियक सय अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरेय्या’ ति । सो खो अह, भारद्वाज, नचिरस्सेव खिप्पमेव त धम्म
१० परियापुणि । सो खो अह, भारद्वाज, तावतकेनेव ओट्टपहतमत्तेन लपित-
लापनमत्तेन ‘आणवाद च वदामि, थेरवाद च जानामि, पस्सामी’ ति
च पटिजानामि, अह चेव अञ्जे च । तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि—
‘न खो रामो इम धम्म केवल सद्धामत्तकेन सय अभिञ्जा सच्छिकत्वा
उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेसि^२, अद्धा रामो इम धम्म जान
१५ पस्स विहासी^३’ ति । अथ ख्वाह, भारद्वाज, येन उदको रामपुत्तो
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा उदक रामपुत्त एतदवोच — ‘कितावता
नो, आवुसो, रामो इम धम्म सय अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरामी ति पवेदेसी’ ति ? एव वुत्ते, भारद्वाज, उदको रामपुत्तो
नेवसञ्जानासञ्जायतन पवेदेसि । तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि—
२० ‘न खो रामस्सेव अहोसि सद्धा, मय्ह पत्थि सद्धा, न खो रामस्सेव
अहोसि विरिय पे० सति समाधि पञ्जा, मय्ह पत्थि पञ्जा ।
यन्नूनाह य धम्म रामो सय अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरामी ति पवेदेसि तस्स धम्मस्स सच्छिकिरियाय पदहेय्य’ ति ।
सो खो अह, भारद्वाज, नचिरस्सेव खिप्पमेव त धम्म सय अभिञ्जा
२५ सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि ।

B 429

“अथ ख्वाह, भारद्वाज, येन उदको रामपुत्तो तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा उदक रामपुत्त एतदवोच — ‘एतावता नो, आवुसो,
रामो इम धम्म सय अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’
ति ?

१ पक्कमि — स्या० । २ पवेदेति — स्या० । ३ विहरती — स्या० ।

‘एत्तावता खो, आवुसो रामो इम धम्म सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’ ति ।

“अह पि खो, आवुसो, एत्तावता इम धम्म सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामी’ ति ।

“लाभा नो, आवुसो, सुलद्ध नो, आवुसो, ये मय आयस्मन्त ५
तादिस सब्रह्मचारि पस्साम । इति य धम्म रामो सय अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज पवेदेसि त त्व धम्म सय अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरसि, य त्व धम्म सय अभिञ्जा सच्छि-
क्त्वा उपसम्पज्ज विहरसि त धम्म रामो सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
उपसम्पज्ज पवेदेसि । इति य धम्म रामो अभिञ्जासि त त्व धम्म 10
जानासि, य त्व धम्म जानासि त धम्म रामो अभिञ्जासि । इति
यादिसो रामो अहोसि तादिसो तुव, यादिसो तुव तादिसो रामो
अहोसि । एहि दानि, आवुसो, तुव इम गण परिहरा’ ति । इति खो,
भारद्वाज, उदको रामपुत्तो सब्रह्मचारी मे समानो आचरियट्ठाने म
ठपेसि, उळाराय च म पूजाय पूजेसि । तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि — 15
‘नाय धम्मो निब्बिदाय न विरागाय न निरोवाय न उपसमाय न
अभिञ्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय सवत्तति, यावदेव नेवसञ्जा-
नासञ्जायतनूपपत्तिया’ ति । सो खो अह, भारद्वाज, त धम्म
अनलङ्घरित्वा तस्मा धम्मा निब्बिज्ज अपक्कमि ।

६ “सो खो अह, भारद्वाज, किकुसलगवेसी अनुत्तर सन्तिवर- 20
पद परियेसमानो मगधेसु अनुपुब्बेन चारिक चरमानो येन उरुवेला
सेनानिगमो तदवसरि । तत्थद्दस रमणीय भूमिभाग, पासादिक च
वनसण्ड, नदि च सन्दन्ति सेतक^१ सुपतित्थ रमणीय, समन्ता च गोचर-
गाम । तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘रमणीयो वत, भो, भूमिभागो,
पासादिको च वनसण्डो, नदी च सन्दति सेतका सुपतित्था रमणीया, 25
समन्ता च गोचरगामो । अल वतिद कुलपुत्तस्स पवानत्थिकस्स
पधानाया’ ति ।

B 430

तिस्सो अस्सुतपुब्बा उपमा

७ “सो खो अह, भारद्वाज, तत्थेव निसीदि — ‘अलमिद पधानाया’

१ पवेदेमी — स्या० । २ सीतूदक — स्या० ।

ति । अपिस्सु म, भारद्वाज, तिस्सो उपमा पटिभसु अनच्छरिया पुब्बे
अस्सुतपुब्बा —

“सेय्यथापि, भारद्वाज, अल्ल कटु सस्नेह उदके निक्खित्त । अथ
पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय — ‘अग्नि अभिनिब्बत्तेस्सामि,
५ तेजो पातुकरिस्सामी’ ति । त किं मञ्जसि, भारद्वाज, अपि नु सो पुरिसो
अमु अल्ल कटु सस्नेह उदके निक्खित्त उत्तरारणि आदाय अभिमन्थेन्तो’
अग्नि अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या” ति ?

“नो हिद, भो गोतम ।

“त किस्स हेतु ?

10 “अदु हि, भो गोतम, अल्ल कटु सस्नेह, त च पन उदके
निक्खित्त, यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी
अस्सा” ति ।

“एवमेव खो, भारद्वाज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा
कायेन चेव चित्तेन च कामेहि अवूपकट्ठा विहरन्ति, यो च नेस कामेसु काम-
15 च्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्झत्त
न सुप्पहीनो^१ होति न सुप्पटिप्पस्सद्धो, ओपक्कमिका चे पि ते भोन्तो
समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा व ते
जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । नो च पि ते भोन्तो समण-
ब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति अभब्बा
20 व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । अय खो म, भारद्वाज,
पठमा उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

“अपरा पि खो म, भारद्वाज, दुतिया उपमा पटिभासि
अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

“सेय्यथापि, भारद्वाज, अल्ल कटु सस्नेह आरका उदका थले
25 निक्खित्त । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय — ‘अग्नि
अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ ति । त किं मञ्जसि,
भारद्वाज, अपि नु सो पुरिसो अमु अल्ल कटु सस्नेह आरका उदका थले
निक्खित्त उत्तरारणि आदाय अभिमन्थेन्तो अग्नि अभिनिब्बत्तेय्य तेजो
पातुकरेय्या” ति ?

१ अभिमन्थेन्तो — स्या० । २ सुप्पहीनो — स्या० ।

“नो हिद, भो गोतम ।

“त किस्स हेतु ?

“अदु हि, भो गोतम, अल्ल कटु सस्नेह, किञ्चा पि आरका उदका थले निक्खित्त, यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा” ति ।

5 B 431

“एवमेव खो, भारद्वाज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि वूपकट्टा विहरन्ति, यो च नेस कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्झत्त न सुप्पहीनो होति न सुप्पटिप्पस्सद्धो, ओपक्कमिका चे 10 पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । नो चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । अय खो म, भारद्वाज, दुतिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा । 15

“अपरा पि खो म, भारद्वाज, ततिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

“सेय्यथापि, भारद्वाज, सुक्ख कटु कोळाप आरका उदका थले निक्खित्त । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय — ‘अग्नि अभि- 20 निब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ ति । त कि मञ्जसि, भारद्वाज, अपि नु सो पुरिसो अमु सुक्ख कटु कोळाप आरका उदका थले निक्खित्त उत्तरारणि आदाय अभिमन्थेन्तो अग्नि अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या” ति ?

“एव भो गोतम ।

“त किस्स हेतु ?

25

“अदु हि, भो गोतम, सुक्ख कटु कोळाप, त च पन आरका उदका थले निक्खित्त” ति ।

“एवमेव खो, भारद्वाज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि वूपकट्टा विहरन्ति, यो च नेस कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च 30

अज्झत्त सुप्पहीनो होति सुप्पटिप्पस्सद्धो, ओपक्कमिका चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, भब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । नो चे पि ते भोन्तो समण-
 5 ब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, भब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । अय खो म, भारद्वाज, ततिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा । इमा खो म, भारद्वाज, तिस्सो उपमा पटिभसु अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

८ “तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यन्नूनाह दन्तेभि दन्तमाधाय, जिब्हाय तालु आहच्च, चेतसा चित्त अभिनिग्गण्हेय्य
 10 अभिनिप्पीळेय्य अभिसन्तापेय्य’ ति । सो खो अह, भारद्वाज, दन्तेभि दन्तमाधाय, जिब्हाय तालु आहच्च, चेतसा चित्त अभिनिग्गण्हामि अभिनिप्पीळेमि अभिसन्तापेमि । तस्स मय्ह, भारद्वाज, दन्तेभि दन्तमाधाय, जिब्हाय तालु आहच्च, चेतसा चित्त अभिनिग्गण्हतो अभिनिप्पीळयतो अभिसन्तापयतो कच्छेहि सेदा मुच्चन्ति ।
 15 सेय्यथापि, भारद्वाज, बलवा पुरिसो दुब्बलतर पुरिस सीसे वा गहेत्वा खन्धे वा गहेत्वा अभिनिग्गण्हेय्य अभिनिप्पीळेय्य अभिसन्तापेय्य, एवमेव खो, भारद्वाज, दन्तेभि दन्तमाधाय, जिब्हाय तालु आहच्च, चेतसा चित्त अभिनिग्गण्हतो अभि-
 निप्पीळयतो अभिसन्तापयतो कच्छेहि सेदा मुच्चन्ति । आरद्ध
 20 खो पन मे, भारद्वाज, विरिय होति असल्लीन, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

अप्पाणक भान

९ “तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यन्नूनाह अप्पाणक^१ येव^२ ज्ञान ज्ञायेय्य’ ति । सो खो अह, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च
 25 अस्सासपस्सासे उपरुन्धि । तस्स मय्ह, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु कण्णसोतेहि वातान निकखमन्तान अधिमत्तो सद्दो होति । सेय्यथापि नाम कम्मरगगरिया धममानाय अधिमत्तो सद्दो होति, एवमेव खो मे, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासेसु

उपरुद्धेसु कण्णसोतेहि वातान निक्खमन्तान अधिमत्तो सद्दो होति ।
आरद्ध खो पन मे, भारद्वाज, विरिय होति असल्लीन, उपट्ठिता
सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो,
तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यन्नूनाह अप्पाणक 5
येव ज्ञान ज्ञायेय्य’ ति । सो खो अह, भारद्वाज, मुखतो च नासतो
च कण्णतो^१ च अस्सासपस्सासे उपरुन्धि । तस्स मय्ह, भारद्वाज,
मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता
वातामुद्धनि ऊहनन्ति । सेय्यथापि, भारद्वाज, बलवा पुरिसो, तिण्हेन सिख-
रेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य, एवमेव खो मे, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च 10 B 433
कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता मुद्धनि ऊहनन्ति ।
आरद्ध खो पन मे, भारद्वाज, विरिय होति असल्लीन, उपट्ठिता सति
असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव
दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यन्नूनाह अप्पाणक येव 15
ज्ञान ज्ञायेय्य’ ति । सो खो अह, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो
च अस्सासपस्सासे उपरुन्धि । तस्स मय्ह, भारद्वाज, मुखतो च नासतो
च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता सीसे सीसवेदना
होन्ति । सेय्यथापि, भारद्वाज, बलवा पुरिसो दब्बहेन वरत्तक्खण्डेन^२ सीसे
सीसवेठ ददेय्य, एवमेव खो, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च 20
अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता सीसे सीसवेदना होन्ति । आरद्ध
खो पन मे, भारद्वाज, विरिय होति असल्लीन, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा,^३
सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधा-
नाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यन्नूनाह अप्पाणक येव 25
ज्ञान ज्ञायेय्य’ ति । सो खो अह, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो
च अस्सासपस्सासे उपरुन्धि । तस्स मय्ह, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च
कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता कुच्छ परि-
कन्तन्ति । सेय्यथापि, भारद्वाज, दक्खो गोघातक्को वा गोघातकन्तेवासी

१ कण्णसोततो च — स्या० । २ ० खर्धेन — स्या० । ३ अप्पम्मुट्ठा — स्या० ।

वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुच्छि परिकन्तेय्य, एवमेव खो मे, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता कुच्छि परिकन्तन्ति। आरद्ध खो पन मे, भारद्वाज, विरिय होति असल्लीन उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटि-
 5 प्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

B 434

१० “ तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि— ‘यन्नूनाह अप्पाणक येव ज्ञान ज्ञायेय्य’ ति । सो खो अह, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुद्धि । तस्स मय्ह, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्तो कायस्मि डाहो होति ।
 10 सेय्यथापि, भारद्वाज, द्वे बलवन्तो पुरिसा दुब्बलतर पुरिस नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेय्यु सम्परितापेय्यु, एवमेव खो मे, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्तो कायस्मि डाहो होति । आरद्ध खो पन मे, भारद्वाज, विरिय होति असल्लीन, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति
 15 अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो । अपिस्सु म, भारद्वाज, देवता दिस्वा एवमाहसु— ‘कालङ्कतो’ समणो गोतमो’ ति । एकच्चा देवता एवमाहसु— ‘न कालङ्कतो समणो गोतमो, अपि च कालङ्करोती’ ति । एकच्चा देवता एवमाहसु— ‘न कालङ्कतो समणो गोतमो, ना पि कालङ्करोति, अरह समणो गोतमो, विहारो त्वेव सो
 20 अरहतो एवरूपो होती’ ति ।

सब्बसो आहारुपच्छेदो

११ तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि— ‘यन्नूनाह सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जेय्य’ ति । अथ खो म, भारद्वाज, देवता उपसङ्कमित्वा एतदवोचु— ‘मा खो त्व, मारिस, सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जि । सचे खो त्व, मारिस, सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जिस्ससि,
 25 तस्स ते मय दिब्ब ओज लोमकूपेहि अज्झोहारेस्साम’ । ताय त्व यापेस्ससी’ ति । तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि— ‘अह चेव खो पन सब्बसो अजज्जित’ पटिजानेय्य, इमा च मे देवता दिब्ब ओज लोमकूपेहि अज्झो-

हारेय्यु, ताय चाह यापेय्य । त ममस्स मुसा' ति । सो खो अह, भारद्वाज,
ता देवता पच्चाचिक्खामि, 'हल' ति वदामि ।

“तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोहि—‘यन्नूनाह थोक थोक आहार
आहारेय्य पसत पसत, यदि वा मुग्गयूस, यदि वा कुलत्थयूस, यदि
वा कळाययूस, यदि वा हरेणुकयूस’ ति । सो खो अह, भारद्वाज, 5
थोक थोक आहार आहारेसि पसत पसत, यदि वा मुग्गयूस, यदि वा कुल-
त्थयूस, यदि वा कळाययूस, यदि वा हरेणुकयूस । तस्स मय्ह, भारद्वाज,
थोक थोक आहार आहारयतो पसत पसत, यदि वा मुग्गयूस, यदि वा
कुलत्थयूस, यदि वा कळाययूस, यदि वा हरेणुकयूस, अधिमत्तक-
सिमान पत्तो कायो होति । सेय्यथापि नाम आसीतिकपब्बानि वा काळ- 10
पब्बानि वा, एवमेवस्सु मे अङ्गपच्चङ्गानि भवन्ति तायेवप्पाहारताय,
सेय्यथापि नाम ओट्टपद, एवमेवस्सु मे आनिसद होति तायेवप्पाहारताय,
सेय्यथापि नाम वट्टनावली, एवमेवस्सु मे पिट्टिकण्टको उण्णतावनतो
होति तायेवप्पाहारताय, सेय्यथापि नाम जरसालाय^१ गोपानसियो
ओलुग्गविलुग्गा भवन्ति, एवमेवस्सु मे फासुळियो ओलुग्गविलुग्गा 15
भवन्ति तायेवप्पाहारताय, सेय्यथापि नाम गम्भीरे उदपाने^२ उदक-
तारका गम्भीरगता ओक्खायिका दिस्सन्ति, एवमेवस्सु मे अक्खिकूपेसु
अक्खितारका गम्भीरगता ओक्खायिका दिस्सन्ति तायेवप्पाहारताय,
सेय्यथापि नाम तित्तकालाबु आमकच्छिन्नो वातातपेन सफुटितो^३
होति सम्मिलातो, एवमेवस्सु मे सीसच्छवि सफुटिता होति सम्मि- 20
लाता तायेवप्पाहारताय । सो खो अह, भारद्वाज, ‘उदरच्छवि परि-
मसिस्सामी’ ति पिट्टिकण्टक येव परिग्गण्हामि, ‘पिट्टिकण्टक परि-
मसिस्सामी’ ति उदरच्छवि येव परिग्गण्हामि, यावस्सु मे, भारद्वाज,
उदरच्छवि पिट्टिकण्टक अल्लीना होति तायेवप्पाहारताय । सो खो
अह, भारद्वाज, ‘वच्च वा मुत्त वा करिस्सामी’ ति तत्थेव अव- 25
कुज्जो प्पतामि तायेवप्पाहारताय । सो खो अह, भारद्वाज, इममेव
काय अस्सासेन्तो पाणिना गत्तानि अनुमज्जामि । तस्स मय्ह, भारद्वाज,
पाणिना गत्तानि अनुमज्जतो पूतिमूलानि लोमानि कायस्मा पपतन्ति
तायेवप्पाहारताय । अपिस्सु म, भारद्वाज, मनुस्सा दिस्वा एवमाहसु —
‘काळो समणो गोतमो’ ति । एकच्चे मनुस्सा एवमाहसु — ‘न काळो 30

B 435

१ जज्जरसालाय—स्या० । २ ओदपाने—स्या० । ३ सम्फुसितो—स्या० ।

समणो गोतमो, सामो समणो गोतमो' ति । एकच्चे मनुस्सा एवमाहसु—
'न काळो समणो गोतमो न पि सामो, मङ्गुरच्छवि समणो गोतमो'
ति, यावस्सु मे, भारद्वाज, ताव परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो
उपहतो होति तायेवप्पाहारताय ।

B 436

- 5 १२ "तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि — 'ये खो केचि
अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा
कटुका वेदना वेदयिस्सु, एतावपरम, नयितो भिय्यो, ये पि हि
केचि अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा
तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयिस्सन्ति, एतावपरम, नयितो भिय्यो,
10 ये पि हि केचि एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा
तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, एतावपरम, नयितो भिय्यो ।
न खो पनाह इमाय कटुकाय दुक्करकारिकाय अधिगच्छामि उत्तरि-
मनुस्सधम्मा अलमरियवाणदस्सनविसेस । सिया नु खो अञ्जो मग्गो
बोधाया" ति ? तस्स मय्ह भारद्वाज, एतदहोसि — 'अभिजानामि खो
15 पनाह पितु सक्कस्स कम्मन्ते सीताय जम्बुच्छायाय निसिन्नो विवि-
च्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवे-
कज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरिता । सिया नु खो एसो
मग्गो बोधाया' ति ? तस्स मय्ह, भारद्वाज, सतानुसारि विञ्जाण
अहोसि — 'एसेव मग्गो बोधाया' ति । तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतद-
20 होसि — 'कि नु खो अह तस्स सुखस्स भायामि य त सुख अञ्जत्रेव
कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेही' ति ? तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतद-
होसि — 'न खो अह तस्स सुखस्स भायामि य त सुख अञ्जत्रेव
कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेही' ति ।

- १३ "तस्स मय्ह, भारद्वाज, एतदहोसि — 'न खो त सुकर
25 सुख अधिगन्तु एव अधिमत्तकसिमान पत्तकायेन । यन्नूनाह ओळारिक
आहार आहारेय्य ओदनकुम्मास' ति । सो खो अह, भारद्वाज, ओळा-
रिक आहार आहारेसि ओदनकुम्मास । तेन खो पन म, भारद्वाज,
समयेन पञ्चवग्गिया भिक्खू पच्चुपट्ठिता होन्ति — 'य खो समणो
गोतमो धम्म अधिगमिस्सति त नो आरोचेस्सती' ति । यतो खो अह,

भारद्वाज, ओळारिक आहार आहारेसि ओदनकुम्मास, अथ मे ते पञ्चवगिया भिक्खू निब्बिज्ज पक्कमिसु – ‘बाहुल्लिको समणो गोतमो पधानविबभन्तो आवत्तो बाहुल्लाया’ ति ।

बोधिलाभो

१४ “सो खो अह, भारद्वाज, ओळारिक आहार आहारेत्वा बल गहेत्वा विविच्चेव कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहासि । वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदि-भाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय^१ ज्ञान^२ ततिय ज्ञान चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहासि ।

B 437

“सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते^३ पुब्बेनिवासा-नुस्सतिजाणाय चित्त अभिनिन्नामेसि । सो अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरामि, सेय्यथीद – एक पि जाति द्वे पि जातियो पे० इति साकार सउद्देस अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरामि । अय खो मे, भारद्वाज, रत्तिया पठमे यामे पठमा विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो, यथा त अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

१५ “सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तान चुतूपपात-जाणाय चित्त अभिनिन्नामेसि । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त मानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि । अय खो मे, भारद्वाज, रत्तिया मज्झिमे यामे दुतिया विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो, यथा त अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

“सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूप-क्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवान खयजाणाय चित्त अभिनिन्नामेसि । सो ‘इद दुक्ख’ ति यथाभूत अब्भञ्जासि, ‘अय दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूत अब्भञ्जासि, ‘अय दुक्खनिरोधो’ ति

१-१ दुतियज्ज्ञान – सी०, रो० । २ आनेज्जप्पत्ते – सी०, रो० ।

B 438

यथाभूत अब्भञ्जासि, 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूत
 अब्भञ्जासि, 'इमे आसवा' ति यथाभूत अब्भञ्जासि, 'अयं आसव-
 समुदयो' ति यथाभूत अब्भञ्जासि, 'अयं आसवनिरोधो' ति यथाभूत
 अब्भञ्जासि, 'अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूत अब्भ-
 5 ञ्जासि । तस्स मे एव जानतो एव पस्सतो कामासवा पि चित्त
 विमुच्चित्थ, भवासवा पि चित्त विमुच्चित्थ, अविज्जासवा पि चित्त
 विमुच्चित्थ । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ब्राण अहोसि । 'खीणा जाति,
 वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति अब्भञ्जासि ।
 अयं खो मे, भारद्वाज, रत्तिया पच्छिमे यामे तत्तिया विज्जा
 10 अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको
 उप्पन्नो, यथा त अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो" ति ।

§ ३ देवान अत्थिता

१६ एव वुत्ते, सङ्गारवो माणवो भगवन्त एतदवोच-
 "अट्ठितवत्^१ भोतो गोतमस्स पधान अहोसि, सप्पुरिसवत् भोतो गोत-
 मस्स पधान अहोसि, यथा त अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । किं नु खो,
 15 भो गोतम, अत्थि देवा" ति ?

"ठानसो मेत^२ भारद्वाज, विदित यदिद - अधिदेवा" ति ।

"किं नु खो, भो गोतम, 'अत्थि देवा' ति पुट्ठो समानो
 'ठानसो मेत, भारद्वाज, विदित यदिद अधिदेवा' ति वदेसि । ननु, भो
 गोतम, एव सन्ते तुच्छा^३ मुसा होती" ति ?

R 213 20

"अत्थि देवा' ति, भारद्वाज, पुट्ठो समानो 'अत्थि देवा' ति
 यो वदेय्य, 'ठानसो' मे विदिता" ति यो वदेय्य, अथ ख्वेत्य विज्जुना
 पुरिसेन एकसेन निट्ठ गन्तब्ब यदिद - 'अत्थि देवा' ति ।

"किस्स पन मे भव गोतमो आदिकेनेव न व्याकासी" ति ?

"उच्चेन^४ सम्मत खो एत, भारद्वाज, लोकस्मि यदिद -
 25 'अत्थि देवा' ति ।

१ अट्ठितवत् - सी०, स्या०, रो० । २ खो पनेत - स्या० । ३ अत्थि देवा - सी०,
 स्या०, रो० । ४ तुच्छ - सी० । ५-५ ठानसो विदिता - सी०, स्या०, रो० । ६ उच्चे -
 सी० ।

§ ४ सङ्गारवस्स माणवस्स सरणगमन

१७ एव वुत्ते, सङ्गारवो माणवो भगवन्त एतदवोच — “अभिक-
कन्त, भो गोतम, अभिककन्त, भो गोतम । सेय्यथापि, भो गोतम,
निककुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूळ्हस्स वा मग्ग
आचिकखेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि
दक्खन्ती^१ ति—एवमेव^२ भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । ५ B 439
एसाह भवन्त गोतम सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च । उपासक
म भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

ब्राह्मणवग्गो निट्ठितो पञ्चमो ।

तस्सुद्धान

ब्रह्मायु सेलस्सलायनो, घोटमुखो च ब्राह्मणो ।

एसु चङ्की धनञ्जानि, वासेट्ठो सुभगारवो ति ॥

मज्झिमपण्णासक निट्ठित ।

— ० —

१ दक्खन्ती — सी०, रो० । २ एवमेत — सी० ।
म० २-६३

विसेसपदान
अनुवकमणिका

अ		अज्जेन	४७१
अकण्हअसुक्क, कम्म	६५	अज्जलिकरणीयो	१३०
अकण्ह असुक्क अकण्हअसुक्कविपाक, कम्म	६३	अज्जतिथियपुब्बो	१८९, २१०
अकुसला	१८४, ४२२	अज्जतिथिया	१८
—तयो धम्मा	१८४	—परिब्बाजका	११४
—सङ्कुप्पा	२५०	अज्जदिट्ठिकेन, दुज्जानो	१८०
—सीला	२५०	अज्जाराधना	१७०
अक्खधुत्ता	३५२	अज्जे जीव अज्ज सरीर	१०७
अग्निहुत्तमुखा, यज्जा	४०२	अज्जेनज्ज पटिचरति	१२६
अग्गुपट्ठाको	२७२, २७७	अट्ठकनागरो, गहपति	१५, १८, १९
अघतो	११८	अट्ठको	४३३, ४४२
अडकुसगग्हे	३३९	अट्ठङ्गसमन्नागतो	३८८
अङ्गमगधान	२२५	अट्ठिकङ्कलूपमा, कामा	३३
अङ्गराजा	४२५	अट्ठिकङ्कल	३३
अङ्गारकासूपमा	३५	अट्ठकोसकाहारा	२२९
अङ्गीरसो	४३३, ४७२	अट्ठवलुवाहारा	२२९
अडगुत्तरापान निगमो, आपण	१३१, ३९६	अण्डकोसम्हा, कुक्कुटच्छापकस्सेव	२५
अडगुत्तरापेसु	२७, १३१, ३९६, ३९८	अतक्कावचरो	१८०, ३३२
अडगुलिमालको, आरज्जिको	३४८	अताणो, लोको	२९३, २९४
अडगुलिमालपब्बज्जा	३४४	अतित्तो, लोको	२९३, २९६
अडगुलिमालो, अरहा	३४९	अतिथिकरणीय	४५०
—आयस्मा	३४७, ३४९, ३५०	अत्तन्तपो	६, ७, ८९, ९०
—चोरो	३४४, ३४५	—पुग्गलो	५
—पच्छासमणो	३४६	—होति अत्तपरितापनानुयोग०	४१५
अचिरवती, नदी	३६०, ३६३	अत्तुक्कसना	७९
अचेलको	७, ६१, ८९, ४१८	अत्थिकवादो	८०, २१३
अचेलो, सेनियो	६२, ६५, ६६	अदिट्ठ	३९
अच्छरायो	२८८	अदोसो	१८४
अच्छरियम्भुतचित्तजाता	३९३	अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु	४५२
अजातसत्तुना, मागधेन	३६३	अधम्मचारी	४५४
अजितो, केसकम्बलो	२२५	अधिच्चापत्तिको	१२७
अजिनक्खिप	४१८	अधिदेवे, भगवा ब्याकासि	३८०
अज्झापको	४१०	अधिब्रह्मान, भगवा ब्याकासि	३८०

अधिब्रह्म पुच्छा	३८०	अनोपारम्भो, कायसमाचारो	३६२
अनच्छरिया	३३३	अतरा च गय, अतरा च बोधि	३३६
अनज्ज्ञापको	४१०	अन्तवा, लोको	१०७, १७६
अनत्तजिनो	३३७	अतिमपुरिसो	३०१, ३०३, ३०८
अनत्ततो	११८	अधवेणूपमा, ब्राह्मणा	४७१
अनतवा, लोको	१०७, १७६	अन्नभारो	२२४
अनभिस्सरो, लोको	२९२, २९४	अपण्णको, धम्मो	७७, ७९, ८६, ८७
अनस्सासिकानि, ब्रह्मचरियानि	२१२, २१७, २१८	अपरन्तो	२५७, २६९
अनस्सासिक, ब्रह्मचरिय	२१८, २२०	अपरप्पच्चयो	१८६, १८७, ३९४
अनाजानिया	३८	अपरिसङ्कित	३९
अनाथपिण्डिकस्स आरामे, जेतवने	७२, १००, १०७, ११४, १२०, १७६, २४७, २६७, २८६, ३४४, ३४६, ३५२, ३५९, ४०३, ४४१, ४६९	अपुच्चण्डताय, समापन्नो	२४
अनापत्तिबहुलो	१२६, १२७	अप्परजक्खजातिको	३३३, ३३५
अनावत्तिधम्मो	१६, १८, १५१, १५२, २७८, ३९५	अप्परजक्खे	३३४
अनिक्खित्तधुरो	२३	अप्पसद्दकामो	२५५, २९९
अनिच्चतो	११८	अप्पाटिहीरकत, भासित सम्पज्जति	२५९
अनिच्चसञ्ज	१०५	अप्पाणक, ज्ञान	३२७, ३२८, ४९०, ४९१
अनिच्चा	१९६	अप्पाहारो	२२८
अनिच्चानुपस्सी	१०६	अप्पोस्सुक्कताय, चित्त नमति	३३३
अनिच्चुच्छादनपरिमह्नभेदनविद्धसनधम्मो	१९५, २४०	अब्भोकासिका	२३१
अनुञ्जातो, मातापितृहि	२८२	अब्भोकासो, पब्बज्जा	१०, ४२०, ४८४
अनुत्तरो	९, २३, ७७, १९८, २२०, २४३, २८१, ३८२, ३९६, ४२७, ४६२	अब्याकतपञ्हा, मालुक्यपुत्तस्स	१०७
अनुपुब्बकिरिया	१७०	अब्याकतानि, दिट्ठिगतानि	१०७
अनुपुब्बपटिपदा	१७०	अब्याकत	११२
अनुपुब्बसिक्खा	१७०	— कस्मा	१११
अनुपुब्बि, कथ	५२, ३९३	अब्यापन्नचित्तो	४२२
अनुप्पत्तसदत्थो	१६७, १८५, २२२	अब्रह्मचरियवासा, चत्तारो	२११, २१७
अनुप्पत्तो, आपण	३९८	अब्रह्मचरियवासो	२१४, २१५, २१८
अनुयुत्तो, जागरिय	२२	अभयो राजकुमारो	६७, ६८, ७१
अनुसद्धो, आयस्मा	१४८, १५२, १५५	अभिवक्कमोसान	४५८
अनुविच्चकारो	५२	अभिज्ज्ञा	१४९
अनुसायिको, आबाधो	२९४	अभिज्ज्ञादोमनस्सा	४२२
अनुस्सवसच्चो	२१९	अभिञ्जावोसानपारमिप्पत्ता	२३५, २३६, २४०, २४२, २४४, २४५
अनुस्सविका, समणब्राह्मणा	४८३	अभिण्हापत्तिको	१२६
अनुस्सविको, सत्था	२१८	अभिदोसकालङ्कतो	३३५
अनुस्सवो	४३४	अभिनीलनेत्तो	३८६
		अभिप्पमोदय, चित्त	१०५
		अभिभायतनानि, अट्ट भावेन्ति	२३६
		अभिसङ्खत	१६
		अभिसञ्चेतयित	१६

अमतदु दुर्भि	३३७	— सम्मासतिया समन्नागतो	१३०
अमराविक्लेष	२१९	असेखेन, सम्माआजीवेन समन्नागतो	१३०
अमोहो	१८४	— सम्माकम्म तेन समन्नागतो	१३०
अम्बलट्टिका	९२	— सम्माआणेन समन्नागतो	१३०
अम्बवने, कोमारभच्चस्स	३९	— सम्मावायामेन समन्नागतो	१३०
अय आसवसमुदयो	१२५	— सम्मासङ्कप्पेन समन्नागतो	१३०
अय्यपुत्तो, रट्टपालो	२८९	— सम्मासमाधिना समन्नागतो	१३०
अय्या, कुच्छिमती	३४३	अस्मिमानो	१०५
अय्यो, गग्गो	३४८	अस्सकाया	२९४
अय्यो चेव, दासो च	४०५	अस्सको, लोको	२९३, २९५
अरति	१०५	अस्सजिपुनब्बसुका, भिक्खू	१६२, १६३
अरहन्तो	४, १६७, २६९	अस्सतरो	४१०
अरह	९, २३, ७७, १९८, २२०, २८१, ३८२, ३९६, ४२७, ४६२	अस्सदम्मको	१२९, १३०
अरियसच्च, दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद	२३३	अस्सदम्मा	३७६
— दुक्ख	२३३	अस्सरतन	३८३, ३९८
अरियसावको	२२, २५, ३७, ११६	अस्सलायनो, माणवो	४०३, ४०४, ४११
— सीलसम्पन्नो	२१	अस्साजानियो	१३०
अरियस्स विनये	१२३	— भद्रो	१२९
अरियो अटुङ्गिको	३०९	अस्साजानीयूपमो, भिक्खू	१२८
अरिय अटुङ्गिक मग्ग, भावेन्ति	२३५	अस्सुतपुब्बा	३२४, ३३३
अरूपसञ्जी	२३६, २३७, २३७	आ	
अलमरियमाणदस्सनविसेस	२४, १२३, ३३०, ३३८	आकारपरिवितक्को	४३४
अलाबुलोमसानि	२३०	आकारवती, पटिपदा	२६१, २६३
अलोभो	१८४	— सद्धा	७७
अवन्तिपुत्तो, माधुरो	३१०, ३१६	आकासगोत्तो सञ्जयो, ब्राह्मणो	३७५, ३८०
अविज्जासवो	१४, १२५, २२२, २६५, ४९६	आकासघातु	१०२
अविरलदन्तो	३८६	आकाससमा, भावना	१०४
असञ्जीगब्भा	२१६	आकासानञ्चायतन	१७, ७५, ११८, २३६
असद्धम्मसञ्जति	७९	आकिञ्चञ्चायतन	१७, ७५, ११९, २३६, ३२१, ४८५
असमाहित	२४३	आगमेहि, त्व सारिपुत्त	१४४
असस्सतो, लोको	१०७, १७६	आगिलायति, पिट्ठि	२०
असितब्बाभिङ्ग	४४४	आचरियघन	१८
असितो देवलो, इसि	४११, ४१२	आचामभक्खो	८, ४१८
असुत	३९	आचारगोचरसम्पन्नो	२१
असुभ	१०५	आजञ्जरथो	३०५
असेखाय, सम्मादिट्ठिया समन्नागतो	१३०	आजानीयसुसूपम, धम्मपरियाय	१२९
— सम्मावाचाय समन्नागतो	१३०	आजानीया	३८
— सम्माविमुत्तिया समन्नागतो	१३०	आजीवकसत्ते, एकूनपञ्जास	२१६
		आजीवको	१७५

इन्द्रियसते	२१६
इन्द्रियसवरेण, समन्नागतो	११, १२
इन्द्रियानि	१६९, ३३६, ३५२
इन्द्रियसु, गुत्तद्वारो	२१, २२, २४
इब्भा कण्हा बधुपादापच्चा	४४०
इसयो, पुब्बका	४७२
इसिदत्तपुराणा, थपतयो	३७१
इसिपतने, मिगदाये	२७५, ३३६, ३३७

उ

उक्कासितसद्दो	२२७
उक्कुटिकप्पधान	२१४, २१५
उक्कुटिको	८
उग्गाह्मानो, परिब्बाजको	२४८
उच्चाकुलीनता, पापियसो	४४२
— सेय्यसो	४४२
उच्चाकुलीनो	४४२
उच्चासद्दा, महासद्दा	१४१
उच्छिन्नमूला	१८२
उजुजातिको	२७०
उजु, सारिपुत्तो	११०
उण्हीससीसो	३८६
उण्होदकपटिसेवी	४९
उतुनियो, ब्राह्मणियो	४०४
उत्तमपत्तिपत्त	२४८
उत्तरारणि	४४७
— आदाय	४०८

उत्तरिमनुस्सधम्मा	१२३, १२४, ३३०, ३३८, ४७३, ४७५
उत्तरिमनुस्सधम्मान, सच्छिकिरिया	४७३
उत्तरो, माणवो	३८२, ३८३, ३८४
उत्तानसेय्यको	२४९
उदकावसेस, उदकाधाने ठपेत्वा	९२
उदको, रामपुत्तो	३२२, ३२३, ३३५, ४८६, ४८७

उदग्गचित्त	३९३
उदरच्छवि, परिमसिस्सामी	४९३
उदायी, आयस्मा	७२, १३१, १४०
उदेनो, आयस्मा	४१४
उद्दिस्सकत, मस	३९

उद्धग्गलोमो	३३
उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरण	४७५
उद्धच्चकुक्कुच्च	१४८
उपको, आजीवको	३३६, ३३७
उपट्टानसाल, कारापेहि	४२६
उपमा, सल्लविद्धपुरिसस्स	११०
उपालि, गहपति	४७, ४८, ५३, ५६, ५९
उपेक्खको	१२
उपेक्खाविहारी, ब्रह्मा	४१
उपेक्खासतिपारिसुद्धि	२४, ३७

— चतुत्थ, ज्ञान

उपेक्खासम्बोज्झङ्ग, भावेति	२३५
उपेक्खासहगतेन चेतसा	१७, ४१, ३०१, ३०८, ४६०
उपेक्ख	१०५
उपोसथिको	३०५
उपोसथ	३०६
— उपवसति	३०४
उभतोकोटिक, पञ्हु	६८, ६९
उभतोभागविमुत्तो	१२२, १६७
उरुञ्जाय विहरति	३७३
उरुवेला	३२४
उरुवेलाय	३३६
— दुक्करचरिया	३२३
उरुवेला, सेनानिगमो	४८७
उळारभोगता, पापियसो	४४२
— सेय्यसो	४४२

उळारभोगो	४४३
उळारवण्णता, सेय्यसो	४४२
उळारवण्णो	४४३

ऊ

ऊनो, लोको	२९३, २९६
ऊमिभय	१४४

ए

एकन्तसुखो, लोको	२६१, २६३, २६४
एकपुण्डरिको, परिब्बाजकारामो	१७३
एकपुण्डरिक, नाग	३५९
एकभत्तिको	१०, ३१५

एकागारिको	७, ३१४, ३१५, ४१८	कतकरणीया	१६७
एकालोपिको	७, ४१८	कतपरप्पवादे	३६९
एकासनभोजन	१२०	कत्तारो	४७२
एकेकलोमो	३८५	कथा, धम्मी	३५६
एकसवादो	४६९	कथावत्थुस्मि, वाद आरोपेहि	४७
एणिजङ्घो	३८५	कथ अनुपुब्बि	५२, ३९२
एववादी, सत्था	२१२, २१४, २१५, २१६	कदरको, परिब्बाजको	३
एसुकारी, ब्राह्मणो	४४१, ४४३, ४४८	कपिलवत्थुस्मि, निग्रोधारामे	२०
ओ		कप्पको	३०७
		कम्मदायादा, सत्ता	६४
ओतप्पी	२३	कम्मन्ता, पटिक्खत्ता	२८
ओदनकुम्मासूपचयो	१९५, २४०	कम्मवादी	१७५
ओदनकुम्मास	४९४	कम्मविनिबद्धा, सुगति दुग्गति वा	३१२
ओपक्कमिका, दुक्खा	३३०, ४९०, ४९४	कम्मनि	४३, ४४
ओपपातिको	१६, १८, ११८, १५१, १५२, २७८, ३९५	कम्मासधम्म, कुरुन निगमो	१९८
ओपमञ्जो सुभगवैनिको, पोक्खरसाति	४७३	कम्म अकण्हसुक्क	६५
ओपारम्भो, कायसमाचारो	३६०	— अकण्ह असुक्क अकण्हअसुक्कविपाक	६३
— मनोसमाचारो	३६०	— कण्हसुक्क	६४
ओपासादका	४२७	— — कण्हसुक्कविपाक	६३
ओपासाद, कोसलान ब्राह्मणगामो	४२७	— कण्ह	६४
ओरब्भिको	८	— — कण्हविपाक	६३
ओरम्भागियसयोजनपहानपटिपदा	११५	— महासावज्जतर	४५
ओरम्भागियान, सयोजनान	१६, ११४, १५१, २७७, ३९५	— सुक्क	६४
ओहितभारो	१६७, १८५, २२२	— — सुक्कविपाक	६३
ओळारिक, आहार	४९४	करुणासहगतेन चेतसा	१७, ४१ ३०१, ३०८, ४६०
क		करुण	१०४
		कल दकनिवापे, बैलुवने	६७ ९२, १५६, १८४, २२४, २५५ ४४९, ४५०
कच्चायनो, पकुधो	२२५	कलिग्गहो	७९
कटग्गहो	८०	कल्याणमित्ते, भजमानो	१६९, १७०
कणभक्खो	८, ४१८	कल्याणो, कित्तिसद्दो	३९८, ४६२
कण्टकापस्सयिको	८, ४१८	कल्लचित्त	३९३
कण्हसुक्क, कम्म	६४	कसिगोरक्ख	४४४
कण्हो, अञ्जो वण्णो	४०४	कसिणायतनानि, दस भावेति	२३८
कण्ह कण्हविपाक, कम्म	६३	कस्सपो	४३३, ४७२
— कम्म	६४	— पूरणो	२२५, २२६
कण्णकथल	३८१	— भगवा	२७१, २७६
कण्णकथले, निगदाये	३७३	कहापणसतानि	४२६
		कळायपटिभस्तानि	२७७

कळाययूस	३२९, ४९३	कायानुपस्सी	४, २३४
कळारजनको	३०८	कायो, रूपी	१९५
कापटिको, माणवो	४३१	कारायनो, दीवो	३६५
कापिलवत्थवा, सक्या	२०, २६	कालामो, आळारो	३२०, ३२१, ३३५, ४८४, ४८५,
कामगुणा	१३८, ४७५	कालिक	१६३
कामच्छन्दनीवरण	४७५	कालिङ्गारञ्ज	५१
कामच्छन्दो	११४ ३२४, ४८८	कासिकचन्दन	३५८
कामपिपासा	३२४ ४८८	कासिकोसला	३५८
कामरागानुसयो	११५	कासिराजा, किकी	२७५, २७६, २८०
कामरागो	११६	कासीन निगमो, कौटागिरि	१६२
कामसङ्कप्पो	२५२	कासीसु	१६२
कामा, अङ्गारकासूपमा	३५	किकी, कासिराजा	२७५, २७६, २८०
— अट्टिकङ्कलूपमा	३३	कित्तिसद्दो, कल्याणो	३६२, ३९८
— तिणुक्कूपमा	३४	किमिलो, आयस्मा	१४८
— मानुसका	३०७	किरियवादी	१७५
— मसपेसूपमा	३४	किलमथो	३३३
— याचितकूपमा	३५, ३६	किस, सङ्किच्च	२२३
— रुक्खफलूपमा	३६, ३७	किसोरो, गद्रभन	४१०
— सुपिनकूपमा	३५	किंकुसलगवेसी	३२३, ४८४, ४८७
कामान आदीनव	३९३	कौटागिरि, कासीन निगमो	१६२
कामासवा	१४, १२५, २२२, २६५, ४२४, ४९६	कुक्कुटच्छापकस्सेव, अण्डकोसम्हा	२५
कामे दिब्बे	३०७	कुक्कुटारामो	१५
कामेसु, कामच्छन्दो	११५	कुक्कुरवतिको, सैनियो	६१, ६२, ६५, ६६
कायकम्म	४४, ९८	कुच्छिपरिहारिकेन, पिण्डपातेन	११, ४२१
— दुक्खुद्रय	९४	कुच्छिमती, अय्या	३४३
कायदण्डो व, महासावज्जतरो	४६, ४८, ५१	कुतूहलसालाय, सन्निसिन्नान सन्निपतितान	२२५
कायपरिहारिकेन, चीवरेन	४२१	कुमारकीळित	३०२
कायसक्खि	१२२, १६७, १६८	कुमारी, बजिरी	३५६
कायसङ्खार	६४, १०५	कुम्भकारो, घटिकारो	२७२-२७४, २७७
कायसमाचारो, अकुसलो	३६१	कुम्भीलभय	१४४, १४५
— अनवज्जो	३६२	कुरुन निगमो, कम्मासधम्म	१९८
— अनोपारम्भो	३६२	— — थुल्लकोट्टिक	२८१
— अब्यावज्झो	३६२	कुरुसु	१९८, २८१
— ओपारम्भो	३६०	कुलत्थयूस	३२९, ४९३
— कुसलो	३६२	कुलपुत्तो, रुट्टपालो	२८१
— दुक्खविपाको	३६१	कुसचीर	४१८
— सब्यावज्झो	३६१	कुसला तयो धम्मा	१८४
— सावज्जो	३६२	— सङ्कप्पा	२५०
— सुखविपाको	३६१	— सीला	२५०

कूटागारसालाय, महावने	१७३	खुलुखुलुकारक	३८७
कुलपलुग	२७७	खेमियम्बवन	४१४
केणियो, जटिलो	३९६, ३९७, ४०१		
केवट्टा, मच्छविलोपे	१४१	ग	
केसकम्बलो, अजितो	२२५	गम्गराय, पोक्खरणिग्या तीरे	३
केसमस्सुलोचको	८ ४१८	गम्गो, अय्यो	३४८
केसमस्सुलोचन	२१४, २१५	- मताणिपुत्तो	३४८
कोकनदो नाम, पासादो	३१८	गङ्गाय, तीर गच्छेय्य	२१४
कोण्डञ्जो, आयस्मा	१४८	गण्डतो	११८
कोमारभच्चकस्स, जीवकस्स अम्बवने	३९	गद्रभेन, किसोरो	४१०
कोरब्बो, राजा	२८९, २९०, २९९	- वळवाय	४१०
कोलियपुत्तो गोवतिको	६३, ६५	गम्भिनियो	६०४
- पुण्णो	६१ ६३, ६५	गम्भीरो, धम्मो	३३२
कोलियान निगमो, हल्लिहवसन नाम	६१	गहपति, अट्ठकनागरो दसमो	१५, १८, १९
कोसकाहारा	२२९	- उपालि	४७, ४८, ५३, ५६, ५९
कोसम्बिय	२११, ३४२	- पोतलियो	२७, ३३
कोसलका, ब्राह्मणमहासाला	४७४	गहपतिरतन	३८३, ३९८
कोसलान ब्राह्मणगामो, ओपासाद	४२७	गहपतिवादेन	२७
- - साला	७७	गाथायो	३३३
कोसलेसु	७७, १४८, २७१, ४२७, ४८२, ४८३	गिज्झकूटे पब्बते, सूकरखताय	१९३
कोसलो, पसेनदि	३४६, ३४८, ३५३, ३५८-३६०, ३६३, ३६५, ३६७, ३७१, ३७३-३७५, ३७८, ३७९, ३८१	गुत्तद्वारो, इन्द्रियेसु	२२, २४
कोसोहितवत्थगुहो	३८५	गुदावने, मधुराय विहरति	३१०
		गोतमस्स, मुखतो घोसो	३८८
		गोतमो, मायावी	४७
		- सक्कपुत्तो	३९०, ३९६, ३९८, ४२८, ४६२
		- समणो	६८, २२५, २२७, ३३७, ३५३, ३५४, ३८३, ४०३, ४६२, ४७३, ४७८, ४९४
ख		गोत्तपटिसारिनो	२६
खग्ग च उण्हीस	३६७	गोदम्मा	३७६
खत्तियकञ्जाय, ब्राह्मणकुमारो	४०९	गोपखुमो	३८६
खत्तियकुमारो, ब्राह्मणकञ्जाय	४०९	गोमयभक्खो	८, ४१८
खत्तियकुला	४०८	गोलियानि, भिक्खु	१५६
खत्तियपण्डिते	३६९	गोवतिको, कोलियपुत्तो	६१, ६३, ६५
खत्तिया	३७५	गोविकन्तनेन कुच्छि परिकतो	१३३
खत्तियाय, वासभाय	३५७	गोसालो, मक्खलि	२२३, २२५, २२६
खत्तियो, भगवा	३७१		
खयधम्मा	१९६	घ	
खिपितसद्दो	२२७	घटिकारो	३८१
खीणासवा	१६७, १६९, १८५, २२२	- कुम्भकारो	२७२-२७४, २७७
खुरकासे	१३०		

धरावासी, रजापथो	४२०, ४८४
— सम्बाधो	१०, ४८४
घासच्छादनपरमो	२८
घोटमुखो, ब्राह्मणो	४१४ ४१७, ४२४, ४२६
घोसितारामे	२११, ३४३

च

चक्करतन	३८३ ३९८
चक्कवत्ती	३८३, ३९८
चक्खुना, दिब्बेन	१२५, १९१, २४४, २९५
चक्खुद्रिय	११, २०
चङ्गी, ब्राह्मणो	४२७, ४३१, ४६२ ६७४
चञ्चलिकप्पे, पटिवसति	४८२
चण्डालकुला	४४७
चतुत्थ, ज्ञान	१७, २३, ७५, १३८ २२१, २४०, २६३, २६४, ३३१, ४२३, ४९५

— उपेक्खासतिपारिसुद्धि

चतुप्पद, वेय्याकरण	१७१
चत्तालीसदत्तो	३८६
चदिमसुरिये	२४१
चन्दो, नक्खत्तान मुख	४०२
चम्पाय	३
चम्प, अतरेन	५
चाग	४७१
चातुमहागजिका देवा	४५९
चातुमाय, आमलकीवने	१४१
चातुमेय्यका, सक्का सथागारे	१४२
चातुम्महाभूतिको	१९५, २१३, २४०
चातुयाममवरसवुत्तो	४९
चातुरन्तो	३८३, ३९८
चातुवणिसुद्धि, भगवा व्याकासि	३८०
चितन्तरसो	३८५
चित्तप्पटिसवेदी	१०५
चित्तसङ्खारप्पटिसवेदी	१०५
चित्तसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागत	
इद्धिपाद भावेति	२३५
चित्तानुपस्सी	४, २३४
चित्त, अभिप्पमोदय	१०५
— चीवरकम्म	१२०

— विमोचय	१०६
— समादह	१०६
चीवरेन, कायपरिहारिकेन	४२१
चुतूपपातजाणाय, सत्तान	१३, २२१, २६५
चेतोविमुत्ति	२५, ११९, १७४, १९१, २४५, ४७९
चेलपटिक	३१९

छ

छदसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागत	
इद्धिपाद भावेति	२३४
छदसो मुख सावित्ती	४०२
छवो, मनोदण्डो	४६, ४८
छळाभिजातियो	२१६

ज

जटिलो केणियो	३९६, ३९७, ४०१
जनकुहनत्थ	१५१
जनपदत्थावरियप्पत्तो	३८३, ३९८
जनपदेसु, पच्चन्तिमेसु	४०५
जन्नुकेन, घट्टेसि	२२७
जम्बुच्छायाय	३३०, ४९४
जरापारिजुञ्ज	२९०
जागरिय अनुयुत्तो	२२
जाणुस्सोणि, ब्राह्मणो	४६२, ४७४, ४८१
जातरूपरजत	४२६
जातिवादो निराकतो	४०३
जालहत्थपादो	३८५
जीवको, कोमारभच्चो	३९, ४२
जैतवने, अनाथपिण्डिकस्स आरामे	७२, १००, १०७, ११४, १२०, १७६, २४७, २६७, २८६, ३४४, ३४६, ३५२, ३५९, ४०१, ४०३, ४६९
जोतिपालो, माणवो	२७२-२७४, २८०

झ

ज्ञानानि, चत्तारि भावेन्ति	२३८
ज्ञान, अप्पाणक	३२७, ३२८, ४९०, ४९१

अ	तोदेय्यपुत्तो, माणवो	४६९, ४७३ ४७८,
आतिदासी	२८७	४७९, ४८०
आतिपारिजुञ्ज	२९०	४६२, ४६३
आतिसालोहितकरणीय	४५०	१०७ १७६
त	थ	
तक्कपरियाहत	२१९	३७१
तक्की होति, वीमसी	२१९	७२, ७३, २४७,
— सत्था	२१९	२४८, २५४
तण्डुलपटिभस्तानि	२७७	४७५
तण्डुलपालिद्वाराय	४४९	१४९
तण्हाक्खयो	११८, ३३३	२८१, २८२
तण्हादासो	२९३, २९६	२८१, २८६
ततिय, ज्ञान	१२, १६, २३, ७४, १३८ २२१,	द
	२३९, २६३, ३३१, ४२३, ४९५	दक्खिणागिरि
तत्थ परिनिब्बायी	१६, १८, ११८, ३९५	दक्खिण्यो
तत्रग्गिवेस्सन	१९४, १९५	दण्डकारञ्ज
तथागत, विनायक	३४१	दण्डानि
तयागतो, किंवादी	२२०	दददुलभक्खो
तप	४७१	दवत्त
तारुक्खो, ब्राह्मणो	४६२, ४७४	दसमो, गहपति, अटुकनागरो
तालावत्थुकता	१५०, १८२	दहरो
तावतिसा, देवा	३०४, ३७९, ४५९	दानकथ
तिकोटिपरिसुद्ध, मस	३९	दासिया, पुण्णिकाय
तिक्खिद्वये	३३४	दासो च, अय्यो चैव
तिणभक्खो	८, ४१८	दिट्ठधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पत्तो, भगवा
तिणुकूपमा	३४	४८३,
तिण्णविचिकिच्छो	१८६, ३९४, ४२३	४८४
तित्थायतन	१७५	दिट्ठधम्मो
तिरच्छानकथ, कथेन्तिया	२११, २२४,	दिट्ठिकन्तारो
	२४७, २५५	दिट्ठिगतानि
तिरच्छानयोनि	४५९	— अब्याकतानि
तिरोभाव	१९०, २४१	१०७
तुसिता देवा	४५९	दिट्ठिगत
तेचीवरिको	३४८	१७९, १९४
तेजोकायो	२१६	दिट्ठिगहन
तेजोधातु	१०२	१७९
तेजोसमा, भावना	१०३	दिट्ठिनिज्झानक्खति
तेविज्जान	४६३	४३४
तेविज्जो, भगवा	१७४	दिट्ठिप्पत्तो
		१२२, १६७, १६८
		दिट्ठिविप्फदिय
		१७९
		दिट्ठिविसूक
		१७९
		दिट्ठिसयोजन
		१७९
		दिट्ठी
		१९५
		दिट्ठीन पहान
		१९४

दिब्बाय, सोतघातुया	१९०, २४२	देवानमिन्दो, सक्को	३०४-३०६
दिब्बे, कामे	३०७	देवा, मनोसत्ता	४९
दिब्बेन, चक्खुना	१२५, १९१, २४४, ४९५	देवी, मल्लिका	३५६
दिवाविकालभोजन	१३२	दोणमिते, सुखदुक्खे	२१७
दीघङ्गुलि	३८५	दोसो	१८४
दीघतपस्सी, निगण्ठो	४३, ४६, ४८, ५३	द्वट्टतरकप्पा	२१६
दीघनखो परिब्बाजको	१९३, १९४	द्वट्टिपादा	२१६
दीघो, कारायनो	३६५	द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि	३८३, ३८४, ३९१, ३९२, ३९८
दुक्करकारको	६१	द्वागारिको	७, ४१८
दुक्करकारिका	३३८	द्वालोपिको	७, ४१८
दुक्करचरिया, च्छ्वेलाय	३२३	द्वे व वण्णा	४०५
दुक्खतो	११८		
दुक्खनिरोधगामिनि, पटिपद, अरियसच्च	२३३	ध	
दुक्खनिरोधगामिनी, पटिपदा	१४, ११३, १२५, २६५, ४२४, ४९६	धनञ्जानि, ब्राह्मणो	४४९, ४५०, ४५७, ४६१
दुक्खनिरोधो	१४, ११३, १२५, २३३, २९५, ४२४	धनञ्जानी, ब्राह्मणी	३२३, ४८३
दुक्खसमुदयो	१४, ११३, १२५, २३३, २६५, ४२४, ४९५	धनानि, चत्तारि	४४३
दुक्खा, ओपक्कमिका	३३०, ४९०, ४९४	धनुकलाप	४४४
दुक्खेन खो सुख अधिगन्तव्व	३२०	धम्मचक्कप्पवत्तन	३३५
दुक्ख	१४, ५३, ११३, १२५, २६५, ३९३, ४२४, ४९५	धम्मचक्क	३३७
- अरियसच्च	२३३	धम्मदेसना, सामुक्कसिका	५३, ३९३
दुज्जानो, अञ्जदिट्ठिकेन	१८०	धम्मवयो, भगवति	३६७, ३६९, ३७०
दुतिय, ज्ञान	१२, १६, २३, ७४, १३८, २२०, २३९, २६३, ३३१, ४२३, ४९५	धम्मपरियाय, आजानीयसुसूपम	१२९
दुद्दसो	३३२	धम्मराजा	३०६, ३८३
दुरनुबोधो	१८०, ३३२	धम्मविचयसम्बोज्झङ्ग भावेति	२३५
दुविज्जापये	३३४	धम्मा, आदिकल्याणा	२३
देवकतसोब्भो	२११	धम्मान पटिघाताय, आसवद्वानीथान	१२९
देवता	२६४	धम्मानुपस्सी	४, २३४
देवताकरणीय	४५१	धम्मानुसारी	१२२, १६७, १६९
देवदत्तो	३००, ३०७	धम्मिकथा	२१२, ३५६
देवमनुस्सान सत्था	९, २३, २८१	धम्मद्वेसा, चत्तारो	२९२
देवलो, इसि, असितो	४११, ४१२	धम्मो, अपण्णको	७७, ७९, ८६, ८७
देववने, सालवने	४२७	- गम्भीरो	३३२
देवा	२१६, ३७८	धम्म देसेति, आदिकल्याण	९
- तावतिसा	३०४, ३७९	धावे	१३०
		न	
		नएहिमद्दन्तिको	७, ४१८
		नक्खत्तान मुख, चन्दो	४०२
		नतिट्ठमद्दन्तिको	७
		नत्थि दिन्न	२१२

— पञ्चयो, सत्तान सङ्किलेसाय	२१५	नीवरणे, पहाय	१२, ४२३
— यिट्ठ	२१२	नीवारभक्खो	८, ४१८
— हेतु, सत्तान सङ्किलेसाय	२१५	नेला, वाचा	१०
नदी, अचिरवती	३६०, ३६२	नेवसञ्जानासञ्जायतन	७५, २३६ ३२२, ४८६
न निमित्तगाही होति	११	नेसादकुला	४४७
नद, वच्छ	२२३	प	
नळकपाने, पलासवने	१४८	पञ्चन्तिमेसु, जनपदेसु	४०५
नळकारगामो	४७८	पञ्चासीसमानरूपो	२२७
नागावाससते, एकूनपञ्चास	२१६	पञ्चासमणो, अङ्गुलिमालो	३४६
नाग, एकपुण्डरीक	३५९	पञ्चिमसौपानकळेवरा	३१९
नातपुत्तो, निगण्ठो	४३-४५, ४९, ५५, ६७, २२५, २५७	पञ्चकङ्गो, थपति	७२, ७३, २४७, २४८, २५४
नानातिथिया	१२२	पञ्च धम्मा, बुद्धे	२३२
नानावेरज्जकान	४०३, ४२८	— नीवरणे	२२०
नानुब्यञ्जनगाही	२२	पञ्चवगिया, भिक्खू	३३६-३३९, ४९४, ४९५
नाळदा	५०	पञ्चसतविहार कारापेसि, आनदस्स	१९
नाळदाय, विहरति भगवा	४३	पञ्चिद्वयानि	२३५
नाळिजङ्घो, ब्राह्मणो	३५३ ३५६	पञ्चोरम्भागियानि, सयोजनानि	११४, ११५, ११७
निगण्ठिगम्भा	२१६	पञ्जवा	२३
निगण्ठो, दीवतपस्सी	४३, ४६-४८, ५३	पञ्जा	३२१, ४४३ ४८५, ४८६
— नातपुत्तो	४३-४५, ४९, ५५, ६७, २२५, २५७	पञ्जाक्खधन, समन्नागतो	२३३
निगह्मित्तोसि	२२६	पञ्जाबल	२३५
निग्रोधपरिमण्डलो	३८५	पञ्जाविमुत्ति	२५, ११९, १७४, १९१
निग्रोधारामे, कपिलवत्थुस्मि	२०	पञ्जाविमुत्तो	१२२, १६७ १६८, २४५
निद्रितचीवरो	१२०	पञ्चिद्वय	१६९, १७०
निपका	४	पञ्हु, उभतोकोटिक	६८, ६९
निब्बान	११८ ३३३	पटिकमो, नो	४५८
निमित्तगाही	२२, ४२२	पटिघो	१०५
निमि, राजा	३०५	पटिच्चसमुप्पन्ना	१९६
निम्मानरती, देवा	४६०	पटिनिस्सगानुपस्सी	१०६
निरयपाला	४५१, ४५२	पटिपदा, आकारवती	२६१, २६३
निरयसते	२१६	पटिपुगलो	३३६
निरयो	४५९	पटिराजानो	३४७
निरुपधि	१३८	पटिविरतो, आमकमसपटिग्गहणा	११
निरोधधम्मा	१९८	— बीजगामभूतगामसमारम्भा	१०
निरोधानुपस्सी	१०६	पटिसङ्गा, योनिसो	२२
निरोध	५३, ३९३	पठमाभिनिम्बिदा	२५
निल्लोप	३१५	पठम, ज्ञान	१२, १६, २३, ७४, ११८, १२४, १३८, २२०, २३८, २६३, ३३१, ४२३, ४९४, ४९५
नीवरणा	४७५		

पठवीकसिणमेको, सञ्जानाति	२३८	— बेखनसो	२६७
पठवीकायो	२१६	— सकुलुदायि	२४६, २५५, २६३, २६५
पठवीधातु	१०१	— स-दको	२११, २१२, २२३
पठवीसमा, भावना	१०३	— समणमुण्डिकापुत्तो	२४८
पणामितो, भिक्खुसङ्घो	१४२, १४४	परियायदेसिता, वेदना	७३
पणामेमिदो	१४२	परियोगाळहधम्मो	३९४
पणीतो	३३२	परियोसानकल्याण	१०, २३, २८१, ३८२, ३९६, ४२०, ४२७
पण्डितवेदनीयो	१८०, ३३२	परिसा द्वे	४१६
पत्तधम्मो	३९४	पलासवने, नळकपाने	१४८
पत्तिकाया	२९४	पलोकतो	११८
पदको	३८२, ३९०, ३९७, ४०३, ४२९, ४३२, ४८३	पविवित्तो	२२९
पधानविम्भन्तो	३३७	पसन्नचित्त	३९६
पधानियङ्गानि, पञ्च	३३९, ३७६	पसेनदि, कौसलो	३४६, ३४७, ३५३, ३५८, ३६०, ३६३, ३६५, ३६७, ३७२-३७५, ३७८, ३७९
पपातसत्तानि	२१६	पस्सद्विसम्बोज्झङ्ग, भावेति	२३५
पपाता	२१६	पहूतजिह्वताय	३८४, ३९१, ३९२, ३९९
पब्बजितभयानि	१४४	पहूतजिह्वो	३८६
पब्बज्जा, अब्भोकासो	१०, ४२०, ४८४	पाटलिपुत्तक	१९
परतो	११८	पाटलिपुत्त, अनुप्पत्तो	१५
परदत्तवुत्ते विहरन्ते, भिक्खू	३६८	पाटिपदो, सेखो	२४
परदत्तुत्ता विहरन्ति, भिक्खू	१३७	पातिमोक्खसवरसवुत्तो	२१
परनिम्मितवसवत्ती, वा देवा	४६०	पादमण्डनानुयोगमनुयुत्तो	३८८
परन्तपो	५, ८, ८९, ९०, ४१५, ४१९	पापियसो, उच्चाकुलीनता	४४२
परमकुसल	२४८	— उळारभोगता	४४२
परमनिपच्चकार	३६७, ३७१	पायमाना पि	४०४
परमो, वण्णो	२५८, २६७	पारिचरिया, चतस्सो	४४१
परलोकवज्जभयदस्साविने	३३४	पारिजुञ्जानि	२८९, २९०, २९२
परवम्भना	७९	पावारिकम्बवन	४३, ८८
परिक्खीणभवसयोजनो	१६७, १८५, २२२	पाहुनेय्यो	१३०
परिणायकरतन	३८३, ३९८	पिञ्जाकभक्खो	८ ४१८
परिब्बाजकसत्ते	२१६	पिटकसम्पदाय	४३२
परिब्बाजका	२२४	— धम्म देसेति	२१९
— अञ्जतित्थिया	११४	पिट्ठि, आगिलायति	२१
परिब्बाजकारामो, एकपुण्डरीको	१७३	पिट्ठिकण्टक	४९३
— मोरनिवापो	२२४, २५५	पिण्डपातिको	२३०, ३४८
परिब्बाजको, उग्गाहमानो	२४७, २४९	पिण्डपातेन, कुच्छिपरिहारिकेन	११, ४२१
— कन्दरको	३	पियजातिका	३५३
— दीघनखो	१९३, १९४		
— मागण्डियो	१९८, २०६, २१०		
— बच्छगोत्तो	१७३, १७४, १७६, १८४, १८९		

पिलक्खुगुहाय, पटिवसति	२११	बाराणसिय, भगवा कस्सपो	२७५
पिसाचा	२१६	बाराणसी	२७५, ३३६, ३३७, ४१४
पीतिप्पटिसवेदी	१०५	बालवेधिरूपे	३६९
पीतिसम्बोज्झङ्ग भावेत	२३५	बाहितिका	३६३
पीतिसुख, विवेकज	१२	बाहुल्लिको	३३८
— समाधिज	१२	— समणो गोतमो पधानविम्भतो	४९५
पुक्कुसकुला	४४७	बिम्बिसारो, सेनियो	३९८, ४३१
पुग्गलवेमत्तता	६५	बोजगामभूतगामसमारम्भा, पटिविरतो	१०
पुग्गला, चत्तारो	८९, १३७, ४१५	बुद्धचक्खुना	३३४
पुच्छा, अधिब्रह्म	३८०	बुद्धे, पञ्च धम्मा	२३२
पुञ्जकिरियवत्थु	४७७	बुद्धो	३८२, ३९६, ४२७, ४६२
पुञ्ज, नत्थि ततोनिदान	२१४	बेलुकाहारा	२२९
पुण्णिकाय, दासिया	४७३	बेलुवगामके	१५
पुण्णो, कोलियपुत्तो, गोवतिको	६१, ६३, ६५	बोज्झङ्गे, सत्त, भावेन्ति	२३५
पुथुज्जनो	११५	बोधि राजकुमारो	३१८-३२०, ३४०, ३४२,
पुब्बका, इसयो	४७५		३४३
पुब्बन्तो	२५६, २५७, २५९	बोधिलाभ	४९५
पुब्बपेतकरणीय	४५०	बोधिसत्तचरिया	३२०, ४८४
पुब्बारामो, भिगारमातुपासादो	३५९	ब्याकत	११२
पुब्बेनिवासानुस्सति	२२१	ब्याधिपारिजुञ्ज	२९०
पुब्बेनिवासानुस्सतिवाण	१३, २६४, ४२३	ब्यापन्नचित्तो	३१२
० ज्ञाणाय चित्त अभिनिन्नामेसि	३३१, ४९५	ब्यापादनीवरण	४७५
पुब्बेनिवास	१३, २४, ३७, १२५, २५७	ब्यापादसङ्कप्पो	२५२
— अनुस्सरन्ति	२४३	ब्यापादानुसयो	११५
पुरिसदम्मसारथि	९, २३, ७७, १८१, १९८,	ब्यापादो	१०४, ११४, ११५, ११६, १४९
	२२०, ३८२, ३९६, ४२७, ४६२	ब्रह्मचरियपरियोसान	६६, १६२, १९२, २१०,
पुरिसभूमियो, अट्ट	२१६		२८६, ३३७, ३३८, ३३९,
पूतिमूलानि, लोमानि	४९३		३४२, ३५०, ४०२
पूरणो, कस्सपो	२०५, २२६	ब्रह्मचरियवासो	११९
पेत्तिविसयो	४५९	— समणे गोतमे	२२३
पेत्तो, हत्थारोहपुत्तो	३, ४, ६, ७	ब्रह्मचरियानि, अनस्सासिकानि	२१२, २१७, २१८
पोक्खरसाति, ब्राह्मणो	४६२, ४७३, ४७४	ब्रह्मचरियानुगहाय	२२
पोनलियो, गहपति	२७, ३३	ब्रह्मचरिय	१०, १०९, ३८२, ४२०, ४७१
पसुकूलिका	२३०, ३४८	— अनस्सासिक	२१८, २२०
		— सङ्खलिखित	१०, २८२,
			२८३, ४२०, ४८४
ब		ब्रह्मजा	३१०
बधनागारिको	८	ब्रह्मदायादा	३१०, ४०४
बरिहिसत्थाय, दम्भा लूयन्तु	९	ब्रह्मदय्य, राजदाय	४२७, ४२९
बलानि, पञ्च, भावेन्ति	२३५	ब्रह्मनिम्मिता	३१०, ४०४
बलवाभिरथेन	४८१		

ब्रह्मभूतेन अत्तना, विहरति	६, ९
ब्रह्मयाचना	३३२
ब्रह्मलोकगामिनिं च पटिपद	४७९
ब्रह्मलौकाधिमुत्ता	४६०
ब्रह्मलोकूपगो	३०२
ब्रह्मलोको	२४२, ४६०, ४७९
ब्रह्मवच्छसी	४३०
ब्रह्मवण्णी	४३०
ब्रह्मविहारे	३०८
ब्रह्मविहारे, चत्तारो	१०४, ३०२
ब्रह्मसहव्यताय, मग्गो	४५७
ब्रह्मस्सरो	३८६
ब्रह्मा	३८०
— उपेक्खाविहारी	४१
— मेत्ताविहारी	४०
— सहम्पति	१४३, ३३३, ३३५
ब्रह्मान सहव्यताय, मग्गो	४६०, ४७८, ४७९
ब्रह्मायु, ब्राह्मणो	३८२, ३८४, ३८९— ३९४
ब्रह्मजुगत्तो	३८५
ब्रह्मुनापेसा, सनडकुमारन	२६
ब्रह्मुना, सनडकुमारन	२६
ब्रह्मनोपुत्ता	३१०
ब्राह्मणकञ्जाय, खत्तियकुमारो	४०९
ब्राह्मणकुमारो, खत्तियकञ्जाय	४०९
ब्राह्मणकुला	४०८
ब्राह्मणगहपतिका	४२७
— मिथिलेय्यका	३८९
ब्राह्मणमहासाला	४६२
— कोसलका	४७४
ब्राह्मणा, अधवेणूपमा	४७१
ब्राह्मणान अम्बवने, तोदेय्यान	४८३
— तेविज्जान	४८२
— नानावेरज्जकान	४२८
ब्राह्मणियो, उतुनियो	४०४
ब्राह्मणियोनिजा	४०४
ब्राह्मणिसयो	४११, ४१२
ब्राह्मणी, धनञ्जानी	४८२, ४८३
ब्राह्मणो	३५०, ३७५, ४४१, ४७१

— एसुकारी	४४३, ४४१, ४४८
— घोटमुखो	४१४, ४१७, ४२४, ४२६
— चङ्की	४२७, ४३१, ४३२ ४७४
— जाणुस्सोणि	४७४ ४८१
— धनञ्जानि	४४९, ४५०, ४५७, ४६१
— नाळिजङ्घो	३५४, ३५६
— गोकखरसाति	४७४
— ब्रह्मायु	३८२, ३८४, ३८९ ३९०— ३९४
— भारद्वाजगोत्तो	१९९
— व सुक्को वण्णो	४०४
— व सेट्ठो —	४०४
— सञ्जयो	३७५
— सेलो	३९७

भ

भगवति, धम्मचयो	३६७
भगवतो, सितस्स पातुकम्माय	२७१
भगवा	२३, ७७
— आसीतिको	३७१
— कस्सपो	२७१
— — बाराणसिय	२७५
— खत्तियो	३७१
— तेविज्जो	१७४
— दिट्ठधम्माभिञ्जावोसानपारमिप्पतो	४८३
— निट्ठितचीवरो	१२०
— महापुरिसलक्खणसमन्नागतो	३८२
भगिनिवादेन	२८९
भगु	४३३, ४७२
— आयस्मा	१४८
भगवो	२७८
भग्गोसु	३१८, ३४३
भद्दालि	१२०, १२१, १२६, १३०
भद्दियो, आयस्मा	१४८
भयदस्सावी	२१
भवासवा	१४, १२५, २२२, २६५, ४९६
भारद्वाजगोत्तो, ब्राह्मणो	१९९
भारद्वाजपुच्छाविसज्जन	४३१
भारद्वाजो	४३२, ४३३, ४६२, ४७२, ४८४, ४९६

भावना, आकाससमा	१०४
— आपोसमा	१०३
— तेजोसमा	१०३
— पृथ्वीसमा	१०३
— वायोसमा	१०४
भिक्षाचरियं	४४३
भिक्षु, अस्साजानीयूपमो	१२८
भिक्षुसङ्घो, पणामितो	१४२, १४४
भिक्षुस्स, आतुमारी	१३२
भिक्षू, पञ्चवगिया	३३६-३३९, ४९४, ४९५
भूनहुनो, समणो गोतमो	१९८
भेसकळावने, भिगदाये	३१८, ३४३
— सुसुमारगिरे	३१८, ३४३
भोगपारिजुञ्जं	२९०
भोजने मत्तञ्जू	२२, २४

म

मक्कटच्छापकं	५७
मक्खलि, गोसालो	२२३, २२५, २२६
मखादेवम्बवने	३००, ३८९, ३९०
मखादेवो	३०२
— राजा	३००, ३०१, ३०८
मगधेसु, अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो	४८७
मग्गो	३०९
— ब्रह्मसहव्यताय	४५७
— ब्रह्मानं सहव्यताय	४७८
मग्गं	५३, ३९३
मङ्गुरच्छवि	४९४
मच्छविलोपे, केवट्टे	१४१
मज्झेकल्याणं	१०, २३, २८१, ३८२, ३९६, ४२०, ४२७
मणिरतनं	३८३, ३९८
मण्डले	१३०
मत्तञ्जू, भोजने	२२, २४
मधुरायं विहरति, गुन्दावने	३१०
मधुरियं	३८१
मनिन्द्रियं	११, २२, ४२२
मनुस्सकसटे, एवं	५
मनोकम्मं	४४, ९७, ९८
— महासावज्जतरं	४५

म० २-१५

मनोदण्डो	४६, ४८, ५०
— छवो	४६, ४८
मनोदण्डं	४३, ४४
मनोपदोसेन, भस्मं करिस्सामि	५०
मनोसङ्खारं	६४
मनोसत्ता, देवा	४९
मनोसमाचारो, ओपारम्भो	३६०
मन्ताणिपुत्तो, गग्गो	३४८
मन्ताणी	३४८
मन्तानं	४७२
— पवत्तारो	४७२
मल्लिका	३५३
— देवी	३५६
मल्लिकाय, आरामे पटिवसति	२४७
महगतं	२४३
महाकच्चानो, आयस्मा	३१०
महाजानियो	३३६
महानाम	२१
महापञ्जो	३९८, ४७६
महापुरिसलक्खणसमन्नागतो, भगवा	३८२
महामत्तं, सिरिवद्धं	३५९
महामोगल्लानो, आयस्मा	१६१
महारजक्खे	३३४
महावने, कूटागारसालायं	१७३
महासावज्जतरो व कायदण्डो	४६, ४८-५१
महासावज्जतरं कम्मं	४५
— मनोकम्मं	४५
महिद्धिको, वच्छगोत्तो भिक्षु	१९२
मागण्डियो, परिब्बाजको	१९८, २०६, २१०
मागधो, अजातसत्तु	३६३
— राजा	४३१
— सेनियो	३४७, ३९८, ४३१
मागविको	८
माणवो, अस्सलायनो	४०३, ४०४, ४४१
— उत्तरो	३८२, ३८३, ३८४
— कापटिको	४३१
— जोतिपालो	२७२-२७४, २८०
— तोदेय्यपुत्तो	४६९, ४७३, ४७८, ४८०
— वासेट्ठभारद्वाजो	४६३, ४६८
— वासेट्ठो	४६३

-सङ्गारवो	४८२, ४८३, ४९६	मूळहगम्भ	३४०
-सञ्जिकापुत्तो	३१८ ३४२	मेज्झारञ्ज	५१
-सुभो	४६९, ४७९, ४८०	नेत्ताविहारी, ब्रह्मा	४०
मातङ्गारञ्ज	५१	मेत्तासहगतेन चेतसा	१७, ३९, ३०१, ३०८, ३६०
मातलि, सङ्गाहको	३०५	मेत्त	१०४
मातापितृहि, अनुञ्जातो	२८२	मेदळुम्प, सक्कान निगमो	३६५ ३६६
मातापेत्तिकसम्भवो	१९५, २४०	मोरनिवापो, परिब्बाजकारामो	२२४, २५५
मातुमारी, भिक्खुस्स	१३२	मोहो	१८४
माधुरो, अवन्तिपुत्तो	३१०, ३१६	मसखल, एक	५०
- राजा	३१०, ३१६	मसपेसूपमा, कामा	३४
मानुसका, कामा	३०७	मस, उद्दिस्सकत	३९
माया, आवट्टनी	५७	- तिकोटिपरिसुद्ध	३९
मायावी, गोनमो	४७		
माय जानाति, आवट्टनि	४७, ५४	य	
मालुक्यपुत्तस्स, अब्बाकतपञ्हा	१०७	यञ्जत्थाय, उसभा हञ्ज तु	९
मालुक्यपुत्तो, आयस्मा	१०७, ११३, ११४	यञ्जा, अग्निहुत्तमुखा	४०२
मिगदाये, इसिपतने	२७५, ३३६, ३३७	यत्वाधिकरणमेन	२२
- भेसकळावने	३१८, ३४३	यथाकम्मूपगे, सत्ते	१३
मिगभूतेन चेतसा	३६८	यमतग्नि	४३३, ४७२
मिगारमात्तुपासादो, पुब्बारामो	३५९	याचितकूपमा, कामा	३५, ३६
मिच्छादिट्ठि	६२, ७९, ३१२, ४४३	यामा, वा देवा	४५९
- अकिरियवादो	८३	यूपत्थाय, रुक्खा छिज्जन्तु	९
मिच्छापटिपन्नो	४६९	योगक्खेम	१६
मिच्छावाचा	७९	योनकम्बोजेसु	४०५
मिच्छासङ्कप्पो	७९	योनिपमुखसतसहस्सानि	२१६
मित्तमच्चकरणीय	४५०	र	
मिथिला	३००, ३८४, ३८९	रजकपुत्तो रत्तपाणि	५८
मिथिलाय, पटिवसति	३८२	रजोधात्तुयो	२१६
मिथिलेय्यका, ब्राह्मणगहपतिका	३८९	रजोपथो, घरावासो	४२०, ४८४
मुखतोजाता	३१०	रट्टपालपब्बज्जा	२८१
मुग्गपटिभस्तानि	२७७	रट्टपालो	३८१
मुग्गयूस	३२९, ३९३	-अय्यपुत्तो	२८९
मुण्डकस्स, समणकस्स	४८२	-आयस्मा	२८६, २८७, २८९, २९७
मुत्ताचारो	७, ८९, ४१८	-कुलपुत्तो	२८१-२८५
मुदितासहगतेन चेतसा	४१, ३०१, ३०८, ४६०	रतनानि, सत्त	३९८
मुदित	१०५	रत्तपाणि, रजकपुत्तो	५८
मुदिद्विये	३३४	रत्तिभोजना, अञ्जत्रेव	१६२
मुदुचित्त	३९३	रत्तूपरतो	१०, ३१५
मुदुतलुनहत्यपादो	३८५	रथकाया	२९४
मूसिकुक्करो	२७७	रथकारकुला	४४७

रसगसगगी	३८५
रागो	१०५
राजकरणीय	४५१
राजकुमारो, अभयो	६७, ६८, ७१
— बोधि ३१८-३२०	३४०, ३४२, ३४३
राजगहे	३९, ६७, ९२, १५६, १८४
	१९३, २२४, २५५, ४४९
राजगह, वस्सावास ओसटा	२२५
राजगुणे	१३०
राजञ्जकुला	४०८
राजदाय, ब्रह्मदेय्य	४२७, ४२९
राजा	३९८
— पसेनदि	३४६, ३४८ ३५३, ३५८-
	३६०, ३६३, ३६५
	३६७, ३७२-
	३७५, ३७८, ३७९
— मागधो	४३१
रामपुत्तो, उदको	३२२, ३२३, ३३२ ४८६
रामो	३२३, ४८६, ४८७
राहुलो आयस्मा	९२, ९९, १०१, १०६
रुक्खफलूपमा, कामा	३६, ३७
रुक्खमूलिका	२३१
रुचि	४३४
रूपगत	११८
रूपसञ्जी	२३६
रूपस्स अत्थङ्गमो	१७९
— समुदयो	१७९
रूपी कायो	१९५
— चातुम्महाभूतिको	१९५
रूप	१००, १७९
रैवतो, आयस्मा	१४८
रोगतो	११८

ल

लिच्छवि, वेसालिका	३४७
लोकविदू	९, २३, ७७, १९८, २२०,
	२८१, ३८२, ३९६, ४२७, ४६२
लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो	३८२,
	३९०, ३९७, ४०३,
	४२९, ४३२, ४८३
लोके, विवट्टच्छदो	३९८

— सम्मासम्बुद्धो विवट्टच्छदो	३८३
लोको, अताणो	२९३, २९४
— अतित्तो	२९३, २९६
— अनन्तवा	१०७, १७६
— अनभिस्सरो	२९३ २९४
— अन्तवा	१०७, १७६
— असस्सतो	१०७ १७६
— अस्सको	२९३, २९५
— ऊनो	२९३, २९६
— एकन्तसुखो	२६१, २६३, २६४
— सस्सतो १०७, १११, १७६, १७७, १७९	
लोक, सदेवक	३९६
लोमानि, पुत्तिमूलानि	४९३
लोमो	१८४
लोहितपाणि	३४४

व

वचीकम्म	४४, ९५, ९८
वचीदण्डो	४३, ४४, ४८, ५०
वचीसङ्खार	६४
वच्छगोत्तो, आयस्मा	१९१
— परिब्बाजको	१७३, १७४, १७६,
	१८४, १८९
— भिक्खु, महिद्धिको	१९२
वच्छ, नद	२२३
वजिरी, कुमारी	३५६
वणिज्जा	४७०
वण्णा, चत्तारो	३१४, ३७५
— द्वेव	४०५
वण्णो, परमो	२५८, २६७
वत्थगुट्ठे, कोसोहिते	३८४, ३९१, ३९२, ३९९
वयधम्मा	१९६
वरधरो	२२४
वस्सावासो	२७६
वळवाय, गद्रभेन	४१०
वाकचीर	४१८
वाचा, नेला	१०
वाचाविकखेप	२१९
वादप्पमोक्खाय, चर	२२६
वाद आरोपेहि, कथावत्थुस्मि	४७
वामको	४३३, ४७२

वामदेवो	४३३, ४७२	विगगानुपस्सी	१०६
वायोकायो	२१६	विरियसम्बोज्झङ्ग भावेति	२३५
वायोधातु	१०२	विरियिद्वय	१६९, १७०, २३५
वायोसमा, भावना	१०४	विरिय	३२१, ४८५, ४८६
वासभाय, खत्तियाय	३५७	विवट्टकप्पे	१३, १९१, ४२३
वामेदुभारद्वाजा, माणवा	४६३, ४६८	विवट्टच्छदो, लोके	३९८
वासेट्ठो	४३३, ४६२, ४७२	विवाहो	३९८
— माणवो	४६३	विवेकज, पीतिसुख	१२
वालकम्बल	४१८	विसमचारी	४५४
विकालभोजना, विरतो	१०	विसयुत्तो	१३७, १३८
विकालभोजन	१३२	विहिंसासङ्कप्पो	२५२
विगतकथङ्कथो	१८६, १८७, ३९४	विहिंसूपरतिया	२२
विघातगम्भ	३४९	— ब्रह्मचरियानुगहाय	३८७
विघातो	१९४	विहेसा	१०४, १९४, ३३३
विचिकिच्छानीवरण	४७५	वीमसानुचरित	२१९
विचिकिच्छानुसयो	११५	वीमसासमाधिपधानसङ्खारसमन्नागत,	
विचिकिच्छो	११४-११६, १४९	इद्धिपाद भावेति	२३५
विजायमाना पि	४०४	वीमसी, तक्की होति	२१९
विजितावी	३९८	वीसवस्ससतिको	३९०
विज्जाचरणसम्पन्नो	९, २३, २५, २६, ७७, १९८, २२०, २८१, २८२, ३९६, ४२७, ४६२	वुसितवन्तो	१६७
विज्जाणगत	११८	वुसितवा	१८५, २२२
विज्जाणञ्चायतन	१७, ७५, ११९, २३६	बेखनसो, परिब्बाजको	२६७
विज्जाणसङ्खाविमुत्तो	१८२	बेगळिङ्ग, नाम गामनिगमो	२७१, २७७
विज्जाणस्स अत्थङ्गमो	१७९	वेदना	७२, १००, १७९, १९५
— समुदयो	१७९	— कति	७२
विज्जाण	१००, १७९	वेदनागत	११८
— एत्थ	२४०	वेदना, तिस्सो	७३
— सतानुसारिं	३३१, ४९४	— द्वे	७३
विड्डभो, सेनापति	३५७, ३७८, ३८०	वेदनानुपस्सी	४, २३४
विदेहान	३०४, ३०६	वेदना, परियायदेसिता	७३
विदेहेसु	३८२, ३८४, ३८९	वेदनाय अत्थङ्गमो	१७९
विनये, अरियस्स	१२३	— समुदयो	१७९
विनायक, तथागत	३४१	वेदनासङ्खाविमुत्तो	१८२
विनीवरणचित्त	५३, ३९३	वेदान, तिण्ण, पारगू	३८२, ३९०, ३९७, ४०३-४२९, ४३१, ४८२
विपस्सना	१८९	वेनकुला	४४७
विमोक्खे, अट्ठ, भावेन्ति	२३६	वेय्याकरणो	३८२, ३९०, ३९७, ४०३, ४२९, ४३२, ४६३, ४८३
विमोचय, चित्त	१०६	वेय्याकरणं चतुप्पद	१७१
विरागघम्मा	१९६	बलट्टपुत्तो, सञ्जयो	२२५

वेसारज्जप्पत्तो	१८६, १८७	३९४	सङ्गारव-धनञ्जानीवत्थु	४८२
वेसालिका, लिच्छवी		३४७	सङ्गारवो, माणवो	४८२, ४८३, ४९६, ४९७
वेसालिक		१९	सङ्गाहको, मातलि	३०५
वेसालिय		१५, १७३	सच्चानुप्पत्ति	४३७
वेस्सा		३७५	सच्चानुबोधो	४३४
वेस्सामित्तो		४३३, ४७२	सच्चानुरक्खणा	४३४
वेस्सो	४४१, ४४४, ४४६		सच्छिकिरिया, उत्तरिमनुस्सधम्मान	४७३
वेळुवने, कलदकनिवापे	६७, ९२ १५६, १८४,		सञ्जयो	३८०
	२२४, २५५, ४४९, ४५०		— ब्राह्मणो	३७५
वोहारसमुच्छेदो	२८, ३७	३८	— बेलद्वपुत्तो	२२५
वोहारा समुच्छिन्ना		२८	सञ्जिकापुत्तो, माणवो	३१८, ३४२
स			सञ्जा	१००, १७९
सकदागामि		१५१	सञ्जागत	११८
सकुला, भगिनी		३७३	सञ्जाय, ग्थङ्गमो	१७९
सकुलुदायी	२२६, २४६		— समुदयो	१७९
— परिब्बाजको	२४६, २५५, २६३	३६५	सञ्जावदयिननिरोधो	७६, २३६
सक्कायदिट्ठानुसयो		११५	सञ्जासङ्खाविमुत्तो	१८२
सक्कायदिट्ठि	११४, ११५		सञ्जीगम्भा	२१६
सक्केसु	२०, ३६५		सतानुसारिं, विञ्जाण	३३१, ४९४
सक्को, देवानमि दो	३०४-३०६		सति	३२१, ४८५, ४८६
सक्यपुत्तिया		३४५	सतिद्वय	१६९, १७०, २३५
सक्यपुत्तो	७७, २८१		सतिपट्टाना, चत्तारो	४
— गोतमो	३९६, ३९८, ४२८, ४६२		सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता	४
— सक्यकुला पब्बजितो, गोतमो		३९०	सतिमा	२३
सक्या, कापिलवत्थवा	२०, २६		सतिसम्पजञ्जेन समन्नागतो	१२, ४२२
सक्यान निगमो, मेदळुम्प	३६५, ३६६		सतिसम्बोज्झङ्ग, भावेति	२३५
सक्या, सन्थागारे चातुमेय्यका		१४२	सत्तकाया	२१६
सग्गकथ	५२, ३९३		सत्तरतनसमन्नागतो	३८३
सग्ग, लोक उपपन्ना	२४५		सत्ता, कम्मदायादा	६४
सङ्कप्पा, अकुसला	२५०		सत्तागारिको	७, ४१८
— कुसला	२५०		सत्तान, चुतूपपातजाणाय	१३, २२१, २६५
सङ्किच्च, किस	२२३		सत्तालोपिको	७ ४१८
सङ्खता	१९६		सत्ताहकालङ्कतो	३३५
सङ्खलिखित, ब्रह्मचरिय	९०, २८२, २८३,		सत्तुस्सदो	३८५
	४२०, ४८४		सत्ते, यथाकम्मूपगे	१३
सङ्खारगत	११८		सत्थलूखानि	२३०
सङ्खारसङ्खाविमुत्तो	१८२		सत्था	२८१
सङ्खारा	१००, १७९		— अनुस्सविको	२१८
सङ्खारान, अत्थङ्गमो	१७९		— एववादी	२१२, २१४, २१६
— समुदयो	१७९		— तक्की होति	२१९

— देवमनुस्सान	९, २३, ७७, १९८, ३८२, ३९६, ४२७, ४६२	सम्बूपधिपटिनिस्सग्गो	११८, ३३३
सत्थुसासने	१८६, १८७	समग्गारामो	१०
सदेवक, लोक	३९६	समणकस्स, मुण्डकस्स	४८२
सद्धा	४३४, ४४३, ४८५, ४८६	समणब्राह्मणा, अनुस्सविका	४८३
— आकारवती	७७	समणमुण्डिकापुत्तो	२४७
सद्धानुसारी	१२२, १६७, १७०	— परिब्बाजको	२४८
सद्धाबल	२३५	समणे गोतमे, ब्रह्मचरियवासो	२२३
सद्धाविमुत्तो	१२२, १६७, १६९	समणो, गोतमो	६८, २२५, २२७, ३३७, ३५३, ३५४, ३८३, ४०३, ४६२, ४७३, ४७८, ४९४
सद्धिद्वय	१६९, १७०, २३५	— पधानविम्भतो, बाहुल्लिको	४९५
सधम्मसञ्जाति	८०	— भूनहुनो	१९८
सनञ्जकुमारेन, ब्रह्मना	२६	समतिक्कमो	१४०
— ब्रह्मनापेसा	२६	समथो	१८९
सनिघण्डुकटुभान	३८२, ३९०, ३९६, ४०३, ४२९, ४३१	समदन्तो	३८६
सन्तुट्ठो, इतरीतरेन चीवरेन	२२८	समन्नागतो, सम्माकम्मन्तेन असेखेन	१३०
— — पिण्डपातेन	२२८	समन्नागतो, असेखाय सम्मावाचाय	१३०
— — सेनासनेन	२२८	समयप्पवादके, ति दुकाचीरे, एकसालके	२४७
— होति, कायपरिहारिकेन चीवरन	११	समवट्टक्खधो	३८५
सन्तो	३३२	समादह चित्त	१८६
सन्थागार	८, २०	समाधि	२२१, ४८५, ४८६
— पविसति	४१९	समाधिज, पीतिसुख	१२
सन्दको, परिब्बाजको	२११, २१२, २२३	समाधिद्वय	१६९, १७०, २२५
सन्दिट्टिक	१६३	समाधिपधानसङ्खारसमन्नागत,	
सधन	४४३	इदिपाद भावेति	२३५
सपदानचारिनो	२३०	समाधिबलो	२३५
सम्बकायप्पटिसवेदी	१०५	समाधिसम्बोज्झङ्गे, भावेति	२३५
सम्बञ्जहो	३३६	समाहित	२४३
सम्बञ्जुता, सतत समित	२५५	समुदय	५३, ३८३
सम्बञ्जुत, भगवा व्याकासि	३८०	सम्पजानकारी	४२२
सम्बञ्जू	२१८, २५६, ३७४	सम्पजानमुसावादो	३४९
— समणो गोतमो	१७३	सम्पन्नकुसल	२४८
सम्बदस्सावी	१७३, २१८, २५६, ३७४	सम्बाधो, घरावासो	१०, ४८४
सम्बवारिधुतो	४९	सम्मदञ्जाविमुत्तो	१६७, १८५, २२२
सम्बवारिफुटो	४९	सम्मदिट्टिका	२४५
सम्बवारियुतो	४९	सम्मप्पधाने, चत्तारो भावेन्ति	२३४
सम्बवारिवारितो	४९	सम्माआजीवेन, समन्नागतो	२५३
सम्बसङ्खारसमथो	११८, ३३३	— — असेखेन	१३०
सम्बसन्थारि	२०	सम्माआजीवो	३०९
सम्बाभिभू	३३६	सम्माकम्मन्तेन, समन्नागतो असेखेन	२५३

सम्माकम्मन्तो	३०९	सहव्यताय, ब्रह्मान	४६०
— भावेति	२३५	सहम्पति, ब्रह्मा	१४३, ३३३, ३३५
सम्मावाणेन, समन्नागतो	२५३	सहस्सपुत्तो	३०५
— — असेखेन	१३०	साकभक्खो	८, ४१८
सम्मादिट्ठि	८०, ८३, ८७, ३०९, ३१४	साकुणिको	८
सम्मादिट्ठिका	१३	साक्खरप्पभेदान	३८२, ३९०, ३९७ ४०३,
सम्मादिट्ठिया, समन्नागतो	२५३		४२९, ४३१, ४८२
— — असेखाय	१३०	साखल्ये	१०३
सम्मादिट्ठि भावेति	२३५	सामाकभक्खो	८, ४१८
सम्मापटिपत्ति	४६९	सामुक्कसिका, धम्मदेसना	५३, ४९३
सम्मावाचा	८०, ८७, २०९	सारिपुत्तमोग्गल्लानप्पमुखानि,	
— भावेति	२३५	पञ्चमत्तानि भिक्खुसत्तानि	१४१
सम्मावाचाय, समन्नागतो	२५३	सारिपुत्तमोग्गल्लाना	१४४
सम्मावायामेन समन्नागतो, असेखेन	१३०	सारिपुत्तो, आयस्मा	१५६, १९६, ४४९,
सम्मावायामो	३०९		४५०, ४५७, ४५८, ४६१
सम्मावायाम भावेति	२३५	सालवने, देववने	४२७
सम्माविमुत्तिया, समन्नागतो	२५४	साला, कोसलान ब्राह्मणगामो	७७
— — असेखाय	१३०	सालेय्यका	७७
सम्मासङ्कप्पेन, समन्नागतो	२५३	— ब्राह्मणगहपतिका	९१
— — असेखेन	१३०	सावत्थि	२८५
सम्मासङ्कप्पो	८७, ३०९	सावत्थिय	७२, १००, १०७, ११४, १२०,
सम्मासङ्कप्प, भावेति	२३५		१७६ २४७, २६२, ३४४, ३४६,
सम्मासति	३०९		३५२, ३५९, ४०३, ४४१, ४६९
सम्मासतिया, समन्नागतो	२५३	— वस्स उपगता	१२१
— — असेखाय	१३०	सावित्ती, छदसो मुख	४०२
सम्मासति, भावेति	२३५	सिनस्स पात्तुकम्माय, भगवतो	२७१
सम्मासमाधि	३०९	सित पात्वाकासि	३००
सम्मासमाधिना, समन्नागतो	२५३	सिनायितु	३७३
— — असेखेन	१३०	सिरिवद्ध, महामत्त	३५९
सम्मासमाधि, भावेति	२३५	सीतीभूतो सुखपटिसवेदी	६
सम्मासम्बुद्धो	९, २३, ७७, १९८, २२०,	सीतोदकपटिक्खित्तो	४८
	२८१, ३३६, ३८२, ३९६,	सीलकथ	५२, ३९३
	३९८, ४२७, ४३०, ४६२	सीलक्खघेन, समन्नागतो	११, १२, ४२२
सम्मासम्बोधि	३३१	सीलब्बतपरामासानुसयो	११५
सयपटिभान	२१९	सीलब्बतपरामासो	११४, ११५, ११६
सल्लतो	११८	सीलसम्पन्नो, अरियसावको	२१
सल्लविद्धपुरिसस्स, उपमा	११०	सीला, अकुसला	२५०
सस्सतो, लोको	१०७, १११, १७६	— कुसला	२५०
	१७७, १७९	सील	४४३
सहकथी	१८४	सीहपुब्बद्धकायो	३८५

सीहसेय्य	२१, २२	सेनियो, अचेलो	६२, ६५ ६६
सीहहनु	३८५	— कुक्कुरवतिको	६१, ६२, ६५, ६६
सुक्को, वण्णो	३१०	— बिम्बिसारो	३४७, ३९८, ४३१
सुक्क कम्म	६४	— मागधो	३४७, ३९८, ४३१
— सुक्कविपाक कम्म	६३	सेय्यो	४५६
सुखदुक्खी	२६२	सेय्यसो, उच्चाकुलीनता	४४२
सुखदुक्खे, दोणमिते	२१७	— उळारभोगता	४४२
सुखप्पटिसवेदी	१०५	— उळारवण्णता	४४२
सुखविहारी	१२	सेलब्राह्मणपब्बज्जा	४००
सुखानि, पणीतपणीततरानि	७४	सेलो, आयस्मा	४०२
सुखुमच्छवि	३८५	— ब्राह्मणो	३९७
सुखेन सुख अधिगन्तब्ब	३२०	सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा	३५३
सुगति दुगति वा, कम्मविनिबद्धा	३००	सोतधातुया, दिब्बाय	१९०, २४२
सुगतो	९, २३, ७७, १९८, २२०, २८१, ३८२, ३९६, ४२७, ४६२	सोतापन्ना	१५३, १५५
सुञ्जतो	११८	सोत्तिसिनानि आदाय, नदि गमिस्साम	२७२
सुद्धो	३७५, ४४० ४४४, ४४५	सौमा च भगिनी	१३०, १३७
सुधम्माय सभाय	३०४	सयुत्तो	१३७, १३८
सुधम्म सभ	२०६	सयोजनानि, पञ्चोरम्भागियानि	११४, ११५, ११७
सुपिनकूपमा, कामा	३५	सयोजनान, ओरम्भागियान	१६, ११४, १५१, २७७, ३९५
सुप्पतिट्ठितचित्ता, सतिपट्ठानेसु	४	— तिण्ण	१५३
सुप्पतिट्ठितपादो	३८४	सवट्ठकप्पे	१३, १४९, ४२०
सुभगवनिको, पोक्खरसाति	४७३	मसुद्धगहणिको	४३०
सुभो माणवो	४६९, ४७९, ४८०		
सुवण्णवण्णो	३८५	ह	
सुविञ्जापये	३३४	हटभक्खो	८, ४१०
सुसुकाभय	१४४, १४७	हत्थापलेखनो	७, ८९, ४१०
सुसुकाळकेसो	३२०, ४८४	हत्थारूढहे	३३९
सुसुक्कदाठो	३८६	हत्थारोहपुत्तो, पेस्सो	३, ४, ६ ७
सुसुमारगिरे, भेसकळावने	३१८, ३४३	हत्थिकाया	— २९४
सूकरखताय, गिज्झकूटे पब्बते	१९३	हत्थिदम्मा	३७६
सूकरिको	८	हत्थिरतन	३८३, ३९८
सेक्खा	४	हये	१३०
सेखो, पाटिपदो	२४	हरेणुकयूस	३२९, ४९३
सेट्ठो वण्णो	३१०	हलिद्दवसन नाम, कोलियान निगमो	६१
सेनानिगमो	३२४	हिरिमा	२३
— उरुवेला	४८७	हीनो, अञ्जो वण्णो	४०४
सेनापति, बिड्डभो	३५७, ३७०, ३७८	हुपेय्यपावुसो	३३७
		होति तथागतो पर मरणा	१०७, १७७

उपमायो

- सेय्यथापि, अनुरुद्धा, तालो मत्थकच्छिन्नो अभब्बो पुनविरुद्धिहया १५०
- सेय्यथापि आकासे १९०
- सेय्यथापि, आनन्द, गङ्गा नदी पूरा उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या, अथ दुब्बलको पुरिसो आगच्छेय्य —
‘अह इमिस्सा गङ्गाय नदिया तिरिय बाहाय सोत छेत्वा सोत्थिना पार गच्छिस्सामी’ ति ११७
- सेय्यथापि, आनन्द, गङ्गा नदी पूरा उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या अथ बलवा पुरिसो आगच्छेय्य—
अह इमिस्सा गङ्गाय नदिया तिरिय बाहाय सोत छेत्वा सोत्थिना पार गच्छिस्सामी’ ति ११७
- सेय्यथापि, आनन्द, महतो रुक्खस्स तिट्ठतो सारवतो तच्च अच्छेत्वा फेगु अच्छेत्वा सारच्छेदो भविस्सती
ति ११७
- सेय्यथापि उदके १९०, २४१
- सेय्यथापि, उदायि, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनकजातिको आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे
वा उदकपत्ते सक मुखनिमित्त पच्चवेक्खमानो सकणिक वा ‘सकणिक’ ति जानेय्य, अकणिक
वा ‘अकणिक’ ति जानेय्य २४३
- सेय्यथापि, उदायि, उदकरहदो गम्भीरो उब्भिदोदको, तस्स नेवस्स पुरत्थिमाय दिसाय उदकस्स आय
मुख, न पच्छिमाय दिसाय उदकस्स आयमुख, न उत्तराय दिसाय उदकस्स आयमुख, न दक्खि
णाय दिसाय उदकस्स आयमुख, देवो च न कालेन काल सम्मा धार अनुप्पवेच्छेय्य, अथ खो
तम्हा व उदकरहदा सीता वारिधारा उब्भिज्जित्वा तमेव उदकरहद सीतेन वारिना अभिसदेय्य
परिसदेय्य परिपूरेय्य परिप्फरेय्य, नास्स किञ्चि सब्बावतो उदकरहदस्स सीतेन वारिना
अप्फुट अस्स २३९
- सेय्यथापि, उदायि, उप्पलिनिय वा पदुमिनिय वा पुण्डरीकिनिय वा अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि
वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके सदङ्खानि उदकानुगतानि अतो निमुग्गपोसीनि, तानि
याव चग्गा याव च मूला सीतेन वारिना अभिसन्नानि परिसन्नानि परिपूरानि परिप्फुटानि,
नास्स किञ्चि सब्बावत, उप्पलान वा पदुमान वा पुण्डरीकान वा सीतेन वारिना अप्फुट अस्स २३९, २४०
- सेय्यथापि, उदायि, गहपति वा गहपति पुत्तो वा अङ्गो महद्धनो महाभोगो, नेकान निक्खगणान चयो,
नेकान धञ्जगणान चयो, नेकान खेत्तगणान चयो, नेकान वत्थुगणान चयो, नेकान अरियगणान
चयो, नेकान दासगणान चयो, नेकान दासिगणान चयो १३६
- सेय्यथापि, उदायि, दक्खो कुम्भकारो वा कुम्भकारतेवासी वा सुपरिकम्मकनाय मत्तिकाय य यदेव
भाजनविकर्त्ता आकङ्खेय्य त तदेव करेय्य अभिनिप्फादेय्य २४२
- सेय्यथापि, उदायि, दक्खो हापको वा न्हापकन्तेवासी वा कसथालो हानीयचुण्णानि आकिरित्वा उदकेन
परिप्फोसक परिप्फोसक सन्नेय्य, सास्स हानीयपिण्डि स्नेहानुगता स्नेहपरेतो सन्तरवाहिरा
फुटा स्नेहेन न च पग्घरिणी २३९
- सेय्यथापि, उदायि, द्वे अगारा सद्दारा, तत्र चक्खुमा पुरिसो मज्झे ठितो पस्सेय्य मनुस्से गेह पविसन्ते
पि निक्खमन्ते पि अनुचङ्कमन्ते पि अनुविचरन्ते पि २४५
- सेय्यथापि, उदायि, पब्बतसङ्खेपे उदकरहदो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो, तत्थ चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो
पस्सेय्य सिप्पिसम्बुक पि सक्खरकठल पि मच्छगुम्ब पि चरन्त पि तिट्ठन्त पि २४५
- सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो एव वदेय्य अह या इमस्मि जनपदे जनपदकल्याणी त इच्छामि त कामेमी ति २५८
- सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो ओदातेन वत्थेन ससीस पारुपित्वा निसिन्नो अस्स, नास्स किञ्चि सब्बावतो
कायस्स ओदातेन वत्थेन अप्फुट अस्स २४०
- सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो दळिद्दो अस्सको अनाळिहयो तस्सस्स एक अगारक ओलुगाविलुग काकाति
म० २-६६

दायिं न परमरूप, एका खटोणिका ओलुगविलुगा न परमरूपा, एकस्सा कुम्भिया धञ्ज	
समवापक न परमरूप, एका जायिका न परमरूपा	१३५
सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो दिवससन्तत्ते अयोक्ताहे द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि निपातेय्य	१३७
सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो मुञ्जम्हा इसिक पब्बाहेय्य, तस्स एवमस्स — अय मुञ्जो, अय ईसिका, अञ्जो मुञ्जो, अञ्जा ईसिका, मुञ्जम्हात्वेव ईसिका पब्बाळहा	२४१
सेय्यथापि, उदायि, बलवा सङ्खधमो अप्पकसिरेनेव चतुद्दिसा विञ्जपेय्य	२४२
सेय्यथापि, उदायि, मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्टसो सुपरिकम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो सब्बाकार सम्पन्नो, तत्रस्स सुत्त आवुत नील वा पीत वा लोहित वा ओदात वा पण्डुसुत्त वा । तमेन चक्खुमा पुरिसो हत्थे करित्वा पच्चवेक्खेय्य — ‘अय खो मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्टमो सुपरिकम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो सब्बाकारसम्पन्नो, तत्रिद सुत्त आवुत नील वा पीत वा लोहित वा ओदात वा पण्डुसुत्तवा’ ति	२४०
सेय्यथापि, उदायि, लटुकिका सकुणिका पूतिलताय बधन बद्धा तत्थेव वध वा बध वा मरण वा आगमेति	१३३
सेय्यथापि, एतरहि भोता गौतमेन सम्मा भिक्खुसङ्घो पटिपादितो	३
सेय्यथापि, एतरहि मया सम्मा भिक्खुसङ्घो पटिपादितो	४
सेय्यथापि, वच्चा, पुरिसो एव वदेय्य — ‘अह या इन्स्मि जनपद जनपदकत्याणी त इच्छामि त कामेमि	२६७
सेय्यथापि, गहपति, अङ्गारकासु साधिकपोरिमा पुरा अङ्गारान वीतच्चिकान वीतधूमान	३५
सेय्यथापि, गहपति, कुक्कुरो जिघच्छादुब्बत्यपरेतो गोवातकसून पच्चुपट्ठितो अस्स	३३
सेय्यथापि, गहपति, गामस्स वा निगमस्स वा जविदूर तिब्बो वनसण्डो	३६
सेय्यथापि, गहपति, गिज्झो वा कङ्को वा कुललो वा मसपेसि आदाय उड्डीय्य	३४
सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो अण्डहारको गत्वा उब्भतेहि अण्डहि आगच्छय्य	५६
सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो आदित्त तिणुक्क आदाय पटिवात गच्छेय्य	३४
सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो याचितक भोग याचित्वा यान ता पोरिसेय्य पवरमणिकुण्डल	३५
सेय्यथापि गहपति, पुरिसो सुपिनक पस्सय्य आगमरामणेय्यक वनरामणेय्यक भूमिरामणेय्यक पोक्ख रणिरामणेय्यक	३५
सेय्यथापि तक्की वीमसी	४८३
सेय्यथापि ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा सुदत्ता सुविनीता	३७७
सेय्यथापि नाम आसीतिकपब्बानि वा काळपव्वानि वा	३२९, ४९३
सेय्यथापि नाम उदकमणिको हुत्वा उदञ्चनिको अस्स	२६६
सेय्यथापि नाम उप्पलिनिय वा पदुमिनिय वा पुण्डरीकिनिय वा अप्पेक्कच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके सवङ्गानि उदकानुगगतानि अन्तोनिमुग्गपोसीनि, अप्पेक्कच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके सवङ्गानि उदकानुगगतानि समोदक ठितानि, अप्पेक्कच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके सवङ्गानि उदका अच्चुगम्म ठितानि अनुपलित्तानि उदकेन	३३४
सेय्यथापि नाम उमापुप्फ नील नीलवण्ण नीलनिदस्स नीलनिभास	२३७
सेय्यथापि नाम ओट्टपद	३२९
सेय्यथापि नाम ओसधितारका ओदाता ओदातवण्णा ओदातनिदस्सना ओदातनिभासा	२३८
सेय्यथापि नाम कणिकारपुप्फ पीत पीतवण्ण पीतनिदस्सनी पीतनिभास	२३७
सेय्यथापि नाम कम्मरगगरिया धममानाय अधिमत्तो सद्दो होति	३२७, ४९०
सेय्यथापि नाम कुञ्जरो सट्ठिहायनो गम्भीर पोक्खरणि ओगाहेत्वा साणधोविक नाम कीळितजात कीळति	४७

सेय्यथापि नाम गम्भीरे उदपाने उदकतारका गम्भीरगता ओक्खायिका दिस्मान्ति	२२९, ४९३
सेय्यथापि नाम जरसालाय गोपानसियो ओलुगविलुगा भवन्ति	३२९, ४९३
सेय्यथापि नाम तित्तकालाबु जामकच्छिन्नो वातातयेन सफुटितो होति सम्मिलातो	३३०, ४९३
सेय्यथापि नाम पक्खी सकुणो यन येनेव डेति, सपत्तभारो व डेति	११
सेय्यथापि नाम पुरिसस्स अयोसिद्धाटक कण्ठे विलग्ग, सो नेव सक्कुणय्य उगिलितु न सक्कुणय्य ओगिलिनु	६१
सेय्यथापि नाम पुरिमो चात्तुम्महापये खुद्दमवु अनेलक पीळेय्य। तमेन महाजनकायो पच्चासीसमान रूपो पच्चुपट्टितो अस्म	२२७
सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो दीघलोमिक एठक लोमेसु गहेत्वा आक्कुण्य परिकङ्कय सम्परिकङ्कय, एवमेवाह समण गोनम वादेन वाद	४६
सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जित वा बाह पसारेय्य पसारित वा बाह समिञ्जेय्य १४३, ३०५, ३३३	
सेय्यथापि नाम बलवा सोण्डिकाकम्मवारो महन्त सोण्डिकाकिलञ्ज गम्भीरे उदकरह्दे पक्खित्वा कण्ठे गहेत्वा आक्कुण्य परिकङ्कय सम्परिकङ्कय	४६
सेय्यथापि नाम बलवा सोण्डिकाधुत्तो वाल कण्ठे गहेत्वा ओगुनेय्य निद्धुनेय्य निष्फोटय्य	४७
सेय्यथापि नाम, यञ्चदेव आचरियो अन्तेवासिस्स भासति त तदेवस्स अन्तेवासी अब्भनुमोदति — 'एवमेत, आचरिय, एवमेत, आचरिया' ति	३५४
सेय्यथापि नाम वट्टनावली	३२९, ४९३
सेय्यथापि नाम सुत्तगुळे पित्ते निब्बेठियमानमेव पलेति	२१७
सेय्यथापि नाम मुद्ध वत्थ अपगतकाळक सम्मदेव रजन पटिगण्हेय्य	५३, ३९४
सेय्यथापि पक्खी सकुणो	१९०, २४१
सेय्यथापि पठविय	१९०
सेय्यथापि, ब्राह्मण पुरिसो दलिहो अस्सको अनाळिहो। तस्स अकामस्स बिल ओलग्गेय्यु — 'इद ते, अम्भो पुरिस, मस खादितब्ब, मूल च अनुप्पदातब्ब' ति	४४२, ४४४
सेय्यथापि, ब्राह्मण, य यदेव पच्चय पटिच्च अग्नि जलनि तेन तेनेव सङ्गय गच्छति	४४४
सेय्यथापि ब्राह्मणा तेविज्जा	४८३
सेय्यथापि, भन्ते आनद, पुरिसो एक निधिमुख गवेसन्तो सकिदेव एकादस निधिमुखानि अधिगच्छेय्य	१८
सेय्यथापि, भन्ते, नानापुप्फान महापुप्फरासि, तमेन दक्खो मालाकारो वा मालाकारतेवासी वा विचित्त माल गथेय्य	६०
सेय्यथापि, भन्ते, पुरिसस्स अगार एकादसद्वार, सो तस्मि अगारे आदित्ते एकमेकेन पि द्वारेन सक्कु णेय्य अत्तान सोत्थि कात्तु	१८
सेय्यथापि, भन्ते बीजान तरुणान उदक अलभन्तान सिया अञ्जथत्त सिया विपरिणामो	१४२, १४३
सेय्यथापि, भन्ते वच्छस्स तरुणस्स मातर अपस्सन्तस्स सिया अञ्जथत्त, सिया विपरिणामो	१४२, १४३
सेय्यथापि, भारद्वाज, अधवेणि परम्पराससत्ता पुरिमो पि न पस्सति मज्झिमो पि न पस्सति पच्छिमो पि न पस्सति	४३३
सेय्यथापि, भारद्वाज, अल्ल कट्ठ सस्नेह आरका उदका थले निक्खित्त। अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय — 'अग्नि अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी' ति	४८८
सेय्यथापि, भारद्वाज अल्ल कट्ठ सस्नेह उदके निक्खित्त। अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय — 'अग्नि अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी' ति।	४८८
सेय्यथापि, भारद्वाज, दक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुञ्चि परिकन्तेय्य	४९१
सेय्यथापि, भारद्वाज, द्वे बलवन्तो पुरिसा दुब्बलतर पुरिस नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकामुया सन्ता-	

पेय्यु सम्परितापेय्यु	४९२
सेय्यथापि, भारद्वाज, बलवा पुरिसो, तिण्हेन सिखरेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य	४९१
सेय्यथापि, भारद्वाज, बलवा पुरिसो दुब्बलतर पुरिस सीसे वा गहेत्वा खधे वा गहेत्वा अभिनिगण्हेय्य अभिनिप्पीळेय्य अभिसन्तापेय्य	४९०
सेय्यथापि, भारद्वाज, सुक्ख कट्ट कोळाप आरका उदका थले निक्खित्त। अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय — ‘अग्गि अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ ति	४८९
सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्ग आचि क्खेय्य, अधकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खती ति	४८०, ४९७
सेय्यथापि, भो गोतम, मणि वळुरियो सुभो जातिमा अट्ठसो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते च तपने च विरोचति च	२६८
सेय्यथापि, भो मोतमो, गङ्गा नदी समुद्धनिन्ना समुद्धपोणा समुद्धपम्भारा समुद्ध आहच्च तिट्ठति	१८९
सेय्यथापि, भो गोतमो, गमस्स वा निगमस्स वा अविदूरे महासालक्खो। तस्स अनिच्चता साखा पलासे पलुज्जेय्य, तच्चपपटिका पलुज्जेय्यु फेग्गु पलुज्जेय्य, सो अपरन समयेन अपगतसाखा पलासो अपगततच्चपपटिको अपगतफेग्गुको सुद्धो अस्स, सारे पतिट्ठितो	१८३
सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, दक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवामी वा तिण्हन गोविकन्तनेन कुच्छि परि कन्तेय्य	४५८
सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, द्वे बलवन्तो पुरिसा दुब्बलतर पुरिस नानाबाहामु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेय्यु सम्परितापेय्यु	४५९
सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, बलवा पुरिसो तिण्हेन सिखरेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य	४५८
सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, बलवा पुरिसो दळ्हेन वरत्तम्बण्डेन सीसे सीसवेठ ददेय्य	४५८
सेय्यथापि महानाम, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा तानस्सु कुक्कुटिया सम्भा अधि सयितानि सम्मा परिसेदितानि सम्मा परिभावितानि, किञ्चापि तस्सा कुक्कुटिया न एव इच्छा उप्पज्जेय्य — ‘अहो वतिमे कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोस पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जेय्यु’ ति, अथ खो भग्गो व ते कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुख तुण्डकेन वा अण्डकोस पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जितु	२४
सेय्यथापि, महाराज पुरिसो सुक्ख साककट्ट आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य, अथा परो पुरिसो सुक्ख सालकट्ट आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य, अथापरो पुरिसो सुक्ख अम्बकट्ट आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य, अथापरो पुरिसो सुक्ख उदुम्बरकट्ट आदाय अग्गि अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य	३७७
सेय्यथापि महासमुद्धो। उपपज्जती ति न उपेति, न उपपज्जती ति न उपेति, उपपज्जति च न च उप पज्जती ति न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती ति न उपेती ति	१८२
सेय्यथापि, मागण्डिय, कुट्ठी पुरिसो अरुगतो पक्कगतो किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विप्प तच्छमानो अङ्गारकासुया काय परित्तापेय्य	२०३
सेय्यथापि, मागण्डिय गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अङ्गा महद्धनो महाभोगो पञ्चहि कामगुणेहि सम प्पितो समङ्गीभूतो परिचारेय्य	२०२
सेय्यथापि, मागण्डिय, जच्चधो पुरिसो, सो न पस्सेय्य कण्हसुक्कानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य मज्झिद्वकानि रूपानि, न पस्सेय्य समविसम न पस्सेय्य तारकरूपानि न पस्सेय्य चिदिमसुरिथे	२०६, २०८
सेय्यथापि, माणव, अन्धवेणि परम्पराससत्ता पुरिमो पि न पस्सति मज्झिमो पि न पस्सति पच्छिमो पि न पस्सति	४७२

सेय्यथापि, माणव, कसि कम्मट्टान महट्ट महाकिच्च महाधिकरण महासमारम्भ विपज्जमान अप्प फल होति	४७०
सेय्यथापि माणव कसि यव कम्मट्टान महट्ट महाकिच्च महाधिकरण महासमारम्भ सम्पज्जमान महप्फल होति	४७०
सेय्यथापि, माणव जच्च धो पुरिसो न पस्सेय्य कण्हसुक्कानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि न पस्सेय्य पीतकानि रूपानि, न पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य मञ्जिट्टकानि रूपानि, न पस्सेय्य समविसम न पस्सेय्य तारकरूपानि, न पस्सेय्य चदिमसुरिये । सो एव वदेय्य — 'नत्थि कण्हसुक्कानि रूपानि नत्थि कण्हसुक्कान रूपान दस्सावी, नत्थि नीलकानि रूपानि, नत्थि नीलकान रूपान दस्सावी	४७३
सेय्यथापि, माणव, तिणकट्ठुपादान पटिच्च अग्नि जलति	४७६
सेय्यथापि, माणव, निस्सट्ठतिणकट्ठुपादानो अग्नि जलति	४७६
सेय्यथापि, माणव, बलवा सङ्खवमो अप्पकसिरेनेव चातुदिसा विञ्जापेय्य	४७९, ४८०
सेय्यथापि, माणव, वणिज्जा येव कम्मट्टान अप्पट्ट अप्पकिच्च अप्पाधिकरण अप्पसमारम्भ सम्पज्जमान महप्फल होति	४७९
सेय्यथापि, मालुक्यपुत्त, पुरिसो सल्लेन विद्धो अस्स सविसेन गाळहपलेपनेन । तस्स मित्तामच्चा आतिसालोहिता भिसक्क सल्लकत्त उपट्टपेय्यु	११०
सेय्यथापि, राजकुमार, अल्ल कट्ट सस्नेह आरका उदका थले निक्खित्त । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय — अग्नि अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी' ति	३२५
सेय्यथापि, राजकुमार, अल्ल कट्ट सस्नेह उदके निक्खित्त । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय — 'अग्नि अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी' ति	३२४
सेय्यथापि, राजकुमार, दक्खो गोघातको वा गोघातकतेवासी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुञ्चि परि कतेय्य	३२८
सेय्यथापि, राजकुमार, द्वे बलवतो पुरिसा दुब्बलतर पुरिस नानावाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्ता पेय्यु सम्परितापेय्यु	३२८
सेय्यथापि, राजकुमार, बलवा पुरिसो तिण्हेन सिखरेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य	३२७
सेय्यथापि, राजकुमार, बलवा पुरिसो दल्लहेन वरत्तक्खण्डेन सीसे सीसवेठ ददेय्य	३२७
सेय्यथापि, राजकुमार, सुक्ख कट्ट कोळाप आरका उदका थले निक्खित्त । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणि आदाय — 'अग्नि अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी' ति	३२५
सेय्यथापि, राहुल, आकासो न कत्थचि पतिट्ठितो	१०४
सेय्यथापि, राहुल, आपस्मि सुचि पि धोवन्ति असुचि पि धोवन्ति, गूथगत पि धोवन्ति, मुत्तगत पि धोवन्ति, खेळगत पि धोवन्ति, पुब्बगत पि धोवन्ति, लोहितगत पि धोवन्ति, न च तेन आपो अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा	१०३
सेय्यथापि, राहुल, तेजो सुचि पि दहति, असुचि पि दहति, गूथगत पि दहति, मुत्तगत पि दहति, खेळगत पि दहति, पुब्बगत पि दहति, लोहितगत पि दहति, न च तेन तेजो अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा	१०४
सेय्यथापि, राहुल, पठविया सुचि पि निक्खिपति, असुचि पि निक्खिपन्ति, गूथगत पि निक्खिपन्ति, मुत्तगत पि निक्खिपन्ति, खेळगत पि निक्खिपन्ति, पुब्बगत पि निक्खिपन्ति, लोहितगत पि निक्खिपन्ति, न च तेन पठवी अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा	१०३

सेय्यथापि, राहुल, रञ्जो नागो ईसादन्तो उरूहवा अभिजातो सङ्गामावचरो सङ्गामगतो पुरिमेहि पि पादेहि कम्म करोति, पच्छिमेहि पि पादेहि कम्म करोति, पुरिमेन पि कायेन कम्म करोति, पच्छिमेन पि कायेन कम्म करोति, सीसेन पि कम्म करोति कण्णेहि पि कम्म करोति, दन्तेहि पि कम्म करोति, नडगुट्टेन पि कम्म करोति रक्खेतेव सोण्ड	९३
सेय्यथापि, राहुल, वायो सुचि पि उपवायति, असुचि पि उपवायति, गूथगत पि उपवायति, मुत्तगत पि उपवायति, खेळगत पि उपवायति पुब्बगत पि उपवायति, लोहितगत पि उपवायति, न च तेन वायो अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा	१०४
सेय्यथापि सत्ता नेरयिका	६४
सेय्यथापि सन्दक, पुरिसस्स हत्थपादा छिन्ना	२२२
सेय्यथापि सौ दुब्बलको पुरिसो	११७
सेय्यथा वा पन गहपति पुरिसो अक्खिक्कहारको गन्त्वा उब्भतहि अक्खीहि आगच्छेय्य	५६
सेय्यथा वा पनुदायि, दक्खो दन्तकारो वा दन्तकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकतस्मि दन्तस्मि य यदेव दन्त विकर्ति आकङ्खेय्य त तदेव करेय्य अभिनिप्फादेय्य	२४२
सेय्यथा वा पनुदायि, दक्खो सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकतस्मि सुवण्णस्मि य यदेव सुवण्णविकर्ति आकङ्खेय्य त तदेव करेय्य अभिनिप्फादेय्य	२४२
सेय्यथा वा पनुदायि, पुरिसो अंसि कोसिया पब्बाहेय्य	२४१
सेय्यथा वा पनुदायि, पुरिसो अहिं करण्डा उद्धरेय्य	२४१

सुद्धिपणं

पिटठे	पन्ति	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो	पिटठे	पन्ति	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
६	९	पुगला	पुगला	२३२	१०	सगणो	समणो
६	२७	अभिनदित्वा	अभिनदित्वा	२३३	७	विज्जति	विज्जति
२८	६	जातरूप	जातरूप	२३९	२५	जानानि	जातानि
२८	२५	सवत्तन्ती	सवत्तन्ती	२४०	२८	ओदात	ओदात
३४ (सिरो)		तिणूक्कूपमा	तिणूक्कूपमा	२४४	१८	साकार	साकार
५८	६	रजतपुत्तो	रजकपुत्तो	२५१	१२	प्पादाउय	उप्पादाय
५९	४	निगट्ठ	निगण्ठ	२५६	२७	समित	समित
६४	४	कायसङ्खार	कायसङ्खार	२७६	२७	खा	खो
६७ (सिरो)		० राजकुमारसुत्त	० राजकुमारसुत्त	२७७	१५	कुम्भकारा	कुम्भकारो
७८	१	अपपणको	अपणको	२७७	१९	घटिकारो	घटिकारो
८६	१३	विज्जान	विज्जान	२८९	६	सत्तपेप्पि	सन्तपेप्पि
९१	८	इत्तत्थाया	इत्तत्थाया	२९३	४	अनगारिय	अनगारिय
९४	१७	सहसक्क	ससक्क	२९४	२५	त्व	त्व
९९	५	पच्चवक्खित्वा	पच्चवेक्खित्वा	२९५	२०	भाग	भोग
१०१	२३	आपोधातुरेवसा	आपोधातुरेवसा	२९७	६	भा	भो
१०२	३	येन	येन	३०१	१८	निहित	निहित
१०३	२२	आयोसम	आपोसम	२०७	२५	इद	इद
१२०	२	जतवने	जेतवने	३११	६	पियवादा	पियवादी
१३२	२	इद्ध	इद्ध	३१९	३	किर	किर
१४५	२०	भुज्जितब्ब	भुज्जितब्ब	३३१	१७	खा	खो
१५०	२२	सम्पस्सामानो	सम्पस्समानो	३३३	१४	ब्रह्मनो	ब्रह्मनो
१५१	२३	पञ्ज	पञ्ज	३३९	१	अभि जानाथ	अभिजानाथ
१७०	२१	अनुब्बकिरिया	अनुपुब्बकिरिया	३४१	६	जिहरित	विहरित
१७७	३	धो	भो	३६२	१४	सवत्तत	सवत्तति
१८२	२६	उपपज्जती	उपपज्जति	३७६	१४	अत्तान	अत्तान
१८६	२४	ओम्भागियान	ओरम्भागियान	३७६	१८	हमहाराज	महाराज
१८७	८	० विच्छिकिच्छा	० विचिकिच्छा	३९४	२५	उपङ्कमित्वा	उपसङ्कमित्वा
१९२	२५	अत्तनमा	अत्तमना	४०१	७	पटिमन्तेतु	पटिमन्तेतु
१९६	३	समयेवेदन	समये वेदन	४२२	२३	पल्लङ्क	पल्लङ्क
१९६	१६	वुसित	वुसित	४४७	१६	पदुम कस्स	पदुमकस्स
१९७	२	वेसारज्जपत्ता	वेसारज्जपत्तो	४४८	१	वनकुला	वेनकुला
१९९	१	दमागण्डिय	मागण्डिय	४५६	११	मञ्जसि	मञ्जसि
२००	२५	निस्सरण	निस्सरण	४६९	७	अनाथवा	अनाथ
२१३	८-९	दत्तु-पञ्जात्त	दत्तु-पञ्जात्त	४७०	२३ २४	महा धिरकण	महाधिकरण
२१४	२४	भव	भव	४७०	३	कम्मट्ठान	कम्मट्ठान
२१५	४	अभिसाम्पराय	अभिसम्पराय	४७३	९	येवासम्पज्जति	येवसम्पज्जति
२२४	८	सकुलुदायो	सकुलुदायी	४८८	२७	कट्ठ	कट्ठ
२२९	१३	मानोन्त	मानन्ति	४९५	७	ज्ञान	ज्ञान